D. AEGIDII ROMANI ORDInis Fratrum Eremitarum Sancti Auguſtini Archiepiſcopi Bituricenſis

OPVS HEXAEMERON

Nunc denuo longe quàm antea cùm emendatius, tum diligentius excuſum.

ROMAE

Apud Antonium Bladum

M D L V.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INDEX *huius operis, vbi primus numerus folium, ſecundus columnam indicat.*

A

ACCIDENS in virtute ſubſtantiæ pōt cāre ſubam. 33.3.a.
Actio nulla pōt immediate egredi à forma ſubſtantiali. 10.2.a.et 32.3.b.et inde.
Actio quare mala? 3.1.a
Actiones naturales ex contrarijs in contraria. 1.3.d
Actus eſſentiales & formæ ſe hñt ſicut numeri. 7.4.a
Adamas ſanguine hirci frangitur. 28.3.b
Aegidius ſcripſit Exaemeron. 1280.) 53.2.a
Aegidij poſitio de identitate materiæ. 4.1.b.& 7.4.c
Aegidij opinio de luce in medio. 34.1.a
Aegidius ponit eccentricos & epicyclos. 15.4.c
Aegidius ponit ꝙ ſi vltra Zodiacum in parte meridionali eſſet terra diſcooperta aquis, illa terra non eſſet habitabilis. 16.3.a
Aequinoctatio. 30.a.et.43.1.c
Aequinoctationes multæ ſunt in operibus ſex dierum. 43.1.a.& inde.
Aeris mediũ interſtitiũ pōt accipi pro firmamēto. 13.4.a
in Aeſtate quare eſt maior calor ꝗ̄ in hyeme, cũ Sol videatur eſſe propinquior terræ in hyeme quàm in æſtate. 16.1.a.per totum cap. 17.
Agens nullũ creatum agit immediate per ſuam ſubſtātiā, & cur. 50.2.a
Agens naturale non pōt introducere formā ſubſtantialem niſi prius introducat accidentalē, et cur. 10.2.a
Alpetragius & Auerroes negant eccentricos et epicyclos. 15.4.c
Analogia. 30.2.a
Angelorũ creationē quare Moyſes apte nō doceat? 19.3.d
Angeli ſimul cum Cælo in Cælo creati. 8.3.c
Angeli non habent materiam. 3.4.b
Angelorũ intellectionũ ſucceſſio 22.4.d.et.23.3.c.
Angelus exiſtens in vna parte cæli mouet totum cælum. 39.4.b
Anima Adæ num fuerit producta ante corpus? 20.1.d
Anima humana non extenditur extenſione corporis, & cur. 6.2.b.& inde.
Animalis partes ſunt omnes neceſſariæ. 53.4.b
Animalia inimica ex putrefactione producta. 56.3.c
Animalia ex ſemine & putrefactione non ſunt eiuſdem ſpeciei. 46.4.b
Antipodes. 42.1.
Aquæ quæ ſunt ſupra firmamentum num dicantur corporales, an ſpirituales? 32.4.d.et.33.1.d.& inde.
Aquæ noīe pōt intelligi Cælũ cryſtallinũ. 9.4.b.
Aquæ aliter dicũtur quæ ligantur in nubibus, ꝗ̄ illæ quæ perpetuò ſupra cœlum ſydereũ ſolidantur. 9.4.c
Aquæ quomodo congregatæ ſunt in locum vnum, & apparuit arida. 43.4.c & inde.
Aquæ vbinam fuerint congregatæ vt appareret arida. 46.2.b
Aquarũ cōgregatio in principio tria attulit bona. 13.3.b
Aqua naturaliter nō cooperit totam terram. 44.3.d.per totum cap. 35.
Arbores quæ ſunt fixæ in terra cur non dicuntur ornamenta terræ 51.1.a
Ariſt tradit omnia pendere à Deo tanꝗ̄ efficiēte. 24.3.a
Ariſtoteles nō deprehendit octauam ſphæram moueri diuerſis motibus. 41.3.a.et. 52.4.d
Ariſtotelis error de Tempore. 17.4.d.et. 19.1.a
Auerroes fuit tempore Federici II. Imp. 53.2.a
Auerrois poſitio ꝙ in cœlo non ſit vere materia, directè improbatur. 6.2.b
Auerroes in omnibus corporibus non poſuit vnam nec veram materiam, S. Thomas veram ſed non vnā, Aegidius veram & vnam. 4.1.a.et col. 2.et. 3.
Auerroes negat eccentricos & epicyclos. 15.4.c
Auguſtini regulæ VII quas debemus tenere in expoſitione ſcripturæ ſacræ 34.4.d
Auguſtini verba ꝙ materia omninò informis, ignorando ſciatur & ſciendo ignoretur, quõ verificantur. 2.3.a
Auguſtinus in operibus ſex dierũ diſſentit à cōmuni Sanctorum ſententia. 22.3.c.et inde.et. 23.2.b
Auguſtini opinio de opere creationis, diſtinctionis, & ornatus, quõ differat ab opinione aliorum ſanctorum. 9.4.a.& inde.
Auguſtinus ponit in principio ante oēm diem ſimul cũ opere creationis factum fuiſſe opus perfectæ diſtinctionis, & illa interualla dierũ ſecundũ eũ referenda ſunt ad cognitiões angelicas, nō ad res ipſas. 10.3.c.et. 11.3.b
Auguſtinus octo modos eſſendi verũ tangit. 21.4.b.et ide.
Auicebron de materia prima. 3.2.c.et. 4.2.d
Auicennæ poſitio de cauſa caloris & frigoris confutatur. 16.2.b.& inde.

B

Baſilius ponit Angelos ante mundum creatos. 10.3.b
Benedictio Dei. 55.3.d.& inde.et. 58.4.d
Beſtijs cur non ſit data benedictio. 55.4.b

C

Caloris ſuper terram tres ſunt cauſæ. 16.1.b.& inde.
Calor cur maior in æſtate ꝗ̄ in hyeme, cũ Sol ꝓpinquior ſit terræ in hyeme ꝗ̄ in æſtate. 16.1.a.ꝑ totũ cap. 17.
Cœlum quid? 43.2.a
Cœli nomine, cum dicitur, In princ. creauit deus cœlũ & terrā, intelligitur cœlũ empyriũ. 10.4.d.& à globo lunari ſupra. 11.3.c.
Cœlũ & terra ante tēpus & ante omnem diem dicuntur eſſe producta. 17.3.c.& inde.et. 18.2.b
Cœlum factum in primordio quid ſit. 38.1.d.
Cœli omnes excepto empyrio nomine aquæ deſignantur, & cur. 9.1.c.& col. 4.c
Cœlum cryſtallinum ad informem materiam pertinebat. 9.2.b
Cœli empyrij natura. 11.1.c
Cœlũ cryſtallinũ eſt primũ mobile. 8.3.a
Cœli pars quælibet non eſt cœlum. 15.3.d
Cœlorum numerus & diſtinctio. 49.1.a

in Cælo nulla eſt vacuitas, non obſtantibus condenſationibus in partibus illis cœleſtibus vbi luminaria ſunt producta. 50.1 a.& inde.
in Cælo duplex color & triplex lux. 52.2.a. & inde.
Cæleſtes ſphæræ ſunt ſimpliciores ſphæris elementaribus. 37.2.b
in Cælo ſi non eſſet vera materia, cœlũ non eſſet corpus, & eſſet ibi accidens ſine ſubiecto. 6.2.a per totum cap. 7
Cæli multis modis inter ſe differunt. 15.1.c
Cæli quõ ſunt animati. 39 2.b.et col. 3.d
Cælum eſt alteraus inalterabile, et alteraus alterabile, & quomodo. 29.2.b
Cæleſte corpus aliquod non poteſt mouere ab alio corpore inferiori. 37.3.c (& inde.
Cæli aquei motus proprius ab oriente in occidens. 37.1.d
Cælũ et quælibet pars cæli conſtat ex tota ſua materia. 7.1.b.
Cæli forma cur non habet contrarium, & elementi forma habet? 5.2.a.b
Cælum conuenit cũ iſtis inferioribus in diaphano & luminoſo. 51.4.d
Cæli motus quadruplex. 15.1.c
Cæli ſtatim creati inceperunt moueri vnà cum elemento ignis & aeris. 16.4.d
Cæli omnes rotant, empyrio excepto. 8.3.d (4.c.
Cælũ ſydereũ et planetæ mouẽtur motibus contrarijs. 37.
in Cælu differentiæ. 49.1.d.& inde.
Cælũ quõ habet differentias põnis. 38.4.d.& inde.
Cæli ſurſum & deorſum, ante & retro. 40.3.d
Coæua ſunt quatuor, Cælũ empyrium, Angelica natura, Materia informis, & Tempus. 16.3.d. et. 26.2.a
Coloris natura. 30.3.b.et. 32.2.d.et. 33.3.c
Colores ſunt de natura lucis. 2.4.a
Colores quos videmus in cœlis vnde habent eſſe. 51.4.b.
Coloris rubei & cærulei origo. 52.3.c
Comment. poſitio q.ſ. in Cælo nõ ſit vera materia, ĩpugnatur. 4.1 a.et col. 4.b.et pag. 5.col. 4.a.& inde.
Compoſitum proprie ſit. 2.1.a
Congregentur aquæ in locũ vnũ, et appareat arida. 11.1 d.et col. 4.b.et. 13.1.d.et col 3.b.et. 14 3 d
Corpus animatum à duabus animabus immediate moueri non poteſt. 37.3.a
Corruptibile et incorruptibile differunt gñe. 12.3 b
Creatio quid ſit. 10.1.b.et. 29.4.c
Creatio nõ eſt motus aut mutatio, et cur. 10.1.d.et. 19.4.c
Creatio de neceſſitate fuit in inſtãti, et cur. 10.2.c.et. 19. (4.c
Creationis proceſſus. 10.1.b.c.et inde.
Creatio præceſſit opus diſtinctionis, et ornatus. 9.3.a. per totum cap. 11. (10.1.b
Creationis opus aliter fit q̃ alterationis et naturalis gñonis
Creatura quælibet agit mediante aliqua virtute. 32.3.c. & inde.

D

Dæmonis expulſio fuit illa prima die qua creatus eſt mundus. 26.4.b
Deducta in intelligibilia eſſe dicuntur, & quõ. 3.1.d
Dextrum & ſiniſtrum in cælo. 40.1.c.
Deus nõ determinatur ad aliquod Prædicamentũ. 50.2.b.
Deus ex nihilo fecit omnia, ly nihil tenetur ordinaliter, nõ materialiter. 1.4.b.et. 3.2.a
à Deo tanq̃ efficiẽte omnia p.udere tradit Ariſt. 24.3 a
Dei opu. triplex ab initio. 47 3.c
Dei opera reſpiciunt naturã, gratiam, et gloriã. 57.1.c.d
Deus ſex põt quæ nõ põt alia agentia. 50.4.a
Deus ſolus primò introducit formam ſubſtantialem q̃ accidentalem. 10.1.b.et col. 2 b
Deus ſolus agit immediate per ſuam ſubſtantiam. 10.2.b et. 50.1.c (1.b
Deus quõ mare vectibus et oſtijs clauſit et terminauit. 45.
Deus quomodo die ſeptimo compleuit opus ſuum, cum continue omnia in omnibus operetur. 57.1.a.et inde.
Deus die ſeptimo quieuiſſe dicitur ſeptem modis. 58.1.d
Dei opus intrinſecum & extrinſecum. 58.2.b
Deus eſt locus omnium rerum. 58.3.a
Diabolus cur dicitur mendax à principio, & in veritate non ſtetiſſe. 26.2.b
Diaphanes vniuoce ineſt æterno corpori et caduco. 34.3.a
Diaphaneitates quas videmus ĩ cælis vñ hãt eſſe. 51.4.b
Dies multipliciter dicitur. 25.4.c.
Dies quos narrat Moyſes non fuerũt in ipſa re ſecũdu Auguſt. niſi vna dies multotiẽs repetita. 22.3.c.& inde.
Dies prima nũ fuerit minor alijs diebus? 29.2.d. et inde.
Dies productionum quomodo differant ſecundum Auguſtinum, & alios ſanctos. 23.2.c
Dies naturales non oẽs ſunt æquales. 16.3 b.c.et. 29.3.d
Differẽtiæ inter agens creatũ & Deũ. 50.3.a (et inde
Differẽtiæ poſitionis in cælo. 38.4.d. et inde et 40.3.d
Differentiæ tres ſunt in Cælo. 49.1 d (et 41.2.d
Diſtinctio triplex tangitur in Princ. Gen. anteq̃ fiat mentio de diebus. 10.4.a
Durum & mole & hmõi qualitates quas videmus in iſtis inferioribus num ponẽdæ ſint in corporibus cœleſtibus. (28.2.d

E

Eccentrici & epicycli neceſſe eſt vt dentur. 15.4.c.d & 49.3.a.et. 53.3.a
Eccẽtrici et epicycli nõ ſunt ꝓpriẽ cæli. 15.2.d.et col. 3.d
Elementorũ quatuor proportiones. 44.3.d.& inde.
Empedocles opinatur antipodes. 41.4.d
Empyry cæli natura. 43.2 b
Entia primò creata, ſecundò diſtincta, tertio ornata. 12.4. (c.d
Eſſe omne eſt à forma. 1.3.b
Eſſe rerum octo modis. 11.2.a
Eſſe in tempore quatuor modis dicitur. 18.3.d

F

Faciamus hominem ad imaginẽ et cæt. 56.1.d.et inde.
ſub Factionem non cadit niſi compoſitũ. 2.2.a.b.
Factione compoſiti fiunt materia & forma, quæ ſunt partes compoſiti. 11.1.a.b.& inde.
Factum eſt veſpere & mane dies vnus. 27.2.c
Federici II. Imp. mors. 53.2.a (48.4.b
Fiat lux. 14.1.b.et. 25.1.d. 28.2.a.et. 29.1.b.et. 44.1.b
Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. 8.4.c.et inde.et. 9 3.d
Fiat firmamentum in medio aquarum. 13.2.c. 14.3.a. 15.3.

15.3.b.17.2.b.38.4.b.et.43.4.d
Fieri in tempore quid ſit.10.2.c
Firmamentum eſt opus ſecundæ diei.37.4.d.et inde.
Firmamentum quomodo accipiatur.38.2.b
Firmamentum pōt accipi pro cælo ſydereo, & pro medio interſtitio aeris.14.2.c.& inde.& col.4.a. per totū cap.16.et.43.4.d
Firmamentum quomodo diuidat aquas ab aquis.38.2.d
Flamma eſt fumus ardens.31.2.b
Formæ et actus eſſētiales ſe hñt ſicut numeri.7.4.a et ide
Forma eſt ratio quare aliquid agat.5.2.c
Forma pōt impediri quantū ad actū ſcd̃m.27.4.c.d
Formæ natura eſt perficere et diſtinguere.47.4.a
Formarum triplex differentia.6.2.b
Formæ vſus duplex.27.4.b
Forma eſt quid appetibile,& cur.4.4.c
Forma intentionalis denominat.34.4.a
Forma ſeparata duplex.6.3.c
Forma ſubſtātialis ſola materiæ īmediate iungitur.7.3.c
Forma & quantitas diuerſificant materiam, ſed non eodem modo.3.3.c
Forma cæli cur non habet contrarium & formá elementi habet.5.2.a.b
Forma cæli ſatiat appetitum ſuæ materiæ, & non in iſtis inferioribus,& cur?8.1.a

G

Generatio eſt terminus motus.10.1.c
Gloria eſt perfectio gratiæ,ſiue gratia conſumata.57.1.c
Gradus octo eſſendi rerum.21.2.a
Gratia eſt perfectio naturæ.57.1.c

H

Homo quõad imaginẽ et ſimilitudinẽ Dei.56.2.a.et inde
Homo longe aliter fuit productus q̃ cætera animalia.56.1.d.& inde.
Hominis conditio ante & poſt peccatum.56.4.b.c
Homo punitur & corrigitur vt perfectus fiat.56.4.c.d
Hora quid ſit.29.3.a

I

Ideæ Platonis.21.1.b
In æternis non differt eſſe & poſſe penes actum primum, non ſecundum.7.2.b
Incoruptibile quodlibet conſtat ex tota ſua materia.7.2.a & inde.
In principio creauit Deus cælum et terram.7.3.c. & inde.et.10.3.a.& col.4.b.et.ij.3.d.et.14.1.a.et.16.4.c.et.20.2.a
Inſtans primum temporis fuit initium futuri,non aūt finis præteriti.10.3.a
Intelligentia eſt quaſi anima cæli,et cur.5.3.d
Intellectus agens,& poſſibilis.30.3.b.& inde.
Intellectus quomodo negociatur circa materiam, & circa nihil.3.2.a
Intentio tranſmutat realiter.34.4.b
Intentiones diuerſæ ſuſcipiuntur in eodem puncto aeris. (34.3.b
Intentionalis forma denominat.34.4.a
Iſtæ ſunt gñationes cæli & terræ,quando creatæ et cæt. 48.1.d

L

Locus congregationis aquarū vt appareret arida.46.2.b
Luminaria cæli quomodo diuidūt diem ac noctem, et ſunt in ſigna & tempora.54.1.a.& inde.
Luminaria cæleſtia quarto die ſunt ꝓducta.48.1.d
Luminaria quæ ſunt in cælo quomodo dicuntur ornamenta cæli.51.1.a.& inde.
Luna minor terra.54.4.a
Lunæ macula.32.2.c.et.52.3.a
Lux vbi creata fuerit.14.4.d.& inde.
Lux primo creata quomodo faciebat diem & noctem. 27.2.a.& inde.
Lux non eſt forma ſubſtantialis corporis lucidi. 32.2.a et inde.et.33.1.c
Lux dicit perfectionem.31.4.d
Lux, lumen, ſplendor idem ſubiecto, differunt ſecundum rationem.32.2.a
Lux illa ad primam diem pertinens, in qua parte cæli fuerit creata.25.4.c. & inde.
Lux non eſt corpus nec defluxus corporis.31.2.a.et inde
Lux videtur primo & per ſe & per omnem modū, color primo & per ſe, magnitudo primo, ſubſtantia nullo modo.33.3.c.& inde.
Lux fuit facta ante oēm diem.17.2.c. et inde.
Lux primo die creata num ſecundum ſe permanſerit, aut in corpus aliud fuerit conuerſa,quando fuit factus ſol. 28.3.c.& inde.
Lux pertinens ad primam diem num fuerit facta per nouæ formæ ſubſtantialis acceptionem, an per aliam mutationem? 28.1.a.et inde.et.48.3.d
Lux in ſpiritualibus num dicatur proprie an tranſumptiuè?.30.1.c.& inde.
Lux facta prima die num fuerit corporalis, an ſpiritualis? 25.1.b.& inde.
Lucis natura & proprietas.30.2.b.& inde.
Lux & tenebra ſunt ſenſilia propria viſus.2.3.d
Lux in medio eſt realiter,iuxta opin.D.Thom.33.4.d
Lux hic inferius nō habet eſſe reale,ſed habet aliquid reale annexum,per quod realia generantur.33.3.b

M

Magiſtri opinio de loco in quo creata fuerit lux.25.4.c. et.26.3.d
Mare eſt altius nobis & quomodo.45.3.c
Mare quomodo concluſum vectibus et oſtijs, vt dicit Scrip. ſacra.45.4.b
Mare vnà cum terra habitabili facit vnā ſphærā,45.4.b
Maris fluxus & refluxus.45.1.b
Materia omnino informis præceſſit ſuam formationē natura & origine,non tp̄e & duratione.1.4.d.et.2.2.a
Materia omnino informis,quomodo ignorando ſciatur, & ſciendo ignoretur.2.3.a
Materia illa de qua facta eſt lux, quo in loco producta fuit.26.3.a.& inde.

Materia illa informis ex qua facta ſunt omnia, nũ carebat omni forma? 1.1.d.per totum cap.
Materia informis, ex qua facta ſunt alia, ad cœlum empyrium vſq; pertingebat, & totum huiuſmodi ſpacium occupabat. 8.2.c.per totum cap.10.
Materia informis nominatur vocabulo terræ & aquæ, et cur. 8.4.d.et inde. & nomine abyſſi. 9.2.b
Materiæ cœli competit volũtate Creatoris φ ſuſcipiat formã nõ h͠ns item cõtrariũ, et cõplentẽ totũ appetitũ. 8.1.b
Materia in ſupercœleſtibus & in iſtis inferioribus poteſt dici æquiuoce, non tamen impedit quia ſit eadem per eſſentiam hic & ibi. 8.1.c.d
Materia nuda ſcd̃m ſuã eſſentiam in omnibus corporibus eſt eadem. 3.2.c per totum cap.4.et.2.1.c
Materia de ſe & eſſentialiter nõ habet ordinem magis ad vnam q̃ aliam formam, ſed ex voluntate creatoris. 5.1.d.& 6.1.d.et.7.3.d
Materia prima nõ cadit ſub factionẽ 1.4.c.et 7.1.a
Materiæ eſſentialis differentia eſt carere oĩ forma. 6.1.c
Materia eſt mediũ inter ens & nihil. 3.2.a
Materia triplex vnitas. 7.3.b
Materia & forma et inſtans in quo incœpit tempus, ſimul tempore & duratione fuerunt, non cauſalitate & origine. 2.2.b.& inde.
Materia quæ ſubijcitur formæ cœli, ſecundũ ſe conſiderata, eſt pura potentia, ſicut eſt materia omnium inferiorum. 5.2.c.per totum cap.6.
Materia licet vna ſit in omnibus corporibus tam cœleſtibus q̃ inferioribus, non tamen habet eandem rationem ſuſcipiendi formam. 7.4.d
Materia cœli licet nõ appetat eſſe ſub alia forma, quia cũ ea nulla eſt annexa priuatio, in potentia tamen creatoris eſt, ſubijcere eam formæ habenti contrarium. 4.4.d & 5.1.a.b.et.8.1.b
Materia ſi non eſſet in cœlo, eſſet ibi accidens ſine ſubiecto 6.2.per totum cap.7.
Materia exiſtens ſub forma elemẽti nõ appetit eſſe ſub forma Cœli, nec econuerſo, licet ſecundum eſſentiam non differat hæc ab illa. 4.2.a.per totum cap.5.
Materia facit differentiã. 12.3.a.& inde.
Materiæ ad formam eſt aliqua ſimilitudo, ſicut loci ad corpus. 1.1.c
Materia machinatur ad corruptionẽ nõ per ſe et ſcd̃m ſuã eſſentiã, ſed per priuationem formæ. 4.4.b. & inde.
Materia in diffinitione trahitur ad modũ formæ. et cur. 8.1.d
Materia nõ ſeparatur à quantitate et cur. 3.4.a
Materia eſt cauſa multitudinis in eadem ſpecie, ſi res ex tota materia non conſtat. 12.3.b
Modi octo eſſendi rerum 20.4.c.& inde.
Modi octo, cur dicuntur aliqua ſpecialiter eſſe ex aliquo elemento. 55.1.a
Modus vnus in aĩalibus cõicandi naturam. 46.4.b
Motor primus eſt in oriente. 39.3.d
Motus cœli quadruplex. 15.1.c
Motus cœli nõ poteſt ſentiri niſi ratione corporis luminoſi 15.2.a.et.15.3.c
Motus ab oriente in occidens eſt ꝓprius cœlo aqueo. 17.1.d.& inde.
Motui cœli inquiet eſt oĩum aliorũ motuũ mẽſura. 36.4.b.
Motus primi mobilis incepit, anteq̃ crearetur lux. 15.3.c
Motus eccentricorum & epicyclorũ. 15.2.c.et.53.3.a
in Motu vnum mobile ſcd̃m rem, multa ſcd̃m rõnẽ. 18.1.a
Motus prior tempore. 17.4.a.b
Motus eſt quoddam opus vitæ. 5.3.d
Motus eſt in tribus generibus. 10.1.c.d
Moyſes cur non apertè fecit mentionẽ de creatione creaturæ ſpũalis. 13.4.d et.25.3.c.et.19.3.d
Moyſes quare aliquando prætermittit, vidit Deus φ eſſet bonum. 20.3.c.et.42.2.c.& inde.
Mundus incepit ante omne tempus & cum tempore, ſed nõ in tempore. 18.3.a.per totum cap.21.
Mundus eſt factus in tempore quantum ad actionem vel paſſionem. 19.2.d
Mundus iſte habuit primum veſpere deinde mane: qđ etiã cum diuinis officijs appoſitiſſime conuenit. 15.1.b

N

Naturale agens non põt introducere formã ſubſtantialem, niſi introducat accidentalem, & quare. 10.2.a
Nubes nõ protenduntur in altũ per tria miliaria. 44.1.a
Nunc temporis in ipſo primordio fuit ſolum initium futuri 17.4.d.et.19.1.b

O

Octaua ſphæra mouetur duobus motibus cõtrarijs. 36.4.b. et.53.2.a
Omnia fuerunt ſimul creata ſecundum ſuas ſubſtantiales formas. 18.1.d.28.1.b
Ornatus in operibus ſex dierum qũo accipiatur. 51.1.b
Opus non ſolũ creationis, ſed & multiplicis diſtinctionis (ſecundum cõem ſanctorum ſñiam) ante omnẽ diem dicitur eſſe factum. 10.3.c.per totum cap.12. et inde
Opus diuinum triplex. 47.3.c
Opera cõditionis, reſtaurationis, et glorificationis. 57.2.a
Opera ſex dierũ fuerunt per factionem, productio verũ per creationem 19.4.d
Opiniones de productione lucis. 25.4. per cap. 2. et. 3. ſecundæ partis.
Opiniones quomodo lux primò creata faciebat diem et noctem. 27.2.a.& inde.
Opinio Aug. qũo differat ab opinione aliorũ doctorũ quo ad opus diuinũ creationis, diſtinctiõis, et ornatus. 9.4.a
Opinio D. Thomæ, φ lux ſit realiter in medio, confutatur. 34.1.a
Opiniones de idẽtitate materiæ. 3.1.c.et inde.et.4.1.2.b.c.d

P

Peccatum deficiendo cõmittitur. 2.4.d.& inde
Permanentium & ſucceſſiuorum natura 17.3.c
Perſpectiui opinatur viſionem fieri emiſſione radiorum ex oculis. 31.3.b
Phantaſmata. 30.3.b
Piſces & aues quomodo producti fuerint ex eadem materia, ideſt, ex aqua. 55.1.a
Piſces quomodo dicuntur reptilia. 54.4.c
Piſces cur producti ante Beſtias. 56.1.a
Planetæ nũ faciant vnã ſphærã cũ cœlo ſyderco? 49.1.c.

Plantæ quo die fuerunt ꝓductæ.46.3.c.et.47.c.et inde.
Plãtarũ nõ eſt determinatus modus gñonis.et cur.46.4.d
Plantæ ſunt minus animatæ ꝙ̃ cœli.40.3.c
Platonis opinio de rerum principijs.21.1.a
Platonis magnus annus.15.2.b.
Plato,viuere illa omnia docuit, quæ motionis principium intra ſe continent.5.4.a
Poli Zodiaci diſtant à polis mundi per.23.gradus cum dimidio.15.2.b
Potentia pura eſt mediũ inter ens et nihil.1.4.b
Potentia pura de ſe non habet ordinem ad aliã & aliam formã,ſed ex voluntate Creatoris.5.1.d.et.7.3.d
Potentia pura non põt habere eſſentialem diſtinctionem.4.1 d.et col.2.b
Potentia pura nullis mutationibus temporum põt eſſe ſubiecta.1.1.c.d
Potentia & actus per ſe non cadunt ſub factionem.2.1.a b.& inde.
Primus motor in qua parte cœli ſit.39.4.d
Priuatio in eã eſt ꝙ materia ſit turpis et defectiua.4.4.b
Priuatio in materiæ eſſentia minime continetur, & cur.8.1.a
Producant aquæ reptile animæ viuentis,et volatile et cæt.55.4.a
Propoſitio hæc, Deus ex nihilo fecit omnia, quomodo intelligatur.1.4.b.et.3.2.a
Propoſitio hæc,In æternis non differt eſſe & poſſe,interpretatur.7.2.b
Proportiones quatuor elementorum.44.3.d
Ptolemæus & Thebit de motu octauæ ſphæræ.15.2.b.et.36.4.b.& inde.et.52.b.a.b.
Ptolemæus poſuit partes noſtras aliquando fieri inhabitabiles.16.3.a

Q

Quæſtio vulgaris, Num fuerit ante gallina, vel ouum?47.2.c
Qualitates quædã vniuoce dicuntur de cœlo & de iſtis inferioribus,quædam æquiuoce.51.4.d
Quantitas & forma diuerſificant materiam,ſed alio & alio modo.3.3.c
Quare in fine conditionis rerum ſit dictum,Valde bona.48.3.a

R

Radij franguntur,interſecantur, & reflectũtur.31.2.c
Rarum & denſum in cœlo & in iſtis inferioribus quomodo differunt.51.4.d.& inde.
Rationes aduerſus Aegidium de vnitate materiæ.4.4.d
Rationes quæ contradicunt ſenſui minime ſunt curandæ.16.2.d
Regulæ ſeptem,quas quiſq; debet obſeruare,cum vult exponere ſacram ſcripturam.34.4.d
Relatio in Deo & in creaturis dicitur æquiuoce.50.b
Res omnes fuerunt in principio creatæ quantum ad ſuas ſubſtantiales formas.17.2.a.28.1.b.& inde.
Res primò fuerunt creatæ,deinde diſtinctæ,tertiò ornatæ.9.3.a.per totum cap.11.
Res habent octo modos eſſendi.20.4.c. per totũ cap.24.
Rerum opus diſtinctionis & ornatus.47.4.c
Res quomodo fuerunt creatæ ante omne tempus,& ante omnem diem.10.2.c.d
Rerum productio per creationem,ſed opera ſex dierum fuerunt per factionem,& cur.19.4.c.d
Reptilium plura genera.54.4.c.d

S

Sacramenta.57.2.c.& inde.
Sanctorum cõmunis ſententia de productione rerum, magis eſt ſcripturæ ſacræ conſona quàm illa Auguſtini.24.1.d
Sanctificatio Dei.59.2.a
Scriptura ſacra in prima productione rerum,multis modis Trinitatem inſinuat.20.1.c.per totum cap.23.
Scriptura ſacra non eodẽ modo loquitur de creatione mundi,quæ fuit ante omnem diem.& de alijs operibus ſex dierum.19.3.b.et.20.2.a
Scriptura interdum pro plurali ponit ſingulare.48.2.b
Senſus nõ eſt ſupra ſe conuerſiuus.34.2.a
Senſus ſi mutaretur ſolũ realiter,nõ ſentiret.34.2.a
Senſus eſt ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia.34.1.c.d
Senſibus omnibus tria ſunt cõmunia.34.1.a
Senſibile poſitum ſupra ſenſum cur non facit ſenſionem?34.1.b
Senſu eodem quo iudicamus de luce,iudicamus de tenebra 2.3.c
Sol quomodo in ſigna,tempora,& annos.54.2.a
Sol fons eſt luminis quo illuminatur luna,& ſydera omnia.32.2.b
Sol calidus cauſaliter,ignis formaliter.43.3.a
Sol ex qua parte orbis factus.48.4.a
Sol,qui nunc eſt,erat illa lux primo die creata.28.4.d & inde.
Sol triplici motu mouetur.29.3.d
Spiritus domini ferebatur ſuper aquas.10.4.b.et.11.2.d.et.16.4.c.et.38.3.a
Spiritualia iuxta Auicebron habent materiam.3.2.c.d
Stella nulla creditur eſſe recte in polo 15.1.c
Stellæ cur tot ſint in octaua ſphæra, & vna duntaxat in ſphæris inferioribus.51.3.c
Stella nautica,quæ vulgariter dicitur Tranſmõtana,multum appropinquat polo mundi ſuperiori.15.1.c
Subſtantia de Deo & creaturis dicitur æquiuoce.50.2 b
Subſtantia eſt ens ſimpliciter,ſed ſcd'm ſe nõ eſt perfecta ſimpliciter.ſed accidentibus perficitur.33.2.d
a Subſtantia nulla creata immediate egreditur actio.32.3.c.& inde.
Surſum & deorſum,ante & retro.40.4.a

T

Tempus.17.4.b.& inde.
Tempus eſt numerus motus cœli cryſtallini,non firmamẽti,id eſt cœli ſyderei, vt dixerunt quidam magni.16.3.d.& inde.
Tempus in ipſa creatione mundi fuit totum futurum,in fine mundi erit totum præteritum.19.1.a

Tempus quod eſt numerus motus primi mobilis, eſt vnum de quatuor coeuis. 16. 3. c.*per totum cap.* 18.
Tempus eſt paſſio motus primi nobilis. 19. 2. c
Tempus quod nunc eſt, eſt illud tempus quod eſt vnũ de quatuor coeuis. 17. 1. b.*& inde.*
Tempus vnum habes nunc ſecundũ rem, multa ſecundũ rationem. 18. 1. a
Tempus poſterius motu. 17. 4. a. b
Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. 9. 2. a. b. 1. 2. b. *et.* 12 1 a. *et.* 13. 2. b
Tenebra percipitur à viſu, et quomodo. 2. 3. d
Tenebræ non ſunt ſecundũ ſubſtantiam, ſed paſſio eſt aeris quæ ei ex priuatione luminis accedit. 11. 1. b
Tenebra non cadit ſub factione & cur. ibidem.
Terra erat manis & vacua 47. 3. a
Terra cur non cooperta eſt aquis, ſicut tota aqua cooperta eſt aere. 41. 4. c
Terra quomodo fundata eſt ſuper aquas 46. 1. c
Terra noſtra aliquãdo fiet inhabitabilis ſi Ptolemæo credimus. 16. 3. a
Terra vltra Zodiacũ in parte meridionali ſi eſſet diſcooperta aquis non eſſet habitabilis, & cur. 16. 3 a
Thomas ponit lucẽ in medio eſſe realiter. 33. 4. d
Thomæ opinio de materiæ identitate. 3. 4. c. *et.* 42. b
Trinitas in creatione rerum multis modis inſinuatur. 20. 1. c. *per totum cap.* 23.

V

Venenum quid ſit? 56. 4. a
Virtus agentis naturalis eſt accidens. 10. 2. a
Viſio num fiat emiſſione radiorum ex oculis, an receptione ſimulacrorum? 31. 3. b. c
Vniuerſi diſtinctio. 124. d

ERRORES.

Pag.	Col.	Lig.
7.	4.	40.
admiſcitur.		*admiſcetur.*
8.	3.	21.
Geneſis		*Geneſeos*
26.	1	8.
incipit		*incepit*
26.	1.	18
emiſpheriũ		*hemiſphærium*
27.	1.	51.
lux ergo, illa		*lux ergo illa*

Pag.	Col.	Lin.
19.	2.	11.
continuatium		*continuatiuum*
29.	2.	32.
taman		*tamen*
33.	2.	7.
aggregatto		*aggregatio*
46.	3.	15.
atq;		*itaq;*
49.	2.	35.
futuas		*fatuas*

D. AEGIDII ROMANI, ORDINIS FRATRVM EREMITARVM SANcti Auguſtini, Archiepiſcopi Bituricenſis, Opus Hexaemeron, ſiue de Mundo ſex diebus condito.

CAP. I.

Quòd materia illa informis, ex qua per ſpatia ſex dierum dicuntur omnia eſſe facta, non carebat omni forma.

QVONIAM de operibus ſex dierum intendimus librum componere, et
quia poſt illos ſex dies, in
qbus omnia facta eſſe di-
Gen. 2.a cũtur, legimus Deũ die ſe
ptimo requieuiſſe ab vniuer
ſo opere quod patrarat: or
do naturalis et rationalis
poſtulat, vt hic liber à materia informi ſumat initiũ, ex qua
in illis ſex diebus orbis terrarũ dicitur eſſe factus, iuxta
Sap. 11. c illud Sapientiæ, Omnipotens manus tua creauit orbẽ ter-
rarum ex materia inuiſa, ideſt, ex materia informi: quæ
nomine terræ ſignificatur, cum dicitur, In principio crea-
Gen. 1.a uit Deus cœlum, & terram. Cœlum quidem, ideſt, naturã
angelicam vel cœlum, id eſt, empyrium, quod mox creatũ
ſanctis Angelis eſt repletum: & terram, ideſt, materiam
illam inuiſam & informem, ex qua formata ſunt reliqua
omnia. Ideo terra illa & illa materia dicitur fuiſſe inanis
et vacua. Inanis quidẽ erat, quia erat informis. vacua erat,
quia herbis, & plantis, & animalibus non erat repleta,
nec decorata. Eſt enim materia quaſi locus in quo recipi-
tur forma: & eſt aliqua ſimilitudo (licet exilis) materiæ
ad formã, ſicut loci ad corpus. Ergo ſicut locus dicitur ina
nis, quando eſt ſine corpore: ita materia dicitur informis,
q'i caret forma. Aduertendum tñ ꝙ vbi nos habemus, Ter
ra (ideſt, materia illa informis) erat inanis & vacua:
Lxx. alia litera habet, Erat inuiſibilis, & incompoſita. Inuiſibi
lis quidem erat, ideſt, incognoſcibilis, quia materia cum
1. Phy. t. 69. non cognoſcatur niſi per formam, & per analogiam ad
formam, terra illa, ideſt, materia illa, eo modo quo erat in-
formis, & carebat forma, erat inuiſibilis, ideſt, incognoſci
bilis. Vel ſi vellemus hoc referre ad ſolam terram, non ad
totam materiam: terra in primordio inuiſibilis erat, quia
Gen. 1.a erat tota cooperta aquis. Ideo dixit Deus, Congregentur
aquæ in locum vnum, & appareat arida. Et erat incõpoſi
ta, quia nõ erat ornata plantis, arboribus, & animalibus:
quibus coniuncta, ex eis componitur, & ornatur. Ergo ſi
ex materia informi, quæ nomine terræ poteſt ſignificari,
totus hic mundus dicitur eſſe formatus: bene ſe habet inqui
rere, Vtrum illa materia eſſet ſic informis, ꝙ careret pe-
nitus omni forma. Ad veritatem elucidandam verba Au-
Cap. 4. et. 6. guſtini in 12. Confeſſionum, triplex obſtaculum parabũt.

A Vnum ex parte formarum, aliud ex parte temporum, ter-
tium ex parte ipſius nihili. Ex quibus omnibus uidentur
verba eius ſonare, ꝙ materia illa ex qua facta ſunt om-
nia, quæ dicitur in principio eſſe facta, erat omnino infor
mis, & carebat penitus omni forma. Primò quidem vide- I.
tur hoc eſſe ex parte formarum: videtur enim velle, ꝙ in
illa informi materia nulla erat forma, quia non color, non Cap. 3.
figura, non corpus, non ſpiritus. Cum ergo omnis forma
ſit ſubſtantialis, vel accidentalis: & omnis forma ſubſtan-
tialis vel ſit corporalis, vel ſpiritualis: ſi in illa materia nõ
erat color, nec figura, excludebatur ab ea forma acciden-
talis: ſi nõ erat corpus, nec ſpiritus, excludebatur ab ea om
nis forma ſubſtantialis: immo cum omnes formæ acciden-
tales ſint poſteriores formis ſubſtantialibus, & ſequantur
eas (quia, vt dicitur in. 7. Met. ſubſtantia eſt prior accidẽ- Tex. 4.
B te, cognitione, diffinitione, & tempore) ſi in illa materia
non erat corpus, nec ſpiritus, ideſt, non erat ibi forma cor-
poralis, nec ſpiritualis, nulla erat ibi forma ſubſtantialis,
& per conſequens nec accidentalis: nam & ipſæ formæ
accidẽtales vel ſunt corporales, vel ſpirituales. Erat ergo,
ſecundum hæc verba, materia illa omnino informis, nõ ta
men erat omnino nihil: nam ſi erat ſine omni forma, erat
tamen ꝙ poterat formari forma. Ideo Auguſt. circa princi
pium 12. Confeſſionum loquens Deo de huiuſmodi mate Cap. 3.
ria, dicit, Priuſquam iſtam informem materiam formares,
atque diſtingueres, nõ erat aliquid, non color, non figura,
non ſpiritus, non corpus: non tamẽ omnino nihil, ſed erat
quædam informitas ſine vlla ſpecie. Secundò, verba Augu. II.
præbẽt obſtaculum huic veritati ex parte ipſorum tẽporũ.
Nã cum veritas ſit, ꝙ materia illa informis primò creata,
C non caruit omni forma: verba tamẽ eius huic veritati præ
bent obſtaculum, & videntur ſonare, ꝙ caruerit omni for
ma, non ſolum ex parte formarum, quia nec erat color, nec
figura, nec corpus, nec ſpiritus, & erat ſine vlla ſpecie, ſed
etiam hoc idem arguit ex parte temporũ, ꝙ talis erat illa
materia, ꝙ nullis mutationibus tẽporum poterat eſſe ſubie
cta: ideo terra, ideſt, materia illa informis non dicitur eſſe
facta prima die vel ſecunda, ſed dicitur eſſe facta in prin
cipio, ideſt. ante omnem diem, quæ ſic conſiderata nullis
diebus, & nullis mutationibus temporũ poterat eſſe ſubie
cta. Eſt enim hoc conuertibile, videlicet, ꝙ quicquid eſt om
nino informe nullis mutationibus poteſt eſſe ſubiectum: &
etiam conuertitur, ꝙ (loquendo de creaturis) quicquid nul
lis mutationibus poteſt ſubijci, eſt omnino informe. Vnde
& Comment. ſuper. 8. Phyſicorum probat, ꝙ materia om Com. 4.
D nino prima nullis mutationibus poteſt eſſe ſubiecta. Hoc
eſt ergo, quod Auguſtinus dicit 12. Cõfeſſionum, ꝙ Moy-
ſes, cum commemorat Deum in principio feciſſe cœlum et Cap. 9.
terram, ideſt, angelicam naturam & materiam informẽ,
tacet de temporibus ſiue de diebus, & ſubdit, ꝙ iſta infor-
mitas terræ, inuiſibilis & incompoſita, in diebus & tem-
poribus non eſt numerata, quia ibi nulla ſpecies, nullus or-
do, nec venit quicquam, nec præterit: & vbi hoc nõ fit, nõ
ſunt vtiq; dies, nec viciſſitudo, nec ſpatium temporalium.
Materia ergo illa informis nõ eſt cõnumerata inter dies,
ſed facta eſt ante omnem diem: & ſic facta eſt, ꝙ nulla
poſſet eſſe in ea mutabilitas temporum: quod eſſe non poſ-
ſet, niſi fuiſſet facta penitus informis, quia in materia iam
formata, mutabilitas temporum eſſe poteſt. Tertiò, verba III.
Auguſtini in eodem libro huic veritati præbent obſtaculũ

ex parte ipſius nihili. Nam, vt diximus, materia illa infor- A
mis non fuit facta ſine omni forma. Verba tamen Auguſti
ni, comparantis materiam ad ipſum nihil, ſonant ꝙ penis
tus ſine omni forma facta fuerit illa informis materia.
12. lib. Confeſ. cap. 7. Hoc eſt enim quod dicit. Duo quidem feciſti domine: vnū
propè te, alterum propè nihil. Vnum, quo tu ſuperior eſſes,
ideſt, naturam angelicam: aliud, quo nihil inferius eſſet,
ideſt, informem materiam. Natura ergo angelica ita eſt
propè Deum, ꝙ nihil præter Deum eſt ſupra eam: mate-
ria autem informis, quæ dicitur facta prima die, ita erat
propè nihil, ꝙ nihil poterat eſſe inferius ea. Quo poſito, fa
cta fuit ſine omni forma: quia ſi fuiſſet facta cum aliqua
forma, fuiſſet magis propè nihil: et fuiſſet inferius ſeipſa,
ſi conſideraretur ſine omni forma. Aduertendum itaq; ꝙ
hæc verba Auguſtini in ſequenti Capitulo ſoluemus. In
hoc autem capitulo intendimus declarare, ꝙ materia illa B
informis non fuit facta ſine omni forma: quod tripliciter
poſſumus declarare, ſecundum ꝙ verba Auguſt. huic veri
tati triplex obſtaculum videntur præbere, vt illis eiſdem
tribus vijs, & radicibus, ex quibus veritatis obſtacula in-
ſurgebant, veritas propoſita declaretur: vt ſit prima via
ex parte formarum, ſecūda ex parte temporum, tertia ex
1. Via. parte ipſius nihili. Prima quidem via ſic patet. Nam, ſe-
In libro de vni cundum Boethium & ſecundum veritatem, omne eſſe eſt
tate, & vno. a forma: quod ergo caret omni forma, caret omni eſſe: ſi
ergo eſſet aliquid omnino informe, eſſet ſecundum hanc
hypotheſim aliquid quod nullum haberet eſſe: ergo illud
eſſet, & non eſſet: quod contradictionem implicat: opor-
tet quidem, ꝙ eſſe ſit actus entis, nam oportet eſſe ens, q̃
habet eſſe: eſt enim hoc conuertile, Omne ens habet eſſe:
Pura potentia & Quicquid habet eſſe eſt ens. Pura ergo potentia, & il- C
non eſt vere, lud quod eſt omnino informe, non eſt ens, & per conſe
et ſimpliciter quens, nullum habet eſſe: nam quod eſt in potentia (ſecun
ens. dum ꝙ huiuſmodi) nō eſt ens, ſed poteſt eſſe ens. Illa itaq;
informis materia primò facta, non fuit pura potentia, nec
Secunda via. fuit ſine omni forma, quia fuiſſet ſine omni eſſe. Secunda
via ad hoc idem ſumitur ex parte temporum. Dicere enim
aliquid informe, & nullo modo ſubeſſe mutationibus tem
porum, eſt dicere oppoſitum in adiecto. Nam hoc eſt infor
me, quod poteſt formari: & illud poteſt formari, q̃ ſubia
cet mutationibus temporum. Materia ergo illa informis,
non fuit ſine omni forma. quia non fuiſſet ſubiecta muta-
tionibus temporum, vt patuit ſupra per verba Auguſt. 12.
cap. 9. Confeſſionum. Illud enim ſubijcitur mutationibus tempo-
rum, quod de hoc in illud vadit, & quod vnum deſerit, &
5. Phi. 2. aliud recipit: nam mutari ſecundum Ariſto. eſt de aliquo D
in aliquid ire. Vnde et Auguſtinus ait, Vbi nec venit, nec
12. lib. Confeſ. cap. 9. præterit, non eſt viciſſitudo temporum. Hæc eſt enim vicis
ſitudo temporum, quando hoc præterit, & hoc aduenit:
hoc expoliatur, & hoc induitur. A pura autem potentia
nihil poteſt præterire, & pura potentia nullo modo poteſt
expoliari: & per conſequens, nullis mutationibus tempo-
rum poteſt eſſe ſubiecta. Notandum tamen, ꝙ prima ratio
directe & ſimpliciter arguit puram potentiam eſſe non
poſſe: ſed hæc ſecunda ratio recte concludit, ꝙ pura poten
tia & res omnino informis actionibus naturalibus nō po
teſt eſſe ſubiecta, quia actio naturalis non inducit vnam
formam, niſi expellat aliam. Non enim ſunt actiones natu
rales, niſi ex contrarijs in contraria: quia ſemper vnū con
trariorū agit in aliud, vt calidum in frigidum, vel magis

A calidum in minus calidum, ſiue calidum in tepidum: nec propoſito ve-
calidum agit in frigidum, nec in tepidum, niſi expellendo ra, vide illum
formam frigidi & formam tepidi. & inducendo formam doc. 5. Quodl.
calidi. Propter quod, ponere aliquid naturaliter informe, q. 10.
quod non poſſit ſecundum aliquem ordinem eſſe ſubiectū
actionibus naturalibus, eſt ponere oppoſitum in adiecto:
quia quod naturaliter eſt informe, naturaliter poteſt for-
mari. Ideo non ſolum ex ipſis formis vt dicebat ratio pri-
ma, ſed etiam ex mutationibus temporum vt dicit hæc ra-
tio ſecunda, concluditur ꝙ illa informis materia non fuit
pura potentia, nec caruit omni forma. Vel, vt ſupra tetigi-
mus, etiam hæc ratio arguit ſimpliciter veritatem, quia
ducit ad contradictionem, ꝙ idem poſſit formari, & non
formari. Tertia via ad hoc idem ſumitur ex parte ipſius Tertia via.
nihili. Pura enim potentia, vt vult Comment. in Phy. eſt 1. phi. 71. &
B medium inter ens & nihil: non eſt enim ens, quia non ha- 78.
bet eſſe: & non eſt nihil, quia poteſt eſſe. Hoc enim dicit
potentia, quod non eſt, ſed poteſt eſſe. ratione qua non eſt,
non eſt ens: ratione qua poteſt eſſe, non eſt nihil. Eſt enim
potentia illud ex quo res eſt materialiter: vt ferrum eſt po
tentia culter, quia ex ferro materialiter fit culter. ex ni-
hilo autem non poteſt aliquid materialiter fieri: vt ſicut
aliquis malleando ferrum, facit inde cultrum, ita mallean
do nihil, non faciet inde aliquid. Cum ergo dicitur, quòd
Deus ex nihilo fecit omnia, ibi (nihil) non poteſt teneri
materialiter, ita ꝙ ipſum nihil, ſit materia rerum, vel ꝙ
in ipſum nihilum tanquam in materiam induxerit for-
mam, & hoc modo fecerit creaturam. Sed ibi (nihil) vt ſu
pra diximus, tenetur ordinaliter, ſicut dicitur ꝙ ex mane
fit meridies, vt ponitur exemplum in. 2. Metaphy. Non Tex. 7.
C enim ipſum mane fit meridies, nec vna hora fit alia: ſed
poſt mane incipit eſſe meridies, & poſt vnam horam inci
pit eſſe alia. Sic ex nihilo fit aliquid, non ꝙ ipſum nihil
fiat aliquid: ſed cum res prius fuiſſent nihil, actione diui-
na inceperunt poſteà eſſe aliquid. Reuertamur ergo ad
propoſitum, & dicamus, ꝙ pura potentia, & materia om
nino informis, nec eſt ens, nec nihil, ſed eſt medium inter
vtrunq;: & quia impoſſibile eſt tale quid eſſe actu, quia
tunc eſſet aliquid actu, quod non eſſet ens: ideo materia ſic
omnino informis non poteſt cadere ſub factione: quia illud
quod cadit ſub factione, & illud quod fit, cum eſt factum
incipit actu eſſe. Quare ſi materia omnino informis poſ-
ſet cadere ſub factionem, tale exiſtens poſſet eſſe actu q̃
eſſet omnino informe. Vnde Auguſt. 12. Confeſ. loquens ca. 6. 8. et. 15
de materia penitus informi, ait, Non eſt aliquid, ſed eſt vn
D de poteſt eſſe aliquid. Non eſt enim nihil, & non eſt ali-
quid, quia non eſt quid: ſed eſt vnde facta ſunt alia. & vn
de facta ſunt entia.

Cap. II.

Quòd non tempore, ſed natura: non duratione, ſed origine, materia omnino informis præceſſit ſuam formationem.

SECVNDVM rōnes prehabitas
cogimur ponere, ꝙ nullū fuit dare in-
ſtans aut tp̄s, in quo eſſet materia oīno
informis: quia (ut patet per habita) hoc
poſito, triplex incōueniens ſequeretur,
videlicet, ꝙ aliquid ſimul eſſet & non eſſet: & ꝙ eſſet
aliquid

aliquid naturaliter informe, quod ſecundum nullũ ordinẽ actionibus naturalibus poſſet eſſe ſubiectum: et ter i ꝙ eſſet aliquid factum, quod eſſet mediũ inter ens et nihil.

1. Phy. 64. 7. Meta. 23. & inde. 8. Met. 8. 12. Met. 18.

Immo, vt etiā patebit ꝙ pura potentia ſub factione non cadat, nec poſſit eſſe aliquid quod ſit ſecũdum ſe factum: dicemus cũ ſapientibus Philoſophis, ꝙ proprie non fit niſi compoſitum ex potentia & actu. & ex factione compoſiti dicitur fieri potentia & actus: nõ enim fit potentia per ſe, nec actus per ſe, ſed ſimul fit potentia cum actu, et ecõuerſo. Si enim cera eſt in potentia ad rotunditatem, & qs vellet facere ceram rotundam, non faceret ceram per ſe, et rotunditatem per ſe, & poſtea coniungeret rotunditatem ceræ: ſed tranſmutaret ceram, & tranſmutando eam, de cera non rotunda faceret ceram rotundam, ita ꝙ ſimul faceret ceram ſub rotunditate, & rotunditatem in cera: Totum ergo compoſitum faceret ſimul, ita ꝙ per ſe non cadit ſub factione, niſi compoſitũ, vt declarari habet in. 7. Met. & in lib. phyſ. Facere enim ceram rotundā nõ eſt facere ꝙ cera ſit cera, quia hoc ſẽper verũ eſt ſine rotũditate: nec eſt facere ꝙ rotundũ ſit rotundũ, qa et hoc ſẽper verũ eſt ſine cera, ſed eſt facere totũ ſimul. Quod potiſſimè veritatẽ habet in potentia & in actu, quia nullũ iſtorum per ſe cadit ſub factione. Nam facere potentiam, non eſt facere ꝙ potentia ſit potentia, quia hoc ſemper eſt verum ꝙ potẽtia eſt potentia. ſed tunc incipit eſſe potentia, & tunc fit potentia, quãdo incipit eſſe ſub actu. Ergo prius intelligitur potentia fieri ſub actu et incipere eſſe ſub actu, q̃ fiat potentia vel q̃ incipiat eſſe potentia. Et quia potentia ſub actu dicit quid compoſitum, prius fit compoſitum et incipit eſſe compoſitum, q̃ fiat potentia vel incipiat eſſe potentia, quæ eſt pars compoſiti: ideo bene dictum eſt, ꝙ factione compoſiti fit materia quæ eſt pars cõpoſiti. Et q̃d dictum eſt de materia & de potentia, veritatem habet de actu materiali et de forma materiali, quæ non poteſt eſſe ſine materia. Facere enim huiuſmodi actum vel formam, non eſt facere ꝙ actus ſit actus vel ꝙ forma ſit forma, qa hoc ſemper verum eſt: ſed hoc modo fit huiuſmodi actus quando fit in ſua potentia, & hoc modo fit forma quãdo fit in ſua materia. Ergo non intelligitur huiuſmodi actus fieri niſi fiat in ſua potẽtia, nec forma fieri niſi fiat in ſua materia: et quia forma in materia, et actus in potẽtia, dicit quid compoſitum, prius intelligitur fieri compoſitũ, q̃ actus & potentia vel q̃ materia & forma, quæ ſunt partes compoſiti. Factione itaq; compoſiti fiunt potẽtia et actus, materia & forma. Illud igitur dictum Philoſophi clare patet eſſe verum, ꝙ per ſe non fit, niſi compoſitum.

Compoſitũ primò fit.

1. Phyſ. 1. 64.

Tempore ergo & duratione non potuit fieri pura potentia ſine omni actu, nec purus actus ſine pura potentia. Et ſi inuenitur purus actus ſine omni forma, quod patet verũ eſſe in Deo, ille actus non cadit ſub factione, nec tale aliquid poteſt eſſe factum, ſed eſt faciens omnia. Illud enim quod ſub factione cadit, ſemper oportet eſſe compoſitum. Duratione ergo & tempore, pura potentia et materia omnino informis non præceſſit actum, ſed origine & quadã conſideratione naturali. Nam licet non fiat potentia niſi ſub actu, & ex hoc non fiat potentia niſi factione cõpoſiti: imaginamur tamen, ꝙ actus recipiatur in potentia, et ex hoc (ſecundum quendam modum intelligendi) prius intelligitur eſſe materia, & poſtea intelligitur in ea recipi actus: ſicut prius intelligitur aliquid imperfectum, &

Deus ſolus eſt actus ab oĩ potentia ſeparatus.

A poſtea intelligitur perfici. Secundum ergo hunc modum loquendi, origine & natura, ideſt, naturali intelligentia, nõ duratione nec tempore, materia omnino informis præceſſit ſuã informationem. Secundum hoc ergo ſaluantur verba Auguſtini cum ait, ꝙ prius fuit materia omnino informis, & poſtea fuit formata: quia non loquitur de prioritate durationis vel tẽporis, ita ꝙ fuerit aliquod tẽpus vel aliquod inſtans in quo materia fuerit talis, † ſed ꝙ quadã origine & quadam naturali intelligentia: ſicut prius intelligitur imperfectum & poſtea intelligitur perfici, ſic prius intelligitur materia omnino informis & poſtea intelligitur fuiſſe formata. Secundum hoc ergo poſſumus ſaluare omnia illa verba Auguſt. 12. Confeſſionum cap. 3. Nam cum dicebatur, ꝙ priuſq̃ Deus hãc informem materiam formaret atq; diſtingueret, non erat aliquid non color, non B figura, non ſpiritus, non corpus, ſed erat quædam informitas ſine vlla ſpecie: loquitur de prioritate non temporis ꝙ aliquãdo fuerit aliquid tale, ſed prioritate originis & de naturali intelligentia. Nam origine & naturali intelligẽtia, materia præcedit formam, & imperfectum perfectũ: complemento autem, & perfectione, & etiam electione, perfectum præcedit imperfectum, & forma materiam.

Ad. 1.

† Materia eſt prior forma naturali intelligẽtia, nõ ꝙ poſſit ſine forma intelligi; ſed qa poſtq̃ eſt cognita per formam, prius intelligitur eſſe materia, et poſtea in ea recipi actus. Et ſic, cũ alijs dictis Aeg. cõtrouerſie nihil eſt.

Ex hoc etiam patet illud quod ſecundo dicebatur de ipſis temporibus. Nam materia ſine omni forma fuit ante omnem diem & ante omne tempus, & non poterat eſſe ſubiecta mutationibus temporum, ſed hoc modo non poteſt intelligi prior tempore, vel duratione: nam cum tempus incipiat in inſtanti, non potuit tempus eſſe ante omne inſtans, quia tunc fuiſſet tempus ante omne tempus, quod eſt impoſſibile. Simul ergo tempore vel duratione fuit materia & C forma, & inſtans, in quo incœpit tempus: ſed quadam naturali intelligentia prius imaginamur fuiſſe materiam, et poſtea introductam ibi fuiſſe formam: et quia materia ſic ſub forma, poterat eſſe ſubiecta mutationibus, et variationibus temporum, ſtatim incœpit eſſe inſtans, quod eſt principium temporis. Duratione ergo omnia illa ſimul fuerũt, licet origine & cauſalitate ſe præceſſerint. Nam cum tẽpus ſit accidens, materia & forma quæ ſunt ſubſtantia, origine & cauſalitate præceſſerunt omne inſtans & omne tempus: & cum fundamentum præcedat origine illud cuius eſt fundamentum, materia quæ ſubſternitur formæ tanquam fundamentum, origine præceſſit omnem formã.

Ad. 2.

Ex hoc etiam poteſt patere, quod tertio dicebatur, ꝙ facta fuit materia omnino propè nihil, vt nihil poſſet eſſe inferius ea: quod eſſe non poſſet niſi facta fuiſſet omnino E informis, quia hoc modo eſt infima omnium, nam materia iam formata & facta in actu nõ eſt omnino propè nihil. Ad quod dici poteſt, quòd materia prius fuit facta omnino propè nihil, non prius duratione, quia quãtum ad hoc ſimul fuit facta materia cum forma, & ecõuerſo: ſed fuit ibi prius origine, & natura, ideſt, naturali intelligentia: quia cùm materia intelligatur ſubſterni formæ tanquam quoddam ſuum fundamentum, & prius intelligatur eſſe fundamentum, q̃ ꝙ aliquid ſuperædificetur vel recipiatur in eo, ipſa materia hoc modo præintelligitur anteceſſiſſe ſuã formationem.

Ad. 3.

Cap. III.

Quomodo uerificantur uerba Aug. ꝙ materia omnino informis, ignorando ſciatur, & ſciendo ignoretur.

PRAESENS quidē capitulum ad intelligendum mentem Auguſtini eſt introductum. Cap. 5. qui. 12. Conf. ſeſſ in hæc verba videtur prorumpere. Humana cogitatio materiam vel noſſe ignorandu, vel ignorare noſcendo. Ait etiam materiā B non eſſe intelligibilem, quia non eſt ſpecies. Si enim omne eſſe eſt a ſpecie ſiue a forma, et res ſicut ſe habet ad eſſe, Tex. 4. ita ſe habet ad veritatem, vt declarari habet in. 2. Metaphyſ. & per conſequens ita ſe habet ad cognitionem intellectualem, quia obiectū intellectus eſt verum: cū materia de ſe careat omni ſpecie & omni forma. conſequens eſt, ꝙ de ſe careat omni eſſe, & de ſe non ſit intelligibilis: imo nec et de ſe eſt ſenſibilis, ſed inſenſibilis & incompoſita. Hoc eſt ergo, quod Auguſtinus ait, In ea (ideſt, in materia) quærit cogitatio quid ſenſus attingat, & dicit ſibi, non eſt intelligibilis forma. Et ſubdit, neq; eſt ſenſibilis, quoniam quid videatur & quid ſentiatur in inuiſibili et incompoſita non eſt. Et poſtea ait, dum ſibi hæc dicit humana cogitatio, conatur materiā vel noſcere ignorādo, vel ignorare noſcendo. Vt igitur hæc verba intellectum acci- C piant clariorem, quia noſtra cogitatio incipit a ſenſu (nā 1. Poſt. c. 14. nihil eſt in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu, vt in Poſter. declaratur) videndum eſt in ipſis ſenſibilibus, Vtrum in aliquo ſenſu hoc contingat, ꝙ aliquid nō ſentiendo ſentiatur. & ſentiendo, ſenſu non percipiatur: Et cum duo In Proœ. 1. Metaphy. ſint ſenſus, qui maxime deſeruiunt ſcientiæ, Viſus, ſcilicet, & Auditus. ideo in vtroq; ſenſu, hoc volumus declarare. Eſt enim aliquid in ſenſu viſus, quod dicit meram priuationem rei viſibilis, ſicut tenebra dicit meram priuatio- † Aeg. in. 2. de An. tex. 66 in dubijs. 2. de An. t. 71 nem lucis. † Lux quidem eſt obiectum viſus, nam viſus percipit lucem, & nihil percipit ſine luce. Et quia non ad alium ſenſum ſpectat cognoſcere hoc, & oppoſitum: ideo eodem ſenſu, quo iudicamus de luce, iudicamus de tenebra. Qui ergo poteſt aduertere quomodo viſu cognoſcitur tenebra, de leui ſcire poterit, quomodo intellectu cognoſcitur informis materia. Dicimus enim ꝙ tenebra, non vi- D dendo, videtur, ideſt, viſu percipitur: & videndo, nō vide- Senſus quiſq; per accidēs ēt propriū ſenſibilū priuationē apprehendit. 2. de Ani. tex. 103. tur, ideſt, viſu non percipitur. Cùm enim nihil videmus, dicimus videre tenebras: non videre enim, eſt tenebra, vel eſt res tenebroſa, aut res priuata lumine potens ſuſcipere lumen. Non ergo niſi per analogiam ad lumen cognoſcitur tenebra: & tunc actu percipimus tenebram, quando nihil omnino videmus. His itaq; prælibatis, dicamus, ꝙ ſicut ſe habet viſus ad res viſibiles, ita ſe habet mens et intellectus ad ſpecies & ad formas: & ſicut viſus non percipit niſi lucem & colores quæ ſunt res viſibiles, ſic intellectus non percipit niſi formas & ſpecies. Nam (vt declarari habet in. 3. de Anima) quod quid eſt, eſt obiectum intellectus. & quia quod quid eſt rei ſecundum quiditatem, eſt illud quod

A per diffinitionē exprimitur, quia diffinitio eſt ſermo expreſſiuus quiditatis & eſſentiæ. cum omnes partes poſitæ in diffinitione ſint formæ, vt declarari habet in. 7. Metaphyſicorum, conſequens eſt, ꝙ noſtra intellectualis cognitio ad formas & ſpecies terminetur: quia terminatur ad quiditatem quæ per diffinitionē exprimitur, † in qua omnes partes poſitæ dicuntur eſſe formæ. † Aeg. 2. ſent. diſt. 37. q. 1. Vt ergo proſequamur ſimilitudines de viſu corporali & intellectu, dicemus, ꝙ viſus corporalis non percipit niſi lucem: & ſi dicatur ꝙ percipit colorem, dicemus ꝙ colores ſunt de natura lucis. Eſt enim lux quidam color clarus: & color eſt Color Lux. quaſi quædā lux opaca. Si ergo colores poſſunt dici quædam lux, viſus corporalis non percipit niſi lucem, ſicut & intellectus non percipit niſi formas. Sic igitur cognoſcetur ab intellectu quod caret omni forma, ſicut cognoſcetur B a corporali viſu quod caret omni luce. Et quia materia omnino informis caret omni forma, & tenebra ſecundum ꝙ huiuſmodi caret omni luce: benè dictum eſt, ꝙ ſicut tenebra percipitur corporali viſu, ſic materia omnino informis percipitur intellectu. Et quia tenebra non videndo videtur, & videndo non videtur (quia quamdiu aliquid videmus, non dicimur videre tenebras, ſed tunc dicimur eas videre, cum nihil omnino videmus) ideo hic apparet veram eſſe ſententiam Auguſtini, quòd materia omnino informis ignorando cognoſcitur, & cognoſcendo ignoratur: quia ſicut quamdiu aliquid corporaliter videmus, videmus lucem vel colorē qui eſt de natura lucis ſic quamdiu aliquid intelligimus, dicimur intelligere formam vel ſpeciem: omnino autem informe non intelligendo intelligimus, ſicut & tenebras non videndo videmus. Poſſumus C enim per intellectum intelligere hanc ſpeciem, & illam ſpeciem, & aliam ſpeciem, & ſic de ſingulis. Si vis ergo intellectū abſtrahere ab omni ſpecie, abſtrahas ipſum ab oī intelligere. Materia ergo vt ſub hac forma, cadit ſub hoc intelligere vt eſt ſub alia forma, cadit ſub alio intelligere: ergo vt eſt ſub nulla forma, cadit ſub nullo intelligere, vt quaſi non intelligendo intelligatur. Quia quando abſtrahimus materiam ab omni forma & ab omni intelligere, (quia hoc modo intelligimus materiam omnino informem) conſequens eſt, ꝙ ſic acceptam non intelligendo, intelligimus ipſam. Et quod dictum eſt de tenebra reſpectu viſus, veritatem habet de ſilentio reſpectu auditus. Nam & per viſum cognoſcimus tenebras, et per auditum percipimus ſilentium. & ſicut tenebram non videndo videmus, ſic et ſilentium non audiendo audimus. Eodem etiam modo et ma- D teriam, non intelligendo, intelligimus. Quando enim nihil videmus, dicimus eſſe tenebras, & quando nihil audimus, dicimus eſſe ſilentium: ſic cum abſtrahimus materiam ab omni forma, abſtrahimus eam ab omni eſſe, et ab omni intelligere. ſed abſtrahere ab omni intelligere, eſt non intelligere ipſam. Sic enim dicemus de materia quantum ad cognitionem, ſicut dicimus de peccato quantum ad factionem. Nam ſicut non faciendo, peccatum facimus, ſic non intelligendo, materiam intelligimus: habet enim peccatum non cauſam efficientem, ſed deficientem. Ideo Aug. 12. Cap. 7 de Ciuitate Dei, ait, Nemo igitur quærat efficientem cauſam malæ voluntatis: non enim eſt efficiens. ſed deficiens: nec illa eſt effectio, ſed defectio. Siquis enim faceret lineā tortuoſam, ipſius lineæ aſſignaremus cauſam efficientē plumbum vel cultellum cum quo facta eſt linea: ſed ipſius tortuoſitatis

315

tortuoſitatis non poſſumus aſſignare cauſam efficiẽtem, ſed deficientem: Eſt enim eius cauſa, defectus regulæ, q̃a ſi adhibuiſſet ibi regulam, non feciſſet lineam tortuoſam. Sic ipſius actionis aſſignabimus cauſam efficientem, virtutem vel potentiam, a qua egrediatur huiuſmodi actio: ſed ipſius actionis, vt eſt obliqua & mala & vt eſt peccatũ, non aſſignabimus cauſam efficientem, ſed deficientem. q̃a quatenus deficit huiuſmodi actio à regulis rationis vel à regulis diuinis, eſt obliqua et mala et peccatum. (*Actio quare mala.*) Sic & in propoſito: cum intelligimus materiam cũ aliquo eſſe vel cum aliqua forma, huiuſmodi intelligere habet cauſam efficientem, quia ille actus & illud eſſe cum quo intelligimus materiam, eſt cauſa quare ſic intelligamus eam: ſed cum volumus conſiderare materiam ſine omni eſſe, oportet ꝙ deficiendo ab omni intelligere intelligamus ipſam. (*12. Met. t. 51*) Scientia enim noſtra cauſatur a rebus, & res mediante ſenſu agunt & immutant intellectum noſtrum: cum ergo nihil agat, niſi vt eſt in actu, quod deficit ab oĩ actu, deficit ab omni actione, & ab omni immutatione: ideo materia ſic accepta non intelligendo intelligitur, quia deficiendo ab omni actu, deficit ab omni intelligere, cum deficiat ab omni immutatione & ab omni actione, vt hoc modo accepta non poſſit immutare intellectum noſtrum, nec aliq̃d agere in ipſam. Sicut ergo peccatum deficiendo cõmittitur, ſic & materia, quantum ad cognitionem, deficiendo a cognitione cognoſcitur: & per conſequens, non intelligendo intelligitur. De hoc autem modo cognitionis loquitur (*Cap. 7.*) Aug. 12. de Ciuitate dei, cum ait, ꝙ cauſas porro iſtarũ, id eſt, malarum voluntatum vel malarum actionum, cum efficientes non ſint ſed deficientes, velle inuenire, tale eſt ac ſi quiſpiam vellet videre tenebras vel audire ſilentiũ, quod tamen vtrũq; nobis notum eſt, neq; illud niſi per oculos, neq; hic niſi per aures, (& ſubdit) ꝙ hoc non eſt in ſpecie, ſed in ſpeciei priuatione. Et idem dicit, ꝙ ea quippe quæ non in ſpecie, ſed in eius priuatione ſciuntur, ſi dici aut intelligi poſſunt, quodammodo neſciendo ſciuntur, vt ſciendo neſciantur. Et exemplum de oculo ponit, dicẽs. cũ oculus corporalis currit per ſpecies corporales, nuſquam tenebras videt, niſi vbi cœperit non videre. Ponit etiam exemplum de auribus, dicens, ꝙ ita etiam non ad aliquem aliam ſenſum, ſed ad ſolas aures pertinet audire ſilentiũ, quod nullo modo nec non audiendo ſentitur. Et quod dictũ eſt de peccato, & de tenebris, & de ſilentio, veritatem habet & de ipſa materia quantum ad intelligere: quia quandiu diſcurrimus per formas & per ea quæ ſunt de ſe intelligibilia, tandiu poſſumus intelligere materiam formatam. Sed tunc dicimur intelligere materiam omnino informem, quando deficimus ab omni intelligere: nam materia (*1. Phy. t. 75.*) ſic accepta intelligitur cum omni priuatione cuiuſcunq; ſpeciei: quæ autem cum priuatione ſpeciei cognoſcuntur, quaſi neſciendo ſciuntur: nam priuatio in negatione conſiſtit. Ideo Auguſt. 12. de Ciuitate Dei, cap 7. dicit, ꝙ ſpecies intelligibiles mens quidem noſtra intelligendo conſpicit: ſed ſi deficiunt ſpecies, illa neſciendo condiſcit. Et q̃a in materia omnino informi deficiunt omnes ſpecies, conſequens eſt, ꝙ eam neſciendo condiſcamus. Ipſa etiam delicta, prout eorum ratio in priuatione conſiſtit, non intelligibilia eſſe dicãtur: iuxta illud Pſal. (*Pſal. 18.*) Delicta quis intelligit? Sed dices, ꝙ ſecundum iam dicta, vt videtur, nõ aliter intelligitur materia, q̃ intelligatur ipſum nihil. Ad quod dici poteſt, ꝙ materia non eſt nihil, ſed eſt prope nihil, et eſt media inter ens & nihil. Nam ſicut angelus eſt propè Deum, quia multum habet de actualitate: ſic materia prima eſt propè nihil, quia multum habet de potentialitate, & nihil habet de actualitate. Attamen materia, licet ſic ſit propè nihil, non tamẽ eſt nihil. & aliter negotiatur intellectus circa eam, & circa nihil: q̃a circa nihil negotiatur non intelligendo negatiuè, ita ꝙ intellectus intelligit per nihil quod nõ eſt, nec poteſt eſſe. (*1. Phy. t. 78.*) ipſum enim nihil, nec eſt aliquid, nec poteſt fieri aliquid. Vnde cũ dicimus, ꝙ Deus ex nihilo fecit res, non eſt intelligere, quòd ipſum nihil, ſit facta aliqua res, vel ſit factum aliquid, ita ꝙ ibi (*Aeg. quodl. 5. queſt. 12.*) (ex) non tenetur cauſaliter, ſed ordinaliter, & eſt idem quod primò, non materialiter, ſed ordinaliter. Ex nihilo enim factæ ſunt res: quia cum prius eſſent nihil, poſtea (B) incœperunt eſſe res. Igitur non intelligendo intelligitur Nihil, non intelligendo omnino negatiuè. quod Nihil, nec eſt, nec poteſt eſſe, nec eſt aptum natum eſſe. Sed non intelligendo, intelligimus materiam, intelligendo priuatiuè: nã priuatio dicit carentiam cum aptitudine. Materia quidem ſine omni forma intelligitur cum priuatione: quia licet careat omni eſſe, habet tamen aptitudinem ad eſſe: & licet ſic accepta non ſit, quia non eſt aliquid in actu, poteſt tamen eſſe, quia eſt aliquid in potentia.

Cap. IIII.

Quòd materia nuda ſecundum ſuam eſſentiam in omnibus corporibus eſt eadem.

(C) CIRCA identitatem materiæ volumus euitare extrema, & tenere medium. Inuenimus quidem aliquos ſic ampliantes idẽtitatẽ materiæ, vt eã in omnibus corporibus tã corruptibilibus q̃ incorruptibilibus, tã elementaribus q̃ cœleſtibus, et etiam in omnibus ſpiritibus dixerint eſſe eandem. Vt patet ex Auicebron in ſuo libro quem vocauit de Fonte vitæ. (*Auicebron de materia p̃ria.*) Vult enim ibi, ꝙ quantum ad eſſentiam materiæ, non differant ſpirituales creaturæ a corporalibus, ſed ſolum quantum ad conditiones materiæ: vt quia corporalia hñt ſubiectũ materiã ſubiectam quantitatibus & qualitatibus (D) corporalibus, ſpirituales autem ſubſtantiæ habent materiam quantitatibus & qualitatibus non corporalibus, ſed ſpiritualibus. Secundum quem modum (ſequendo hanc opinionem) non ſolum qualitatibus, ſed etiam quãtitatibus ſpiritualibus, materia in ſpiritibus eſt ſubiecta: vt dicamus ꝙ duplex eſt quantitas, vna molis quæ ſolum eſt in corporibus, alia virtutis quæ eſt etiã in ſpiritibus. Voluit itaq; Auicebron, ꝙ quantum ad eſſentiam materiæ non differant ſpirituales creaturæ à corporalibus, differunt autẽ quantum ad cõditiones materiæ quia materia in corporalibus, eſt ſubiecta qualitati & quantitati molis: in ſpiritualibus vero, eſt ſubiecta qualitati ſpirituali & quantitati virtutis. Sed iſti nimis extendunt naturam materiæ, ponẽtes eam in rebus ſpiritualibus: nam (vt patet. 8. Metaphyſ.

Tex. 16. — A

ſubſtantiæ ſeparatæ ideo dicuntur ſeparatæ, quia ſunt præter omnem materiam ſenſibilem & intelligibilē.

Dub.

Sed dices, ꝙ ibi materia ſenſibilis vocatur materia naturalis: materia autem intelligibilis vocatur materia mathematica. Subſtantiæ itaq; ſeparatæ ſunt præter omnē materiam ſenſibilem ~~& intelligibilem~~, quia non habent materiam naturalem ~~nec mathematicam~~, ſed ex hoc non concluditur, ꝙ nullam habeant materiam.

† ꝗ̄ ſūt pter mām intelligibilē, nec mathematicā: ideo †

Sol.

Dicemus ergo ꝙ nunquā materia ſeparatur a quantitate ſi enim ſepararetur ab ea non poſſet eſſe ſimul ſub diuerſis formis. Ideo dicit Comment. in de Subſtantia orbis, ꝙ ſi materia non haberet dimenſiones, non reciperet inſimul formas diuerſas numero; nec formas diuerſas ſpecie, niſi in diuerſis tēporibus: ſed in eodem tempore non inueniretur in ea niſi vna forma, & hoc quia materia eſt vna. Hæc enim verba Commentatoris ſunt per ſe vera: quia nullius agentis eſt facere illud quod contradictionem implicat, quia tunc ſimul eſſet & non eſſet. Cum ergo omnes formæ ſubſtantiales habeant aliquam oppoſitionem adinuicem, impoſſibile eſt vnam & eandem materiam eſſe ſub diuerſis formis, ꝙ ſimul ſit ſub forma ignis & ſub forma aquæ, vel ſub quibuſcunq; duabus formis. Si ergo eſt materia ſub diuerſis formis, hoc eſt, quia eſt quanta, & in alia parte materiæ poteſt recipi alia & alia forma. Imaginabimur.n.

Cap. 2. (marg.)

Cap. 3.

cum Auguſt. 12. Confeſſionum, ꝙ origine ſemper informe præcedit formatum. In hanc etiam eandem ſniam incidit Philoſophus in. 2. Metaphy. cum appellat materiam fundamentum naturæ. Semper fundamentum præintelligitur ei quod recipitur in fundamento. Oportet itaq;, vt præintelligantur diuerſæ materiæ, vt poſſint recipere diuerſas formas: ꝙ ſi non eſſet niſi vnum informe & vna materia, ſimul nō poſſet recipere niſi vnam formam. Sed diuerſitatem in ipſa materia non poteſt facere niſi quantitas: ideo ſi ſepararetur materia a quantitate, non poſſet eſſe niſi vnum materiale. quia (vt in quæſtionibus noſtris ſuper. 2. ſent. vbi de immaterialitate Angelorū tractauimus, diffuſius diximus) hoc faciunt aliæ formæ in materia, ꝙ diuerſificant eam ab alia materia ſecundum formam: ſed materiam in ſeipſa quātitas ſola diuerſificat: quia quantitas extendit materiā & facit eam habere partes, vt ex hoc in diuerſis partibus materiæ poſſint recipi diuerſæ formæ numero vel ſpecie vel etiam genere. Sed ſi huiuſmodi partes ſubtraheremus à materia, nullo modo poſſet habere ſimul diuerſas formas, nec numero, nec ſpecie, nec etiam genere. Quòd ſi Angeli eſſent materiales: vel eſſent quanti, quod eſt contra communem opinionem, & contra veritatem. vel non poſſet eſſe niſi vnus Angelus. Nam ſi Angelus haberet materiam, & Deus vellet producere duos Angelos, oporteret quòd præintelligeretur aliquid informe, in quo introduceretur forma Angeli: ſi ergo producerentur duo Angeli, oporteret ꝙ præintelligerētur duo informia, cum in vno et eodē informi non poſſent induci duæ formæ. Quæreretur ergo de illis duobus informibus per quid eſſent duo: non poſſet dici, ꝙ eſſent duo per ſuas formas, quia etſi non tempore, ſaltem origine præcedent ſuas formas. Cum enim illa informia debeant fieri fundamēta ſuarum formarū, oportet ꝙ ſaltem origine præintelligantur ſuis formis, vt origine prius ſint duo informia, ꝙ ibi inducantur duæ formæ. Hanc autem diuerſitatem ſaluare non poterimus, niſi per

Tex. 71.

In. 2. parte di ſtin. 3. q. 1.

A quantitatem: ſemper enim materia tanꝗ fundamentū præintelligitur ſuæ formæ, ſiue ſit forma ſubſtātialis ſiue accidentalis. Per ſolam ergo illam formam poterant eſſe multa materialia, per quam poſſunt eſſe multa informia: hæc autem eſt ſola quantitas, quæ dat materiæ ꝙ habeat partes, vt in diuerſis partibus materiæ poſſint recipi diuerſæ formæ. & non compatientes ſe adinuicem, ſiue huiuſmodi diuerſitas ſecundum numerum ſit, ſiue ſecundum ſpeciem, ſiue ſecundum genus: ideo ſi ſepararetur materia ab omni quantitate, non poſſet eſſe niſi vnum materiale. & nō poſſet ſimul recipere niſi vnam formā, loquendo de formis quæ non compatiuntur ſe adinuicem. Suppoſito itaq; ſicut veritas eſt, ꝙ Angeli non ſint quanti. ſi Angelus haberet materiam, non poſſet eſſe niſi vnus Angelus. ſiue enim Angeli differant numero, ſiue ſpecie,

Materia cur nō poſſit à q̄titate ſeparari

B ſiue genere, ſi in ipſo informi, ſiue in ipſa materia non ponamus diuerſitatem quod nō poteſt poni niſi per quātitatem, nullo modo poteſt eſſe niſi vnus angelus. poſſet tamen fieri virtute diuina, ꝙ in illo eodem informi in quo inducta eſt forma huius angeli, induceretur poſtea forma alterius Angeli, ſed ꝙ ſimul ſint multa materialia, niſi materia habeat partes, eſt impoſſibile. Aduertendum eſt autem, ꝙ & aliter poſſumus nos breuiter expedire, quòd angeli ſint immateriales, conſiderando animam rationalem, quæ eſt forma corporum. & non corrumpitur corrupto corpore. Si ergo anima rationalis poſt ſeparationem a corpore habet per ſe eſſe, erit compoſita ex materia & forma ſicut & angelus: immo ſi ponitur angelus ſic compoſitus, multo magis debet poni anima, quæ minus habet de actualitate, ꝗ̄ angelus, & plus de potentialitate: ſed

Angelus eſt actualior, ꝗ̄ aīa ſeparata.

C deſtruitur conſequens, quia anima non poteſt eſſe compoſita ex materia & forma, ergo multo magis nec angelus. Aſſumpta autem propoſitio de leui probatur. Nam cum anima ſit actus & forma corporis, & materia quæ eſt pura potentia, nullo modo poſſit eſſe actus & forma. anima quæ eſt forma corporis non poteſt eſſe compoſita ex materia et forma, ergo nec Angelus. Identitatē itaq; materiæ extendere vſq; ad ſpiritualia, quod fecit Auicebron, eſt tenere extremum, & eſt nimis materiam extendere, & falſam opinionem habere de ea. Hi ergo de quibus locuti ſumus, tenent vnum extremum, quia vſq; ad ſpiritualia extendunt identitatem materiæ. † Sunt autem & alij aliud extremum tenentes, nimis reſtringentes huiuſmodi identitatem, audentes aſſerere, quòd etiam omniū corporalium nō ſit eadem materia per eſſentiam. quam opinionem tenendo dicunt ſe tenere cum Commentatore.

† D. Thomas in. 2. Sen. diſt. 12. art. 1.

D Hi inueſtigant duas naturas, ex quibus compoſita ſunt ſupercœleſtia corpora: & dicunt illas duas naturas æquiuocè dici in iſtis inferioribus & in illis. Nam (vt patet per eundem. 8. Metaphy.) hæc inferiora ſunt cōpoſita ex materia & forma, ſed ſupercœleſtia componuntur ex corpore & forma, ita ꝙ ipſum corpus ſupercœleſte ſe habet ibi tanquam materia, & intelligentia mouens ipſum ſe habet tanꝗ forma: ſed cum ex corpore cœleſti & ſua intelligentia mouente non fiat vnum ſecundum eſſe, patet ꝙ æquiuocè de materia cœleſti loquitur Commentator. Circumſcripta enim intelligentia oportet dare materiam in ipſo cœlo, ita ꝙ ipſum cœlum præter intelligētiam oportet habere materiam. Nam dicitur. 2. Metaphyſicorum, oportet imaginari materiam in re mota, id eſt, in re mobili. Cœlū

Commē. 12. & 1. de cœlo 92.

Tex. 12.

itaq;

itaq; quod eſt mobile oportet ipſum habere materiam. Sed Coment. in hac parte fuit ſingularis opinionis: credidit. n. cælum eſſe quid ſimplex, & eſſe quandam formam corporalem abſq; aliqua materia, quæ forma corporalis reſpectu intelligentiæ mouentis eam, ſortitur quandam rationem materiæ; non φ illa ſit vera materia, ſed eſt illud corpus, ideſt, forma corporalis, & intelligentia mouens ipſum. Ideo dicit Commen. cælum eſſe compoſitũ ex corpore & forma.

Impugnatur Auerr.

Sed iſta poſitio ſtare non poteſt, quia ipſa quantitas ſecundũ ſe nõ poteſt eſſe ſubiectum formæ ſubſtantialis, eſſet enim accidens ſecundum ſe fundamentum ſubſtantialis formæ, ſed hoc eſt ratione materiæ: ideo ſi forma cæli non eſſet forma in materia, non poſſet eſſe quanta & extenſa, & cælum non eſſet quid mobile; omne autem mobile eſt quantum, & omne quantum eſt materiale, vt ex hoc verificetur illud dictum Philoſophi, quòd oportet imaginari materiam in re mota †. Ideo illi idem dicentes ſupercæleſtia non conuenire in eſſe materiæ cum iſtis inferioribus, qui prius dixerunt ſe tenere cum Commentatore, poſtea in alijs ſuis ſcriptis improbauerunt opinionem Commentatoris. His itaq; prælibatis dicamus de idẽtitate materiæ nos tenere opinionem mediã.

6. phy. t. 71.

† D. Tho. 1. par. Sum. q. 66. art. 2.

Nec enim tenemus cum Auicebron ampliante huiuſmodi idẽtitatem intantum, vt etiam ſpiritualia quantum ad nudam materiam diceret cum corporalibus conuenire. Nec tenemus cum his alijs reſtringentibus iſtam idẽtitatem, vt etiam omnia corporalia, videlicet, ſupercæleſtia, & hæc inferiora, negent quantum ad nudam eſſentiam materiæ conuenire. Ratio autem quæ mouet eos hæc eſt potiſſima, quia tunc ſupercæleſtia eſſent corruptibilia, quia materia ſecundum ſuam eſſentiam eſt in potentia ad oẽs formas: ſi ergo cæleſtia haberent eandem materiam cum elementis, materia exiſtẽs ſub forma cæli appeteret eſſe ſub forma elemẽti. Nec valeret, ſi diceretur φ forma cæli eſt adeò nobilis, φ exiſtens ſub illa forma non appetit eſſe ſub alia: quia videmus, φ materia exiſtẽs ſub forma ignis, quæ eſt forma nobilis, appetit eſſe ſub forma terræ, quæ eſt ignobilis. Quòd ſiquis tamẽ proteruiret, φ exiſtens ſub forma cæli, ratione ſuæ nobilitatis, nullo modo appetit eſſe ſub forma elementi. Cogeretur tamen (vt videtur) concedere, φ exiſtens ſub forma elementi appeteret eſſe ſub forma cæli: ergo ex corpore elemẽtari poſſet fieri corpus cæleſte: quod eſt impoſſibile. Hoc ergo modo probant nõ eſſe eandem materiam ſupercæleſtium & inferiorum. Sed quomodo poſſit ibi eſſe alietas, dicunt, φ hoc eſt reſpectu actus: vt ſicut potentia auditiua eſt alia a potentia viſiua, quia ordinatur ad alium actum; ſic materia cæli ſecundũ nudam ſuam eſſentiam conſiderata, eſt alia a materia elementorum, quia ordinatur ad aliam formam: ordinatur enim materia cæli ad formam incorruptibilem, elemẽtorum vero ad corruptibilem.

Rõ Auer. & diui Tho.

Impugnatur D. Thom.

Sed hæc ſtare non poſſunt: qa ſicut in actu puro non poteſt eſſe eſſentialis diſtinctio, vt φ ſint duo actus puri eſſentialiter differentes, ſic nec in pura potentia poteſt eſſe eſſentialis diſtinctio, vt φ ſint ibi duæ puræ potentiæ eſſentialiter differentes: ſi ergo eſt alia materia ſupercæleſtium & inferiorum, oportet φ altera earum non ſit pura potentia, & per conſequens, non ſit materia. Teneamus itaq; viam mediam, quòd non ſpiritualium & corporalium, nec quorundam corporalium, & quorũdã non: ſed omnium corporalium ſit vna et eadẽ materia per eſſentiam. Difficultates autem tactas circa iſtam materiam intendimus in ſequenti capitulo declarare.

Cap. V.

Quòd materia exiſtens ſub forma elementi non appetit eſſe ſub forma cæli, nec econuerſo: non obſtante, φ materia ſecundum nudam eſſentiam non differat hæc ab illa.

DE materia quidem poteſt eſſe duplex modus loquendi, vnus quantum ad veritatem, et alius quantum ad vnitatem. Et licet iſte duplex modus apud doctores Gentiles, & apud Philoſophos non fuerit reputatus niſi vnus, quia in quibuſcunq; poſuerunt veram materiam, dixerunt ipſam eſſe vnam, & econuerſo: quidam tñ Theologi non eodem modo locuti ſunt de veritate et vnitate materiæ, poſuerunt enim in aliquibus veram materiam, & tamẽ negauerunt ipſam eſſe vnam. † Dixerunt quidem, φ in iſtis inferioribus, & in ſupercæleſtibus eſt vera materia: non tamen ſecundum eos eſt vna, quia illa materia & iſta ſecundum ipſos abſoluit ab omni forma. non tamẽ eſt eadem ſecundũ eſſentiam, ſed eſſentialiter differt vna ab alia.

† D. Thom. 1 par. Sum. q. 66 art. 2.

Impugnatur. D. Tho.

Et hoc fuit mirabile opinari, φ vera materia, & per conſequens, vere pura & ſumma potentialitas, poſſit eſſentialem habere differẽtiam, cũ illud qđ per ſuperabundantiam dicitur, vni ſoli conueniat, vt in. 10. Metaphyſi. declaratur. Quòd pura, inquam, potentia, & per conſequens, ſumma potentialitas poſſit habere eſſentialem diſtinctionem, eſt valde mirabile: quia pari ratione ſũmus & purus actus realem differentiam habere poſſet. Deus enim, qui eſt actus purus, eſt eſſentialiter vnus, qa eſt vnus deus, & pater omnium entium: ſic & materia omnino nuda, quia eſt potentia pura, eſt vna, non omnium entium, ſed omnium materialium rerum. Eſt enim Deus omnino in eſſe ſupremo, continens in ſe omne eſſe, quia eſſe omnium eſt † quæ ſuper eſſe eſt diuinitas, vt vult Dionyſius in de Cæleſti hierarchia: & materia penitus informis eſt omnino in infimo carens omni eſſe, vt plane innuebant verba Auguſt. 12. Confeſſionum.

Tex. 5.

† a. l. perẽe diuinitatis. Cap. 4. Cap. 3

Propter iſtum itaq; varium opinandi modum apud Philoſophos, & apud doctores Theologos, dicere poſſumus, quòd apud opiniones gentilium, & philoſophorum fuerunt duo extrema, tam de veritate materiæ, φ̃ etiam de vnitate. Sed apud Theologos inuenimus duo extrema de vnitate, non autem de veritate. Auicebron quidem, & ſequaces eius in libro ſuo circa finem, cui impoſuit titulum vocans ipſum de Fonte vitæ (cum tamen totus ſit plenus erroribus, quia nullum accepit fundamentum de veritate & vnitate materiæ) poſuit opinionem extremam quantum ad ampliationem: qa ſic opinatus eſt ampliationem vnitatis, & veritatis materiæ, φ in omnibus creaturis tam corporalibus φ̃ ſpiritualibus dicit eſſe vnam & veram materiam: quam opinionẽ in præcedenti Cap. credimus ſufficienter improbaſſe, & in quæſtionibus noſtris ſup. 2. Sent. vijs varijs conati ſumus.

Diſt. 3. q. 1 in. 1. pte diſt

Et diſt. 12. q. 13. 14. et. 15 eandem improbare, etiam in pluribus alijs noſtris editioni bus improbauimus opinionem præfatam. Aliud aũt extre mum ſecundum reſtrictionem quantum ad vnitatem et ve

Cõ. 12. et. 2. c. de ſubſt. orbis. ritatem materiæ tenuit Cõment. vt patet ex. 8. Metaphy. et in Tract. ſuo de Subſtantia orbis: qui nec in omnibus en tibus corporalibus & ſpiritualibus, nec etiam in omnibus

Auerr. ſñia de materia cœli. corporibus poſuit nec vnam, nec veram materiam. Voluit quidem, ꝙ in corporibus cœleſtibus non eſſet vera mate= ria, eo ꝙ ibi non eſſet pura potentia: in iſtis autem inferio ribus poſuit veram materiam & puram potentiam, et di cit eam eſſe compoſita ex materia & forma. In ſupercœ leſtibus itaq; corporibus non poſuit veram materiam, nec aliquam puram potentiam: dicit enim ea non eſſe compoſi ta ex materia & forma, ſed ex corpore & forma, ita ꝙ corpus cœleſte ſecundum eum non eſt niſi quædam corpo ralis forma cum quantitate ſine materia, quæ corporalis B forma ſe habet ſicut materia ad intelligentiam mouẽtem; ita ꝙ in cœlo ipſum corpus cœleſte ſe habet ſicut mate= ria, & intelligentia mouens ſecundum opinionem eius ſe habet ſicut forma. Et huic opinioni innixus, dixit cœlum non eſſe compoſitum ex materia & forma, ſed ex corpo= re & forma: opinabatur quidem nihil eſſe in cœlo, quod

Impugnatur Auerr. eſſet vera materia. Sed ponere cœlum eſſe quandam for= mam corporalem extenſam per quãtitatem ſine materia, eſt ridiculum dicere, & deniat a via Philoſophi, qui ait

T. 36. et. 60 in. 7. Metaphy. ꝙ forma non diuiditur, & per conſequẽs non extenditur niſi per materiam. Sic ergo extrema fue= runt apud opiniones aliorũ doctorum, tam de veritate ma

Theologorum opinio de materia cœli. teriæ, q̃ etiã de vnitate. Sed apud Theologos inuenimus extrema de vnitate materiæ, non autem de veritate: nullæ quidem opiniones Theologorum ad nos peruenerunt, ne= C gãtium non eſſe veram materiam in omnibus corporibus. Sed licet non negauerint veritatem materiæ ab omnibus

D. Tho. corporibus, negauerunt tamen aliquas vnitatem: vt ex hoc de vnitate materiæ ſint extremæ opiniones inter Theolo= gos. Nam quidam acceperunt vnum extremum de vnitate materiæ quantum ad ampliationem, ſic ampliantes eam, vt dicerent materiam eſſe vnam in omnibus creaturis ſpi ritualibus & corporalibus, ſed ꝙ ſpiritualis ſubſtãtia in= nitatur alicuius materiæ fundamento, eſt in præcedẽti ca pitulo improbatum. Alij vero Theologi circa vnitatem ma teriæ poſuerunt aliud extremum quantum ad reſtrictio= nem, ſic reſtringentes huiuſmodi vnitatem, vt etiam nega rent in omnibus corporibus materiam eſſe vnam: accipien tes pro fundamento, ꝙ ſi eſſet vna materia omnium cor= porum ſupercœleſtium & inferiorum, materia elementi D appeteret eſſe ſub forma cœli, & è conuerſo. In præſenti itaq; capitulo opinionem hãc intendimus improbare. Ac= cipiunt quidem ſic opinantes duo fundamenta: vnum ad deſtruẽdum opinionem diuerſam, ꝙ ſit vna materia ſup= cœleſtium corporum & inferiorum: & aliud ad confir= mandum opinionem propriam: quo vtroq; fundamẽto de= ſtructo, declaratæ erunt quæ in Titulo huius capituli con

Fundamenta aduerſus Aegiacianur. tinentur. Eſt enim vnum fundamentum eorum, quòd materia non ſit vna hæc & illa: quia, vt diximus, ſi eſſet vna appeteret eſſe ſub forma cœli, & è conuerſo. Dicũt quidem, ꝙ materia ſecundum ſuam eſſentiam eſt in potẽ= tia ad formam, ergo non poteſt tolli à materia, ſi eſt vna & eadem omnium corporum, quin ſit in potentia ad om= nem corporalem formam: ſi ergo hæc potentialitas, et hic

A appetitus ſequitur ipſam eſſentiã materiæ, vel cõpetit ma= teriæ per ſuã eſſentiam; quia materia non põt ſeparari à ſua eſſentia, nõ poterit ſeparari ab hmõi appetitu: ergo ſe= cundũ eos, vt diximus, materia exiſtẽs ſub forma elemẽti, vel ſub forma elemẽtari, appeteret eſſe ſub forma cœli, & è cõuerſo: et qa hmõi appeti us nõ debet poni fruſtra et otio= ſus, aliquãdo ex iſtis inferioribus fierent corpora ſuper= cœleſtia, & è conuerſo: & quia hoc eſt notoriè falſum, falſum eſt (vt aiunt) eſſe vnam materiam hic & ibi: hoc ergo fundamentum accipiunt ad deſtruendum opinionem aliam. Aliud quidem fundamentum ſumunt ad conſtruen dum opinionem propriam, videlicet ꝙ materia cœli, et ma teria horum inferiorum differunt per comparationem ad actum. Sicut videmus in potentijs ſenſitiuis, quia potentia viſiua & auditiua non ſunt vna potentia, ſed ſumitur eo= B rum diuerſitas per comparationem ad actum, quia illa or= dinatur ad actum videndi, hæc autem ad actum audiendi: ſic materia cœli et materia iſtorũ inferiorum, differunt ſe cundum ordinem ad actum, & ſecundum ordinem ad for mam, quia materia cœli habet ordinem ad formam incor= ruptibilem, materia verò horum inferiorum ad formam corruptibilem. Dicemus ergo contra fundamentum pri= mum, ꝙ materia machinatur ad maleficium, & ad corru ptionem, & cum eſt ſub forma vna appetit eſſe ſub for= ma alia: ſed hoc non competit ei per eſſentiam, quia tunc per ſe & directe appeteret ſuiipſius expoliationẽ, ſed hoc competit ei per priuationem formæ. Videt enim ſe eſſe turpem, & ſe eſſe defectiuam ratione priuationis, quam habet annexam: ideo appetit eſſe ſub illa forma cuius pri= uationem habet, ſicut appetit turpe bonum, & fœmina vi= C rum, vt declarari habet in fine. 1. phyſi. Hãc autem quæ= ſtionem directe pertractat philoſophus: quia exiſtẽte quo= dam diuino, optimo, & appetibili, ideſt, exiſtente ipſa for= ma, quæ eſt quid diuinum, inquantum habet rationem a= ctus: & eſt quid optimum, inquantum habet rationẽ finis, quia forma eſt finis generationis, & ſemper finis habet quandam rationem optimi: & etiam forma eſt quid appe tibile, inquantum habet rationem boni, quia ſic diffinitur bonum, Bonũ eſt, quod omnia appetunt, vt dicitur in prin. 1. libri Ethi. Forma ergo eſt quid diuinum, quid optimũ, & quid appetibile. Forma quidem exiſtente tali, materia cũ eſt ſub vna forma, appetit eſſe ſub alia: ſed hoc non eſt ſub eius ratione, ita ꝙ ipſa per ſe et directe appetat expo liari vna forma, & indui alia, † ſed hoc eſt ſub ratione priuationis per quam eſt turpis, ideſt, inornata, & infor= D mis; & eſt effœminata, ideſt, defectiua. Sed tolle priuatio= nem a materia, tollis ab ea turpitudinem ſiue informitatẽ, & tollis ſibi defectum & effœmineitatem. Hoc ergo poſi to, non machinabitur ad maleficium, nec ad corruptionẽ; & non appetet eſſe ſub alia forma, ſicut appetit turpe bo= num, & fœmina virum: quia iam amota eſt ab ea turpitu do, & effœmineitas. His itaq; declaratis, dicamus, ꝙ mate ria conſiderata ſecundum ſuam nudam eſſentiam, cum ſit pura potentia, non habet per quid differat ab alia mate= ria. tamen in potentia creatoris eſt, ſubijcere eam formæ corporali habenti contrariam, & non habenti cõtrariũ. Et cum ſubijcitur formæ habenti contrarium, habet anne= xam priuationem alterius formæ: ratione cuius eſt tur= pis, ideſt, indecora, & effœminata, ideſt, defectiua: & ex hoc non cõpletur totus appetitus eius, ſed cum eſt ſub vna forma

Fundamẽtorũ ruina.

Tex. 81.

Cap. 1

† Priuatio, vt ſit, a materia accipit: ſed ꝙ ſamo hoc bñfi cio, ſũmũ illa maleficium re metitur, quia eſſentiæ loco quam à mate= ria accipit, vt ipſa materia ñ ſit licet ex ac cidenti, auctor eſt & cauſa.

vna forma appetit eſſe ſub alia, vt patet in materia horum inferiorum. Cum verò ſubycitur formæ non habenti contrarium, non habet priuationem annexam, ideo nec habet turpitudinem, nec effœmineitatem: quo poſito, nunquã machinatur ad maleficium, & cũ eſt ſub vna forma, & nunquã competit ei eſſe ſub alia & talis eſt materia cœli. Eſt itaq; cœlum incorruptibile, & hæc inferiora ſunt corruptibilia, ſed hoc non eſt ꝙ materia cœli omnino informis (cum ſit pura potẽtia) differat eſſentialiter à materia elementorum, ſed quia materia cœli eſt ſubſtracta formæ nõ habenti contrarium, & ideo non habet priuationem annexam: qua priuatione ſublata, materia ibi non machinatur ad maleficium, nec ad corruptionem, ſed habet ſatiatũ appetitum, & exinde cœlum eſt incorruptibile. Elementa verò habent materiam ſubſtractam formæ habenti contrarium, & exinde habent priuationem annexam, & materia machinatur ad maleficium, & corruptionem, ex quo elementa ſunt corruptibilia. Materia ergo exiſtens ſub vna forma appetit eſſe ſub alia ratione priuationis, quæ ſemper eſt reſpectu formæ contrariæ. Materia ergo exiſtens ſub forma elementi, appetit eſſe ſub forma alterius elementi, vel ſub forma elementati, ad quam habet aliquã contrarietatem: ſed nunq̃ appetit eſſe ſub forma cœli, ad quam nullam contrarietatem habet. Sic etiam materia exiſtens ſub forma cœli, quæ eſt forma nullum habens cõtrarium, nullam habet annexam priuationem: & ex hoc ſub nulla alia forma appetit eſſe. Secundum quidem fundamẽtum ipſorum de facili tollitur: quia cum dicunt, ꝙ potẽtia auditiua habet ordinem ad alium actum q̃ potentia viſiua, & ex hoc ſunt diuerſæ potentiæ: dicemus, ꝙ (vt patet) neutra iſtarum potentiarum eſt pura potentia, immo quælibet eſt quædam perfectio ſui organi: vt potentia viſiua eſt pfectio organi viſus, & auditiua auditus: ſed in pura potentialitate nullus poteſt imaginari diſtinctionẽ, ideo dicitur in. 1. Metaphy. ꝙ in fundamẽto naturæ, id eſt, in materia ſiue in pura potentialitate, nihil eſt diſtinctum. Si enim vna pura potentialitas de ſe ordinaretur ad nobiliorem actum vel ad nobiliorem formam q̃ alia, vna eſſet nobilior alia, & per conſequens, vna eſſet magis ppè nihil q̃ alia; quia in rebus hoc eſt eſſe nobilius et melius, qđ eſt eſſe magis prope actũ et prope Deum. Et hoc eſt eſſe ignobilius et vilius, qđ eſt eſſe magis in potẽtia et magis prope nihil. Pura itaq; potentialitas, quo nomine intelligimus materiã primam, eſt ita prope nihil ꝙ non poteſt eſſe magis prope: et ita longe à Deo, ꝙ non poteſt eſſe magis longe, vt patet p Auguſt. 12. Confeſſ. Tenet ergo locum infimum in genere entium, vt illi nullus gradus eſſe poſſit. Non ergo poteſt eſſe ꝙ vna pura potentialitas ordinetur ad vnum actũ vel vnam formam, & alia ad alium actum vel ad aliam formam: quia tunc eſſet vna pura potentialitas melior alia, vt illa quæ de ſe ordinaretur ad meliorẽ formam; eſſent itaq; in pura potentialitate gradus, quod eſt impoſſibile. Cõcludamus ergo & dicamus, ꝙ aliquid eſt in cœlo vnde factũ eſt cœlum, quod eſt vera materia, quod oẽs Theologi cõcedunt, & per conſequens, illa vera per ſe eſt pura potẽtialitas. Et aliquid eſt in iſtis inferioribus vnde facta ſunt hæc inferiora, quod eſt etiam huiuſmodi: quod ſic acceptũ hoc & illud nõ habent per quid differant, nec de ſe habent ordinem ad alium & alium actum: ſed ex voluntate creatoris ſic factum eſt, ꝙ materia cœli ſubijceretur formæ cœli non habenti contrarium, et materia horum inferiorũ, quæ ſecundum ſe abſtracta ab omni forma non differt a materia cœli, ſubijceretur formæ habenti contrarium. & quia materia exiſtens ſub forma non habente cõtrarium (vt patet per habita) non appetit eſſe ſub alia forma, exiſtẽs vero ſub forma habente contrarium, appetat: cõſequens eſt, ꝙ materia ſub forma elementi appetat eſſe ſub forma alterius elementi, vel ſub forma alia, quæ eſt cõtraria ſuæ formæ, cuius priuationem habet: non autẽ appetit eſſe ſub forma cœli, quæ nulli eſt contraria: & exiſtens ſub forma cœli non appetit eſſe ſub forma elementi, non obſtante, ꝙ eadem eſt materia hæc & illa, vt in Titulo huius capituli dicebatur. Si autem quæratur, quare forma cœli non habet contrarium, & forma elementi habet contrarium?

Materiæ cœli deſiderium penes aliã formã euacuatũ eſt.

Tex. 17.

Cap. 8.

Pura potẽtia non habet ordinẽ ad aliã et aliã formã, niſi ex volũtate creatoris.

† Dicemus, quòd motus ſequitur formam: & ſicut loquimur de motu, ſic loquemur de forma. Cum ergo formam cœli ſequatur motus circularis, qui (vt probatur in de Cœlo & mundo) non habet contrariũ, ideo dicimus formam cœli non habere cõtrarium: ſed quia formã iſtorum inferiorum ſeq̃tur motus rectus, qui eſt motus habens contrarium, ideo formam iſtorum inferiorum dicimus habere contrarium; mouentur enim hæc inferiora motu recto, quia mouentur a medio vt leuia, vel ad medium vt grauia; cœlum autem mouetur motu circulari, quia mouetur circa medium.

† Aeg. 2. ſent. diſt. 12. q. 13

1. de cœlo. t. 24. et inde.

Cap. VI.

Quòd materia, quæ ſubycitur formæ cœli, ſecundum ſe conſiderata, eſt pura potentia, ſicut eſt materia omnium inferiorum.

VIDETVR forte aliquibus in cœlo non eſſe veram materiam: nam tranſmutatio fecit ſcire materiã, ſicut et actus formã: qa. n. videmus res agere, ideo dicimus in eis eſſe formas aliquas, a quibus procedunt huiuſmodi actiones: nam nihil agit, niſi ſecundum qđ eſt in actu. & nihil eſt in actu, niſi per formam. Ratio ergo, quare aliquid agit, eſt forma eius, p quam eſt in actu: propter quod bene dictum eſt, ꝙ actio fecit ſcire formam. Sed ſi quæratur quid eſt illud, quod fecit ſcire materiam? dicemus, ꝙ tranſmutatio. nam quia videmus aquam rarefieri, & generari inde aerem, & rurſus videmus aerem condenſari, & fieri inde aquam, ideo cogimur ponere aliud tertiũ, quod prius ſubycicbatur formæ aeris, nunc aũt formæ aquæ: hoc aũt ſubiectum tertiũ, qđ nũc ſubycitur vni formæ contrariæ, et nunc alteri formæ, vocamus materiã. Si ergo non eſſet tranſmutatio, eſſet ignota natura materiæ: ſicut ſi non eſſet actio, eſſet ignota natura formæ. Ex quo videtur ſequi, ꝙ ſicut videmus aliqua tranſmutari, ſic ponimus ibi ſubiectum. Videmus aũt aliqua tranſmutari quantum ad Vbi tantum, ſicut corpora ſupercœleſtia, quibus ſolis conuenit motus localis: aliqua autẽ tranſmutantur ſecundũ eſſe. et hoc vel ſecundũ eſſe accidentale, qđ fit per alterationẽ, per quam aegritur

Auerr. 1. phy. cõ 60. et ĩde. et. 2. de Ani. 24. et. 9. Met. 20. et alibi.

1. phy. t. 60.

A

accidentalis forma: vel ſecundum eſſe ſubſtantiale, quod ſit per generationē & corruptionē, ſecundū quē modū materia expoliatur vna ſubſtātiali forma, et induitur alia. In motu autē locali ſubijcitur corpus; quia corpus eſt illud qđ nunc eſt in vno loco, nunc in alio. In alteratione verò ſubijcitur ens in actu; quia materia ſubiecta cum forma, eſt cauſa omnium accidentium, quæ fiunt in ea. Forma ergo accidentalis eſt compoſitioni contingens, eo ꝙ aduenit rei compoſitæ ex materia et forma. Oportet quidem ꝙ totum compoſitum ex materia & forma ſubijciatur formæ accidētali, & ꝙ vtraqꝫ, materia. ſ. & forma, & per conſequens, ipſum compoſitum, ſit cauſa accidentium, quæ fiunt in eo. Sed in generatione & corruptione ſubijcitur ipſa materia, quæ (vt dicitur in. 1. de Gen.) Hyle, id eſt, materia prima, eſt maxime ſubiectum generationis: illud enim quod

Tex. 24.

Differētia motus arguit diſcrimē ſubiecti.

B

immediate ſubijcitur ſubſtantiali formæ, non eſt accidens, cum accidentis debeat eſſe fundamentum ſubſtantia, ſed illud quod immediate ſubijcitur ſubſtātiali formæ, eſt ipſa materia. Ex his omnibus videtur ſequi, ꝙ ſicut loquimur de tranſmutatione, ſic loquendum ſit de ſubiecto: & ſicut in aliquibus reperitur tranſmutatio, ſi quæratur ibi ſubiectum, vt ibi inueniatur ſola tranſmutatio localis, vt videtur, non debet ibi quæri aliud ſubiectum, niſi quod ſubijcitur illi tranſmutationi; huiuſmodi autem ſubiectum eſt corpus, quod nunc eſt in vno loco, nunc in alio, nunc acquirit vnum Vbi, nunc aliud. † Corpus itaqꝫ cæleſte, quod nō eſt generabile nec corruptibile quia eſt perpetuum, nō eſt alterabile quia eſt primum alterans, ſed eſt ſolum mobile localiter: & (vt videtur) non oportet in cœlo quærere tale aliquid, quale ſubijcitur in alteratione, quod dicitur eſſe compoſitum ex materia & forma: nec tale aliquid, quale ſubijcitur in generatione & corruptione, quod dicitur eſſe ipſa materia; ſed ſufficit ibi quærere tale aliquid qđ ſubijcitur motui locali, et hmōi eſt corpus mobile. Verum qa omne quod mouetur ab alio mouetur (vt dicitur in. 7. phy.) ideo oportet rem motam habere motorem. Et ſi ſit aliquid quod moueatur ex ſe, oportet ꝙ ſit diuiſibile in talia duo, quorum vnum eſt per ſe mouens, & aliud eſt per ſe motum. In cœleſtibus igitur illud quod eſt per ſe motum, eſt corpus cæleſte: id quod eſt per ſe mouens, eſt ipſa Intelligentia, quæ eſt motor appropriatus, ex qua Intelligentia dicitur cœlum viuere. Non ꝙ dicatur viuere prout viuere viuentibus eſt eſſe, eo ꝙ non ſit vnum ſecūdum eſſe ex motore cœli, & cœlo; ſed dicitur cœlum viuere per intelligentiam, prout intelligentia influit ſibi motum, † qui motus eſt quoddam opus vitæ, ſicut dicuntur aquæ viuæ, quæ fluunt & mouentur; dicuntur mortuæ, quæ ſtant & ſunt immobiles. Aliquo tamen modo ſit vnum ex corpore cæleſti, & intelligentia, non ꝙ fiat inde vnum ſecundum eſſe, ſed ſecundum operationem, prout intelligentia operatur circa cœlum, & influit ſibi motum, et quantum ad hoc dicitur quaſi anima cœli. Et licet mouens lapidem non dicatur anima lapidis, quia poteſt mouere lapidem, qui non eſt motor appropriatus eius; motor tamen cœli poteſt dici quaſi anima eius, quia eſt motor appropriatus ipſius: vt ſicut anima habet ſuum proprium corpus quod mouet, ſic qa iſti intelligentiæ cōmiſſum eſt quid moueat ſpecialiter tale cœlum, & alij intelligentiæ commiſſum eſt ꝙ moueat aliud cœlum, ideo hoc cæleſte corpus eſt proprium mobile huius motoris: & quia proprius motor corporum eſt quaſi

6. Phy. t. 32.

† 1. Cœli. t. 20.

C

Tex. 1

† Naturæ rebus oībus, vt vitæ quædā, motus ineſt. 8. Phy. t. Et. 4. de Cœlo. 2. ait graue et leue ī ſe hēre vitæ quædam fomenta, nempe grauitatē et leuitatē, quæ motus ſunt principia, in quo rerū quędā vita poſita eſt. Qđ

D

anima eius, ideo quilibet motor appropriatus dicitur eſſe quaſi anima eius. Eſt ergo ibi compoſitio ex corpore moto, & anima mouente: & quia anima eſt forma corporū, ideo pōt ibi dici compoſitio ex corpore & forma. Concludamus ergo & dicamus, ꝙ ſi in cœlo non inuenimus generationem & corruptionē, non oportet (vt videtur) ꝙ ponamus ibi materiam. Rurſus, quia non inuenimus ibi alterationem, non oportet (vt videtur) ꝙ ponamus ibi rem cōpoſitam ex materia & forma: ſed quia inuenimus ibi localem motionem, oportet ꝙ ibi ſit compoſitio ex corpore moto & ſuo motore, qui modo, quo diximus, poteſt dici eius forma. Erit ergo ibi compoſitio ex corpore & forma: & iſta eſt poſitio Cōmentatoris, quam diu venatur in de Subſtantia orbis: vbi inueſtigans ex quibus naturis cōponatur cœlum, vult ꝙ non componatur ex materia & forma, ſicut componuntur generabilia & corruptibilia, vel ſicut componūtur alterabilia; ſed ſolum componatur ex corpore & forma, ſicut componuntur ſecundum locum mobilia. Nam ſi nullam aliam tranſmutationem videmus in cœlo niſi localem, ſufficit (vt videtur) ꝙ ponatur ibi quod ſubijcitur motui locali: huiuſmodi eſt corpus. Ideo in cœlo nullam poſuit materiam, ſed voluit ipſum cœlum eſſe quaſi quoddam corpus ſimplex, & quædam corporalis forma ſine materia; quod corpus ſimplex, et quæ corporalis forma reſpectu ſuæ animæ mouentis habet ſe ſicut materia: ideo voluit, ꝙ æquiuocè diceretur forma & materia in ſupercæleſtibus, & in iſtis inferioribus, qa in iſtis inferioribus materia dicit aliquid quod de ſe eſt pura potentia & quod ſubijcitur generationi, & vt adepta eſt ſubſtantialem formam, ſubijcitur alterationi: in cœlo autē ſecūdm Cōm. nihil eſt tale, ſed loco materiæ eſt ibi corporalis forma ſiue ipſum corpus, loco autē formæ eſt ibi intelligentia mouens. Sed iſta poſitio ſtare non pōt: nam licet ſi non fuiſſet tranſmutatio ſecundum ſubſtantialem formam, non fuiſſet plene cognita natura materiæ; tamē poſtꝗ̄ nobis eſt cognita natura materiæ, cogimur rationabiliter etiam ponere verā materiam, vbi nō eſt tranſmutatio ſecundum ſubſtantialem formam: & etiā cogimur hoc ponere vbi nō eſt generatio nec alteratio dato etiā ꝙ non eſſet ibi localis mutatio, ſed ſolum eſſet ibi quantitatiua extenſio. Propter quod, dato ꝙ cœlum ſtaret & eſſet immobile, tamen quia eſt quantum & extenſum, oportet quòd de compoſitione eius ſit vera materia, & ꝙ ſit compoſitum ex materia & forma. Quæremus enim ab Auerroe, quomodo quantitas cœli comparatur ad ſuam formam? aut eſt. n. fundamentum formæ cœli & eſt illud in quo recipitur huiuſmodi forma: et tunc accidēs (per ſe) origine & natura præcederet ſubſtantiam: qđ ponendo oblitus fuit doctrinam Ariſtotelis magiſtri ſui, dicentis in 7. Meta. ꝙ ſubſtantia eſt prior omni accidente, cognitiōe, & diffinitione, & tēpore. Si autem quantitas nō intelligitur vt præcedens & vt fundamentum illius formæ, ſed vt aliquid aduentens ſibi: hoc etiam eſſet ridiculum dicere, qa formæ īmateriali (ſecundū ꝙ forma) non poteſt aduenire quantitas, dicente philoſopho in. 7. Meta, ꝙ forma non diuiditur, niſi per materiam. Diuiſio ergo et etiam quæcūqꝫ extenſio non accidunt formæ, niſi per materiam. Hoc idē ēt declarari pōt non ſolū ratione extenſionis et quantitatis, quas videmus in cœlo, & quæ non poſſunt cōpetere formæ niſi per materiam, ſed etiam ratione qualitatum, quas videmus in cœlo, quia ibi videmus rarum et denſum,

bis conſonū ē, quæ à Plat. 10 de Leg. ſunt ꝓdita. Viuere enim illa oīa docuit, quæ motionis pricipiū intra ſe continent.

Auer. īpugnatur.

Tex. 4

Tex. cō. 37. et 60.

videmus

2. de cœlo. t. 41 videmus in ſtellam & orbem: eſt enim ſtella denſior parte ſui orbis, vt dicitur in 2. de Cælo & mundo. verum autem & denſum ſunt differentiæ materiales: ideo oportet in cœlo ponere materiam. Ergo ſi cœlum non moueretur, attamen ratione quantitatis, quæ nunquam ſeparatur naturaliter a materia; & ratione raritatis & denſitatis, quæ ſunt differentiæ circumcernentes materiam, ſufficienter probari poſſet cœlum in ſe habere materiam. Verum quia cœlum mouetur localiter, ideo poteſt ſumi tertia ratio ſumpta ex motu: in omni motu enim (vt dicitur in 2. Metaphy.) oportet imaginari materiam in re mota. Sed dicet aliquis, forte in cœlo eſſe materiam, ſed illa materia non eſt potentia pura ſicut eſt materia iſtorum inferiorum: nam materia illa ab omni forma differt eſſentialiter ab hac materia, ratione cuius poteſt habere de ſe ordinem ad illum actum, vt ad illam formam, quod videmus ſenſibiliter eſſe verum, quia materia illa eſt ſub actu & ſub forma incorruptibili & inſeparabili ab ipſa, hæc autem materia eſt ſub forma corruptibili vel ſub forma ſeparabili ab ipſa. Sciendum ergo quod nunquam ex duobus in actu fit vnum per ſe & ſimpliciter, ſed ſecundum quid, & per accidens: ideo forma accidentalis quæ aduenit enti in actu, cum ſuo ſubiecto facit vnum per accidens & ſecundum quid: formæ vero ſubſtantiales quæ fundantur in ipſa materia ſecundum ſe, quæ de ſe eſt potentia pura, faciunt vnum per ſe & ſubſtantialiter cum ipſa, quia quicquid poſtea ei aduenit dicitur eſſe accidens. Magis ſi materia cœli ſecundum ſe diceret aliquid in actu, forma cœli eſſet accidens, & fieret vnum per accidens & ſecundum quid ex materia cœli & eius forma. Concludamus igitur & dicamus, quod in ipſa materia, ſecundum ſe, non poſſunt eſſe gradus, tamen ſi poſſent ibi eſſe gradus, non minus immo magis deberet poni materia cœli eſſe in pura potentia, quam materia iſtorum inferiorum, cum [illegible] magis fiat vnum per ſe ex cœli materia & eius forma, quam in iſtis inferioribus: ſed in pura potentia gradus eſſe non poſſunt, hoc enim dicit pura potentia, quod tota eſt in potentia, & quod plus non poteſt eſſe in potentia, & quod eſſentiale eſt ei eſſe in potentia: ideo dicitur in de Subſtantia orbis, quod eſſe in potentia eſt differentia ſubſtantialis materiæ. Si enim materiæ competeret aliquis actus, non eſſet potentia differentia ſubſtantialis eius: ſed reponeretur materia per illum actum in ſuo eſſe ſpecifico. Nunc autem, eo modo quo poſſumus loqui de ſuo eſſe ſpecifico, dicimus quod carentia actus eſt ſibi ſpeciei, & quod carere omni ſpecie eſt ſibi pro ſpecie, id eſt, pro ſua ſubſtantiali differentia, quod per hoc ſubſtantialiter differt ab omnibus aliis, quia eſt potentia tantum, cui ſecundum ſe nullus admixtus eſt actus. Patet ergo per habita, quod in cœlo eſt materia, & illa materia eſt pura potentia ſicut materia horum inferiorum, & per conſequens ſecundum ſe eſt indifferens ab iſta materia. Quod autem materia iſta ſit ſub forma corruptibili, illa ſub incorruptibili: hoc eſt ex actione primi agentis, qui voluit illi materiæ imprimere formam non habentem contrarium nec priuationem annexam, ratione cuius non eſt ibi generatio & corruptio. In hac autem materia impreſſit formam habentem contrarium & priuationem annexam, [illegible] ratione cuius machinatur ad maleficium & ad corruptionem, vt [illegible] poteſt eſſe per habita [illegible] manifeſtum [illegible]

Rarũ & denſum ſunt differẽtiæ cõſequẽtes materiam.

Tex. 12.

7. Meta. t. vlti.

Cap. 1.

Materiæ ſubſtantialis differentia eſt carere omni forma.

1. Phy. t. 80.

Cap. VII.

Quòd ſi in cœlo non eſſet vera materia, cœlum non eſſet corpus, nec eſſet ibi accidens ſine ſubiecto.

QVONIAM poſitio Commentatoris, quod cœlum non habet materiam, & non eſt compoſitum ex materia & forma, ſed quod ipſum cœlum ſe habet ibi vt corpus, intelligentia mouens vt forma, eſt falſa & irrationabilis: ideo, vt directe improbemus eam, volumus declarare, quod ſi cœlum non haberet veram materiam, cœlum non eſſet corpus, & ex hoc non poſſet dici compoſitum ex corpore & forma, & quod eſſet ibi accidens ſine ſubiecto. Ad cuius euidentiam ſciendum, quod ad hoc quod forma extendatur extenſione materiæ, non ſufficit quod ſit perfectio materiæ, ſed requiritur quod ſit educta de potentia materiæ, vel quod ſit inſeparabilis a materia, & quod ſit forma ſimplex materialis non excedens materiam. Nam anima humana eſt perfectio materiæ, quia eſt perfectio corporis: tamen quia non educitur de potentia materiæ nec de potentia corporis, non extenditur extenſione corporis, ſed eſt tota in toto corpore, & tota in qualibet parte, vt vult Auguſtinus 6. de Trinitate. Inuenimus autem in formis tres differentias: quartam autem differentiam inuenire non poſſumus. Sunt enim aliquæ formæ, quæ nec ſunt perfectiones materiæ, nec eductæ de potentia materiæ, vt Intelligentiæ. Aliquæ vero ſunt formæ omnino oppoſitæ, quæ ſunt perfectiones materiæ & eductæ de potentia materiæ, vt formæ materiales non excedentes ſuam materiam. Tertio vero ſunt formæ mediæ, quæ ſunt perfectiones materiæ, non tamen ſunt eductæ de potentia materiæ, vt Animæ rationales. Quartum autem membrum ſiue quartam differentiam, videlicet, quod ſint aliquæ formæ eductæ de potentia materiæ & tamen non ſint perfectiones materiæ, inuenire impoſſibile eſt, quia formæ eductæ de potentia materiæ omnes ſunt materiales non excedentes ſuam materiam, et ſunt inſeparabiles a materia: ſed formas inſeparabiles a materia non perficere materiam, eſt oppoſitum in adiecto. Oportet itaque quod id quod extenditur extenſione quantitatis ſit eductum de potentia materiæ, & quod ſit inſeparabile a materia. Si ergo in cœlo non eſſet materia, nihil eſſet ibi eductum de potentia materiæ, et nihil eſſet ibi inſeparabile a materia, immo quicquid eſſet ibi, eſſet ſeparatum a materia. Forma ergo cœli ſe haberet ad quantitatem quam videmus in cœlo, ſicut ſe habet anima noſtra ad quantitatem noſtram. Et ſicut anima rationalis non extenditur ad quantitatem corporis, ſed eſt tota in toto, & tota in qualibet parte, vt patuit per Auguſtinum: ſic forma ſubſtantialis cœli circumſcripto motore non eſſet quid extenſum, ſed eſſet tota in toto, et tota in qualibet parte. Immo ſi vera eſſet poſitio Commentatoris, multo fortius forma ſubſtantialis cœli non eſſet aliquid extenſum nec quid ſimile, quam anima rationalis. Nam licet anima non ſit educta de potentia materiæ, tamen perficit materiam & licet ſit ſeparabilis a materia, tamen non eſt actu ſeparata a materia, [illegible]

2. de aia. t. 7.

Cap. 9. Formarũ triplex differẽtia

6. de Trinit. cap. 8.

2. de aia. t. 20

† Aĩam rõnalẽ eſſe alicuius

corporis actũ, in dubiũ reuocat Ariſto. 3. de An. t. 9.

quamdiu eſt in corpore, eſt actus coniunctus materiæ. Sed ſi in cœlo non eſſet materia, forma cœli non ſolũ nõ eſſet educta de potentia materiæ, ſed etiam non eſſet pfectio materiæ: & non ſolũ eſſet ſeparabilis à materia, ſed etiam eſſet actus ſeparatus à materia: plus ergo haberet de immaterialitate, ꝗ̃ anima rationalis. Si ergo aĩa rõnalis, ratione ſuæ immaterialitatis, vt quia non eſt educta de potentia materiæ, vel quia eſt ſeparabilis à materia, nõ nõ eſt quid ſituale, nec quid extenſum, ſed vbicũq; eſt, eſt tota in toto, et tota in qualibet parte, conſequens eſt, ꝙ multo magis hæc competant formæ cœli. Et hoc forte voluerunt dicere † quidã magni, ꝙ ſi vera eſſet poſitio Auerrois, & ſi in cœlo non eſſet alia materia, forma cœli eſſet quid intellectum in actu, & ex conſequenti, cœlum non eſſet qd ſenſibile, ſed quid intelligibile: immo hoc poſito, formæ cœli eſſet quædam ſubſtantia ſpiritualis, et eſſet quid intelligens.

† Tho. 1. par. q. 66. ar. 2.

B

Nam õis forma ſubſtantialis, quæ non eſt ſitualis, et non eſt extenſa extẽſione materiæ, de neceſſitate eſt quædam ſubſtantia ſpiritualis, et eſt quid intelligens: hoc eſt. n. proprium ſoli ſpirituali ſubſtantiæ, ꝙ vbicunq; eſt, ſit tota in toto, et tota in qualibet parte: et quia forma cœli eẽt huiuſmodi, ſi in cœlo non eſſet materia, benè dictum eſt, ꝙ hoc poſito, forma cœli eſſet quædam ſpiritualis ſubſtãtia: immo hac hypotheſi ſtante, magis eſſet ſubſtantia ſpiritualis forma cœli, quàm anima humana. Nã ex immaterialitate alicuius ſubſtantiæ contingit, ꝙ ipſa ſit ſpiritualis et intellectualis ſubſtantia, et ꝙ intelligat: quod patet ex ipſo actu intelligendi. Nam in intelligendo fit abſtractio à materia, et ex hoc concludimus ꝙ ſubſtantia illa cui competit intelligere eſt immaterialis. Inuenimus quidẽ duplicem immaterialitatem in formis: quia quædam formæ ſunt imateriales, quia ſunt actu ſeparatæ à materia, vt intelligẽtiæ: quædam aũt ſunt imateriales, quia ſunt ſeparabiles a materia, vt animæ humanæ.

Forma ſeparata duplex.

C

Iſte aũt eſt infimus gradus imaterialitatis, ꝙ aliquid dicatur imateriale, quia licet ſit pfectio materiæ, eſt tñ ſeparabile a materia: ideo anima in genere intelligibilium tenet infimũ gradũ, et eſt quaſi materia in genere intelligibilium. Itaq; ſi in cœlo nõ eſſet materia, forma cœli eſſet imaterialis, quia eſſet actus ſeparatus a materia: inter ſubſtantias itaq; ſpirituales, forma cœli teneret altiorem locum, ꝗ̃ anima humana. Bene ergo dictum eſt, ꝙ ſtante hac hypotheſi ꝙ in cœlo non eſſet materia, forma cœli eſſet magis ſpiritualis ſubſtãtia, ꝗ̃ anima humana. His itaq; prælibatis volumus declarare, quæ in Tıtulo huius capituli põebantur, videlicet, ꝙ ſi in cœlo nõ eſſet materia, cœlum non eſſet corpus, et eſſet ibi accidẽs ſine ſubiecto.

D

Stante. n. hac hypotheſi nulla ſubſtantia eſt ibi, quæ poſſit dici corpus, nam (vt habetur in. 2. de aĩa) non eſt niſi triplex ſubſtantia, materia. ſ. forma, et cõpoſitum. Nulla ergo ſubſtantia eſt in cœlo, quæ poſſit dici corpus: quia non materia, cum ibi negetur materia. nõ forma, quia (vt declaratum eſt) ſi in cœlo non eſſet materia, forma eius eſſet quædam ſpiritualis ſubſtantia, nõ igitur eſſet corpus. Nec ẽt dicere poſſumus, ꝙ in cœlo dicatur eſſe corpus aliquod compoſitum ex materia et forma, cum ibi talis negetur compoſitio, et negetur ibi materia, iuxta poſitionem Cõmentatoris: et quia cœlum non dicit accidens, ſed dicit aliquid qđ eſt ſubſtantia, veritatem habet qđ dicebatur, ꝙ ſi in cœlo non eſſet materia, cœlum non eſſet corpus. Sed dices, ꝙ ipſa trina dimenſio meretur dici corpus,

Tex. 8

A

iuxta illud Philoſophi in Prædicamẽtis, ꝙ continua quãtitas eſt linea, ſuperficies, et corpus. Ibi enim prima dimenſio intelligitur id quod habet vnam dimenſionem tantũ, vt puta longitudinem, quod dicitur linea: qđ autem hẽt duas, longitudinem. ſ. et latitudinẽ, dicitur ſuperficies: qđ vero habet oẽs tres, videlicet, longitudinem, latitudinẽ, et pfunditatem, dicitur corpus. Sed huiuſmodi corpus nõ eſt in genere ſubſtantiæ neq; eſt ſubſtantia, ſed eſt in genere quantitatis et eſt quantitas. Cum igitur cœlum dicat aliquid qđ eſt ſubſtantia, quia nulla eſt ibi ſubſtantia quæ ſit corpus, ſuppoſita poſitione Cõmentatoris, benè dictum eſt ꝙ ſi in cœlo non eſſet materia, cœlum non eſſet corpus: qđ nullus ſanæ mentis diceret. Cogimur ergo ponere ꝙ in cœlo ſit materia, et ꝙ ibi ſit compoſitio ex materia et forma: et ſi eſt ibi materia, eſt ibi vera materia, quia aliter non fieret verè vnum ex illa materia, et ſua forma.

In ca. de quãt.

B

Declaratum eſt ergo primũ, quod in præſenti capitulo ponebatur ꝙ. ſ. ſi in cœlo non eſſet vera materia, cœlũ (vt eſt ſubſtantia) nõ eẽt corpus: hoc. n. poſito, nõ eſſet in cœlo corpus, quod eſt ſubſtantia, licet forte eſſet ibi corpus quod eſt quãtitas. Reſtat ergo declarare ſcđm, videlicet, ꝙ hoc poſito, eſſet ibi accidens ſine ſubiecto. Quæremus. n. de quantitate cœli, et de trina dimenſione eius, in quo ſit tanquam in ſubiecto? Non autem dici põt ꝙ ſit in materia, ſi ibi negetur materia: nec poterit dici, ꝙ ſit in ipſa forma cœli tanquam in ſubiecto, cum probatum ſit, ꝙ ſi in cœlo nõ eſſet materia, forma cœli eſſet quædam ſpiritualis ſubſtantia: conſtat autem, ꝙ nulla ſpiritualis ſubſtantia poteſt eſſe ſubiectum quantitatis molis, ſiue quantitatis extenſæ, cuiuſmodi eſt quãtitas quã videmus in cœlo, licet poſſit eſſe ſubiectum quantitatis virtutis: erit ergo quantitas cœli ſine ſubiecto.

C

Immo nullum accidens corporale poteſt fundari in ſimplici ente tãquam in ſubiecto, ſed omne tale accidens fundatur in cõpoſito, q̃a (vt ſupra diximus) forma accidentalis (loquendo de accidentibus corporalibus) eſt forma cõpoſitionis contingens. i. rei compoſitæ adueniẽs, quia, vt prædiximus, materia ſubiecta cum forma eſt cauſa omnium accidentium quæ ſunt in ea, vt totum compoſitum ſit ſubiectum talium accidentium. Et quia in cœlo ſunt accidentia corporalia, quia ſunt ibi accidentia ſenſibilia quæ ſentiuntur ſenſu viſus, ſi ibi non eſt aliquid compoſitum ex materia et forma, cogimur ibi ponere, ꝙ ſit accidens ſine ſubiecto. Qđ aũt hæc poſitio ſit Cõmẽtatoris, ꝙ in cœlo nõ ſit materia, patet ex Tractatu ſuo de Subſtantia orbis, et ex verbis ſuis in prĩo Cœli et mundi: vult, enim ꝙ materia cœli ſit aliquid in actu, et forma eius ſit intelligentia.

1. phy. tex. 80

Cap. 3.

Com. 95.

D

Vnde ait, Debemus intelligere de corpore cœleſti ipſum eſſe neutrum ad hanc naturam, quæ eſt materia, intelligimus. n. non ꝙ ſit aliquid hñs formam et materiam cœlum, qm̃ ſi ita eſſ. ſ. grauæ aut leue eſſet. Ergo ſecũdum ipſum eſt neutrum: et eſt remotum ab hac natura. ſ. à natura materiæ: et ipſum corpus cœleſte ẽ ſubiectũ Intelligentiæ. i. habet ſe ſicut materia reſpectu Intelligẽtiæ: et Intelligẽtia ſe habet ſicut forma reſpectu eius, vt intelligentia et corpus cœleſte faciant aliquid vnũ, ſicut materia et forma: proprie tamen (ſecundum ipſum) nõ eſt cœlum cõpoſitum ex materia et forma, ſed ex corpore et forma. Sed. vt diximus, ſi in cœlo non eſſet materia, cœlũ non eſſet corpus, ergo non poſſet ibi eſſe compoſitio ex corpore et forma, loquendo de corpore quod eſt ſubſtantia: et ſi eſt ibi corpus, quod eſt quantitas, quod eſt trina dimẽſio,

illud

illud non poteſt pertinere ad ſubſtantiã cœli,vt ſit ia: ſubſtantialem cõpoſitionẽ in ipſo.immo ſtante poſitione Auerrois,illa quantitas eſſet ſine ſubiecto. Hæc ergo et alia incõuenientia ſequũtur,ſi in cœlo non ponatur vera materia. Cõmentator tñ videtur velle, ꝙ ſi in cœlo eſſet materia, cœlum eſſet graue aut leue: ideo dicit ipſum eſſe neutrum ad hanc naturam,quia neq; graue neq; leue,cum nec moueatur a medio nec ad medium,ſed circa medium ſe hẽat: nos verò differentiam corporis cœleſtis ad hæc inferiora non accipimus ex materia,ſed ex eius forma. Dicemus quidem ꝙ hæc inferiora ſunt forma in materia,& cœlum eſt forma in materia,aliter tamen & aliter:quia hæc inferiora (vt diximus) habent materiam ſubiectam formæ habenti contrarium,& hñt priuationem annexam,& motus contrarios, ideo ſunt grauia vel leuia:materia vero cœli non eſt ſubiecta formæ habenti contrarium,nec habet priuationẽ annexam, † & motus cœli non eſt motus habens contrarium,ideo cœlum eſt neutrum ad hanc naturam,videlicet, grauitatis & leuitatis, vt nec moueatur a medio nec ad medium.

A (margin) 1.et.2.cap.de ſubſtan.orbis.

B (margin) † 1.cœli tex. 24. & inde.

Cap. VIII.

Quòd cœlum et quælibet pars cœli conſtat ex tota ſua materia.

Tex.93.& inde. Plato in Timæo à princ.

PHILOSOPHVS in primo cœli & mundi, volens probare non eſſe niſi vnum mundum et vnũ vniuerſum, dicit ipſum conſtare ex tota materia ſua, nihil eſt enim in vniuerſo quod non comprehendatur in ipſo:nulla eſt ergo materia quæ non cõprehendatur in vniuerſo: ſi enim aurum eſſet materia annuli, & non fieret annulus niſi ex auro, ſi aliquis annulus cõſtaret ex toto auro.non eſſet niſi vnus annulus in ſpecie annuli;ideo verò ſunt diuerſi annuli, qa ex alio & ex alio auro fit alius et alius annulus.Nõ ergo põt eſſe plures mundi vel plura vniuerſa, qa tunc ex alia et alia materia fieret alius et alius mundus,vel fieret aliud & aliud vniuerſum ſed cum vnus mundus totam materiã comprehendat,& vnum vniuerſum totum in ſe contineat, non erit niſi vnus mũdus, & vnum vniuerſum. Oſtendebatur quidem prius oĩum corporum eſſe vnam materiam, quod quo verum ſit in ſequenti capitulo patefiet, vbi diſtinguemus diuerſos modos vnitatis materiæ. Nam aliquo modo põt accipi vnitas materiæ, ꝙ oĩum corporum tam ſupercœleſtium,quàm inferiorũ eſt vna materia:alio verò modo põt accipi huiuſmodi vnitas, ꝙ cœleſtia cũ inferioribus non conueniunt in materia: & taliter poſſet accipi præfata vnitas, ꝙ etiam ipſa cœleſtia non cõuenirent in materia. Ergo ſi omnia corpora habent vnam materiã, quælibet materia poteſt dici cuiuſlibet corporis, ita quòd nihil poteſt conſtare ex tota materia ſua,niſi in ſe cõprehendat omnem materiam.ſecundum quem modum nec terreſtria conſtant ex tota materia ſua, nec etiam cœleſtia, quia neutra iſtorum in ſe totam materiam comprehendũt:

C (margin)

D (margin)

A ſed totus mundus,vel totum vniuerſum conſtat ex tota materia ſua,qa nihil de materia eſt extra ipſum. Alio quidem modo poteſt dici aliqua conſtare ex tota materia ſua, vt ſi etiam eſſent plura talia,quodlibet eorum poſſet dici conſtare ex tota materia ſua Nam ſi eſſent plures ſoles, quilibet eorum poſſet dici conſtare ex tota materia ſua. Accipiemus.n.vnitatem materiæ ſecundũ ꝙ accipit philoſophus in de Generatione,vt ſolum illa dicantur hẽre materiam vnam,quæ hñt ad ſeinuicem tranſmutationem. Sed (vt patet) ſi eſſent plures ſoles, vel plures lunæ,quilibet eorum eſſet quid incorruptibile.quod ergo eſſet ſub forma vnius non poſſet eſſe ſub forma alterius,quia incorruptibilia non hñt tranſmutationem adſeinuicem, nec cum alijs.quodlibet ergo incorruptibile conſtat ex tota materia ſua,quia ſecundum philoſophum in. 3.phy. In ꝑpetuis non differt eſſe & poſſe.Perpetua quidem vt ꝑpetua ſũt, & quælibet incorruptibilia vt incorruptibilia ſunt, non differunt quantum ad eſſe, & poſſe.quicquid n.poteſt ibi eſſe,totum ibi eſt actu;quia ſi aliquid poſſent habere quod actu non haberent,quantũ ad illud nõ eſſent perpetua,ſed corruptibilia. Cœlum.n.vel partes cœli põt habere aliud Vbi quod non hñt,vt hæc pars cœli quæ nunc eſt in oriẽte,poteſt eſſe in occidente,ita ꝙ quantum ad Vbi differt ibi eſſe & poſſe,non enim quælibet pars cœli habet omne Vbi qd põt habere,ſed ſucceſſiuè nunc eſt in vno Vbi,nũc in alio:ſed quantum ad eſſe,non differt ibi eſſe & poſſe. quia cœlum & quælibet pars cœli habet omne eſſe quod põt habere. Ideo cõmuniter dicimus,ꝙ in cœlo nõ eſt trãſmutatio quantum ad Eſſe,ſed ſolum quantum ad Vbi. Cœlum ergo & quælibet pars cœli conſtat ex tota materia ſua,quia nihil põt eſſe ſub forma cœli vel ſub forma cuiuſlibet partis eius,quod non ſit ſub hmõi forma:aliter.n. ibi eſſet generatio & corruptio,& eſſet ibi tranſmutatio quantum ad eſſe & quantũ ad formam, cuius contrarium videmus ad ſenſum. Ideo (vt dicebamus) dato ꝙ eſſent duo ſoles, de quolibet dici poſſet,ꝙ conſtaret ex tota materia ſua:quia,cum ibi non ſit tranſmutatio quantum ad formã nec quantum ad eſſe,tota illa materia quæ poſſet eſſe ſub forma huius ſolis,aut ſub forma illius,tota ibi actu eſſet; nã quantum ad hoc non differt ibi eſſe & poſſe,vel non differt ibi actu habere & poſſe habere. quilibet ergo huiuſmodi ſoles haberent actu totam materiam quam poſſent habere:propter quod meritò dici poſſet,ꝙ conſtarent ex tota materia ſua. Aduertendum tñ, ꝙ philoſophus (vt patet in fine de Generatione) in rebus incorruptibilibus non poſuit niſi vnum indiuiduũ ſub vna ſpecie. Nam res corruptibiles cũ non poſſint ſe perpetuare in vno indiuiduo,ideo (ſecundum Philoſophum) reliquo modo cõplent Deus, continuam faciens in eis generationem & corruptionem,vt ſpecies quæ non põt ſe perpetuare in vno indiuiduo,per generationem & corruptionem perpetuet ſe in multis. Sed incorruptibilia,quia in vno et eodem indiuiduo ſe perpetuare poſſunt,iõ ponitur vnum tale in vna ſpecie,vt vnus ſol in ſpecie ſolis,& vna luna in ſpecie lunæ. & ſi multa ſunt talia,hoc eſt,quia ſunt partes eiuſdẽ,vt multæ ſtellæ fixæ in uno orbe põt dici partes illius orbis. Reuertamur ergo ad propoſitum, & dicamus, quòd quodlibet incorruptibile conſtat ex tota materia ſua, quia habet in ſe actu totam illam materiam quam põt habere:et quia cœlum & quælibet pars cœli eſt quid incorruptibile, benè dictum eſt,ꝙ

1.tex.22. (margin)

Tex.32. (margin)

B (margin)

In æternis nõ differt eſſe et poſſe penes actum primũ,ſ penes actum ſecundum. (margin)

C (margin)

2.tex.70. (margin)

D (margin)

2. de An. tex.35. (margin)

quòd in Titulo huius capituli dicebatur, videlicet, ꝙ cælum & quælibet pars eius conſtat ex vna ſua materia.

Cap. IX.

Quòd tribus modis poteſt accipi vnitas materiæ, et ſecundum alium & alium vnitatis modum, corpora aliqua poſſunt conuenire in materia & differre.

QVONIAM aliquando diximus omnium corporũ eſſe vnam materiam, aliquando vero diximus corpus aliquod vt puta cælum & eius quamlibet partem conſtare ex vna materia ſua, merito cogimur diſtinguere de vnitate materiæ. Nam eò modo quo omnium corporum eſt vna materia, nihil poteſt conſtare ex tota materia ſua, niſi in ſe comprehenderet omnem materiam quod ſolum de toto mundo vel de toto vniuerſo veritatem habet. Aduertendum ergo, quòd tribus modis poſſumus loqui de vnitate materiæ. Primo modo

Materiæ triplex vnitas.

I. dicatur materia vna per indifferentiam, quia non habet per quid differat ab alia materia. ſecundum quem modum lo-

Com. 14. quitur Commentator de vnitate materiæ in .12. Metaphy. ꝙ materia non dicitur vna numero per aliquam formam indiuidualem, ſed per indifferentiam & per carentiam omnis formæ. Vt ſi hæc materia abſolueretur ab omni forma, vel conſideraretur ut abſtracta ab omni forma, & alia quæcunque materia conſideraretur hoc modo, non haberet per quid differret vna ab alia: et hoc modo eſſet idem per eſſentiam vna cum alia, ſecundum quem modum vnitatis materiæ, omnium corporũ eſt vna materia. Probabatur n. ſupra, ꝙ materia, quæ eſt ſub forma cæli, eſt pura potentia: nã ſi eſſet de ſe aliquid in actu, non fieret verè vnum ex materia cæli & eius forma: vel ſi ſic fieret, fieret vnum per accidens; & forma cæli eſſet forma accidentalis. Nam ideo dicimus, ꝙ cæteræ aliæ formæ ſunt accidentia, quia ſola forma ſub-

Forma ſubſt. ſola materiæ imediate coniungitur. ſtantialis coniungitur ipſi materiæ immediatè, eo ꝙ illa ſola forma coniungitur materiæ quæ de ſe eſt pura potẽtia: cæteræ autem formæ coniunguntur enti in actu, quia coniunguntur materiæ iam factæ in actu per formam ſubſtãtialem, & dicuntur eſſe accidentia. Ideo Philoſophus in de Generatione ait ꝙ hyle maxime eſt ſubiectum in generatione & corruptione [illegible] transmutatio ad formam ſubſtãtialem, quæ coniungitur ipſi materiæ ſecundum ſe. Reuertamur ergo ad propoſitum, & dicamus quòd materia cæli ſecundum ſe eſt pura potentia, & materia iſtorum inferiorum ſecundum ſe eſt potentia pura; quia (vt dicitur in .7.

Tex. 17. Metaphyſicæ) in fundamento naturæ nihil eſt diſtinctum. Ipſa ergo materia, quæ dicitur fundamentum naturæ, nullam diſtinctionem, nullam actualitatem habet, ſed eſt pura potentia: pura autem potentia a pura potentia differre nõ

Tex. 49. poteſt, quia (vt dicitur in .7. Metaphyſicæ) Actus eſt qui diſtinguit. In potentia autem pura non põt aliqua eſſe diſtinctio ex parte [illegible] actum habet:

A Nec ex parte actus ad quẽ ordinatur, quia vna potentia pura (quantum eſt de ſe) nõ magis ordinatur ad actum eſſentialiter, ꝙ alia. quia nõ ſunt duo actus eſſentialiter differẽtes quin vnus ſit nobilior alio, quia actus eſſentiales & formæ (vt patet ex .8. Metaphy.) ſe habent ſicut Tex. 10

numeri. Ideo ſicut non ſunt duo numeri ſpecie & æqualiter differentes, quia vnus ſit altior alio, et magis diſtans ab vnitate; ita non ſunt duo actus & duæ formæ eſſentialiter differentes, quin vna ſit altior & nobilior alia, & propinquior primo enti ꝙ alia. † Differentia eſt tamen inter nu- † Aeg. Cõtra

meros et formas, quia maior numerus magis diſtat ab vnitate: ſed in formis, quanto forma eſt nobilior, tanto habet rationem maioris numeri, quia plura in ſe virtualiter continet. & huiuſmodi forma nobilior habens rationẽ maioris numeri, ex hoc nõ magis diſtat ab vnitate, id eſt, ab ente primo, ſed eſt deo propinquior, qui eſt vnus & ſimplex a quo

B procedunt oĩa alia, ſicut omnes numeri procedunt ab vnitate. Et exinde eſt, ꝙ omnis multitudo, & omnis numerus participat aliqualiter vno (vt vult Dionyſius in de Diui- Cap. 13.

nis nominibus: & vt vult Proclus in ſua Elementatione In. 1. Prop.

Theologica) quia omnes creaturæ ſe habent vt numeri, & participant primo ente quod ſe habet vt vnitas. Reuertamur ergo ad propoſitum, & dicamus, ꝙ licet econuerſo in formis ſit & numeris, quantum ad elongationem & appropinquationem ad vnitatem conueniunt tamen numeri & formæ, quia ſicut non ſunt duo numeri eſſentialiter differentes, quin vnus habeat plures vnitates ꝙ alius, ita non ſunt duo actus nec duæ formæ eſſentialiter differentes, quin vna habeat plures nobilitates ꝙ alia. Si ergo duæ potentiæ puræ ex hoc eſſentialiter differrent, quia vna de

C ſe ordinaretur ad alium actum eſſentialiter magis ꝙ alia: quia duo actus eſſentialiter differentes non ſunt æque nobiles, conſequens eſſet, ꝙ vna huiuſmodi potẽtia ordinaretur de ſe (vt ſupra tetigimus) ad nobiliorem actum quàm alia, & eſſet de ſe nobilior ꝙ alia, & per conſequens eſſet magis propè Deum, & minus prope Nihil, ꝙ alia, & per conſequens, non eſſet potentia pura, ſicut alia. Quod ergo eſſe non põt, ꝙ vna potentia ſit propinquior actui ꝙ alia, quin ſit magis in actu ꝙ alia, & cum Deus ſit actus purus cui non admiſcetur aliquid de potentia, illa potentia quæ eſſet nobilior & propinquior Deo, & per conſequens propinquior actui, non eſſet potentia pura ſicut alia [illegible] gradus, & differentiam, ſeu diſtinctionem in pura potentia, eſt impoſſibile. Materia ergo ſecundum hunc vnitatis modum prout materia, per carentiam omnis formæ, & prout eſt potentia pura, ſecundum quem modum nõ

D poteſt habere differentiam & diſtinctionem, eſt vna in omnibus corporibus tam cæleſtibus, quàm inferioribus. Secundo

II. modo põt accipi vnitas materiæ ſecundum vnam & eandem rationem ſuſcipiendi formam: & ſic non eſt vna materia in omnibus corporibus. imo ſupercæleſtia differunt in materia ab iſtis inferioribus, quia materia hic & ibi nõ ſecundum eandem rõnem ſuſcipit formã: quia in iſtis inferioribus, materia ſuſcipit formam ſecundum rõnem nõ complentem totum appetitum materiæ: in ſupercæleſtibus verò ſit ſuſceptio formæ ſecundum rationem complentem huiuſmodi appetitum. Propter quod dicere poſſumus ꝙ ſupercæleſtia [illegible] iſta inferiora [illegible] ſe habent ſicut [illegible] intelligentiæ ad animas noſtras: quia Intelligentiæ ſunt plenæ formis, vt in libro de cauſis, Omnis intelligẽtia Prop. 1

tia eſt plena formis, ita vt non poſſit ſuſcipere vlteriorem formam, nec vlteriorem ſpeciẽ: ſed Anima noſtra non eſt plena formis, ſed ſemper eſt in potentia ad vlteriorem formam. Sic corpora ſupercœleſtia ſunt plena formis, vt materia ibi non ſit in potentia ad vlteriorem formam. Iſta autẽ inferiora non ſunt plena formis, ſed materia in eis ſemper eſt in potentia ad aliam formam. Quòd ſi quæratur, quare forma Cœli ſatiat appetitum ſuæ materiæ, & non in iſtis inferioribus? Eſt per habita manifeſtum, quia (vt ſupra dicebatur) priuatio eſt cauſa, ꝙ appetat materia aliam formam, ſicut turpe pulchrum, & fœmina virum. & q̃a forma cœli, quæ non habet contrarium, non habet priuationẽ annexam, ideo materia ibi non machinatur ad maleficiũ, nec appetit vlteriorẽ formam. In iſtis autem inferioribus ratione priuationis annexæ, & ratione formæ contrariæ cui ſubijcitur materia, eſt machinatio ad maleficium, et appetitus ad aliam formam. Quòd ſi quæratur vlterius, vnde hoc competit materiæ cœli, ꝙ ſuſcipiat formam non habẽtem contrarium & complentem totum appetitum, cuius cõtrarium accidit in iſtis inferioribus? Dicemus, ꝙ hoc eſt voluntate creatoris, qui voluit in materia Cœleſtium imprimere talem formam complentem totum appetitum: & in iſtis inferioribus imprimere formam non complentem. Potuiſſet enĩ, ſi voluiſſet, & adhuc poſſet, ſi vellet, in materia horum inferiorum imprimere formam cœli, & in materia cœli imprimere has formas inferiores. Nam cum dicimus, ꝙ materia cœli non eſt in potentia ad aliam formam, intelligendum eſt hoc ſecundum † rationes ſeminales, prout materia ſubijcitur agentibus naturalibus. Non eſt autẽ hoc intelligendum ſecundũ rationes obedientiales, prout materia ſubijcitur agenti diuino. Concludamus ergo & dicamus, ꝙ ſi accipiatur vnitas materiæ ſecundum eundẽ modum vel rationem ſuſcipiendi formam, ſic in omnibus inferioribus eſt vna materia; quia in illis omnibus ſuſcipitur forma ſecundum hanc rõnem, prout eſt forma contrarium habens, & prout habet priuationẽ annexam, & prout non complet totum appetitum materiæ. & in omnibus ſupercœleſtibus eſt vna materia, quia in omnibus ſuſcipitur forma non contraria, non habens priuationem annexam, & ꝓut complet totum appetitum materiæ. ſupercœleſtia igitur, & hæc inferiora, non habent hoc modo vnam materiam, quia non ſecundum vnam rationem ſuſcipiunt formam. Ex hoc autem patere poteſt, ꝙ etſi materia in ſupercœleſtibus, & in iſtis inferioribus dicitur æquiuocè, non tamen impedit ꝙ nõ ſit eadem materia hic & ibi per eſſentiam, vel ꝙ nõ ſit eadem per indifferentiam: nã materia hic & ibi abſoluta ab omni forma, non habet per quid differat. Hoc tamen non obſtante, materia hic et ibi dicitur æquiuocè, quia æquiuocatio ſumitur ex alia & alia diffinitione, ſiue ex alia & alia ratione: & quia omnes partes poſitæ in diffinitione ſunt formæ, vt dicitur ĩ. 7. Metaphycæ, propter qđ ipſa materia (vt potentia) in diffinitione trahitur ad modũ formæ, quia non eſt intelligibilis niſi per analogiã ad formam; & quia ſecundũ aliam rationem ſuſcipitur forma hic & ibi, ſecundum huiuſmodi aliam rationem, quandam æquiuocationem contrahit materia hic & ibi. Dicemus. n. de cœlo & de iſtis inferioribus, ſicut dicimus de Leone viuo, & de Leone mortuo. Nam æquiuocè dicitur Leo hic et ille: non ꝙ non ſit eadem materia per eſſentiam in Leone mortuo quæ erat in Leone viuo; ſed propter aliam formã,

Priuatio ĩ materiæ eſſentia mini ne cõtinetur: alıter nullam formã poſſet materia admittere, nullã itẽ expeteret.

1. Phy. t. 81.

† Aeg. ĩ epiſt. ad Rom. circa finẽ lect. 15. pollicetur Tractã. de Rat. ſem. Sed nunc vide eũ in. 2. ſent. diſt. 18. q. vltima.

Tex. 35.

A vt propter formam mortui & formam viui. Leo dicitur æquiuocè de Leone mortuo & viuo. Sic etiam in iſtis inferioribus & ſupercœleſtibus, in quibus non ſolum eſt alia & alia forma, ſed etiam in eis non eſt materia ſecundum eandem rationem ſuſcipiendi formam; ideo meritò quæcunq; ſunt hic & ibi æquiuocè nuncupantur: nam ſi materia non diffinitur nec cognoſcitur, niſi † per analogiã & proportionem ad formam, dicuntur æquiuocè nuncupari. Tertio modo poteſt accipi vnitas materiæ non per indifferentiam tantum, nec ſecundum eandem rationem ſuſcipiendi formam tantum, ſed ſecundum tranſmutationem ad formam: vt illa dicantur habere eandem materiã, quorum vnum poteſt tranſmutari ad formam alterius, ſcđũ quem modum loquitur philoſophus in primo de Generatione, ꝙ vna eſt materia oĩum habentium adinuicẽ tranſmutationem. B Et hoc modo ſolum in rebus corruptibilibus eſt vna materia: in ſupercœleſtibus autem non eſt hoc modo vna materia, quia adſeinuicem tranſmutari non poſſunt: ſecundum quem modum, cœlum et quælibet pars cœli conſtat ex tota materia ſua, quia ſecundum hunc modũ nulla pars cœli habet eandem materiam cum alia. Hoc ergo modo non habet ſtella eandem materiam cum orbe, nec econuerſo, quia non poteſt ex ſtella fieri orbis, nec econuerſo. Aduertẽdum tamen ꝙ cum dicimus, ꝙ ſecundũ vnitatem tranſmutationis adinuicem ſtella nõ habet eandem materiam cum orbe, nec econuerſo, intelligendum eſt hoc, prout talia ſubijciuntur agentibus naturalibus vel agentibus ſecundis, non autem prout ſubijciuntur agenti diuino, vel agenti primo, poſſet enim deus, ſi vellet, ex ſtella facere orbem, & econuerſo.

† 1. Phy. t. 69 quod à Plat. accipit in Timeo.

111.

Tex. 22.

C

Cap. X.

Quòd materia illa informis, ex qua facta ſunt alia, uſq; ad cœlum empyrium pertingebat, & totũ huiuſmodi ſpatium occupabat.

NE videamur enarraſſe nouam opinionem, cum diximus, ꝙ materia illa informis, ex qua facta ſunt alia, vſq; ad cœlum empyreum pertingebat: adducemus verba Magiſtri. 2. ſent. quærẽtis, vbi erat huiuſmodi iformis materia; & quantũ ſe D in altum porrigebat. Cuius reſponſio quãtum ad primam partem quæſiti in hoc conſiſtit, ꝙ illa prima rerum omniũ moles, id eſt, illa informis materia quando condita eſt, ibidem eſſe videtur, vbi nunc ſub forma conſiſtit. Vbi eſt ergo modò illa materia ex qua formata ſunt alia, ibidẽ erat cum erat informis. Ad ſecundam vero partem quæſiti, q̃tum ſe in altum porrigebat illa informis materia, habetur eiuſdem reſponſio, ꝙ tantum porrigebatur, quouſq; nunc ſummitas naturæ corporeæ contingit. Oportet autem hic accipere naturam corpoream, totam naturam corporalem mutabilem quæ pertingit vſq; ad cœlum empyreum, quia illud cœlum eſt ab omni volubilitate ſemotum. Et ideo magiſter, volens magis ſuam mentem exprimere, ait ꝙ (ſicut

Diſt. 12.

D. Baſilius in ſuo Hexaemeron, Homil. 2. terram nominat inuiſibilẽ, vt habet lit. lxx. aut q̃a nõ erat ſpectator ipſius hõ; aut ꝙ cerni nõ poterat, cũ eſſet obruta aquis; aut quia nondũ erat exorta lux.

quibuſdam videtur) illa moles, ideſt, illa informis materia
extendebatur extra locum firmamenti vltra cœlum ſyde-
reum. Nam vltra huiuſmodi cœlum eſt quoddam corpus
Cœlũ cryſtal-linũ eſt primũ mobile. volubile, quod ab Aſtronomis dictum eſt vltimum mobile,
& a ſanctis vocatum eſt cœlum cryſtallinum. Quicquid
eſt ergo infra cœlum empyrium, totum eſt mobile. Ideo in
ſuo primordio totum dicebatur quædam indigeſta moles
Cap. 11. & quædam informis materia. Vnde Auguſt. 2. de Gen.
ad literam, vult, ꝙ in ipſa mutabilitate rerum dabatur in-
telligi informitas materiæ: & quia quicquid eſt infra cœ-
lum empyrium eſt mutabile, congrue dici poteſt, ꝙ totum
pertingebat ad informem materiam, vt ex hoc verificetur
quod in principio diximus. ꝙ illa informis materia vſq; ad
cœlum empyrium pertingebat, & totum hmõi ſpatium oc-
Cap. 9. cupabat. Verum quia (vt Auguſt. ait. 2. ſuper Gene.) ma-
ior eſt ſcripturæ authoritas, ꝗ̃ omnis humani ingenij per-
ſpicacitas, ideo ex verbis ſcripturæ ſacræ volumus hanc
veritatẽ oſtendere, ꝙ. ſ. illa informis materia vltra firma-
mentum ſiue vltra cœlum ſydereum, vſq; ad cœlum em-
pyrium pertingebat: quod tripliciter poſſumus declarare.
Primo ex eo quòd in principio Geneſis ſcribitur, In prin
cipio creauit deus cœlum & terram. Secundò ex eo quòd
ibidem habetur, Dixit quoq; deus, Fiat firmamentũ in me-
dio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Tertiò ex eo qđ
ibidem ſcribitur, Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. Pro-
I. pter primum ſciendum, ꝙ cum dicitur, In principio crea-
uit deus cœlum & terrã, multiplex a ſanctis datur expoſi
Cap. 7. et ide. tio. Nam Auguſt. 12. confeſſ. vno modo nomine cœli et ter
ræ ait ꝙ datur intelligi omnis creatura intelligibilis et ſen
ſibilis, ſpiritualis et corporalis. Vnde ait, cum in principio
fecit deus cœlum & terram, ideſt, in verbo ſuo ſibi coæter
no fecit deus intelligibilem atq; ſenſibilem, ſpiritualẽ atq;
corporalem creaturam. Sed ꝙ nomine cœli intelligatur ſpi
Angeli ſimul cũ cœlo in cœlo creati. ritualis creatura, hoc eſt per quandam extenſionem, prout
ſcilicet, ſimul cum cœlo et in cœlo, et potiſſimè in cœlo em
pyrio producti ſunt omnes Angeli, ideo nomine cœli intel-
liguntur Angeli, qui producti fuerunt cum cœlo & in cœ
lo. Cœlum tamen & terra, ſecundum ſe, corpora quædam
nominant. Ideo prætermiſſo hoc modo, dicamus, ꝙ in codẽ
Cap. 20 libro tangit Auguſt. alium modum exponendi, dicens, ꝙ in
principio fecit Deus cœlum & terram, ideſt, in verbo ſuo
ſibi coæterno, fecit Deus informem materiam creaturæ
ſpiritualis & corporalis, vbi confuſum adhuc erat cœlum
& terra. Vel ſi volumus per principium accipere ipm ini
tium temporum, vel exordium faciendi & operandi, dice-
Cap. 20. mus, vt idem Auguſtinus ibidem dicit, ꝙ in principio fecit
Deus cœlum & terram, ideſt, in ipſo exordio faciendi et
operandi fecit Deus informem materiam confuſe habentẽ
cœlum & terram cum omnibus quæ in eis ſunt. Si ergo p
Oẽs cœli ro-tant, empyrio excepto. cœlum volumus intelligere totum iſtud cœlum volubile, qđ
factum eſt ex informi materia, cum omnes cœli voluantur
excepto cœlo empyrio, benè dictum eſt, ꝙ illa informis ma
teria vſque ad cœlum empyrium pertingebat. Sed ſi per
cœlum volumus intelligere cœlum empyrium. & per terrã
totam informem materiam, vt etiam ipſi cœli, qui ſunt in-
fra cœlum empyrium, ſecundum cõmunem opinionẽ ſan-
ctorum facti fuerunt informes, & poſtea fuerunt formati.
ſecundum hunc modum loquendi dicemus, ꝙ in principio.
ideſt, in ſuo verbo coæterno, quod eſt principium de prin-
cipio. Nam pater eſt principiũ ſine principio, filius eſt prin
A cipium de principio, non tamen duo principia, ſed vnum
principium. In principio ergo. ideſt, in filio. Vel in princi
pio, ideſt, in initio temporis, fecit Deus cœlum, ſcilicet, em-
pyrium, & terram, ideſt, totam aliam informem materiã,
quæ vſq; ad cœlum empyrium pertingebat: nomine enim
terræ tota informis materia poteſt ſignificari, vt ipſi etiã
cœli volubiles inquantum conſiderantur informes, ad in-
formem materiam pertineant. Cœlum autem, quod dici-
tur factum in principio, nõ ad ipſos cœlos volubiles, ſed ad
ipſum cœlum empyrium hoc loquendi genere referatur.
Vnde Beda, vt habetur ſuper Gene. ait. ꝙ cœlum, quod in Beda.
principio cum terra factum eſt, eſt cœlum illud ſuperius,
quod a volubilitate mundi ſecretum eſt, quod mox vt crea
tum eſt. ſanctis angelis eſt repletum. Et Strabus in quadã Strabus.
gloſa ſup Gene. exponens illud, In principio creauit Deus
B cœlum & terram, ait, ꝙ cœlum non eſt cœlum viſibile fir
mamentũ, ſed empyrium. Nomine ergo cœli, quod factum
eſt in principio cũ terra, ſecundũ Strabum, et Bedam, intel
ligitur cœlũ empyriũ: ergo nõie terræ oportet, ꝙ intelliga
tur tota illa informis materia, quæ eſt infra cœlum empy-
rium. quare benè dictum eſt, ꝙ illa informis materia extẽ-
debatur vſq; ad cœlum empyriũ. Quod autem nomine ter
ræ ſignificari poſſit tota informis materia vnde facti ſunt
cœli & terra, ſatis ratio perſuadet. Nam nihil eſt tam in-
formitati propinquũ ſicut terra: et quia nõ poſſumus ipſam
informem materiã nominare nec intelligere niſi per ana- 1. Phy. t. 69.
logiam ad formã, ideo benè ſe habet ꝙ nominetur ſub infe
riori forma; hæc autem eſt forma terræ Ideo Auguſt. 12. Cap. 4.
confeſſ. loquens Deo. ait. ꝙ quia in omnibus mundi parti-
bus reperiri nõ poteſt aliud magis propinquum omnimo-
C de inferioritati, vel omnimode informitati ꝗ̃ terra, ideo no
mine terræ vocata eſt illa informis materia. Igitur ſi nomi
ne cœli, quod primum factum eſſe dicitur, ſecundum com-
munem ſanctorum expoſitionem intelligitur cœlum empy
rium: & nomine terræ intelligitur totum aliud quod eſt
infra huiuſmodi cœlum, quod totum vocatum eſt terra ra
tione informitatis, bene dictũ eſt ꝙ per hoc quod dicitur,
In principio creauit Deus cœlum & terram, haberi poteſt
ꝙ illa informis materia vſq; ad cœlum empyrium pertin-
gebat, & totum huiuſmodi ſpatium occupabat. Secũda via II.
ad hoc idem haberi poteſt ex alio verbo ſacræ ſcripturæ,
cum Deus dixit, Fiat firmamentum in medio aquarum, et
diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diui-
ſitq; aquas quæ erant ſuper firmamentum ab his quæ erãt
ſub firmamento. Ad cuius intelligentiam ſciendum, ꝙ ſe-
cundum cõmunem opinionem ſanctorum ſicut nomine ter-
D ræ ſignificatur tota illa informis materia, ſic etiam nomi-
ne aquæ ſignificata eſt tota illa informis materia, vt tota Materia illa
huiuſmodi materia dicatur terra ratione informitatis. Nã iſformis noiã-
inter omnia elementa terra plus habet de materia & mi- tur terra &
nus de forma, quia eſt magis compacta & magis denſa: aqua.
quanto enim res plus occupat de loco & eſt magis rara,
tantò plus habet de forma & minus de materia. ideo vult
Auerroes ꝙ generans quantum dat rei de loco, tantũ dat 8. phi. 32. et
ei de forma: et quia terra inter oĩa elementa minus occu- 3. de cœlo. 28
pat de loco, ideo dicitur magis informis & minus habere
de forma. Ideo rõne informitatis tota illa materia poterat
dici terra; ratione autem fluxibilitatis (quia adhuc non erat
ſtabilis, ſed acceptura erat pretioſiorem formam) poterat
dici aqua. Poſſemus tamen dicere ſi vellemus, ꝙ licet tota
illa

illa materia poſſet dici terra ratione informitatis, & tota
poſſet dici aqua ratione fluxibilitatis: tamen quodam ſpe-
ciali nomine tota illa materia, quæ erat ſupra terram, vo-
cabatur aqua, eò ꝙ terra plus habet de informitate. & nõ
ita mouetur ſicut mouetur aqua, ideo dicitur Eccleſiaſtæ
primo, Terra autem in æternum ſtat. Nam aqua fluit &
refluit: quia ad locum vnde exeunt flumina, reuertuntur, vt
iterum fluant. et ſpiritus, ideſt, aer et ignis in circuitu per-
git: quia totus ignis & totus aer (excepta illa parte aeris,
quæ clauditur intra montes) circumuoluitur cum cœlo, vt
Cap. 1. habet declarari alibi & vt ſatis innuitur Eccleſiaſtæ, &
etiam ipſum cœlum circulariter voluitur, quia oritur Sol,
& occidit, & ad locum ſuum reuertitur. Omnia ergo alia
à terra, excepto aere qui clauditur intra montes, qui quaſi
clauditur intra terram, quandam fluxibilitatem, & quen-
dam motum habent, vt ex hoc ſola terra dicatur eſſe ſenſi-
biliter ſtabilis, & in æternum ſtare. Ex quibus liquet, ꝙ
licet tam nomine terræ, quàm nomine aquæ poſſit ſignifi-
cari tota illa informis materia, ſpecialiter tamen nomine
aquæ ſignificatur tota informis materia alia a terra, quæ
ideo nuncupata eſt aqua, quia non eſt ita immobilis ſicut
terra: hæc autem aqua, & hæc tota informis materia alia
a terra, pertingebat a terra vſq; ad cœlum empyrium. Vn-
Marginali. de Beda in gloſſa ſuper Gene. ait, quòd aquæ totam ſuper-
ficiem terræ tanta altitudine tegebant, vt ad illos vſq; locos
pertingerẽt, vt ſuper firmamentum partim reſiderent. Er-
go aquæ ita eleuabantur ſuper terram, vt eſſent ſuper fir-
mamentum. Sed nomine firmamenti, ſecundum communem
opinionem ſanctorum, intelligitur cœlum, in quo fixa
ſunt ſydera. Vnde Beda exponẽs illud verbum, fiat firma-
mentum, ait, quòd in hoc verbo cœlum deſcribitur in quo
fixa ſunt ſydera. Si ergo aquæ protendebantur ſupra fir-
mamentum, oportet ꝙ pertingerent vſq; ad cœlum Empy-
rium, quia ſupra firmamentum, ideſt, ſupra cœlum ſyde-
reum, non eſt niſi cœlum Cryſtallinum: quod poteſt dici
cœlum aqueum, non a frigiditate, ſed a diaphaneitate: ſi-
cut dicitur cœlum Empyrium, ideſt, igneum, non a calo-
re, ſed à ſplendore. Erit ergo ſenſus ſecundum commu-
nem opinionem ſanctorum, cum dicit Deus, Fiat firmamen-
tum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis: ideſt, di-
ſtinguantur cœli, & fiat firmamentum, ideſt, cœlum ſyde-
reum; & diuidat aquas ab aquis, ideſt, diuidat inter cœ-
lum Cryſtallinum quod eſt ſuper cœlum ſydereum, &
alios cœlos qui ſunt infra huiuſmodi cœlum: qui omnes
cœli (quia ſunt ſic mobiles, & ratione motus poſſunt dici la-
biles) aquæ nomine deſignantur. Si ergo ipſum cœlum cry-
ſtallinum ſignificatur nomine aquarum, iuxta illud Pſal.
103. extendens cœlum ſicut pellem qui tegis aquis ſupe-
riora eius: cum cœlum cryſtallinum pertingat vſq; ad cœ-
lum empyrium, benè dictum eſt, quòd illa informis ma-
teria, quæ poteſt ſignificari nomine aquæ, vſq; ad cœ-
lum Empyrium pertingebat. Sequendo quidem commu-
ne ſanctorum dictum, quòd informis materia non ſolum
origine, ſed etiam tempore præceſſit ſuam formoſitatem,
dicemus, quod cœlum cryſtallinum, & cœlum ſydereum,
& omnes alij ſeptem cœli, vbi ſunt ſeptem planetæ, quan-
dam informitatem habebant, & quandam quaſi indiſtin-
ctionem. Et quando dixit Deus, Fiat firmamentum, ideſt,
cœlum Sydereum, & diuidat inter aquas quæ ſunt ſuper
firmamentum, & alias aquas quæ ſunt ſub firmamento,

A ideſt, diuidat inter cœlum cryſtallinum & alios cœlos:
tunc omnes cœli facti ſunt diſtincti, & quãdam formoſita-
tem acceperunt. ipſum (inquam) cœlum cryſtallinum, quod
Philoſophi qdã nominare neſciẽtes, vocauerunt vltimũ mo-
bile, quandam formoſitatem accepit, cum dixit Deus, fiat
firmamentum, &c. Vtrum autem huiuſmodi cœlum, &
alia quæ Deus creauit, præceſſerint tempore, vt ſentit cõ- Hieronym.
munis ſanctorum opinio, vel præceſſerint ſolum origine, Greg.
vt innuit Auguſt. 1. ſuper Gen. & 11. de Ciuitate Dei, et Beda.
in Quæſtionibus ad Oroſium, inferius tractabitur: quãuis
huiuſmodi opinionem quòd ad diſtinctionem rerum crea-
tarũ non fuerit ordo temporis ſed originis, Auguſtinus nõ
pertinaciter aſſerat, ſed ſub quodam dubio hoc dimittat.
Reuertamur ergo ad propoſitum, & dicamus, ꝙ ſiue tem-
pore, ſiue origine. materia præceſſerit ſuam formam, eo
B ipſo ꝙ cũ Deus dixit, Fiat firmamentum &c. ex iſto Dei
verbo, cœlum cryſtallinum accepit aliquam formoſitatem,
cogimur dicere ꝙ ipſum cœlum cryſtallinum ad informem
materiam pertinebat: & quia cœlum cryſtallinum pertin-
git vſq; ad cœlum Empyrium, quia cœlum cryſtallinum
eſt vltimum mobile, & immediate ſupra huiuſmodi cœ-
lum, eſt cœlum empyrium, quod non mouetur, ſed eſt lo-
cus beatorum, bene dictum eſt, quòd illa informis materia
vſq; ad cœlum Empyrium pertingebat. Tertio hoc idem 3.
patet ex illo verbo ſacræ ſcripturæ, quòd tenebræ erant
ſuper faciem abyſſi. Nam ſicut nomine terræ & aquæ po-
teſt ſignificari tota illa materia informis, ita etiam ſignifi-
cari poteſt nomine abyſſi. Vnde & Auguſt. 12. Confeſſ. Cap. 4
vult quòd nomine terræ & abyſſi ſignificetur tota illa in- D. Baſilius no-
formis materia; quia ſecundum eum nihil eſt tam propin- mine Abyſſi in-
C quum informitati, ſicut terra & abyſſus. Cum ergo dici- telligit copioſã
tur, quòd tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, poſſumus in- aquam.
telligere ꝙ nullum corpus lucidum adhuc formatum erat in
illa informi materia: & quod corpus lucidum tunc for-
matum fuit, quando dixit Deus, Fiat lux, & facta
eſt lux: tunc enim in illa informi materia dicitur fuiſ-
ſe factum quoddam corpus lucidum. Et quia, ſiue tempo-
re, ſiue origine, in primordio creationis cœli & terræ
non erat ibi lucidum niſi ſolum cœlum empyrium, quod
empyrium ſiue igneum a luce ſiue a ſplendore dicitur (etſi
nomine abyſſi ſecundum ſanctorum expoſitionem intelli-
gere poſſimus illam informem materiam tenebroſam, quia
tenebræ erant in huiuſmodi abyſſo) oportet quòd vſq;
ad illum cœlum aſcenderet illa informis materia,
vbi non inueniebatur corpus lucidum: hoc autem
erat vſque ad cœlum Empyrium, quia ſo-
D lum illud corpus fuit lucidum in prima
creatione rerum. Vtrum autem
ex illo cœlo empyrio
reſultaret ali-
quis ſplendor in illa informi materia,
non eſt præſentis ſpeculatio-
nis: ſufficit autem ꝙ tota
illa materia diceretur
tenebroſa, quia non
continebat
in ſe aliquod corpus lucidum.

Cap. XI.

Quòd cum in primordio triplex fuerit opus diui-num, creationis, diſtinctionis, & ornatus: opus creationis ante omnem diem eſt perpetratum.

COGIMVR quidē po-
nere, ꝙ Deus primo creauit
res, poſtea diſtinxit, & vl-
timo ornauit. ita ꝙ in pri-
mordio triplex ſuit opus di-
uinum, creationis, diſtinctio-
nis, & ornatus. Verum autē
huiuſmodi prius et poſterius
fuerint ſimul origine, vel &
tempore; quantum ad aliqua conuenit Aug. cum aliis ſan-
ctis, & quantum ad aliqua differt. Voluerunt enim cōmu-
niter ſancti, ꝙ ſimul fuerint res creatæ, & ali qualiter di-
ſtinctæ, ſed non perfectè. Auguſtinus autē licet hoc nō aſ-
ſerat pertinaciter, in hanc tamē partem declinare videtur,
ꝙ ſimul tempore fuerint res creatæ, & perfectè diſtin-
ctæ: ita ꝙ quantum ad creationem, & diſtinctionem, non
tempore, ſed ſolum origine, informe præceſſit formatum,
ſicut accidit de ſono, & cantu. Eſt enim cantus quædā mo-
dulatio, & quædam perfectio ſoni, ita ꝙ ſonus de ſe eſſet
informis niſi eſſet modulatus per cantum: ille tamen q̄ can-
tat, ſimul tempore emittit ſonum & cantum, non tamen ſi-
mul origine, vel non ſimul natura; quia cum ſonus ſit quaſi
quoddam materiale reſpectu cantus & cantus non ſit ali-
quid niſi modulatio ſoni, oportet ꝙ ſonus ſit quoddam fun-
damentum iſtius modulationis. & quia ſemper fundamen-
tum origine & natura præcedit illud cuius eſt fundamen-
Cap. 29. tum, ideo concludit Auguſt. in. 12. Cōfeſſ. ꝙ cantum præ-
cedit ſonus origine, non tempore. Sed ſecundum hunc mo-
dum, ſecundum ipſum, in creatione, & diſtinctione rerū,
informe præceſſit formatum: ſimul tamen tempore, omnia
iſta elementa quæ videmus, & omnes cœli fuerunt creata
Hieronym. & diſtincta. Alij tamen ſancti voluerunt ꝙ per interualla
Greg. temporum fuerit facta elementorum & cœlorum creatio,
& eorum perfecta diſtinctio: quod magis videtur ſonare
illud, quod habetur in principio Gen. vbi dicitur, ꝙ terra
erat inanis & vacua, vel, vt habet alia litera, erat inuiſibi-
LXX. lis, & incompoſita. & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.
Prout enim hæc verba ſonare videntur, hæc elementa cum
fuerunt creata, nō fuerunt perfectè diſtincta. etiam ipſi cœ-
li in illo primordio cùm fuerunt creati, non fuerunt perfe-
ctè diſtincti, vt videtur ſonare textus Gen. Sed tunc fuerunt
Gen. 1. perfectè diſtincti, quando dixit Deus, Fiat firmamentum
in medio aquarū, & diuidat aquas ab aquis. Tunc. n. factū
fuit cœlum ſydereum, vt exponunt ſancti, & diuiſit aquas
quæ erant ſuper firmamentum, ideſt, quæ erant ſuper cœ-
lum ſydereum, ab aquis quæ erant ſub firmamento. i. (ſe-
cundum vnum modum exponendi) ab alijs cœlis, qui ſunt
ſub cœlo ſydereo. Cœlum enim ſydereum eſt inter cœlum
cryſtallinum (quod poteſt quaſi dici cœlum glaciale, ſiue
cœlum aqueum) & alios cœlos planetarum, qui poſſunt di-
ci cœli aquei propter eorum motum & fluxibilitatem.
Non enim intendimus reprobare opinionem Auguſtini de
perfecta diſtinctione rerum, etiam in ſuo primordio, videli-

A cet, ꝙ ſimul res fuerunt creatæ & diſtinctæ: ſed intendi-
mus dicere ꝙ textu Gen. vt prima facie apparet, cœli non
fuerunt ſimul creati & perfectè diſtincti, ſed tunc fuit hoc
factum, quando dixit Deus, Fiat firmamentum, &c. nec
etiam elementa fuerūt ſimul creata & perfectè diſtincta.
ſed tunc hoc factum fuit quando dixit Deus, Congregētur
aquæ in locum vnum, & appareat arida, ideſt, terra. Dif-
fert ergo opinio Auguſtini ab opinione aliorum ſanctorū
quantum ad diſtinctionem rerum: quia ſecundum ipſum,
creatio & diſtinctio cœlorum, & elementorum fuit ſimul
tempore facta, & in talibus informe præceſſit formatum
non tempore, ſed origine tantum: ſed ſecundum alios ſan-
ctos, perfecta diſtinctio cœlorum & elementorum, etiam
per interualla temporum ſuit facta, quia prima die fuit di-
ſtincta lux a tenebris, quando dixit Deus, fiat lux & fa-
B cta eſt lux. Secunda die fuit facta cœlorum diſtinctio, quan-
do fuit factum firmamentum, ideſt, cœlum ſydereum, quod
diuidit inter aquas ſuperiores, & inferiores. Tertia qui-
dem die facta fuit diſtinctio elementorum, quando congre-
gatæ ſunt aquæ in locum vnum, & apparuit arida, ideſt,
terra. Aduertendum tamen, ꝙ per aquas, quæ ſunt ſuper
firmamentum, ideſt, ſuper cœlum ſydereum, poſſumus intel-
ligere cœlum cryſtallinum, ſiue cœlum aqueum: vt ſicut
Deus ad tempus ligat aquas in nubibus, ſic in ſempiter-
num & in perpetuum ſolidauit aquas illas in quadam ſo-
liditate glaciali & cryſtallina. Vnde Beda in quadam glo- Marginali.
ſa ſuper Gen. dicit, ꝙ Deus, qui infra cœlum ligat aquas
ad tps vaporibus nubiū retentas, pōt ſup cœlum ſydereum
non vaporali tenuitate ſed glaciali ſoliditate aquas ſuſpen-
dere. Aduertendum etiam, quòd aliter dicuntur aquæ quæ
C. ad tempus ligantur in nubibus, quàm illæ quæ in perpe-
tuum ſuper cœlum ſydereū ſolidantur: quia aquæ vapora-
biles infra cœlum dicuntur aquæ a frigiditate, quia ſunt
frigidæ naturæ, & ſunt vere aquæ & ſunt naturæ a-
queæ. ſed aquæ quæ ſunt ſupra firmamentum, dicuntur a-
quæ non a frigiditate, ſed a diaphaneitate, quia habent
quandam diaphaneitatem cryſtallinam. ideo dicimus quòd
ſupra cœlum eſt cœlū cryſtallinum, et ſupra cœlū cryſtalli-
num eſt cœlum empyrium, ſupra quod non eſt aliud cœ-
lum, ſed ille eſt locus Angelorum & Beatorum. Aduerten-
dum etiam cum diximus quòd per aquas quæ ſunt ſupra
cœlum ſiue ſupra firmamentum quod dicitur cœlum ſy-
dereum, poſſumus intelligere cœlum cryſtallinum, ſed per
aquas quæ ſunt ſub firmamento poſſumus intelligere cœ-
los ſeptem planetarum, patet ſic eſſe. Nam cœlum ſyde-
D reum eſt medium inter cœlum cryſtallinum & cœlos ſe-
ptem planetarum: qui cœli ſeptem planetarum poſſunt
dici aquæ ratione ſui motus & ſuæ fluxibilitatis, quia ſe-
cundum motum ſuum proprium ſemper mouentur & flu-
unt ab occidente in oriens, licet raptu firmamenti mouean-
tur è conuerſo. Intelligendo ergo per aquas ſupra firma-
mentum cœlum cryſtallinum, & per aquas ſub firmamē-
to cœlos planetarum, factum eſt firmamentum in medio
aquarum, quia factum eſt cœlum ſydereum inter cœlum
cryſtallinum & cœlos planetarum. Poſſumus tamen, ſi
volumus, per aquas ſub firmamento intelligere has aquas
labiles, quæ fluunt ſuper terram, & etiam aquas vapora-
biles, quæ ad tempus ligantur in nubibus. & ſcđm hoc, fa-
ctū eſt firmamētum. i. cœlū ſydereum inter aquas et aquas,
quia factū eſt cœlum ſydereum inter cœlū cryſtallinum quod

eſt

eſt ſupra ipſum, & has aquas fluxibiles ſuper terram, & aquas vaporabiles, quæ ſunt ſub ipſo. Aduertendum etiam ꝙ opinio Auguſtini ab opinione aliorum ſanctorum differt non ſolum quantum ad creationem & diſtinctionem, ſed etiam quantum ad ornatum cœlorũ. quia ſecundum ipſum, cœli ſimul fuerunt creati, & diſtincti, & Sole & Luna & alijs ſyderibus ornati: ſed ſecundum alios ſanctos, non fuerunt cœli ornati in ſuo primordio, ſed quarta die producta ſunt luminaria cœli, cum dixit deus, Fiant luminaria in firmamento cœli: & cum fecit dominus duo luminaria magna, videlicet, Solem & Lunam, & etiam Stellas. Sed de opinione Auguſtini faciemus in ſequentibus per ſe Capitulum: nunc autem volumus tractare quæ tractanda ſunt in hoc Capitulo per communem ſanctorum ſententiam: ſecundum quam dicimus, ꝙ ante omnem diem fuerunt res creatæ, & aliqualiter diſtinctæ. Ad cuius euidentiam ſciendum, ꝙ aliter ſit opus creationis, & aliter alterationis & naturalis generationis. Nam in opere creationis prius imprimitur forma ſubſtantialis, q̃ accidẽtalis: eſt enim creatio ſimplex defluxus rerum a primo; nam in creatione tota res ſimul producitur, quia non ex materia præiacente, ſed ex nihilo dicitur eſſe creatio. Vnde Magiſter. 2. ſententiarum dicit, creator enim eſt, qui de nihilo aliquid facit: et creare proprie eſt aliquid de nihilo facere. Cum ergo forma accidentalis non ſit apta nata inhærere materiæ ſine forma ſubſtantiali, in creatione in qua producitur totum ſimul, prius intelligitur introduci forma ſubſtãtialis in materiam, q̃ accidentalis, non tempore, quia totum fit in inſtanti, ſed natura & origine, quia naturali origine ſubſtãtia præcedit accidens. Sed in alteratione, ſecundum ꝙ huiuſmodi, non eſt motus ad formam ſubſtantialem, ſed ad accidentalem. Et in generatione naturali, id eſt, in generatione, quam poſſunt facere agentia naturalia, prius introducitur forma accidentalis: vt ſi ignis agens in aerem, conuertit ipſum ad ſe & generat ex hac materia ignem, oportet ꝙ calefaciat aerẽ, & quando eſt in tantum calefactus, ꝙ non poteſt ibi ſtare forma aeris, introducitur ibi forma ignis: generatio itaq; ignis eſt terminus motus, quia eſt terminus alterationis, ſiue calefactionis. Omnis ergo actio agentium naturalium (accipiendo actionem large, vt etiam ipſa generatio dicatur actio) vel eſt motus, vel mutatio, quod eſt terminus motus. Nam per actionem agentium naturalium non acquiritur niſi triplex forma accidẽtalis: quia vel acquiritur ex hoc quantitas, & ſecundum hoc eſt motus in quantitatẽ, quia vel eſt motus ad quantitatem maiorem, & dicitur augmentum; vel ad quantitatem minorẽ, & eſt diminutio. Si autem per talem motum non acquiritur quantitas, ſed qualitas, ſic eſt alteratio. Si vero acquiratur Vbi, ſic eſt motus localis: ita ꝙ in tribus generibus eſt motus. ſ. in quantitate, qualitate, & vbi, vt declarari habet in Phyſicis. ergo actio agentium naturalium, per quam acquiritur forma accidentalis, põt dici motus. Sed huiuſmodi actio, per quam acquiritur forma ſubſtantialis, non eſt motus, cum hoc fiat in inſtanti, ſed eſt mutatio, id eſt, terminus motus: eſt enim terminus alterationis, quia agens naturale prius alterat, poſtea generat & corrumpit. Sic eſt ergo de actione agentium naturalium, ꝙ vel eſt motus, vel eſt mutatio. Sed creatio, quæ propriè non poteſt competere niſi Deo, nec eſt motus, nec mutatio. Motus quidem non eſt: quia cũ non fiat ex materia præiacente, non præcedit ibi aliquid quod ſupponitur motui. Nec eſt mutatio: quia cum mutatio ſit terminus motus, & nullus motus præcedat creationem, creatio non erit terminus motus, & per conſequens, proprie loquendo, non erit mutatio, quæ eſt terminus motus. Sed quæres, quare agens naturale non poteſt introducere formam ſubſtantialem, niſi prius introducat accidentalem, deus autem in creando & ſi non tempore, natura & origine prius introducit formam ſubſtantialem, q̃ accidentalem? Ad quod dici poteſt, ꝙ omnis virtus agentium naturalium eſt aliquod accidens, quia (vt probat Cõmentator in. 7. Met.) nulla actio poteſt immediate egredi a forma ſubſtantiali, vt in igne nulla eſt virtus actiua, niſi calor. Et ideo cum agens aſſimilet ſibi paſſum, ſi agens naturale non agat niſi per aliquã formã accidentalem & alteret, etiam hoc modo mediante. ſ. forma accidentali introducet formam ſubſtantialem & generabit. Deus autem, qui immediate agit per ſuam ſubſtantiam, poteſt prius introducere formam ſubſtantialem, q̃ accidentalem. Nec oportet ꝙ Deus ſic aſtringatur in ſua actione, ꝙ non poſſit aliter agere, & ꝙ non poſſit prius introducere formam accidentalem, q̃ ſubſtantialem: quia cum ſubſtãtia Dei non determinetur ad aliquod prædicamentum, ſed in ſe contineat omnia prædicamenta, non determinabitur Deus ad aliquem modum agendi, ſed ſicut volet agere, ſic aget. Quicquid tamen ſit de actione Dei, prout agit in rebus iam productis: in ipſa tamen creatione, & in ipſa prima productione rerum, ordo naturæ requirit, ꝙ prius fuerit introducta in materia forma ſubſtantialis, q̃ accidentalis. Sed de his clarius infra dicetur in. 33. cap. 2. partis.

Erit itaq; rerũ creatio hoc modo, ꝙ cũ prius fuerint nihil, inceperint eſſe aliquid, ita ꝙ inter nihil & aliquid nullũ fuit ibi medium. Illud ergo inſtans, in quo res inceperunt eſſe aliquid, nullum præceſſit tempus: quia cum ante illud inſtans res fuerint nihil, tps illud fuiſſet fundatũ in nihilo. Et ideo creatio de neceſſitate fit in inſtãti, cum ipſum nihil quod præcedit creationem nõ poſſit eſſe ſubiectum motus. Et ideo bene dictum eſt, ꝙ creatio non eſt motus, cum fiat in inſtanti: nec eſt mutatio, quia creationẽ, vt patet per habita, nõ poteſt præcedere aliquis motus. His viſis, dicamus, ꝙ creatio, proprie loquendo, non fuit facta in tempore, ſed fuit facta ante omne tempus, & per conſequens ante omnẽ diem, cum ipſa dies ſit tempus, vel pars temporis, & quælibet pars temporis ſit tempus. Propter quod, ſciendum, ꝙ aliquid fieri in tempore, proprie dicitur, ꝙ illud fieri manifeſtetur tempore: & etiã aliqualiter poteſt dici fieri in tpe, quando illa factio continetur a tpe. Sed ſi vellemus valde large extendere fieri in tempore, diceremus aliquid ſic fieri, quando factio eius nec manifeſtaretur tempore, nec contineretur a tempore, ſed eſſet in initio temporis: & quia initium temporis eſt ante omne tempus & ante oẽm diem, bene dictum eſt, quòd opus creationis, & quòd res fuerunt creatæ ante omne tempus & ante omnem diem. Non autem dici poteſt, ꝙ creatio fuerit facta in tempore quòd manifeſtetur tempore, cum de neceſſitate facta fuerit in inſtanti: nec etiam dicere poſſumus, quòd creatio fuit facta in tempore, quia continetur a tempore, & quia illud continetur a tempore, quod tempus præcedit & ſequitur: ſed inſtans illud, in quo facta fuit creatio rerum, nullum tempus præceſſit, niſi forte tempus imaginatum: nam cum ante creationem nulla res eſſet, conſequens eſt ꝙ nulla

Creatio.

Circa princ.

Generatio eſt terminus motus.

5. Phyſ. t. 18.

Creatio nõ eſt motus aut mutatio.

Com. 31.

Vide Doct. 5. quodlib. q. 1.

A B C D

lum tempus naturale erat ante creationem. Itaq; rerum creationem ſic ſequutũ eſt tẽps ꝙ nullum præceſſit tẽpus: & inſtans illud, in quo fuerunt res creatæ, ſic fuit initiũ futuri, ꝙ non fuit finis præteriti: & ſic fuit principium temporis, ꝙ non fuit finis temporis. Propter quod creatio non fuit inter duo tempora, videlicet, inter præteritum & futurum: ſed fuit ante omne tempus, quia ante creationem nullum fuit tempus, ſed ſola æternitas. Ergo non dicetur creatio facta in tempore, primo modo: quia manifeſtaretur tempore. Nec ſecundo modo, quia contineretur a tẽpore, vt ꝙ ante creationem, & poſt creationem fuerit tẽpus. Sed ſi dicitur facta in tempore, hoc eſt, ſolum tertio modo: quia facta fuit in principio temporis, ante quod nullum tẽpus fuit. Vnde cum dicitur, In principio creauit Deus cœlum & terram: licet ſit vnus modus exponendi, ꝙ in principio, ideſt, in filio, per quem fecit omnia, fecit Deus cœlũ & terram: exponitur etiam cõmuniter a ſanctis alio modo, ꝙ in principio, ideſt, in initio temporis, & ante omnia tempora creauit Deus cœlum et terrã. Vnde Auguſt. 12. Cõfeſſ. ait, ꝙ hanc informem materiam fecit Deus añ omnem diem. & idem ibidem dicit. iam enim fecerat cœlum & terram ante omnem diem. & idem ibidem ait, ꝙ cum Moyſes cõmemorat deũ feciſſe in principio cœlũ et terrã, tacet de temporibus, ſilet de diebus: per quod innuit, quòd creatio cœli & terræ facta eſt in principio, ideſt facta eſt ante omne tempus, & ante omnem diem, quod declarare volebamus.

Primũ iſtans tp̃is fuit initiũ futuri, nõ autẽ finis præteriti

Ca. 12. et. 13

Sed Baſilius ponens Angelos añ mundũ creatos, exponit ꝙ poſt eas res, quæ ñ aſpectu, ſed mente percipiuntur, res iſtas fecit Deus, quas ſenſu percipimus.

Cap. XII.

Quòd non ſolum opus creationis, ſed etiam multiplicis diſtinctionis, ſecũdum cõmunem ſanctorum ſententiam, ante omnem diem dicitur eſſe factum.

SI vellemus ſequi Auguſtini ſententiam, non ſolum in principio ante omnem diem ſimul cũ opere creationis factum fuit opus aliqualis diſtinctionis, ſed etiam perfectæ diſtinctionis: quia ſecundum eum, omnia corpora cœleſtia, & elementa ſimul fuerunt creata, & perfectè diſtincta. & illa interualla dierũ, quæ narrantur in diſtinctione rerum, ſecundum Auguſtini ſententiam referenda ſunt ad cognitiones angelicas, nõ ad res ipſas: ſecundum tamen cõmunem ſanctorum ſententiam, res fuerunt omnes creatæ ſimul, ſed nõ perfectæ, ſed aliqualiter diſtinctæ; fuerũt enim omnes ſimul creatæ ſecundum materiam, ſed non fuerunt ſimul diſtinctæ ſecundum formam. Vnde Greg. (& habetur in gloſa ſup Gen.) ait, quomodo Deus ſimul cuncta condidit (vt dicitur in Eccleſiaſtici. 18.) dum idem Moyſes ex dierum mutatiõe diſtinctè creata deſcribit? Et reſpõdet, ꝙ rerum materia ſimul creata eſt, ſimul verò per ſpecies formata non eſt. Et ſubdit, Si ſimul extitit per ſubſtantiam materiæ, nõ ſimul apparuit per ſpeciem formæ. ergo (quantum ad ſubſtantiã materiæ) omnia ſimul ſunt creata, ſed per ſpeciem formæ

In quæſt. ad Oroſ.
11. de Ciuit. dei.
1. de Gen. ad lit.

A non ſimul omnia ſunt diſtincta. quod intelligendum eſt de diſtinctione perfecta. quia ſicut ſimul corpora cœleſtia, et elementa fuerunt creata, ita ſecundum cõmunem ſanctorũ ſententiam, & ſecundum ꝙ ſonat textus Geneſis, fuerunt ſimul aliqualiter diſtincta. Volumus ergo nunc ſequi communem ſanctorum ſententiam, & illud quod videtur ſonare textus Geneſis, quomodo fuerũt corpora cœleſtia & elementa ſimul creata, & aliqualiter diſtincta. Ad cuius euidentiam ſciendum, ꝙ in principio Geneſis anteq̃ fiat mentio de diebus, i. ante omnem diem, triplex diſtinctio tangitur, videlicet, cœli a terra, & hoc cum dicitur, In principio creauit Deus cœlum & terram. Secunda diſtinctio tangitur tenebrarum a facie abyſſi. & hoc cum dicitur, Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. Tertia diſtinctio tangitur ipſarum aquarum a cœlo, & terra. & hoc cum ſubinfertur, **B** Et ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas. Hæc. n. omnia fuerunt ante omnem diem. i. anteq̃ fiat mentio de diebus, vel anteq̃ factum fuerit veſpere & mane dies vnus. i. primus. Eſt ergo ſenſus, ꝙ in principio. i. in filio et per filium, qui eſt principium de principio. Vel in principio. i. in primo inſtanti, quod fuit principium & initium temporum & dierum, & quod fuit ante omnia tempora, & ante omnes dies: in illo itaq; primo inſtanti omnia iſta fuerunt ſimul facta & creata, quia fuerunt facta cœlum & terra. fuerunt tenebræ & facies abyſſi, & fuerunt aquæ mediæ inter cœlum & terram, ſuper quas aquas ferebatur ſpiritus domini ſicut fertur mens artificis ſuper materia operis condendi. Vnde & gloſa ibidem ait, ꝙ ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas, ſicut dominus & conditor confuſæ materiæ, vt eam diſtingueret, quando vellet. Vel, **C** vt videtur ſonare litera hebraica, ſpiritus domini incubabat ſuper aquas, ſicut auis incubat ſuper oua ſua, vt foueat ea. Oportet quidem, ꝙ per hæc materialia verba operat ones diuinæ nobis innoteſcant. Certum eſt quidem, ꝙ dominus, ſiue ſpiritus domini, ideſt, ſpirituſſanctus, qui eſt vnus Deus cum patre & filio, curam habebat de illis aqs, ideſt, de illa materia confuſa: & ideo dicitur ferri ſup eas. ſicut mens artificis fertur ſuper opus ſuum: ſicut etiam dicitur incubare ſup eas. & fouere eas propter quandã ſpecialem curam, quam habebat de eis. Has autem tres diſtinctiones dicemus eſſe, quia vbicũq; eſt dare extrema, ibi eſt etiam dare & media: ibi eſt ergo triplex diſtinctio aſſignanda: vna extremorum, alia mediorum, tertia eſt horũ ad illa, ſcilicet, mediorum ad extrema. In ipſa enim prima creatione rerum fuerũt aliqualiter diſtincta extrema ab **D** inuicem, & media ab inuicem, & media ab extremis. Cum ergo tangitur diſtinctio cœli a terra, & cum dicitur, ꝙ in principio creauit Deus cœlum & terram, tangitur diſtinctio extremorum, videlicet, cœli & terræ. Nam cœlum eſt vnum extremum, quia eſt illud ſupra quod nullum eſt corpus. & terra eſt aliud extremum, quia eſt illud infra quod nullum eſt corpus: cœlum enim eſt ſurſum, & terra deorſum: cætera autem ſunt in medio. Nam cum dicitur cœlum & terra primo facta, non intelligitur de cœlo (vt patuit per Bedam & Strabum), ideſt, de firmamento, quod eſt cœlum ſydereum, quod factum eſt ſecunda die, qa illud non eſt cœlum extremum, & non eſt cœlum omniũ ſurſum, ſed ſupra illud cœlum ſunt alij cœli: ſed intelligitur de cœlo empyrio, quod eſt cœlum omnino ſurſum, ſupra quod cœlum non eſt aliud cœlum. Erit ergo ſenſus. ꝙ

Merahèpheth, .i. cubabat, vt interpretatur R. Solomon.

in

in principio creauit Deus cælum & terram, ideſt, in prin
cipio creauit Deus materiam illam confuſam, quæ nõ fuit
ita confuſa etiam in principio ſuæ creationis, quin eſſet ibi
aliqualis diſtinctio, quia erat ibi diſtinctio cæli & terræ,
et erat ibi diſtinctio extremorũ, quę per cælum empyriũ
quod eſt omnino ſurſum, & terram quæ eſt omnino deor
ſum, recte intelliguntur. Fuit itaq; prima diſtinctio extre-
morũ per cælum, & terram ſignificata. Secunda fuit di-
ſtinctio mediorum per tenebras & abyſſi faciem figura-
ta: vt dicamus, ꝙ illa prima creatione rerum non ſolũ fuit
cælum a terra diſtinctum, quæ ſunt extrema, ſed etiam fa
cies abyſſi fuit diſtincta a tenebris, quæ ſunt media. Facies
enim abyſſi ſiue ipſa abyſſus et tenebræ, ideſt, corpora illa
tenebroſa, media inter cælum et terram ſignificabãt. Erat
quidem hic ordo, ꝙ terra erat omnino deorſum, & ſuper
B terram erat abyſſus, & ſuper faciem abyſſi, ideſt, ſup ſu-
premum abyſſi erant tenebræ, ideſt, erant corpora tenebro
ſa, quia adhuc lux non erat creata. ita ꝙ tota illa materia,
quæ dicebatur confuſa, habebat aliqualem diſtinctionẽ ſe-
cundum quatuor partes, quia erat ibi terra, & abyſſus, et
tenebræ, & cælum. ſ. empyrium. Aduertendum tamen, ꝙ
tenebræ nõ ſunt niſi abſentia lucis; et ideo deridendi ſunt
illi, ſicut Beda dixit, qui dixerunt, ꝙ Deus creauit prius
tenebras, q̃ lucem. Nam cum tenebræ dicant priuationem
quandam, & ipſa priuatio ſecundum ſe non poſſit cadere
ſub factione, conſequens eſt, ꝙ tenebræ ſecundum ſe ſub fa
ctione non cadãt; ſed fecit Deus a principio quædam cor
pora, quæ nondũ erant decorata per lucem: ideo illa corpo
ra dicuntur tenebræ, quia erant tenebroſa propter caren-
tiam lucis. Ad intelligendũ autem hanc diſtinctionem me-
C diorum, dicemus ꝙ inter cælum empyrium, quod eſt omni-
no ſurſum, & omnino ſtabile, quia eſt locus beatorum ab
omni motu & mutatione ſemotum. & hanc terram, quæ
Eccl. 1. a. eſt etiam immobilis, & ſtabilis, quia terra in æternũ ſtat:
ſunt in medio, aqua, aer, ignis, & omnes iſti cæli mobiles.
per abyſſum ergo poſſumus intelligere aquam, & aerem.
Nam in primordio aqua non erat ſic ſpiſſa vt nũc eſt, ſed
erat quaſi vaporoſa totum hunc aerem inficiens, vt quaſi
aer ſic infectus per aquas totus poſſet dici aqua, vt ex hoc
illa duo elementa nomine abyſſi poſſent ſignificari: & ꝓ-
pter hoc terra diceretur inuiſibilis, quia vbi nos habemus,
LXX, ꝙ terra erat inanis, & vacua, alia litera habet, ꝙ erat in-
uiſibilis, & incompoſita. Inuiſibilis quidem erat, quia pro-
pter has nebulas tegentes eam apparere non poterat. Incõ
poſita autem erat, quia, vt ſupra tetigimus, non erat plantis
D et arboribus perornata: ipſæ enim plantæ, & arbores ad-
hærentes terræ, quandam cõpoſitionem faciunt cum ter-
ra. De hac autẽ permixtione aquæ cum aere loqtur Stra-
bus ſuper Gen. dicens, ꝙ in principio elementa erant com
mixta & confuſa. & totum hoc aeris ſpatium erat aquis
plenum non quales nunc ſunt, ſed ſicut nebulæ tenues. To
tus ergo aer erat plenus aquis nebuloſis: & aquæ tunc ꝓ-
pter eius raritatem totum huiuſmodi ſpatium occupabant,
vt terra videri non poſſet. Ideo quando dixit Deus, Cõgre
gentur aquæ in locum vnum, & appareat arida: fuerunt
aquæ condenſatæ ſecundum ſuam naturam, & occupaue-
runt minorem locum, vt poſſint omnes huiuſmodi aquæ re
cipi in concauitatibus terræ, et ex hoc apparuit arida. i. fa
cta eſt terra viſibilis, quia & terra fuit tunc diſcooperta
aquis, vt poſſet videri: & aer eſt ita purificatus, vt ꝑ ipſũ

Tenebræ non ſecũdũ ſubſtã tiã extiterũt, ſed pathos aut affectio ẽ, quæ aeri ex priuatione luminis accidit.

A tanquam per medium poſſimus eam videre. In illo itaq;
primordio, quãdo aqua per modum cuiuſdam nebulæ erat
ſic cõmixta cum aere, illa duo elementa, aer, & aqua, ſic
commixta, abyſſus poterant nuncupari, quia non erat tunc
aer ſic cõmixtus plenè receptiuus lucis. Per tenebras verò
poſſumus intelligere elementum ignis, & omnes hos cælos
mobiles: qui cum eſſent ſic commixti nebulis, antequã fuiſſet
lux, fuiſſent tamen receptiui illius: & quia tenebra eſt ca
rentia lucis, vel tenebra eſt, quod eſt aptum natum illumi-
nari, ideo per tenebras ignẽ, et hos cælos mobiles poſſumus
intelligere. Erant itaq; extrema, terra, et cælum empyriũ:
& erant media, abyſſus, ideſt, aer immixtus aquis. et tene-
bræ, ideſt, ignis, & hi cæli mobiles, qui nondum erant illu
minati, ſed erant ſuſceptiui lucis. Bene itaq; dictum eſt, ꝙ
cum dicitur, in principio creauit Deus cælum & terram,
B denotatur diſtinctio extremorum: ſed cum ſubditur, & te
nebræ erant ſuper faciem abyſſi, deſcribitur diſtinctio me
diorum. Aduertendum tamen, ꝙ facies eſt ſuprema pars
hominis: ideo facies abyſſi põt intelligi prima pars ipſius
aeris ſic cõmixti & nebuloſi: & quia elementum ignis, et
hi cæli mobiles collocati ſunt ſuper totum aerem & ſuper
ſupremam partem aeris, ideo bene dictum eſt, ꝙ tenebræ,
ideſt, elementum ignis: & hi cæli mobiles, qui erant aptẽ
ad illuminandum, ſed non erant illuminati ſed adhuc te-
nebroſi, erant ſuper faciem abyſſi, quia erant ſuper totum
aerem ſic nubiloſum, & per conſequens erant ſuper ſu-
premam partem aeris, quæ abyſſi facies poterat nuncupa-
ri. Verùm quia non ſufficit diſtinguere extrema abinuicẽ,
& media abinuicem, niſi diſtinguantur media ab extre-
mis; ideo poſtq̃ fuit facta mentio de cælo & terra tanq̃
C de extremis, & de abyſſo & tenebris tanq̃ de medijs, ſub-
ditur ibi, ꝙ ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas: vt poſt-
q̃ diſtinxerat extrema abinuicem quia cælum a terra, &
media abinuicẽ quia abyſſum a tenebris, diſtinguit media
ab extremis, in eo ꝙ ſpiritus domini ferebatur ſuꝑ aquas.
Ad cuius euidentiã ſciendũ, ꝙ inter extrema omnia ſunt
labilia, ideſt, omnia ſunt mobilia. Motu enim vltimi mobi-
lis, quod a Theologis dictum eſt cælum cryſtallinum, om-
nes alij cæli, videlicet, cælum ſydereum, & ſeptem cæli
planetarum, & elementum ignis, & aeris, circũuoluuntur
cum vltimo mobili; excepta illa parte aeris quæ clauditur
intra montes, quæ rõne montium non põt ſic circũuolui.
Ipſa etiam aqua labitur & quaſi circũuoluitur, quia redit
ad mare vt iterum fluat. Ipſum etiam mare habet quandã
circũuolutionem, quod apparet ex ſuo fluxu & refluxu.
D Eſt ergo hæc differentia inter extrema & media: q̃a ex-
trema, ideſt, cælum empyrium & terra, non ſunt mobilia
nec labilia, ſed ſtabilia: omnia autem media ſunt labilia. i.
mobilia: ipſe etiam aer, qui clauditur inter montes, licet nõ
circũuoluatur motu firmamenti, tamen ventis agitatur &
mouetur. Nomine ergo aquarũ poſſumus intelligere omnia
media, quæ ſunt inter cælum empyriũ, et terram, quæ ra-
tione labilitatis, ideſt, mobilitatis aquarũ nomine nuncupan
tur. Quod, vt magis appareat, aduertendum, ꝙ labi & fer
ri, et cætera talia non competunt Deo ſecundum affectum,
ſed ſecundum effectum, vt tunc dicatur ſpiritus domini fer
ri et moueri, quando facit effectus labiles & mobiles: &
quia nomine aquarum poſſunt intelligi omnia media, in eo
ꝙ ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas, quia fecit aquas
labiles, et mobiles, quia fecit omnia media labilia et mobi-

lia, datur differentia mediorum ab extremis, quia extrema ſunt ſtabilia & immobilia. Igitur ſi in ipſo principio, in illo primo inſtanti temporum anteꝗ̃ fiat mentio de diebus, fuerunt diſtincta extrema abinuicem quia cælum a terra, & media abinuicem quia abyſſus a tenebris, & media ab extremis quia media erant aquæ labiles, id eſt, erant labilia & mobilia, extrema verò erant ſtabilia & immobilia. bene dictum eſt. quod in Titulo huius capituli dicebatur, ꝙ non ſolum opus creationis, ſed aliqualis, imo multiplicis diſtinctionis, ante omnem diem dicitur eſſe factum.

Cap. XIII.

Quòd ille triplex diſtinctionis modus, qui ante omnem diem, & ante omne tempus, dicitur eſſe factus, poteſt multipliciter adaptari.

DICEBATVR ſupra in præcedẽti capitulo, ꝙ ante omnem diem, ſecundum mentem Auguſtini, ſimul cũ opere creationis factum fuit opus non ſolum aliqualis ſed etiam perfectæ diſtinctionis: ſecũdum vero aliorũ Doct. ſententiam, ſimul cum opere creationis factum fuit opus nõ perfectæ ſed aliqualis & multiplicis diſtinctionis, quia ſecundũ illam aliqualem diſtinctionẽ inerat differentia, differebant.n. extrema ab extremis, media a medijs, & media ab extremis: quæ tria adaptantur ad illa tria de quibus agitur, antequã fiat mentio de diebus. Sed poſſumus has differentias aſſignatas reſpectu extremorũ, mediorum, & vtrorũq;, multipliciter aliter adaptare, ſecundũ ꝙ tangit Titulus præſentis capituli: ſecũdũ quam expoſitionẽ per terram intelligemus elementum terræ ſicut prius. Sed per cælũ non ſolum intelligemus cælum empyrium, ſed etiam oẽs cælos; ita ꝙ nomine cæli intelligemus a globo lunari ſupra: qđ cælum quãtum ad aliquid, factum fuit ſcđm ſpẽm formæ, videlicet, quantũ ad cælum empyriũ, vbi poſtꝗ̃ fuit creatũ, nihil fuit ibi ſcđm ſe poſtea immutatũ: quantum verò ad alia, intelligemus facta ſcđm ſubſtantiã materiæ, quia tam in orbibus planetarũ, ꝗ̃ etiam in cælo ſydereo, vel etiã in cælo cryſtallino pôt dici aliquid immutatum, vt infra patebit. Erit ergo, ſecundum hunc modum exponendi, terra vnum extremum: & cælum.i. totum cælum, & omnes cæli a globo lunari ſupra, aliud extremum. Erit ergo ſenſus, ꝙ in principio temporũ.i. ante tẽpora, Deus fecit cælum.i. a globo lunari ſupra: & terram.i. elemẽtum terræ. aliter ergo accipitur cælum hic, ꝗ̃ ſupra. Sic etiam aliter accipientur tenebræ hic, ꝗ̃ ſupra; quia ſupra per tenebras exponebamus tam elementum ignis, ꝗ̃ etiam cælos, qui ſunt infra cælum empyrium: ſed nunc per tenebras intelligemus ſolum elementum ignis, qui non erat illuminatus, quia nundũ erat facta lux, ſed erat aptus natus illuminari, & ideo tenebræ dici poterant. Vel elementum ignis pôt dici tenebræ, quia ignis in propria ſphæra ꝑ nimiam ſuam raritatem non lucet. Cum n. ſecundũ hunc modũ exponendi, per cælum intelligamus a globo lunari ſupra, et per abyſſum totũ aerem infectum aquis nebuloſis, oportet ꝙ per tenebras intelligamus elementum ignis.

Auer. 4. cæli, com. 32.

A Illa ergo quatuor de quibus fit mentio in principio ante oẽm diem, videlicet, Cælum et Terra, Abyſſus & Tenebræ, ſecundũ hunc modum quẽ incepimus proſequi, ſic poterunt exponi: vt per terram intelligatur elemẽtum terræ: per abyſſum intelligantur duo elementa, aer.ſ. & aqua, quæ ideo vno noĩe nuncupãtur, quia erant ſimul cõmixta; nam aquæ nebuloſæ ſic erant commixtæ aeri, vt quaſi totũ videretur aqua, & ex hoc ambo illa elemẽta vocarẽtur abyſſus, vt expreſsè ſonant gloſſæ ſuper Geneſim: per tenebras vero intelligimus quartũ elementũ, videlicet, elementũ ignis: per cælum autẽ intelligimus a globo lunari ſupra. Erat ergo terra in infimo: ſup terrã erat abyſſus.i. erat aqua immixta, ſuper abyſſum erant tenebræ, i. elementum ignis, ſupra tenebras autem erat cælum.i. erat orbis, in

B quo facto fuit luna cum omnibus orbibus ſuperioribus, quæ omnia cæli nomine poterant nuncupari: per aquas verò labiles, ſupra quas dicebatur ferri ſpiritus dñi, intelligebamus omnia media quæ ſunt inter cælum empyrium et terram, quia oĩa talia ſunt labilia.i. mobilia. Sed nunc per huiuſmodi aquas poſſumus intelligere ipſum elementũ aquæ, vt eodem modo accipiantur aquæ cum dicitur, Spiritus dñi ferebatur ſuper aquas), & cum poſtea dicitur, Congregentur aquæ in locum vnum, & appareat arida.) Nam ibi ꝑ aquas intelligitur elemẽtum aquæ, quæ prius nebuloſæ, inficientes aerem, non permittebant apparere terrã. poſtea congregatæ, & inſpiſſatæ, fecerunt elementum per ſe, & occupauerunt maiorem locum, ita vt arida i. terra apparere poſſet: ideo poſtea ſubditur, ꝙ congregationes aquarũ appellauit maria. cõſtat aũt ꝙ per maria intelligitur ipſa aqua,

C vel elementum aquæ: ergo ſi accipiuntur ſic aquæ, cum dicitur, Spiritus domini ferebatur ſuper aquas, ſicut accipiuntur aquæ, cum poſtea ſubditur, Congregentur aquæ in locũ vnum &c. per eas vtrobiq; intelligemus ipſas aquas, vel elementum aquæ. His itaq; prælibatis dicamus, ꝙ antequã fiat mentio de diebus, & antequã fieret lux, quæ facta eſt prima die; de tribus.i. de triplici diſtinctione agitur in Geneſi, videlicet, de cælo & terra, quæ erat tunc inuiſibilis et incompoſita: de tenebris ſuper faciem abyſſi: & de aquis ſuper quas ferebatur ſpiritus domini. ita ꝙ hoc quod dicitur, In principio, ad omnia hæc debet referri, & erit ſenſus, ꝙ in principio.i. in hmõi inſtanti, ante omne tps, ante omnem diem, Deus fecit cælum & terram, quæ terra tunc erat inuiſibilis & incompoſita. Et in illo eodem inſtãti, ſiue in illo eodẽ principio, tenebræ erant ſuper faciem abyſſi: ita ꝙ in illo primo inſtanti non ſolum fuerunt producta LXX.

D cælum & terra, ſed etiam abyſſus, & tenebræ: & in illo etiam eodem inſtanti, ſpiritus dñi ferebatur ſuper aquas, quia produxerat etiam aquas, quæ erant de ſe labiles & mobiles: ergo in vno & eodem inſtanti ſiue in vno & eodem principio & primordio tẽporum, Deus fecit terrã et cælum, fecit aquas, fecit abyſſum.i. fecit aquam immixtam aeri per modum cuiuſdam nebulæ, quæ ambo ſic permixta poterant vocari abyſſus: & fecit etiam tenebras.i. ignis elementum fuerunt.n. hæc omnia ſimul facta, quæ non potuerunt eſſe ſimul dicta; potuit.n. Deus hæc omnia ſimul facere, quæ non potuit famulus ſuus Moyſes ſimul dicere. Aduertendum quidem, ꝙ exponendo per cælum, vt nunc expoſitum eſt, a globo lunari ſupra, oportet ꝙ per tenebras intelligatur ſolum elementum ignis: nam per tenebras non poterat

Tex.4.
2.de aīa.t.71
dicitur, eadem
natura modò
tenebræ, modò
lumē .i. ipſum
ſubiectū pſpi-
cuū, & lucis
eſt ſuſceptiuū,
et tenebrarū.
& eſt quædā
conſuetudo lo
quēdi, ſicut ēt
locū, qui eſt ſo
lis particeps,
ſolē dicere ſo-
lemus. Pone.n.
(dicimus) ad ſo
le m.

terat intelligi cœlum, de quo iam eſt facta mentio: intellige
tur ergo per tenebras aliquod elementum vel aliqua elemē
ta, quia tenebra non eſt per ſe aliquid exiſtens: nam cū te-
nebra ſit priuatio, & priuatio ſit negatio in ſubiecto, vt di
citur in.4. Metaphyſicorū, oportet ꝙ intelligamus aliquid
ſubijci tenebris; ideo per tenebras oportet intelligere ſubie
ctum aliquod tenebroſum, quod tunc in primordio de nullo
elemento aliquo verificari poterat, q̃ de igne. nam tenebra
opponitur luci, & oppoſita ſunt apta nata fieri circa idē,
ergo erit tenebra, vel erit ſubiectū tenebroſum, quod poteſt
eſſe lucidum, & quod pōt eſſe ſubiectum lucis: hoc autē nō
eſt terra, quæ in ſe & in ſuo profundo nō illuminatur, ſed
illuminatur ſolum in ſuperficie quatenus perfunditur aere
luminoſo: non ēt in primordio aqua, vel aer, poterant dici
hoc modo tenebræ, quia aer tūc in primordio erat ſic per-
mixtus nebulis, & erat ſic groſſus & ſpiſſus, vt in ſui pro-
fundo lucē non poſſet ſuſcipere, & ex hoc illa duo elemen
ta ſic permixta pp ſui confuſionē vocabantur abyſſus: er-
go ſolum elementum ignis per tenebras dabatur intelligi, q͛a
ignis etiā tunc in primordio erat ſuſceptiuus lucis, ſed quia
nōdū lux facta erat, poterat per tenebras nuncupari. In
principio igitur erat triplex modus diſtinctionis; quia cœ-
lum diſtinguebatur a terra; aquæ labiles, ſuper quas fereba
tur ſpūs domini, diſtinguebātur ēt a terra. & tenebræ, quæ
erant ſuper faciē abyſſi, diſtinguebantur ab abyſſo. Ex his
autē dictis poſſemus accipere triplicē diſtinctionis modum
præter ea quæ ſunt ſuperius aſſignata; vt per cœlum di-
ſtinctum a terra, accipiatur diſtinctio per materiam: per a-
quas labiles, vel (quod idem eſt) per aquas ſuper quas fere
batur ſpūs domini, diſtinctas ēt a terra, quæ de ſe nō eſt mo
bilis nec labilis ſed ſtabilis, accipiatur diſtinctio ſcđm for-
mam: per tenebras exiſtentes ſuper faciē abyſſi diſtinctas
ab abyſſo, accipiatur diſtinctio ſcđm accidentia ſequentia
formam, vel materiam. Vel per cœlum diſtinctū a terra
accipiatur diſtinctio ſcđm genus: per aquas diſtinctas a
terra, accipiatur diſtinctio ſcđm ſpeciem: per tenebras exi-
ſtentes ſuper faciē abyſſi, accipiatur diſtinctio ſcđm accidē
tia, quæ ſequuntur & formam generis & formam ſpeciei.
Vel per cœlum diſtinctū a terra, accipiatur diſtinctio ſe-
cundū totam eſſentiā: per aquas diſtinctas a terra, accipia
tur diſtinctio ſcđm partē eſſentiæ: per tenebras ſuper faciē
abyſſi, accipiatur diſtinctio per accidentia, quæ non ſunt
eſſentia, nec pars eſſentiæ. Propter primum, ſciendū, ꝙ eo
quod dicitur, In principio creauit Deus cœlum & terrā)
datur intelligi, ꝙ in primordio & in ipſa prima rerū crea
tione, fuit diſtinctio cœli & terræ, quæ diſtinctio pōt dici
ſecundum materiam: nam cœlum differt a terra ſecundum
materiam, non ſecundū materiā quantum ad nudam eſſen
tiam, quia ſic eſt vna oīum habentium eam; ſed differt ſe-
cundū materiam, prout comparatur ad formam, quia mate
ria cœli ſub alia ratione ſuſcipit formam, nam ſuſcipit eā
cōplentem totum appetitū eius: ſed materia terræ nō ſuſci
pit formā, quæ compleatur totus appetitus ipſius materiæ.
Verùm quia etiam in ipſo principio ſpūs domini ferebā-
tur ſuper aquas, quod non eſt intelligendum quantum ad
ipſum ſpūm, ꝙ ſecundum ſe poſſit ei cōpetere motus, nec ꝙ
poſſit ferri; ſed hoc eſt intelligendū ſcđm ſuum effectū, vt
hoc modo ſpūs domini ferebatur ſuper aquas, quia pduxit
aquas, quæ erant aptæ natæ ferri, & quæ erant de ſe labi
les: ergo in illo primordio .i. in illo principio ante oēm diem

A non ſolum fuit diſtinctio cœli a terra, quæ pōt dici diſtin-
ctio ſecundū materiam, ſed etiā fuit diſtinctio aquarum a
terra, quæ pōt dici diſtinctio ſecundū formam. Aquæ enim
non differunt a terra quantū ad materiam ſecundū ſe, q͛a
hoc modo eſt oīum habentium eam: nec ēt differunt quantū
ad materiam ſecundū rōnem ſuſcipiendi formam quia ſub
eadem rōne ſuſcipit formam materia aquæ, & terræ: dif-
fert tñ aqua à terra ſecundū illam formam quam habet,
quia nō eſt eadē forma aquæ & terræ. Sic etiā dicere poſ
ſumus, ꝙ in illo primordio .i. in illo principio ante oēm diē,
tenebræ .i. ignis, erant ſuper faciē abyſſi .i. ſuper illum aerē
nebuloſum & immixtū aquis, qui totus ſic obſcurus, ſic a-
quoſus, poterat dici abyſſus. In quibus verbis notare poſſu-
mus differentiā ſecundū accidentia, ſequentia materiā &
formam: & de duobus accidentibus quaſi fit hic mentio, vi
B delicet, dē ſitu qui cōpetit rei ſecundū ſuam quantitatem,
nam res eſt in loco per ſuam quantitatē; & hmōi ſitus no-
tatur, cum dicitur, ꝙ tenebræ erant ſuper faciē abyſſi, nā
ſuper & ſubtus differentias loci ſignificant: & etiam ali-
qualiter fit ibi mentio de ipſa qualitate per hoc ꝙ fit ibi
mentio de abyſſo, quæ quid denſum nominat, & rarum &
denſum qualitatem nominant. Hæc aūt duo, videlicet, quā-
titas ſecundū quam accipitur ſitus, & qualitas cuius ſpēs
ſunt rarum & denſum; ſecundū quādā generalem rōnē
poſſumus adaptare ad materiam & formam, quia quanti-
tas magis eſt accidens ſequens materiam, & qualitas acci
dens ſequens formam: ſcđm tñ ſpecialem rōnem poſſumus
facere adaptationē è conuerſo, & adaptare ſitus ſecundū
formam, & denſitatem ad materiā, vt per hoc ꝙ tenebræ
erant ſuper faciē abyſſi, intelligamus accidentia ſequentia
C formam: nā ꝙ res habeat locū ſuperiorem, & impleat ma
iorem locum, hoc cōpetit ei ratione formæ, iuxta illud Phi
loſophi, generans quantū dat rei de forma, tm̄ dat ei de lo 4.cœli.tex.9.
co: quia ſemper elementa magis formalia implent maiorē
locum & ſuperiorē locū, vt ex vno pugillo aquæ fiunt decē
pugilli aeris. implebit igitur & occupabit decē pugillos, et
ſub forma ignis centū pugillos. Ergo per tenebras ſemper
poſſumus intelligere differentiam localem ſequentem for-
mam, ſed per hoc ꝙ erant ſuper abyſſum .i. ſuper rem den
ſam, poſſumus intelligere accidens, vel differentiam acci-
dentalem ſequentē materiam: nam licet tota qualitas ſcđm
quandā rōnem generalem dicatur accidens ſequens for-
mam, ſecundū tñ quandā rōnem ſpālem pōt dici accidens
ſequēs materiā; nā inter ipſas qualitates ſūt aliquæ magis
formales et aliquæ minus formales, et illæ quæ ſunt minus
D formales (prout ſpāliter cōparantur ad alias) poſſunt dici
materiales: & ex hoc rarū & denſum dictæ ſunt differē-
tiæ materiales, & adhuc denſum magis ſe tenet ex parte
materiæ, q̃ rarum. Bene itaq; dictum eſt, ꝙ ſicut per cœlū
differre a terra, accipitur differentia ſecundū materiam,
per aquas differentes a terra, accipitur differentia ſecūdū
formam: ſic per tenebras etiā ſuper abyſſum, accipitur dif
ferentia per accidentia ſequentia formam & materiam, vt
per eſſe ſupra et rarū accipiatur accidēs ſequens formā, et
per eſſe abyſſum et denſum accipiatur accidēs ſequens ma
teriam. Ergo benè dictum eſt, ꝙ præter differentias aſſi-
gnatas in præced. cap. vbi per cœlum differens a terra ac-
cipiebatur differentia extremorū; per tenebras eſſe ſuper
abyſſum, differentia mediorū, per ſpūm ferri ſuper aquas,
ideſt, per eſſe aquas labiles inter cœlū & terram, accipiea

batur differẽtia mediorum ad extrema: præter igitur illas differentias ſuperius aſſignatas, poſſunt hæ differentiæ, vt patet per hoc capitulum, aliter aſſignari. Rurſus poſſumus adhuc aliter has differentias tangere, vt dicamus, ꝙ per cœlum differre a terra, accipiatur differentia ſcd̃m genus: ꝑ aquas differre a terra, differẽtia ſcd̃m ſpẽm: per tenebras eſſe ſuper abyſſum, differentia ſcd̃m accidentia ſequentia genus & ſpẽm. Ad cuius euidentiam ſciendũ, ꝙ materia in faciendo differentiam ſemper tenet extremũ: nam cũ differentia ſcd̃m ſpẽm ſit media inter differentiã ſecundũ genus & ſecundũ numerũ, materia nunꝗ̃ faciet differentiã mediam, quia nunꝗ̃ faciet differentiam ſcd̃m ſpeciẽ, quia tunc illa differentia non eſſet materialis, ſed ſpecifica: materia itaque vel faciet differentiam ſcd̃m genus, vel faciet

10. Met. t. 24 differentiam ſcd̃m numerũ. ideo vult Philoſophus in Metaphyſica ſua, ꝙ genus ſe tenet ex parte materiæ, & ꝙ vnitas generis eſt quaſi vnitas materiæ. ſcd̃m quẽ modum loquendi, differre ſecundũ materiam, eſt differre ſcd̃m genus; & tamen cõiter dicimus, ꝙ differre ſcd̃m numerũ, eſt

12. Met. t. 49 è quo loco intelligitur materiã multitudinis in eadẽ ſpẽ cãm eſſe, cum res ex tota materia non conſtat. differre per materiam. Vnde & idẽ philoſophus ait, ꝙ ſi aliquid ſit vnũ ſpecie & plura numero, multam habet materiam. Innuens ꝙ differentia ſcd̃m numerũ, eſt differentia accidentalis materialis. Dicamus ergo, ꝙ ſi ex ipſa materia ſit differentia, vel hoc erit quia ſub alia rõne ſuſcipit formam, & hoc modo differt materia cœli a materia terræ: & hæc differentia materialis, quæ eſt per aliam rõnẽ ſuſcipiendi formam, ſemper facit differentiam ſecundũ genus. Ideo dicitur in. 10. Met. ꝙ corruptibile, & incorruptibile

Tex. vlt. differunt genere: quia materia rei incorruptibilis ſub alia rõne ſuſcipit formam, quã ſuſcipit eam ſub rõne complente totum appetitum, ꝙ̃ materia rei corruptibilis, vbi nõ cõpletur totus appetitus materiæ. ergo ſi ſit differentia materialis ꝓp aliam rõnem recipiendi formã, facit differentiam ſecundũ genus; ſed ſi ſit huiõi differentia non ꝓp aliã rõnem, ſed ꝓp materiæ extẽſionem, vt quia materia eſt extenſa, & in diuerſis partibus materiæ etiã ſecundũ eandẽ ſpẽm poſſunt ſuſcipi diuerſæ formæ, talis differentia materiæ facit differentiam ſecundũ numerũ. Ergo per cœlum differre a terra, vbi eſt differentia per materiam ſecundũ aliam rõnem ſuſcipiendi formã, eſt differentia ſecundũ genus. Sed per aquas differre a terra, vbi non eſt differentia ſecundũ materiã ſed ſcd̃m ipſam formam, eſt differentia ſecundũ ſpẽm. Sed per tenebras eſſe ſuper abyſſum. i. ſuper

Forma gn̄is et ſpeciei eadẽ. rem denſam, poſſumus intelligere differentiã per accidentia, quæ ſequuntur formam ſubſtantialẽ, videlicet, formã generis & ſpeciei, nõ ꝙ in vno & eodem ſit alia forma generis, et alia ſpeciei, qa tunc genus non prædicaretur eſſentialiter de ſpecie. ſed eſt vna & eadẽ forma ſecundũ aliam & aliam rõnem ſumpta. Poſſumus aũt adhuc et aliter has differẽtias adaptare, vt dicamus, ꝙ cœlũ differt a terra ſecundum totam eſſentiam. aqua aũt differt a terra ſecundum partem eſſentiæ: ſed differre per eſſe ſuper, et per eſſe denſum. ſicut & tenebræ dicuntur eſſe ſuper, & abyſſus dicitur eſſe denſa, eſt differre per accidentia, quæ nec ſunt eſſentia, nec pars eſſentiæ. Cœlum. n. differt a terra ſecundum totam eſſentiam: ideo cœlum eſt dictum quinta Eſſentia, vt ſint quatuor eſſentiæ quatuor elementorũ; & cœlum non ſit de eſſentia alicuius elemẽti, ſed faciat quintã Eſſentiam per ſe, quæ ſcd̃m totam eſſentiã differt a quolibet elemento. Dicimus. n. ꝙ materia pertinet ad eſſentiã rei, vt cõ

A paratur ad formam: & quia ſub alia ratione materia cœli ſuſcipit formam, ꝙ̃ materia terræ, oportet ꝙ cœlum differat a terra ſecundũ materiam, prout materia pertinet ad eſſentiam rei, & prout materia cõparatur ad formam: et ſi differt hoc modo cœlũ a terra per materiam, prout materia comparatur ad formã, multo magis differt ſcd̃m ipſam formã: ergo differt ſecundũ totam eſſentiam, videlicet, ſcd̃m materiã, & etiã formam. Sed aquæ non differunt a terra ſecundũ materiam, cũ vna ſit materia oĩum habentium adinuicem tranſmutationem; ſed differunt ſcd̃m formã. Ergo ſecundũ hunc modum loquendi, accipere differentiam per cœlum differre a terra, eſt accipere differentiam ſecundũ totam eſſentiam: ſed accipere differentiam per eſſe ſuper, & eſſe denſum, ſicut dicimus ꝙ tenebræ erant ſuper abyſſum quæ eſt quid denſum, eſt accipere differentiã per acci-

B dentia, quæ (vt patet) nec ſunt eſſentia, nec pars eſſentiæ.

Cap. XIIII.

Quòd accipiendo firmamentum pro cœlo ſydereo, ſecundum cõmunem ſanctorum ſententiam, ſicut ante omnem diem factum eſt opus creationis, & aliqualis etiam multiplicis diſtinctionis: ſic in primis tribus diebus factũ eſt opus perfectæ diſtinctionis.

EST quidem per habita manifeſtum, ꝙ ante omnem diem ſimul cũ opere creationis, ſecundum cõmunem ſanctorum ſententiam factum eſt opus multiplicis diſtinctionis: quia cœli a terra, aquarum a terra, tenebrarum ab abyſſo. Sed iſta multiplex diſtinctio erat aliqualis, nõ erat perfecta: quia res in ſui primordio, vt ſancti cõmuniter ſentiũt, fuerunt diſtinctæ aliqualiter, non perfectè. Ideo in hoc capitulo volumus oſtendere, ꝙ in primis tribus diebus res fuerunt perfectè diſtinctæ, & in alijs tribus diebus ſequentibus fuerunt ornatæ. ita ꝙ res ante oẽm diem fuerunt creatæ & aliqualiter diſtinctæ, per tres primos dies fuerunt

D perfectè diſtinctæ, per alios tres dies ſequentes ornatæ. In ſeptimo autẽ die, qa erant res iam creatæ, ac perfectè diſtinctæ & ornatæ, dicitur requieuiſſe ab omni opere, quod patrarat. Verum quia tres primi dies, qui appoſiti fuerunt in rerum perfecta diſtinctione, aliter ſunt accipiendi prout pro firmamento accipitur cœlum ſydereum, & aliter ꝓut pro firmamento accipitur medium interſtitium aeris: ideo in hoc capitulo loquemur de his tribus diebus, accipiendo ꝓ firmamento cœlum ſydereum. Ad cuius euidentiam ſciendũ, ꝙ Vniuerſum diſtinguitur in duas partes principales in ſubſtantias. ſ. ſpirituales, & corporales. Rurſus ſubſtantiæ corporales diuiduntur in corpora ſupercœleſtia quæ ſunt incorruptibilia, & hæc elementa quæ ſunt corruptibilia. Tres ergo ſunt partes Vniuerſi, videlicet, ſubſtantiæ ſpirituales, ſubſtantiæ corporales cœleſtes, & ſubſtantiæ elementales:

Entia primo creata, ſecũdo diſtincta, tertio ornata.

Vniuerſi diſtinctio.

mentales:mixta autem cum ſint cõpoſita ex elementis, ſub
eodem gradu pons pñs ſub quo ponuntur elementa. Hæ aũt
tres partes vniuerſi ſic ſunt cõnexæ: quia intelligentiæ ſi-
ue angeli ſunt ſubſtantiæ ſpũales & incorporales,hæc aũt
elementa ſunt corporalia et corruptibilia, ita ꝙ ſunt quaſi
omnino ſemota & ſeparata ab intelligẽtijs: quia nec in cor
poreitate,cũ illæ ſint incorporeæ;nec in perpetuitate , cum
Ariſt.9.de natura aialium. *elementa ſint corruptibilia,conueniunt.Ideo oportuit dare*
corpora cœleſtia media , quæ ſunt corporea & perpetua:
quæ quantum ad corporeitatem conueniunt cum elementis,
quantum ad perpetuitatem cũ intelligentijs,ita ꝙ non tran-
ſitur de extremo in extremũ ſine medio nã a rebus ſpũali-
bus & perpetuis cuiuſmodi ſunt intelligentiæ,ad res corpo
rales & corruptibiles cuiuſmodi ſunt hæc elemẽta tranſi-
tur per res medias,videlicet,per corpora ſupcœleſtia. quæ
ſunt res corporales & perpetuæ,cõnectentes extrema , & B
cõuenientes cũ extremis.Vtrum aũt corporeitas accipiatur
æquiuocè hic & ibi, qa nihil videtur eſſe vniuoce ſumptũ
in corporibus ſupercœleſtibus,& in iſtis inferioribus , non
eſt pñtis ſpeculationis.Sufficit.n.quãtũ ad pñs ſpectat , ꝙ
illa ſupercœleſtia ſunt verè corporea,& vere extẽſa, ſicut
& hæc elemẽta,ad hoc ꝙ dicantur cõuenire cum eis. His
itaq; prælibatis dicamus, ꝙ cum ab ipſo primordio tres fue
I. *runt partes Vniuerſi principales, videlicet,ipſa ſpũalia,cor*
pora ſupercœleſtia,et elemẽta, dicere poſſumus:ꝙ tres dies
fuerunt appoſiti in diſtinctione rerũ: quia primo die ſuerũt
diſtincta ẽt ſpiritualia,qñ dixit Deus, Fiat lux . Et facta
eſt lux.Et qñ diſtinxit lucem a tenebris.i. ſubſtantias ſpiri
tuales bonas ſiue angelos bonos,qui ſignificantur per lucẽ,
ab angelis malis qui ſignificantur per tenebras.& factum
II. *eſt veſpere & mane dies vnus. Scđa die fuerunt diſtincta*
corpora ſupercœleſtia,qñ dixit Deus , fiat firmamentũ.i.
fiat cœlum ſydereum (ſcđm vnum modũ exponendi , quẽ
nunc proſequimur) in medio aquaꝝ.i.in medio cœlorum:
& diuidat aquas ab aquis.i.diuidat cœlum cryſtallinũ,qđ
eſt ſupra cœlum ſydereum,ab alijs cœlis,qui ſunt ſub cœlo
ſydereo,cuiuſmodi ſunt cœli ſeptẽ planetarũ.Ideo ſequitur
in litera,Et fecit deus firmamentũ.i. cœlum ſydereũ (quod
Philoſophus vocat vltimum mobile) & diuiſit aquas quæ
erant ſuper firmamentũ.i.cœlum cryſtallinum, ab his.i.ab
aquis,quæ erant ſub firmamento.i.a cœlis ſeptẽ planetaꝝ.
Par.1.c.2. *Vnde Hugo in lib.1.de Sacramentis, per aquas ſub firma*
mento intelligit cœlum, & per aquas ſupra firmamentum
intelligit ẽt cœlum.Nam ſecũdum eum a principio nõ erat
niſi cœlum.Sed qñ dixit Deus, Fiat firmamentũ in medio
aquarum.tunc factum eſt cœlũ inter cœlum & cœlũ, quia
factum eſt cœlum ſydereum inter cœlum cryſtallinum , & D
cœlum ſeptem planetarũ.quod cœlum diuiditur in ſeptem
orbes,iuxta ſeptẽ planetas:et tũc factũ eſt cœlũ inter aquas
& aquas,quia cœlũ cryſtallinũ põt vocari aqua ꝑꝑ ſuam
diaphaneitatẽ,mobilitatẽ,et labilitatẽ:et ẽt cœli ſeptẽ plane
taꝝ põt vocari aqua ꝑꝑ ſuam diaphaneitatẽ quia diaphani
ſunt,& ẽt ꝑꝑ ſuã mobilitatem et labilitatẽ, quia ſunt in cõ
tinuo motu.quare ſi cœlũ cryſtallinum põt dici aqua,et cœ
li ſeptẽ planetarũ põt dici aquæ,et cum firmamentũ.i.cœ-
lum ſydereũ ſit mediũ inter cœlũ cryſtallinũ,et cœlos pla-
netarum,cõſequens eſt,ꝙ ſit mediũ inter aquas et aquas,et
ꝙ diuidat aquas ab aquis:et factũ eſt veſpere & mane dies
III. *ſecũdus.Tertio quidẽ die facta eſt diſtinctio elementorũ,*
quando dixit Deus , Congregentur aquæ quæ ſub cœlo

A *ſunt,in locũ vnum,& appareat arida. Et factũ eſt ita. Ad*
cuius euidentiam,ſciendũ,ꝙ Hugo in.1.parte de Sacramẽ Cap.7.
tis, videtur ſentire,ꝙ tria elementa erant cõmixta , videli-
cet,aqua,aer,et ignis:quia aqua non erat ſic groſſa vt nũc
eſt,ſed quaſi rara,vaporalis,& nebuloſa , inficiebat aerẽ,
& ignẽ;vt omnia illa tria elementa eſſent cõmixta, & vo
carentur abyſſus.Hoc eſt ergo qđ dicit Hugo lib.1.ꝙ erat
itaq; terræ elementũ in medio(& ſubdit)ꝙ circũquaq; in
modum cuiuſdam nebulæ inuolutũ erat elementũ terræ, vt
apparere non poſſet(& ſubdit)ꝙ illa tria elementa,videli-
cet,aqua,aer,& ignis,in vna adhuc confuſione permixta,
ſiue potius in vna permixtione confuſa,vſq; ad cœli limitẽ
in illa nebula & caligine replebantur. Totum ergo ſpatiũ,
quod eſt inter cœlum & terram,vbi nunc ſunt tria elemen
ta,erat quædam caligo nebuloſa,quæ abyſſus dici poterat.
B *Ideo cogebatur ponere Hugo ,ꝙ per tenebras ſuper faciẽ*
abyſſi,intelligeretur cœlum.nam cum oĩa illa tria elemẽta
eſſent ſic nebuloſa,& ſic permixta , non erant ſuſceptiua
lucis.Nullum ergo dictorũ elemẽtorũ poterat dici tenebra,
cum lux & tenebra ſint apta nata fieri circa idem.et aliud
tum dictoꝝ elementorum ſic nebuloſum exiſtens,ſit ſuſce-
ptiuum lucis. Sed melius eſt,vt per tenebras ſuper faciem
abyſſi,intelligamus elementũ ignis:& per cœlũ , quicquid
eſt a globo lunari ſupra. Si ergo in principio Geneſeos fit
mentio de cœlo,et terra,de abyſſo,et tenebris.ſicut ꝑ abyſ-
ſum & tenebras nõ intelligitur terra,quia iam facta erat
mentio de terra:ita per abyſſum & tenebras non intellige
tur cœlum,quia iam facta erat mentio de cœlo.Si.n.per cœ
lum vellemus intelligere cœlũ empyrium,tunc per tenebras
poſſumus intelligere alios cœlos . Sed ſi per cœlũ volumus
intelligere omne corpus perpetuũ,& totũ illud quod perti-
C *net ad quintã eſſentiam,quẽ modũ nos proſequimur ,et etiã*
Hugo proſequitur,tunc per tenebras non intelligetur cœlũ,
ſed intelligetur elementũ ignis,quantũ ad illam partem , in
qua nõ erat ꝑmixtus nebula.Dicemus.n. ꝙ imaginatio Hu
gonis nõ eſt intelligenda nec põt intelligi quantũ ad totum
elementũ ignis:quia ignis de ſe non patitur peregrinam im
preſſionẽ,vel ſaltem nõ patitur contrariam impreſſionem,
quia poſſet infrigidari;nec poſſet permiſceri aqua, qa ex-
tingueretur ignis.Et ſi dicatur ꝙ aquæ illæ erant raræ: di-
cemus ꝙ rarius eſt elementũ ignis,& ꝙ oĩno cõtraria ad-
miſceantur ſine corruptione alterius,nõ videtur ꝓbabile.
Admiſceri itaq; aquã cũ aere,nõ eſt incõueniens,cum am
bo humiditatẽ participent :et admiſceri aerem cũ igne,nõ
videtur incõueniẽs,qa vterq; eſt calidus et ambo in calidita
te cõmunicant: ſed admiſceri aquam cũ igne , videtur om-
D *nino inconueniens,cum in nulla qualitate concordent:tan-*
ta autem eſſet ibi actio & paſſio, ꝙ alterum corrumpere-
tur,vel corrũperentur ambo, & reſultaret tertium,quod in
illo primordio non ponimus .Dicimus quidẽ in illo primor-
dio,ꝙ diſtincta erant elementa ſecundum ſuam ſubſtantiã:
quia elementum terræ habebat ſuam ſubſtantiam diſtin-
ctam ab alijs, licet videri non poſſet: & aqua habebat ſuã
ſubſtantiam diſtinctam ab aere, licet eſſe permixta aeri,
ſicut & nunc permiſcetur , cum eleuantur vapores & ne-
bulæ , per quam eleuationem non tollitur ſubſtantia aeris,
licet ſit permixta vaporibus nebuloſis : ignis etiam ha-
bebat ſuam ſubſtantiam diſtinctam ab alijs elementis,
& permiſceri non poterat aquis ſine corruptione alte-
rius elementi, vel vtriuſq;:nam ſi aqua groſſa & denſa nõ

compatitur ſecũ ignem denſum & groſſum, cuiuſmodi eſt ignis carbo vel ignis flãma, nec aqua q̃uncũq; vaporoſa non cõpatitur ſecum ignẽ rarũ cuiuſmodi eſt ignis elementum vel ignis in ſphæra ſua. Reuertamur ergo ad propoſitũ, & dicamus, ꝙ in illo primordio totus aer erat permixtus nebulis, vt vñr ſonare dicta ſanctorũ. Poſſumus ẽt dicere, ꝙ cum ẽt nunc aer, quantũ ad aliquã partẽ ſit ꝑmixtus igni, quia vbi coniungũtur aer & ignis, nec eſt aer ibi purus, nec ignis purus: ſic dicere poſſumus, vt ſaluẽtur ea quæ ſonare vñr dicta ſanctorũ, ꝙ quantum ad illam partẽ quæ erat mixta aeri, ignis erat permixtus nebulis, nõ rõne ſui, ſed rõne elementi aeris quod humiditatẽ aquæ participabat, & qđ habebat hmõi conuenientiã cũ aqua. Inficiebant ergo aquæ totum elementum aeris; et inficiebant illam partem ignis, quæ erat permixta aeri, vbi non erat ignis purus, nec aer purus, ſed erat aer multũ calefactus: et q̃a rõne alicuius humiditatis aqueæ non erat omnino ſiccus, compatiebatur ſecũ admixtionẽ aquæ. Cum ergo dixit Deus, Congregentur aquæ quæ ſub cælo ſunt in locum vnum, et appareat arida: tunc illæ aquæ nebuloſæ, & raræ, congregatæ & factæ denſæ, occupauerunt paruũ locum, & receptæ fuerunt in concauitatibus terræ, vbi nunc eſt mare, vel vbi ſunt flumina, quæ oĩa intrant mare. Aqua ergo ſic congregata tria bona fecit, quia purificauit totum aerẽ, et purificauit illam partem ignis, quæ erat infecta aere, & diſcooperuit terram nõ totam ſed quantũ ad aliquam partẽ, quæ ſufficeret habitationi hoĩum & animalium: quo facto fuerunt omnia elementa diſtincta, quia terra apparuit viſibilis & diſtincta ab alijs: aer ẽt fuit diſtinctus & ſeparatus ab aquis, vt non eſſet ſic infectus vt prius erat. Illa ergo pars ignis quæ erat immixta aeri, & adhuc eſt immixta ꝓpter coniunctionem quam habet cum aere, non fuit vlterius admixta nebulis: & ſic factum eſt veſpere & mane dies tertius, vt in primis tribus diebus omnia eſſent perfecte diſtincta, ſicut & modò ſunt.

Aquarũ congregatio ĩ principio tria attulit bona.

Epilogus.

Accipiendo ergo pro firmamento cœlum ſydereum, dicemus, ꝙ prima die facta fuit diſtinctio Angelorũ, cum diuiſa fuit lux a tenebris. i. Angeli boni à malis, & factum fuit veſpere & mane dies vnus, ideſt, dies primus. Secunda die fuit facta diſtinctio cœlorum, q̃n fuit factum firmamentum inter aquas & aquas. i. factum fuit cœlum ſydereum inter cœlum cryſtallinum & cœlos planetarum. & factum fuit veſpere et mane dies ſecundus. Tertia autem die facta fuit diſtinctio elementorũ, quando congregatæ ſunt aquæ in locum vnum, & apparuit arida, & ẽt apparuerunt omnia elementa diſtincta, vt eſt per habita manifeſtum: ẽt factum fuit veſpere & mane dies tertius. Sed de his oĩbus in ſequenti Capitulo ꝑtractabimus, vbi ſiqua ſunt hic obmiſſa, ibi plenius reſeruentur. Ex his autẽ apparere põt, ꝙ cum in principio Geneſeos fiat mẽtio de cœlo, terra, tenebris, & abyſſo: ſicut diſtinctè iſta quatuor nominantur, ita oportet ꝙ diſtinctè iſta quatuor accipiantur, ita ꝙ terra poterit accipi pro toto elemento terræ: et ſi cœlũ accipiatur pro toto eo qđ eſt de quĩta eſſentia, accipietur tunc pro abyſſo totum elemẽtum aeris immixtũ aquis, et ẽt illa modica pars ignis ĩmixta aeri, quæ poterat eſſe nebuloſa: pro tenebris verò accipietur totum reliquum elementi ignis, quod non erat ſic nebuloſum, & qđ poterat eſſe ſuſceptiuum lucis; qđ propter abſentiã lucis (nondũ. n. lux creata erat) poterat tenebræ nuncupari, vt in præcedẽti capitulo dicebatur.

Cap. XV.

Quòd ſi pro firmamento accipiatur medium interſtitium aeris, ſaluare poterimus ꝙ etiam primis tribus diebus perfecta rerum diſtinctio facta fuerit.

QVONIAM in prima creatione rerũ tres fuerunt partes Vniuerſi prĩcipales, videlicet, entia ſpiritualia ſiue angeli, corpora ſupercœleſtia, & elementa: ſecũdũque tria in tribus diebus perfecta rerum diſtinctio dicitur eſſe facta, vt in præcedenti capitulo tangebatur. Ideo eſt diligenter aduertendum, ꝙ illa tria vel diſtinctio illorum trium poteſt aliter & aliter accipi, ſicut firmamentum aliter & aliter ſumi poteſt: quia ſi pro firmamento accipiatur cœlum ſydereum, tunc primam diẽ vendicat ſibi diſtinctio angelorũ: ſecũdã, cœlorũ: tertiã, elementorũ, vt eſt per habita manifeſtum. Sed ſi pro firmamẽto accipiatur mediũ interſtitium aeris, tunc oĩa ꝑpetua, videlicet, tam angeli, q̃ cœli, fuerũt diſtincta prima die: quo poſito, vno & eodẽ die nõ fuerunt diſtincta oĩa elementa. Scđm quẽ modum exponendi dicemus, ꝙ primo die fuerunt diſtincti angeli, & cœli: ſcđo die fuerunt diſtincta elementa ſuperiora: ſed die tertio fuerunt diſtincta elementa inferiora. Et ſi volumus diſtinctionẽ referre ad ornatum, iſta expoſitio ſatis cõcordat literæ Geneſeos. Nã ille ſenarius dierũ, in quo res ſunt diſtinctæ, ſic eſt accipiendus, quia ille ſenarius dierũ habuit duos ternarios: in primo ternario ſiue in primis tribus diebus res fuerũt diſtinctæ, ſed in alio ternario ſiue in alijs tribus diebus fuerũt ornatæ. Primus itaq; ternarius reſpicit rerũ diſtinctionẽ: ſcđs, rerũ ornatum et decorẽ. Sed in primo die ſecundi ternarij fuerunt ornati cœli: in alijs aũt duobus diebus ſequentibus fuerunt ornata elementa. Pari itaq; modo per quandã congruentiã dicere poſſumus, ꝙ ſicut in primo die ſecundi ternarij fuerunt cœli ornati, & alijs duobus diebus fuerũt ornata elementa: ſic in primo die primi ternarij fuerunt diſtincti cœli, & in alijs duobus diebus fuerunt diſtincta elementa. Hoc ergo ordine procedemus in hoc capitulo, quia primo oſtendemus q̃uo fuit facta diſtinctio angelorũ: ſecundo, quomodo cœlorum: tertio, quomodo elementorum: quarto, quomodo firmamentum poteſt ſumi pro cœlo ſydereo, & pro medio interſtitio aeris: quinto et vltimo declarabimus, quomodo aliter & aliter accipiendo firmamentum, aliter & aliter ad tres primas dies eſt rerum diſtinctio adaptanda. Propter primum, ſciendum, ꝙ Moyſes, vt ſancti tradunt, rudi populo loquebatur, vnde & Auguſt. 1. ſuper Geneſim vult, ꝙ ſic loquatur Moyſes, quia loquebatur hominibus tardioribus, erant enim illi homines, quibus loquebatur Moyſes, tardi & groſſi ingenij. Et inde dicere poſſumus, ꝙ in principio Geneſeos vbi agitur de productione & diſtinctione rerum, nulla fit mentio de creaturæ ſpirituali quomodo ſit condita, & quomodo ſit diſtincta: quia hoc ille populus rudis nõ potuiſſet capere, quia non potuiſſet tranſ- *Cap. 7.*

ſcendere

ſcendere imaginationem, ſub qua ſpiritualis creatura non
cadit: ideo ſub nomine rerum corporalium, vt ſub condi-
tione cœli intelligitur condita ſpiritualis creatura: ſic ſub
diſtinctione rerum corporalium, vt ſub diſtinctione lucis,
& tenebrarũ, intelligitur fuiſſe diſtinctam ſpiritualẽ crea
turam. Vnde cum dicitur, ꝙ in principio creauit Deus cœ-
lum & terram, ibi ponit Strabus, ꝙ illud cœlum in princi-
pio creatum, non eſt cœlum viſibile firmamentum, ſed intel
lectuale, vel empyrium, quod non ab ardore, ſed a ſplen-
dore igneum dicitur, qđ ſtatim repletum eſt angelis, iuxta
Cap. 38. illud Iob, Vbi eras cum me laudarent aſtra matutina. Iſtud
enim cœlum habet pro ornamento hæc aſtra viſibilia: ſed
illud cœlum empyrium habet pro ornamento aſtra matuti
na, quæ vſitato nomine angelos appellamus. Vere enim fa-
ctum fuit cœlum aliquod, cùm in principio creauit Deus
cœlum, & terram, quia factum fuit cœlum empyrium:
ſed ſub productione illius cœli intelligitur productio ange
lorum, quia illud cœlum ſtatim cum fuit factum, vt patet
per Strabum, mox angelis eſt repletum. Et ſicut dicimus de
productione cœli empyrij, per quod intelligitur productio
angelorum: ſic dicemus de diſtinctione lucis & tenebræ,
per quam intelligitur diſtinctio angelorum. Non ergo, cum
prima die Deus dixit, Fiat lux, & facta eſt lux, facta fuit
quædam lux corporalis diſtincta a tenebris corporalibus:
ſed debemus intelligere, ꝙ in illa diſtinctione lucis à tene-
bris corporalibus datur intelligi diſtinctio bonorum ange-
Cap. 3. lorum à malis. Vnde Auguſtinus primo de Geneſi ad lite-
ram, loquens de creatura ſpirituali, dicit, ꝙ primo cœlũ ap-
pellata eſt, cum dictum eſt, In principio fecit Deus cœlum
& terram (& ſubdit) ꝙ cum dixit Deus, Fiat lux, & fa-
cta eſt lux, facta eſt conuerſio creaturæ ſpiritualis, & illu
minata intelligitur. Ergo ſicut ſub cõditione cœli intelligi-
tur conditio Angelorum, ſic ſub diſtinctione lucis intelli-
gitur diſtinctio Angelorum: non ꝙ iſta ſint verò corpora-
lia, ſed per hæc corporalia intelliguntur illa ſpiritualia, et
quantum ad conditionem per cœlum, et quantum ad diſtin
ctionem per lucem. Aduertendum ergo, ꝙ ſicut primo fuit
conditum cœlum, & poſtea fuit facta lux, & diſtincta à
tenebris: ſic primo fuerunt producti Angeli, poſtea fuerunt
diſtincti, quia auerſi a creatore facti fuerunt tenebræ: con-
uerſi autem, facti fuerunt lux. Ideo poſt conditionem rerũ,
primum, quod legitur eſſe factum, eſt diſtinctio lucis a te-
nebris, quia modica fuit morula inter creationem angelo-
Ioan. 8. rum, & eorũ lapſum. Dicitur enim de Diabolo, ꝙ in veri-
tate non ſtetit, non dicitur, ꝙ in veritate non fuit: nam in ve-
ritate quidem fuit, ſed in ea non ſtetit, nec manſit, ideo di-
Ca. 33. et. 34 cit Auguſt. 11. ſuper Gen. de Diabolo, ꝙ factus continuò a
luce veritatis ſe auertit ſuperbia tumidus, & propriæ pote-
ſtatis delectatione corruptus: & ſicut mali angeli caden-
tes facti ſunt tenebræ, ſic boni perſiſtentes facti ſunt lux,
& diuiſa eſt lux à tenebris, quia diuiſi ſunt boni à malis.
Primo ergo fuit facta diſtinctio angelorum: ſecundo fuit fa
cta diſtinctio cœlorum. Nam in inſtanti nec eſt motus nec
pars motus: ideo nihil de motu adhuc erat in illo inſtanti, in
quo fuit creatum cœlum & terra, & in quo fuit producta
ſpiritualis & corporalis creatura. Nam omnia, tam ange-
li, ꝙ cœli, & elementa, fuerunt ſimul producta: ſed non fue
runt ſimul perfecte diſtincta; nondum enim erant diſtincti
angeli, quia nondum erant ſeparati boni à malis. Nondum
enim erant perfectè diſtincti cœli; quia cum in illo inſtanti

A nondũ eſſet aliquid de motu, nõ erat perfectè diſtinctũ cœ-
lum empyrium, quod dicitur eſſe ſtabile, ab alijs cœlis qui
oẽs ſunt mobiles. Sed & ſi hmõi cœli mouebantur a princi-
pio, non apparebat motus eorum, cum motus cœli non poſſit
percipi, niſi per corpus luminoſum: ſed inceperũt talia ap- Motus cœli nõ põt ſentiri niſi rõne corporis luminoſi.
parere cum luce: & hoc modo apparuit diſtinctio cœlorũ,
quia diſtincti apparuerunt cœli mobiles a cœlo non mobili.
Vel ex hoc diſtincti fuerunt ipſi cœli mobiles inter ſe, quia
forte ex tunc incœpit reſultare in cœlis alius & alius mo-
tus; vt & ipſa lux primo facta, motu primi mobilis pergẽs
verſus occidens, & rediens in oriens, etiam faceret ve-
ſperam & mane, quæ motu alio ibat ab occidente in oriẽs,
ſicut & nunc vadunt oẽs planetæ. Primo ergo fuit facta
lux, & diſtincta à tenebris, per quod intelligitur diſtinctio
angelorũ. & poſtea incepit illa lux moueri, & facere ve-
B ſperam & mane: et exinde fuit facta diſtinctio cœlorum.
Habito quomodo fuit facta diſtinctio angelorum quod pro-
ponebatur primo, & oſtenſo quomodo fuit facta diſtin-
ctio cœlorum quod proponebatur ſecundo: volumus de-
clarare quõ fuit facta diſtinctio elementorum, quod propo-
nebatur tertio. Aduertendum ergo, ꝙ, vt patet ex habitis,
aquæ vaporabiles reddebãt terram indiſtinctam, quia red
debant eam inuiſibilem, vt tunc dicatur res eſſe, cum mo-
teſcit: aquæ igitur vaporabiles ſic permixtæ aeri, et ſic in-
uoluentes totam terram, reddebant eam inuiſibilem, vt non
appareret diſtincta ab alijs: ipſæ etiam aquæ ſic vaporabi-
les & nebuloſæ, quales ſcđm ſanctorum ſententiam fue-
runt in principio, erant indiſtinctæ, quia erant permixtæ
aeri: & ipſe aer erat indiſtinctus, quia erat permixtus aquis:
ignis etiam quantum ad aliquam ſui partem (vt quantum
C ad partẽ illam, vbi nõ eſt ignis purus, ſed eſt quaſi aer mul
tum calefactus) erat & permixtus aquis. Ideo dicit Strabus,
ꝙ oĩa elemẽta erant cõfuſa, quia totũ hoc aeris ſpatiũ erat
plenum aquis: vt accipiamus totũ aeris ſpatium, & illã par
tem ignis, quæ eſt infecta aere: & forte plus inficiebatur
tunc de igne ab aere ſic nebuloſo quia erat potẽtior ad infi
ciendũ, ꝙ modò inficiatur ab aere puro nõ ĩmixto nebulis.
Sed qñ aqua ſic ĩmixta aeri ſeparata fuit diuino imperio
ab illa mixtione, purificauit illam partẽ ignis, quæ erat im-
mixta aeri, et purificauit aerẽ, et diſcooperuit terrã, & ita
facta fuit diſtinctio elementorũ. Vtrum aũt facta fuerit ta-
lis diſtinctio tota ſimul, vel nõ, in pſequendo patebit. His vi
ſis, volumus declarare quartũ, quõ. ſ. poſſet accipi firmamẽ
tum pro cœlo ſydereo, & pro medio interſtitio aeris: nam
Auguſt. ſuper Gen. ad literã, vtrũq; modũ proſequitur. Qđ 2. lib. ferè per oĩa capitula.
D aũt ſcđm vnũ modum exponendi, firmamentum accipiatur
pro cœlo ſydereo, patet per Bedã, qui exponens firmamen
tũ, dicit, Hoc ẽt cœlũ ſydereum, qđ diuidit inter aquas &
aquas. i. diuidit inter cœlũ cryſtallinum et alios cœlos ſeptẽ
planetarũ. Vel diuidit inter aquas et aquas, quia diuidit in-
ter cœlũ cryſtallinum qđ dicitur aqueum, et iſtas aquas in-
feriores. Eſt. n. cœlũ ſydereum infra cœlum cryſtallinũ, &
ſupra cœlum planetarũ: et eſt infra cœlũ cryſtallinũ. & ſu-
pra has aquas inferiores, vt vtroq; modo dicatur eſſe inter
aquas et aquas, et diuidere aquas ab aquis. Quòd etiã fir-
mamentũ poſſit accipi ꝓ medio interſtitio aeris, patet per
Aug. 2. ſup Gen. quia per cœlum inter aquas et aquas. i. Ca. 1. 2. et. 3.
firmamentũ, exponit aerem, qui eſt inter vapores humidos
vnde ſupius nubila cõglobantur, et has aquas inferiores ſi-
ue hæc materialia ſubtus fuſa. His oĩbus expeditis, volumus

A declarare quintum, videlicet, ꝙ accipiendo aliter et aliter firmamentum, illi tres primi dies ad diſtinctionē rerū ſunt aliter & aliter adaptandi. quia ſi accipiatur pro firmamēto cælum ſydereum, tunc prima die facta fuit diſtinctio cælorum. quādo dixit Deus, Fiat firmamentū in medio aquarum. tunc enim factum fuit cælum ſydereum, & incepit habere motum alium à cælo cryſtallino, & a ſphæris planetarum. Notandum, ꝙ aliquando dicimus eundē eſſe motum octauæ ſpheræ, & ſphærarum planetarum, quod verum eſt, quia dictæ ſphæræ ſe tenent cum octaua ſphæra: aliquando vero dicimus eſſe alium & alium motum, quod verum eſt quantum ad Eccentricos & Epicyclos, qui ſunt in ſphæris planetarū: propter hunc ergo alium & alium motum, firmamentum dicitur diuidere inter cælum cryſtallinū, et has aquas inferiores. Accipiendo ergo firmamentum pro cælo ſydereo, & ꝙ diuidat aquas ab aquis, ideſt, cælū cryſtallinum a cælis planetarum, magis apparet quomodo ſecunda die facta fuit diſtinctio cælorum. Tertia autē die facta fuit diſtinctio elementorum, quando congregatæ fuerunt aquæ in locum vnum, & apparuit arida. Sic ergo adaptantur tres dies in diſtinctione rerum, ſi pro firmamēto accipiatur cælum ſydereum. Sed ſi pro firmamento accipiatur medium interſtitium aeris, quod diuidit inter nubes ſiue inter aquas ligatas in nubibus, & iſtas aquas inferiores, dicemus ꝙ prima die fuit facta diſtinctio angelorū & cælorum, ſicut ſupra exponebatur: ſecunda die fuit facta diſtinctio illius partis ignis, quæ inficiebatur ab aere, et etiam totius aeris vſq; ad locum illum vbi nūc fiunt nubes: nam accipiendo pro firmamēto illam partem aeris quæ eſt inter aquas nebuloſas & alias aquas, erit ſenſus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis, quaſi diceret, aquæ vſq; nunc fuerunt ita raræ & nebuloſæ, ꝙ totum infecerunt aerem, & infecerunt illam partē ignis quæ inficitur aere: ſed de cætero non tantū aſcendat, ſed fiat quoddam firmamētum & quadā pars aeris ſupra quam aſcendant nubes, vt non poſſint vltra aſcendere; & illud firmamentum diuidat inter aquas & aquas, ideſt, inter aquas in nubibus ligatas, & alias aquas: ita ꝙ ſecundū hoc aquæ fuerunt inſpiſſatæ, vt prima die inſpiſſatio fuerit, quando dixit Deus, fiat firmamentum in medio aquarum; ex qua inſpiſſatione purificatur illa pars ignis, quæ tunc inficiebatur aere, et purificatus fuit totus aer vſq; ad partem illam vbi nunc fiunt nubes. Et quia hoc factum fuit ſecunda die, ideo dicebamus ꝙ (accipiendo pro firmamento huiuſmodi aerem medium) ſicut prima die facta fuit diſtinctio elementorum ſuperiorum, quia fuit purificatus ignis quantum ad partem illam quæ inficiebatur aquis, & fuit purificatus aer ſuperior vſq; ad locum illum in quo nunc fiunt nubes: ſic fuerunt ſecunda die (iuxta hunc modum exponendi) aquæ aliqualiter inſpiſſatæ, quia ſe retraxerunt vſq; ad locum illum vbi nunc fiunt nubes; & tunc factum fuit firmamentum, & data fuit aquis hæc firma lex, vt naturaliter nō vlterius poſſent plus aſcendere. Tertia autem die, quando dixit Deus, Congregentur aquæ, etc. tunc fuerunt inſpiſſatæ aquæ in tantum ꝙ purificauerunt iſtam partem aeris inferiorē, & diſcooperuerunt terrā, ita ꝙ ex tunc apparuit arida, i. terra, quæ tota prius erat cooperta aquis nebuloſis, & raris.

Motus octauæ ſphæræ interdū idē cū motu planetarū, interdū diſtinctus.

B

D. Baſ. ſic interpretatur.

C

D

Cap. XVI.

Quòd ſi pro firmamento accipiatur medium interſtitium aeris, prima die facta fuit cælorum diſtinctio perfecta: ſed ſi accipiatur cælum ſydereum, facta fuit cælorum diſtinctio imperfecta. In quo capitulo de omnibus cælis, & eorū motibus multa dicuntur.

DECLARABATVR ſuperius, ꝙ in primis tribus diebus facta fuit perfecta diſtinctio rerum: declarabatur etiā, ꝙ in illis tribus diebus tria fuerunt diſtincta. ſ. Angeli, Cæli, & Elemēta. Ergo ſi angelorum diſtinctio habuit primum diem quaſi propriū, et cælorum diſtinctio ſecundū, conſequens eſt, ꝙ oīa elementa fuerint diſtincta die tertio. Sed ſi cæli & angeli fuerunt perfectè diſtincti vno & eodem die, conſequens eſt, ꝙ alij duo dies in elementorum diſtinctione fuerint appoſiti: vt dicatur, ꝙ ſecūda die fuerunt diſtincta elementa quantū ad partem ſuperiorē, et die tertia quantū ad partē inferiorē, vt ſupra diffuſius tractabatur. quæ diuerſitas ex hoc accidit, ꝙ firmamentū pōt aliter & aliter ſumi. Si enim accipiatur firmamentum pro parte aeris, quæ diuidit inter aquas ligatas in nubibus & alias aquas, cum firmamentum fuerit factum ſecunda die, conſequens eſt, ꝙ illa ſecunda die facta fuerit aliqualis diſtinctio elementorum, & prima die facta fuerit diſtinctio angelorū & cælorum, quia cum ſint ſuperiora & digniora ꝙ elemēta, rōnabiliter cōprobatur: ordo enim rōnis exapoſtulat, ꝙ ſuperiora & digniora, vel fiant ſimul cū inferioribus, vel ſi ſucceſſiue fiunt, ꝙ præcedant infima; et eo modo quo eſt ibi prioritas, ſemper ſuperiora & digniora dicuntur eſſe priora: & quia poſt factionē firmamenti nulla fit mentio de diſtinctione cælorū, ſed ſolum de ornatu quō facta fuerunt luminaria magna & ſtellæ, ideo ſi ꝓ firmamento accipiatur Aer, ratio nos dicere cogit, ꝙ in prima die facta fuit cælorū diſtinctio perfecta. Sed ſi pro firmamento accipiatur cælum ſydereum, dici pōt, ꝙ prima die facta fuit cælorum diſtinctio imperfecta, et ſcda die facta fuit perfecta, & tertia die fuerunt omnia elementa diſtincta. Ad cuius euidentiam ſciendū, ꝙ licet per diſtinctionē lucis à tenebris intelligatur diſtinctio bonorū angelorum à malis: quia cum fuiſſet modica morula inter creationē malorum angelorū & eorum lapſum, ſatis eſt rationabiliter dictum, ꝙ in ipſa creatione lucis corporalis per cuius creationē facta fuit diſtinctio lucis a tenebris, intelligatur tunc fuiſſe facta diſtinctio bonorū angelorū a malis tanq̄ lucis a tenebris: ſed quāuis in ipſa prima die facta fuerit diſtinctio angelorū figurata & ſignificata per creationē lucis, vere tn̄ creata fuit quædam lux corporalis, quæ mota fecit veſpere & mane. Et exinde colligitur, ꝙ creata fuerit lux illa in meridie, & in medio cæli, ſiue in noſtro arcu meridiano. & quia cum Sol declinat a meridie & vadit verſus occidens, iam incipit inclinari dies & ire verſus veſperam, ideo conſequens eſt, ꝙ lux illa ſic fecit veſperam, ꝙ nō fecit mane, & per cōſequens ꝙ prima dies non habuit mane.

Lux prīa, creata fuit in medio cæli, fortaſſis in primo Arietis pūcto.

ne. Si .n. lux illa fuiſſet creata in oriente, conſequens eſſ:t, ꝙ in prima die feciſſ:t mane, & veſperam. feciſſ:t quidem mane veniendo ab oriente verſus meridiem, feciſſ:t autē veſperā, eūdo à meridie verſus occidens: ſed quia creata fuit in medio cæli, fecit primo veſperam eundo a meridie verſus occidens, poſtea fecit mane eundo ad oriēs, & redeundo ad meridiem vbi creata fuit: ita quòd veſpera primæ diei, & mane ſequentis diei, fecerunt diē vnum. ideo dicitur in Geneſi ꝙ factū eſt veſpere & mane dies vnus. Sed quærit Auguſt. cum ſemꝑ lux illuminet vnā partem et obtenebret aliā, ſemper facit diem & noctem, ſemꝑ ergo eſt meridies, ſemper eſt mane, ſemper eſt veſpera: quia cū lux eſt in alia parte cæli, eſt meridies in illa parte terræ, quā reſpicit diametraliter. & eſt mane in illa parte terræ, quā incipit illuminare, & ad quam incipit accedere: et eſt principiū noctis in illa parte terræ, quam deſinit illuminare, et quā incipit deſerere: ſed de hoc in ſequentibus tractabitur. Sufficit aūt ad præſens ſcire, ꝙ in noſtro meridiano, ſiue in meridiano terræ habitabilis, vel forte in meridiano vbi creatus fuit primus hō, vel forte in meridiano mediæ terræ habitabilis, creata fuit illa lux: & iō prius fecit veſperā, q̄ mane. His itaq; prælibatis, dicamus, ꝙ quantūcunq; accipiatur firmamentū pro cælo ſydereo, cogimur dicere, ꝙ ante oēm diem facta fuit aliqualis cælorū diſtinctio, qn̄ in principio creauit Deus cælū & terrā: & poſtea prima die facta fuit maior cælorū diſtinctio, qn̄ dixit Deus, fiat lux, et facta eſt lux, & factū eſt veſpere & mane dies vnus. Sed poſtea ſecunda die qn̄ dixit Deus, fiat firmamentū, etc. accipiendo pro firmamento cælū ſydereum, facta fuit ꝑfecta diſtinctio oīum cælorum: ſed non omnium eoꝝ, quæ ſunt in cælis: quia poſtea quarta die, quando fuerunt ornati cæli, et qn̄ facta fuerunt duo luminaria magna & ſtellæ, ſupra perfectā diſtinctionē cæloꝝ, facta fuit diſtinctio omniū eorū, quæ ſunt in cælis. quæ oīa ſic declarātur: qa cæli multis modis inter ſe differūt: primo quidē ſcd'm ſubſtātiā, alio modo differunt penes ſtabile & mobile, tertio penes alium & alium motū, quia alio motu mouetur vnū cælū, & alio motu aliud. Et ſi volumus enarrare motus cælorū, & eoꝝ quæ ſunt in cælo, dicemus eſſe quatuor motus. Vnus eſt ab oriente in occidens, & econuerſo ab occidente in oriens: q motus eſt vltimi mobilis, ſiue eſt ipſius cæli cryſtallini, & eſt infra diem & noctē ſolum: nam vltimū mobile in die mouetur ab oriente in occidens, & in nocte ab occidente redit in oriens, et eſt iſte motus ſuper polos mundi. Nulla aūt ſtella creditur eſſe recte in polo, licet ſtella nautica, quæ vulgariter dicitur trāſmontana, multū appropinquet polo mūdi ſuperiori. Alius aūt polus eſt in oppoſita parte cæli, oppoſitus illi polo. Scd'm hunc modum voluuntur oēs cæli, & oēs ſtellæ, & oēs planetæ infra diem & noctem ab oriente in occidens, & iterū redeunt ad oriens. Sed iſte motus non eſt eis proprius, ſed ſic circūuoluuntur raptu vltimi mobilis, ſiue raptu primi mobilis: nam cælum cryſtallinum, ſi cōputamus cælos mobiles aſcendendo, eſt mobile vltimum; ſed ſi eos cōputamus deſcendendo, eſt mobile primū. Cælū quidē cryſtallinum non eſt cælum primū deſcendendo, nec eſt cælum vltimum aſcendendo; ſed huiꝰ cælum eſt empyriū quod tenet primatū inter oēs cælos. Ideo dicitur cælum vltimū, cælum decimū, & cælum primū: quia ſi ſic incipimus cōputare à cælis planetarū, ſic aſcendendo, empyrium erit cælum vltimū, et erit cælum decimū, quia erunt ſeptē cæli ſe-

Cur dictū ſit prius veſpere q̄ mane.

1. de Gen. ad lit. cap. 10.

Mūdus iſte habuit primū veſpere, deinde mane: qđ etiā cū diuinis officijs appoſitiſſime conuenit.

Motus cæli quadruplex.

A ptem planetarū, & erit octauū cælum ſydereū, & erit nonū cælum cryſtallinū, & erit decimum cælū empyriū: ſed ſi volumus incipere à ſupremo cælo & cōputare cælos deſcendendo, ſic primū cælum erit empyrium. Sed licet cælū cryſtallinū non ſit primum cælū nec vltimū cælum, eſt tñ primum mobile & vltimum mobile: quia cum cælū empyrium non moueatur, conſequens eſt, ꝙ inter cælos mobiles cryſtallinū obtineat primatū. Ideo ſi volumus cōputare cælos mobiles aſcendendo, cryſtallinum erit vltimū mobile, & erit nonum cælū: ſed ſi volumus eos computare deſcendendo, & incipere à ſupremo mobili, ſic cryſtallinū erit primū mobile, quia eſt ſupremū mobile. Redeamus ergo ad propoſitū, & dicamus, ꝙ vnus motus cælorū eſt ab oriente in occidens, redeundo ad oriens infra diem & noctē ſemel: & huiꝰ motus eſt proprius cælo cryſtallino, et fit ſuper polis

B mundi, ſiue ſuper polis circuli æquinoctialis. Alius motus cælorū eſt ſuper polis Zodiaci, qui diſtant à polis mundi ꝑ viginti tres gradus cum dimidio: et iſte motus eſt cōtrarius primo motui, eſt .n. ab occidente in oriens: et eſt ꝓprius octauæ ſphæræ ſiue cæli ſyderei, et eſt proprius ſphærarū omnium planetarū; quia octaua ſphæra, et ſphæræ oīum planetarū voluūtur ſuper polos Zodiaci ab occidente in oriēs motu contrario motui primi mobilis. Et iſte motus eſt multum lentus, quia ſecundū Ptolemæū in centum annis eſt per vnum gradū: et cum cælum habeat .360. gradus, iſte motus ſcd'm Ptolemæum cōpletur in .36. millibus annoꝝ: et iſte eſt annus, quē vocauit Plato magnū annum, aſſerens ꝙ poſt completionē magni anni, omnia redibunt ad eundem punctum. Vt ſi Plato tali tpe legebat in his ſcholis, et erat in hac cathedra, et habebat hos ſcholares, reuolutis .36. milli-

C bus annorum, vel (ꝙ idem eſt) completo magno anno, erit idē Plato in eiſdem ſcholis, et in eadē cathedra, et habebit eoſdē ſcholares, et proferet eadē verba. Sed illud eſt magis ſtultum ponere, q̄ ex hoc impoſſibilia conſiderare; et ideo tanq̄ vaniloquiū dimittatur. Cōcludamus ergo, et dicamus ꝙ non eſt niſi duplex motus cælorū: vnus ab oriente in occidens ſupra polum mundi qui eſt proprius cælo cryſtallino. et alius econuerſo ab occidente in oriens ſuper polū Zodiaci, q eſt ꝓprius oīum aliorum cælorū. Sed ſunt alij duo motus in cælis, qui non ſunt propriè cælorū, ſed ſunt eorum quæ ſunt in cælis: et iſte eſt motus eccentricoꝝ, et epicyclorum. Nam cum cælū dicatur a cælando, non eſt proprie cælum, niſi quod celat, et quod inuoluit, et quod totū circuit. Eccentrici autē, qui ſunt in cælis quaſi medulla in oſſe, et qui circūuoluunt planetam et ſuū epicyclum vt patet in ſo-

D le et in cæteris planetis; et faciunt ipſum ꝓgere ab occidente in oriens, et redire ad occidēs: et epicycli qui ſunt in eccentricis quaſi quoddā pomū; vt puta ſi de ipſa medulla et in ipſa medulla eſſet quoddam pomū, quod et volueretur ab occidente in oriens, in quo pomo fixus eſt planeta: ſcd'm cuius motum aliquando planeta dicitur directus, aliquando retrogradus, aliquando ſtationarius. Sed in his magis ſe profundare, eſſet aſtronomicū nōn theologicū; ideo ſufficit ſuperficialiter pertranſire. Dicemus ergo ꝙ ſi eccentrici et epicycli ſunt in cælis, non propriè dicuntur cæli: quia ſic ſe habent ſicut ſi quodam filo circūſcinderetur cælum, ſiue ſupra, ſiue infra, ſiue in medio. & in illo filo eſſet quoddam pomum, & in illo pomo eſſet fixus planeta: et illud filum, & illud pomum haberet ſuum motū, et moueretur planeta motu fili, et motu etiam pomi; illud tamen filum non dice-

In Almag.

In Timæo legitur à princ.

Sol hēt eccentricos et cōcentricos, planetæ alij vnā cū his hñt etiā epicyclos, vt innuit Georg. Peurb.

Eccentrici, et epicycli ñ ſūt ꝓprie cæli.

retur cælum, qa nõ celaret, nec inuolueret iſta inferiora. Duo igitur ſunt motus cælorũ, vt ſupra tetigimus, & ſunt duo alij motus, vnus eccentricorũ, et alius epicyclorum. Ex quibus autẽ dicere poſſumus, ꝙ accipiendo pro firmamento cælum ſydereũ (qđ videtur magis probabile & rõnabile, ſequẽdo textum Geneſeos vbi dicitur, ꝙ vocauit Deus firmamentum cælum. Et ſi dicatur, ꝙ ẽt aer dicitur cælũ,

Pſal. 8. iuxta illud, Volucres cæli .i. volucres aeris. Dici debet, ꝙ aer non dicitur cælũ, prout accipitur cælum in Geneſi vbi dicitur, Producant aquæ volatile ſuper terram ſub firmamento cæli. Si autẽ acciperetur ibi cælum, vel firmamẽtũ pro aere, non diceremus aues volatilia ſub firmamẽto cæli, ſed volatilia in firmamento cæli, qa volitant in ipſo aere.) Sic ergo accipiendo firmamentũ pro cælo ſydereo, ante oẽm diem fuit diſtinctio cælorũ quantum ad ſubſtantiã, quia ſtatim in principio cũ fuerunt creati cæli, erat diſtinctum cælum empyrium ſcđm ſubſtantiã ab alijs cælis: ſed poſtea primo die facta fuit diſtinctio cælorũ quantũ ad mobilitatem & ſtabilitatẽ, quia qñ incepit illa lux prĩo creata facere veſperã & mane, incæpit eſſe motus ab oriente in occidem, qui eſt proprius primi mobilis. Cælum ergo empyrium remanſit ſtabile, et oẽs alij cæli inceperunt moueri à meridie in occidens, & ire ad oriens, & redire ad meridiem, & facere veſperã & mane. Sed qñ dixit Deus, fiat firmamentum, & factum fuit cælum qđ dicitur ſydereum; tunc incæpit alius motus, q eſt ab occidente in oriẽt, & eſt motus proprius octauæ ſphæræ, et oĩum aliarũ ſphærarũ, et tũc plena facta fuit diſtinctio cælorũ, quia añ oẽm diem erat aliqualis diſtinctio cælorũ ſcđm ſubſtantiã: prĩa autẽ die facta eſt diſtinctio cælorũ ſcđm ſtabile et mobile: ſecunda vero die ſecundum mobile et mobile. Sed dices, ꝙ ante primã diem, & antequã crearetur lux, incæpit motus primi mobilis: quia primum mobile ſtatim cum fuit productum incæpit moueri, & ſtatim tunc inceperunt eſſe motus & tp̃s, cum tẽpus ponatur vnum de quatuor coæuis. Ad qđ dici põt, ꝙ quantũcunq; motus primi mobilis præceſſit productionẽ lucis, tñ motus ille non potuiſſet tunc nobis apparere, quia ſi nullum eſſet corpus luminoſum in cælo, nullus poſſet percipere motum cæli: & quia iſta diſtinctio accipienda eſt ſcđm ꝙ poterat innoteſcere & apparere, põt dici, ꝙ primo facta fuit diſtinctio ſcđm ſtabile & mobile, quia in ipſa factione lucis innotuit cælos eſſe mobiles, remanente cælo empyrio ſtabili: ſed ſecunda die facta fuit diſtinctio cælorũ ſecundum mobile & mobile, quia cælũ ſydereum incepit contrarie moueri primo mobili: ſed quarta die, vt dicebatur, qñ facta fuerunt magna luminaria, & ſtellæ, fuit facta diſtinctio mobilium, non ꝓprie cælorum, ſed eorũ quæ ſunt in cælis, quia qñ fuerũt producti planetæ, fuerunt facti eccentrici & epicycli, ſcđm quorũ motũ

Non quælibet pars cæli eſt cælum. mouentur planetæ: qui, vt patuit, etſi ſunt in cælo, non ſunt ꝓprie cæli, qa nõ quælibet pars cæli eſt cælũ. Patet igitur, ꝙ ſi pro firmamẽto accipiatur cælum ſydereũ, ſcđa die facta fuit perfecta diſtinctio cælorũ: ſed ſi accipiatur ꝓ aere, tunc prima die facta fuit perfecta diſtinctio cælorũ, ita ꝙ qñ incepit moueri lux illa ab oriente in occidens motu primi mobilis circumuoluentis oẽs alios cælos, incepit moueri octaua ſphæra motu contrario. Aduertendum tñ, ꝙ quãuis aliqui dicant magis rõnabiliter poni, ꝙ pro firmamento accipiatur aer, q̃ cælum ſydereum, attendentes ne detur occaſio Infidelibus, ꝙ cæli fuerint ſucceſſiue diſtincti: ſequẽtes

A tñ textũ Geneſeos, vt ſupra tetigimus, magis rationabiliter ponitur, ꝙ pro firmamẽto accipiatur cælum ſydereum: nec in hoc datur cauſa irriſionis, ſed vitatur cauſa erroris ne nimis demus creaturæ, & vt credamus in ipſis cælis eſſe rõnes obedientiales, vt in oĩbus obediant creatori, vt ſic fiat de eis, & ſic diſtinguantur ſucceſſiue, vt placuit creatori: ſcđm tamen Auguſt. nihil eſt in hac parte pertinaciter aſſerendum. Aduertendum ẽt, ꝙ ſecundum hunc modum exponendi, non ſolum euitatur cã erroris, ſed etiam datur cã rõnabilis diſputationis: nã cum tres ſint partes vniuerſi .ſ. angeli qui ſunt ſpũales & incorruptibiles, cæli qui corporales ſunt & incorruptibiles, & elementa quæ ſunt corporalia & corruptibilia, rationabile videtur, ꝙ qđlibet iſtorũ habeat ſuum diem diſtinctionis, vt prima die diſtincti ſint angeli, ſecunda cæli, tertia elementa. Aduertendum ẽt, ꝙ cũ

B diximus, ꝙ motus primi mobilis eſt valde velox, qa eſt infra diem & noctem ſemel; motus autẽ octauæ ſphæræ, & ſphærarum planetarum eſt valde tardus, quia eſt in .36. millibus annorum, cum ſit in centum annis per vnum gradum, hoc eſt ſecundum opinionem Ptolemæi, qui poſuit, ꝙ ſcđm illum motum octaua ſphæra totaliter complet curſum ſuum. Tebith tamen in quodam ſuo Tractatu de Acceſſu

Tebith anglus ĩ de motu octauæ ſphæræ.

& receſſu octauæ ſphæræ, vult, ꝙ, priuſq̃ octaua ſphæra reuoluatur ab occidente in oriens & redeat ad occidens, contra vertatur. Vnde imaginatur præfatus Tebith duos paruos circulos, vnum ſuper caput Arietis, & alium ſuper caput Libræ, ſecũdum quos mouetur octaua ſphæra. Scđm autem hunc modum ponendi, non oportet apponere tantum temporis in motu octauæ ſphæræ, ſicut poſuit Ptolemæus: imo ſi vera eſſet poſitio Ptolemæi, noſtra terra habitabilis

C fieret inhabitabilis, propter motum augis ſolis. Aduertendum etiam, ꝙ nos dicimus eſſe in cælo eccentricos & epicyclos: Alpetragius autem in libro de Sphæra mota, negat eccentricos, & epicyclos, et conatur ſaluare per incuruationẽ oẽs diuerſitates, quas videmus in motibus cæleſtibus: vt quia vnus planeta eſt tardior alio, ideo dicit omnes iſtas diuerſitates eſſe in motibus planetarum. Nos tamẽ nunquã vidimus, ꝙ ſine eccentricis & epicyclis clare poſſent ſaluari omnes apparentiæ in motibus planetarum, & eleuationibus; quia aliquãdo ſunt in auge ſuperiori, qua magis eleuantur a terra; aliquando in oppoſito augis, quia magis appropinquant terræ, & retrogradationibus, quia aliqñ planeta eſt directus, aliquando retrogradus. multi tamen conati ſunt hoc improbare. nam Commenta. in .12. Meta. com. 45. contra hanc poſitionem ſuas rationes adducit, licet nõ

Alpetragius ĩ libro de ſphæra phyſicis rõnibus ꝓbauit.

Franc. Capuanus in Theorica ſolis, eas diluit.

D perfecte concludant. Simplicius vero videtur velle, ꝙ etſi aliæ apparentiæ poſſint ſaluari ſine eccentricis, iſta tamen apparentia non poteſt ſaluari, ꝙ ſol magis eleuetur à terra in æſtate, q̃ in hyeme. Centrum ergo circuli deferentis ſolem eſt eccentricus, & non habet centrum ſuum in centro terræ: ſed in vna parte magis eleuatur a terra, q̃ in alia: et in æſtate eſt in illa parte, qua magis eleuatur a terra. in hyeme vero eſt in illa parte, qua magis appropinquat terræ: ſicut & ſenſibiliter apparet. Secundum hoc ergo videtur ꝙ ſit dare eccentricos, & pari ratione dici poteſt, ꝙ ſit dare epicyclos. Quare autem ſit maior calor in æſtate q̃ in hyeme, cum ſol videatur eſſe propinquior terræ in hyeme q̃ in æſtate, in ſequenti Capitulo patebit declarari.

Cap. XVII.

Quòd eccentritas ſolis in ſeptentrionali parte terræ non facit æſtatem frigidam & hyemem calidam, ſed quoddam temperamentũ inducit.

DICEBATVR in præcedenti capitulo, ꝙ propinquior eſt ſol terræ in hyeme q̃ in æſtate, et ex hoc videbatur oriri materia q̃onis, quare in æſtate plus abũdat calor, q̃ in hyeme. Sed cum multæ ſint cauſæ caloris, præfata ſolis propinquitas quoddã temperamentum inducit in parte ſeptẽtrionali terræ, ſed hoc nõ facit, vt hyems ſit æſtate calidior. Credimus quidẽ terram hẽre gibboſitatẽ quandã in parte ſeptẽtrionali, quæ gibboſitas ꝑꝑ ſui altitudinẽ remanet diſcooperta, cætera aũt terra creditur eſſe cooperta aquis: et quia ſol hẽt augem ſuam in ſeptẽtrionali parte, et qa ſole exiſtente in ſignis ſeptẽtrionalibus eſt nobis æſtas, ꝯſequens eſt, ꝙ in æſtate ſol magis eleuetur a terra & ſit longior ab ea, q̃ in hyeme: ex quo inducitur temperamentũ quoddã in hyeme, & in æſtate, vt æſtas non ſit ita intẽperate calida, & hyems ita intemperatè frigida. Ponuntur. n. cõiter tres cauſæ caloris & frigoris ſolium reſpectu terræ: nam directio, multa mora, & propinquitas, ſunt cauſæ caloris. Nã quando ſol directe vel quaſi directe reſpicit capita noſtra, et multum moratur ſuper nos, ſi eſſet propinquus nobis ĩmoderatos calores generaret. Et ſicut tres ſunt cauſæ calorũ, directio, multa mora, & propinquitas: ſic tres ſunt cauſæ frigoris, videlicet, obliquitas, parua mora, & longinquitas. Si ergo ſol obliquè nos reſpiceret, & parũ moraretur ſuꝑ nos, et eſſet longinquus et remotus, fieret ĩmoderatũ frigus. Exinde ergo contingit, ꝙ eccentritas ſolis facit tẽperamentum in hyeme & in æſtate, quia in æſtate ſunt duæ cauſæ caloris, & ꝑꝑ eccentritatẽ ſolis eſt vna cã frigoris contemperans: in hyeme vero econuerſo. Nam in æſtate vna cã caloris, eſt directio ſolis, eo quod in æſtate ſol multum directè mittit radios ſuos ſuper nos, vt ex hoc magnus calor generetur in nobis. magis aũt, & minus, prout ſol vnã partẽ terræ magis directe reſpicit q̃ aliã, vt vltra marinas partes magis directe reſpicit, q̃ citra marinas: erit itaq; in æſtate vna cauſa caloris, v ȝ, directio ſolis. Secunda aũt cã, multa mora, quia plus moratur ſuper capita noſtra ſol in æſtate, q̃ in hyeme. nam tãdiu ſol reſpicit nos, q̃diu eſt dies nobis. Et hæ duæ cauſæ non ſunt æqualiter cauſæ caloris, qa directio ẽt in parua mora plus cauſat calorẽ, q̃ obliquitas in multa mora: quia ſi ſuper ignem quis teneret manũ, plus calefieret in parua mora, q̃ ſi teneret eã ex latere in multa mora. Et licet directio, & multa mora, cauſent calorem in æſtate: eſt tertia cauſa calorẽ contẽperans, videlicet, ſolis longinquitas, ſiue ſolis altitudo. Nã circulus deferens ſolẽ dicitur eccentricus, quia non habet cẽtrum ſuũ cum centro terræ. nã ſi circulus ille eſſet concentricus .i. haberet idem centrũ cum terra, ſemper æqualiter circuiret terrã, et ſemper æqualiter eleuaretur à terra: ſed circulo illo in quo dicitur eſſe ſol exiſtente eccentrico, cõſequens eſt, ꝙ ille cir-

A culus in vna parte magis eleuetur a terra, et in alia magis appropinquet: et quia pars magis eleuata à terra eſt ſeptẽtrionalis, magis aũt appropinquans eſt meridionalis, vt patet ſcientibus Aſtronomiam, et quia ſol eſt in ſignis ſeptẽtrionalibus in æſtate, in meridionalibus in hyeme, ideo magis eleuatur a terra in æſtate, q̃ in hyeme. Bene ergo dictũ eſt, ꝙ ſi in æſtate ſunt duæ cauſæ caloris, videlicet, directio radiorũ ſolis, et multa mora, quia magni ſunt dies in æſtate: eſt tñ tertia cauſa frigoris calorẽ contẽperans, eleuatio. ſ. ſolis à terra, qa ſol in æſtate eſt in illa parte ſui circuli, quæ magis eleuatur à terra. Sic ẽt in hyeme ſunt duæ cauſæ frigoris, obliquitas, videlicet, radiorum, quia ſol valde oblique nos reſpicit in hyeme: & parua mora, quia ſol parum moratur ſuper nos in hyeme, cum ſint parui dies: ſed eſt tertia cauſa caloris contẽperati, videlicet, depreſſio ſolis, quia ſol

B eſt in illa parte ſui circuli in hyeme, quæ eſt magis depreſſa, & quæ magis appropinquat terræ. Auicẽna tñ viſus eſt innuere quartam cãm caloris, & frigoris: quæ eſt velox, et tardus motus ſolis. Nam nõ eodẽ modo cauſatur calor, ſi cõtingat eodẽ tpe diuerſimode moueri calefactiuũ vel calefactibile, vt aqua non calefit à ſole ſi velociter mouetur. Non enim põt ibi figi radius calefactiuus, vt. n. ſenſibiliter apparet aqua multũ currens in ſua frigiditate remanet, vt nihil vel modicum calefiat à ſole: aqua verò ſtans ſtatim calefit per ſolem. Pari quidem rõne ſi ipſe ſol calefactiuus velocius moueretur vno tpe q̃ in alio, conſequens eſſet, ꝙ quantum ad hoc minus calefaceret in illo tpe, q̃ in alio: et quia ſol in vno tpe deſcribit minorẽ circulũ q̃ in alio, cũ ſemꝑ deſcribat ſuũ circulum in die naturali qui ſemꝑ eſt æqualis alij, manifeſte concluditur, ꝙ qñ deſcribit maiorẽ circu-

In. 1. Fen. ca. 1 doct. 3. & i lib. de suffic. naturali.

C lum velocius moueatur, q̃ cum deſcribit minorem. Si. n. aliquis in tanto tpe faceret paruum circuitum, & alius in illo eodem tanto tpe faceret magnũ circuitum, velocius moueretur faciens magnum circuitum, q̃ paruũ: ergo quia quælibet dies naturalis eſt æqualis alij, ſi ſol cõplet ſuũ circulũ, prout ſol mouetur ab oriente & redit in oriens in vna die naturali, qñ hoc faciendo facit magnum circulum, velocius mouetur q̃ qñ facit paruum. & quia circulus æquinoctialis eſt maximus circulus deſcriptus a ſole, qñ ſol eſt in principio Arietis, & in principio Libræ, quia deſcribit circulũ æquinoctialem, habet motũ velociter: qñ vero eſt in principio Cancri, & Capricorni, qui ſunt circuli minimi deſcripti a ſole, habet motũ tardiorem. Ex hoc aũt viſum eſt Auicennæ, ꝙ ſub æquinoctiali ſit regio valde tẽperata: nam cũ ibi dies ſemꝑ ſint æquales noctibus, eſt ibi ſcdm eum tẽperies aeris, quia quantũ ſol calefacit in die, tñ infrigidat in

D nocte: & ſemper ibi nox eſt æqualis diei. Rurſus ſol nõ eſt directe ſuper capita eorũ, niſi qñ deſcribit circulum æquinoctialem: et quia ibi circulus eſt maximus, velociſſime tũc mouetur ſol, vt non poſſit figere radios ſuper eoꝝ capita. Sed nihil eſt curandum de rõne, quæ contradicit ſenſui: homines. n. circa partes illas ſunt ita denigrati, ꝙ oĩno concluditur, ꝙ ſit ibi caloris exceſſus. Ad rõnes aũt Auicennæ, ꝙ ſemper ibi nox eſt æqualis diei, & qñ ſol eſt ſuper capita eorum habet curſum velociſſimum: dici debet, ꝙ directio radiorum eſt maior cauſa caloris, q̃ aliqua alia cauſa: et qa ſol magis directe reſpicit capita eoꝝ qñ plus remouetur ab eis, q̃ capita noſtra qñ plus accedit ad nos, eſſe non põt qn ibi ſit exceſſus caloris. Redeamus ergo ad ꝓpoſitũ, & dicamus, ꝙ eccentritas ſolis rõne cuius ſol eſt propinquior ter-

A ræ in hyeme ꝙ̄ in æſtate, non facit ꝙ æſtas ſit frigidior, et hyems calidior: quia etſi hæc eſt cauſa frigoris in æſtate, ſunt ibi tñ duo aliæ cauſæ caloris: & ſi hæc eſt cã caloris in hyeme, ſunt ibi tamen duæ aliæ cauſæ frigoris: non erit ergo ex hoc æſtas frigidior hyeme, ſed erit per hoc ꝙ eſt quoddam temperamentũ in æſtate et hyeme. Ex hoc etiam apparere põt, ꝙ ſi vltra Zodiacũ in parte meridionali eẽt terra diſcooperta aquis, ꝙ illa terra nõ eſſet habitabilis: haberent. n. illi hyemem qñ nos habemus æſtatem. Nullũ itaq; eſſet ibi contemperamentũ, ſed haberent in hyeme oẽs cauſas frigoris: haberent. n. in hyeme obliquitatẽ radiorum & paruam moram, quia eſſent parui dies: et haberent magnã eleuationem ſolis, quia ſol eſſet in illa parte ſui circuli, quæ magis eleuatur a terra: & in æſtate econtrario haberent oẽs cãs caloris. Ptolemæus tamẽ poſuit partes noſtras aliquando fieri inhabitabiles, quia augẽ ſolis ſiue illam partẽ circuli, in qua magis ſol eleuatur a terra, voluit cõplere totum circulum, vt aliqñ fiat meridionalis: quo poſito ſol in hyeme eſſet in illa parte circuli, quo magis eleuatur a terra, eſſent ergo tunc in hyeme oẽs cauſæ frigoris, & in æſtate oẽs cauſæ caloris. Compertum eſt aũt octauam ſphæram nõ habere illum motum quẽ poſuit Ptolemæus, vt patet per Tebith inº de Acceſſu et receſſu octauæ ſphæræ: qa ſicut vertitur illa ſphæra ſuper capita Arietis & Libræ, ꝙ nunꝙ̄ auges ſolis fiet meridionalis; quare partes noſtræ ſemper habitabiles remanebunt. Aduertendum quãdo nos dixiſſe oẽs dies naturales æquales eſſe, quia qñ parum deeſt, intellectus accipit nihil deeſſe: ergo quãdo parum ſupereſt, intellectus accipit nihil ſupereſſe: dies quidem naturalis continet reuolutionem, totã diem. ſ. & noctem: et tñ plus, ꝙ̄tum ſol acquiſiuit proprio motu in hmõi die naturali, quod eſt fere vnus gradus: ex eo ꝙ continet reuolutionẽ totam, tanta eſt vna dies naturalis, quãta eſt alia: ſed ratione illius plus, qđ eſt ferè vnus gradus, vna dies naturalis ſupat aliã, quia illud plus vel ille ferè gradus poteſt oriri recte, & apponet plus de tempore: vel oblique, & apponet minus de tpe, ſed hoc eſt ita modicum ꝙ non eſt de hoc curandum.

Alij dicũt hoc magis verificari de Mercurio, ꝙ̄ de ſole.

B

C

Cap. XVIII.

Quòd tempus, quod eſt numerus motus primi mobilis, eſt unum de quatuor coeuis.

COMMVNITER ponunt Doctores eſſe quatuor coeua, ſiue eſſe quatuor quæ ſimul ab initio ſunt pducta, v3, Cœlũ empyrium, Angelicam naturã, Materiam informẽ, & Tp̃s. Sub materia informi deſcribunt oĩa corpora, quæ ſunt infra cœlum empyrium. Sed de tpe eſt nõ modica dubitatio, qđ vel quale ſit illud tp̃s, qđ eſt coeuũ cœlo empyrio, vel naturæ angelicæ, ſiue materiæ informi. Dixerunt. n. aliqui, ꝙ tp̃s eſt numerus motus firmamenti, qđ legitur factum ſecunda die: et quia hmõi tp̃s non põt eſſe coeuũ cœlo empyrio, ideo conati ſunt inuenire, qđ et quale tp̃s erat illud qđ fuit ſic coeuũ.

S. Tho. 1. par. ſum. q. 66. ar. 4. ad. 3. arg.

D

A Dicunt ergo ꝙ accidit tẽpori ꝙ ſit numerus motus firmamenti, quia quicunq; motus ſit nõ poterit eſſe ſine tpe: & quia oportuit aliquẽ motum fuiſſe à principio, & aliquam ſucceſſionem, quia ſaltẽ fuit ſucceſſio in cogitationibus angelorum, illud ergo qđ menſurabat vel numerabat illam ſucceſſionem poterat vocari tp̃s, & tale tp̃s poteſt dici vnũ de quatuor coeuis. Sed quia ſcđm Auguſtinũ ſuper Gen. deus fecit cœlum et terram in principio. i. in principio tpis, vt p cœlum & terram intelligatur omnis creatura, ſcđm ipſum oportet ꝙ ibi tp̃s accipiatur alio modo ꝙ̄ pro ſucceſſione cogitationũ angelicarũ: illud ergo tp̃s eſt vnum de quatuor coeuis, in cuius initio fecit deus cœlum et terram, & omnẽ creaturã. Et qđ ipſi dicunt, ꝙ tp̃s eſt numerus motus firmamenti, qđ factum eſt ſecunda die: planum eſt non ſic eſſe, nam firmamentum factũ ſecunda die eſt cœlum ſydereum, vel medium interſtitium aeris; tp̃s aũt non eſt numerus motus alicuius iſtorũ, imo eſt numerus motus cœli cryſtallini, qđ ab Aſtronomis vocatur primũ mobile, à Sanctis vero dictum eſt cœlum aqueũ, de quo põt exponi qđ ait Propheta, Benedicite aquæ quæ ſuper cœlos ſunt domino. Illud. n. cœlum aqueum, eſt ſuper oẽs cœlos. ſ. mobiles: non eſt autẽ ſuper oẽs cœlos ſimpliciter, cum cœlũ empyrium inter corporalia ſit oĩno ſupremum cœlum. Dicemus ergo eſſe congruũ rationi, videlicet, ꝙ tp̃s quod nunc eſt numerus motus primi mobilis, eſt illud qđ eſt de quatuor coeuis, in cuius principio ſecundũ vnũ modũ exponendi dicuntur oĩa eſſe facta quantum ad ſuam ſubſtantiã ſiue quantũ ad ſuam creationem, licet non quantũ ad ſuã omnimodã diſtinctionem, nec quantũ ad ſuum ornatũ: hmõi autem initium tpis fuit ante oẽm diem & fuit anteꝙ̄ inciperet veſpere & mane. Ad cuius euidentiã ſciendum ꝙ ante oẽm diem, & ante creationẽ lucis, & anteꝙ̄ inciperet veſpere et mane, de quinq; fit mẽtio in Gen. videlicet, de cœlo et terra, quũ dicitur, In principio creauit Deus cœlum et terrã: de tenebris et abyſſo, quũ dicitur, Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, et de aqua mota & fluctuante, quũ ſubinfertur, Spũs domini ferebatur ſuper aquas. Qđ exponens gloſa, dicit, Sicut dominus eſt cõditor, ſic præerat fluctuanti et confuſæ materiæ: non enim Deus mouetur per ſe nec fertur, ſed mouetur ſcđm ſuos effectus prout facit effectus mobiles et labiles, iuxta illud Sapiẽtiæ, Omnibus. n. mobilibus mobilior eſt ſapientia. Per cœlũ enim exponebamus cœlum empyriũ: et per terrã, elementũ terræ: per abyſſum exponebamus aquam immixtã aeri: & per tenebras illam partẽ ignis quæ non erat immixta aquis, quæ poterat per tenebras figurari: per aquas verò ſuper quas ferebatur ſpũs domini, exponebamus ipſum elementũ aquæ ſic immixtũ aeri. Vel poſſumus, ſi volumus, p aquas ſic fluctuantes intelligere oẽs cœlos mobiles, vt hæc quinq;, v3, cœlum, terra, abyſſus, tenebræ, & aquæ fluctuantes, referantur ad hæc. ſ. ad cœlum empyrium, ad elementũ terræ, ad aquam immixtam aeri, ad ignẽ, & ad oẽs cœlos mobiles, ſuper quos tanꝙ̄ ſuper aquas motas ferebatur Spũs dñi, non ſcđm ſe, ſed ſecundum ipſos cœlos, quos fecit mobiles, qui erãt ſui effectus. Imaginabimur ergo, ꝙ ſtatim ꝙ fuit Vniuerſum creatum, oẽs cœli mobiles, qui ſunt nouẽ, v3, ſeptem cœli ſeptem planetarũ, firmamentum ſiue octaua ſphæra, et vltimũ mobile ſiue cœlũ cryſtallinum, inceperunt rotari, & etiam moueri ab oriente in occidens, et ẽt cum eis rotari & moueri cœpit elementũ ignis, & ẽt elementũ aeris ſic immixtũ aqua, excepta illa parte aeris, quæ erat incluſa

Lib. 1. cap. 1.

B

Tp̃s eſt numerus motus cœli cryſtallini.

C

Cap. 7. d.

D

*inter quecunq; obſtacula. & iſte motus erat proprius pri=
mi mobilis. Sicut ergo primum mobile motu ſuo, qui eſt ab
oriẽte in occidens, circũuoluit omnes alios cælos mobiles, et
ignem, & magnam partem aeris, excepto aere qui eſt inter
obſtacula incluſus: ſic & quia tunc à principio incæpit ſic
circulariter moueri, à principio fuit tẽpus, quia à pricipio
fuit motus primi mobilis. Cum ergo tẽpus fundetur in pri=
mo motu, & non ſit primus motus ſine tẽpore, ab initio fuit
tẽpus, quod nunc eſt. Tempus itaq; quod eſt numerus mo=
tus primi mobilis, fuit vnum de quatuor coeuis, vt cõmunis
Doctorum ſententia proteſtatur.*

Cap. XIX.

Quòd conuenientius eſt tempus quod nũc eſt, eſſe illud tempus quod eſt unum de quatuor coeuis, q̃; quodcunq; aliud tempus.

*QVIA forte dicta præce=
dentis cap. nõ quietant in=
tellectum, volumus in præ=
ſenti cap. remouere nonnul
la contraria, & declarare
propoſitũ, videlicet, quod con=
uenientius eſt ponere tem
pus quod nunc eſt eſſe vnũ
de quatuor coeuis ſecundũ
cõmunem ſanctorũ ſententiam, q̃; quodcunq; aliud tempus.
Nam nomina ſunt accipienda ſecundũ cõem vſum loquen
Cap. 10. c. di, non ſecũdũ extenſionẽ vocabuli. Nã vt legitur in Apoc.
iurauit Angelus per virtutem in ſecula, quod nõ erit amplius
tempus, cum poſſimus hoc ſaluare ad literam, quia in fine
mundi ceſſabit motus primi mobilis, & per conſequens ceſ
ſabit tẽpus quod nunc eſt, non oportet ad aliud tẽpus recur
rere niſi ad tẽpus quod nunc eſt, vel ad illud quod includi=
tur in tẽpore quod nunc eſt: nam in tempore quod nũc eſt,
includitur tẽpus merendi & demerendi; ceſſante igitur illo
tempore, quod nunc eſt, ceſſabit tẽpus meriti. Sic etiã in pro=
poſito, ſi ſecundum cõmunem ſanctorum ſententiam tẽpus
eſt vnum de quatuor coeuis, & poſſumus hoc ſaluare de
tẽpore quod nunc eſt, non oportet recurrere ad aliud tem=
pus. Sed ſecundũ hunc modum dicendi videntur multa incõ
uenientia ſequi. Primo quidem, quia cum omnia eſſent tũc
confuſa, nõ videbatur fuiſſe primum mobile, ergo nec erat
motus eius, & per conſequens nec tempus quod nunc eſt.
Cap. 9. Rurſus Auguſt. 12. Confeſſ. ait, Ipſe doctor Moyſes cum
commemorat Deum feciſſe cælum & terram in princi=
pio, tacet de temporibus, ſilet de diebus, innuens ex hoc
iſta eſſe facta ante omnem diem, & ante omne tempus.
non ergo tempus quod nunc eſt, eſt vnum de quatuor coe=
uis, ſed oportet aliter accipere tempus. Amplius idem ibi=
dem dixit, illa informis materia erat inuiſibilis & incom=
poſita, nec ipſa in diebus numerata eſt, innuens hoc fuiſſe
ante omne tẽpus. ſi ergo informis materia ponitur vnũ de
quatuor coeuis, & ipſa fuit ante omne tẽpus, non erit tem=
pus coeuum aliis, niſi forte æquiuocemus in tẽpore. Inſuper
idem ibidem dicit, quod vbi nulla ſpecies, ibi nec quicquid ve=
nit, nec præterit, & vbi non fuit dies, ibi nec viciſſitudo
temporum, dies ergo & viciſſitudo temporum non fuit coe=
A ua informi materiæ. Sciendum ergo, quod materia dicta infor
mis quæ ponitur vnum de quatuor coeuis (vt patet per hæ
bita, & per ſanctorũ dicta) non erat ſic informis, quod care=
ret omni forma, nec erat ſic diſtincta, nec ſic ornata vt nũc
eſt. Nam ſecundum cõmune dictum, & ſecundum eos qui
negant tempus quod nunc eſt, eſſe vnum de quatuor coeuis,
ab ipſo principio omnia ſunt producta ſub ſuis ſubſtantia=
libus formis: erant enim terra et aqua, aer & ignis ſub ſuis
ſubſtantialibus formis. ſed dicuntur hæc fuiſſe confuſa, quia
aqua erat tunc ſic rara & ſic immiſcebatur aeri vt totũ
aerem redderet confuſum, & confundebat aliquid de igne
ſaltem partem illam quæ immiſcetur aeri; cõfundebat etiã
terram, quia nõ ſinebat eam apparere vt ex hoc diceretur
terra eſſe inuiſibilis: nam, vt ſupra patuit, vbi nos habemus,
quod terra erat inanis & vacua, alia litera habet, quod erat inui
B ſibilis & incompoſita. hoc itaq; modo erant elementa con=
fuſa, erant tamen ſub ſuis ſubſtantialibus formis: etſi elemẽ
ta erant ſic diſtincta, multo magis & cæli producti ſunt
diſtincti ſub ſuis ſubſtantialibus formis, vt ſic etiam docto=
res cõmuniter ponunt. Primum ergo mobile in prima crea
tione rerum productum fuit ſub ſua ſubſtantiali forma, ita
quod in illo inſtanti ſuæ productionis moueri cæpit ab oriẽte
in occidens, & (vt diximus) incepit voluere & rotare alios
cælos ſibi inferiores. Poteſt tamen dici hoc primum mobi=
le fuiſſe productũ confuſum, quia confuſus erat motus ſuus,
vt non plene apparere poſſet cuius eſſet ille motus: ſed quã=
do dixit deus, Fiat firmamentum in medio aquarum. expo=
nendo de cælo ſydereo, incepit tunc cælum ſydereum moue
ri contra motum primi mobilis, & tunc facta fuit diſtinctio
cælorum, vt apparerent alij cæli diſtincti à primo mobi=
C li, quia inceperant moueri contra motum primi mobilis. Si
ergo tempus quod nunc eſt, eſſet numerus motus firmamen
ti, quia ille motus incepit ſecunda die, bene dictum eſſet, quod
tempus quod nunc eſt non ſit vnum de quatuor coeuis: ſed
cum ſit numerus motus primi mobilis qui fuit ante omnem
diem, conuenientius dicitur, quod tempus quod nunc eſt, eſt vnũ
de quatuor coeuis. Ponere enim alium motum ante motum
primi mobilis, omnino videtur inconueniens: non dicimus quin
deus poſſit hoc facere, ſed vbi poſſumus ſaluare conuenien
tiam naturæ ſine cõtradictione ſcripturæ, vt quod primus mo
tus præcedat omnes alias mutationes et motus, omnino debe=
mus hoc facere. Aduertendum ergo, quod licet lux dicatur fa=
cta prima die, quia fuit facta in initio primi diei, facta fuit
tamẽ ante omnem diem, quia prius intelligitur fuiſſe facta,
& poſtea intelligitur fuiſſe mota, & feciſſe veſperam &
D mane, & ſic feciſſe primum diem: illa enim lux omnem diem
præceſſit non ſolum natura vel origine, ſed etiam aliquali=
ter duratione, ſicut inſtãs dicitur eſſe ante tẽpus quod ſeq=
tur inſtans, fuit enim facta in inſtanti, quod inſtans ſequu=
tum eſt tempus quod vocatum eſt veſpere & mane, & quod
fecit diem primum. non enim eſt veſpera niſi per motum a
meridie in occidens, nec eſt mane niſi lux ab occidẽte ve=
niat ad oriens, & currat ad meridiem, & ſic faciat mane.
Cum ergo moueri ab oriẽte in meridiem, & a meridie in
occidens & venire ad oriens, ſit motus primus proprius pri
mi mobilis, ſi lux illa incepit moueri ante omnem diem, con
ſequens eſt, quod motus primi mobilis fuit ante omnem diem.
Dicemus quidem, quod valde parua mora fuit inter produ
ctionem cæli & terræ, & productionem lucis. Nam tunc
intelligitur producta fuiſſe lux, & facta ſeparatio lucis à*

A tenebris,q̄n facta fuit diuiſio bonorũ angelorũ à malis;non
quin vere creata fuerit lux corporalis,ſed illa lux corpo=
ralis ſignificabat lucem ſpũalem angelicã ſeparatã à tene
Cap. 3. bris.i.à malis angelis.Vnde & Aug. 13. Confeſſ.vult.ꝙ
factio lucis fuerit illuminatio ſpũalis creaturæ:et quia par
ua fuit morula inter creationẽ angelorũ & lapſum, valde
parua fuit morula inter creationẽ mundi, & ꝓductionẽ lu
cis.Negare quidẽ nõ poſſumus quin fuerit motus primi mo
bilis,q̄n lux illa mouebatur verſus occidens, quia motus ille
nulli aliorũ eſt proprius , niſi primo mobili:oẽs.n.cœli alij
verſus oriens mouentur.Dicere autem in illa parua moru=
la nõ fuiſſe motũ primi mobilis cum eſſet materia fluctuãs,
& Spũs domini ferreretur ſuper aquas,cũ ex hoc ſequere=
tur ꝙ fuiſſent alij motus ante primum motũ , non videmus
quare nolumus illud inconueniens incurrere , cũ poſſimus
B ipſum vitare ſine contradictione ſcripturæ. Reuertamur
ergo ad ꝓpoſitum,& dicamus,ꝙ oĩa creata ſunt ſimul,ſe=
quendo cõem ſanctorum ſniam,q̄tum ad ſubſtantiales for=
mas:& ꝙ primum mobile ꝓductum ſcd'm ſuam ſubſtantia
lem formam,ſtatim incepit moueri verſus occidens , quod
ſic motum lucem quaſi ſtatim poſtea productã duxit verſus
occidens,& fecit veſperam,et ab occidẽte duxit ad oriens,
et fecit noctẽ,et poſtea fecit mane,et ſic factus eſt dies vnus,
qui habuit primo veſperam,poſtea noctem, & poſtea ma=
ne.ſed de nocte non fit in textu mentio quantũ ad cõputa=
tionem diei,ſed dicitur ꝙ factum eſt veſpere & mane dies
vnus.Obiectiones autem Auguſt.& alia quæ videntur no=
ſtræ ſniæ obuiare,in ſequenti Capitulo diſſoluentur.

Cap. XX.

C Quòd non obſtante, ꝙ tempus quod nunc eſt ,fuit
unum de quatuor coeuis,cœlum tamen & ter=
ra ante tempus & ante omnem diem dicuntur
eſſe producta,ut uerba Aug.dicere uidebãtur.

VT VERBA Auguſtini poſſimus
intelligere,& vt nobis obuiantia poſſi=
mus ſoluere, dicemus , ꝙ non eodem mõ
habent eſſe permanentia,& ſucceſſiua.
Nam eſſe permanentium,eſt quãtum ad
ſimultatẽ partium : nam ſi domus eſt de
genere permanentium,non dicitur eſſe domus niſi ſint ſi=
mul oẽs partes eius,quicquid.n.fiendũ reſtat de his quæ ſũt
D de eſſentia domus,nondũ dicitur eſſe domus.Sed non eſt ſic
de ſucceſſiuis:q̄n.n.totum ſucceſſiuum productum eſt, tunc
nihil de illo ſucceſſiuo eſt,q̄n.n.oẽs anni erũt completi, tũc
Cap. 13. nulli anni erunt.Vnde Aug. 11.Cõfeſſ.Iſti,an, omnes an=
ni noſtri erunt,cum oẽs nõ erunt.i.cum nulli erunt.Eſſe er=
go ſucceſſiuorũ nõ eſt in ſimultate partiũ.ſed eſt in ordine
partium,vel in initio partiũ, vt q̄n eſt ordo partiũ vel ini=
tium partium,tunc dicatur eſſe ſucceſſiuũ,vel tunc dicatur
eſſe tp̃s.Ordo quidem oĩum partium tp̃is , & initiũ oĩum
partium tp̃is,eſt Nunc,& vnũ & idẽ Nunc ſcd'm rẽ fuit
initium oĩum partium tp̃is,& eſt ordo oĩum partium tp̃is:
& de tp̃e,vt etiam cõiter ponitur,non eſt niſi hmõi Nunc.
Si ergo modò dicitur eſſe tp̃s,hoc ideo eſt , quia eſt Nunc,
quod eſt ordo partium tp̃is:etſi in primordio, q̄ productæ
fuerunt cœlum & terra,dicebatur eſſe productũ tp̃s, et ex

A hoc dicebatur coeuum cœlo & terræ,hoc erat quia produ=
ctum erat Nunc,quod erat initiũ partium tp̃is:& q̄a idem
eſt Nunc ſcd'm rem,qđ tunc fuit in initio,& qđ nunc eſt
ordo partium tp̃is,ideo põt dici tp̃s,quod modo eſt , & qđ
fuit vnum de quatuor coeuis:ſicut idem eſt fluuius Roma=
nus,quod nunc eſt,et quod fuit iam ſunt mille anni,licet om
nes partes aquæ fluant,& refluant , & ſucceſſiue laben=
tur. Imaginabimur quidẽ ꝙ ſicut idem eſt Mobile in toto
motu,ita idem eſt Nunc ſcd'm Philoſophum in toto tp̃e: & 4. phy. t. 90.
ſicut Mobile fluens cauſat motum, ſic Nunc fluens cauſat & inde.
tp̃s. Et inde eſt,ꝙ Boethius ait,ꝙ Nunc ſtans facit æterni= In lib. de Tri.
tatem,Nunc fluens facit tp̃s.Ipſa.n.ſubſtantia primi mobi= cap. 9.
lis vt cauſat motũ dicitur eſſe quod mobile,vt cauſat tp̃s di
citur eſſe nunc:& quia tp̃s non eſt niſi prius & poſterius 4. Phy. t. 101
in motu vt ſunt numerata ab aĩa,cõſequens eſt,ꝙ prius in=
B telligatur primum mobile cauſare motũ, & deinde cauſare
tp̃s,vt ex hoc tp̃s dicatur poſterius motu, & menſura mo=
tus,& numerus motus ſcd'm prius & poſterius. Ip̃m itaq;
primum mobile vt cauſat motũ,dicitur eſſe quod Mobile:vt
cauſat tp̃s mediante motu,dicitur eſſe Nunc.Conuenientia
ergo erit inter mobile & motũ,& nunc et tp̃s. Nam ſcd'm
rem idem eſt tp̃s quod primus motus, & idẽ eſt nunc quod
primum mobile.Ideo dicit Cõmentator in 4. Phy. tolle ani Cõ. 88. 104.
mam,ſcilicet,numerantem,non remanet niſi motus, & res & inde.
mota:itaq; ſine anima numerante eſt tp̃s materialiter, quia
eſt prius & poſterius in motu,cõplementum tñ ſuum ha=
bet tẽpus ab anima numerãte. Idem eſt ergo realiter,in re
extra,tẽpus,quod primus motus: & hoc mõ eſt idem nunc
tẽporis & primum mobile Itaq; ſicut mobile aliquãdo eſt
initium motus abſq; eo ꝙ ſit continuatiuũ motus,ſic Nunc
C tẽporis aliquãdo fuit initium tẽporis abſq; eo quod eſſet cõ
tinuatiuum tẽporis.Ideo modò Nunc eſt cõtinuatiuum tem
poris,quia eſt finis præteriti,& initium futuri: & eſt or=
do temporis,quia eſt ordo præteriti ad futurum.Sed quan=
do incepit eſſe tempus,Nunc non erat continuatiuũ tempo=
ris actu,quia nihil præceſſerat tempore; & non erat ordo
præteriti ad futurum,quia nihil erat de tempore præteri=
tum:ſed totum erat futurum,erat enim initium tẽporis , vt
ex hoc diceretur incipere eſſe tẽpus, quia quælibet res di=
citur incipere in ſuo initio. Si igitur in prima creatione
mũdi incepit Nunc tẽporis, ſequitur ꝙ in ipſa prima crea
tione incepit eſſe tẽpus non in ſe, ſed in ſuo initio.Patet er
go, ꝙ tempus fuit coeuum cœlo & terræ, ita ꝙ tunc fuit tẽ
pus, & nunc eſt tẽpus: nec tunc fuit de tẽpore niſi Nunc,
nec modò eſt de tẽpore niſi Nunc , aliter tamẽ in ipſo pri=
mordio ſe habuit Nunc ad tẽpus,& modò:nam modo Nũc
D eſt finis præteriti & initium futuri,ſed in ipſo primordio
Nunc fuit ita initium futuri ꝙ non fuit finis præteriti. Ex
hoc ergo clare cognoſcitur, quomodo cognoſcere poſſumus
ꝙ ante omne tempus fuit cœlum & terra,& ꝙ tempus eſt
coeuum cœlo & terræ, ſimulq; cum cœlo & terra incœ=
pit eſſe tempus , & tamen cœlum & terra fuerunt ante
omne tempus. Dicebamus quidem, ꝙ tempus incœpit ſimul
cum cœlo & terra , non in ſe , ſed ſecundum ſuum ini=
tium : ergo ſi conſideramus tempus ſolum quantum ad ſuũ
initium, incœpit eſſe ſimul cum cœlo & terra.ſed ſi conſi
deramus ipſum in ſe , fuit poſt cœlum & terram . In prio
itaq; primordio Nũc temporis ita fuit initium futuri,vt di=
cebatur,ꝙ non fuit finis præteriti,quia nihil adhuc fuerat
de tp̃e.ergo illud initium , & illud Nunc primordiale fuit
ante

ante oẽ tẽpus, & tẽpus tunc non erat nec fuerat in ſe, ſed
fuerat in ſuo initio. ſed modò liceat de tempore non ſit niſi
Nunc, fuit tñ tẽpus ante iſtud Nunc. In tẽpore aũt ponimus
multa Nunc, & vnum Nunc; multa ſcd'm rõnem, vnũ autẽ
ſecundũ rem. ſicut in ipſo motu ponimus multa mobilia, et
vnum mobile, multa ſcd'm rõnem. vnum autẽ ſecundũ rem:
ſicut ſi Socrates de theatro vadat ad forum, idem erit ſcd'm
rem Socrates in theatro, & Socrates in foro, ſecundũ rõnẽ
4. Phy. t. 104 tamen vult Philoſophus, ꝙ differat à ſeipſo, vt eſt in thea-
tro, & vt eſt in foro. Sic idem eſt Nunc ſcd'm rem qđ fuit
à primordio, & qđ incœpit cum cœlo et terra, et qđ fuit
ſolum initium tpis abſq; eo ꝙ eſſet continuatiuũ tpis & ꝙ
eſſet ordo præteriti ad futurum, et nunc qđ eſt cõtinuatiuũ
tpis & eſt ordo præteriti ad futuꝝ, quia eſt finis præteri-
ti & initiũ futuri, ſed ſcd'm rõnẽ differt hoc Nunc ab illo:
ĩmo cum continuè fluat nunc, et cõtinuè fluendo cõtinuè ſit
tps, ſemꝑ erit continue idẽ nũc ſcd'm rem, aliud tñ et aliud
ſcd'm rõnem. Dicemus ergo ꝙ ſicut mobile fluẽs cauſat mo-
tum, ita nunc fluens cauſat tps. et ſicut mobile fluens et cau-
ſans motum ſemꝑ eſt aliud et aliud ſcd'm rõnem, idẽ autẽ
ſcd'm rem: ſic nunc fluens & cauſans tps ſemꝑ eſt aliud et
aliud ſcd'm rõnem, idem autẽ ſcd'm rem. Aduertendũ autẽ
ꝙ licet tanta ſit conuenientia inter nunc & mobile, & tps
& motum, nunc tamẽ non eſt idem cũ quolibet mobili, nec
tps eſt idem cum quolibet motu, ſed nunc eſt idẽ ſolum cũ
S. Tho. vt ſup. primo mobili, & tps eſt idem ſolum cum primo motu. Dicẽ-
tes verò ꝙ accidit Nunc ꝙ ſit idẽ cum primo mobili, et per
conſequens accidit Tẽpori ꝙ ſit idẽ cũ motu eius, quia ſi
fuit alius motus ante motum primi mobilis, de neceſſitate
fuit tẽpus quod fuit numerus prioris et poſterioris illius mo-
tus, vt patet per iam dicta: nullam aũt videmus rõnẽ et cãm
ꝙ oporteat ponere motũ aliquem ante motum primi mobi-
lis nec vllo modo eſt ſcripturæ ſacræ contrariũ: ĩmo eſt cõ-
ſonum rationi ꝙ in ipſa prima creatione reꝝ inceperit pri-
mũ mobile moueri, ita ꝙ tẽpus, quod eſt numerus primi mo-
tus, nõ in ſe, ſed in ſui initio, ſimul inceperit cum ipſa crea-
tione reꝝ, vt eſſet coæuum rebus primò creatis, vꝫ. naturæ
angelicæ, et cœlo empyrio, & materiæ informi. Nã cum
cœli & elementa ſecundũ cõem ſniam doctorum fuerint à
primordio creata ſcd'm ſuas ſubſtantiales formas, licet per
proceſſum tpis aliquam diſtinctionem acceperint, & ali-
quem ornatũ, nullum inconueniens, ſed oĩno conueniens eſt
ponere, ꝙ primum mobile in illo primordio ꝓductum ſcd'm
ſuam ſubſtantialem formam, moueri inceperit ſecundum
ſuum propriũ motum, cum ex hoc multa incõuenientia vi-
tentur, & multa conuenientia ſaluentur. Ex his autẽ ſolui
poſſunt oĩa inconuenientia ſuperius facta. Nam cum dicta-
tur, ꝙ in illo primordio oĩa erant confuſa, & ꝙ nõ erat pri-
mum mobile, & per conſequens nõ erat motus eius, nec tps
quod eſt numerus illius motus, ideo ſi fuit tẽpus aliqđ coæuũ
primæ productioni, oportet accipere tps aliud ꝙ̃ tẽpus qđ
eſt numerus motus primi mobilis: patet ꝙ in illo primordio
fuit productũ primum mobile & oẽs alij cœli ſecundũ ſuas
ſubſtantiales formas, prout etiã concedunt negantes tps qđ
eſt numerus motus primi mobilis eſſe vnũ de quatuor coæ-
uis: quare ſi ĩ illo primordio primũ mobile ſcd'm ſuã ſubſtã-
tialẽ formam productũ fuit, non eſt incõueniens ꝙ ſecundũ
ſuum motũ ꝓpriũ ĩ illo primordio ẽt motũ fuerit. Qđ verò
ipſi dñt, ꝙ tps qđ nũc eſt, eſt numerus motus firmamẽti, qđ
fuit factum ſecunda die: patet eſſe falſum, qa firmamẽtũ ẽt

A ſi accipiatur pro cœlo ſydereo nõ eſt primũ mobile, ſed eſt
octaua ſphæra in qua eſt zodiacus, in quo ſunt tot ſtellæ, qđ
præſidet ẽt ſeptẽ orbibus ſeptẽ planetaꝝ: primum verò mo-
bile eſt nona ſphæra ſiue nonũ cœlum, qđ à Theologis vo-
catur cœlum cryſtallinũ ſiue cœlum aqueũ, ab Aſtronomis
vero ignorãtibus naturã illius corporis, vocatum eſt primũ
mobile vel vltimũ mobile: ſed qa nõ poſuerunt ipſi Aſtrono-
mi aliud corpus vltra illud primũ ſiue vltimũ mobile, ideo
dixerunt oẽ corpus mobile, et oẽ mobile corpus, vt patet ex 6. Phy. t. 32.
cœlo et mundo. Theologi vero præuia reuelatione diuina, et 2. cœli. t. 57
dicunt eſſe decimũ cœlum, vꝫ. cœlum empyrium, ſiue cœlũ
igneũ nõ ab ardore, ſed à ſplẽdore, ſtabile nõ motũ, qđ à pri-
mordio fuit locus Angeloꝝ. qa vt credunt ſancti, mox crea-
tum, ſtatim Angelis eſt repletũ, et nunc eſt locus beatarum
Aiaꝝ. Hoc autẽ cœlum eſt ſupra oẽs cœlos corporales ſim-
B plicter, et eſt (vt diximus) decimũ cœlum. Primũ verò ſiue
vltimum mobile, eſt infra iſtud cœlũ, et eſt nonũ cœlum, et
eſt ſuꝑ oẽs cœlos, nõ ſimpliciter. ſed ſuprã omnes cœlos mo-
biles: et accipiẽdo cœlos a globo lunari ſupra, nõ eſt niſi ſu-
pra octo cœlos, vꝫ. ſupra octauã ſphærã quod eſt cœlum ſy-
dereũ, et ſupra ſeptẽ cœlos ſeptẽ planetaꝝ. Quod aũt adde-
batur de Aug. 12. Cõfeſſ. ꝙ Moyſes dei famulus cõme-
morans in pricipio deũ feciſſe cœlũ et terrã, tacet de tpi-
bus, ſilet de diebus, annuens per hoc, cœlũ et terrã fuiſſe fa-
cta ante oẽm diẽ, et ante oẽ tps: vt patet per iam dicta, cœlũ
et terra fuerunt facta ante oẽ tps, & fuerunt facta ſimul
cum tpe. Nã tps eſt vnum de quatuor coæuis, et fuit ꝓductũ
ſimul cũ cœlo et terra, nõ in ſe, ſed in ſuo initio, qđ præceſ-
ſit oẽ tps. Nã illud initium et illud nunc ita fuit pricipiũ fu-
turi et principiũ oĩs tpis, ꝙ nõ fuit finis præteriti nec finis
C alicuius tpis, quia nihil adhuc tunc fuerat de tpe: ergo ſi cõ-
ſideremus tps in ſe, cœlum et terra fuerunt ante oẽ tps &
ante oẽs dies, ſed ſi cõſideremus tps in ſui initio, cœlum &
terra ſunt coæua tẽpori. Quod vero addebatur ꝙ informitas
materiæ nõ eſt numerata in tpe, et ꝙ ex hoc præceſſit oẽm
diem et oẽ tẽpus: dicemus ꝙ ſicut cœlum et terra præceſſe-
runt oẽ tẽpus et ſunt coæua tẽpori, ſic illa informis materia
quæ noĩe terræ põt nũcupari præceſſit oẽ tẽpus, et eſt coæ-
ua tẽpori, qa præceſſit tps in ſe, et eſt coæua tẽpori ꝙ̃tũ ad
ſuũ initiũ, in illo. n. primordio nihil adhuc fuerat de tpe, ſed
eſſe incœpit initiũ tpis. Quod et addebatur, qa ſcd'm eũdem
Aug. vbi nulla ſpẽs, nullus eſt ibi ordo, nec venit quicq̃ nec
præterit, nec eſt ibi dies nec viciſſitudo tpis: oportet ad illud
rũderi nõ per cõia, ſed per opinionẽ ꝓpriã Aug. Voluit. n.
Auguſt. ꝙ informitas materiæ præceſſerit ſuã formationẽ 12. Confeſſ.
D nõ tpe ſed origine et natura, quia ſemper informe ſecundũ cap. 29.
ipſum natura et origine præcedit formatũ: et ſicut materia
ĩformis natura et origine præceſſit ſuã formationẽ, ita mul-
to magis natura & origine præceſſit oẽ tẽpus. Nã ſecundũ
ipſum cœli et elemẽta ab initio fuerũt formata, et diſtincta.
Sed dr fuiſſe producta ĩformia, qa natura et origine præ-
ceſſerunt ſuã formationẽ: et quia ſub iſta informi materia
cõtinetur ipſum primũ mobile in cuius motu fundatur tps,
ſcd'm hãc opinionẽ primũ mobile vt pertinet ad informem
materiã præceſſit ſuã formationẽ natura & origine; &
ipſa formatio primi mobilis natura & origine præceſſit
ſuũ motũ cum ſit accidens, et ſubſtãtia natura et origine ſit
prior accidente: & multo magis præceſſit tẽpus, cũ motus
ille natura et origine ſit prior tẽpore et ſit cã tẽporis: per
hæc autem ſunt omnia declarata & argumenta ſoluta.

Cap. XXI.

Quòd mundus factus eſt et incœpit ante omne tempus & cum tempore, ſed non incœpit in tempore: incœpit quidem ante omnem diem, ſed nõ incœpit in die nec cum die.

QVONIAM Auguſt.
de inceptione mundi &
de factione cœli & ter-
Cap. 9. re, ac etiã de factione fi-
ne de productione illius
materiæ informis, videtur
diuerſimode loqui: quia
aliqñ (vt patet ex. 12.
Cõfeſſ.) iſta oſtendit eſſe
facta & producta ante tpa. quia quũ de pductione iſtorũ
loquitur Moyſes, tacet de tpibus, ſilet de diebus, innuens iſta
Cap. 6. eſſe producta ante oẽ tps & ante oẽm diẽ. Sed in. xi. de Ci-
uitate dei vult ꝙ mundus ſit factus cum tpe ſed nõ in tpe.
Ait. n. Proculdubio nõ eſt mundus factus in tpe, ſed cũ tpe.
Quod. n. fit in tpe, & poſt aliqđ fit, et ante aliqđ tps, poſt
id qđ præteritũ eſt, ante id qđ futurũ eſt. Nullũ autẽ ante
mundũ poſſet eſſe præteritũ, quia nulla erat creatura, cuius
mutabilibus motibus ageretur (et ſubdit) Cũ tpe factus eſt
mundus, ſi in eius cõdũne factus eſt mutabilis motus, ſicut
videtur ſe habere ẽt ordo ille primorũ ſex vel ſeptẽ dierũ,
in quibus mane & veſpera noiantur, donec oĩa quæ his
diebus Deus fecit, ſexto perficiantur die, ſeptimoq; in ma-
gno myſterio dei vacatio cõmendetur. Verũ quia Auguſti-
nus ſemꝑ dubie loquitur in hac materia, licet ad vnã partẽ
ſemꝑ videatur declinare magis ꝙ̃ ad aliã, adeo idẽ ibidem
ſubdit, Qui dies cuiuſmodi ſint, aut perdifficile nobis, aut
ẽt impoſſibile eſt cogitare. Sed licet Auguſt. in hac materia
nihil pertinaciter aſſerat, dat tñ nobis materiã cogitandi,
& innuit mundũ fuiſſe factũ & incepiſſe ante oẽ tps &
cum tpe ſed nõ in tpe: innuit etiã ꝙ in ipſa cõdõne mundi
factus eſt motus mutabilis. cũ quo factũ eſt tps, cum quo tpe
incœpit mundus: innuit inſuper ꝙ ſic fuit factus iſte motus
mutabilis, ſicut videtur ſe hẽre ordo ille primorũ ſex vel ſe-
ptem dierũ, in quibus mane & veſpera noiantur, donec oĩa
ſunt facta. Scđm vero cõem ſanctorũ ſniam non reuocantiũ
in dubium ꝙ ad literã fuerunt huiõi ſex dies, per quos lux
illa pducta pgens à meridie in occidens faciebat veſperã,
veniens aũt ad oriens & rediens ad meridiẽ faciebat ma-
ne; et ſic erat dies vnus vbi erat cõpleta circulatio incipiẽs
a meridie vel ab oriente, vbi creditur facta illa lux, & re-
diens illuc facit veſperam & mane: ergo dicere poſſumus
ꝙ mundus factus ſtatim fecit motũ ab oriente in occidens,
ſcđm quem motũ illa lux pducta ſtatim incepit moueri et
facere veſperã & mane; quo poſito verificatur dictũ Au-
guſtini ꝙ mundus fuit factus ante tps & cum tpe, ſed non
Tex. 115. in tpe. Diſtinguit aũt Philoſophus in. 4. Phy. ꝙ quatuor mo-
dis dicitur aliqđ eſſe in tpe. Primo quidẽ modo dicitur ali-
quid eſſe in tpe, quia eſt cum tpe, vel ẽt qñ eſt tps. Sed iſte
modus nullum videtur improprius, qđ patet quadrupliciter;
primo prout tps cõparatur ad motũ, ſcđo prout cõpara-
tur ad locũ, tertio prout cõparatur ad ſpũalia, et quarto pro-

A ut cõparatur ad corporalia. Prima via ſic patet: nã ſicut
aliqua ſunt in tpe & dñr eſſe tpalia, ſic aliqua ſunt in mo-
tu & dñr eſſe mobilia, & cum motus de ſe ſit quidã actus
quia eſt actus mobilis, ita mobilia ꝓprie ſunt in motu qñ a-
ctu mouentur: ſi ergo hoc eſſet, eſſe in tpe, eſſe qñ eſt tps,
hoc eſſet eſſe in motu, eſſe quãdo eſt motus. Quo poſito, vno
quocunq; moto oĩa mouerentur, vt mota materia moueretur
terra, & mouerentur oĩa. Nam quodcũq; ſit illud qđ modò
poſſumus affirmare ꝙ motus eſt, & oĩa alia entia ſunt, qñ
eſt ille motus: ſed quia (vt dictũ eſt) hoc dicebatur eſſe in mo-
tu, eſſe, qñ eſt motus, vno moto oĩa entia eſſent in motu, &
oĩa mouerẽtur qđ eſſet abſurdũ: quare ſi nõ eſt eẽ in motu,
eſſe qñ eſt motus; non erit eſſe in tpe, eſſe quãdo eſt tps, ſed
hoc erit eſſe. in tpe, contineri à tpe. Scđa via ad hoc idẽ pa-
tet put tps cõparatur ad locũ: nã ſi hoc eſſet eſſe in tpe, eſſe
B qñ eſt tps, hoc eſſet eſſe in loco, eſſe qñ eſt locus: & qa gra-
num milii põt eſſe alicuius locus, quia aliquid poſſet eſſe in
grano milij. hoc itaq; hypotheſi ſtante, eſſet in grano milii
oẽ illud quod eſt qñ eſt granum milii: ideo arguit philoſo-
phus in. 4. phy. ꝙ cœlũ eſſet in grano milij. quare ſicut non Tex. 116.
eſt eſſe in loco, eſſe qñ eſt locus, quia totum cœlum eſſet in
grano milij, quia eſt qñ eſt granum milij; ſed eſſe in loco
eſt contineri à loco: ſic nõ eſt eſſe in tpe, eſſe quãdo eſt tps,
ſed eſſe in tpe, eſt contineri à tpe. Tertia via ad hoc idẽ ſu-
mitur put tps comparatur ad ſpũalia: ſi. n. hoc eſſet eſſe in
tpe, eſſe quãdo eſt tps, ipſæ intelligentiæ, et ẽt ipſe deus eẽt
in tpe, quia eſſet quãdo eſt tps, cum tamẽ ſcđm veritatem
Deus non ſit in tpe, ſed ſit ſupra tps, quia non continetur à
tpe, ſed magis continet tps: non. n. opus habet Deus vt ab
aliquo contineatur, quia ipſe continet oĩa. Vide Auguſt. 1.
C Confeſſ. circa principium loquẽs Deo de hoc, dicẽs, An ne- Cap. 3.
hẽs opus, vt à quoq; cõtinearis, qui contines oĩa? Quarta via
ad hoc idẽ ſumitur prout tps cõparatur ad corporalia. nam
ſi hoc eſſet eſſe in tpe, eſſe qñ eſt tps, hoc eſſet, eſſe in rebus
corporalibus, eſſe qñ ſunt corporalia, & quia qđlibet cor-
pus eſt, quãdo eſt aliud corpus, qđlibet corpus eſſet in quoli-
bet corpore vt vinum in vaſe, & vas in vino, cum vas ſit,
quando eſt vinum, & continens eſſet in contento, et econuer-
ſo, & oĩa in oĩbus; quæ ſunt impoſſibilia: ſicut ergo non eſt
eſſe in re corporali, eſſe, quando eſt res corporalis, ſed eſſe
in aliquo corpore; eſt contineri ab alio corpore: ſic nõ eſt
eẽ in tpe, eſſe quãdo eſt tps, ſed eſt cõtineri à tpe. Præter-
miſſo igitur primo modo eſſendi in tpe, cum nõ dicatur ali-
quid eſſe in tpe, quia eſt quãdo eſt tps, ponit philoſophus in
4. Phy. tres modos alios eſſendi in tpe. Nam longũ & bre- à text. 117.
D ue, & multũ & paucum ſunt in tpe: & præteritũ & futu- vſq; ad t. 129
rum, & ẽt ipſum Nunc ſunt in tpe: & tertia ipſa tpalia
dicũtur eſſe in tpe, qui tres modi eſſendi in tpe ſic accipiun-
tur. Nam aliquid põt dici eſſe in tpe, quia eſt paſſio tpis
ſiue proprietas tpis: nam ſemper paſſio dicitur eſſe in eo cu-
ius eſt paſſio: ergo paſſiones & proprietates tpis ſunt in
tpe: & ſcđm hunc modũ, longum & breue, multum et pau-
cum ſunt in tpe; quia ſunt paſſiones tpis: ſicut. n. linea dici-
tur longa et breuis, qa longũ et breue ſunt paſſiones lineæ,
& ſicut numerus et ꝗ̃titas diſcreta dicitur multa & pau-
ca; ſic oĩa hæc dicuntur de tpe, quia tps dicitur longum &
breue, & dicitur multũ et paucũ. Scđo modo dicitur aliqđ
eſſe in tpe, quia eſt aliquid tpis, vtputa quia eſt pars tpis:
& ſcđm hoc Præteritũ & Futurum ſunt in tpe, quia ſunt
partes tpis: ſcđm hoc ẽt, poteſt dici aliquid in tpe, quia eſt

continuatiuum

continuatiuũ tēporis, & ſic Nunc dicitur eſſe in tempore, quia cōtinuat tp̄s: eſt.n. nūc in tp̄e, quia eſt inter tp̄s et tp̄s eſt.n. inter præteritū et futurū. Nā ſicut dicitur aliqd eſſe in aqua, qa eſt inter aquā et aquā, et ex vtraq; parte hēt aquā. ſic eſt Nūc in tp̄e, quia eſt inter tp̄s et tp̄s, et ex vtraq; parte habet tp̄s: ante.n. & poſt. habet tp̄s, ante quidē hēt præteritū, & poſt hēt futurū. eſt.n. finis præteriti, et initiū futuri. Aduertendū tñ ꝙ in ſequēdo viā Philoſophi, nunq̄

4. Phy. t. 89. & inde.

totū tp̄s erit præteritū, & nunq̄ totū fuit futurū, ita ꝙ nunq̄ eſt, vel erit, vel fuit totū præteritū, vel totū futurū; ſcd'm ergo viam illā præteritū et futurū nunq̄ ſunt totū tp̄s, ſed ſemper ſunt partes tp̄is, ita ꝙ præteritū et futurum nō pñs eſſe in tp̄e tanq̄ totum in totū, ſed tanq̄ partes in toto: ſed ſcd'm fidem et veritatē in ipſa creatione mūdi tp̄s erat totū futurum, ita ꝙ tunc futurū non erat pars tp̄is ſed totū tp̄s, et in fine mundi ceſſante motu primi mobilis, tp̄s erit totū præteritū, ita ꝙ tunc præteritū erit totum tp̄s non pars tp̄is. Sic ēt dicere poſſumus de ipſo Nūc, ꝙ ſcd'm philoſophū ſemper nunc eſt in tp̄e, & eſt inter tp̄s et tp̄s: et ſcd'm ipſum nunq̄

4. Phy. t. 104 & inde.

eſt dare Nunc, qd' ſit ante oē tp̄s, nec quod ſit poſt oē tp̄s; habet.n. tp̄s ſe nō ſicut linea recta, ſed ſicut circulus. Nam in linea recta eſt dare punctū in capite lineæ, et in fine lineæ, & in medio lineæ: ſed in circulo nō eſt dare aliquem punctū qui ſit in principio circuli vel in fine circuli, ſed quilibet punctus in eo eſt cōtinuatiuus partiū circuli, quia eſt finis vnius eius partis & initiū alterius, ita ꝙ nullus eſt punctus in circulo qui nō ſit inter lineā et lineā: ſic (vt videtur) cum tp̄s non aſſimiletur lineæ rectæ ſed lineæ circulari, vera eſt opinio philoſophi, ꝙ nullū eſt Nunc, qd' non ſit inter tp̄s & tp̄s: et hoc modo ſcd'm imaginationē philoſophi nō eſt vera ſnīa Fidei, ꝙ ſ. ſit dare Nunc ante oē tp̄s, vel ſit dare nunc poſt oē tp̄s. Dicendū ergo ꝙ hæc imaginatio Philoſophi nō concludit, quia tp̄s ſe habet tanq̄ linea circularis vel ſicut circulus in fieri, non in facto eſſe: imaginabimur ergo ꝙ Nūc fluens facit tempus, ſicut ſi punctus fluens faceret lineam. poſito ergo quod punctus moueretur circulariter et faceret circulum, et circulus ille eſſet in fieri, eſſet dare punctum vbi incepit fieri circulus anteq̄ nihil eſſet de circulo, & eſſet dare punctū poſtq̄ nihil eſſet de circulo. Sic imaginabimur in ꝓpoſito, ꝙ nunc tp̄is in ipſa creatione mundi incœpit fluere & facere tp̄s, & deſinet fluere et facere tp̄s. Quādo ergo illud nūc qd' facit tp̄s incœpit fluere et facere tp̄s, totū tēpus erat futurū, et erat ante omne tp̄s: quādo autē deſinet fluere et quādo ceſſabit primum mobile moueri, totū tp̄s erit præteritū et erit poſt oē tp̄s. Sic ergo fuit in ipſo primordio tp̄is, et ſic erit in fine tp̄is modo. tñ q̄diu durat tp̄s, præteritum et futurū ſunt partes temporis, et Nūc ſemper eſt cōtinuatiuū tp̄is, quia eſt finis præteriti, et initiū futuri. Reuertamur itaq; ad ꝓpoſitū, et dicamus, ꝙ cùm diceremus ꝙ quatuor modis dicitur aliquid eſſe in tp̄e, quorū vnus eſt oīno amotus, quia non eſt eſſe in tp̄e, eſſe quādo eſt tēpus: reſtat ꝙ tribus modis dicatur aliquid eſſe in tp̄e, vt ſuperius tangebatur. Vnus tñ iſtorū modorū diuiditur. nam eſſe in tp̄e qa eſt aliqd tp̄is, pōt eſt duplex, quia vel eſt aliquid tēporis tanq̄ pars, vt præteritum et futurū ſunt in tp̄e: vel eſt aliquid in tēpore, quia eſt initium tēporis, vel finis tēporis, vel continuatiuū tp̄is vt Nūc. Ergo quicquid eſt in tēpore, vel eſt pars tp̄is, vel initiū temporis, vel paſſio tēporis, vel eſt mēſuratū et numeratum a tēpore. Ex his aūt patere pōt, qd' ſupra dicebatur, v3, ꝙ mūdus nō

A fuit factus in tēpore, nec incepit in tēpore, nec ſcd'm totum ſuum eſſe vel ſcd'm totā ſuā durationem eſt in tēpore: quia vel hoc eſſet tanq̄ pars tēporis, ſicut præteritū et futurum: vel tanq̄ initium tēporis, ſicut Nunc: vel tanq̄ paſſio tp̄is, ſicut longum et breue, multū et paucū. vel tanq̄ contentū à tp̄e: conſtat aūt ꝙ mundus nō eſt pars tēporis, non.n. diuiditur tp̄s in mundo:: nec ēt ſe habet mundus ſcd'm ꝙ hmōi tanq̄ continuatiuū eius: et dato ꝙ idē ſit ſcd'm rem Nunc cum ipſo mundo vel cum primo mobili qd' eſt in mundo, non tñ ſub illa rōne eſt continuatiuū tēporis, ſed ſub hac rōne (vt eſt Nūc) dicitur eſſe cōtinuatiuum eius: nec etiā mundus eſt paſſio tēporis, vt hoc modo dicatur eſſe in tp̄e vel fieri in tp̄e, ſicut accidentia fiunt in proprio ſubiecto. Relinquitur igitur ꝙ ſi mundus eſt factus in tp̄e, vel ſi factio mundi dicitur fuiſſe in tēpore. hoc ſit rōne cōtinentiæ, quia. ſ. contineatur in tēpore, fuiſſet ergo primo tp̄s q̄ mūdus fuiſſet

B factus: itaq; mundus nō fuit factus in tp̄e, quia tp̄s nō præceſſit mundum; fuit enī factus cum tēpore et ante tp̄s, quia fuit factus in illo initio tēporis, ſiue in ipſo Nunc, qd' inchoauit tp̄s, quod ſcd'm ſe eſt ante oē tēpus, quia ſemper initium eſt ante illud cuius eſt initium. ſed tñ hmōi nunc & hmōi initium tp̄is vt eſt cōiunctū tp̄i, eſt ſimul cū tēpore: ſcd'm quē

Tex. 123. & inde.

modū loquitur philoſophus in. 4. Phi. ꝙ non eſt tempus ſine nunc, nec nunc ſine tēpore. Mūdus ergo factus in nunc temporis quod fuit primū initium tēporis, dicitur fuiſſe factus ante tēpus & cum tēpore, ſed non in tēpore, prout in Titulo huius capituli dicebatur, et prout eſt per habita manifeſtum. Oībus ergo prætactis modis non habet dici mūdus factus in tēpore, quia nō continetur à tēpore: nec ſunt in mundo alii modi tacti ſuperius, ꝑ quos dicatur mūdus factus in

Modus hic extrahi poteſt ab Ariſt. 4. Phy. tex. 117.

C tēpore: pōt tamē ſcd'm aliquē iſtorū modorū mundus dici factus cum tēpore, vt pōt per habita eſſe notū. Præter tamen oēs præfatos modos pōt dici aliquid eſſe in tēpore, non ꝙ contineatur à tp̄e, ſed quia patitur à tēpore. i. patitur à motu primi mobilis, cuius ꝓpria paſſio eſt tp̄s. Imaginabimur enim ꝙ in illo inſtanti in quo fuerunt facta cœlū & terra, & incœpit primū mobile rotari, incœpit Spūs dñi ferri ſuper aquas, nō quia ferreretur in ſe, ſed quia hēbat efficaciā ſuper re labili et mobili. quo ferebatur ēt ſuper primū mobile, erat.n. ille motus primi mobilis, licet nō appareret, quia nondū erat factū & diſtinctū firmamentū. i. octaua ſphæra, quæ cum aliis ſphæris cœleſtibus ſcd'a die incœpit contra moueri: et quia in illo inſtanti in quo factus eſt mūdus, incœpit motus primi mobilis cuius paſſio eſt tp̄s, in illo eodem inſtanti in quo factus eſt mundus incœpit paſſio mundi à tēpore vel à motu in quo fundatur tp̄s, non ꝙ paſſio ſit

Gilb. in cap. de Actione. 6. Phy. tex. 21. et. 24.

D in inſtanti, quia actio & paſſio fundātur in motu, qui in inſtanti eſſe non poteſt: ſicut ergo aliquid dicitur incipere in inſtanti quāuis in illo inſtanti nihil ſit de tempore, ſic actio & paſſio & motus poſſunt dici incipere in inſtanti, non obſtante ꝙ in inſtanti nihil ſit de motu. Ex hoc ergo poteſt patere dictum Auguſtini in de Ciuitate dei dicentis quòd mundus non eſt factus in tēpore: quod verum eſt quantū ad continentiam, quia tēpus non præceſſit factionem mundi: factus eſt tamen in tempore quantū ad actionē vel paſſionē, quia ſtatim in ipſa factione mundi incœpit mundus pati à motu in quo habet eſſe tēpus: & qa pati à tempore eſt ꝓpriè eſſe in tempore, quātum ad paſſionem poterit dici mūdus factus in tempore. Ex hoc autem poteſt patere veritas Capituli, ꝙ mundus non incœpit in tēpore quantum ad cō

tinentiam, licet poſſit dici incepiſſe in tẽpore quantum ad
actionem et paſſionem. ꝙ verò mundus nõ inceperit nec cũ
die nec in die, patet, quia tempus incœpit ante omnem diẽ,
vt in ſequenti Capitulo poterit declarari.

Cap. XXII.

Quòd diuerſimode loquitur ſcriptura ſacra de creatione mundi, quæ fuit ante omnem diem: & de alÿs operibus ſex dierum.

QVIA modò ſcriptura
ſacra diuerſimodè loqui-
tur de creatione mundi, q
fuit ante oẽm diem: ideo
diuerſitatẽ iſtam in pñti
capitulo volumus enarra-
re. Sed anteꝗ̃ hoc enarre-
mus, volumus declarare,
quõ (ſequendo cõem ſanto-
rum ſniam) nõ eſt ſimile de tẽpore et de die: qa licet mun-
dus fuerit factus cũ tẽpore & ante oẽ tempus, nõ tñ fuit fa-
ctus cũ die, ſed ante oẽm diẽ. In illo qdẽ inſtanti in quo fuit
factus mundus, fuit factũ primum mobile cũ mundo, qđ ſta-
tim incepit volui et incepit rotare alios cœlos, et tunc ſta-
tim incœpit tẽpus, vt dicatur mũdus creatus in principio. i. ĩ
principio tpis, prout ſcđm vnũ modum exponendi exponit
Auguſt. ſuper Gen. circa princ. Nam ſcđm eandẽ Aug. nõ
eſt recurrendũ ad miraculũ, qñ poſſumus aliquid naturali-
Cap. 1. ter ſaluare. Vnde ait. 2. ſuper Gen. circa principiũ. quẽad-
modũ Deus inſtituerit naturas rerũ, iux ſecundũ ſcripturas
eius nos cõuenit quærere, nõ qđ in eis vel ex eis ad miracu-
lum potentiæ ſuæ velit operari. In ſcripturis. n. ſacris non
debemus quærere opera diuina ſcđm miraculũ, vbi poſſu-
mus ea aliter quærere. Si ergo, qñ incepit tps nõ ſtatim in-
cepiſſet primus motus, fuiſſet aliqđ tẽpus ante oẽm motum
primũ, et per cõſequens fuiſſet aliqs motus ante primũ mo-
tum, et in exponendo ſcripturas ſacras oporteret recurrere
ad miraculũ vbi poſſemus ꝓcedere ſcđm naturas rerũ. Pro-
pter qđ ſtatim incœpit tẽpus, et ſtatim incepit motus primi
mobilis, qñ fuit factus mũdus: nõ tñ ſtatim incepit dies, ſed
fuit valde parua morula inter inceptionẽ tpis et factionem
diei, ſiue factionẽ lucis, vbi fuit lux diuiſa à tenebris, ſicut
fuit valde parua morula inter creationẽ angelorũ quæ fuit
in initio mũdi, et eorũ lapſum et cõuerſionẽ. Loquebatur. n.
Moyſes populo rudi et groſſo, ideo nihil in principio Gen.
loquebatur de ſpũalibus angelis: ſed per ipſam lucẽ corpo-
ralẽ diuiſam à tenebris, dabatur intelligi diuiſio bonorũ an-
gelorũ à malis. Cõcludamus igitur, et dicamus, ꝙ ſi elemen-
ta in ipſo initio mundi fuerunt ꝓducta diſtincta ſcđm ſub-
ſtantiã ſiue ſcđm ſuas ſubſtantiales formas, licet in ſe ha-
buerint aliquã cõfuſionẽ. multo magis ipſi cœli fuerũt ꝓdu-
cti diſtincti ſcđm ſuas ſubſtãtiales formas licet in ſe habue-
rint aliquã cõfuſionẽ, vt in proſequendo patebit, rõne cuius
firmamentũ ſeu cœlũ ſydereum ſcđa die dicitur factũ: Pri-
mum itaq; mobile. i. cœlũ cryſtallinum in ipſo initio mundi
productũ diſtinctũ ſcđm ſuũ ſubſtantialẽ formã, ſtatim incę
pit habẽre ſuũ motũ: de quo põt exponi. qđ dicitur in Geneſi
ẽt ante oẽm diem, ꝙ ſpũs dñi ferebatur ſup aquas: qa ipſæ

Etiã quia nõ-
dũ erat capax
& dignus hõ
ad hoc myſte-
rũ capeſcen-
dũ. Et hic eſt
mos diuinæ ſa-
pientiæ, nõ oĩa
ſtatim reuela-
re, ſed ea dũta-
xat quæ ꝓ te-
porũ varietate
et progreſſu vi-
det eſſe neceſ-
ſaria, vt quæ-
uis ætas ſuis
gaudeat reue-
lationibus.

A aquæ. i. ipſi cœli mobiles ferebantur, et mouebantur à ſpiri
tu dñi: de quibus aquis verificatur qđ dictũ eſt ſecũda die,
fiat firmamentum in medio aquarũ. i. in medio cœlorum,
ſicut cœlum ſydereum eſt factum inter primum mobile &
alios cœlos planetarũ: et diuidat aquas ab aquis. i. diuidat,
primũ mobile ab alÿs cœlis planetarũ, qui oẽs cœli (quia in
ipſo initio inceperunt labi et moueri) vocati ſunt aquæ, &
dictus eſt ſpũs dñi ferri ſuper eis. Cum ipſo ergo mũdo in-
cepit primus motus et incepit tps, et ex hoc dictũ eſt tẽpus
vnum de quatuor coæuis. Sed tunc ſtatim incepit dies, qñ fa-
cta eſt lux, quæ motu primi mobilis incœpit rotari verſus
occidens, & venire ad oriens, et facere veſperam et mane.
Et quia factionẽ lucis ſiue factionem diei præceſſit factio
mundi, mundus nõ dicitur eſſe factus cum die, ſed ante oẽm
diẽ: niſi forte vellemus exponere, mundũ eſſe factũ cũ die. i.
B parum ante diẽ, quia modica fuit morula inter creationem
mundi & factionẽ lucis, cũ qua incœpit dies: ſicut modica
fuit morula inter creationẽ Angeli, et cõuerſionẽ eius, quæ
noĩe lucis datur intelligi. Vel poſſumus dicere mundũ factũ
eſſe cum die, vt illa modica morula quæ præceſſit lucem, cõ
putetur cũ prima die. His itaq; prælibatis, volumus narra-
re, quõ diuerſimode loqtur ſcriptura ſacra, quãm deſcribit
creationẽ rerũ, quæ fuit ante oẽm diẽ: et quũ loqtur de ope-
ribus ſex dierũ. Poſſumus. n. dicere ꝙ hmõi diuerſitas eſt
quãtũ ad tria: v3, ꝗ̃tũ ad ipſam operationẽ. ꝗ̃tũ ad rerum
enumerationẽ, & ꝗ̃tũ ad Trinitatis inſinuationẽ quorũ pri-
mũ intendimus in hoc capitulo declarare. Propter qđ ſciẽ-
dũ ꝙ in principio Geneſeos aliter deſcribitur ipſa primor-
dialis productio rerũ, et aliter deſcribuntur opera ſex die-
rũ. Nam primordialis productio rerũ deſcribitur per ſim-
C plicẽ emanationẽ à Primo, ideo dicitur In principio crea-
uit Deus cœlũ et terrã. Creatio quidẽ nõ eſt motus, nec mu-
tatio propriẽ loquendo: motus. n. nõ eſt, quia oĩs motus fit in
tpe, creatio verò fit in Inſtanti: mutatio aũt nõ eſt, quia nõ
eſt terminus motus, creationẽ aũt nullus põt præcedere mo-
tus, quia nulla eſt præiacens materia cuius variatio ſit mo-
tus, ad quẽ motum ſequatur creatio: ſed (vt cõiter ponitur)
Creatio eſt ſimplex emanatio rerũ a Primo. Primordialis
itaq; creatio rerũ deſcribitur per creationẽ ſeu per ſimpli-
cẽ emanationẽ, quũ dicitur In principio creauit Deus cœ-
lum et terrã. Inter quos cœlũ et terrã ẽt in ipſo primordio
erant abyſſus et tenebræ: et erant aquæ ſuper quas fereba-
tur Spũs dñi: i. erant aquæ quæ ferebantur et mouebãtur à
Spũ dñi. Opera tñ ſex dierũ nõ deſcribũtur per creationẽ,
ſed per factionẽ, quũ dixit Deus, fiat lux, et facta eſt lux:
D qđ factũ fuit prima die: et quũ dixit Deus, fiat firmamẽtũ
in medio aquarũ, et quũ dixit, fecit Deus firmamẽtum, &
quũ dixit factũ eſt ita, factum fuit ſcđa die: et ſic de alÿs
diebus. Nã in oĩbus operibus ſex dierũ vel eſt, FIAT, vel
factũ eſt ita, vel FECIT DEVS, vel ſunt ibi oĩa iſta: et ſi
in operibus ſex dierum fit mentio de creatione, iuxta illud
Creauit Deus Cete grandia, ibi (creauit) exponẽdũ eſt pro
(fecit): nam quũ dicitur, Creauitq; deus Cete grandia, &
oẽm aĩam viuẽtẽ atq; motabilẽ, poſtea ſubditur, quã ꝓduxe-
rant aquæ in ſpẽs ſuas; nõ eſt igitur per creationem, qa nec
æque, nec alicui creaturæ cõceſſũ eſt ꝙ poſſit aliqđ creare.
Dicamus itaq; ꝙ pria ꝓductio rerũ fuit per creationẽ, qa
non erat materia præiacẽs de qua poſſent res fieri, ſed ſolũ
poterant creari ſed opera ſex dierũ fuerunt ꝑ factionem,
quia oĩa illa opera fuerunt facta ex aliqua materia, nã poſt
primã

Verbũ (creauit) ad ea etiã aptatur, quæ ĩ ex nihilo à deo facta ſunt.

primā creationē rerū nihil post ·a ſcđm ſe totū fuit creatū. Dicimus (ſcđm ſe totū) ꝓꝑ hoīem. in cuius ꝓductiōe ſemper eſt aliqua creatio ꝙtum ad aīam rōnalē. Itaq; primus hō & alij hoīes ſecundū ſe totos nō ſubiacent creationi, ſed ſecundū corpus fiunt ex materia præiacente, vt Adam fuit formatus de limo terræ, & Eua de coſta viri, et oēs alij homines tam mares ꝙ fœminæ generantur ex menſtruis, non ergo ſcđm ſe totum. ſed ſolum ꝙtum ad aīam, hō accipit eē per creationē Si ergo volumus referre res ad ſuū primordiale principium, ſic oēs res dicuntur eſſe creatæ qa ſi fiūt ex materia præiacente, illa materia quātū ad ſuum primordium hēt eſſe per creationē : ſed ſi volumus eas referre ad ſuum materiale principiū proximū et īmediatū, ſic res in ipſa ꝓductione primordiali ante oēm diē acceperunt eſſe ꝑ creationē, ſed poſtea in operibus ſex dierum acceperūt eē per factionē: ideo dicitur ꝙ in principio creauit Deus cœlū et terrā, poſtea dicitur, ꝙ primo die fecit lucē, ſcđo firmamentū, & ſic de ſingulis. Si aūt dicitur ꝙ quia die creauit Deus Cete grandia, ibi (creauit) accipitur pro (fecit) vt ſuperius dicebatur, quia ex aquis tanquam ex materia præiacente fuerunt facta.

Cap. XXIII.

Quòd non ſolùm quātū ad operationē, ſed ēt quātum ad rerū enumerationē, et trinitatis inſinuationē, diuerſimode loquitur ſcriptura ſacra de prīa productione rerū, et de operibus ſex dierū.

PATET quidē ex capitulo præcedēti ꝙ ꝙtum ad ipſam operationē aliter loquitur ſcriptura ſacra de prīa ꝓductiōe rerū, et de operibus ſex dierū, quia illam primō productionē et illā primā operationē vocat ſcriptura ſacra creationē, quū dicitur, In principio creauit Deus cœlū & terrā: operationes aūt alias ſex dierū vocat factiones. et ſi aliq̄ñ in operibus ſex dierū dicat ſcriptura ſacra ꝙ Deus creauit, exponēdū eſt (creauit) ideſt (fecit) vt antea dicebatur. Vel poſſumus dicere ꝙ licet oīa opa ſex dierū fuerint factiones, & nullum tale opus fuerit creatio niſi forte ꝙtum ad aīam rōnalē, nō tñ vacat a myſterio ꝙ in operibus ſex dierū aliq̄ñ ſacra ſcriptura dicat, creauit: quia, ſi referrentur res ad ſuū primordiale principiū, ēt ipſe res factæ dicerētur creatæ, quia ſi ſunt factæ de aliquo, et illud aliquid de aliquo ſcđm ſcripturā ſacram et ſcđm veritatē nō eſt abire in infinitū, ſed illud ex quo factæ ſunt res, v3, materia rerū primo producta, fuit creata ex nihilo. Aduertendū aūt, ꝙ diximus oīa opera ſex dierū fuiſſe factiones, et nō fuiſſe ibi creationē, niſi forte quantū ad aīam rōnalē, ꝙ ideo addidimus ibi (forte), qa verba Auguſt. ſuper Gen. vñr ſonare, vel ſaltē videtur ſub dubio relinquere, (Lib. 3. ca. 22.) Vtrū aīa rōnalis primi hoīs fuerit producta ante corpus in ipſa prima creatione rerū, vt in operibus ſex dierū nihil fit creatū, ſed aīa prius creata, poſtea ſexta die corpori humano ſit infuſa: licet rōnabilius ſit dicere de illa aīa ſicut de cæteris aīabus, ꝙ creādo fuerit infuſa, et infundēdo creata. quia qđ pōt ſine miraculo ſaluari, nō oportet ꝙ ad miraculū recurratur, vt ſupra ꝓbauimus per Auguſt. (2. de Gen. ad lit. cap. 1.) His itaq; viſis, volumus oſtēdere ꝙ ꝙtū ad rerū enumerationē,

A et ꝙtū ad Trinitatis inſinuationē, diuerſimode loqtur Scriptura ſacra de prima ꝓductiōe rerū, et de opibus ſex dierum. nā in prima productione rerū aliter enumerat res, et aliter inſinuat Trinitatē, ꝙ in operibus ſex dierū. Propter primū, ſciendū ꝙ in prīa ꝓductione rerū magis cōfusè enumerat res, et magis cōfuſe noīat eas· nā non noīat diſtincte niſi cœlū & terrā, et tñ in hac diſtincta noīatione ſunt variæ expoſitiones Sanctorū. Nā ſcđm vnum modū exponendi, per cœlū intelligitur cœlum empyriū. & per terrā elementū terræ. Sunt tñ aliqui, qui per terrā volunt intelligere totā corporalē materiā : et per cœlū angelicam et ſpūalem creaturā, iuxta illud Auguſt. ſuper Gen. circa principium, (Cap. 1.) An cœlū intelligendū eſt creatura ſpūalis, terra vero corporalis materies? et. 12. Cōfeſſ. ait ꝙ ſcđm vnū modū exponendi, (Cap. 17.) In principio fecit cœlū et terrā. i. intellectualē atq; B ſenſibilem, vel corporalē atq; ſpūalem creaturā. Scđm ergo primā expoſitionē accipiendo pro cœlo cœlū empyriū, & pro terra elementū terræ, ſcriptura ſacra in prima ꝓductione diſtincte noīauit extrema, quia cœlum & terrā: ſed confuſè noīauit media, quia inter cœlū empyriū quod eſt vnū extremū oīno ſuperius, et terrā qđ eſt extremū oīno inferius, ſunt media, aqua. ſ. aer, ignis, et oēs cœli mobiles, quæ oīa ſub modo cōfuſo ſcriptura ſacra tribus vocabulis noīauit, v3, per abyſſum, et tenebras, et aquas, ſuper quas ferebatur Spūs dñi: vt per abyſſum intelligantur duo elemēta ſ. aer et aqua ſimul mixta, quæ ſic ſe habentia faciebant quandam abyſſum et quandā confuſionē: per tenebras intelligatur elementū ignis qđ ante creationē lucis nō lucebat, quia ignis in ſphæra ꝓpria nō lucet: erat ergo tenebroſus, & erat ſuper faciē abyſſi; & hmōi tenebræ & hmōi eleC mentū ignis ſic tenebroſum, erat ſuper aerē īmixtū aquæ, quæ duo elementa aer & aqua tunc vocabātur vel vocari poterant abyſſus. Per aquas verò latas, & motas à ſpiritu dñi, poſſunt intelligi oēs cœli mobiles. Nā ſpiritus dñi, ſcđm vnum modū exponendi, dicebatur ferri ſuper aquas, nō ſecundū ſe, ſed quia faciebat ipſas aquas et ipſos cœlos mobiles ferri & moueri. Nā ab ipſo principio cœpit ipſum primum mobile moueri, et circūferre oēs alios cœlos mobiles, vt ſuper oēs illas aquas et ſuper oēs illos cœlos diceretur ferri Spūs domini, quia virtute illius ſpiritus et virtute diuina oēs illæ aquæ. i. oēs illi cœli mouebantur, ſicq; ſub mō confuſo aquā & aerē per abyſſum, ignem per tenebras, et per aquas oēs cœlos mobiles noīauit. quæ oīa ſunt inter cœlum empyriū, et elemētū terræ. Sed licet ſcriptura ſacra quodāmodo confuſe enumeret et enarret res productas, ſaltē res D medias, quæ ſunt inter cœlum empyriū, et elementū terræ, opa tamē ſex dierū magis manifeſte enumerat, quia in prima die fecit lucē, in ſcđa fecit firmamentū qđ vocauit cœlum, et in tertia cōgregauit aquas et diſtinxit elementa: in quarta fecit luminaria cœli, Solem, et Lunam, et Stellas, & hmōi. Habito q̄uo ſcriptura ſacra diuerſimode loquitur de prima ꝓductione rerū, et de operibus ſex dierū quantū ad ipſam operationē. quia operationē primā vocat creationē, quia de nihilo; operationes alias ſex dierū vocat factiones, qa de aliquo: & oſtenſo q̄uo etiā diuerſimode loquitur ꝙtum ad ipſam rerū enumerationē, quia magis confuſe enumerat & enarrat res in ipſa prima ꝓductione, & poſtea magis clare loquitur in operibus ſex dierum. Volumus oſtendere ꝙ etiā diuerſimode loquitur in inſinuatione Trinitatis, quia aliter inſinuatur & ſignificatur Trinitas in prima

A pductione reꝝ, & in operibus ſex dieꝝ. Vtrobiq; quidem ſignificatur tota trinitas, et vtrũq; eſt tota trinitas operata, pri mã, v3, pductionẽ rerũ. et opera ſex dieꝝ. Nã in prima pductione rerũ ſignificatur Trinitas per Deũ, et per principiũ. et per ſpũm domini q ferebatur ſup aquas. Nã quũ dicitur, Deus in principio creauit cœlũ et terrã (& poſtea ſubditur) ſpũs domini ferebatur ſup aquas, in eo, ꝙ dicitur, Deus, intelligitur Pater: in eo ꝙ dicitur, In principio, ſignificatur Filius: in eo ꝙ ſubditur, Spũs domini ferebatur ſup aquas, datur intelligi Spũs ſanctus, vt vult Aug. 1. ſuper Gen. Deus ergo pater in principio. i. in ſuo filio creauit cœlum & terrã. & in ſpiritu ſancto ferebatur ſuper aquas, qa in ſpiritu ſancto cõplacebat ſibi in re pducta.

Cap. 1.

.1

Nã ſicut mens artificis fertur ſup opus, qñ eſt ſibi cura de opere, & cõplacet ſibi in opere: ſic ſpũs ſanctus ferebatur ſup aquas, quia tota Trinitas et appropriate Spũs ſanctus hẽbant curã de re pducta. B ſic ergo inſinuatur Trinitas in priã pductione rerũ. Sed in opibus ſex dieꝝ inſinuatur Trinitas p Deũ dicentẽ, et per videre ꝙ eſſet bonũ: ſic. n. loquitur ſcriptura de opere primæ diei, dixit Deus, fiat lux, et facta eſt lux, & vidit Deus lucẽ ꝙ eſſet bona. Et ſic de opere tertiæ diei, Dixit verò Deus cõgregentur aquæ, factũq; eſt ita. Et ſic de opere quartæ diei, Dixit aũt Deus, fiant luminaria, et factũ eſt ita, et vidit Deus qđ eſſet bonum.

Alia perſonarũ inſinuatio.

In eo ꝙ dicitur, Deus, intelligitur Pater: in eo ꝙ dicitur, Dixit. i. verbũ genuit, intelligitur Filius: in eo ꝙ ſubditur, Et vidit Deus ꝙ eſſet bonũ. i. cõplacuit ſibi in re producta, intelligitur Spũs ſanctus. In opere. n. cuiuſlibet diei hñr hæc tria, Deus, Dixit, & Vidit ꝙ eſſet bonũ (excepto opere ſcdæ diei, vbi nõ dicitur, vidit Deus ꝙ eſſet bonũ) per quæ tria ſignificatur tota Trinitas, pater, verbũ, et ſpũs ſanctus. C Quare aũt aliqñ prætermittitur, Vidit Deus ꝙ eſſet bonũ. i. cõplacuit ſibi in re pducta per qđ ſignificatur ſpũs ſanctus? Dici põt ꝙ qñ in opere cuiuſlibet diei fit mentio de Patre, qui dixit; & de filio ſiue de verbo, qđ dicendo genuit, quia dicere non poteſt eſſe ſine verbo, quia hoc eſt dicere, verbũ producere vel Verbum formare, et fit mẽtio de ſpũ ſancto, in quo vidit ꝙ eſſet bonũ, & in quo ſibi cõplacuit: vt oſtẽdatur ꝙ tota Trinitas operata eſt nõ ſolum primã productionẽ rerũ, ſed etiã oĩa opera ſex dierum, quia indiuiſa ſunt opera trinitatis vt ſancti tradunt, qm̃ eſt indiuiſa ſubſtantia: aliqñ tñ in opere alicuius diei prætermittitur, Vidit Deus qđ eſſet bonũ, in quo ſignificatur ſpũs ſanctus, vt inſtruamur, & doceamur, ꝙ noĩato patre & filio, etiã non noĩato ſpũ ſancto, intelligitur ibi ſpũs ſanctus, tanꝗ nexus in ijs quæ nectit: & tanquã amor in re amata. D Eſt. n. ſpũs amor nectens patrem & filium, & eſt amor in quo pater diligit filiũ & econuerſo: eſt enim quidã naturalis amor patris ad filium, & filij ad patrẽ. Etſi contingat patrem nõ diligere filium vel econuerſo, hoc eſt ex malitia patris vel ex malitia filij. Vbi autem nulla põt eſſe malitia, non põt intelligi pater & filius, niſi intelligatur amor vnius ad alterũ. Cùm ergo noĩatur pater & filius, et cùm noĩatur vterq; intelligitur ſpũs ſanctus qui eſt amor vtriuſq;. His itaq; declaratis, meritò forte aliquis dubitaret, quare in prima pductione rerũ ſic loquatur ſcriptura ſacra in quadã vniuerſalitate et cõfuſione, ꝙ Deus creauit cœlũ & terrã, et qđ erant tunc abyſſus & tenebræ. In operibus aũt ſex dieꝝ dixit Deus, fiat lux, et facta eſt lux, & ſic de operibus alijs. Quare ergo in ipſo primordio non dicitur, Dixit Deus, fiat cœlum, et factũ eſt cœlũ,

Quidã ab Hebræis edocti dicunt, eũ huius cœli vtilitatẽ nõ dũ eſſet manifeſta donec aquæ ſepararentur à terra, ideirco Moyſen diſtuliſſe ĩ tertiũ diẽ qñ facta eſt hmõi ſeparatio. Mihi pbatur abſtinuiſſe Moyſen ne diceret ꝙ eſſet bonũ, qm̃ firmamentum adhuc impfectũ erat, cũ nõ hẽret ſuũ ſtellaꝝ ornatũ, in quo ſumã illius pulchritudo cõſiſtit. ſuã deinde pfectionem quarta die adeptum eſt.

A vel fiat abyſſus & facta eſt abyſſus, & ſic de alijs? Quod Auguſt. ſuper Gen. circa principiũ dupliciter ſoluit: primo ex cõfuſione ad diſtinctionẽ: ſcđo ex informitate ad formoſitatem. Vt ſit prima ſolutio, ꝙ ſicut fuerunt res prius cõfuſæ, et poſtea diſtinctæ, et per partes explicatæ, qualitercũq; ſit iſtud prius ſiue origine ſiue tpe: ſic ſcriptura ſacra prius in quadã vniuerſalitate & confuſione loquitur de priã productione rerum quæ fuit ante oẽm diem, & poſtea diſtinctè & per partes explicat operationes ſex dierũ. Hoc eſt ergo quod Auguſt. ibidem ait, Cur ita dictum eſt, In principio creauit Deus cœlum & terrã. & non dictũ eſt, In principio dixit Deus, Fiat cœlum et terra, et facta ſunt cœlum et terra: ſicut de luce enarratur, Dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt lux? Vtrum prius vniuerſaliter nomine cœli & terræ cõprehendendũ erat & cõmendandum qđ B fecit Deus: & deinde per partes exequendum quõ fecerit, cũ per ſingula dicitur, Dixit Deus, fiat, ideſt, qa per Verbũ ſuum fecit quicquid fecit? Secunda via ad idem ſumitur ex informitate ad formoſitatẽ. nam cum Verbũ illud ſit ſemp formatum & formoſum, & imperfectio & informitas (ſecundũ ꝙ hmõi) non imitentur Verbum illud, qñ dicebatur de ipſa informitate, quòd fuit primitus ante oẽm diem, non erat dicendũ, dixit Deus fiat. i. Verbum genuit nec per qđ fecit, ſed poſtea in enumeratione dierũ qñ dicebatur de diſtinctione & ornatu reꝝ in quibus conſiſtit eorum formoſitas, tunc dicendum erat, Dixit, Deus fiat, ideſt, verbum genuit, & per quod fecit: quia res iam formatæ & formoſæ imitãtur Verbũ illud, qđ nunꝗ poteſt eſſe informe. Hoc eſt ergo qđ Auguſt. in eodẽ loco ait. Cũ primam fiebat informitas materiæ ſiue ſpiritalis ſiue corporalis, non erat di C cendũ, dixit Deus, fiat. quia formã Verbi ſemper patri cohærentis quo ſempiterne dixit Deus oĩa, nõ imitatur ĩperfectio, cum diſſimilis ſit ob eo qđ ſumme ac primitus eſt.

Li. 1. de Gen. ad lit. cap. 3

Cap. XXIIII.

Quòd Plato poſuit quatuor modos eſſendi rerum: ſed dimittendo uiam Platonis, poſſumus oſtendere ꝙ res habent octo modos eſſendi.

SECVNDVM Platonis opinionem res iſtæ ſenſibiles et corporales habent quadruplicẽ modum eſſendi, v3, ideale, intellectuale, rõnale, & ſenſibile. Voluit quidem ꝙ iſtarũ rerũ ſenſi D bilium eſſent ideæ ſeparatæ, vt puta lapis & planta hẽbant ideas ſeparatas, quia ſecundũ ipſum eſt dare ideã lapidis, et ideã plantæ. Et ab illis ideis voluit ꝙ fierent ſpecies in mentibus angeloꝝ, in animabus noſtris, et in materia ſenſibili, quia ab idea lapidis cauſabatur ſpecies lapidis in mẽte angelica, in aĩa noſtra, et in materia ſenſibili: ſed hmõi ſpecies recipiebantur in mente angelica magis vniuerſaliter, in aĩa noſtra minus vniuerſaliter, in materia ſenſibili oĩno particulariter. ergo lapis habet quadruplex eſſe, vnum ideale prout eſt dare ideam lapidis aliud intellectuale, put ab illa idea cauſatur ſpẽs. lapidis in mente angelica, tertium rõnale prout ab illa eadem

idea

idea cauſatur huiuſmodi ſpecies in anima noſtra, et quar A
tum omnino ſenſibile & particulare prout ab illa eadem
idea cauſatur forma lapidis in hac materia particulari et
Nihil eiuſmodi apud Plat. legitur, ſed hoc ei attribuit Ariſt.
ſenſibili. Et ideo fuit Platonis opinio in narrando rerum
principia, quod vnitas eſſet ex parte formæ, & pluralitas ex
parte materiæ. quia erat vna idea, quæ ſuam ſimilitudinē
imprimebat in pluribus rebus, vtpută in mentibus angelo-
rum, in animabus noſtris, & in materia ſenſibili: ideo ex
parte formæ poſuit vnitatem, ex parte materiæ pluralita-
tem, quam diuiſit ſecundum magnum et paruū: quia mens
angelica recipiebat ſimilitudinem ideæ lapidis vel cuiuſ-
dam alterius ideæ ſecundum magnū, quia recipiebat eam
valde vniuerſaliter: anima autem noſtra reſpectu intelligē
tiæ recipiebat ſecūdū paruum, quia recipiebat minus vni-
uerſaliter, ſed reſpectu materiæ ſenſibilis recipiebat ani-
ma noſtra huiuſmodi ſimilitudinem ſecundum magnum: B
ſed materia ſenſibilis recipiebat eam omnino ſecundum
paruum, quia recipiebat eam omnino contracte & parti-
T.55. et. 30. cularitet, quæ omnia locū habent in primo Phy. vbi hæc
Platonis opinio recitatur. Sed hæc opinio ſtare non pōt,
primo quia ponebat iſtas ideas ſeparatas: tamen Aug. lib.
Octuagintatrium queſtionū nititur ipſum excuſare, dicēs
quod poſuit eas in mente diuina. Sed hoc non eſt ex doctrina
Platonica. Nam ſequentes Platonem, has ideas oīno ponūt
ſeparatas, & vocant eas Deos, vt patet ex lib. Procli. Hoc
etiam idem quedam gloſa ſuper Gen. innuit, dicens quod Pla
to poſuit tria rerum principia, Deum, Exemplar, & Ma-
Plato in Timæo circa medium, probat breuiter ideas eſſe.
teriam: innuens fuiſſe Platonis opinionē, ideas fuiſſe quæ-
dam exemplaria, ad quæ aſpiciebat Deus cùm volebat ali
quid agere: ſed ponere tales ideas ſeparatas, eſt inconue-
niens, vt patet per Philoſophum in pluribus ſuis libris. Rur C
ſus poſuit ideas illas eſſe quiditates rerum ſenſibilium, aſſe
1. Lib. poſt. t. 35. 7. meta. 33. 10. meta. tex. vlti.
rens quod de illis eſſet ſcientia, quem deridendo philoſophus
in Poſterioribus ait, Gaudeant enim ſpecies, mōſtra enim
ſunt, & ſi ſunt, nihil ad rationem. Dicuntur enim aliqui
gaudere qui ſtant ocioſi & nihil faciunt, ideo deriſorie di-
xit Philoſophus, Gaudeant ſpecies, ideſt, gaudeant ideæ et
quieſcant, monſtra enim ſunt. i. contra naturā ſunt, et nihil
ſunt, & ſi ſunt, nihil ad rationem. i. nihil ad ſcientiam, quia
nihil conferunt ad noſtrum ſcire, habent enim hæc ſenſibi
lia ſuas cauſas & ſua principia per quæ ſciuntur; propter
quod nō indigemus ideis Platonicis ad ſciendū, quieſcant
ergo ideæ et gaudeant, et non inquietentur a nobis propter ſci-
re noſtrū. quod vero Plato poſuit quod ab ideis deriuabātur
ſpecies in mentibus angelorum, ſi dixiſſet hoc de ideis in
mente diuina, bene dixiſſet: ſed quia dixit hoc de ideis ſe- D
paratis, non bene dixit, quia nec eſt dare tales ideas. Quod
etiā dixit de animabus noſtris quod ab illis ideis deriuabātur
ſpēs in animas noſtras, de quibuſcūq; ideis loquatur, patet
eſſe falſum, quia tunc noſtrū diſcere eſſet reminiſci: ſi. n.
anima noſtra in ſui primordio haberet ſpecies ſic impreſ
ſas, non diſceret aliquid de nouo, quia nullas nouas ſpecies
acquireret, ſed ſolum reminiſceretur, quod Philoſophus in
Tex. 14. probando in tertio de Anima ponit quod intellectus noſter in
ſui primordio eſt ſicut tabula raſa, in qua nihil eſt ſcriptū.
Quod aūt vlterius dixit de materia ſenſibili, patet quod eſt
dare particularia agentia, a quibus introducuntur particu
lares formæ in materia ſenſibili, vt non oporteat ponere
ideas: ſufficit quidem ponere ideas in mente diuina: a qui-
bus facta eſt prima productio rerum, et ſubiecta ſunt paſſi

A ua actiuis, vt naturaliter fiant effectus ſenſibiles quos vi-
demus. His itaq; prælibatis, dicamus quod licet de modis eſ-
ſendi rerum non ſit tenenda Platonis opinio, gratias refer
re tamen debemus Platoni, quia dedit nobis materiā cogi-
tandi & inueſtigandi modos eſſendi rerum, ſecūdū quem
modum loquitur Philoſophus in. 2. Metaphy. quod hēre gra- Tex. 2.
tias debemus his qui ſunt diſcordes ab opinionibus noſtris,
excitauerunt. n. intellectum noſtrum. Poſſumus ergo dice-
re quod (quantū ad præſens ſpectat) octo ſunt modi eſſendi re Octo gradus
rum: habēt enim res eſſe in deo: in mente angelica: in ſe- eſſendi rerum.
ipſis: in rationibus obediētialibus: in rationibus ſeminali-
bus: in elemētis: in ſuis principijs: & in ſua duratione. Res
enim in deo ſunt æternaliter, in mente angelica intellectua
liter, in ſeipſis eſſentialiter, in rationibus obedientialibus
materialiter, in rationibus ſeminalibus primordialiter, in
B elementis cauſaliter, in ſuis principijs terminatiue, in ſua
duratione perpetualiter. In deo quidem ſunt æternaliter,
quia quæ videmus per tempora explicari, fiunt ab æterno I.
in mente diuina, & rōnes eorū ab æterno fuerunt in deo.
Et quia hæ rationes appropriatè dīr eſſe in filio, Deus
pater dicitur omnia facere per filium, et filius dicitur eſſe
ars patris, plena omnium iſtarum rationum. Hoc eſt ergo
quod Auguſt. dixit. 6. de Trin. quòd filius eſt ars quæ- Cap. 6.
dam omnipotentis atque ſapientis Dei, plena omnium rō-
num viuentium incommutabilium. Rationes enim ſunt in
Deo rerum viuentium & non viuentium, & ſunt ibi ra-
tiones rerum mutabilium & variabilium. rationes tamen
rerum non viuentium, vt ſunt in Deo, ſunt viuentes. Ideo
dicitur Ioan. 1. Quod factum eſt, in ipſo vita erat. Omne
enim quod factum eſt, & omnia iſta quæ facta ſunt, & ēt
C quæ non viuunt, ab æterno erant vita in Deo, et viuebant
in ipſo: nam quicquid eſt in Deo, Deus eſt. Si ergo Deus
eſt viuus & eſt ipſa vita, ea quæ ſunt in ipſo (vt ſunt hu-
iuſmodi) viuunt & ſunt ipſa vita: ſic etiam rationes rerū
commutabilium ſunt in deo incommutabiliter, quia apud
ipſum non eſt tranſmutatio nec viciſſitudinis obumbratio, Iac. 1.
ideo rationes illas quibus ars diuina dicitur eſſe plena, vo-
cat Aug. viuentes & incōmutabiles. Secundo dicuntur res II.
eſſe in mēte angelica intellectualiter: ſi enim Plato poſuiſ
ſet illas ideas & illas rōnes in mente diuina, & dixiſſet
quòd ab eiſdem ideis & ab eiſdem rationibus in mente di
uina fluxerunt ſpecies in mentes angelicas intellectuali-
ter, & in materiam exteriorem ſenſibiliter, benè dixiſſet:
ſed in hoc errauit quod non poſuit illas in mente diuina, ſed
per ſe ſeparatas. Habent itaq; res eſſe non ſolum in Deo
D æternaliter, ſed etiam in mente angelica intellectualiter:
quia ab illis rationibus æternis fluxerunt ſpecies intelle-
ctuales rerū in mentes angelicas: et ex hoc omnis intelligē
tia in libro de Cauſis dicta eſt plena formis, quia quot po- Prop. 4.
tuit recipere de formis & ſpēbus intelligibilibus ab ideis
& rationibus in mente diuina, tot recepit: & quia omne
quod recipitur in aliquo, recipitur ſecūdum modum rei re
cipientis, quia mentes angelicæ ſunt intellectuales, res hāt
ibi eſſe intellectualiter. Tertio res hāt eſſe in ſeipſis eſſen III.
tialiter, quia (vt probatur in. 7. Met.) vnūquodq; eſt id, quod Tex. 21.
eſt per eſſentiā ſuam: & quia res in ſeipſis ſunt id quod
ſunt, dicuntur in ſeipſis eſſe eſſentialiter. Quarto res ſunt IIII.
in rōnibus obedientialibus materialiter: dicūtur enim ra-
tiones obedientiales ad differentiā rōnum ſeminaliū. Illæ
quidē dīr rōnes ſeminales, quas Deus inſeruit materiæ pa

F

vt ſubijcitur agentibus naturalibus, de quibus loquitur Au-
Cap. 9. guſt. in multis locis. Nã tertio de Trinitate ait, ꝙ ſicut ma-
tres grauidæ ſunt fœtibus, ſic iſte mundus cauſis naſcẽtiũ.
Et idem in eodẽ libro vult, ꝙ quicquid fecerunt illi mali
angeli tpe Pharaonis, fecerunt per adhibita ſemina cõiun-
gendo actiua paſſiuis. Ad differentiã ergo rõnum harum
ſeminalium per quas fiunt res naturaliter, dicũtur eſſe in
materia rõnes obediẽtiales per quas fiunt ſupnaturaliter.
Ideo diximus ꝙ in rõnibus obedientialibus ſunt res mate-
rialiter, quia ex quo ipſa materia eſt pducta à deo, opꝫ ꝙ
ipſa materia ſit ad obedientiã dei, vt fiat de ea quod vult
Deus, & ſcdm hoc dicuntur in materia eſſe rõnes obediẽ-
tiales. Conſtat aũt ꝙ materia non eſt pducta à naturali-
bus agentibus, ideo nõ eſt ad obedientiam eoꝝ, niſi quate-
nus ordinauit Deus, et niſi quatenus voluit Deus inſerere
materiæ rõnes ſeminales, vt ſcdm eas agerent agentia na-
turalia: aliqua tñ reſeruauit ſibi poſſe facere de materia
quæ non pñt naturalia agentia, & illa dñr fieri ſcdm ra-
tiones obedientiales. Scdm itaq; tales rõnes dicerentur res
eſſe materialiter, quia ipſa materia ſic ſubiecta Deo eſt,
V. vt fiãt de ea res quas Deus vult. Quinto res ſunt in rõni-
bus ſeminalibus primordialiter, vel (vt clarius loquamur)
naturaliter. nam (vt diximus) ea dicuntur fieri ſcdm rõ-
nes ſeminales quæ fiunt naturaliter, vel quæ fiunt à natu-
ralibus agentibus: tñ poſſunt dici ſcdm rõnes ſeminales
res eſſe primordialiter, quia prius ſunt ſcdm rõnes ſemi-
VI. nales ꝙ̃ ſcdm ſeipſas. Sexto dicuntur eſſe res in elementis
cauſaliter, vt diſtinguamus inter rõnes ſeminales, & elemẽ-
ta: vt rõnes ſeminales magis ſonent in quandã aptitudinem
paſſiuã, prout ſunt in materia quædã aptitudines p quas
1.70.75.79. pñt fieri tales effectus: vt ſicut Philoſophus in prĩo Phy.
poſuit tria reꝝ principia, materiam, formã, & priuatio-
nẽ, reprehendendo Platonẽ, quia priuationẽ deſpexit, no-
lens ipſam ponere principiũ: ſic nos dicamus tria eſſe prin-
cipia, materiam, formã, et rõnẽ ſeminalẽ. Aduertendũ aũt
ꝙ cum priuatio de ſe ſit non ens, ſi aũt dicit aptitudinem,
hoc videtur eſſe per quandã implicationẽ & cõcomitan-
tiam: illud. n. eſt priuatum quod nõ eſt, eſt tñ aptum natum
eſſe. Ratio aũt ſeminalis magis dixit ipſam aptitudinẽ ad
rem fiendã: et ideo magis videtur eſſe ponendã rõnem ſe-
minalẽ principiũ, ꝙ̃ priuationẽ, quis vna videatur inten-
tio vtriuſq; dicentis. Sed diceret aliquis ꝙ ſemen ſonat in
actionẽ, ideo in generatiõe aĩalium qđ dat maſculus dici-
tur ſemen, qđ dat fœmina dicitur menſtruum: ſemen ergo
qđ ſe tenet ex parte maſculi in actionẽ ſonat. rõnem itaq;
ſeminalẽ poſſumus hoc modo referre ad actionẽ, quia ex-
ponemus ꝙ in materia eſt rõ ſeminalis. i. eſt ratio per quã
ſubijcitur actioni. quare ſi Aug. videtur diſtinguere inter
res, eſſe ſcdm cauſas, et ſcdm rõnes ſeminales, vt patet ex
Cap. 10. 6. ſuper Gen. poſſumus per quãdam adaptationẽ dicere ꝙ
in elementis & in agentibus ſecundis ſunt res cauſaliter
per eoꝝ virtutẽ actiuã, ſed in rõnibus ſeminalibus ſũt na-
VII. turaliter per quandã aptitudinẽ paſſiuã. Septimo res ſunt
in ſuis principijs terminatiue: nã principia reꝝ ſunt quaſi
quidam termini et quidã fines, cuiuſmodi ſunt genus &
differentia, vel materia et forma intra quos clauditur res
quaſi inter quoſdã terminos, quos nõ pñt excedere. Octa-
VIII. uo res ſunt in ſua duratione perpetualiter: nã vidit Deus
cuncta quæ fecerat, & erant valde bona et quia talia ſũt,
non eſt bonum ꝙ pereant, ſed qđ durent & maneant, &

A perpetuẽtur, quãdiu perpetuabitur motus primi mobilis. Sed
hæc duratio perpetua, aliqua reſpicit ſcdm idẽtitatem nu-
meralem, aliqua ſecdm idẽtitatem ſpecificam; vt quæ non
poſſunt perpetuari eadem numero, perpetuantur eadẽ ſpe-
cie, vt vult Auguſt. primo ſuper Gen. & Philoſophus. 2. de Cap. 8. Tex. vltimo.
Generatione.

Cap. XXV.

Quòd omnes iſtos octo modos eſſendi rerum tangit Auguſt. & omnes poſſunt accipi ex ſcriptura ſacra in prima rerum productione, & in earum diſtinctione.

B AVGVSTINVS ſecũdo de
Gen. ad literã tres modos diſtin- Cap. 8.
guit eſſendi rerum: quia res ſcdm
ipſum fuerunt prius in Verbo, po-
ſtea fuerunt in cognitione ange-
lica, vltimo in genere proprio. Di-
cit aũt ꝙ conditio cœli prius erat
in verbo Dei ſecundum ſapientiam genitam, deinde facta
eſt in creatura ſpirituali, hoc eſt in cognitione angelorum
ſecundum creatam in illis ſapientiam. deinde cœlum fa-
ctum eſt vt eſſet etiã ipſa cœli creatura in genere ꝓprio.
In. 5. verò libro diſtinguit aliter triplex eſſe rerũ, volens Ca. 3. & vlti.
ꝙ res habeant eſſe in rationibus æternis, in rationibus ſe-
minalibus, & in ſeipſis: ita ꝙ in prima diſtinctione nõ fe-
cit mẽtionem de rationibus ſeminalibus, nec hic de cogni- Cap. 10.
C tione angelica In. 6. verò vult ꝙ aliter res ſunt in verbo
Dei, vbi res non ſunt factæ ſed æternæ, aliter in elementis
mundi vbi ſunt iam futuræ, aliter in rebus ſecundum cau-
ſas, ſicut Adam formatus eſt de limo terræ, aliter in ſemi-
nibus: vbi videtur diſtinguere quadruplex eſſe rerum, quia
ſunt in Verbo æternaliter, ſunt in elemẽtis prout ſunt res
futuræ, cauſaliter ſunt in ipſis rebus ſecũdum cauſas, pro-
ut Adam formatus eſt ſecundũ rationes obedientiales, &
ſunt in ſeminibus ſecundũ rationes ſeminales. Iam ergo ta-
cti ſunt ſex modi eſſendi rerũ, quia ſunt in Deo æternali-
ter, in cognitione angelica ſunt intellectualiter, in ſeipſis
eſſentialiter, in elementis cauſaliter, in cauſis diuinis ſunt
ſecundũ rationes obedientiales, in ſeminibus ſecundum ra-
tiones ſeminales. Superaddit aũt Auguſt. duos alios modos
quomodo ſunt res in ſua duratione perpetualiter: dicit. n.
D primo ſuper Gen. quòd duo ſunt propter quæ Deus amat Cap. 8.
creaturam vt ſit & vt maneat (& ſubdit) quòd quædam
manent ſupergreſſa oẽm volubilitatem temporalem, id eſt,
quædam ſunt incorporalia & manent eadẽ numero, quæ-
dam verò ſecundum ſui temporis modos per deceſſionem
& ſucceſſionẽ, quia vnum decedit & aliud ſuccedit, et ita
manent & perpetuantur eadẽ ſpecie: oĩa ergo in ſua dura-
tione perpetuantur vel eadẽ numero vel eadẽ ſpecie, ita
quod ſunt res in ſua duratione perpetualiter, ſunt etiã in
ſuo genere terminatione, ita ꝙ non excedant terminos ſui
generis. Vñ Aug. ait, Cũ audimus, ſic factũ eſt, vel (vt hẽt 2. de Gen. ad
noſtra litera) et factũ eſt ita, itelligimus factã creaturã nõ lit. c. 8.
exceſſiſſe terminos ſui generis: oẽs ergo illos octo modos
(vt patet per habita) innuit Auguſ. Rurſus oẽs illi octo mo-
di eſſendi poſſunt haberi ex ſcriptura ſacra, quãtum ad pri-
mam

mam rerũ productionem,& q̃tum ad earum diſtinctionẽ. Res.n.primò fuerunt productæ,& poſtea per tres dies fuerunt diſtinctæ quia in prima die fuit diſtincta lux à tenebris;in ſc̃da fuit diſtinctum firmamentũ ab alijs cœlis: in tertia fuerunt diſtincta elementa,quia fuerunt cõgregatæ aquæ in locũ vnum,& apparuit arida.In prima ergo productione rerũ poſſunt haberi duo modi eſſendi,put res habent eſſe in Deo æternaliter,& in ipſa materia informi obedientialiter.Nã cùm dicitur,in principio.i.in filio,tangitur eſſe rerum qđ habent in Verbo æternaliter:cùm vero additur,creauit deus cœlũ et terrã,tangitur eſſe rerũ.i.totam materiam illam,in qua res habent eſſe materialiter, & per conſequens ſecundũ rõnes obedientiales. Producta enim fuit primo tota materia rerũ, ex qua factæ ſunt res, non ſc̃d'm rationes ſeminales,ſed ſecundũ rõnes obedientiales:ex illa enim materia facta fuerunt ſydera,facta fuerunt animalia prima & perfecta,quæ quia non potuerũt fieri ſecundũ rationes ſeminales, fuerunt factæ ſecundum

Cap. 1. rationes obedientiales. Nam Auguſt.plane dicit.6.ſuper. Gen.circa principium,ꝙ ſydera non fuerunt facta ſecundum rõnes ſeminales, fuerunt ergo facta ſecundum rationes obedientiales.Sic animalia perfecta,quæ non fiunt niſi à ſibi ſimili,vt equus non fit niſi ab equo,& homo ab homine,iſta (dico) fuerunt primo producta,et nõ habuerunt aliquod præcedens ſimile,nec potuerunt fieri ſecundũ rationes ſeminales, ſed obedientiales.producta ergo materia, omnia fuerunt producta materialiter non ſc̃d'm rationes ſeminales.ſed obedientiales . In principio ergo & in filio omnia erant æternaliter,& in ipſo creata ſunt: cœlum verò & terra,et omnia corporalia ſunt producta in ipſo primordio materialiter ſc̃d'm rationes obedientiales, quia producta materia ſic ſuit ad obedientiam Dei,vt omnia fierẽt ex ea quæ vellet Deus.Et ſicut in prima rerum ꝓductione tangitur duplex modus eſſendi rerum: ſic in operatione primæ diei vbi diſtincta eſt lux à tenebris , tanguntur tres alij modi,videlicet,put res habent eſſe in ſeipſis eſſentialiter,in cognitione vero angelica intellectualiter, in ſua autẽ duratione, perpetualiter.Sic enim dicitur ibi, dixitq; Deus,Fiat lux : & facta eſt lux:& vidit Deus lucem ꝙ eſſet bona.& factum eſt veſpere et mane dies vnus. Tanguntur enim hic quatuor modi eſſendi:ſed vnus illorũ iam eſt habitus:cùm enim dicitur,Fiat lux,exponendum eſt ꝙ per Verbum in quo facta eſt lux eternaliter,et in quo erat vt fieret,facta eſt lux in proprio genere eſſentialiter:& vidit Deus lucem qđ eſſet bona.i.approbauit rem productã, vel complacuit ſibi in ea,& placuit ſibi ꝙ maneret.Vnde

Cap. 1. Aug.2.ſuper Gen.Porrò quum audimus , & vidit Deus quòd bonum eſt,intelligamus benignitatẽ eius placuiſſe qđ factum eſt,vt pro modo ſui generis maneret. Vidit ergo Deus ꝙ eſſet bonum,vt maneret perpetualiter vel in ſe,vel in eo ꝙ factum eſt de eo. Et factum eſt veſpere & mane dies vnus, quantum ad cognitionẽ angelicam, ſc̃d'm vnum modum exponendi.in qua ſunt res intellectualiter, quæ cognitio diuiditur per cognitionem veſpertinam,& matutinam.Tales ergo ſunt quinq; modi eſſendi rerum , quia cũ dicitur,creauit Deus cœlũ et terrã, ĩtelliguntur eſſe factæ omnes res materialiter, ſecundum rationes obedientiales. In ipſo aũt principio & in eo quod Deus dixit,fiat,exprimitur Dei filius & Dei verbum, in quo ſunt res æternaliter.Et cum dicitur,facta eſt lux,exprimitur eius eſſe in

A ſeipſa eſſentialiter.Et quia vidit Deus lucem ꝙ eſſet bonã, exprimitur eſſe in ſua duratione perpetualiter , hoc enim modo vidit ꝙ eſſet bona,quia complacuit ſibi,& voluit qđ maneret & duraret.Et qđ (ſecundũ vnum modũ exponẽdi) factum eſt in cognitione angelica veſpere et mane dies vnus,dat intelligi eſſe rerum,qđ hñt in angelo intellectualiter.In opere aũt ſecundæ diei ſuperadditur vnus modus eſſendi,put res habent eſſe in ſuo genere terminatiuè. Nã cùm dicitur,Dixit Deus,Fiat firmamentũ (id eſt, verbum genuit,in quo erat vt fieret), tangitur modus eſſendi quem habent res in verbo,de quo iam eſt tactũ.Et cùm ſubditur, Et fecit Deus firmamentũ(vt ſ.in ſeipſo)tangitur alius modus eſſendi quẽ habent res in ſeipſis,de quo ẽt iam eſt dictum.Sed cùm ſubditur,Et factum eſt ita, tangitur modus eſſendi, quẽ hñt res terminatiuè:vnde exponendũ eſt(et factum eſt ita).i.nec plus nec minus factũ eſt,niſi ſicut Deus

B dixit,& ſicut Deus ordinauit , vt res nec plus nec minus fierent,ſed in ſuis terminis remanerent . Vnde Auguſt. 2. ſuper Gen.ait,Cùm ergo audimus,Et factum eſt ita,intelligamus factam creaturã nõ exceſſiſſe præſcriptos in verbo Dei terminos generis ſui.In opere aũt tertiæ diei ſuperadduntur duo alij modi eſſendi,vt ſint in vniuerſo octo modi. Nam in tertia die diſtincta ſunt elementa,in q̃bus res habent eſſe cauſaliter,cùm dixit Deus,Cõgregentur aquæ in locũ vnum,& appareat arida.Nã Auguſt.ait. 2.ſuper Gen.ꝙ cum dixit deus,congregentur aquæ,in locum vnum & appareat arida,tunc hæc duo elementa,aqua & terra, acceperunt ſpecies ſuas:ſic ẽt poſſumus dicere ꝙ tũc etiã aer & ignis acceperunt ſpẽs ſuas,quia tunc aqua inficiebat totũ aerẽ,et inficiebat forte partẽ illam ignis quæ non

Cap. 6.

Cap. 9

C eſt pura ſed eſt immixta aeri:ergo in ipſa diſtinctiõe elemẽtorũ datur intelligi eſſe rerũ qđ hñt in elemẽtis cauſaliter. Cũ aũt eadẽ tertia die dixit Deus,Germinet terra herbã virentẽ et facientẽ ſemen,datur intelligi eſſe rerũ qđ hñt ſeminaliter vel ſc̃d'm rõnes ſeminales,quia tunc in illo verbo,Deus inſeruit materiæ rõnes ſeminales cõiungẽdo actiua paſſiuis,vt fierent ex materia ſc̃d'm rõnes ibi inditas,et ſc̃d'm leges à deo datas ſibi . Et ſic narrati ſunt oẽs octo modi eſſendi rerũ,quos Aug.in diuerſis locis tangit,& ex ſcriptura ſacra(vt patet ꝑ habita)haberi pñt . Sed diceret aliquis ꝙ in aſſignãdo iſtos modos eſſendi, fecimus mentionẽ de veſpere et mane,exponẽdo de veſpertina et matutina cognitione angeli,qđ fuit deſcẽdere ad opinionẽ Aug. & fuit diuerſificare ſtylũ noſtrũ ſc̃d'm quem ſequuti ſumus cõem opinionẽ Sanctorũ:ideo nullã faciendo mẽtionẽ

Li.4. de Gen. ad lit.cap.23. & inde.

D de veſpere & mane,volumus recolligere oẽs illos octo modos eſſendi.Nã prætermiſſis duobus modis eſſendi,qui pñt accipi ex prima ꝓductione rerũ,cùm dicitur,In principio i. in filio,in quo ſunt oĩa æternaliter,creauit Deus cœlũ & terrã.i.vniuerſam rerũ materiã,vbi creata fuerunt oĩa materialiter ſc̃d'm rõnes obedientiales:et prætermiſſis duobus alijs modis,qui pñt accipi ex opere tertiæ diei , quia cùm ibi dicitur,Cõgregentur aquæ in locũ vnũ,datur intelligi diſtinctio elementorũ,et potiſſimè datur ibi intelligi purificatio aeris et ignis quæ ſunt elemẽta actiua, in q̃bus elemẽtis ſunt res cauſaliter ſc̃d'm virtutes actiuas:et cùm ibidẽ ſubditur,Germinet terra herbã virentẽ ,inſeruit Deus in materia rõnes ſeminales,vt eſſent res in ea ſc̃d'm quaſdã aptitudines paſſiuas.Præter hos quatuor modos eẽndi,deſignãtur et in opibus primæ et ſecũdæ diei quatuor alij eſſendi

Res ſũt ĩ igne & aere cauſaliter ſecũdũ virtutes actiuas.

modi,non deſcendendo nec ad veſpere nec ad mane. Nam
de luce,quæ pertinet ad primam diem, dicuntur. tria,v 3,
ꝙ dixit Deus,Fiat:& facta eſt:& vidit ꝙ eſſet bonum.
De firmamento aũt,qđ pertinet ad ſecundã diem,ſuper-
additur vnum,v 3,Et factũ eſt ita,& dimittitur aliud,vi-
delicet,Vidit Deus ꝙ eſſet bonũ:dicitur.n.ibi Fiat firma-
mentum,ſicut dicebatur , Fiat lux ; & ſubditur,& fecit
Deus firmamentũ,ſicut ẽt dicebatur, Et facta eſt lux:et ſu-
per additur ibi,Et factum eſt ita. In primis ergo duo-
bus diebus quatuor poſſumus notare,v 3,quòd dixit Deus,
Fiat;& facta eſt ſiue fecit:& ꝙ factũ eſt ita : & ꝙ vidit
Deus ꝙ eſſet bonũ.Dixit ergo Deus,Fiat.i. habeat eſſe in
mente angelica.facta eſt ſiue fecit,prout habuit eſſe in na-
tura propria.factum eſt ita,nec plus nec minus, prout ha-
buit eſſe terminatum ſecũm terminos generis propriũ:et vi-
dit Deus ꝙ eſſet bonum.i. complacuit ſibi in re producta,
& ex hoc voluit ꝙ haberet eſſe perpetuũ, vel in idẽtitate
numerali,vel in ſua ſpecie.qn.n artifex cõplacet ſibi ĩ ope-
re,vult ꝙ ſtet opus,qñ diſplicet ſibi,deſtruit opus , quãuis
placere & diſplicere ſint accipienda in deo ſecundũ effe-
ctus,non ſecundũ varietatem affectus. Sed aduertendum ꝙ
fiat,fecit,factum eſt ita,& vidit Deus ꝙ eſſet bonũ,non ſo-
lum dicuntur de luce vel de firmamento,ſed repetuntur in
operibus aliorum dierum,& dicuntur de aliis rebus : nam
& rebus aliis competunt iſti varii modi eſſendi.

Cap. X X V I.

Quòd ſecundum opinionem Auguſt. omnes iſti ſex dies referendi ſunt ad cognitionem angelicam,eum ſecundum ipſas res non fuerit niſi una dies multotiens repetita.

QVONIAM videtur
Aug.in operibus ſex die-
rum diſſentire a cõi ſan-
ctorũ ſnĩa,ideo bene ſe ha-
bet opinionẽ eius cũ dilıgẽ-
tia pertractare. Sciendum
ergo ꝙ ſecundũ ipſum oẽs
iſti ſex dies ſi fuerũt alii
& alii dies,hoc fuit ſecũm
cognitionẽ angelicam;in ipſa tñ re non fuit niſi vna dies
multotiens repetita.Ad quod ponendũ(vt patet ex diuerſis
Lib.4.ꝓſertim locis ſuper Gen.)rõne quadruplici mouetur, vt prima ra-
tio ſumatur ex parte infideliũ,contra quos Moyſes loque-
batur:ſecunda ſumatur ex parte fidelium, quibus loqueba-
tur : tertia ſumatur ex parte ipſius Moyſis, qui loqueba-
tur:quarta ex parte ipſius ſcripturæ ſacræ vel ẽt ex par-
te ipſorum verborũ,quæ Moyſes ſcripſit & quæ loqueba-
I. tur.Prima via ſic patet:quia valde cauendũ eſt ſic expo-
nere ſcripturã ſacram, ne deridendi occaſio infidelibus trĩ-
buatur.Si ergo ſic fecit Deus per interualla tẽporum, et in
vna die fecit lucem,& in alia firmamentũ,& ſic de reliſ-
quis,qđ potuit totum ſimul facere,videtur ꝙ detur infide-
libus occaſio deridendi.Rurſus qui fecit lucem , conſtat ꝙ
in inſtanti fecit,quid ergo fecit tota illa die;& quid expe-
ctauit?maxime de ipſis ſyderibus , & de ipſis cælis, ꝙ ſic
Cap.1 9 per interualla ſint facta,videtur ridiculũ.Ideo Aug.ait.1.
ſuper Gen.turpe autẽ eſt nimis,et perniciosum,ac maxime

A cauendũ, vt chriſtianũ de his rebus quaſi ſecũm chriſtianas
literas loquentẽ,ita delirare,vt quilibet infidelis audiat,&
dicat ꝙ toto cælo conſpiciens errare,riſum tenere vix poſ-
ſit.Et ſubdit,ꝙ non tam moleſtũ eſt ꝙ errans homo deride-
retur,ſed ꝙ Doctores noſtri tanꝗ indocti reprehendendi
reprehendãtur.Scđa via ad hoc idẽ ſumitur ex parte fi- II.
delium,qbus loquebatur:Moyſes.n.loquebatur populo rudi
& tardo,et ideo diſtinxit per interualla tẽporũ quæ fue-
runt ſimul facta.quũ ergo dicitur,Dixit Deus , Fiat lux;
& poſtea dixit,Fiat firmamentũ,& ſic de aliis, totũ fuit
ſimul factũ.ſed ſic diſtincte fuit pronuntiatũ, vt tardus &
rudis populus hoc melius caperet,vt patet ex eodẽ.1.ſuper Cap.15.
Gen. Tertia via ad hoc ſumitur ex pte ipſius Moyſis,qui III.
loquebatur:nã multa pñt ſimul fieri quæ non pñt ſimul di-
ci;nã ſimul fit materia cũ forma,non tñ ſimul dicitur, qa
B quum ſint duo verba,oportet ꝙ prius proferatur vnum ꝗ
aliud:dato tñ ꝙ poſſet ſimul dici & fieri, poſſet tamen qs
per interualla narrare,qđ nõ fuit per interualla factũ.Ideo
Auguſt.ait ꝙ quũ dicimus materiã & formã,ſimul dicun-
tur in quadã breuitate tpis,ſed cũ ſint duo verba oportet
ꝙ vnũ ante alterũ ꝓferatur. Et idem in eodẽ primo dixit
(loquendo de factionibus iſtorũ ſex dierũ) ꝙ potuit diuide-
re ſcriptura loquẽdi tpibus, qđ Deus faciendi tpibus nõ di-
uiſit. quarta rõ ſumitur ex parte ipſius ſcripturæ ſacræ, IIII.
et ex parte ipſorũ verborũ, quæ Moyſes ſcripſit et quæ lo-
quutus eſt.Nã poſtꝗ Moyſes diuiſit oẽs dies,et dixit quòd
tali die factũ fuit hoc,et tali hoc,dixit ꝙ iſtæ ſunt gñatio-
nes cæli et terræ,qñ creatæ ſunt in die quo fecit Deus cæ- Geñ.2.a
lum & terrã,et oẽ virgultũ agri,vel (vt habet alia litera)
& oẽ viride agri.Cõſtat autẽ quòd cælũ et terra fuerunt
C facta pria die vel ante oẽm diẽ,virgultũ aũt agri factũ fuit
die tertia,qñ dixit Deus,Germinet terra herbã virentem
(& ſubditur ibidẽ)& factũ eſt veſpere & mane dies ter-
tius:ergo,vt videtur,manifeſte colligitur, quòd iſte tertius
dies fuit idem cũ prima die:pari rõne oẽs hmõi dies fuerũt
idẽ qđ primus dies,ita quòd in re ipſa nõ fuit niſi vna dies
multotiens repetita,vt plane dixit Aug.5.ſuper Gen. Et
alibi ſcriptura ſacra dixit quòd qui viuit in æternũ crea- Eccl.18.
uit oĩa ſimul.verùm quia maior eſt huius ſcripturæ aucto-
ritas ꝗ oĩs humani ingenii perſpicacitas, vt dicitur.2.ſuꝑ
Gen.ideo conatus eſt Aug.iſtum numerũ ſenariũ ad aliqđ Cap.18.
adaptare,ne videretur omnino deſerere ſcripturã ſacram.
Et exinde in multis locis ſuper Gen.& ad Oroſium , &
11.de Ciuitate Dei , oẽs iſtos dies adaptat ad cognitionẽ Cap.9.
angelicam.Habuit quidem ipſe angelus in ipſo primordio
oẽs ſpecies rerum ſibi concreatas,ſed licet oẽs ſpecies rerũ
D fuerint factæ ſimul in mente angeli,non tñ ſecũm oẽs illas
ſpecies actu et diſtincte ſimul intellexit, ſed intellexit vnũ
poſt aliud.Et vt ſaluemus mentẽ Aug.dicamus, quòd ange-
lus primò intellexit ſeipſum,& intellexit lucẽ factã, et in
iſta intellectione fuit veſpere et mane: vt dicatur veſpere,
qñ intellexit ſe in proprio gñe et in ſeipſo; dicatur mane,
qñ hoc retulit in laudẽ creatoris. Dixit ergo Deus, Fiat
lux.i.fiat creatura ſpũalis cõuerſa ad Deum, et ſit ex hoc
lux;quæ nõ cõuerſa, erat tenebra;& in hoc ſit veſpere et
mane,i.ſpũalis creatura cognoſcat ſic ſeipſam cogitione
veſptina in ſuo gñe, et matutina,referẽdo ſe in laudẽ crea-
toris,& ſit hoc veſpere & mane dies vnus.Scđo cognouit
Angelus per ſpecies ſibi impreſſas ipſum firmamentũ, &
cogitauit de ipſis cælis,quo erãt diuiſi,& quo erãt facti,

& quo

& q̃uo firmamentum qđ eſt cœlum ſydereum, erat inter aquas ſuperiores & inferiores.i.inter cœlum cryſtallinũ & cœlos planetarum: & in iſta cognitione fuit veſpere, cognoſcendo hæc in ꝓprio genere: & fuit ẽt mane, referẽdo ea in laudẽ creatoris, & hoc veſpere et mane factus eſt Dies ſecũdus, & iſte dies ſecundus ſucceſſit diei primo, q̃a remittitur cognitio angeli reſpectu ſui cùm incœpit cogitare de alijs: quia et ſi nunq̃ cadit angelus a cogitatione ſui ipſius quin ſemꝑ actu cogitet de ſeipſo, tñ non ita intenſè nec ita directè cogitat de ſeipſo, q̃n cogitat de alijs, ſicut facit cũ conuertit ſe ſuper ſeipſum. Tertio angelus cogitauit de elementis, q̃uo ſunt cõgregatæ aquæ in locum vnũ, q̃uo apparuit arida diuiſa ab alijs elemẽtis. & q̃uo arida ideſt terra germinat herbã virentẽ, et facientẽ ſemen, & lignum pomiferũ faciens fructũ: & in hac cogitatione fuit veſpere & mane.i.fuit cognitio veſpertina & matutina, & factus fuit dies tertius, & iſte dies tertius ſucceſſit diei ſecundo, quia q̃n incœpit cogitare de iſtis, deſijt cogitare de cœlis. Hi itaq; tres dies ſecundũ cogitationẽ angelicam appoſiti fuerunt ad cognoſcendũ diſtinctiones rerum, quia primo cognouit & cogitauit de diſtinctione angelorũ, & 3. de diſtinctione lucis à tenebris, bonorum a malis: ſcđa die cogitauit de diuiſione aquarum.i.cœloꝝ: tertia vero, de diſtinctione elementoꝝ. Quarto angelus cogitauit de luminaribus cœli, q̃uo diuidunt diem ac noctẽ, q̃uo ſunt in ſigna, tꝑa, dies, & annos, q̃uo ſunt ibi duo luminaria magna, luminare maius.i.ſol qui præeſt diei, & luminare minus.i. luna quæ præeſt nocti, & q̃uo ſunt ibi ſtellæ: et in hoc fuit cognitio veſpertina & matutina, et ſic factus eſt ſcđm cognitionẽ angelicam dies quartus, & iſte dies quartus ſucceſſit tertio, quia q̃n incepit ſe cõuertere et cogitare de luminaribus quæ ſunt ornamenta cœloꝝ, deſijt cogitare de cõgregatione aquaꝝ, & de diſtinctione elementorũ. Quinto poſtquã iam cogitauerat angelus diſtinctiones rerum et ornamenta cœlorũ, incœpit cogitare q̃uo aquæ producunt reptilia animæ viuentis, & q̃uo ꝓducuntur volatilia ſuꝑ terram ſub firmamento cœli.i.in aere, & q̃uo in aqua ſũt cete grandia, et variæ ſpecies piſcium, et cogitabat q̃uo in aere eſt oẽ volatile ſcđm genus ſuum, quia ſunt ibi variæ ſpecies auium, ſunt.n.aues ornamẽtum aeris ſicut piſces ornamentum aquæ: & in hac cogitatione de ornatu aeris et aquæ fuit veſpere & mane, & ſic ſcđm cognitionẽ angelicam factus eſt dies quintus. Aduertendũ tñ ſcđm Augu. tertio ſuꝑ Gen. ꝙ ꝑꝑ humiditatẽ aeris aues dr̃ eſſe factæ de aqua, vt ibi aer humidus et vaporoſus ſumatur ꝑ aquã: piſces ergo fuerunt facti de aqua, quia verè eoꝝ locus eſt aqua. aues ẽt fuerunt factæ de aqua, quia fuerunt factæ de aere humido & vaporoſo, vt videtur ſentire Aug. Aduertendũ etiã ꝙ iſte quintus dies ſucceſſit quarto, quia q̃n angelus incœpit cogitare de auibus & piſcibus quæ ſunt ornamenta aeris et aquæ, deſijt cogitare de luminaribus quæ ſunt ornamẽta cœloꝝ. Sexto & vltimo cogitauit angelus de aĩalibus, q̃uo produxit terra aĩam viuentẽ, et reptilia, et beſtias ſcđm ſpecies ſuas, & q̃uo homo factus eſt ad imaginem et ſimilitudinẽ dei, quæ omnia reptilia, beſtiæ, et hõ ſunt ornamenta terræ. et in hac cogitatione fuit cognitio veſpertina et matutina, quia cognoſcendo hoc in proprio genere, qđ pertinebat ad cognitionẽ veſpertinã, referebat ea ad laudẽ creatoris, qđ pertinebat ad matutinã; et ſic ſcđm cognitionẽ angelicã factũ eſt veſpere & mane dies ſextus

A ſapientibus quoq; aer, in quo volitãt aues, aqueus dicitur, ꝑꝑ humorẽ, quo cum aqs participat.

A qui ſucceſſit diei quinto, quia q̃n incepit cogitare ornamẽta terræ deſiit cogitare ornamẽta aeris et aquæ. Tres itaq; dies ſecundũ cognitionẽ angelicam fuerunt appoſiti ad cogitãdum ornatus rerum, ſicut tres dies fuerunt appoſiti ad cogitandas diſtinctiones rerum. ita ꝙ quarto die cogitauit angelus de ornatu cœloꝝ, quinto de ornatu aeris et aquæ, et ſexto de ornatu terræ: et quia non erant vlterius noua cogitanda, ideo ſcđm cognitionẽ angelicam perfecti ſunt cœli et terra, et alia elementa, et oĩs ornatus eoꝝ. Quare ſi iſti dies referantur ad cognitionẽ angelicam, ſunt alij & alij, & vnus ſuccedit alij: ſed ſi referantur ad factiones rerum, eſt vnus et idem ſexies vel ſepties repetitus: quia eodẽ die quo fecit lucem, fecit & alia, ſecundum Auguſtini ſententiam, quam nõ pertinaciter aſſerit, ſed multum declinat ad ipſam.

B

Cap. XXVII.

Quomodo differt opinio Auguſtini, à communi ſanctorum ſententia quantum ad dies productionum, & quantum ad res productas.

DICEBATVR ſupra tres dies fuiſſe appoſitos ad rerũ productionẽ, et tres ad earum ornatum: tñ licet alis qui illorum ſex dierum poſſint dici dies productionũ, et aliqui dies ornatuũ, omnes tñ poſſunt dici dies ꝓductionũ: quia in oĩ ornatu fuerunt aliqua ꝓducta, vt in ornatu cœloꝝ fuerũt ꝓducta luminaria, ĩ ornatu aeris et aquæ, fuerũt ꝓductæ aues et piſces: in ornatu aũt terræ, fuerunt producta reptilia, beſtiæ, & hõ.

C

Videndũ eſt ergo primo, q̃uo iſti cões dies productionũ differant ſcđm opinionem Auguſt. & ſcđm alios ſanctos. Nã licet ſcđm Auguſt. referendi ſint iſti dies ad cognitionem angelicam, ſcđm aũt alios ſanctos ad res productas, prout verba Geneſeos ſonare videtur. adhuc tñ poteſt eſſe dubiũ, q̃uo referendi ſint iſti dies ad cognitionem angelicã. Certum eſt.n.quòd qualeſcũq; formas impreſſit Deus in materia, ꝙ illarum ſpecies impreſſit in mente angelica: ſed non in tanto numero ſunt huiõi formæ & ſpẽs in mente angelica, in quanto ſunt in materia, quia per vnã ſpẽm poteſt angelus multa cognoſcere. Referendo ergo hos dies ad cognitionem angelicam, dicunt aliqui eos accipiẽdos eſſe ſecundũ ordinem reꝝ cogitatarum, non ſcđm cognitionũ ſucceſſiones. Sed iſta poſitio non videtur poſſe ſtare, quia ſic accipiendi ſunt iſti dies, ſcđm Auguſt. referendo eos ad cognitionẽ angelicam, prout ſcđm alios ſanctos ſunt accipiẽdi, referendo eos ad productionẽ rerum: ſed illi dies, quantum ad productiones rerũ, non ſolum accipiuntur ſecundũ ordinem rerum ꝓductarum, ſed etiã ſecundũ ſucceſſionẽ productionum, quia primo fuit facta productio lucis, et poſtea ſubſequenter fuit facta productio firmamenti: ergo à ſimili ſi referentur ad cognitionem angelicam, accipiendi ſunt ſecundũ ſucceſſionẽ cognitionũ. Rurſus ſi ſolum acciperentur hi dies ſcđm ordinẽ rerũ cogitarum vel produ-

ſtarum, non eſſent niſi vnus dies multipliciter repetitus. Nā & ſi omnia eſſent ſimul producta, adhuc eſſet ibi ordo rerū productarū, quia quædā res eſſent digniores alijs. Dicamus ergo, ꝙ ſi volumus incedere ſecundū opinionem Auguſt. aliqñ exponemus, Factus eſt dies ſecundus, i. factus eſt idem dies ſecundò repetitus: aliqñ autem exponemus, Factus eſt dies ſcd'us, i. factus eſt dies alius ſecundo ſuccedens: fuerunt. n. hmõi res, ſcd'm Auguſt. ſimul productæ in materia, & ſimul impreſſæ in mente angelica, ſed nõ fuerunt oẽs ſimul ab angelo cogitatæ. Si ergo referamus hos dies ad res productas, dicemus ꝙ prima die facta eſt lux: ſecunda die, i. eadē die ſecundò repetita factum eſt firmamentum: & tertia die, i. eadē die tertiò repetita congregatæ ſunt aquæ, & apparuit arida: & ſic de alijs diebus. Eodem ēt modo exponemus hos dies, ſi referantur ad res in mente angeli impreſſas. Nam ſcd'm Auguſt. & ſecūdū alios ſanctos, & ēt ſecundū oẽs Philoſophos, in mente angelica oĩa fuerunt ſimul impreſſa: & ideo intelligentia dicitur plena formis, quia oĩs intelligentia nõ recipit ſucceſſiue formas & ſpecies ſicut recipit mens noſtra, ſed ſtatim oẽs formæ rerum & ſpecies fuerunt ſibi impreſſæ, & ſtatim fuit plena formis & ſpeciebus: ergo ſi ad hmõi impreſſionē volumus referre dictos dies, dicemus ꝙ prima die facta eſt lux, i. impreſſa eſt in mente angeli ſpecies lucis: & ſecūda die, i. eadem die ſecundò repetita, factū eſt firmamentū, i. impreſſa eſt in mente angeli ſpẽs firmamẽti: et ſic de alijs diebus. Quantū ergo ad hanc impreſſionē, nulla eſt ibi ſucceſſio, nec pōt ibi eſſe plures dies. ſed ſi eſt ibi pluralitas, erit dies pluries repetitus. Nec videmus qualiter oporteat Aug. ad ſaluandū dies confugere ad cognitionem angelicam, ſi volumus eos exponere ſcd'm ordinem rerum cognitarū, & ſaluarem ſcd'm ſucceſſionē cognitionū: cū & in ipſis rebus (dato ꝙ ſint ſimul productæ) poſſit ſaluari ordo rerū productarū, & ſcd'm hunc ordinē poſſint ſaluari hi dies, non q̃tū ad ſucceſſionē ſcd'm diuerſitatē, ſed q̃tum ad repetitionem ſcd'm identitatem. Aduertendū ergo ꝙ (vt Auguſt. ait. 11. de Trinit.) non pōt acies animi ſimul oĩa, quæ memoria tenet, vno aſpectu intueri, ſed alternat viciſſim, cedendo ac etiā ſuccedendo cogitationes. Sunt ergo in memoria angeli ſpecies in quadam cognitione quaſi habituali vel potentiali, poſtea in intelligentia angeli fiūt actu hmõi ſpecies non ſimul ſed ſucceſſiue, prout actualiter cogitat nunc de hoc, nunc de illo: itaq; a ſpecie in memoria gignitur ſpẽs in intelligentia ſicut proles a parente. quare ſi cognitio angelica debeat dici dies, non referetur ad ſpẽm in memoria in ſe, quia in memoria ſunt ſpẽs quaſi in abſcondito, vt Auguſt. ait, dies aũt ſonat quid clarū, & quid apertū: referretur ergo dies ad ſpecies vt ſunt in claro & in aperto & in intelligentia. & ſi referretur ad ſpecies in memoria, hoc nũ erit ſcd'm ſe, quia illo modo non hñt rõnē diei, ſed poterunt ad eas referri prout factæ in actu, & gignunt ſpecies in intelligentia, vbi ſunt quaſi in die. Secūdū hoc itaq; ſcda die factū eſt firmamentū, quia ſcda cogitatio angeli potuit eſſe de firmamēto, quæ ſcda cogitatio pōt vocari ſcda dies: & ſic de diebus alijs. Ergo differt ſententia Augu. a cõi opinione Sanctorum, quia ſcd'm alios ſanctos etiam quantū ad res productas fuerunt alij & alij dies: ſed ſecundū Aug quantū ad res productas fuit vna dies, et eadem dies fuerunt repetita, ſed quantū ad cognitionē angelicam potuerunt eſſe alij & alij dies prout ſcd'm aliam &

Ezech 28. Tu plenus ſapientia & perfectus decore.

Cap.8.

A aliam cognitionē ſeu cogitationē angelus potuit alia et alia cognoſcere ſeu cogitare. Viſo q̃uo differt opinio Augu. ab opinione aliorū ſanctorum, quia ſecundū Aug. non ſunt alij & alij dies productionū in re extra, ſed poſſunt eſſe alij et alij in cognitione angelica, prout ſ. nunc gignitur & producitur in cognitione angelica actualis cogitatio de hac re, & poſtea gignitur alia actualis cogitatio de alia re. ſic ergo loquendū eſt de diebus productionum. Sed quantum ad ipſas res productas (loquendo de iſtis inferioribus) non videtur differre opinio Auguſt qui ponit oĩa fuiſſe producta ſimul, ab opinione aliorum ſanctorum. Nam & alij ſancti dicunt elementa fuiſſe producta ſimul diſtincta ſecundum formas ſubſtantiales, ſed non fuiſſe ornata: quia terra non erat ornata arboribus, qḋ fuit factū tertia die: nec aer auibus, nec aquæ piſcibus, quod fuit factū quinta die: nec terra

B aĩalibus terreſtribus, quod fuit factum ſexta die. Aug. etiā voluit, ꝙ plantæ, aues, piſces, & aĩalia terreſtria, fuerunt facta ſimul cum elementis, quantū ad rõnes ſeminales, vel quantū ad rationes obedientiales, non aũt in ſe, immo p ſucceſſionem tēporum fuerūt poſtea per ſe producta. Dicitur, n. cõmuniter ꝙ quantum ad res productas, in quatuor differt opinio Aug. ab opinione aliorum ſanctorū: quia ſecundū alios ſanctos fuit dare tēpus, in quo nõ erat lux, in quo non erat firmamentū, in quo non erant luminaria cœli, in quo non erat terra diſcooperta aquis: quæ non oportet ponere (vt dicunt) ſecundū expoſitionē Aug. Aduertendū ergo ꝙ tota intentio Auguſt. videtur eſſe ꝙ nõ exponatur ſic ſcriptura ſacra, ꝙ detur occaſio infidelibus deridendi eā: ideo quæ videmus fieri per proceſſum tēporis, fuerunt facta per proceſſum tpis: & ſi fuerunt facta ſimul, hoc fuit

C ſecundū rationes ſeminales vel obedientiales: & quia in iſtis inferioribus videmus has mutationes fieri proceſſu tēporis, quia quotidie generantur aues, piſces, arbores, beſtiæ, & homines, ideo proceſſu tpis fuerunt talia facta: ſed in cœleſtibus nõ videmus tales mutatiões, ideo oĩa illa fuerūt ſimul facta: quarto ergo die facta fuerunt luminaria cœli; ideſt, prima die quarto repetita fuerunt illa producta: ſed in prima die, nec in initio tpis nõ fuerunt productæ arbores vel animalia ſecundū ſe: Ideo dixit Aug. 6. ſuper Gen. ꝙ ſydera non fuerunt prius facta ſecundū rõnes ſeminales, ſed ſecundū ſe: animalia aũt et plantæ ſcd'm ipſum nõ fuerunt in principio facta ſecundū ſe: Redeamus itaq; ad propoſitū, & dicamus, ꝙ q̃tum ad cœleſtia, & quantū ad res productas, differt opinio Aug. ab opinione aliorū ſanctorum: & poſſumus multo plures differentias aſſignare q̃ ſint aſſignatæ. Nam ſcd'm alios ſanctos fuit dare tps, in

D quo nõ erat lux, & in quo nõ erat firmamenti motus, vel in quo non apparebat firmamentū diſtinctū: nam ſequendo cõiter ſanctos, & intelligendo per firmamentū cœlum, iuxta illud Vocauit firmamētū cœlum, poſſumus dicere ꝙ firmamentū factū erat q̃tum ad formā ſubſtantialem: ſed dicitur factū ſecunda die, quia ſecunda die incepit moueri cõtra motū primi mobilis, vt extunc appareret oĩno diſtinctum ab eo. Sic ēt ſecundum alios ſanctos, fuit dare tps, in quo nõ erant luminaria cœli, in quo nõ erat Sol, nec Luna, nec Stellæ, & per conſequens, non erant motus planetarum, ſcd'm quē motū vadunt planetæ ab occidēte in oriens, & non erant motus epicyclorum, ſcd'm quē ſunt planetæ retrogradi et directi. ſed tunc oĩa iſta facta ſunt, q̃n dixit Deus quarta die, Fiant luminaria in firmamēto cœli, & ſint in ſigna,

Cap. 1.

ii.

ſigna,tpa,dies,& annos. quãtũ ergo ad iſta quæ in cœ-
leſtibus ponimus facta ſucceſſiue,ſecũdũ Auguſt ſuerũt fa-
cta ſimul:oẽs,n.illi motus, v3, primi mobilis , firmamenti
ſiue cœli ſyderei,dferentiũ,& epicyclorũ, ſuerunt ſecũdũ
Aug.ſimul,ſed ſuit ibi ſucceſſio vt ponunt alij ſancti. Nã
& ſi à prĩcipio incepit motus primi mobilis,tũ poſtea ſe-
cunda die,q̃ ſuit factum firmamẽtũ incepit motus firma-
menti,poſtea quarta die , quando factæ ſunt ſtellæ , &
planetæ incepit motus dferentiũ & epicyclorũ , qui ſunt
motus planetarũ. De eo vero qđ dicunt alij ,ꝙ Auguſt.po
ſuit à principio terrã diſcoopertã aquis ,& ꝙ in hoc diſ-
ſert ab alijs ſanctis:dicemus ꝙ non op3 , ſaluãdo opinionẽ
Auguſt.ponere terram à principio diſcoopertã aquis. Nã
quicquid ſit proceſſu tpis,ſecũdũ Auguſt non ſuit à princi
pio,ſed proceſſu quidẽ tpis videmus ꝙ aquæ nebuloſe va-
poraliter ĩmiſcent ſe aeri, et aliq̃ videmus adeò inteuſas
nebulas ꝙ vix homo poſſit videre ſociũ ſuum. vt & terra
quaſi reddatur inuiſibilis. quare ſi proceſſu tpis hoc vide-
mus,cõſequens eſt ꝙ à principio ponere aquã nebuloſe fuiſ
ſe ĩmixtam aeri,non repugnat opinioni Auguſt. Vñ idem
Cap.ij. 2.ſuper Gen.ait,His poſtea verbis,cũ dicitur, Congre-
gentur aquæ, & appareat arida,acceperunt hæc duo ele
menta,terra & aqua,ſpẽs proprias. Terra ergo tunc ne-
buloſè cooperta aquis non hẽbat ſpẽm propriã,quia nõ po
terat in ſpecie propria apparere:aqua ẽt non erat in ſpe-
cie ꝓpria,quia non erat cõdenſata & cõgregata,ſed erat
quaſi nebuloſa. Cõcludamus itaq; & dicamus ꝙ quãtum
ad enumerationẽ dierũ,et q̃tũ ad corpora ſupercœleſtia,
vbi nullam alterationẽ videmus fieri,cum ſecũdũ ſapientes
8.Phy.37.2. Philoſophos cœlũ ſit corpus primũ alterans, et ex hoc ſit
de Cœlo.42, alterans inalterabile. ſicut primũ mouens eſt mouens im-
mobile,magna differentia eſt inter Aug. & alios ſanctos:
ſed q̃tum ad hæc inferiora,& q̃tum ad res productas in
his inferioribus,cum iſta fiant proceſſu tpis , quia quaſi
quotidie videmus aquas nebuloſè ĩmiſceri aeri,& gene-
rari animalia,quaſi non eſt differentia inter Aug.et alios
ſanctos: quia ſicut ſecũdũ alios ſanctos hæc facta fuerunt
ꝓceſſu tpis,ſic ſecũdũ Auguſt.& facta ſunt proceſſu tẽpo
ris,licet Augu.non ponat hæc facta per diſtinctionẽ die-
rum,ſicut ponunt ſancti. A principio itaq; ſecũdũ Auguſt.
corpora ſupercœleſtia oĩa fuerunt facta ,ſicut nunc ſunt:
ſed elementa habuerunt aliquã admixtionẽ adinuicẽ,&
nondũ erant arbores,nec aĩalia, niſi in rõnibus ſeminali-
bus,vel obediẽtialibus.poſtea ꝓceſſu tpis fuerunt cõgrega
tæ aquæ, exortæ plantæ,& producta animalia.

Cap. XXVIII.

*Quomodo ſoluuntur obiectiones factæ contra com
munia dicta ſanctorũ,et quod cõmunis ſancto-
rũ ſentẽtia eſt magis cõſona ſcripturæ ſacræ.*

NITITVR quidem Aug. proba-
re oĩa fuiſſe facta ſimul,& potiſſime
ſupercœleſtia corpora,ne detur Infi
delibus occaſio deridendi ſcripturã
ſacram:ideo in hoc capitulo hãc obie
ctionem & alias intendimus ſoluere.
1.cor.5. Nam nihil ad nos de his qui foris ſunt:quicquid.n.dicere-

A mus deriderent nos infideles,iuxta illud Apoſtoli ad Cor. 1.cor.1.
Nos prædicamus Chriſtũ crucifixum Iudæis quidẽ ſcan
dalum,Gentibus aũt ſtultitiam. Deo aũt,qui eſt caput Ec-
cleſiæ et totius ſcripturæ ſacræ,de quo in capite libri ſcri
ptum eſt,cũ dicitur,In principio.i. in filio creauit Deus
cœlum & terrã,Gentes ſtultitiam arbitrantur & deriſio
nem faciunt:multo magis hoc agunt de ipſa ſcriptura ſa-
cra. Sed licet gentibus & ijs qui foris ſunt,ſit hoc ſtultitia:
his tñ qui ſalui fiunt,eſt ſalus,virtus,& gloria. In hoc er
go perditur ſapientia ſapientum , & prudentia prudentũ
reprobatur:iuxta illud prime ad Cor. Perdã ſapientiã ſa 1.cor.1.c.
pientũ,& prudentiã prudentũ reprobabo. Non op3 quidẽ
totũ deferre ſupercœleſtibus corporibus,vt dicamus ꝙ om
nino diſtincta & ornata ſiue perfecta ꝓfacta ſint: nõ.n.
plus debemus deferre corporibus ſupercœleſtibus q̃ ange
B lis:ſed angeli à principio nõ fuerunt oĩno diſtincti,nec fue
runt oĩno perfecti,ergo multominus ſupercœleſtia corpo-
ra. Fuit aũt aliqua perfectio & aliqua beatitudo in ange-
lis,quia fuerunt creati in quadã luce naturali:ideo Eſaias
ſub ſimilitudine regis Babilonis dicit de diabolo,Quõ ceci Cap. 14.
diſti de cœlo Lucifer,qui mane oriebaris? Sic etiã fuerunt
creati angeli in quadã beatitudine innocẽtiæ, vel(vt multi
dicunt) in quadã beatitudine gratiæ .ideo diabolus dictus
eſt plenus ſapiẽtia, perfectus decore,et in delicijs Paradiſi
fuiſſe,ſecũdũ quem modũ in perſona regis Tyri,Ezech.28
dicitur de diabolo, Tu ſignaculũ ſimilitudinis, plenus ſa-
pientia , & perfectus decore,& in delicijs Paradiſi Dei
fuiſti. Habuerunt ergo aliquã beatitudinẽ oẽs angeli à prĩ
cipio,et habuerunt aliquã perfectionẽ prout requirebat tẽ
pus illud:ſed non fuerunt oĩno perfecti, nec habuerũt bea
C titudinẽ gloriæ,à qua nullus cadit. Et ideo ſicut primus hõ
habuit quãdam beatitudinẽ in ſtatu innocentiæ,à qua ceci
dit per peccatũ,ſic & diabolus habuit quandã beatitudi-
nẽ,à qua cecidit per ſuperbiã,vt vult Aug.11.de Ciuita. Ca.11.et.13.
Dei. Redeamus ergo ad ꝓpoſitũ,& dicamus aliq̃ ſimili-
tudinẽ fuiſſe de cœlis et angelis.et ſi nõ deridebimur ponẽ
do hoc de angelis, nullus debet nos deridere ponẽdo hoc de
cœlis. Primo quidẽ habuerunt cœli aliquẽ decorẽ & ali-
quã ꝑfectionẽ ab ipſo principio, quia fuerunt creati ſecũdũ
ſubſtantiales formas: & cõſtituebant q̃dã quintã eſſentiã
vt non eſſent corruptibiles ſicut ſunt quatuor elemẽta , ſed
nõ fuerunt creati cœli oĩno perfecti: ſic & angeli habue-
runt quandã perfectionẽ à principio , ſed nõ fuerunt oĩno
perfecti. Secũdò,ſicut in angelis per motũ liberi arbitrij fa-
cta eſt diſtinctio inter eos.quia per cõuerſionẽ quæ eſt mo
D tus liberi arbitrij,hi facti ſunt beati,& per auerſionẽ alij
facti ſunt miſeri.ſic per motus corporales facta eſt diſtin
ctio inter cœlos,q̃ incepit firmamentũ moueri cõtra mo-
tũ primi mobilis. Tertio, ſicut angeli primo fuerũt creati,
& poſtea ſunt illuminati,& ꝑ lucẽ gloriæ decorati:ſic et
cœli primo fuerunt creati,et poſtea per Solẽ et Lunam &
Stellas velut per quaſdã luces,fuerunt ornati , et decorati:
vel ẽt per lucẽ creatã prima die aliquẽ ornatũ acceperũt,
licet non tantũ q̃tũ poſtea habuerunt. Et ſic ſolutũ eſt in-
cõueniens primũ,quia ſi nõ deridemus ponẽdo hoc de an-
gelis ꝙ in ipſo principio nõ fuerunt oĩno perfecti & de-
corati ſicut nunc ſunt,nõ debemus derideri ponẽdo hoc de
cœlis. Non aũt iſta dicimus vt ĩprobemus opinionẽ Augu.
quæ eſt valde ſubtilis & ſolẽnis,quia nec ipſe eã pertina-
citer aſſerit: ſed vt ſuſtineamus opinionẽ ſanctorũ quæ ma

gis tōcordat Textui ſcripturæ ſacræ, prout litera ſonat, ꝙ per ſex dies cæli & elementa fuerunt diſtincta & ornata. Qđ aūt addebatur ſecūdò, ꝙ ſi Deus fecit lucē prima die, ꝙ fecit eam in inſtanti: qđ ergo fecit per totam illam diē, & qđ expectabat? Dicemus ꝙ nō expectabat aliquid quo indigeret, nec fecit hoc rōne indigentiæ, ſed ſecundū ordinē ſuæ ſapiētiæ. Gentiles. n. nimis dederunt creaturæ: poſuerunt. n. æternitatē mundi, dicentes ſic fuiſſe ab æterno oīa diſtincta & facta, ſicut modò ſunt. Et quia hoc non poſuerunt ſecūm diuinum beneplacitum ſed ex neceſſitate, ideo ſeqtur ſecūm eos ꝙ productio cauſaꝝ à deo ſit quaſi ſicut productio vmbræ à corpore, vel veſtigij à pede: quia ſi ab æterno fuiſſet corpus in lumine, ab æterno feciſſet vmbram, quam eſſe cauſatā à corpore nemo dubitaret. & ſi ab æterno fuiſſet pes in puluere, ab æterno fuiſſet veſtigium, qđ factū à pede nulli eſſet dubium, vt ēt Auguſt. fatetur: ſed ſi ſic eſſet, non ageret deus ex libera arbitrio, ſed ex neceſſitate naturæ, quod eſt ſūmè inconueniens ponere. Ideo ad tollēdam Gentiliū ſuperbiam, & ne nimis demus creaturæ, multum cōmendatur diuina ſapientia, ſi non ſolum ab æterno, ſed nec etiā in principio tp̄is non fuerunt omnia diſtincta & ornata, ſicut & modò ſunt. quod vero addebatur tertio, ꝙ ridiculū eſt dicere de ipſis cælis, ꝙ ſic ſucceſſiue ſint diſtincti & ornati. Dicemus ꝙ nihil ſunt cæli in conſpectu Dei: quia tanꝗ momentū ſtateræ, ſic eſt ante eum orbis terraꝝ, & tanꝗ gutta roris antelucani, q̄ deſcendit in terrā. Vt ergo oſtendatur, quia in cælis ſit rō obedientialis vt fiat de eis qđ vult Deus. cōmendatur diuina ſapientia ſi nō à principio, ſed per interualla tēporꝫ, fuerunt cæli diſtincti & ornati. Qđ vero addebatur quarto, ꝙ loquebatur Moyſes populo & groſſo, ideo diſtinxit per interualla temporum, vt populus rudis & groſſus hoc melius caperet. Dici poſſet ꝙ ſufficit diſtinguere per verba doctrinæ ad hoc ꝙ rudes intelligant, abſq; eo ꝙ fiat diſtinctio per interualla temporū: res. n. ſicut ſe habet ad eſſe ita ſe habet ad veritatē, & ad cognoſci, quia diſpō vniuſcuiuſq; rei in entitate, eſt ſua diſpō in veritate, vt pōt hēri 2. Met. Sufficit ergo per verba doctrinæ ſacræ narrare de rebus ſicut fuerunt factæ, ad hoc ꝙ hēamus cognitionē de factione ipſarū: ſicut ergo fuerunt facti ſimul, ſic debent dici facti ſimul, et ſi aliter, et aliter. Qđ vero addebatur quīto ex parte ipſius Moyſis, quia quæ nō pñt ſimul dici, pñt tñ ſimul fieri. Dici poſſet ꝙ quæ non pñt in eodē inſtanti dici, pñt ad idem inſtans referri: nullus. n. poſſet ſimul dicere cælum & terram, abyſſum & tenebras, & ferri ſpūm dñi ſuper aquas, ſed quāuis ſcriptura prius nominet cælum, poſtea terram, & ſic de alijs, tñ omnia iſta refert ad vnū et idem inſtans, cùm ait, In principio. i. in initio tp̄is, ſecūm vnū modum exponendi, fecit Deus cælū et terrā: et terra erat inanis et vacua, et tenebræ erant ſup̄ faciē abyſſi, & ſpūs domini ferebatur ſup̄ aquas, oīa. n. iſta non potuerunt ſimul dici nec ſimul ſcribi, potuerunt tñ per ſcripturam ſacrā ad idem inſtans referri: ſic ēt oīa opera ſex dierū ſi fuiſſent in eodē inſtanti facta, potuiſſent ad idem inſtans referri. Qđ aūt addebatur ſexto de ſcriptura ſacra, dicēte, iſtæ ſunt gñationes cæli et terræ, qñ creatæ ſūt in die quo fecit Deus cælū & terram, & oē virgultum agri, ergo in eodē primo die qua fecit Deus cælum & terram, fecit virgultum agri, qđ factum eſt tertia die; itaq; tertia dies fuit eadē cum prima die, & per cōſequens oēs

A deo tanꝗ ſufficiēte oīa pendere vt p̄ ipſm & ſint & viuāt, in. 1. cæli t. 100 et. 12. Met. t. 38. expreſſe Ariſto. tradit. Sed per pulchre Auctor libelli de mūdo, vbi recitantur hæc verba, vetus fama eſt, vniuerſa à Deo et p̄ Deū eſſe conſtituta (et rurſus) deus ſine dubio ſeruator oīum eſt, & parens eorum, quæ in mundo conficiuntur.

Sap. ij.

Tex. 4.

A dies ſex fuerunt idē qđ primus dies, et nō fuerunt niſi vnus dies ſepties repetitus. Dici pōt ꝙ ipſa ſcriptura ſoluit ſeipſam: ſic. n. iacet textus, Iſtæ ſunt generationes cæli et terræ qñ creatæ ſunt in die quo fecit Deus cælum & terrā, & omne virgultum agri anteꝗ̄ oriretur in terra. Sed qa facere virgultum agri anteꝗ̄ oriatur in terra, hoc eſt facere virgultū agri nō in ſe, quia qñ fit virgultum agri ſcđm ſe, oportet ꝙ fiat in terra & qđ oriatur in terra. ſed eſt facere ipſum vel ſecūm ſuas rōnes primordiales, ſiue ſecūdū ſuas rōnes ſeminales aut obediētiales, quia virgultū et oīa quæ videmus facta, prius fuerunt facta in hmōi rationibus & in ſuis cauſis ꝗ̄ in ſe. Erit ergo ſenſus ꝙ in primo eodem die quū fuerunt facta cælum & terra, fuit factū virgultum in ſuis cauſis anteꝗ̄ oriretur in terra ſcđm ſe. Hoc ergo modo ſoluitur auctoritas Eccleſiaſtici dicēs ꝙ qui B viuit in æternū creauit oīa ſimul: quia (vt Gregorius ait) rerum ſubſtātia ſiue rerum materia eſt ſimul creata, ſed non eſt ſimul per ſpecies formata. Materialiter quidē fuit virgultū ſimul creatū in terra anteꝗ̄ oriretur de terra, et poſtea per ſucceſſionē tp̄is fuit formatū de terra & ortū de terra. Vnde et Aug. virgultū, plantas, & aīa nō ponit primo producta ab initio tp̄is niſi ſcđm rationes ſeminales vel obedientiales, ſed poſtea per tp̄a ſunt p̄ducta. Poſſumus aūt & aliter ſoluere qđ dictum eſt, vt cùm dicitur, Et oē virgultum agri, rōne illius repetatur ibi (in die) vt ſit ſenſus, Iſtæ ſunt gñationes cæli & terræ, qñ creatæ ſunt, in die quo fecit Deus cælū et terrā. et, ſupple, in die, quo fecit Deus oē virgultum agri. In die ergo fecit Deus cælū et terrā, & in die fecit virgultū agri. ſed ex vi textus nō oportet dicere tertiū diem eſſe eundem cū primo. Aduertēdū ergo ꝙ exponendo de virgulto agri in ſe, poſſumus C exponere ꝙ Deus produxit virgultū agri anteꝗ̄ oriretur in terra. i. anteꝗ̄ oriretur virtute terræ: quia p̄ductio prima vegetabilium & ſenſibilium fuit facta virtute diuina, magis ꝗ̄ virtute elementoꝝ, vt in ſcđa parte huius operis poterit declarari. Aduertendū etiam ꝙ poſſumus aliter ſaluare, Qui viuit in æternū creauit omnia ſimul: quia ꝗ̄tum ad creationē quæ eſt facere de nihilo aliqđ, poſt primā creationem rerum nihil fuit poſtea de nihilo p̄ductū, niſi ſicut quotidie producitur, v3, quātum ad aīas rōnales, quæ quotidie creando infunduntur, et infundendo creantur. Nō tñ probauimus quidem (vt diximus) opinionē Aug. ſed voluimus viam volētibus tenere opinionē ſanctoꝝ aperire, ideo ſtuduimus ſoluere obiecta poſita contra opinionem prædictam. Et in D hoc terminatur prima pars huius libri de operibus ſex dierum.

Ge. cap. 2.

Eccl. 18.

6. ſup̄ Ge. c. 1

Eccl. 18.

F I N I S.

D. AEGIDII ROMANI, ORDINIS Fratrum Eremitarum Sancti Auguſtini, De Mundo ſex diebus condito, Secūda Pars: vbi de vnoquoq; opere ſex dierum ſigillatim agitur.

CAPVT PRIMVM.

In quo agitur, vtrum lux illa primò edita, fuerit lux corporalis uel ſpiritualis.

EXPEDITA prima parte huius operis, in qua agitur de operibus ſex dierum in generali: volumus aggredi ſecundam partem, & agere de opere cuiuslibet diei in ſpeciali. Et quia prima die facta eſt lux, ideo à luce incipientes oſtendemus, An lux facta prima die, fuerit cor-
(Lib. 1. de Geneſ. ad lit. cap. 3.) poralis, vel ſpiritualis? Auguſtinus enim ſup Gen. videtur declinare ad hanc partem quòd fuerit ſpiritualis. Dicit. n. quòd ipſa prima creatura, videlicet, natura angelica primo appellata eſt cœlum, cum dictum eſt, In principio fecit Deus cœlum & terram: poſtea vocata eſt lux, cum
C dixit Deus, Fiat lux. & facta eſt lux, cum enim reuocāte ad ſe creatore, conuerſio eius facta atq; illuminata intelligitur. Natura ergo angelica primo fuit creata, quæ nomine cœli nunc ſignificatur: poſtea cōuerſa ad creatorem & illuminata, nomine lucis eſt ſignificata. Vnde idē Au-
(Cap. 9.) guſtinus ſuper Gen. dicit ꝙ lux, quæ prius dicta eſt, ut fiat, & facta eſt, etiam primatum creaturæ tenere intelligenda eſt (& ſubdit) ipſa eſt intellectualis vita: quæ niſi ad creatorem illuminãda conuerteretur, fluitaret informiter. Cum autem conuerſa & illuminata eſt, factum eſt quod in verbo dei dictum eſt, Fiat lux. Sed licet (ut verba Aug. ſonare videntur) per lucem poſſimus intelligere conuerſionem ſiue illuminationem angelorū, ſicut per cœlum intelligimus eius creationem nihilominus tamen ſicut cœlum quod prius factum eſt, fuit quoddam corpus, quia fuit cœlum empyrium, per illud tamen ſignificantur angeli, quia mox creatū, ſan-
E ctis angelis eſt repletum: ſic dicere poſſumus ꝙ lux illa primo facta, fuit lux corporalis, tamen ſignificabat conuerſionem naturæ angelicæ, quod ſatis probabiliter creditur. Et hoc ſatis planè dicit Hugo lib. 1. parte prima, ꝙ cū lux illa corporalis fuit facta, fuerunt & boni angeli ad deū conuerſi, & mali à deo auerſi: & cum corporaliter fuit lux ſeparata à tenebris, dicitur quòd boni angeli fuerunt diuiſi à malis. Videndum eſt ergo, an corporalis, an ſpūalis fuerit illa lux? Poſſet autem triplex ratio adduci quòd lux illa fuerit ſpiritualis, vt ſit pria ratio ex parte prioritatis,
I. ſecunda ex parte vniuerſi, tertia ex parte firmamenti. Pri-
(Cap. 17.) ma via ſic patet: nam vt dicit Auguſtinus. 1. ſuper Gen. ad literam, cum dixit deus, Fiat lux, non illa vera coæterna patri intelligenda eſt, per quam facta ſunt omnia, & quæ illu-

A minat omnem hominem: ſed illa de qua dici poteſt, Prior omnium creata eſt ſapientia. ſi ergo prior omnium creata eſt (Eccle. 1.) ſapientia, ideſt, natura angelica, ſiue vita ſpiritualis, vt innuit Auguſtinus, & vt habetur Eccleſiaſt. 1. videtur non ſolum ex authoritate Auguſt. ſed ex authoritate ſcripturæ ſacræ ꝙ rōne prioritatis habeatur ꝙ ꝓductio ſpūalis ſubſtantiæ pertineat ad primam diem: nam ſi prior omnium creata eſt ſapiētia, ipſa eſt illa lux quæ eſt facta primo die.
II. Secunda via ad hoc idem ſumitur ex parte Vniuerſi: nam in illis ſex diebus (vt aliqui aiunt) enarrantur vniuerſa producta. quòd ergo in iſta narratione prætermittatur qđ eſt nobilius in vniuerſo, conditio. ſ. naturæ angelicæ, vel eius illuminatio, vt videtur eſt inconueniens: lucem ergo primo factam nō referremus ad naturam corporalem, ſed ad
III. ſpiritualem. Tertia via ſumi poteſt ex parte ipſius firma-
B menti: nam ſi illa lux fuiſſet corporalis, ibi fuiſſet facta vbi ſunt facta luminaria cœleſtia: ſed omnia huiuſmodi luminaria facta ſunt in firmamento cœli, vt patet ex textu Geneſeos: ergo lux illa fuiſſet facta in firmamēto cœli. qđ non videtur poſſe ſtare, cum firmamentum dicatur factum ſecunda die, & illa lux fuerit facta prima die: illud enim in quo fit aliud, ſaltem origine præcedit illud quod fit in ipſo: Firmamentum ergo non fuiſſet factum ſecunda die, immo ſaltem origine fuiſſet factum ante primam diem: & qa ſine implicatione inconuenientis lux primo facta (vt patet per hanc rationem) non poteſt intelligi de luce corporali, oportet quòd intelligatur de luce ſpirituali. Sed omnes hæ rationes non concludunt: tamen antequàm ſoluamus eas: adducemus tres rōnes quòd lux primo facta fuerit corporalis. Fuit enim illa lux quoddam corpus lucidum, vt vult
C Magiſter in. 2. ſenten. dum ait, quòd vtiq; probabile eſt corpus lucidum fuiſſe velut lucida nubes. Sumatur ergo pri- (Diſt. 13.) ma ratio ex parte tenebrarum, quod eſt oppoſitum lucis: ſecunda ex parte dierū, qui ſunt effectus lucis: tertio ex parte aliorum luminariorum, quæ ſunt de genere lucis. Prima
I. via ſic patet: nam (vt dicitur Gen.) tenebræ erant ſuper faciem abyſſi: ſi ergo abyſſus nominat illam informem materiam quæ erat corporalis, oportet ꝙ & tenebræ corporales eſſent, & lux illa primo facta quæ à tenebris eſt diuiſa pari ratione corporalis erat: ita quòd ſi conſideramus tenebras quæ ſunt oppoſitum lucis primo factæ, cum oppoſita ſint nata fieri circa idem, quia tenebræ illæ fiebant circa corpus, quia circa abyſſum, & erant corporales, lux illa
II. corporalis fuit. Secunda via poteſt accipi ex parte dierū, qui ſunt effectus lucis. nam appellauit Deus lucem diem, et tenebras noctem: lucem enim appellauit diem, quia cauſat
E diem. Itaq; cum illi dies fuerint corporales ſecundum communem Sanctorum ſententiam, oportet quòd lux illa corporalis fuerit. Immo cum facto Sole fecerit quartū diem corporalem, cum omnes illi dies fuerint eiuſdem rationis, oportet primos tres dies, quos fecerat dicta lux, corporales eſſe.
III. Tertia via poteſt ſumi ex parte ipſorum luminariorū, quæ ſunt de gñe lucis. non videtur enim aliud intelligendū cum dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt lux, quod factum eſt primo die, quàm cum dixit, Fiant luminaria in firmamēto cœli: ſed illa luminaria fuerunt corporalia, quia fuerunt Sol, Luna, & Stellæ, vt patet ex textu: ergo & lux illa corporalis fuit. His itaq; prælibatis, cum oſtenſum ſit lucem illam fuiſſe ſpiritualem, & probatum ſit fuiſſe corporalem, dici forte poſſet, argumenta hinc inde procedere ſecundū varias

opiniones:vt probantia lucem illam fuiſſe ſpiritualem,pro- A
cedunt ſecundum opinionem Auguſtini: quæ autem probat
eam corporalem,procedunt ſecundum opinionem aliorum
Sanctorum. Nos autem dicere poſſumus ad literam fuiſſe
productam quandam lucem corporalem,vt dicunt commu-
niter Sancti, quæ figurabat et ſignificabat quãdam lucem
ſpiritualem.in quo poteſt verificari opinio Auguſtini.Cum
ergo quæritur,qualis fuerit illa lux,quæ producta fuit pri
ma die? Dicendum eſt quòd fuit lux corporalis,ſed ſigni-
ficabat lucem ſpiritualem. Ex hoc autem poſſunt ſolui argu
I. menta vtriuſq; partis. Nam cum dicitur ꝙ prior omnium
creata eſt ſapientia: dicemus ꝙ ſapientia angelica,ſiue na-
tura angelica producta fuit ante factionem lucis,& fuit
producta prior omnium non tempore,ſed dignitate: tempo-
re quidem ſiue duratione fuit coæua cœlo empyrio, ſed di-
gnitate erat longe prior eo. Et ſicut quãtum ad creationem B
fuit coæua cœlo empyrio, ſed dignitate lõge prior:ſic quan-
tum ad conuerſionem & illuminationem poteſt dici coæua
luci prima die factæ,ſed dignitate lõge erat prior ea. quare,
vt ſupra tangebatur,ſicut cœlũ primò productũ,fuit corpo
rale,& ſignificabat cœlum ſpirituale,ideſt,angelos:ſic lux
primò facta,fuit corporalis, & ſignificabat angelos primò
factos,& ad Deum conuerſos,qui ſunt lux ſpiritualis. An-
geli ergo illuminati, per ea quæ ſunt in textu pertinent ad
primum diem ſecundum ſenſum myſticũ,quia figurati ſunt
per lucem factam prima die:ſed corpus illud lucidum factũ
primò pertinet ad primam diem ſecundum literam,quia ad
literam fuit facta quædam lux,ideſt,quoddam corpus lucis
II. dum prima die. Quod autem ſecundo addebatur,quòd tam
nobile quid, ſicut eſt natura angelica, in narrando partes
Vniuerſi non debuit prætermitti. Dici poteſt quòd natura C
angelica non fuit prætermiſſa,cùm Moyſes narrauit partes
vniuerſi,nec quantum ad ſuam creationem, nec quantũ ad
ſuam illuminationem: ſed de eius creatione et illuminatio-
ne non agitur aperte & literaliter,ſed ſub velamine & fi-
guratione, quia ſub productione cœli empyrij intelligitur an-
gelorum creatio,ſub factione lucis intelligitur eorum illumi
natio.Cauſa autem, quare ſub velamine & figuratione lo-
cutus eſt Moyſes de Creatione et illuminatione angelorum,
non literaliter & aperte,duplex aſſignatur: vna ex parte
intellectus Iudæorum,alia ex parte affectus eorum.Habe-
bant quidem Iudæi intellectũ rudem,cum non poſſent tran
ſcendere corporalia,ideo ſub figura corporalium loqueba-
tur eis Moyſes de conditionibus ſpiritualium:fuiſſent forte
Iudæi propter ruditatẽ intellectus magis ducti in errorem
quàm in veritatem,ſi apertè fuiſſent eis propoſita ſpiritua-
lia. Secunda cauſa ad hoc idem ſumitur ex parte malitiæ D
affectus: habebant quidem Iudæi ita malum affectum &
ita malam voluntatem ad ſequendam idolatriam,ꝙ ſi fuiſ-
ſent eis propoſita manifeſte ſpiritualia, credidiſſent in eis
aliquid numinis et adoraſſent ea: nam cũ nõ eſſent eis pro-
poſita niſi corporalia,etiam ipſa corpalia adorabant, vt pa
tet Exodi. 32.quia adorauerunt Vitulum aureum, dicẽtes,
Hi ſunt dij tui Iſrael, qui eduxerunt te de terra Aegypti.
III. Quod autem addebatur tertiò de firmamento quod fuit fa-
ctum ſecunda die:dici poteſt quòd ſecundum ſubſtantiales
formas omnes cœli fuerunt facti ante oẽm diem, quia et in
ipſo principio temporis etiam elementa fuerunt facta ſe-
cundum ſubſtantiales formas.Sed exponendo firmamẽtum
pro cœlo ſydereo,dicitur firmamentum factum ſecũda die:

A quia in principio non creditur fuiſſe motus niſi ab oriente
in occidens,ita vt omnes cœli mouerentur vno motu,videli
cet primi mobilis, qui durationem incepit ſimul cum initio
temporis.ſed poſtea ſecunda die fuit factum firmamentum,
non quantum ad ſubſtantialem formam ſed quantum ad di
ſtinctionem;vt quia forte ſecunda die incepit moueri cõtra
motum primi mobilis, vt ex hoc appareret omnino diſtin-
ctum ab ipſo.Quare ſi cœli omnes producti fuerunt ſecun-
dum ſubſtantiales formas ab ipſo primordio,potuit lux illa
primo die produci in illo cœlo, in quo producẽda erat. Eo-
dem etiam modo ad argumenta illa probantia quòd lux illa
erat corporalis dici poteſt quòd hoc nõ excludit quin ſigni-
ficare poſſet lucem ſpiritualem,immo quãtum ad angelos
ſemper in figura aliquarum rerum corporalium loquũtur
Prophetæ. Sicut Iſaias in figura Regis Babilonis loquitur Cap. 14.
B de diabolo,cum dicit,Quomodo cecidiſti? Et in figura Regis
Tyri de eodem loquitur Ezech. cum dicit, Tu ſignaculum Cap. 28.
ſimilitudinis.Sic ſub figura lucis loquitur Moyſes de ange-
lis,cum dicit,Fiat lux:vt ſit ſenſus,fiat lux corporalis, et fa
cta eſt lux corporalis ſignificans & figurans lucẽ ſpũalẽ.

CAPVT II.

Vbi agitur quòd multi ſunt modi dicendi, in qua parte cœli lux illa, ad primum diem pertinens, ſit producta.

SOLENT multi dubitare in
qua parte cœli illa lux fuerit p-
C ducta. Magiſter quidem ſenten- 2.Sẽ.diſt.13.
tiarum diſtinguens multipliciter
diem,quia dies vel poteſt dici lux I.
illa quæ cauſabat diem, vel aer
illuminatus ſecundum quem cau
ſabatur dies,vel ſpacium.xxiiij.horarum, iuxta quantitatẽ
temporis ſecundum quam extenditur dies.Hanc ergo mate
riam ſic pertractans Magiſter, innuit quõ dies illa prima
habuit veſperã et mane, volẽs ꝙ i oriẽte fuerit pducta lux.
Sed dr̃ illa dies pria nõ habuiſſe mane,ſed habuiſſe veſperã
pp duo.Primo quidem, quia mane dicitur finis præcedẽtis
diei et initiũ ſequẽtis: primã aũt diem nulla dies pceſſerat,
cuius finis poſſet dici mane.Secunda ratio ad hoc idem eſt,
quia ſecundum ipſum,mane dicitur,quum eſt aurora,quan
do.ſ.nec ſunt omnino tenebræ,nec eſt plena lux.tale autem
D non fuit in prima die,ſed luce facta fuit plena dies ſuper
terram ab oriente.Itaq; ſequendo Magiſtrum inchoauit pri
ma dies,et in oriẽte fuit facta illa lux:ſed in illa parte oriẽ-
tis,cùm iam non fuiſſet aurora,erat plena dies ſuper terrã
ita vt dies illa non haberet mane cum non haberet aurorã;
haberet tamen veſperam,quia circũducta pergens ad occi-
dens fecit veſperam:ac per eius occaſum circumiens emiſ-
phærium inferius,fecit noctem, & veniens ad oriens fe-
cit auroram ſiue fecit mane: rediens autem ad illum pun-
ctum vbi incepit,prima & plena fuit dies completa,habens
veſperam,noctem,& auroram ſiue mane: & fuit dies illa
xxiiij.horarum,ſicut ſunt alij dies. Eſt autem alius modus II.
dicendi,quòd lux illa fuit facta in crepuſculo,quia chriſtus
tunc dicitur reſurrexiſſe,& quia tali hora creditur futura
reſurrectio. Luce itaq; illa redeunte ad illum punctũ, erat

completa

completa circulatio, et tũc ceſſabit motus cœli, ita ꝙ ubi
facta lux illa, ibi ſtabit. Hi ergo duo modi (de luce facta in
oriente) differunt, quia vnus dicit lucem factam plena die,
III. alius in crepuſculo. Alij quidem dicunt, ꝙ in meridie, i. in
circulo meridiano terræ habitabilis, vel illius partis terræ
vbi producendus erat homo, fuit facta illa lux: & quia cum
Sol, vel quodcunq; corpus luminoſum attingit meridianum
circulum, ſtatim incipit declinare verſus occidentem, & ex
hoc ſtatim dici poteſt ꝙ incipit facere veſperam, ideo dici-
tur illa dies incepiſſe à veſpera, vt poſt habuit veſperam, et
poſtea habuit mane, & ſic veſpere & mane factus eſt dies
vnus. Secundum hanc quidem expoſitionem poteſt eſſe du-
plex modus dicendi, videlicet, ꝙ dies illa etiam ſecundũ mo
tum illius lucis, habuit. xxiiij. horas: vt dicamus ꝙ mundus
In Ariete. fuit productus in Martio, quum eſt æquinoctium in vniuer-
ſa terra. Circulus ergo ille, ſecundum quem accipitur dies
& nox, diuiditur in duas medietates, vel in duas partes in
emiſphærium ſuperius quod eſt arcus diei, & in emiſphæ-
rium inferius quod eſt arcus noctis. Inſuper arcus diei, ſi-
ue emiſphærium ſuperius diuiditur per circulum meridia-
num. Dicebatur autem illa lux in illis primis tribus diebus,
vt dicitur modo Sol omni die reſpectũ alicuius partis terræ,
attingere circulum meridianum, quãdo eſt meridies in illa
parte terræ. Ergo circulus meridianus diuidit diẽ in duas
partes: quarum vna eſt ab oriente vſq; ad circulũ meridia-
num: alia eſt à circulo meridiano vſque ad occidens. Et
ſi dies artificialis diuiditur in mane & veſperam, poteſt
dici mane ab oriente vſq; ad circulum meridianum, & ve-
ſpera à meridiei circulo vſque ad occidens. Ponendo er-
go lucem illam factam in circulo meridiei, erit vnus modus
dicendi, vt ſupra aliqualiter tangebatur, ꝙ lux illa in meri-
die facta mota ad occidens fecit veſperam, peragens autem
circulum noctis, & veniens ad oriens fecit noctem, rediens
vero ad circulũ meridianũ fecit mane: et ſic veſpere, nocte,
et mane, factus eſt vnus dies naturalis, habens. xxiiij. horas.
Vel (quod idem eſt) dicere poſſumus, ꝙ ſi illa lux facta
fuerit in meridiano circulo, primo fecit veſperam, poſtea fe-
cit noctem, & vltimo rediens ad meridianum circulum fe-
cit mane, ita quód nox illa fuit inter veſperam & mane: et
quia nominatis extremis datur intelligi medium, nominatis
veſpere & mane datur intelligi nox illa quam fecit poſt ve-
ſperam, antequàm faceret mane: & ſi in veſpere & mane
includitur nox & datur intelligi nox, poſſumus dicere ꝙ
veſpere et mane factus eſt vnus dies naturalis, hñs. xxiiij
horas. Eſt autem ſecundum hunc modum exponendi alius
dicendi modus: dicunt enim quidã quód factio mundi præ-
ceſſit factionem lucis per ſex horas, ita quód primum mobi-
le reuoluens omnes alios cœlos iam peruenerat ab oriente
vſq; ad circulum meridianum, ibiꝙ facta fuit lux, quæ ten-
dens ad occidens fecit veſperam; currens autem per ar-
cum noctis, & veniens ad oriens fecit mane, & factum
eſt veſpere & mane dies vnus. xxiiij. horarum, videlicet, cõ-
tinens ſex horas tranſactas ante factionem lucis et ſex ho-
ras quas fecit illa lux faciendo. ſ veſpere, & duodecim ho-
ras quas fecit faciendo noctem, qua expleta fecit mane; et
fuit veſpere & mane dies vnus naturalis. xxiiij. horarum.
Differt autem hic modus dicendi à primo: quia licet ſe-
cundum vtrunq; modum lux ſit facta in circulo meridiano
tamen ſecundum primum modum non fuit completa dies
niſi quando lux peruenit ad circulum meridianum: ſed ſe-
cundum hunc modum alium fuit completa dies, quando lux

A peruenit ad oriens continens. xxiiij horas: de quibus de-
cem & octo fecerat illa lux, & ſex erant tranſactæ ante
factionem lucis. Sed iſte modus dicendi non videtur con-
gruus: quia quód factio mundi præceſſerit factionem lu-
cis per ſex horas, non videtur conueniens. Credimus qui-
dem valde fuiſſe paruam morulam inter factionem mundi,
& factionem lucis: nam cum factione ſiue cum creatione
mundi fuit creata natura angelica, quam diximus eſſe vnum
de quatuor coæuis, nam Materia informis, Tempus, Cœlum
empyrium, natura Angelica (vt ſupra diximus) ponũtur
quatuor coæua: & ſicut in creatione mundi fuit creata na-
tura angelica, ſic ſecundum Hugonem libro primo, parte Cap. 11.
prima, ſimul cum illuminatione quando facta fuit lux et di-
uiſa à tenebris. fuit illuminata natura angelica, & credi-
tur diuiſos eſſe bonos angelos à malis, & bonos quidem per
B manſiſſe, malos autem cecidiſſe. Inter creationẽ ergo mun
di, & factionem lucis non creditur plus fuiſſe de mora, ꝙ̃
inter creationem diaboli & eius caſum, vel inter creationẽ
bonorum angelorum & eorum illuminationem: ſed tam mo
dica fuit morula inter creationem et eius caſum vt dicatur
diabolus mendax à principio, & dicatur in veritate non Ioan. 8.
ſtetiſſe. In veritate quidem fuit, quia vt dicitur Ezech.
28. in delicijs Paradiſi fuit; nam diabolus in veritate inno
centiæ & in delicijs innocentiæ fuit: ſed ita fuit modica
morula inter illa, vt dicatur in veritate nõ ſtetiſſe. Propter
hoc autem eſt alius dicendi modus de factione lucis in me-
ridie, videlicet, quód primũ mobile incepit moueri etiã ante
factionem lucis, & motum fuit per tantam morulam quan-
ta fuit inter creationem mundi & factionem lucis: & per-
ueniens illa materia de qua fuit facta lux ad circulum me-
C ridianum, facta fuit inde lux, quæ ſtatim incipiẽs ire ad oc
caſum, incepit facere veſperam, & poſtea noctem, & po-
ſtea mane, et rediens ad eundem circulum fecit perfectum
diem. Hi itaq; tres modi de luce in meridie quantum ad
factionem lucis non differunt, ſed differunt quãtum ad ma
teriam: omnes enim dicunt lucem factam in meridie. Sed
primus modus nihil dicit de materia lucis per quantum tẽ-
pus præceſſerit factionem lucis. Secundus autem dicit ma-
teriam lucis fuiſſe factam in oriente. Tertius autem dicit
materiam illam fuiſſe factam parum ante meridiem. Pro-
pter quod hi tres modi ſunt quaſi duo modi, quia cum pri-
mus modus nihil tangat de materia lucis ſecundum quam
differunt hi modi dicendi, non proprie ponit in numerum
cum alijs, ſed põt ad opinionem vtrorunq; illorũ adaptari.

D

CAPVT III.

Cum multi modi dicendi de productione lucis ſint tacti, quis illorum eſt probabilior.

QVAMVIS modi dicen
di tacti in præcedenti capi
tulo de productione lucis
videantur eſſe quinq;, tamẽ
non ſunt niſi quatuor: ſunt
enim duo modi dicẽdi de lu
ce illa producta ĩ meridie,
et duo de ea producta in o-
riente. Propter duos mo-
dos de meridie, ſciendum, quód non eſt differentia inter

illos duos modos quantum ad productionem lucis, ſed quantum ad productionẽ materiæ lucis: credibile.n.eſt quòd materia illa de qua facta fuit lux eſſet ſpiſſior, quàm aliæ partes illius cœli in quo eſt facta, quia (vt vult Philoſophus in 2. Cœli t. 48. & 55. *de Cœlo & mundo) ſtella eſt pars ſpiſſior ſui orbis. Nam & ipſa elementa maiorem & minorem ſimilitudinem habebant etiam in ipſa prima productione rerum, ſecũdum quòd requirebat natura eorum: quia vbi erat terra, erat ſpiſſior materia, quàm vbi erat aqua immixta aeri: & vbi erat aer & aqua ſic mixta, erat ſpiſſior materia, quàm vbi erat elementum ignis. Et ſi ab ipſo primordio in ipſis elemẽtis erat iſta diſtinctio ſecũdum maiorem & minorem ſpiſſitudinem prout requirebat natura eorum, multo magis ſic erat in ipſis cœlis: nam diſtinctiones & perfectiones poſitæ in elementis, multo magis debent poni in cœlis, quia (ſecundum* 1. lib. cap. 1. & 3. *Augu. ſuper Gen.) digniora debent eſſe prius diſtincta & ornata. quòd enim inferiora habeant aliquam diſtinctionẽ ex ſui natura prius quàm ſuperiora, videtur inconueniens. Ergo vbi debebant fieri ſtellæ, erant ſpiſſiores partes orbis, quàm alibi: & materia illa vbi fuit facta illa lux, erat ſpiſſior, quàm aliæ partes illius orbis: nõ tamen habebat tantã ſpiſſitudinem quòd luceret, ſed quando dixit Deus, Fiat lux, tũc accepit ſpiſſitudinem, & pulchritudinem lucis. Dicẽtes itaque lucem illam factam eſſe in meridie, quantum ad materiam de qua facta eſt illa lux, ſunt bipartiti: quia aliqui dicunt materiam illam fuiſſe factam in oriente, & cucurriſſe ſex horas ante aduentum eius ad meridiem, & in aduentu eius ad meridiem materia illa facta fuit lux. Alij verò dicunt, et probabilius quãtum ad hanc partem, quòd materia illa fuit producta prope circulum meridianum, ita quòd modica fuit morula inter productionem illius materiæ, & ante aduentum eius ad circulum meridianum, quo attingente ibidẽ fuit facta lux. Ergo quantum ad factionem lucis non differunt hæ duæ opiniones, quia quælibet dicit lucem factam in meridie: ſed quantum ad productionem materiæ: de qua fuit facta lux, differunt: quia vna illarum dicit materiam illam fuiſſe productam in principio oriẽtis, diſtans per ſex horas à circulo meridiano: alia verò dicit fuiſſe productam circa finem partis orientalis prope circulum meridianum, diſtans per paruam morulam ab illo circulo. Et ſicut ſunt duo modi dicendi de luce producta in meridie, ſic ſunt duo modi dicẽdi de ea producta in oriẽte: ſed hi duo modi de oriente differunt non ſolum quantum ad productionem materiæ lucis, ſed etiam quantum ad productionem ipſius lucis. Nam quidam dicunt lucem illam fuiſſe productam in crepuſculo, quñ adhuc non eſt plena lux, & nõ eſt ſuper horizonte, nec poteſt* In. 2. diſt. 13. *videri aſpectibus hominum. Alij vero, vt Magiſter ſententiarum & ſui ſequaces, volunt lucem illam productam fuiſſe in oriente, ſed producta fuit cum facit plenum diem in parte habitabili, & in parte illa vbi producendus erat homo, & cum producta fuit, iam erat ſuper horizonte. His itaque prælibatis, hoc ordine in hoc cap. procedemus. quia primo comparabimus adinuicem duas opiniones de productione lucis in meridie. & oſtendemus quæ illarum ſit potior: poſteà comparabimus duas alias opiniones de productione lucis in oriente, et manifeſtabimus quæ illarum ſit melior: tertio comparabimus potiorem opinionem de productione lucis in meridie ad potiorem opinionem de productione lucis in oriente, & declarabimus quæ illarum ſit probabilior. Propter primum eſt ſciendum, quòd opinio de productione*

A *lucis in meridie aſſerens materiam vnde facta eſt lux, eſſe productam prope circulum meridianũ, ita quòd parua fuit morula inter productionem illius materiæ & aduentũ eius ad circulum meridianum vbi aſſerit factam lucem, eſt longe probabilior quàm alia opinio aſſerens materiam illam productam eſſe in principio oriẽtis, et cucurriſſe ſex horas vſque ad circulum meridianum. Nam, vt ſupra tetigimus & etiam Aug. vult in. 11. de Ciuitate Dei, natura angelica ſignificata eſt per cœlum & per lucem, aliter tamen et aliter; quia* Cap. 9. *per cœlum ſignificata eſt quantum ad ſui productionẽ, quia in illo principio in quo creauit Deus cœlum empyrium & terrã, etiam producta fuit natura angelica, quia (ſecundum Strabum & vt ſupra diximus) illud cœlum ſtatim factum, mox ſanctis angelis eſt repletum, ſed per lucem ſignificata eſt natura angelica quantum ad ſui conuerſionem, vel quãtum* B *ad ſui illuminationem. ſicut per tenebras ſignificata eſt illa natura quantum ad eius auerſionem & quãtum ad caſum. Sicut ergo nõ ſex horæ, ſed valde parua morula fuit* Demonis expulſio fuit illa prima die qua creatus eſt mũdus, iuxta B. Auguſt. *inter creationem naturæ angelicæ quantum ad malos, & eius caſum: vel ſicut modica fuit morula inter creationem illius naturæ quantum ad bonos, & eius illuminationem: ſic modica creditur fuiſſe morula inter productionẽ illius materiæ vnde fuit facta lux, & factionem lucis. Declarato primo quæ opinio ſit potior de factione lucis in meridie, volumus declarare ſecundũ quæ ſ. ſit potior de factione lucis in oriente. Credimus quidem opinionem Magiſtri ſententiarum ponẽtis lucem illam eſſe factã, cùm iam eſt plena dies, & quando lux eſt ſuper horizonte, eſſe potiorem opinione illa dicente lucem illam fuiſſe factam in crepuſculo quãdo adhuc non eſt clara dies. Habet enim opinio Magiſtri Bedam* C *pro ſe qui vult, vt dies illa à luce inceperit, et in mane ſequentis diei tenderit, vt opera Dei à luce inchoare & in luce completa eſſe ſignificaretur. Quare ſi lux illa fuit facta in crepuſculo ante claritatem, non incepit dies illa à luce, ſed incepit à ſemiluce, vel (vt magis proprie loquamur) non incepit à luce, ſed incepit inter tenebras et lucem. Rurſus dies illa prima hoc poſito prius habuiſſet mane quàm veſperam, cuius contrariũ habetur in textu, ſi enim lux illa fuit facta in crepuſculo, fecit auroram, ſed aurora nõ poteſt eſſe niſi ſit mane, vel niſi ſtatim poſt ſe ſit mane: incepiſſet itaque dies illa à mane, quod non conſonat ſacræ ſcripturæ. Viſo quæ ſit potior opinio de ponẽtibus lucem creatam in meridie, & oſtenſo quæ ſit potior de ponentibus eam creatam in oriente: volumus potiorem opinionem de meridie comparare ad potiorem opinionem de oriente. Propter quod ſciendum hanc diuerſitatem quòd quidam dicant lucem creatam* E *in meridie, quidam in oriente: ex ſcriptura ſacra ſumpſiſſe originem, ſecundum quam prima dies non incepit à mane; à mane ergo ſecundum quod mane poteſt ſumi dupliciter, ſic enim ſumpſit originem hæc duplex opinio. Poteſt enim accipi mane vt dicit medietatem arcus diei ab oriente vſque in meridiem: & tũc accipietur veſpera pro alia medietate, videlicet, à meridie vſque in occidente: & hunc modum loquendi ſeruãt aliquæ gentes, vt quouſque ſit altus Sol, dicũt, Adhuc eſt mane: ſic ergo accipiendo mane non fuit lux illa producta in oriente, quia ſic primus dies incepiſſet à mane, & habuiſſet prius mane quàm veſperam. Alio modo poteſt accipi mane pro aurora, vt Magiſter tangit, quãdo adhuc* 2. Sẽ. diſt. 13. *non eſt plena lux: & ſic (ſequendo opinionem Magiſtri) dies illa non habuit mane, & nõ incepit à mane, quia*

non

non habuit auroram, nec incepit ab aurora;habuit tamē ve A
ſperam,quia iuit ad occidēs : ergo decurſus illius lucis vſq;
ad occidens,quod faciendo fecit veſpera cum nocte ſequen
te & cum aurora ſequentis diei quæ poterat dici mane,fa=
ctus eſt dies vnus.Quæ autem iſtarum opinionū ſit potior,
vel magiſtri ponentis lucem creatam in oriente,vel dicen=
tium ipſam creatam in meridie,dici poteſt quòd (quantum
ad ſuperficiem) ſcripturæ ſacræ aliqualiter opinio de me=
ridie videtur concordare : ſed ſimpliciter loquendo,proba=
bilior eſt opinio Magiſtri,cum dicatur in Habacuch ꝙ Sol
Cap. 3. *& Luna ſteterunt in habitaculis ſuis:creditur autem com=*
muniter ꝙ ceſſante motu primi mobilis , Sol & Luna ſta=
bunt in habitaculis ſuis,id eſt, in locis illis vbi fuerunt crea=
ti, et communiter ponitur quòd Sol ſtabit in oriente, et Lu
na in occidente : & quia lux illa vel eſt ſemper coniuncta
Soli,vel ex ea factus eſt Sol,vt de hoc infra ſpecialem ca=
pitulum faciemus,ideo creditur ꝙ lux illa creata fuerit in
oriente in plena luce,vt primo faceret veſperam quàm ma
ne : quia in ſui primordio (vt diximus) non fecit auroram
nec crepuſculum quod pōt diei mane. Nā ſicut vnus ſingu
laris hō habet ſuas ætates, ſic totus mundus habet ſuas æta
tes,et à Chriſto Saluatore mūdi,vſq; in finē mundi,eſt vlti
ma ætas,iuxta illud Apoſt.Nos ſumus i quos fines ſeculo=
1. Cor. 10. *rum deuenerūt.Verum eſt aūt quòd vltima ætas hoīs quæ*
poteſt incipere à ſexageſimo anno vltra,aliquando plus du
rat quàm quælibet alia ætas,cum non poſſimus ſcire diem,
neq; horam,neq; annum,neq; tempus,quando finietur mun
Matth. 13. *dus, dicente Chriſto , Non eſt veſtrum ſcire tempora vel*
momenta,quæ pater in ſua poſuit poteſtate. Voluerunt ta=
men quidam (& in hac parte ſentientes non recte) quòd
licet non poſſit ſciri dies vel hora vel annus , poteſt ta= C
men ſciri tempus , vt forte poteſt ſciri centenarius an=
norum , vel forte millenarius : quæ omnia tanquàm non
conſona fidei ſunt abijcienda,quia ſecundum Auguſt. valde
periculoſum eſt ſacram paginam exponere de eo quod ali=
quo tempore eſt futurum , & idem Auguſt. 18. de Ciuita=
te dei vult , quòd nec dies,nec hora,nec annus, nec tempus
ſciri poteſt,quando iſta fuerint . Vnde aūt non vtiq; illi de
hora,vel die,vel anno,ſed de tempore interrogauerūt,quan
do iſtud acceperunt reſponſum (& ſubdit) fruſtra igitur
annos qui remanent huic ſeculo computare ac diffinire co=
natur , cum hoc ſcire non eſſe veſtrum ex ore Veritatis au
diamus . Reuertamur itaq; ad propoſitum & dicamus ꝙ
ſicut ſeculum poteſt dici habere ſuas ætates, ſic vnus ſingu
laris homo:et licet non poſſimus ſcire tempus quo ſeculum
vel vnus ſingularis homo finietur,de fine tamē ſeculi eſt ali D
ter loquendum quàm de fine vnius ſingularis hominis: quia
vnus ſingularis homo aliquando non dimidiat dies ſuos, ali
quādo enim dum eſt puer , vel dum adhuc oritur , ſucciditur,
Pſal. 54. *& moritur : ſed totus mundus quando finietur , perfectus*
erit : itaq; circulationes mundi erunt perfectæ . Lux ergo
illa perfectam circulationē faciet , & redibit ad punctum
illum vbi fuit creata : & quia Luna fuit creata plena cre
ditur creata fuiſſe in occidente, & lux illa in oriente : &
quia poſt finem mundi non amplius mouebuntur,
ſtabunt in habitaculis ſuis,Luna,ſcili=
cet , in occidente , lux verò
illa in oriente.

A

CAPVT IIII.

Quomodo lux illa faciebat diem , & noctem.

POSTQVAM *narrauimus varias*
opiniones & modos dicēdi de luce illa
in qua parte cœli ſit condita, et oſten=
dimus quis illorum ſit potior . volumus
declarare quomodo faciebat diem &
noctem . Propter quod ſciendum quòd Græci de hoc ali=
ter ſenſerunt , quàm Latini . Nam Græci volunt quòd re
fuſo & contracto lumine illa lux fecerit tres primos dies,
poſtea quarta die factus fuit Sol , & facta fuit Luna. et quia
Sol factus fuit in poteſtate diei quæ eſt ab oriente in occi=
dens , ideo Sol fuit factus in oriente : Luna vero quæ facta
B *fuit in poteſtate noctis quæ incipit ab occidente & redit in*
oriens , facta fuit in occidente. Hæc autem Græcorum opi=
nio quantum ad hanc partem ꝙ Sol fuerit factus in oriente
et Luna in occidente, concordat cum opinione noſtra capi=
tulo præcedenti tradita : ſed quantum ad partem illam, ꝙ
lux illa refuſo & contracto lumine fecerit illos tres dies ,
non concordamus cum illis . quòd vero hæc ſit Græcorum
opinio quam tetigimus , patet per Damaſcenum libro quin Cap. 7.
to,vbi ait,quod tribus quidem diebus refuſo et contracto lu
mine , diuino præcepto dies & nox fiebant. Ipſe etiā idem
Damaſcenus eodē lib.et capitulo De Sole facto in poteſta=
te diei , dicit ipſum Solem productum in oriente. & De lu
na producta in poteſtate noctis , dicit eam productam in oc
cidente . Sed licet ſentiant Græci illos tres dies factos eſſe
fuſione & contractione luminis , Latini tamen ſentiunt per
C *motum & per circuitum illius lucis . Vnde Beda exponēs*
illud , Factum eſt veſpere & mane , ait quòd accedente
paulatim luce poſt ſpacium diurnæ longitudinis & ſubeun
te partes inferiores , factum eſt veſpere , ſicut nunc vſitato
circuitu Solis fieri ſolet (& ſubdit) quòd factum eſt etiam
mane eadem luce ſuper terram redeunte,et alium diem in=
choante,& ſic dies expletus eſt vnus xxiiij. horarum. Au=
guſtinus autem vtrunq; modum tangit , videlicet,quòd lux
illa trium iſtorum dierum fecit diem & noctem. Vnde ait
quarto ſuper Gen.quòd lux illa quæ dies appellata eſt, vel Cap. 21.
circuitu ſuo (quod diximus ſentire Latinos) vel contra=
ctione & emiſſione (quod diximus ſentire Græcos) vices
nocturnas diurnasq; peregit . His itaq; prælibatis volumus
declarare opinionem Latinorum eſſe potiorem : quod ſex
vijs oſtendere poſſumus . vt prima via ſumatur ex parte mi=
D *raculi : ſecunda , ex parte primi mobilis : tertia , ex par=*
te temporis : quarta ex parte lucis & tenebrarum : quin=
ta , ex parte veſpere & mane: ſexta ex parte dierum. Pri
ma via ſic patet . nam (vt vult Auguſtinus ſuper Gen .) I. Cap. 1.
quemadmodum inſtituit Deus naturas rerum, ſecundū ſcri
pturas eius nos conuenit quærere , non ꝙ in eis vel ex eis
ad miraculum potentiæ ſuæ velit operari : poſſet enim (ut
ſubdit) oleum eſſe ſub aqua,ſi Deus vellet,licet hoc natu=
ræ olei non competat. Ad ipſas ergo naturas rerum debe=
mus recurrere in expoſitione ſacræ ſcripturæ,& non ad
miraculum,vbi poſſumus eam ſine miraculo exponere. Sed
intelligendo opinionem Latinorum , quòd lux illa ſuo cir=
cuitu fecerit veſpere et mane, nullum ponimus ibi miracu=
lum , cum et nunc Sol ſolito curſu ſuo ſic veſperam faciat
et mane.ſentiendo autem cū Græcis,quòd non per circui=

tum ſed per contractionē et emiſſionem luminis fecerit lux A
illa diem & noctem, oportet ꝑ miraculum hoc ponere. Ideo
Cap. 7. Damaſcenus ait, diuino præcepto hoc fuiſſe factum. Vide=
bat enim quod naturaliter fieri non poterat, nam naturalia
agūt ex neceſſitate naturæ non ex electione voluntatis: non
eſt enim ex poteſtate ignis retrahere ſuum calorem, ſed ex
neceſſitate naturæ præſente calefactibili calefacit. Sic non
erat in poteſtate illius lucis retrahere ſuum lumen, ſed ex
neceſſitate naturæ fundebat ſuū lumen. Secunda via ad hoc
II. idem eſt ex parte primi mobilis: oportebat quidē ſecundum
naturam (niſi velimus confugere ad miraculū) ꝙ primus
motus præcederet omnes alios motus, & quia ab ipſo pri=
mordio ſemper erat aliqua varietas in materia producta,
quia ab ipſo primordio ſpiritus domini poterat deferri ſu=
per aquas, quia fecerat aquas, ideſt, materiam corporalem
labilem & mobilem, vt dicatur Deus ferri non ſecundū ſe, B
ſed ſecundum ſuos effectus: itaq; vt ſeruetur naturalis or=
do, dicemus primum motum præceſſiſſe omnes alios motus.
Erat ergo iam primus motus qui eſt ab oriente vbi illa lux
fuit facta, in occidens: & quia ille motus trahit ſecum om=
nes alias ſphæras, ſtatim illa lux cœpit rotari verſus occi=
dens; quod faciendo fecit veſperam & poſtea mane. Non
ergo oportet recurrere ad contractionem & emiſſionem lu=
III. minis, cum ſine hoc poſſumus ſaluare dies & noctes. Tertia
via ad hoc idem patet ex parte temporis. nam tempus (vt ſu=
pra diximus) ponitur vnum de quatuor coæuis, ergo in ip=
ſo primordio & ante productionem lucis, incepit eſſe tem=
pus, & ſi fuit tempus de neceſſitate fuit motus, & ſi fuit mo=
tus (loquendo de ordine naturali) fuit primus motus. Vnꝰ
Cap. 5. de Auguſt. 5. ſuper Gen. ait quod ſi nullus eſſet motus, nul=
lum eſſet tempus. Sic etiam poſſumus dicere naturaliter, vt C
4. Phy. 133. Philoſophi ꝓbant, ſi non eſſet primus motus, nullus eſſet mo=
tus. Quare ſi non debemus confugere ad miraculum vbi
poſſumus aliter ſaluare ſcripturā ſacrā, dicere poſſumus
quod fuit primus motus, qui cum ſit ab oriente in occidens,
ſtatim illa lux producta incepit ire verſus occidens, & redi=
re in oriens, ſuoq; circuitu fecit diem & noctem, veſperam
IIII. & mane. Quarta via ſic patet ex parte lucis & tenebra=
rum: ſicut enim ſcriptum eſt. Fiat lux, & facta eſt lux, et
vidit Deus lucem quod eſſet bona, & diuiſit lucem a tene=
bris; non enim dicitur aliquid diuiſum quando eſt totum
tale: ſi enim lux illa contraxiſſet radios ſuos, & non illu=
minaſſet, totum fuiſſet tenebra & nihil fuiſſet de luce, non
ergo fuiſſet diuiſio inter tenebras et lucem, & ipſum Vni=
uerſum nō fuiſſet diuiſum ꝙ ſ. vna eius pars eſſet lucida et
altera tenebroſa, ſed totum fuiſſet tenebroſum. Cum enim
illa lux circuiret terram vel circuiret iſta elementa, ſemper
vna pars illuminabatur quæ obijciebatur luci, & alia ob=
ſtruebatur quæ occultabatur à luce, vt ſic ſemper per lucē
illam eſſet diuiſio lucis à tenebra. Facit autem ad hoc idem
quod dicitur in Textu, quia vidit Deus lucem quòd eſſet bo=
na: cum ergo illud videre quòd eſſet bonum, ſecundū Augu.
2. de Gen. ad ſit complacere ſibi quòd tale quid duret & perſeueret, lux
lit. cap. 6. illa durauit & perſeuerauit, ſed nō duraſſet lux ſi aliquan=
do non luxiſſet; ſemper ergo lucebat, et ſuos radios nō con=
V. traxit. Quinta via ſumitur ex parte veſpere & mane: non
enim dicitur mane ex eo quòd lux eſt ſuper terram habita=
bilem, quia tunc tota dies eſſet mane: ſed dicitur mane ex
eo quòd lux ab oriente vadit verſus meridiem, & dicitur
veſpera ex eo quòd vadit verſus occidens. Veſpere itaq;
A & mane non poſſumus ſaluare propriè ſine motu corporis
luminoſi. Cum ergo ſcriptura ſacra (loquens de factione
illius lucis) non ſolum loquatur de die & nocte, ſed etiam
de veſpere & mane, & hæc non ſint ſine motu corporis lu=
minoſi, conſequens eſt quòd illa lux ſuo motu & ſuo circui=
tu fecerit diem & noctem, & veſpere & mane: ſi enim
ſemꝑ ſtetiſſet in oriente, ſemꝑ fuiſſet dies ſiue mane: & ſi
ſemꝑ ſtetiſſet in circulo meridiano, ſemꝑ fuiſſet meridies:
& ſi verſus occidens, ſemꝑ fuiſſet veſpera. Cum ergo hoc
viciſſim faceret, ſuo circuitu hoc faciebat. Sed dices forte
vtrūq; fuiſſe, videlicet, ꝙ lux illa ſuū circuitū peragebat, et
radios contrahebat & emittebat. Sed fruſtra fit per plura
quod poteſt fieri per vnum: cum ergo per ſolum circuitum
poſſumus ſaluare lucem illam feciſſe veſpere & mane, no=
ctem & diem, non oportet ſuperaddere emiſſionem et con=
B tractionem. Sexta via ad hoc idem ſumitur ex parte die= VI.
rum. nam cum prima die fuerit facta lux: ſecunda, firma=
mentum. tertia, congregatio aquarum: quarta, luminaria cæ=
li, & ſic de alijs: quia ſcriptura ſacra eodem modo loqui=
tur de omnibus his diebus, dicens eos eſſe factos per veſpere
& mane, oportet omnes hos dies vniformiter accipi. Ergo
cum quarta die factus fuerit Sol, qui motu ſuo fecit veſpere
& mane diem vnum, ſicut & nunc facit motu ſuo, oportet
quòd illi tres dies facti fuerint motu illius lucis primò factæ:
aliter æquiuocè fuiſſent illi tres dies ab aliis tribus diebus
ſequentibus, in quibus totus mundus eſt conditus, et ornatus.
Poſſet autem ad hoc idem adduci & ſeptima vi, nam du=
plex poteſt eſſe actus formæ. Vnus reſpectu proprij ſubie= Vſus formæ
cti: ſicut albedo facit ſuum ſubiectum album, & calor cali= duplex.
dum, & lux lucidum. Alius actus eſt reſpectu aliorum à
C ſuo ſubiecto, ſicut calor non ſolum facit ſuum ſubiectum ca=
lidum, ſed etiam calefactibilia circa ſe poſita calefacit; &
albedo facit non ſolum ſuum ſubiectum album ſed oculos ip=
ſum intuentes diſgregat, & lux non ſolum facit ſuum ſubie=
ctum lucidum, ſed etiam aerem circa ſe poſitum illuminat.
Quantum autem ad actum ſecundum poteſt impediri forma
ſaltem virtute diuina, ſicut tres Pueri miſſi in caminū ignis Dan. 3.
non ſunt calefacti. Calor ergo in illo igne habebat actum
ſuum quantum ad interius & quantum ad ſuum ſubiectum,
quia verè ille ignis erat calidus, ſed non habebat actū ſuum
quantum ad exterius reſpectu iſtorum puerorum, quia eos
non calefecit, nec quicquam moleſtiæ attulit. Poteſt ergo
forma cohiberi quantum ad actum exteriorem, ſed quātum
ad interiorem qui eſt reſpectu proprij ſubiecti videtur om=
nino contradictionem implicare, vt ſit calor in aliquo ſub=
iecto, & non ſit calidum illud ſubiectum. Ergo quia illa
B. lux primò facta, erat in aliquo ſicut in ſubiecto, ab hoc actu
non poterat cohiberi quin faceret illud corpus lucidum. ſed
ſufficit corpus eſſe lucidum ad hoc quòd videatur. Illa er=
go lux (ex quo non tollebatur ab ea quin eſſet corpus lu=
cidum) ſemper erat viſibilis: non ergo faciebat veram no=
ctem, cum ſemper appareret lux illa, cuius erat facere
diem. Sed dices quòd virtute diuina potuit cohiberi ne
illuminaret alia, & ne multiplicaret ſpeciem ſuam
ad oculum, & ne videri poſſet. Sed nō opor=
tet ad tot miracula recurrere, quando
ſaluata natura rerum poſſu=
mus ſufficienter ſa=
cram ſcripturam
exponere.

CAPVT V.

*Quomodo facta fuit illa lux pertinens ad pri-
mum diem, Vtrum per nouæ formæ ſubſtan-
tialis acceptionem, An per aliam mutationem?*

COGITVR animus du-
bitare, quomodo illa lux fa-
cta fuerit, nam oĩa fuerunt
á principio producta ſecũ-
dum ſubiectam materiã et
ſecundum ſubſtantiales for-
mas, vt poſt illud principiũ
in quo Deus creauit cœlũ
& terram (accipiendo il-
lud pro principio temporis) nihil fuerit poſtea creatum, niſi
ſicut quotidie nunc aliquid creatur, quia quotidie creantur
animæ rationales, & ſuis corporibus infunduntur, omnia
ergo fuerunt in principio creata quantum ad ſubſtantiales
formas, & etiam quantum ad ſubiectam materiam, & ſpe-
cialiter ea quæ ſunt in ſupercœleſtibus, nam ſupercœleſtia
ſemper ſunt præferenda iſtis elementis, vnde prius fuit fa-
cta diſtinctio cœlorum q̃ elemẽtorum, vt prius fuit factum
firmamentum in quo fuerunt diſtincti cœli, & poſtea fuit
facta congregatio aquarum per quam fuit facta diſtinctio
elementorum, nihil enim debemus ponere prius in elemẽtis
q̃ in ſupercœleſtibus: ſed vel ſimul fuerint hæc, vel ſucceſſi-
uè, ibi prioritas ſemper attribuenda eſt ſupercœleſtibus &
non elementis: igitur cum ipſa elementa ab ipſo primordio
fuerint producta ſecundum ſuas ſubſtantiales formas, quia
terra ab ipſo principio habuit ſuam ſubſtantialem formam,
aquæ etiam & aer (licet eſſent immixta) ſuas ſubſtan-
tiales formas habebãt, ignis etiam ab ipſo primordio fuit ſic
productus, ergo multo magis ſupercœleſtia fuerunt produ-
cta ſecundum ſuas ſubſtantiales formas. Meritò ergo (vt
prædiximus) dubitat animus, quomodo lux illa fuit facta
poſt productionẽ cœli & terræ, cum ab ipſo primordio fue-
rit producta ſecundum ſuam ſubſtantialem formam? Dice-
mus ergo, quòd non eſt alterius naturæ ſtella cum ſuo orbe
2.Cœl.t.41. in quo eſt fixa, quia (vt probat Philoſophus in de Cœlo &
mundo) omne quod eſt naturaliter fixum in aliquo, eſt eiuſ-
dem naturæ cum illo in quo eſt fixum: cum ergo ſtella na-
turaliter ſit fixa in orbe, erit eiuſdem naturæ cũ ſuo orbe,
& tamen ſtella lucet, orbis non lucet: quod non eſt quia ſit
alterius naturæ hoc q̃ illud, ſed quia eſt denſius hoc quàm
2.cœli t.48. illud. Ideo dicit Philoſophus quòd ſtella eſt denſior pars ſui
orbis, vel (quod idem eſt) eſt aggregatio luminis in orbe.
Totus enim orbis & totum cœlum eſt de natura luminoſi,
ſed vbi habet illam naturam raram non lucet, ſed vbi eam
habet denſam & ſpiſſam lucet. Ideo (vt diximus) orbis
quia eſt rarus nõ lucet, ſtella quæ eſt denſa & ſpiſſa lucet:
ſicut videmus in igne, nam videmus ꝙ lucet ignis carbo &
flamma, & non lucet in ſua ſphæra, quod non eſt ꝙ ignis
flamma vel ꝙ ignis carbo ſint de natura lucis, & ignis in
ſua ſphæra non ſit huiuſmodi: immo ſi ratione igneitatis ha-
bent flamma & carbo ꝙ ſint de natura lucis, ignis in ſua
ſphæra magis adeptus eſt nomen lucis q̃ carbo et flamma,
quia habet magis naturam ignis vt eſt elementum & vt eſt
in ſua ſphæra, q̃ vt eſt elementatum & vt eſt hic inferius.

A Tota ergo cauſa quare hæc lucent et ille non lucet, eſt, quia
ille eſt magis rarus, carbo et flamma ſunt magis ſpiſſa. His
itaq; prælibatis dicamus quòd ab ipſo primordio illa lux,
& omnia luminaria cœli fuerũt facta ſecundum ſuas ſub-
ſtantiales formas, & illa materia vnde fuit facta lux et vn-
de fuerũt facta luminaria cœli, fuit magis ſpiſſa q̃ q̃ cœ-
li, ſed non erat tantum ſpiſſa quòd luceret: quando ergo di-
xit Deus, Fiat lux, & facta eſt lux, illa materia (vt facta
eſt lux) fuit magis denſata & inſpiſſata q̃ prius eſſet, vt
extunc inciperet lucere cum prius nõ luceret. Si ergo quæ-
ritur quõo eſt facta illa lux prout in Titulo capituli propo-
nebatur? dicemus ꝙ fuit facta per inſpiſſationem & con-
denſationem ſuæ materiæ non per acceptionem alicuius al-
terius formæ ſubſtantialis, rarum enim & denſum nõ ſunt
formæ ſubſtantiales, ſed accidentales: fuit ergo illa lux á
B principio producta ſecundum ſuam ſubſtantialem formam:
ſed non lucebat, quia illud corpus quod dicitur factum lux,
ab ipſo primordio non erat ita denſum & ſpiſſum qđ poſ-
ſet lucere ſed cum dixit Deus, Fiat lux, fuit eius corpus ſic
denſatum & inſpiſſatum, vt luceret. Poſſumus autem ſen-
ſibile exemplũ ponere de Luna: videmus enĩ in Luna quan-
dam maculam, vt vbi eſt macula illa non luceat ſed videa-
tur tenebroſa, quod non eſt ꝙ Luna ſit alterius naturæ vbi
habet illam maculam & vbi non lucet, q̃ vbi non habet &
vbi lucet, ſed quia ſecundum Commentatorem in de ſubſtã- Auerr. n.cap.
tia orbis, vbi habet illam maculam & vbi non lucet Luna, de ſubſtantia
non eſt ita denſa & ita ſpiſſa, vbi autem non habet macu- orbis, et. 2.cœ
lam & vbi lucet, eſt magis dẽſa & magis ſpiſſa. Videmus li.t.42.&.49.
etiam in reuerberationibus: quia á corpore denſo & ſpiſſo
(ſi ſit terſum & politum) fit reuerberatio & generatur
C ſplendor; á corpore autem non ſic denſo nec ſic ſpiſſo quan-
tuncunq; ſit terſum & politum, non fit tanta reuerberatio
nec generatur ſplendor. Vt ſi quis velit tergere & polire
ferrum, quia eſt corpus denſum & ſpiſſum, & obijciat ip-
ſum ſoli, vt patet in enſe, fiet magis reuerberatio, et genera-
bitur inde ſplẽdor: ſed lignum quia non eſt corpus ſic den-
ſum nec ſic ſpiſſum, quantumcũq; ſic tergatur, & poliatur,
et obijciatur ſoli, nõ fiet inde magna reuerberatio, nec gene-
rabitur inde ſplendor. Videmus etiam ꝙ cuſis magis lucet
oppoſitus ſoli, q̃ aliud ferrum, quod inde eſt, quia fit de bo-
no & forti calibe quod eſt magis ſpiſſum & denſum, quàm
aliud ferrum, ideo terſum & politum & oppoſitũ ſoli plus
ſplendet q̃ aliud ferrum. Spiſſitudo ergo materiæ facit ad
multiplicationem lucis & ſplendoris: ſed hoc non eſt tota
cauſa in iſtis inferioribus, quia non eſt eadem natura in om-
nibus iſtis inferioribus. Vt forte amplius ponderat plũbum
E q̃ ferrum, & forte in vno pugno plumbi non minus eſt de
materia q̃ in vno pugno ferri, ſed quia plumbum eſt alte-
rius naturæ cum ſit molle q̃ ferrũ cum ſit durum, forte fer-
rum terſum & politum & oppoſitum ſoli, plus faciet de
ſplendore q̃ plumbum, & ſi fiat ſpeculum de ferro & ma-
xime de calibe plus faciet de ſplendore, & ardebit, & fa-
ciet ignem, quod non ſic faceret ſpeculum factum de plum-
bo. Sed in ipſis ſupercœleſtibus vbi nõ eſt alterius naturæ
ſtella q̃ orbis, nullam aliam cauſam aſſignabimus quare lu-
cet ſtella & non orbis, niſi quia ſtella eſt ſpiſſior pars ſui
orbis. Eſt enim cœlum quinta eſſentia longe diſtãs á qua- 1.Cœli t.41.
tuor eſſentijs elementorum & elementatorum, ita ꝙ durum
& molle & huiuſmodi qualitates quas videmus in iſtis in-
ferioribus, ibi non ponimus. Vel ſi volumus iſtas qualitates

adaptare ad cœlos, dicemus ꝙ duriſſimi et ſolidiſſimi ſunt, nec eſt ſolidior ſtella ꝙ orbis; nullum enim inſtrumẽtum, nullum ferrum, nullamve aliquod poſſet à cœlis aliquid remouere: ideo dicitur Iob, Tu forſitan cum eo fabricatus es cœlos, qui ſolidiſſimi quaſi ære fuſi ſunt. Oportet autem per hæc inferiora manuduci in illa ſuperiora, & ideo forte non habuit Iob aliquid ſolidius quod nominare poſſet ꝙ æs fuſum, et ſpecialiter ſi cum ære admiſceatur aliud metallum, vt patet in factione cimbali quod fit de valde ſolida materia: ſecundum tamen veritatem nulla eſt comparatio inter ſoliditatem cœli & æris fuſi, vel cuiuſq; rei alterius hic inferius exiſtentis: nam nulla res eſt hic inferius non patiens peregrinas impreſſiones & quæ non poſſet ſcindi vel aliquo alio modo alterari: nam cum adamas de quo, dicimus quód eſt tantæ ſoliditatis, ſi ſuper incudine ponatur & malleo ferreo percutiatur, ſi ictum mallei expectat non frangetur, ſed malleum vel incudinem ſubintrabit; & tamen (vt dicitur) ſanguine hirci frangitur, vt nihil ſit hic inferius à peregrinis impreſſionibus omnino remotum. Cœli autem tam ſtellæ ꝙ orbes à peregrinis impreſſionibus ſemoti ſunt omnino: nam cum cœlum ſit primũ alterans, concluditur eſſe inalterabile. Huiuſmodi itaq; differentias inter ſtellam & orbem vt quód ſtella ſit dura, & orbis mollis, vel quid hoc patiatur peregrinas impreſſiones, & non illud, rationem aſſignare non poſſumus, ſed ſolum aſſignabimus differentiam ſecundum luminoſum & diaphanum, quia ſtella eſt luminoſa, & orbis eſt diaphanus. Vel erit ibi differentia inter ſpiſſum & ſpiſſum, quia ſtella eſt ſpiſſior pars ſui orbis: ſecundum quem modum dici poteſt illam lucem eſſe productã, quia materia vnde facta eſt, fuit adeò inſpiſſata quód incepit lucere, quæ prius non ſic inſpiſſata lucere non poterat.

Cap. 37.

A

Adamas ſanguĩe hirci frãgitur, vt ĩquit Plin. lib. 20, in procem. et lib. 38. cap. 4.

B

8. Phy. 37. 3. 2. de Cœl. 42

C

CAPVT VI.

Quid factum fuit de illa luce, Vtrum ſecundum ſe permanſerit, uel in corpus aliud ſit conuerſa.

DE LVCE quidem primò facta multi ſunt modi dicẽdi, quorum quoſdam tangit Auguſtin. quoſdam verò Doctores aliqui inuenerunt. Poſſumus autem tangere quinq; modos dicendi. Vt ſit vnus modus, quẽ tangit Auguſtinus ꝙ illa lux eſt in partibus tam remotis, vt ab oculis hominum videri non poſſit. Sitq; modus alius quem idem Auguſt. tangit, vt ſit lux illa ſemper coniuncta ſoli vt nobis apparere non poſſit. Sitq; modus tertius, ꝙ facto Sole lux illa in præiacentem materiã ſit redacta. Sitq; modus quartus, quód lux illa erat quædã nubes lucida, de qua formatum eſt corpus ſolis. Sitq; modus quintus, quem tangit Dionyſius de Diuinis nominibus, ꝙ illa lux fuit ipſe Sol qui factus dicitur quarta die: erat enim (ſecundum ipſum) illa lux ipſe Sol, ſiue ipſum lumẽ ſolare, ſed adhuc informe, ſed quia quandam formoſitatem accepit quarta die, ideo tunc dicitur eſſe formatum. Hoc eſt ergo quod ait, Ipſum enim videlicet, ſolare lumen, eſt illud lumen (quãuis tunc informe erat quod & diuinus dicit Moyſes) quod primam determinauit noſtrorum dierum trinitatem. Duæ enim fuerunt trinitates dierum, id eſt, ſex dies fuerunt appoſiti in productione orbis: & prima trinitas dierum fuit appoſita ad rerum diſtinctionem, & alia trinitas ad ornatum: & lumen illud quod fuit productũ in illa prima trinitate dierum, quia fuit productum prima die, eſt illud idem lumen quód eſt Sol: ſed tunc erat informe, nunc autem eſt formatum, vt patet ex ſententia Dionyſii. His itaq; modis dicendi, & his opinionibus prælibatis, volumus eas ſingulariter diſcutere, & opinionem inde eligere meliorẽ. Prima quidem opinio ꝙ. ſ. lux illa ſit in partibus ſic remotis, vt à nobis videri non poſſit, non vadit ſecundum mentem Augu. cum ponat omnia luminaria cœli ab ipſo primordio fuiſſe producta, ſicut & nunc ſunt: ſed recitat illum modũ dicendi tanquám dictum ab alijs, quem non eſſe rationabilem clare patere poteſt. Nam illæ partes remotæ in quibus ponitur lux illa, vel ſunt cœleſtes, vel elementales. Si ſunt elementales, tunc illa lux eſſet corruptibilis, quia eſſet quid elementatũ: non ergo ſic duraret, ſed iam eſſet corrupta, niſi miraculo conſeruaretur. nec ſubeſt cauſa, quare miraculo conſeruaretur, ex quo nullum profectum facit. Inſuper elementum ignis & aeris totum circũuoluitur cum cœlo, excepto illo modico aere qui clauditur inter mõtes, vt patet ex lib. Meteo. ergo illa lux circũuolueretur, & quantumcũq; eſſet in partibus remotis appareret nobis viſibilis, immo quia ſuo circuitu in noſtra terra habitabili faciebat diem & noctẽ, ſicut tunc erat viſibilis, ita & nunc eſſet. Si verò dicatur lucem illam eſſe in partibus cœleſtibus, cum cœlum ſic circũuoluatur nunc, ſicut circũuoluebatur & tunc, nobis viſibilis appareret. Sed dices ꝙ eſt ſic commixta ſoli ꝙ nobis apparere non poteſt, qui ponebatur ſecũdus dicendi modus. Sed nec hoc ſtare poteſt, quia (vt communiter improbatur) tunc lux illa ſuperfluè retineretur, nihil autem eſt ſuperuacuum in diuinis operibus, propter quod hæc poſitio rationabiliter ſuſtineri non poteſt. Tertius autem dicendi modus, ſcilicet, ꝙ facto Sole, in præiacentem materiam lux illa ſit redacta, non eſt rationabilis, cum ſpecialiter dicatur de luce illa, ꝙ vidit Deus lucem ꝙ eſſet bona, quia placuit ſibi manere quod fecerat: non ergo in præiacentem materiam eſt redacta, ſed adhuc manet vel in ſe vel in re quæ eſt inde formata. quartus autem dicendi modus, videlicet, quód illa lux erat quædam nubes lucida de qua formatũ eſt corpus Solis, aut accipit nubem propriè prout pertinet ad naturam elementatum, & tunc Sol de ſui natura eſſet corruptibilis, quia eſſet de natura elementorum, quod eſt inconueniens, aut accipit nubem largè pro illa materia cœleſti de qua facta eſt lux, de qua luce poſtea factus eſt Sol, & tunc eadem eſt opinio illa cum ea quam tangit Dionyſius. Cæteris itaq; alijs opinionibus improbatis dicemus cum Dionyſio, quód lumen Solare, quod eſt nũc, erat illa lux, ſed adhuc erat informe, quod formatum quarta die dicitur factus Sol. Sed in his verbis Dionyſii oritur duplex difficultas, vt ſit difficultas prima: quia (dato ꝙ de illa luce factus ſit Sol) non videtur benè dictum ꝙ lux illa erat Sol, nec econuerſo, ſed quód de illa luce factus eſt Sol: ſicut ſi de aere fieret ignis, non eſſet benè dictum ꝙ ignis erat ille aer de quo factus eſt, nec econuerſo, ſed ꝙ aer eſt corruptus: & ignis eſt generatus, & ſic de aere factus eſt ignis: eodem etiam modo ſi de illa luce factus eſt Sol, illa lux eſt corrupta, & Sol eſt inde factus.

Lib. 1. de Gen. ad lit. cap. 11.

Magiſt. in 2. ſent. diſt. 13.

Cap. 4.

A

B

Lib. 1. poſt me dium cap. 3.

C

D

ſtus. Secunda difficultas eſt, quomodo lumẽ illud ſolare erat
adhuc informe? Propter primum ſciendum, quòd non eodẽ
modo ex aere fit ignis, & de illa luce factus eſt Sol: nam
cum ex vno elemento fit aliud, vnum corrumpitur ſecũdum
formam ſubſtantialem & aliud generatur, vt non poſſit di
Ariſtot. 1. de Gen. cap. 3.
ci ꝙ hoc fuerit illud, ſed ꝙ ex hoc factũ eſt illud: ſed quã
do non eſt corruptio ſecundum ſubſtantialem formam, non
eſt factum aliud, ſed eſt factum alterum; ſecundum hoc er
go manet idem ſecundum ſubſtantiam, variatur autem ſe
cundum accidentia, vt ſi ex puero fiat vir, quia idem manet
ſecundum ſubſtantiã, optime poteſt dici ꝙ vir iſte erat puer.
Sic etiam in propoſito: nam quia corpora cœleſtia fuerũt
ab ipſo principio creata ſub ſubſtantialibus formis, lux illa
& Sol qui dicitur factus de illa luce, ſub ſua ſubſtantiali
forma ſunt producta: erat enim (vt diximus) in illa par
te cœli vbi facta eſt lux materia magis dẽſa quàm in qua
uis alia parte illius orbis, ſed nõ erat ita denſa nec erat ibi
tanta aggregatio luminis quòd luceret: ſed quando Deus
dixit, Fiat lux, materia illa fuit magis cõdenſata, & ex hoc
lumen fuit ibi magis aggregatum, & ex tunc incepit luce
re: poſtea quarta die qñ deus ex illa luce fecit Solem, mate
ria illa fuit adhuc magis aggregata & magis condenſata,
& lumẽ fuit ibi amplius multiplicatum, vt ex hoc amplius
luceret: ergo nec in productione lucis ex ſua materia, nec
in productione Solis ex illa luce facta eſt variatio ſecundũ
ſubſtantialem formam, ſed ſolum ſecundum maiorem con
denſationem, & ſecũdum maioris luminis aggregationem:
nam quilibet orbis cœleſtis ſecundum ſe totum eſt de natu
ra lucis, propter quod idem eſt orbẽ cœleſtem in aliqua ſui
parte condenſari, & lumen ibi aggregari; & idem eſt ſtel
lam eſſe denſiorem partem ſui orbis, et eſſe aggregationem
luminis in ſuo orbe. Reuertamur ergò ad propoſitum, &
dicamus quòd in productione lucis ex ſua materia, et in fa
ctione Solis ex illa luce, non fuit variatio ſecundum ſubſtan
tialem formam, ſed ſolum fuit maior condenſatio materiæ,
maior aggregatio luminis; & ex hoc fuit ibi maior virtus
& maior potentia ad lucẽdum, ſicut ſi puer fiat adoleſcẽs,
& factus adoleſcens fiat vir, non erit ibi variatio ſecũdum
ſubſtantialem formam, ſed erit ibi maior & maior adeptio
virtutis & poteſtatis, quia factus adoleſcens erit fortior &
potentior ſe puero, & factus vir erit fortior & potentior ſe
adoleſcente. Ex his autem apparere poteſt ſolutio difficul
tatis prætactæ, nam propter idẽtitatem eiuſdem ſubſtantia
lis formæ, lux illa primò facta eſt illud idem corpus ex quo
factus eſt Sol, & Sol eſt illud idem corpus luminoſum ex
quo eſt factus. Benè ergo dixit Dionyſius quòd lumen ſo
lare erat illa lux primo facta, quia eſt illud idem corpus quod
erat lux illa. Ex his etiã apparere poteſt quod in Titulo ca
pituli dicebatur, cùm quærebatur quid factum fuerit de illa
luce, vtrũ ſecundum ſe permanſerit, aut in aliud corpus ſit
conuerſa? Dicemus ꝙ ſecundum ſe permanſit & perma
net ſecundum ſubſtantialem formam, ſed ſecundum ſe non
permanſit nec permanet quantum ad æqualis luminis acce
ptionem, quia multo magis lumen accepit cum factus ſit in
Cap. 11.
" de Sol, quàm ante haberet. Vnde Aug. 1. ſuper Gen. quæ
" rens, ait, Vt quid ergo factus eſt Sol in poteſtatẽ diei, qui lu
" ceret ſuper terram, ſi lux illa diei faciendo ſuffecerat, quæ
" dies etiam vocata eſt? An illa prior regiones ſuperiores à
" terra longinquas illuſtrabat, vt ſentiri non poſſet in terris:
" atque ita oportebat Solem fieri per quẽ dies inferioribus mũ

A di partibus appareret? & ſubdit, Poteſt & hoc dici, ne
ctum eſſe fulgorem diei Sole addito (id eſt, producto Sole)
vt per illam lucem minus fulgens dies quàm nunc eſt fuiſſe
credatur. Non ergo tantum lucebat illa lux, quantum lu
cet Sol. quod vero addebatur in dicto titulo, vtrum illa lux
in corpus aliud ſit conuerſa: dicamus eam non eſſe conuer
ſam in corpus aliud, ſed in corpus alterum: illud enim cor
pus tunc alterum fuit, cum factus Sol, accepit maiorem ag
gregationem luminis, non tamen ex hoc fuit aliud ſecũdum
ſuam ſubſtantialem formam. Sed dices ꝙ etiam non poteſt
eſſe corpus alterum ſecundum quaſcũq; conditiones: nam 8. Phy. 37.
cum cœlum ſit primum alterans & ex hoc ſit inalterabile, 2. de Cœlo t.
non videtur corpus illud ex quo facta eſt lux, & ex quo po 42.
ſtea factus eſt Sol, potuiſſe aliquam alterationem recipere.
Dicemus ergo ꝙ cœlum & quelibet pars cœli eſt alterans
B inalterabile ſecundum rationes ſeminales prout res eſt ſub
iecta naturalibus agentibus, ſed non eſt quid inalterabile ſe
cundum rationes obedientiales prout de creatura fit quod
Deo placet: nam ſecundum Augu. ſuper Gen. vtraſq; ra lib. 6. cap. 14.
tiones indidit Deus, ſeminales, ſecundum quas ſubduntur
naturalibus agentibus, & obedientiales, ſecundum quas fit
de eis quod Deus diſpoſuit. Adhuc fortè diceret aliquis, ſi
corpus illud de quo facta eſt lux, tunc fuit magis condenſa
tum, & poſtea factus inde Sol, fuit peramplius condenſa
tum, quia non poteſt corpus condenſari niſi occupet minorẽ
locum, videtur in cœlo aliquid remanſiſſe vacuum? ſed de
hoc, cum agetur de opere quartæ diei quando producta fue
runt luminaria cœli, infra in. 33 cap. difficultas mouebitur
ſpecialis. Secunda quidem difficultas ſuperius tacta de in
formitate illius lucis, ſoluta eſt per iam dicta: nam cum non
C eſſet lux illa tanti fulgoris & tanti luminis ſicut eſt nunc
Sol, poterat dici informis reſpectu Solis. Dicunt tamen ali S. Tho. 1. par.
qui informitatem illam fuiſſe quantum ad cauſalitatem, quia ſum. q. 77. ar
lux illa primò facta erat ſubſtantia Solis, & habebat virtu tic. 4. Ad. 2.
tem in communi, ſed poſtmodum data eſt ei ſpecialis et de arg.
terminata virtus quantum ad particulares effectus. Sed vel
hoc eſt idem cum dicto noſtro, vel eſt ſine cauſa poſitũ. nam
cum tradant Philoſophi influentiam eſſe à luminoſo, ſi fue 2. de Cœlo t.
rit ei data ſpecialis virtus ad influendum & cauſandũ, fuit 42.
ei ſpecialis illuminatio addita, quia cum poſſimus aliqd na
turaliter ſaluare, nõ oportet ad miraculum recurrere. Pro
pter qđ dicemus, ꝙ illa lux erat informis ꝓpter minorem lu Sed Cur Moy
minoſitatem: facto aũt inde Sole, dicitur fuiſſe formata pro ſes d. Et vidit
pter maiorem luminoſitatem, quia aucta, cum influẽtia ſit à deus lucem ꝙ
luminoſo, potuit illa lux habens maiorem luminoſitatem in eſſet bona, ſi
D multos effectus, in quos non poterat propter minorem lumi aliquid lumi
noſitatem dum dicebatur eſſe informis. nis deerat? cõ
ſidera.

CAPVT VII.

Quomodo illa prima dies ſe habuit ad alios dies ſecundum quantitatem temporis, Vtrum fuerit maior, uel minor, uel æqualis?

DE ILLA autem die prima ſecundum quantitatem temporis & ſpacium horarum, dupliciter loqui poſſumus: & ſecundũ unũ modum loquẽdi, illa dies fuit minor dies omnibus ſequẽtibus diebus: ſecundum alium modum loquendi, illa dies fuit aliqbus diebus ſequentibus fortè æqua

lis, aliquibus vero diebus minor. Accipitur enim vno mo-
do dies illa prout incepit à factione lucis, vt ſit prima dies à
luce in lucem, à luce. ſ. eunte verſus occidens, in lucem re-
deuntem in oriens: ſecundum quem modum dixit Beda
ꝙ opera Dei à luce inchoata in lucem completa eſſe ſignifi-
cantur, ſecundum hunc etiam modũ loquitur Magiſter ſen-
Diſt. 13. tentiarum lib. 2. dicens ꝙ dies illa habuit. xxiiij. horas. Poſ-
ſumus enim diſtinguere horas ꝙ hora ſit tranſitus corporis
luminoſi per quindecim gradus, quando enim Sol peragra-
uit quindecim gradus, dicimus fuiſſe pertranſitam vnã ho-
ram: & quia circuli cæleſtes diuiduntur in. 360. gradus,
quando Sol peragrauit totum circulum inter diem & no-
ctem, & rediit ad punctum vnde incepit moueri motu diur-
no ſiue motu primi mobilis, dicimus ipſum pagraſſe. 360.
gradus, qui diuiſi per horas, vel diuiſi per quindecim gra-
dus, faciunt vigintiquatuor horas: nam quater & vicies. 15.
gradus, ſunt. 360. Prima ergo dies incipiendo eã a factio-
ne lucis non continebat niſi vnam circulationem: & ideo
fuit minor omnibus diebus ſequentibus. Credimus enim a
principio fuiſſe motum primi mobilis qui eſt ab oriente in
occidens, vt ex hoc viderentur quodammodo indiſtincti alii
cæli inferiores a primo mobili, quia nondum habebãt motũ
proprium qui eſt oppoſitus illi motui per quem diſtincte a-
gnoſcimus alios cœlos eſſe diuerſos a primo mobili: ſed fa-
cto firmamento, & facto cælo ſydereo, ſiue facta octaua
ſphæra (ſecundum unum modum exponendi) quod fuit fa-
ctum ſecũda die, incepit eſſe motus contrarius motui primi
mobilis. Et ideo ſecunda & tertia dies fuerunt longiores ꝙ̃
prima dies: nam dies prima, ſecundum modum quem tetigi-
mus, non continebat niſi vnam circulationem tantũ, ſed dies
ſecunda & tertia continebant aliquid plus: prima enim die
non mouebatur lux illa niſi ab oriente in occidens ſecũdum
motum primi mobilis, ſed ſecunda & tertia die mouebatur
ab oriente in occidens ſecundum motum primi mobilis, &
ab occidente in oriens motu firmamenti ſiue motu octauæ
ſphæræ, qui dicitur incepiſſe ſecũda die, qua die dicitur fir-
mamentum factum: ergo ſecunda dies continebat totam re-
uolutionem, & tantum plus quantum recuperauit illa lux
motu octauæ ſphæræ: tantũdem etiam temporis continebat
tertia dies: alij autem tres dies ſequentes, qui dicebãtur dies
ornatus, cum iam facta eſſent luminaria cæli, fuerunt maio-
res, ꝙ̃ ſecunda & tertia dies. Prima itaq; dies fuit minor ꝙ̃
ſecunda, & tertia: & ſecunda, & tertia dies fuerunt mino-
res, ꝙ̃ quarta, quinta, & ſexta: nam ſecunda & tertia dies
non continebant plus ꝙ̃ vnam reuolutionem & quantũ mo-
uetur octaua ſphæra in una die: ſed alii dies ſequentes, &
omnes dies qui ſunt nunc non ſolum continent plus ꝙ̃ unam
reuolutionem & quantum mouetur octaua ſphæra, ſed etiã
quantum moueatur Sol: nã cum factus fuerit Sol quarta die,
incepit tunc moueri Sol contra motum primi mobilis, ſicut
mouetur nunc. mouetur enim nunc Sol triplici motu, motu
primi mobilis, motu octauæ ſphæræ, & motu proprio: ſed
motu primi mobilis vadit ab oriente in occidens, motu octa-
uæ ſphæræ & motu proprio vadit ab occidente ad oriens.
Si ergo modo incipiat dies, & Sol ſit in aliquo puncto cæ-
li, ille punctus redibit ad locum vnde incepit moueri in una
reuolutione completa: ſed Sol motu proprio, & motu octa-
uæ ſphæræ cum his motibus econtra moueatur, non erit in
illo puncto in quo incepit moueri, ſed retroceſſit per tantum
ſpacium per quantum iuit motu octauæ ſphæræ & motu

A proprio: quapropter redacto puncto cæli ad locum proprium
quando incepit dies, nõ propter hoc redit illuc Sol, ſed opor-
tet ꝙ moueatur cœlum per tantum ſpacium quantum Sol
contra acquiſiuit. ad hoc quod Sol incipiat apparere, & ad
hoc ꝙ incipiat eſſe alia dies. Cõcludamus ergo, et dicamus,
quòd, incipiendo primam diem a factione lucis illa dies nõ
continuit niſi vnam reuolutionem tantum, quia nõdum erat
factus motus firmamenti: ſecunda autem dies, & tertia (quã
iam factum erat firmamentum) continebat vnam reuolu-
tionem, & tantum plus, quantum retrogradiebatur illa lux
motu firmamenti: quarta autem dies, & omnes alij dies ſe-
quentes, facto iam Sole, continebant vnam reuolutionem, &
quantum ipſe Sol contra voluebatur motu firmamenti, &
etiam quantum contra voluebatur motu proprio Solis. Pro-
pter quod liquide apparet, quòd quarta dies, & omnes ſe-
B quentes exceſſerant ſecundam & tertiam, quantum contra
gradiebatur Sol in vna die: ſecunda autem & tertia dies
exceſſerunt primum diem, quantum cõtra gradiebatur illa
lux motu firmamenti in vna die. prima verò dies vnam re-
uolutionem continens, & nihil habens de retrogradatione,
quia nondum erat motus firmamenti, & nondũ erat factus
Sol, minor fuit omnibus aliis diebus. Patet itaq; ſi accipia-
tur dies prima a factione lucis, ꝙ minor fuit omnibus alijs
diebus continens. xxiiij. horas, vel continens ſpacium. 360.
graduum, & nihil amplius: cæteri autem dies continebant
tantundem, & retrogradationem octauæ ſphæræ tantum,
vel octauæ ſphæræ & Solis. Verum quia huiuſmodi re-
trogradatio quantum ad vnam diem eſt ualde quid modi-
cum, non dicitur dies naturalis eſſe niſi. xxiiij. horarum,
& non curatur de huiuſmodi retrogradatione quantum ad
C computationem dierum: ſed ſi vellemus æquare cælum, &
vellemus ſcire punctualiter veritatem & punctualem locum
Planetæ, oporteret iſtas retrogradationes computare. Sed
poteſt aliter accipi prima dies, vt incipiat non a factione lu-
cis, ſed a factione mundi, ita quòd prima dies contineat re-
uolutionem vnam quæ fuit a factione lucis vſquequo rediit
ad punctum in quo facta fuit, & contineat etiam illam mo-
dicam morulam quæ fuit inter factionem mundi, quãdo in
principio creauit Deus cœlum & terram, & factionem lu-
cis quando dixit, Deus Fiat lux & facta eſt lux. Vtrunq;
enim modum accipiendi diem inſinuat Moyſes: nam cùm
dixit, In principio creauit Deus cœlum & terram, nullam
mentionem fecit de diebus, ſed incepit facere mentionem de
diebus a factione lucis, quia cum dixit Deus, Fiat lux, &
facta eſt lux, poſtea ſubdit, Et factum eſt veſpere & mane
D dies vnus, innuẽs quòd illa dies primo incepit a factione lu-
cis, vel innuens quòd vnus modus accipiendi diem, eſt a fa-
ctione lucis. Ipſe etiam idem Moyſes poſtꝙ̃ enarrauit ope-
ra ſex dierum, & ſanctificationem ſeptimi diei, quaſi reca-
pitulando ſubdit, Iſtæ ſunt generationes cæli & terræ, quã Gene. 2. a
creatæ ſunt, in die quo fecit dominus cœlum & terram: ubi
planè innuit quòd poteſt accipi dies a factione mundi, non
enim in die feciſſet Deus cœlum & terram, niſi dies illa
incepiſſet a factione mundi: ſecundum quem modum loquẽ-
di, erat vna comparatio inter primam diem, et omnes alias:
quia quælibet huiuſmodi dies continebat totam reuolutionẽ,
& cum hoc aliquid amplius, ſed aliter & aliter, quia pri-
ma dies continebat reuolutionem vnam & morulam quæ
fuit inter creationem mundi & factionem lucis, ſecunda et
tertia dies continebant reuolutionem vnam & morulam

quæ

quæ fuit propter retrogradationem octauæ ſphæræ, quarta vero & ſequentes dies continebant reuolutionem vnam & ampliorem morulam propter retrogradationẽ octauæ ſphæræ & Solis. Sed dices primum diem declaratum non eſſe (computando eum cum morula quæ fuit inter creationem mundi & factionem lucis) an fuerit maior, vel minor, vel æqualis alijs diebus: nã ſine illa morula erat omnibus diebus minor, ſed quid cum illa morula relinquitur declarandum. Sciendum ergo duas eſſe trinitates dierum, vt innuit
Cap.4. Dionyſius de Diuinis nominibus, prima quidẽ trinitas fuit appoſita ad diſtinguendum, ſecunda ad ornandum. Satis ergo videtur probabiliter dictum, ꝙ primi tres dies fuerunt æquales vel quaſi æquales, alij vero tres ſequentes dies fuerunt maiores primis, ſed inter ſe fuerunt æquales. nam illa morula quam computamus cum prima die inter creationem mundi & factionem lucis. dicebatur ſuperius fuiſſe tanta quanta fuit inter creationẽ angelorum bonorum. & eorum conuerſionem, vel inter creationem malorum, & eorum auerſionẽ, quæ fuit valde modica: retrogradatio aũt quam vltra reuolutionem continebant duæ ſequentes dies, fuit & valde modica, quia fuit quantum mouetur octaua ſphæra in vna die, cum ſecundum Ptolemæum illa octaua ſphæra in centum annis non moueatur niſi per vnum gradum: ex quo poteſt apparere quanta fuit morula inter creationem mali angeli, et eius lapſum, et ſic illi tres dies primi fuerũt vniformes vel quaſi vniformes, alij autẽ tres ſequentes dies maiores tribus primis, inter ſe tamen fuerũt æquales, vel quaſi æquales, quia quælibet continebat totam reuolutionẽ & retrogradationem octauæ ſphæræ & Solis. Dicimus autem illos dies fuiſſe æquales vel quaſi æquales propter eccẽtricitatem Solis: nam licet Sol in ſuo eccentrico vadat æqualiter, conſequens eſt quòd in circulo ſignorum vadat inæqualiter. Iterum dicimus hoc propter ortũ rectum et obliquum, quia ſi illud quod recuperat Sol oritur rectè, apponit plus de tempore, ſi obliquè minus.

CAPVT VIII.

Vtrum lux in ſpiritualibus dicatur proprie, uel tranſumptiuè.

VERBA ſanctorum in eo quod dicimus de luce magnã difficultatem faciunt: nam Auguſti. 4. ſuper Gen. vult ꝙ lux in ſpiritualibus dicatur pro-
Cap.28. prie. Ait enim, Ne quiſquàm arbitretur illud quod dixi de luce ſpirituali nõ iam propriè ſed quaſi figuratè. quaſi dicat ꝙ non figuratiuè nec allegoricè ſpiritualis ſubſtantia dicitur lux, ſed propriè. Idem & ibidem dicit ꝙ lux non dicitur hic. i. in corporalibus propriè, & ibi, ideſt, in ſpiritualibus figuratè. Et ibidem vult quòd in ſpiritualibus melior & certior ſit lux & dies, q̃ in corporalibus. Et idem ibidem ait quòd Chriſtus non ſic dicitur lux, quomodo dicitur lapis, quia Chriſtus lux pro-
In ſuo Hexaemeron. prie dicitur, lapis verò figuratè. Ambroſius tamen, & multi alij ſancti volunt quòd hæc metaphoricè dicantur de ſpiritualibus ſubſtantijs. Sciẽdum ergo quòd lux de corpora-
Text.24. & 31. libus et ſpiritualibus nõ poteſt dici vniuocè, quia vera vniuocatio nõ eſt niſi in ſpecie ſpecialiſſima, vt patet i.7. Phyſ.

A nam & ibidem dicitur, ꝙ latent æquiuocationes in vniuerſalibus ſiue in generibus, nec poteſt dici pure æquiuocè, quia vbi eſt aliqua ſimilitudo nõ eſt omnimoda æquiuocatio. Sed dices ꝙ cum ſimilitudine ſtat vera æquiuocatio, quia animal homo, & quod pingitur, ideſt, homo verus, & homo pictus dicuntur æquiuoce. Ad quod dici poteſt ꝙ logicus cõmuniter non diſtinguit inter analogum & æquiuocum, vel inter analogum & vniuocum, ſed illam analogiã quæ multum appropinquat vniuocationi, vocat vniuocationem; dicit enim ꝙ genus prædicatur vniuocè de ſuis ſpẽbus; & tñ (vt diximus) latent æquiuocationes ſiue analogiæ in generibus, analogiam autem illam quæ multum diſtat ab vniuocatiõe cuiuſmodi eſt analogia entis, vocat æquiuocationem: ideo dicit Porphyrius ꝙ ſi quis omnia, entia vocet, æquiuocè nun- In cap. de ſpecie.
B cupabit: ideo nõ oportet eſſe vere æquiuoca quæ logicus vocat æquiuoca, nec vere vniuoca quæ vocat vniuoca. Vel poſſumus dicere ꝙ ſimilitudo quæ eſt inter picturam & rem, non eſt ſimilitudo ſecundum naturam: nam ille idem color qui datur parieti vbi pingitur hõ, poſſet dari ligno vel alij rei alterius naturæ: nos autẽ loquimur de ſimilitudine naturali. Redeamus ergo ad propoſitum, et dicamus, quòd nec proprie vniuocè, nec proprie æquiuocè, ſed analogicè: et ſecundum prius & poſterius, dicitur lux in ſpiritualibus, & corporalibus. Videndum eſt ergo vnde dicitur lux in corporalibus, & ſecundum hoc inueſtigabimus, Vtrũ illud magis, vel per prius reperiatur in corporalibus, quàm in ſpiritualibus, vel econuerſo. Videtur autem nomen lucis ſumptum Lux.
eſſe à manifeſtatione, iuxta illud Apoſtoli ad Epheſ. omne Cap.5.
enim quod manifeſtatur, lumen eſt: & ex hoc videtur ꝙ lucis ſit manifeſtare. Lucis etiam eſt irradiare tam ſuper co-
C gnoſcibilia, quàm ſuper cognoſcentia: vt ſi oculus eſt cognoſcens corporaliter, & colores cognoſcuntur ab oculo corporaliter, lux corporalis irradiabit ſuper colores qui ſe habẽt vt cognoſcibilia, & ſuper oculũ qui ſe habet vt cognoſcẽs: nam niſi eſſet color illuminatus nullo modo videretur ab oculo, nam nõ poteſt immutare viſum niſi color illuminatus, cum color ſit motiuus viſus ſecundum actũ lucidi, vt declarari habet ſuper. 2. de Anima: vt ergo colores manifeſtẽtur Tex.6 7
viſui, oportet lucem irradiare ſuper eos: ſic etiã dicere poſſumus, ꝙ ſicut colores non manifeſtantur viſui niſi lux irradiet ſup eos. ſic viſus nõ videt manifeſte colores niſi lux irradiet ſuper eum. Sed dices ꝙ oculus in obſcuro videt colores illuminatos, ſicut patet cũ ad lumen candelæ legimus in aliquo libro, & nolentes pati diſgregationem viſus, vertimus lumen ad librum, & occultamus ipſum ab oculo. Di-
D cemus ergo, eo ipſo quòd viſus non poteſt ſuſcipere ſpeciem coloris niſi illuminati, dicitur lux irradiare ſuper colorẽ, & ſuper oculum, inquantum oculus nõ poteſt immutari niſi à colore illuminato, & in virtute lucis: quantũcũq; ergo occultetur lumen ab oculo, tamẽ ex quo proponitur oculo diametraliter color illuminatus, ſimul recipit oculus ſpeciẽ coloris & luminis, vt ex hoc dicatur lux ſuper vtrũq; irradiare. His viſis dicemus ꝙ lux hæc importare videtur, videlicet, manifeſtationem, irradiationem ſuper cognoſcibile, et cognoſcens. Quare ſi iſta magis reperiuntur in ſpiritualibus quàm ĩ corporalibus, conſequens erit, vt videatur veram eſſe opinionẽ Auguſtini, ꝙ. ſ. melior, & certior, & verior eſt lux in ſpiritualibus q̃ in corporalibus. Igitur ſi loquimur de primo. ſ. de manifeſtatione, patet ſpũalia & intelligentias eſſe manifeſtiſſima in natura. Ideo Phs in. 2. Met. com Tex.1.

parat intellectum noſtrum reſpectu intelligentiarum ad ocu
lum noctuæ reſpectu Solis ſiue lucis diei, dicens, ꝙ ſicut ſe
habet oculus noctuæ ad lumen Solis, ſic ſe habet intellectus
noſter ad ea quæ ſunt manifeſtiſſima in natura. Sicut ergo
Sol eſt manifeſtiſſimus reſpectu omnium corporalium, ſic
intelligentiæ ſunt manifeſtiſſimè in natura etiam reſpectu
ipſius Solis: nulla enim corporalia ſunt ita manifeſta in na
tura, ſicut ſunt ſpiritualia & intelligentiæ, cum omne opus
naturæ ſit opus intelligentiæ, & cum natura non agat niſi
12.Met.c.18 rememorata à ſuperioribus cauſis. Quod ergo diximus de
manifeſtatione poſſumus dicere de irradiatione tam ſuper
cognoſcibilia q̃ ſuper cognoſcentia: dicimus quidem ꝙ lux
ſpiritualis vehementius irradiat ſuper cognoſcibilia quàm
lux corporalis ſuper colores, vt intellectus agẽs qui eſt lux
ſpiritualis vehementius irradiat ſuper phantaſmata quàm
3. de Anima. lux corporalis ſuper colores. & licet dicat Philoſophus, ꝙ
tex.18. ſicut lux ſe habet ad colores, ſic ſe habet intellectus agẽs ad
phantaſmata; iſtud tamen, ſicut, non dicit æqualitatem, quia
vehementior eſt irradiatio intellectus ſuper phantaſmata,
quàm lucis ſuper colores: nam phantaſmata ſunt intelligibi
lia in potentia nihil habentia (ſecundum ꝙ huiuſmodi) de
actualitate intelligibili, cum intelligibile ab intellectu noſtro
ſit vniuerſale, phantaſmata autem ſint ſingularia & par-
ticularia, & ſint hic & nunc, nihil habentia (ſecundum
ꝙ huiuſmodi) de vniuerſalitate: colores tamen aliquid ha-
bent de actualitate viſibili, cum de compoſitione colorum ſit
lux vel perſpicuitas, quæ participat naturam lucis, eſt enim
color extremitas perſpicui ſiue pſpicuitas extrema in cor-
Cap.2. pore terminato, vt Philoſophus ait in de Senſu & ſenſato.
ſed tamen color hanc actualitatem viſibilem non habet tan
tam, nec in illa plenitudine, ꝙ poſſit immutare viſum ſine
actu lucidi. Quapropter ſi plus eſt ꝙ phãtaſmata quæ ſunt
potentia intelligibilia, moueant intellectum in virtute intelle
ctus agẽtis, quàm ꝙ colores qui ſunt aliquo modo actu viſi-
biles, moueant oculum in virtute lucis, poſſumus verè cõclu-
dere ꝙ intellectus agens qui eſt lux ſpiritualis, vehemẽtius
irradiat ſuper phantaſmata, q̃ lux corporalis ſuper colo-
res. Habito ꝙ manifeſtatio peramplius & perfectius repe-
ritur in ſpiritualibus quæ ſunt manifeſtiſſima in natura, q̃
in quibuſcũq; corporalibus in qbus magnus eſt defectus re-
ſpectu ſpũalium. & oſtenſo ꝙ irradiare ſuper cognoſcibi-
lia vehementius competit luci ſpũali quàm corporali ſuper
colores: volumus declarare aliud, videlicet, ꝙ irradiare ſu-
per cognoſcentia vehemẽtius conuenit luci ſpirituali, quàm
corporali. Eſt enim ſimile de intellectu agente qui eſt lux
ſpiritualis reſpectu phãtaſmatum, & de luce corporali re-
ſpectu colorum comparando colores & lucem corporalem
ad aerem & lumen intellectus agentis, & phantaſmata ad
Commẽt.18. intellectum poſſibilem: quia (vt Commentator ait in. 3. de
Anima) ſicut aer ſimul recipit ſpecies coloris & lumẽ, ſic
intellectus poſſibilis ſimul recipit ſimilitudines phantaſma-
tum & lumen intellectus agentis: & quod dictum eſt de ae-
re, veritatem habet de oculo, quia oculus non recipit ſimili-
tudinem coloris niſi illuminati, vt ex hoc ſimul dicatur reci
pere ſimilitudinem colorum & lucis. Fortior tamen eſt lux
ſpiritualis ſiue lumen intellectus agentis, quàm ſit lux cor-
poralis reſpectu oculi: quia cùm intellectus poſſibilis deſinit
cogitare, non propter hoc perdit ſpeciem nec lumen intelle-
ctus agentis: ſed cum oculus clauditur & deſinit videre, nõ
remanent ibi ſpecies coloris neq; ſpecies lucis. Vehemẽtius

A ergo coniunguntur intellectui poſſibili ſimilitudines phan-
taſmatum & lumen intellectus agentis, quàm coniungãtur
oculo ſimilitudines colorum & lux corporalis, cùm oculo
ſe auertente à coloribus & à luce non vlterius hæc rema-
neant; in ipſo intellectu verò deſinente conſiderare de re-
bus, adhuc ſimilitudines rerum & lumen intellectus rema-
nent in eo: & quia intellectus poſſibilis dicitur cognoſcens
reſpectu intelligibilium, ſicut viſus reſpectu viſibilium; bene
dictum eſt ꝙ non ſolum ſuper cognoſcibilia, ſed etiam ſuper
cognoſcentia lux ſpiritualis vehementius irradiat, q̃ lux
corporalis. Tria itaq; tacta ſunt circa lucem tam corporalẽ
quàm ſpiritualem, videlicet, manifeſtatio, irradiatio ſuper
cognoſcentia, & cognoſcibilia. Si ergo quæratur, quomo-
do iſta ſe habent adinuicem? Dicemus ꝙ ſunt ſimul tem-
pore, in illo enim eodem inſtanti in quo fit irradiatio ſuper
B coloribus, fit receptio ſimilitudinis coloris illuminati in ocu
lo, & fit viſio. Et quia cum fit irradiatio ſuper colores, di-
citur fieri irradiatio ſuper cognoſcibilia: quum autem reci-
piuntur ſimilitudines colorum illuminatorum in oculo di-
citur fieri irradiatio ſuper cognoſcentia: quum aũt fit viſio
dicuntur colores fieri manifeſti oculo: ideo irradiatio ſuper
cognoſcibilia, & irradiatio ſuper cognoſcentia, & manife
ſtatio ſunt ſimul tempore, ſed non ſunt ſimul cauſalitate.
Cum autẽ dupliciter diſtinguatur cauſalitas, videlicet, inſe
rendi, & eſſendi: ſi loquimur de cauſalitate inferendi, ma-
gis ex manifeſtatione inferemus qualibet irradiationem, q̃
econuerſo: nam benè valet ꝙ ſi fit viſio & fiant colores
manifeſti oculo, ꝙ fiat irradiatio ſuper cognoſcentia. et be-
nè valet ꝙ ſi fit hoc, ꝙ fiat irradiatio ſuper cognoſcibilia:
ſed non valet ſi fit irradiatio ſuper cognoſcibilia, ꝙ fiat vi-
C ſio vel ꝙ fiant colores manifeſti oculo, quia forte non eſt ibi
oculus cui fiant colores manifeſti: ergo ſi volumus loqui de
manifeſtatione facta oculo, nõ ſemper ex qualibet irradia-
tione poſſumus inferre manifeſtationem, ſed econuerſo. ſed
ſi volumus loqui de manifeſtatione in ſe, tunc vnum infert
aliud, & econuerſo: nam per irradiationem lucis fiunt ma-
nifeſti colores in ſe, etiam ſi à nemine videantur: ergo ſi eſt
irradiatio, eſt & hmõi manifeſtatio, & econuerſo: ſic ergo
dicendum eſt quantum ad illuminationem, & quantum ad
cauſam inferẽdi. Sed ſi volumus loqui de cauſa eſſendi quæ
eſt potior & magis conſideratione digna, prius eſt irradia-
tio ſuper cognoſcibilia. & ex hac cauſatur irradiatio ſup
cognoſcentia, & ex his cauſatur viſio & fiunt colores ma
nifeſti viſui, vt prius intelligimus lucem illuminare colores,
& poſtea intelligimus colores illuminatos cauſare ſuam ſi-
militudinem in oculo, & poſtea intelligimus ex his fieri vi-
D ſionem, & colores manifeſtos eſſe oculo: & quia omnia il-
la fiunt in inſtanti, non eſt ibi prius & poſterius tempore,
ſed cauſalitate, natura, & origine: & ſecundum ea quæ di
ximus de luce, coloribus, & oculo, poſſumus intelligere de
intellectu agente, phantaſmatibus, & intellectu poſſibili. Cõ
cludamus ergo & dicamus ꝙ ſi irradiatio ſuper cognoſci-
bilia, & ſuper cognoſcentia, & manifeſtatio, ſunt potiora
in luce ſpirituali, quàm corporali, videtur dicendum eſſe, vt
Auguſtinus ait, lucem magis propriè in ſpiritualibus, q̃ in
corporalibus reperiri. Sed vt ſaluemus dicta Auguſtini, &
aliorum Sanctorum, dicemus ꝙ in Nomine duo eſt conſide
rare, ſcilicet, impoſitionem, & impoſitionis rationem: vt ſi
hoc nomen lapis impoſitum eſt lapidi ab hac ratione, quia
lædit pedem, vt dicatur lapis, quaſi pedem lædẽs, poſſemus
conſiderare

A conſiderare de hoc nomine lapis et quantum ad impoſitionem, & quantum ad impoſitionis rationem: ſic & de luce poſſumus iſta duo conſiderare. Si ergo conſideremus de luce quantum ad nominis impoſitionẽ, propriè competit corporalibus, & ex hoc tranſlatum & extenſum eſt ad ſpiritualia: nam cum noſtra cognitio incipiat a ſenſu, & prius cognoſcamus lucẽ corporalem quàm ſpiritualem, prius fuit nomen lucis impoſitum corporalibus: & ex his extenſum ad ſpiritualia. Sed ſi conſideremus de ratione impoſitionis, ſicut multa magis poſſunt lædere pedem & magis lædunt pedem, quàm lapis, ſic manifeſtatio & ea quæ ſunt de ratione lucis, magis poſſunt conuenire & magis cõueniunt ſpiritualibus quàm corporalibus, vt ex hoc nomen lucis nõ figuratiuè ſed propriè in ſpiritualibus eſſe dicatur. Sed dices, quòd etiam irradiatio trãſlatiuè competit ſpiritualibus.

B Ad quod dici poteſt, quòd quicquid ſit de impoſitione nominis, id tamen quod eſt de irradiationis ratione peramplius & perfectius competit ſpiritualibus quàm corporalibus, vt ſi ex hoc dicitur lux corporalis irradiare ſup colores prout colores in virtute eius mouent viſum, & ex hoc intellectus agens qui eſt lux ſpiritualis dicitur irradiare ſup phantaſmata prout in virtute eius mouent intellectum poſſibilem, vt patet per habita. perfectior eſt virtus intellectus agentis ſuper phantaſmata vt moueãt intellectum poſſibilem, quàm lucis corporalis ſuper colores vt moueant oculum. Et ſi volumus iſta adaptare ad Angelũ qui eſt ſubſtantia ſpiritualis ſeparata, dicemus quòd illud qđ Auguſtinus ait de Anima quæ eſt ſpiritus iunctus corpori vel quæ eſt ſpiritus vnibilis, ꝙ omnia cognoſcit in quadam luce ſui generis, vt patet ex. 12. de Trinitate, (Cap. 15.) poſſumus dicere & de angelo qui

C eſt ſpiritus ſeparatus, quòd omnia cognoſcit in quadam luce ſui generis: ipſe enim intellectus angelicus inquantum retinet ſpecies poteſt dici quædam memoria, inquantum vero ab ipſis ſpeciebus in memoria generantur ſpecies in actu vt per illas actu intelligat intellectus, poteſt dici quædam intelligentia, vt ex hoc verificetur hoc commune dictum, quòd in angelo & in animo à ſpecie quæ eſt in memoria gignitur ſpecies in intelligentia: tertio ille idem intellectus angelicus qui dictus eſt memoria prout quaſi habitualiter retinet ſpeciem, & dictus eſt intelligentia prout actualiter & clariori modo fit ibi ſpecies, poteſt dici lux prout habet hanc virtutem manifeſtatiuam, quòd à ſpecie quæ eſt in memoria vbi eſt quaſi in abſcondito & minus manifeſta, gignitur ſpecies in intelligentia vbi eſt magis in actu & magis manifeſta: nam (vt patuit per Apoſtolum) (Ad Ephe. 5.)

D Omnis manifeſtatio habet rationem luminis: iſtæ ergo manifeſtationes non poſſent fieri per intellectum angelicum, niſi eſſet quoddam lumen & quædam lux; & quia iſta manifeſtatio quæ fit per irradiationem & lucem ſpiritualem eſt perfectior quàm illa quæ fit per corporalem, ſi intime conſideramus non impoſitionem nominis ſed id quod intelligimus, & id quod importatur per irradiationem & lucem, perfectius cõpetunt hæc ſpiritualibus quàm corporalibus.

A

CAPVT IX.

Quòd lux nec eſt corpus nec defluxus corporis.

VOLENTIBVS nobis probare quòd lux nec eſt corpus nec defluxus corporis, obuiant vel obuiare videntur dicta ſcripturæ ſacræ, ſanctorũ, & Philoſophorum, & etiam dicta communia quæ communiter dicuntur. Obuiant quidem dicta ſcripturæ ſacræ, qa (I.) primo die dicitur facta lux, iuxta illud Fiat lux: conſtat autem quòd non fit niſi compoſitum, vt probat Philoſophus in (1. Phy. t. 64.) lib. Phy. et Met. quia non fit ipſa rotunditas nec albedo, ſed (et. 7. Met tex.)

B fit corpus rotundum & corpus album: ſi ergo ipſa lux di (23. & inde.) citur facta, videtur quòd lux ſit quoddam corpus. Secundo inuentioni noſtræ obuiant & obuiare videntur dicta Sanctorum: videtur enim velle Auguſt quòd lux in corporibus (II.) teneat primum locum, quod non eſſet niſi ipſa eſſet corpus. (In lib. de lib.) Tertio videtur nobis obuiare dicta Philoſophorum: videtur (arb.) enim Philoſophus velle in Topicis, quod tres ſunt ſpecies (III.) ignis, carbo, flamma, & lux. Vt ignis in materia terreſtri (5. Top. cap. 5) eſt carbo. In materia vaporali & fumoſa eſt flamma. Nam (loc. 98.) ſecundum Philoſophum, Flamma eſt fumus ardens: quod manifeſte videmus. Nam ſi ſint candelæ accenſæ, & vna extinguatur, et ſupponatur alteri, ita ꝙ fumus candelæ extinctæ attingat flammam candelæ accenſæ, flamma candelæ accenſæ incipiens ardere fumũ candelæ extinctæ, accẽdet cãdelam extinctã, ita ꝙ materia flammæ eſt fumus: igi

C tur ſicut in materia terreſtri ignis eſt carbo, ſic in fumoſa materia eſt flamma. Sed ignis in propria ſphæra vbi eſt in rarus et diaphanus, dicitur lux, quia diaphanum & perſpicuum participant naturam lucis: quare ſi ignis in propria ſphæra dicitur lux, & ſic acceptus eſt corpus, conſequens eſt ꝙ lux ſit corpus. Quarto nobis obuiare videntur dicta (IIII.) communia que cõiter proferuntur, nam hoc eſt lucere, radios emittere. ipſi ergo radij ſunt quedam lux. Et tamen dicimus de radijs, ꝙ franguntur, interſecantur, & reflectuntur. Frangũtur quidem propter diuerſitatem mediorum: reflectuntur propter reſilienciam opacorum corporũ: interſecantur propter irradiationem diuerſorum luminum. Franguntur quidem radij propter diuerſitatem mediorũ: vt ſi qs videat aliquã rem per diuerſa media, ſemper frangitur radius vel à ꝑpendiculari, vel ad perpendicularem: vt ſi ſunt

D duo media ꝑ que oculus videt rem. & ſit ſubtilius medium iuxta oculũ, & denſius iuxta rem. frãgitur radius ad perpendicularem ſiue verſus perpendicularẽ, vt ex hoc res videatur maior, qa v detur ſub maiori angulo. Vt ſi ſit oculus A, res viſa B, et mediũ differens groſſius ſit C, et ſubtilius D, radij A E, & A F, qui rectè procedẽtes attingerent totam rem quæ eſt B, refracti verſus perpendicularem & verſus B, non attingunt totam rem ſed partem rei: ergo ad hoc ꝙ res videatur, oportet ꝙ ſint alij radij, & A D, qui fracti verſus ꝑpendicularem & verſus B, attingunt totã rem: & qa maior eſt angulus A C D, ſub quo videtur res ꝑ refractionẽ. ꝙ̃ angulus A E F, ſub quo videtur per directũ, ideo videtur res maior. Ecõtrario quidem eſſet, ſi medium iuxta oculum eſſet denſius, & iuxta rem viſam ſubtilius: quia eſſet fractio à perpendiculari, & videa

retur rei ſub minori angulo, & per conſequens videretur minor. quòd aũt quando iuxta oculum medium eſt rarius, & iuxta rem viſam denſius, res videatur maior, patet: quia ſi ſupra literam ponatur cryſtallus, litera videbitur maior, quia oculus videbit literam per duplex medium, videlicet, per aerem qui eſt medium rarius iuxta oculum. & per cryſtallum qui eſt medium denſius iuxta rem viſam. Quòd vero quando eſt medium denſius iuxta rẽ viſam φ radius frãgatur verſus perpendicularem & verſus rem viſam, patet, quia ſi ponatur moneta aurea vel argentea in aliqua ſcutella, & homo ſtet ita á remotis φ non videat monetã illam, ſi ponatur in illa ſcutella aqua, ita φ oculus poſſit videre aquã incipiet videre monetam pp refractionẽ radij infra aquã, quã non poterat videre ſine aqua propter tranſitũ radii in directum. Sic aũt ſe habentibus rebus vt poſitum eſt, radius directus non attinget monetam, fractus aũt attinget. Vt ſit: oculus B, ſcutella D, moneta E: radius B C rectus non attinget E, ſiue non attinget monetã, qui fractus verſus E, & verſus aquam, attinget ipſam. Aduertendũ autem perſpectiuos imaginari viſiones fieri per emiſſiones radiorum ab oculo, ita φ radius vnus exiens ab oculo et attingens vnam ſummitatẽ rei, & alius radius exiens ab eodem oculo, & faciens angulum in oculo cum illo radio, & attingens aliam ſummitatem rei, complent rei viſionem, & faciunt angulum ſub quo res videtur. tamen ſecundum veritatem nihil exit ab oculo, & nihil videmus extramittẽdo, ſed intus ſuſcipiendo. Radij ergo faciẽtes angulum in oculo ſub quibus res vidẽtur, ſunt ſpẽs multiplicatæ á duabus ſummitatibus rei, peringentes vſq; ad oculum, facientes in eo angulum: ipſa ergo ſpecies multiplicata modo quo poteſt ĩ directum, poteſt uocari radius. Perſpectiuus autẽ illã ſuã imaginationem ſequitur, vt faciliori modo demonſtrationes tradat. Reuertamur ergo ad propoſitum, et dicamus, φ propter diuerſitates mediorum ſunt radiorũ fractiones, propter opacitatem obiectorum ſunt radiorum reflexiones: vt quãdo radius ſolaris ſiue alterius corporis luminoſi peruenit ad rem opacam, non valens vlterius tranſire, dicitur repelli, reuerberari, reflecti, & reuerti ſuperius, ſicut ſi projceretur pila ad terram, inueniens ibi obſtaculum, repelleretur, & reuerteretur ſuperius: fiunt ergo reflexiones & repulſiones radiorum propter reſiſtentiam corporum opacorum, et fiũt interſecationes eorum propter diuerſitatem luminum, vt ſi ſint diuerſa lumina ĩ aliquo medio quodlibet emittet radios ſuos, propter quod radij vnius luminis interſecant radios alterius luminis, ita quòd inconfuſè manent radij hi et illi ſe inuicem interſecantes: vt ſi duo ignes calefaciant eandem rem non erunt in illa re duo calores ſed erit vnus & idem calor magis intenſus. & ſi ſubtrahatur vnus ex illis ignibus non ſtatim ſubtrahetur totus calor quem impreſſit, quia eſt vnus & idem calor quem impreſſit ille & alius ignis: ſed ſi ſint duo luminaria in aliquo medio, radij eorum ſont alij, et faciunt aliam vmbram, & ſi ſubtrahitur aliquid eorũ ſubtrahetur quicquid luminis faciebat in medio. Sed cum hæc videlicet, frangi, reflecti, et interſecari, videantur conuenire corporibus, radij videntur eſſe corpora, & p conſequẽs, lux videtur eſſe corpus. His itaq; modo dubitabili præenarrans, dicere poſſumus hanc veritatem determinare Philoſophum in. 2. de Aĩa, vbi ait φ lumẽ neq; eſt ignis, neq; oĩno corpus, neq; defluxus corporis vllius, eẽt. n. (vt ait) vtiq; aliquod corpus & ſic. Quaſi dicat, φ ſi lumen nõ eſt corpus,

Cur literæ p appoſitionem Cryſtalli, appareant maiores.

Quòd viſio fiat emiſſione radiorũ ex oculis, non receptione ſimulachrorũ, docet Macrob. 1. lib. 7. Saturn. cap. 14.

Tex. 69.

A non eſt ignis, neq; defluxus corporis, quia cum tam ignis φ defluxus corp'is ſit corpus, ex quo negamus lumẽ eẽ corpus, poſſumus negare ipſum eſſe defluxum corporis aut ignem: videmus enim φ ab aliquibus corporibus exeunt aliqui vapores qui poſſunt vocari quidã defluxus vel quædam deciſiones, quia defluunt & decidantur á corpore, quæ omnia habent rationem corporis. Innuit autem Philoſophus in. 2. de Anima triplicem rõnem φ lucem aut lumen impoſſibile eſt eſſe corpus: vt vna ratio ſumatur prout comparatur ad ſuum ſubiectũ quod eſt aer in quo ſuſcipitur: ſecunda prout comparatur ad ſuum oppoſitum quod eſt tenebra: tertia prout comparatur ad ſuum actum qui eſt de ſe diffundere. Prima via ſic patet: cum enim lux ſiue lumen ſit in aere, ſi lux eſſet corpus, eſſent duo corpora in eodẽ, vt lux et aer. Secunda via prout lux comparatur ad tenebram ſic patet,
B nam tenebra non eſt niſi priuatio luminis, cum ergo priuatio non opponatur corpori cum non opponatur ipſi compoſito ſecundum ſe, ſed opponitur formæ & perfectioni, erit lux non corpus, ſed quædam forma erit & quædam perfectio corporis. Eſt autem hæc ſecunda via corroboratio primæ viæ. Poſſet enim aliquis dicere φ vapores & fumoſitates qui ſunt in aere, ſunt corpus, nec tamẽ propter hoc ſunt duo corpora in eodem, quia vbi eſt vapor non eſt aer. Sic poſſet forte dici de luce, φ eſt quidam defluxus corporis & quædam euaporationes á corpore, non tamen propter hoc ſunt duo corpora in eodem, quia huiuſmodi euaporationes non erunt ſimul cum aere, ſed erunt immixtæ aeri. Sed omnia hæc tolluntur per hoc quod dictum eſt de tenebra: nam cum tenebra ſit priuatio luminis & opponatur luci, & oppoſita ſint apta nata fieri circa idem, oportet, φ vbi eſt tene
C bra, ibi habeat eſſe lux: ſed cum tenebra ſit priuatio, et priuatio non poſſit eſſe aliquid per ſe ſed ſemp ſit in alio, oportet φ in ipſo aere ſit tenebra, & per conſequens in ipſo aere erit lux: quare ſi lux eſſet corpus, eſſent duo corpora in eodem. Tertia quidem via prout lux comparatur ad ſuum actum qui eſt ſe diffundere, ſic patet: nam motus corporis non poteſt eſſe in inſtãti, ſed lux ſe diffundit ab oriente vſq; in occidẽs in inſtanti, ergo impoſſibile eſt φ ſit corpus. ideo Philoſophus in. 2. de Anima hanc materiã pertractans, reprobat Empedoclem dicentem lumen multiplicari in tẽpore, ſed latere nos: nam ea quæ ſe multiplicant in tempore in paruo ſpacio latent nos, ſed in magno latere nõ poſſunt nos, vt patet de ſono: vt ſi quis percutiat arborẽ, & alius ſit propius arbori, videbitur forte ei φ in illo inſtãti in quo arbor percutitur, ſonum audiat, & forte latebit eum, verum multiplicatio ſoni ſit in tempore: ſed in magno ſpacio, vt ſi ſtaret
D á remotis eum latere non poſſet, nam ſæpe vidimus arborẽ ſecundò percuti anteq; audiremus percuſſionẽ primã. viſus ergo fit in inſtanti, auditus in tempore: & in magno ſpacio non poteſt nos latere quin percipiamus auditũ fieri in tempore. Quòd ergo lux in tanto ſpacio ſicut eſt ab oriente in occidens, ſe multiplicaret in tempore, et lateret nos, eſt impoſſibile, vt Philoſophus ibidem ait. Poſſent aũt ad hoc aliæ rationes aſſignari, ſed cum rationes iam dictæ ſufficiant, & probent propoſitum, non ſit de hoc nobis curæ. Propter autem obuiantia ſuperius poſita, ſciẽdum, φ nominibus vtimur ad placitum: & ideo licet lux (quantum eſt de ſe) dicat perfectionem corporis luminoſi vtputa perfectionem Solis, vel perfectionem corporis illuminati, quia dicit perfectionem diaphani, vel dicat perfectionẽ corporis refundentis lumen,

Tex. 70.

ſis lumen, quia dicit perfectionem Lunæ & ſtellarum quæ A
recipiunt lumen a Sole,& refundunt lumen in nos: aliquan
do autem nomine lucis itelligimus ipſum corpus luminoſum
vel illuminatum participans naturã lucis. Et ſecundum hoc
poſſumus ſoluere tria prima obuiantia: nam cum dicitur de
I. ſcriptura ſacra, dixit Deus, Fiat lux, ibi lux accipitur pro
Diſt. 13. corpore lucido, vt dicit Magiſter. 2. ſententiarum. Quod ve
II. ro addebatur de ſanctis, vtputa de Auguſt. quòd lux in cor-
poribus tenet primum locum, poſſumus dicere ꝙ appellat ibi
lucem pro corpore lucido. Vel poſſumus dicere ꝙ ibi (in cor
poribus) exponendum eſt pro corporalibus: vt ſit ſenſus, ꝙ
lux in corporibus, ideſt, in corporalibus & in ſenſibilibus
primatum tenet; nam licet lux non ſit corpus, eſt tamen q̃d
corporale, quia eſt quid in corpore & quid ſenſibile. Quod
autem addebatur de Philoſophis, ideſt, de Ariſt. qui inter ſpe B
III. cies ignis numerat lucem; dicemus quòd de exẽplis logica-
libus non eſt multum curandũ, quia vt ipſemet dicit in Prio
ribus, Exempla ponimus, non vt ita ſint, ſed vt ſentiat qui
diſcit. Vel poſſumus dicere quòd in Topicis loquitur modo
famoſo, quia famoſum erat illud dictum, tres eſſe ſpẽs ignis,
carbonem. ſ. flammam, & lucem: ſed in lib. de Anima lo-
quitur ſecundũ veritatem quòd lumen ſiue lux nõ eſt ignis,
nec omnino corpus, nec defluxus corporis. Vel poſſumus et
tertiò dicere, quòd ibi lux accipitur pro corpore diaphano
& participante naturam lucis, nam diaphanum & perſpi
cuum participant naturã lucis: cum ergo ignis carbo habeat
materiam terreſtrem, ignis flammam materiam fumoſam,
quæ materia & fumus non dicuntur participare naturam
lucis, exinde eſt quòd ignis in ſphæra ſua, vbi eſt ꝑſpicuus
& diaphanus & participat naturam lucis, dicitur lux ad C
differentiam ignis in materia terreſtri & fumoſa. Quod ve
IIII. ro addebatur quarto, quòd radii dicuntur frangi, reflecti, et
interſecari: & iſta ſunt corporum. Dici poteſt quòd iſta sũt
corporum, vt dicant motum localẽ; ſed poſſunt eſſe non cor-
porum, vt dicunt generationem vel multiplicationem alicu-
ius perfectionis vel formæ: nam cum eſt vnum & idem me-
dium, lux multiplicat ſe directè; cum autem eſt diuerſitas
mediorum, lux multiplicat ſe indirectè & obliquè: illa ergo
multiplicatio et illa generatio lucis obliqua dicitur fractio.
Hoc idem eſt in reflexione: nam quando lux inuenit cor-
pus opacum, & eſt apta nata ſe in directũ multiplicare, non
valens plus vlterius ſe multiplicare in directum, multiplicat
ſe per reflexionem: & licet non ſit omnino ſimile de proie
ctione pilæ ad terram, & de reflexione lucis, quia illa re-
flexio eſt per motum localẽ, reflexio autem lucis eſt ꝑ mul-
tiplicationem & per generationem lucis, aliqua tamẽ ſimi- D
litudo eſt hic & ibi, quia ſicut pila fortiter percuſſa ad ter
ram non valens vlterius ire reuertitur ſurſum, ſic multipli
catio lucis cum eſt fortis & perueniens ad corpus opacum
non valẽs ſe vlterius multiplicare in directum, multiplicat ſe
per reflexionem. Hoc etiam eodem modo poſſumus ſoluere
de interſecatione, quia cùm ſunt plura lumina in medio a
quolibet eorũ exeũt radij luminoſi; et quia vtriq; radij ſunt
vel poſſũt eſſe in eadẽ parte medij, ideo dicũtur ſe interſecare:
hæc ergo interſecatio nõ eſt niſi multiplex luminis gñatio,
immo ab eodẽ corpore luminoſo prout diuerſo mõ & in di-
uerſis pũctis exeũt radij, põt ibi eſſe interſecatio, licet hmõi
ĩterſecatio ſit magis nota et manifeſta cũ ſit a diuerſis cor-
poribus luminoſis, q̃a fiunt ẽt ibi diuerſæ vmbræ, ſi obijcia-
tur eis corpus opacum.

A CAPVT X.

Quòd ex comparatione ipſius lucis oſtenditur ꝙ neq; lux, neq; lumen, neque ſplendor ſunt forma ſubſtantialis corporis lucidi.

POSSVMVS autẽ aſſignare differẽtiam inter lucẽ, lumen, et ſplendorem: vt dicatur lux vt eſt in fonte, lumen vt eſt in medio, ſplẽdor ꝓut reuerberatur a cor- pore denſo terſo et polito, vt Auic. videtur diſtinguere. Et ſi volumus hæc adaptare ad corpa cœleſtia, dicetur lux vt eſt in Sole, lumẽ vt eſt in Orbe, ſplẽdor vt eſt in Luna et ſtellis. Dicemus quidẽ ꝙ Luna et ſtellæ hñt lumẽ a Sole, et ideo videmus Lunã ſemꝑ ex illa parte illuminari — *Lux, lumen, ſplendor, idem ſubiecto, differunt ſecũdum rationem.*

B ex qua reſpicit eã Sol: et iõ quãdiu Luna eſt creſcens, ſemꝑ habet cornua verſus oriens q̃a Sol reſpicit eã verſus occidẽs, et ideo verſus occidens illuminatur et verſus oriẽs habet cornua, cum aũt eſt in diminutione, eſt ecõuerſo, q̃a tũc reſpicit eã Sol verſus oriens, et ideo tũc verſus oriẽs illuminatur, et verſus occidẽs habet cornua: & q̃d dicimus de Luna ꝙ habet lumen a Sole, veritatẽ habet etiam de oĩbus ſtellis, vt experimento patere poteſt. et vt ſapiẽtes tradunt. ſed a Sole nõ poteſt lumẽ peruenire ad Lunã & ſtellas, niſi tranſeat ꝑ orbes cœleſtes, qui ſunt medij inter Solem et Lunam, vel inter Solẽ et ſtellas. — *Sol lunam & ſidera omnia illuminat.*

Erit ergo Sol fons luminis, a quo tãq̃ a fonte deriuatur lumẽ ad alia: ipſi aũt cœleſtes orbes erunt tanq̃ medium, per quod peruenit hmõi lumen ad Lunam & ſtellas: ipſa autem Luna & ipſæ ſtellæ ſunt quædam corpora denſa, munda, & polita, a quibus lumen receptũ a Sole deri-

C uatur in alia, nam ratione ſuæ denſitatis eo quòd ſtella ſit denſior pars ſui orbis, ſtellæ lucent, & lumen quod recipiũt a Sole, reuerberãt in alia: & ideo ſi ſtella in aliqua ſui parte non eſſet ita denſa ſicut in alia, in illa parte non luceret, ſicut patet in macula Lunæ: nam Luna vbi habet maculam non lucet, quia creditur in illa parte non eſſe ita denſa ſicut in alia. quare ſi Sol ſic ſe habet vt fons luminis, orbes cœleſtes ſe habent tanquam medium, per quod peruenit hmõi lumen ad Lunam & ſtellas. ipſa autem luna et ipſæ ſtellæ ſe habent vt corpora denſa, & vt refundentia & reuerberantia lumen receptum a Sole: & ſi dicitur lux vt eſt in fonte, lumen vt eſt in medio, ſplẽdor vt eſt in corpore a quo reuerberatur, bene dictum eſt quod dicetur lux vt eſt in Sole, lumen vt eſt in orbe, ſplendor vt eſt in Luna & ſtellis. tamen communi noĩe vnum pro alio accipitur, vt lumen accipitur pro luce, & pro ſplendore, & econuerſo. His itaq; prælibatis

D dicamus quòd qualitercunq; accipiatur lux, ſiue vt eſt in fonte, ſiue vt eſt in medio, ſiue vt eſt in corpore a quo reuerberatur & dicitur ſplendor, non eſt forma ſubſtãtialis eius in quo eſt: omnia autem corpora in quibus habet eſſe lux poſſunt dici lucida, ſiue habeant lucem ſicut fons & ſicut principium luminis, ſiue ſicut medium, ſiue alio modo: nam et ipſe aer illuminatus dicitur lucidus, iuxta illud Philoſophi in ſecundo de Anima. Color eſt motiuum lucis ſecundum actu lucidi, ideſt, ſecundum medium, & ſecundum aerem actu illuminatum. — *Tex. 67.*

Dicamus ergo quòd neq; lux, neq; lumen, neq; ſplendor eſt forma ſubſtantialis corporis lucidi, quia (vt diximus) qualitercunq; accipiatur lux, non eſt forma ſubſtantialis eius in quo eſt. Quod duplici via poteſt declarari, vna ex parte operationis prout mediante luce aliqua fiunt & generantur; alia ex parte ſenſus prout lux

eſt quid ſenſibile, & ſenſus immutatur ab ipſa. De prima
ergo via agitur in hoc capitulo: propter quod ſciendum ꝙ
communiter diſtinguitur duplex actus, primus, & ſecūdus,
2. de ani. tex. vt actus primus eſt eſſe ſecundus eſt operari: & idea Philo-
5. 24. ſophus dicit ꝙ Anima eſt primū ſentiens: non eſt enim ſub-
ſtantia animæ immediatū ſentiens, ita ꝙ iſte actus qui eſt
ſentire immediate egrediatur a ſubſtantia animæ, ſed imme-
diate egreditur a virtute ſiue a potentia ſenſitiua: verū quia
ipſa virtus & ipſa potentia ſenſitiua oritur a ſubſtātia ani-
mæ, conſequens eſt ꝙ & ipſum ſentire oriatur a ſubſtantia
animæ, non tanꝗ a principio immediato: ſed tanꝗ a princi-
pio primo & principali: & ideo anima dictū eſt primum
ſentiens, & primum operans; virtus autem & potentia eſt
immediate ſentiens & immediate operans: & quod dictū
eſt de ſubſtantia animæ, veritatem habet de qualibet ſub-
ſtantia creata, quia nulla talis ſubſtantia eſt īmediate agēs
Com. 31. vel immediate operans; & ideo dixit Commēt. ſup. 7. Met.
ꝙ nulla actio immediate egreditur a ſubſtātia ſiue a forma
ſubſtantiali: illud autem quod immediate egreditur a ſub-
ſtantia ſiue a forma ſubſtantiali non eſt actus ſecundus qui
eſt agere, ſed actus primus qui eſt eſſe. Et ideo dixit Augu.
Cap. 1. 7. de Trinitate, ꝙ a ſapientia eſt ſapere, & ab eſſentia eſſe.
Erit ergo hic ordo ꝙ primo intelligemus ſubſtantiam, po-
ſteā intelligemus eam eſſe, deinde intelligemus eam habere
potentiam & virtutem, & vltimo intelligemus eam agere
& operari. ſi ergo a ſubſtantia erit agere vel operari, erit
a ſubſtantia mediante virtute: & quia ab ipſa luce imme-
diate ſunt actiones & operationes, qa corpora cæleſtia me-
diante luce cum influentia a luminoſo agunt ad generatio-
nes & corruptiones in iſtis inferioribus: ergo ex parte ip-
ſius operationis quam videmus fieri per lucem, poſſumus cō-
cludere ꝙ lux non ſit forma ſubſtantialis corporis lucidi,
cum a forma ſubſtantiali immediate non progrediatur actus
vel aliqua operatio, ſed poteſt eſſe lux & eſt quædam vir-
tus & quædam potentia & quædam qualitas per quā cor-
pus lucidum operatur. Poſſumus autem, quantum ad præ-
ſens ſpectat, enarrare quatuor incōuenientia, ſi a forma ſub-
ſtantiali creaturæ immediate progrederetur operatio. Vt
ſit primum inconueniens, quia tunc in creatura ſuum agere
eſſet ſuū eſſe: quod de ſolo deo dicimus verificari, ibi enim
eſt idem intelligere quod eſſe, & ſapere quod eſſe. Secūdum
inconueniens eſſet, quia creatura ageret ſine tranſmutatiōe
& motu. Tertium, quia creatura ageret in non tempore.
I. Quartum quidem eſſet, quia creatura poſſet creare. Primū
inconueniens ſic patet: nam ſubſtantia ſe habet ad eſſe ſicut
virtus & potentia ad agere, ita ꝙ eſſe eſt actus reſpiciens
ſubſtantiam ſicut agere eſt actus reſpiciens virtutem et po-
tentiam: quare ſi agere immediate egrederetur a ſubſtātia,
tunc ſubſtantia eſſet ſua virtus, & agere eſſet ſubſtantia ſi-
ue actus ſubſtantiæ. & quia actus ſubſtantiæ eſt eſſe, age-
re eſſet idem quod eſſe, quod de nulla creatura verificatur.
II. Secundum inconueniens ſic patet. nā tota cauſa quare crea-
tura agit mediante tranſmutatione & motu, eſt, quia agit
mediante forma accidentali, vt ignis agit mediante calore:
& quia agens ſemper aſſimilat ſibi paſſum, ſi ignis nō agit
niſi mediante calore, non agit niſi calefaciendo: hoc ergo
modo ignis generat ignem, nō ꝙ immediate inducat formā
ſubſtantialem ignis, quia nulla actio immediate egreditur a
forma ſubſtantiali, ſed ſi ignis generat ignem ex aere, tan-
tum aer calefit ꝙ cum tanta calefactione non poteſt ſtare

A forma aeris; in illo ergo inſtanti in quo aer eſt ita calefa-
ctus quod nō poteſt cum tanta calefactione ſtare forma ae-
ris, expoliatur materia forma aeris, et induitur forma ignis.
Itaq; calefactio aeris fit in tempore & dicit tranſmutatio-
nem & motum, ſed generatio ignis & introductio forma
ignis fit in inſtanti & non dicit tranſmutationem & mo-
tum, ſed dicit terminum motus, calor enim intenditur &
remittitur, & calefactio eſt alteratio & fit in tempore.
Sed forma ſubſtantialis non ſuſcipit magis & minus, &
vt probatur in. 5. Phyſicorum, in ſubſtantia non eſt mo- Tex. 8. 10.
tus, quia in ea non eſt contrarietas: eſt enim in ſubſtantia
generatio quæ non eſt motus, ſed poteſt eſſe terminus mo-
tus. Tota ergo cauſa quare creatura agit mediante tranſ-
mutatione & motu, eſt, quia agit mediante forma acciden-
tali quæ habet contrarium, quod expellendo requiritur ibi
B tranſmutatio & motus, vt ignis agit in frigidum vel in mi-
nus calidum, quod expellēdo vel quod faciendo perfecte ca-
lidum, facit hoc calidum tranſmutatione & motu. Quare ſi
agens creatum immediate ageret per formam ſubſtantialē
ſuam, cum agens aſſimilet ſibi paſſum immediate induceret
ſubſtantialem formam, vt ignis ſi ageret in aerem per ſuam
ſubſtantialem formam, immediate induceretur forma ſub-
ſtantialis ignis in materiā aeris: tamen quia ſubſtantia non
recipit magis & minus, quia in ſubſtantia non eſt contra-
rietas, conſequens eſt quòd in ſubſtantia non ſit motus, vt
probatur. 5. Phyſ. ageret ergo creatura ſine motu & tranſ- Tex. 14.
mutatione quæ eſſet ſpecies motus. Tertium autem inconue- III.
niens de leui patere poteſt: nam tota cauſa quare requiri-
tur tempus in actione creaturæ eſt contrarietas, & per con-
trarietatem reſiſtentia, vt quia qualitates aeris ſunt cōtra-
C riæ qualitatibus ignis: nā aer eſt minus calidus quàm ignis,
& minus calidum eo quòd participat aliqualiter frigidum
contrariatur magis calido vel contrariatur perfecte cali-
do, cuiuſmodi eſt calidum ignis, quod nihil participat de fri-
gido. Ratione itaq; huius contrarietatis aer reſiſtit igni, &
igne appropinquante aeri non ſtatim aer fit perfecte cali-
dus, nec ſtatim conuertitur in ignem: ſed ſemper præſente
igne intenditur calor aeris donec conuertatur in ignem: ſed
ſi ignis ageret per formam ſubſtantialem ſuam cui non cō-
petit intendi & remitti, quia ibi non poteſt eſſe motus, in il-
lo inſtanti in quo appropinquaret ignis aeri, materia aeris
expoliaretur forma ſua, & indueretur forma ignis, & ſic
ignis ageret in inſtanti, eſſet enim hoc modo generatio. Si-
cut videmus in aqua calefacta quæ per ſe redit ad frigidi-
tatem. Nam cum forma ſubſtantialis aquæ requirat frigi- 1. Phyſ. t. 80.
E ditatem, & à materia ſubiecta, & à forma cauſentur om-
nia accidentia quæ ſiunt in ea, manente: forma aquæ in ſua
materia, ſtatim cum remouetur præſentia forma ignis ab
aqua incipit à forma aquæ cum ſua materia fluere frigi-
ditas & expelli caliditas, donec caliditas ſit totaliter exclu-
ſa, & aqua ſit ita frigida vt requirit natura eius. Sic & in
propoſito, ſtante hypotheſi quòd à forma ſubſtantiali imme-
diate egrediatur actio, ſtatim cū ignis appropinquaret aeri,
ſi forma ignis eſſet potentior forma aeris, materia aeris ex-
poliaretur forma ſua, & indueretur forma ignis, qua præ-
ſente in materia, etiam ſi ignis generans eſſet amotus, calor
qui erat in aere corrupto ad præſentiam formæ ignis, in
materia intenderetur, donec eſſet perfectus, ſicut & calor
ignis, quem modum generationis non videmus in entibus.
Diximus autem ſi forma ignis eſſet potentior forma aeris,
quia

A quia poſſet eſſe tantum de aere & ita modicum de igne, ꝙ materia ignis magis expoliaretur forma ſua, & indueretur forma aeris, quàm econuerſo. IIII. Quartum incõueniens ſic patet: nam ſi virtus vel potentia fluit ab eſſentia, & actio fluit & oritur a potentia vel virtute, ita ꝙ ſubſtantia mediante virtute agit, & virtus eſt media inter ſubſtantiam et actionem, vt puta quia potentia intellectiua eſt media inter ſubſtantiam animæ et ſuum intelligere. ſi ſubſtantia animæ eſſet idem q' ſuum intelligere, multo magis eſſet idẽ quod ſua potentia intellectiua, & quod ſuus intellectus: ſed ſicut virtus eſt media inter ſubſtantiam & actionem, ſic eſſe eſt medium inter ſubſtantiam & virtutem, quia prius intelligitur ſubſtantiam eſſe ꝗ̃ habere virtutem per quam competit ei agere. Quare ſi ſubſtantia eſſet ſua virtus, multo magis eſſet ſuum eſſe: ſed ſi a ſubſtantia immediate egrederetur actio, eſſet ſua virtus, quia hæc eſt virtus, illud a quo im- B mediate egreditur actio: ergo illa ſubſtantia eſſet ſuum eſſe, & per conſequens eſſet omnino ſimplex, quia ideo incipit diuerſitas in creatura inquantum non eſt ſuum eſſe, et per conſequens non eſt ſuum agere, nec ſua virtus: ſi ergo creatura eſſet ſuum eſſe, eſſet ſuum agere & eſſet omnino ſimplex: & quia tali enti competit creare, creaturæ competeret creatio. Prop. 20. Et inde eſt ꝙ Author de Cauſis omnibus alijs agentibus attribuit continuatorem, ſolum autem Deum ponit ſine continuatione. Vt ipſe ignis per ſe ipſum non poteſt continuare aeri vt profundet ſe in aere & agat in ipſum, ſed habet virtutem calefactiuam per quam continuat ſe aeri & profundat ſe in eo. Ipſa itaq; virtus calefactiua eſt quædam continuatio continuans ignem cum alijs: ſolus autem Deus eſt intimus omnibus rebus, & per ſuã ſubſtantiam agit in omnia, et continuat ſe virtualiter oĩbus rebus.

CAPVT XI.

In quo ſoluuntur obiectiones, quòd lux eſt forma ſubſtantialis corporis lucidi, & in quo oſtenditur ex parte ipſius ſenſus, quòd lux non eſt ſubſtantialis forma.

D. Tho. hanc opi. recitat. 1. par. Summ. q. 67. art. 3. CONATI quidem ſunt aliqui tripliciter declarare ꝙ lux eſt ſubſtantialis forma corpis lucidi: vt ſit prima via ex parte prioritatis temporis: ſecunda ex parte nobilitatis lucis: tertia ex parte cauſalitatis ipſius. Prima uia ſic patet: quia dicitur in. 7. Met. Tex. 4. ſubſtantia eſt prior accidente cognitione, diffinitione & tempore. Si ergo ſubſtantia tẽpore eſt prior accidente, cum autem lux dicatur producta primo tempore, quia eſt producta primo die & in principio primæ diei, nõ videtur ꝙ lux poſſit eſſe accidens, erit ergo ſubſtantia. Sed non eſt ſubſtantia quæ eſt materia. erit ergo ſubſtantialis forma: itaq; ex parte prioritatis temporis arguitur lucem eſſe formam ſubſtantialem. Secunda via ad hoc idem põt ſumi ex parte nobilitatis lucis. nam cum lux in corporibus teneat primatum, & ſit nobilior cæteris corporalibus, prout ſupra diecbatur per Augu. ꝙ lux in corporibus tenet primum locum: cum videatur inconueniens ꝙ accidens ſit nobilius & perfectius ꝗ̃ ſubſtãtia, lux quæ eſt in primatu nobilitatis & tantæ perfectionis, non erit accidens, ſed ſubſtãtia. Tertia via ſumitur ex parte cauſalitatis lucis: dicebatur enim ſupra, & eſt ſententia Philoſophi in de Cœlo & mundo, 2. de Cœlo. t. 42. ꝙ in ſupercœleſtibus potiſſimè eſt influentia a lumi noſo, vt magis eſt influentia à ſtella ꝗ̃ ab orbe, eo ꝙ ſtella ſit aggregatio luminis in orbe: quare ſi corpora cœleſtia potiſſimè influunt in hæc inferiora per lucem, conſequens eſt ꝙ ſuas cauſalitates & ſuas actiones in hæc inferiora exerceant per lucem: & quia corpora ſupercœleſtia cauſant generationem & corruptionem ſubſtantiarum hic inferius, conſequens eſt ꝙ per lucem generentur hæ ſubſtantiæ inferiores: cum ergo accidens non cauſet ſubſtantiam, ſed econuerſo, manifeſte concluditur ꝙ lux non ſit accidens ſed ſubſtantia. B His itaq; prælibatis antequàm oſtẽdamus ex parte ſenſus lucem non eſſe ſubſtantialem formam corporis lucidi, volumus ſoluere obiectiones propoſitas. Cum ergo primo arguitur ex parte prioritatis temporis lucem eſſe ſubſtãtiam, eo quòd prius tempore ſit producta, cum ſubſtantia ſit prior accidente tempore. Dici debet ꝙ ſubſtantiã eſſe priorem tempore accidente habet ſuum intellectum, tamen quantum ſpectat ad propoſitum, ſi lux eſſet oĩno producta prius tempore, non poſſet eſſe accidens, ſed (vt patet per habita) Cap. 6. corpus illud vnde facta eſt lux de qua poſtea factus eſt Sol, fuit primo productum ſecundum ſubſtantialem formã ſuã, nam omnia corpora ſupercœleſtia ab ipſo primordio cum in principio creauit Deus cœlum & terram, ſunt producta ſecundum ſubſtantialem formam. quod negare de ſupercœleſtibus eſſet inconueniens, cum & ipſa terra & alia elementa ab ipſo primordio ſecundum ſuas ſubſtantiales formas fuerint producta. C Argumentum ergo petit quod eſt in contrario, & arguit oppoſitum non propoſitum: nã ſi corpus illud quod poſtea factum eſt lux ſiue factum eſt lucidũ prius erat productum ſecundum ſubſtantialem formam, illud q' poſtea aduenit ſibi, aduenit enti in actu, et erat accidens: ſi ergo prius extitit corpus & ſubſtantia, et poſtea incepit lucere, conſequens eſt ꝙ lux ſit accidẽs. quod autem arguebatur ſecundo de nobilitate & de perfectione lucis: dici poteſt non eſſe inconueniens aliquid nobilitatis & aliquid perfectionis eſſe in inferiori, quod non eſt in ſuperiori natura: nam in iſtis corporibus eſt aliquid nobilitatis et perfectionis, vt quia poſſunt ſibi ſimilia generare, quod non eſt in Angelis: ſecundum hunc ergo modum aliquid nobilitatis & perfectionis poteſt eſſe in accidente, quod nõ eſt in ſubſtantia, ratione cuius aliquod accidens vt prima lux po- D teſt primatum in corporalibus obtinere. Ille autem modus perfectionis, ꝙ ſit in aliquo quicquid perfectionis eſt in omnibus alijs, eſt ſolius dei, vbi (vt probatur. 5. Met.) congre- Text. 21. gentur perfectiones omnium generum: quod de nullo alio contingit dicere. Non eſt ergo incõueniens in luce eſſe aliquem modũ nobilitatis qui non eſt in corporalibus alijs. Vel poſſumus dicere, ꝙ non eſt idem modus loquendi de ente et de perfectione: certum eſt quidem ꝙ ſubſtãtia eſt ens ſimpliciter, & accidens eſt ens ſecundum quid, immo accidens non eſt ens niſi quia eſt entis, ideſt, quia eſt ſubſtantiæ, vt probatur. 7. Met. Tex. 2. Sed non eſt ſic de perfectione, vt dicatur ſubſtantia ſecundum eſſe perfecta ſimpliciter, immo perficitur per virtutes & proprietates, & ꝑ accidentia ſibi aduenientia. Vt homo (ſecundum ſe) non dicitur eſſe nobilis nec perfectus ſimpliciter, quia quilibet eſſet talis: ſed ex

A eo quód eſt ab antiquo ex diuitibus, & potentibus progenitoribus: vel ex hoc quód eſt virtuoſus, & bene morigeratus, ex eo dicitur nobilis et perfectus. ratione itaq; nobilitatis et perfectionis nó poſſumus concludere lucem eſſe ſubſtantiã, quia hæc poſſunt eſſe accidentia ſubſtantiæ. Quod arguebatur tertio de cauſalitate lucis, quód ſubſtantia nõ cauſatur ab accidente. dicere poſſumus quod accidens (ſecundum ſe) non poteſt cauſare ſubſtantiã, quia tunc ageretur vltra ſuã ſpeciem. ſed accidens in virtute ſubſtantiæ. & vt eſt organum ſubſtantiæ, poteſt cauſare ſubſtantiã, quia nõ eſt incõueniens organum in virtute ſuperioris agentis agere vltra ſuam ſpeciem. vt ſerra in virtute artis īducit formam artis. Calor itaq; in virtute formæ ſubſtantialis ignis, et vt eſt organum formæ ignis, facit ꝙ generetur ignis, immo cum non ſit in igne virtus actiua niſi calor, oportet ꝙ ignis calefaciẽdo generet ignem. Calor ergo qui eſt accidens facit ꝙ

B generatur ignis: & ſicut calor eſt inſtrumentum ignis, ſic poteſt dici ꝙ lux eſt inſtrumentum ſupercœleſtium corporum. Et ſicut ignis mediante calore generat ignem, ſic corpora ſupercœleſtia mediante luce faciunt ad generationem iſtorũ inferiorum. Vel poſſumus dicere, ꝙ ipſa lux cœleſtis vt recipitur hic inferius, ſecundum ſe, non facit ſimpliciter ad generationem, ſed hoc facit ratione caloris ſibi annexi, nam à corporibus ſupercœleſtibus nõ ſolum generatur lux hic inferius, ſed etiam generatur calor & frigus vel frigiditas, quæ annexa luci faciunt ad generationem & corruptionẽ; nam lux hic inferius non ſolum non habet eſſe ſubſtantiale, ſed etiam non habet eſſe reale, ſed habet aliquid reale annexũ per quod realia generantur. Solutis itaq; obiectionibus, volumus oſtẽdere ex parte ſenſus, quód lux nõ ſit forma ſub-

C ſtantialis corporis lucidi, nec ĩ cœleſtibus, nec hic inferius: nam omne quod ſentitur, vel ſentitur per ſe & primo et ꝑ omnem modum, vel per ſe & primo & non per omnẽ modum, vel ſentitur per ſe ſed non primo, vel nec ſentitur primo nec per ſe ſed per accidẽs, vt patet in viſu. Nam lux videtur primo & per ſe & per omnem modum. videtur quidem per ſe, quia aliquid operatur in viſu; videtur primo, quia per ſe ipſam operatur in viſu; videtur per omnem modum, quia perfecte habet vnde operetur in viſu: vel videtur per omnem modum, quia eſt ratio videndi omnia alia. Color vero videtur per ſe & primo, ſed non per omnem modum: videtur quidem per ſe, quia aliquid operatur in viſu; videtur quidem primo, quia per ſeipſum operatur in viſu; ſed non videtur per omnem modum, quia illam naturã per quam operatur in viſu non habet perfecte, vel nõ habet eam in illa plenitudine quód ſit ratio videndi alia, imma habet

Doctor iſte in 2. de an. tex. 66, in dub.

D eam ita debilem quód oportet quód videatur per lumen, ita quód non eſt motiuum viſus niſi ſecundum actum lucidi, id eſt, ſecũdum medium actu illuminatum, vt poteſt patere ex 2. de Anima. Imaginabimur ergo quód lux, & color ad eandem naturam reducantur, quia color participat naturã lucis: & quia eandem naturam participant, ſi lux videtur per ſe & primo, & color videtur per ſe & primo: verum quia color participat naturam lucis imperfecte, lux vero perfecte, color non erit ratio quare videatur lux, ſed econuerſo. Videbitur ergo lux per ſe & primo & perfecte, color vero per ſe primo ſed imperfecte: & quia totum & perfectũ idem, & omne & totum quaſi idem, illud quod eſt per ſe primo & perfecte, poteſt vocari primo & per ſe & ꝑ omnem modum: aliud quod eſt imperfectũ, poteſt vocari primo

Tex. 73.

Idem totum et perfectum.

A & per ſe non per omnem modum. Tertio videtur aliquid per ſe, ſed non primo, nec etiam perfecte vel per omnem modum: & hoc modo videtur magnitudo, quæ non eſt ſenſibile proprium, ſed commune; magnitudo quidem videtur per ſe, quia aliquid operatur in viſu: quia eo modo quo res habet partes, eo modo facit impreſſionẽ in viſu, vt dextra pars magnitudinis īprimitur diametraliter in dextra parte oculi, ſiniſtra in ſiniſtro, & ex hoc fit angulus in oculo, vt verificetur dictum Perſpectiui, quód omne quod videtur, ſub angulo videtur. facere enim angulum proprie conuenit magnitudini. Videtur itaq; magnitudo per ſe quia aliquid operatur in viſu, ſed non videtur primo, quia non habet hoc de ſe quód operetur in viſu. Vnde ſi magnitudo non eſſet colorata ſiue lucida, nullo modo videretur à viſu, non enim habet magnitudo in ſe naturam vnde moueat viſum, ſicut ha-

2. de Anima, tex. 64.

Omne ꝙ videtur ſub angulo videtur.

B bent lux & color, licet lux hoc habeat perfecte, color imperfecte: magnitudo ergo non ſecundum ſe ſed coniuncta luci vel colori poterit mouere viſum, vt ex hoc dicatur viſibilis per ſe, ſed non primo. quarto mõ videtur aliquid nec per ſe nec primo nec perfecte, ſed ſolum ſecundum accidens: et ſic videtur ſubſtantia, iuxta illud Philoſophi in. 2. de Anima, quód ſecundum accidens ſentitur Diaris filius; & ſubdit cauſam, quia ſecundum quód huiuſmodi, nihil patitur ſenſus à tali ſenſibili: ſi enim eſſet aliqua ſubſtantia ſeparata à quantitate vel à magnitudine, non poſſet videri, quia non poſſet facere angulum in viſu. magnitudo itaq; aliquid operatur in viſu, ſed ſi magnitudo eſſet ſeparata à ſubſtantia, & eſſet colorata vel lucida, ita videretur ſine ſubſtantia, ſicut cum ſubſtantia: ergo ſolum per accidens ſe habet ſubſtantia ad viſum. Poſſumus autẽ ad hoc adaptare quæ aper-

Tex. 65.

C te videmus in corpore Chriſti: nam ibi eſt magnitudo ſine ſubſtantia panis, & quantitas ſine ſubiecto; nec videmus ꝙ aliter videatur magnitudo illa, cum eſt in ſubiecto, & cum eſt ibi ſubſtãtia panis, quám cum eſt ſine ſubiecto, ſiue cum deſinit ibi eſſe ſubſtantia panis, nec eſt aliquis oculus, nec aliquis ſenſus quo poſſit diſcerni hoſtia conſecrata vbi eſt quantitas ſine ſubiecto, à non conſecrata vbi eſt quantitas cum ſubiecto: quod totum ideo eſt, quia ſubſtantia non ſentitur niſi per accidens. Concludamus ergo, & dicamus, ꝙ ſi lux videtur per ſe & primo & perfecte, ſubſtantia autẽ non videtur nec ſentitur niſi per accidens, impoſſibile eſt lucem eſſe ſubſtantiam vel ſubſtantialem formam.

CAPVT XII.

D *Quód licet lux in proprio ſubiecto ſit realiter, in medio autem eſt intentionaliter.*

VOLVERVNT autem quidam & magni, ꝙ lux in media eſſet realiter, aſſignantes ad hoc duas rationes, vnã ex parte denoĩationis, aliam ex parte actionis. Prima via ſecundum eos ſic patet: nam intentionale (vt aiunt) non denominat aerem, & quia dicitur aer eſſe lucidus ſine illuminatus, ideo (vt dicunt) lux in aere habet eſſe reale. Secunda via ad hoc idem ſecũm eos ſumitur ex parte actionis, nam cum lux in aere habeat actionem naturalem, quia

D. Tho. in 1. parte Sum. q. 67. art. 3.

calefacit

A calefacit aerem, & calefacit alia corpora quæ ſunt in ae-
re, conſequens eſt (vt dicunt) quòd lux in aere habeat eſſe
naturale & reale. Sed antequàm ſoluamus obiectiones illas,
volumus multis vijs oſtendere lucem in aere non eſſe reali-
ter ſed intentionaliter. nam primo poſſumus hoc oſtendere
ex parte ſenſus ſiue ex parte ipſius viſus, ſecundo ex parte
lucis. Primo modo poſſumus hoc oſtendere tripliciter, ſecun
dum quòd tria ſunt communia omni ſenſui. Dicimus enim
de omni ſenſu, quòd ſenſibile poſitum ſupra ſenſum nõ fa-
cit ſenſum. Dicimus ſecundo de omni ſenſu, quòd eſt ſuſce
ptiuus ſpecierum ſine materia. Dicimus & tertio, quòd non
eſt ſupra ſe conuerſiuus. Prima duo patent per Philoſo-
Tex. 73. 75. phum in. 2 de Anima: tertium autem patet per Proclum in
& . 98. Elementat. Theologica, vbi vult quòd nullum corporale ſit
I. ſupra ſe conuerſiuum. Prima via ſic patet: nam hoc eſt ſen
2. de anima. t. ſibile, quia realiter habet in ſe per quod ſentitur, vt colo- B
138. ratum dicitur ſenſibile propter colorem quem realiter ha-
bet in ſe, & corpus luminoſum dicitur ſenſibile propter lu
cem quam realiter habet in ſe: ſi ergo medium haberet in
ſe realiter illud per quod fit ſenſus, ipſum medium dicere-
tur quid ſenſibile: & quia aer illuminatus pertingit uſque
ad oculum, ſi lux eſſet realiter in aere, eſſet ſenſibile poſitũ
ſupra ſenſum: non ergo ſentiremus, & per aerem illumi-
natum non fieret ſenſus, cuius contrarium quotidie experi
mur. Si autem quæratur cauſa quare ſenſibile poſitum ſu
2. de anima. t. pra ſenſum non facit ſenſum? dici poteſt quod ſpecies ſen-
121, ſibilis recipitur ſpiritualiori modo in ſenſu, quàm ĩ medio:
& quia à ſpecie reali non poteſt gigni immediate tanta ſpi
ritualitas quãta requiritur ad ſenſum; ideo oportet quòd
prius fiat ſpecies intentionaliter in medio, & poſtea à
ſpecie in medio fiat ſpecies magis intentionaliter & ma- C
gis ſpiritualiter in ſenſu: & quia de neceſſitate requiritur
ibi medium inter ſenſibile & ſenſum, ideo ſenſibile poſitum
ſupra ſenſum non facit ſenſum: ſi enim in ipſo medio eſſet
realiter ſpecies ſenſibilis; eſſet eodem modo in eo ſicut in
obiecto ſiue ſicut in ipſo ſenſibili: quare ſicut ſenſibile po
ſitum ſupra ſenſum non facit ſenſum, ſic medium habens
realiter ſpeciem ſenſibilem tangens ſenſum, non facit ſen-
ſum: per aerem ergo illuminatum attingentem oculum non
videremus, ſi lux eſſet realiter in aere. Si quis autem de
hac materia vellet videre vlterius, quare. ſ. ſenſibile poſitum
ſupra ſenſum, non facit ſenſum, quærat in his quæ diximus
Tex. 121. et ſuper. 2. de Anima, vbi de hoc diffuſius pertractatur. Secũ-
138. do modo poteſt declarari hoc idem ex parte ſenſus prout eſt
II. commune omni ſenſui quòd ſit ſuſceptiuus ſpecierum ſine
materia, vt patet per Philoſophum in 2. de Aĩa. color enim, D
et quæcunq; ſpecies viſibilis, vt eſt in obiecto, habet eſſe rea
le, & facit ad eſſe, vt color eſt in pariete realiter, & facit
parietem eſſe coloratum: ſed vt eſt in ſenſu, habet eſſe intẽ
tionale, & facit ad cognitionem. & ideo ſenſus dicitur eſſe
ſuſceptiuus ſpecierum ſine materia quia non recipit ipſam
ſpeciem prout habet eſſe materiale, ſed recipit ſimilitudinẽ
ſpeciei, vt viſus non recipit colorem realiter, ſed recipit ſi-
militudinem coloris. Eſt enim oculus quaſi quoddam ſpecu
lum, in quo recipiuntur imagines et ſimilitudines viſibilium:
& ſi inueniatur quòd ſenſus immutetur realiter, ſicut nere-
uus in quo eſt ſenſus tactus calefit realiter ab igne, illa im-
mutatio realis non facit ſenſum, ſed quia ille idem calor
immutans neruum realiter, immutat ipſum etiam intentio-
naliter, ideo fit ſenſus ex intentionali immutatione, non ex

A reali: nam ſi ſenſus immutaretur à calore ſolum realiter,
non ſentiret: nam hoc modo immutantur lapides, non tamen Senſus ſi immu-
per huiuſmodi immutationem ſentiunt: cum enim oporteat taretur ſolum
eſſe animatum quod ſentit, ĩmutatio faciens ſenſum erit ani realiter, non
malis, quæ fit per intentiones, nõ per res per quas fit immu- ſentiret.
tatio naturalis. Quare ſi oculus videt lucem, ſuſcipiet lucem
ſine materia, cum hoc ſit commune ſenſui, nec aliter fiet ſen
ſus: & quia eodem modo ſuſcipit ſpecies medium & ſen-
ſus, erit lux in medio non materialiter nec realiter, ſed intẽ
tionaliter. Tertio modo poteſt hoc idẽ patere ex parte ſen III.
ſus prout ſenſus non eſt ſupra ſe conuerſiuus: intellectus. n.
eſt ſupra ſe conuerſiuus, quia poteſt intelligere ſeipſum: o- 3. de Anima.
culus autem non eſt ſupra ſe cõuerſiuus, quia non videt ſe- tex. 15.
ipſum: ſi ergo oculus poſſet videre rem coniunctã ſibi, poſ-
B ſet uidere ſeipſum, vel ſaltem vna pars oculi videret aliam
partem ſibi coniunctam: quod videmus eſſe falſum. Vtrum
autem per confricationem in confricando oculum, poſſit ali
quid reſultare in oculo, vnde videatur oculus videre quan-
dam lucem, vt ſi quis reciperet magnam percuſſionẽ in ocu
lo, poſſet ex hoc fieri tanta diſſolutio in oculo, vt videretur
oculus videre multiplicem lucem, & videretur ex hoc mul-
tiplex lux exire ab oculo, non eſt præſentis ſpeculationis
inueſtigare: quia loquimur de oculo non diſſoluto. ſecũdum
quem modum quilibet experitur in ſe quod nec oculus videt
totum ſe, nec partem ſui: ideo ſi ſenſibile applicaretur ad
oculum, non videretur ab oculo, ſicut nec partes oculi appli
catæ adinuicem, vidẽtur à ſeipſis: nihil ergo reale pertin-
gens ad oculum ſinit videre oculum, lux ergo ſi eſſet reali-
ter in medio, oculus attingens lucem, & ſuſcipiens lucẽ, non
videret, vel eſſet ſupra ſe conuerſiuus. Et ſi dicatur ꝙ lux
C multiplicat ſe realiter & intentionaliter. Cum ſic dicen-
te non eſſet concedendum, quia nos loquimur de luce quam
videmus, quæ multiplicatur per medium vſq; ad viſum, quã
dicimus eſſe intentionalem, et non realem. Viſa triplici via
ex parte ſenſus, quomodo lux eſt in medio intentionaliter:
volumus hoc etiam tripliciter oſtendere ex parte ipſius lu-
cis. Vt ſit vna via, prout comparatur lux ad ipſum medium
ſecundum ſe, ſiue ad ipſum diaphanum, ſiue ſit cæleſte, ſiue
ſit elementare. Secunda via ſit, prout medium elementare
comparatur ad cæleſte. Tertia ſit, prout lux comparatur
ad alias formas reales. Prima via ſic patet: nam Sol exi- I.
ſtens in medio planetarum illuminat orbes planetarum, &
lux illa peruenit vſq; ad aerem in quo ſumus: vtriq; autem
repugnat quòd lux illa ſit ĩ medio realiter. Repugnat qui-
dem orbibus planetarum: quia ſi immutarentur realiter, ſu
D ſciperent peregrinas impreſſiones, & non eſſet cælum pri
mum alterans, quia primum alterans debet eſſe non altera-
tum, vt Commentator ait, ſicut primum mouens eſt nõ mo- 8. Phy. 57. 2.
tum: hoc eſt enim eſſe alteratum, ſuſcipere nouam formam de Cælo. 42.
realem. Repugnat hoc etiam ipſi aeri quòd lux ſit ibi rea-
liter, quia omne quod recipitur in aliquo recipitur ſecũdum
modum rei recipientis: cum ergo hic inferius formæ rece-
ptæ realiter recipiantur cũ contrarietate, quia materia ho
rum inferiorum eſt ſubiecta contrarijs, lux recepta haberet
contrarietatem, vel eſſet annexa formæ habenti contrarie-
tatem, & lux multiplicaretur in tempore non in inſtanti:
immo cum ſpecies viſibiles quãto magis ſe multiplicant tan
to habeant eſſe magis intentionale, ſi lux Solis multiplicat
ſe per orbes cæleſtes, & peruenit vſq; ad aerem, ſi in orbi-
bus cæleſtibus habet eſſe intentionale, cum non poſſint im-

mutari realiter orbes illi, in aere habebit eſſe magis intentionale quàm in orbibus, & in oculo magis quàm in aere.

II.
2.de ani. tex. 68.
Diaphanes vniuocè ieſt æterno corpori & caduco.
1.de cœlo. t. com. 16.

Secunda via ad hoc idem ſumitur prout lux in aere comparatur ad lucem in orbe cœleſti, nam (vt vult Philoſophus) ſuſcipere lumen conuenit aeri prout habet aliquid commune cum orbe cœleſti, ſed iſta inferiora non conueniunt cum orbe cœleſti prout ſuſcipiunt formas reales ſiue naturales, quia natura cœli dicitur quinta Natura ſeparata à naturis quatuor elementorum, & per conſequens à naturis elementatorum, ita quòd ſecundum formas naturales exaltati ſunt cœli à terra & ab omnibus elementis, cum naturales formæ cœleſtes tam ſubſtantiales quàm accidentales ſint ſine contrarijs, hic autem inferius ſint cum contrarietate, vt nulla ſit forma naturalis ſiue realis hic inferius, quæ non habeat contrarium ita, ſiue ſit annexa habenti contrarium, vt omnes generationes naturales ſint ex

B

contrarijs in contraria, & nunquàm eſt generatio formæ realis, quæ non ſit alteratio vel terminus alterationis, vel in ſe, vel in eo ad quod dicitur, quod dicimus pro relatione, quia poteſt quis fieri de non ſimili ſimilis alteratione facta in alio. quantum ergo ad formas reales multum diſtant hæc inferiora à ſuperioribus, ſed quantum ad intentionales conueniunt hæc & illa, quia intentionales formæ etiam hic inferius non habent contrarietatem, cum in eo

In eodem puncto intentiões diuerſæ.

dem puncto aeris ſuſcipiatur intentio albi & nigri: et quia in aere ſuſcipitur prout conuenit cum corpore cœleſti, ſuſcipietur in eo intentionaliter non realiter. Sed quæret aliquis, Vtrum in aliquo corpore hic inferius ſit lux realiter, prout conuenit cum corpore cœleſti? Dicemus quòd lux in igne eſt realiter, licet in medio, & in ſenſu ſit intentionaliter: ſicut color qui participat naturam lucis, eſt in pariete realiter, & in medio & in oculo intentionaliter.

C

Poſſemus quidem aliquam ſimilitudinem aſſignare non per vniuocationem, ſed per quandam analogiam, inter ignem & cœleſte corpus: ſed longe aliter eſt conuenientia inter aerem ſuſcipientem lumen & cœlum: quia aer de non illuminato ſit illuminatus in inſtanti, & lumen in aere nec habet contrarium nec eſt annexum formæ habenti contrarium ſed meram priuationem habet oppoſitam vt tenebrã, et magis vniuocè eſt lumen in aere cum lumine in orbe vbi vtrobiq; eſt intentionaliter, quàm ſit lux in igne & lux in Sole vbi vtrobiq; eſt realiter, quia non fit de non igne ignis niſi alteratione præuia quæ reſpicit contrarietatem, quod non dicimus de lumine in aere: lumen itaq; in aere eſt intentionaliter, ſecundum quem modum & orbes recipiunt immutationem, propterea lumen eſt in aere vt conuenit cũ

D

orbe cœleſti.

III.

Tertia via ſumitur prout lux comparatur ad alias formas, & potiſſimè vt comparatur ad caliditatem: nam vtrunq; eſt in aere à Sole illuminatio & caliditas, ſed illuminatio eſt in inſtanti, & recedente Sole ſtatim tollitur illuminatio, caliditas ſit in tempore, & non ſtatim recedente Sole ceſſat caliditas: quare ſi lux eſſet in aere realiter ſicut caliditas, non ſtatim ceſſaret lux in aere ſicut non ſtatim ceſſat caliditas: quòd ſi dicatur quòd caliditas habet contrarium, lux non habet contrarium, petitur quod eſt in contrario & arguitur oppoſitum, quia non poteſt aliquid realiter recipi in materia ſubiecta cõtrarietati niſi habeat contrarium vel ſit annexum habenti contrarium, ita vt non poſſit tolli & remoueri niſi tollatur per ſuum contrarium: ideo in omnibus talibus requiritur tempus, quod

A

non requiritur in illuminatione aeris. Oppoſita autem his non eſt difficile ſoluere: nam cum dicitur forma intentionalis non denominat, dici poteſt quòd immo, cum concedat Philoſophus in. 2.de Anima viſionem coloratam eſſe. Tex. 138.

Vel poſſumus dicere & melius, quòd intentio fortis denominat, debilis autem non denominat, niſi forte ſecundum quid: vt ſi radij ſolares tranſeunt per vitrum coloratum faciunt eundem colorem in pariete vel vbi ſe applicant, vt manifeſte videatur paries viridis ſi tranſeant radij per vitrum viride: eo ergo modo dicetur paries illuminatus per applicationem lucis quo poterit dici viridis factus per applicationem illius intentionis coloratæ, vt non aliter videatur multiplicari lux quàm fortis intentio coloris, ita quòd (vt ad propoſitum ſpectat) non concludit ratio.

Alia a ſenſu põt pati à ſenſibilibus, nõ vt ſenſibilia ſũt, ſed vt eorum accidentia.

Quod autem addebatur ſecundo, quòd intentio non tranſmutat rea-

B

liter: dici poteſt quòd immo, ſi ſit fortis, ſecundum quem modum concedit Philoſophus aerem pati à fortibus odoribus, vt fiat fœtidus. Vel poſſumus dicere quòd Sol non ſolum illuminat aerem, quod lumen eſt in aere intentionaliter, ſed etiam calefacit ipſum, quæ caliditas eſt ibi realiter: iſte autem immutationes reales magis ſunt à Sole vt calefacit realiter, quàm vt illuminat intentionaliter. Et hæc de luce, & opere primæ diei ſufficiant.

2. de anima. tex. 127.

CAPVT XIII.

C

Declarans quales ſunt illæ aquæ quæ ſunt ſupra firmamentum quod factum dicitur ſecunda die, utrum corporales an ſpirituales?

POSTQVAM DEterminauimus de luce quæ ſpecialiter pertinet ad primam diem, volumus etiam agere ſpecialiter d his quæ pertinent ad ſecundam diẽ; & quia ſecunda die dixit Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis, & fecit Deus firmamentum, & diuiſit aquas quæ erant ſupra firmamentum ab aquis quæ

D

erant ſub firmamento; ideo merito declarandum occurrit, quales ſunt aquæ illæ quæ ſunt ſupra firmamentum. Sed antequàm hoc declaremus, volumus enarrare Regulas quas debemus tenere in expoſitione ſcripturæ ſacræ, quas tangit Auguſtinus ſuper Gene. Tangit autem Auguſtinus in dicto libro ſeptem regulas. lib. 1.cap. 18.

I.

Eſt autem prima regula, quòd non debemus ſic exponere ſacram ſcripturam, vt illa ſit ſententia ſacræ ſcripturæ quæ eſt noſtra, ſed magis econuerſo, vt illa ſit noſtra quæ eſt ſcripturæ ſacræ. Sunt enim aliqui ſic trahentes aquam ad molendinum ſuum, vt potius velint ſcripturam eſſe expoſitionem mentis eorum & ſententiæ, quàm econuerſo: & potius velint ſcripturam conformare eis, quàm ſe conformare ſcripturæ: contra quos Auguſtinus ait, quòd non pro noſtra ſententia ita dimicantes vt eam velimus eſſe

ſcripturæ

ſcripturæ ſacræ quæ noſtra eſt, cum potius eam quæ
II. ſcripturæ eſt, noſtram eſſe velle debeamus. Secunda eſt
2. de Gen. ad quòd plus debemus exiſtimare ſcripturas ſacras quàm
lit. cap 5. alias ſcripturas: in tantum quidem debemus in precio
habere ſcripturas alias, inquantum famulantur ſcriptu-
ræ ſacræ: ubi autem ei contradicunt, non debemus eas
tenere ſed repellere. Ideo Auguſtinus ait quòd periculo-
ſius quidem erat, quòd quidam infirmi fratres qui cum
iſtos impios de cœleſtium corporum, vel de quibuſdam
elementorum mundi quæſtionibus ſubtiliter & copioſè
diſſerere audiunt, eos cum ſuſpirio ſibi præponentes &
magnos reputantes ſaluberrimè pietatis libros cum faſti-
dio recipiunt. Valde eſt quidem periculoſum faſtidire
libros pietatis, ideſt, libros ſcripturæ ſacræ, & libros
III. Gentilium magis reputare. Tertia regula eſt, quòd non
ſolum debemus plus exiſtimare ſcripturam ſacram quàm
opinionem noſtram vt dicebat regula prima, & plusquàm
ſcripturas Gentilium vt dicebat ſecunda, ſed plus quàm
capacitatem totius humani ingenij, ita quòd ſi tota capa-
citas, & tota ſubtilitas, quæ poteſt eſſe in omnibus ho-
minibus eſſet in vno homine, plus eſſet exiſtimanda
ſcriptura ſacra, quàm tota huiuſmodi capacitas: hoc eſt
2. de Gene. ad ergo quod Auguſtinus ait quòd maior quippe eſt ſcri-
lit. cap. 9. pturæ huius authoritas, quàm omnis humani ingenij ca-
IIII. pacitas. Quarta eſt, quòd quando multis modis ſcriptu-
Lib. 1. de Ge. ra ſacra exponitur, debemus attendere cui expoſitioni
ad lit. cap. vlt. cætera conſonant & concordant: quia nihil dimitten-
dum eſt in vna parte ſcripturæ ſacræ, quod impediat
aliam. Ideo ait quòd ſi vtrunq; ſenſum ſcripturam ſa-
cram voluiſſe creditur, videndum eſt ſi vtriuſq; ſenten-
V. tiæ cætera circumſtantia ſuffragantur. Quinta eſt, quòd
obſcuritates ſacræ ſcripturæ non debemus in aliquam
partem ita pertinaciter aſſerere, quòd aliqua labes ſcri-
VI. pturæ ſacræ poſſit attribui. Sexta eſt quòd non debe-
mus ſcripturam ſacram ita exponere, quòd alijs deri-
dendi materia tribuatur: ideo ait quòd turpe eſt nimis
& perniciosum Chriſtianos ſic delirare in expoſitione
ſcripturæ, quòd infidelis audiens, riſum tenere vix poſ-
VII. ſit. Septima eſt quòd cum poſſumus ſaluare ſcripturas
ſacras per ea quæ naturaliter videmus, non debemus
ad miraculum vel ad potentiam diuinam recurrere: &
Vide & Aug. maxime hoc dicit propter opera ſex dierum, vbi tota
pro his Reg. inſtituta eſt natura. Hoc eſt ergo quod ait, Nunc enim
1. de Doctri. quemadmodum Deus inſtituerit naturas rerum, ſecun-
chriſt. cap. 2. dum ſcripturas eius nos conuenit quærere, non quòd in
& 3. de Doc. eis vel ex eis ad miraculum potentiæ ſuæ velit opera-
chri. 2. et. 26. ri. Omnes autem has regulas tangit Auguſtinus primo
itē. 2. de Trin. & ſecundo ſuper Gene. non tamen hoc eodem ordine
cap. 1. Cōtra quo ipſas poſuimus: nos autem eas ordinauimus prout
Fauſtū lib. 9. nobis ordinanda videbantur. His itaq; præmiſſis regu-
cap. 6. 7. lis, dicemus, nos non enarraſſe omnes has regulas pro-
pter hoc capitulum tantùm, nec etiam propter hoc opus
tantum: multa tamen de his ſunt huic capitulo, & ope-
ri neceſſaria. Sciendum ergo aliquos voluiſſe nullo mo-
do ſuper cœlos eſſe aquas: quòd ſi hoc dicant, quia
non poſſunt ad hoc ſuum animum inclinare, faciunt con-
tra primam regulam, quia non ſcripturam ſibi, ſed ſe
ſcripturæ conformare debent. Sed ſi hoc dicant, quia
ſcripturæ Gentilium huic ſententiæ non concordant. vel
quia hoc eſt humanæ capacitati contrarium, faciunt con-

A tra ſecundam & tertiam regulam, quia ſcriptura ſa-
cra præeminet ſcripturis Gentilium: & quia maior eſt
huius ſcripturæ authoritas quàm omnis humani ingenij
capacitas, ideo dicamus cum Auguſtino ſuper Gene. q. 2. Cap. 5.
quomodo autem, & quales aquæ ibi ſunt, dubitare poſ-
ſumus, ſed eſſe eas ibi, minime dubitemus. Sunt ibi itaq;
aquæ, ſed quæ, & quales ſint illæ aquæ, volumus de-
clarare. Dixerunt autem aliqui illas aquas eſſe ſpiritua-
les & eſſe naturas angelicas, ita quòd aquæ ſunt ſu-
pra cœlum, quia ibi ſunt Angeli: & aquæ ſunt ſub cœlo,
quia ibi ſunt animæ humanæ, vel quia ſunt ibi homi-
nes. Et hanc ſententiam tangit Auguſtinus. 13. Confeſſ. Cap. 15.
dicens quòd aquæ ſuper cœlos ſunt angeli. Ideo ait,
Sunt autem aliæ aquæ ſuper hoc firmamentum, credo
immortales, & à terrena corruptione ſecretæ ſupercœ-
B leſtes populi Angelorum, quæ laudant nomen tuum. Et Cap. 32.
idem in eodem libro circa finem ait, Videmus firma-
mentum cœli inter ſpirituales aquas ſuperiores, & cor-
porales inferiores. In his autem duabus authoritatibus
videtur Auguſtinus velle, quòd aquæ ſuper firmamen-
tum ſunt ſpirituales angeli: ſed vt dicebatur in regulis
ſupradictis in expoſitione ſcripturæ ſacræ, omnes cir-
cunſtantiæ ſunt conſiderandæ. Cum ergo firmamentum
factum ſecunda die, ſit vocatum cœlum, & cum in fir-
mamento cœli ſint poſita ſydera, conſequens eſt quòd
nomine firmamenti intelligamus aliquid corporale: &
quia ſicut accipitur firmamentum, ſic debent accipi a-
quæ illæ ſuper quæ ſunt firmamentum, conſequens eſt
quod aquæ illæ ſint aliquid corporale. Vnde Auguſti- Lib. 2. cap. 6.
nus in libro Retractationum, contradicit iſti ſententiæ
C quòd illæ aquæ ſint ſpirituales. Poſſumus enim dicere
de iſtis aquis ſicut dicebamus de luce, quòd verè pri-
ma die factum fuit corpus quoddam lucidum, & ex
hoc dicitur ad literam, facta eſt lux corporalis: ſed fi-
guratiuè & allegoricè ſignificabat lucem ſpiritualem,
& naturam angelicam ad creatorem conuerſam, diui-
ſam a tenebris, ideſt, à malis angelis à Deo auerſis.
Sic & in propoſito, corporales aquæ ſunt ſupra fir-
mamentum, ſed illæ aquæ poſſunt ſignificare angelos ſu-
pra firmamentum, ideſt, angelos confirmatos. Sancti
ergo, dicentes illas aquas eſſe ſpirituales, loquuntur my-
ſticè & allegoricè: dicentes verò eas eſſe corporales,
loquuntur ſecundum literalem ſenſum. Cum ergo quæ-
ritur in Titulo capituli, quales ſunt illæ aquæ, vtrum
corporales, vel ſpirituales? patet quòd corporales, ſed
D ſignificant ſpirituales. Et ex hoc ſoluuntur obiectiones
& dicta Sanctorum: quia dicentes eas eſſe corporales,
loquuntur ſecundum ſenſum hiſtorialem: qui vero ſpi-
rituales, ſecundum myſticum. Sed quid dicemus ad au-
thoritates Auguſtini, quia authoritates illæ non ſolum
ſunt authoritates, ſed etiam rationes: nam cum dicitur
aquæ quæ ſunt ſuper hoc firmamentum ſunt ſupercœ-
leſtes populi angelorum, quæ laudant nomen tuum: con-
ſtat quòd laudare & benedicere non ſpectat ad cor-
poralia, ſed ad ſpiritualia: igitur ſi illæ aquæ lau-
dant dominum, iuxta illud, Benedicite aquæ omnes quæ
ſuper cœlos ſunt domino, illæ aquæ ſpirituales erunt.
Rurſus, cum in ſecunda authoritate dicebatur, Videmus
firmamentum cœli inter ſpirituales aquas ſuperiores, &
corporales inferiores, ibi ſubtilis latitat ratio: nam ſi alia

quæ aquæ ſunt ſuperiores aliquæ inferiores, cum omnes aquæ corporales videantur eſſe eiuſdem naturæ non poterunt eſſe aquæ corporales aliquæ ſuperiores aliquæ inferiores, et maxime ſic ſuperiores quòd ſint ſupra firmamentum: cæli ergo erunt illæ aquæ ſuperiores nõ corporales, ſed ſpirituales. Propter primum, ſciendum quòd omnis creatura inducitur ad benedicendum Deum: nam nõ ſolum aquæ, ſed & ipſa terra inducitur ad bñdicendum Deũ, et imber, et ros, & glacies, et niues, & oĩa inducuntur, vt laudent & benedicant Deum: nam ſicut omnis creatura clamat Deum factorem ſuum, quia ex omni creatura poſſumus manuduci in cognitionem creatoris, & ex hoc omnis creatura dicitur clamare Deum creatorem ſuum: ſic quia ex omni creatura poſſumus manuduci ad laudandum & benedicendum Deum, dicitur omnis creatura laudare & benedicere Deum quòd omnis creatura clamet Deum factorem ſuum, patet per Auguſtinum in. 1. lib. de Trinitate, (Cap. 4.) qui ait, quòd neq; enim diuinorum labiorum tantummodo authoritas Deum prædicat, ſed omnis quæ nos circumſtat vniuerſa ipſarum rerum, natura proclamat ſe habere præſtantiſſimum conditorem. Hoc idem etiam ſenſerunt Philoſophi, quia vult Commentator. 8. Metaphy. quòd non poſſit cognoſci hæc particularis ſubſtantia determinatè, ignorata prima cauſa. (Commẽt. 12. 1. Phy. 1. & 2. Phy. 38. et 72.) quælibet ergo creatura clamat Deũ factorem ſuum cum non poſſit cognoſci ignorata prima cauſa: ſic etiam quælibet creatura dicitur laudare & benedicere Deum, quia habentes diſcretionem et ſenſum, ex quolibet creatura ſurgunt in glorificationem creatoris, iuxta illud Baſilij, (In Hexaem.) quòd dicuntur aquæ glorificare Deum, non quòd aquæ ſint rationales creaturæ, ſed quia ab habentibus ſenſum conſideratio earum prudenter contemplata glorificationem perficit creatoris. Quod vero addebatur quòd non poſſunt dici aquæ ſuperiores niſi ſpirituales, vt patebit in ſequentibus, taliter poſſunt accipi aquæ etiam corporales, quòd dicuntur ſuperiores, & hæ aquæ quas videmus, inferiores.

CAPVT XIIII.

Declarans cuius naturæ ſunt illæ aquæ, quæ ſunt ſupra firmamentum.

QVAMVIS declaratum ſit aquas illas ſupra firmamentũ cæli eſſe corporales, reſtat tamen inueſtigare cuius naturæ ſint illæ aquæ. Circa quod nõ poteſt eſſe niſi duplex modus dicendi, quia vel ſunt eiuſdem naturæ cum elemento aquæ ſiue cum iſtis inferioribus, vel ſunt de quinta eſſentia: nam ſicut de cælo aliqui opinati ſunt, ſic & de iſtis aquis aliqui opinati ſunt. Quidam enim poſuerunt cælum eiuſdem naturæ cum elementis, & circa hoc fuit opinio duplex. Nam quidam dixerunt ipſum eſſe compoſitum ex omnibus elementis, (1. Cæ li. text. 102.) vt Empedocles, qui dixit ipſum eſſe compoſitum ex quatuor elementis, ſed dixit ipſum incorruptibilem: quia non fuerat lis in compoſitione eius, ſed

A ſolum amicitia. Plato autem cælum elementum ſimplex dicitur poſuiſſe: dixit autem ipſum incorruptibile voluntate diuina, iuxta illud Platonis. O dij deorum quorum pater (In Timæo.) et opifex ego ſum natura veſtra diſſolubiles, voluntate mea indiſſolubiles permanetis. Quod de corporibus cæleſtibus ſecundum Platonem poteſt intelligi, vt ſint natura diſſolubilia, voluntate vero diuina indiſſolubilia. Quòd ſi duæ hæ opiniones veræ eſſent quòd ſcilicet cæli eſſent eiuſdem naturæ cum omnibus elemẽtis vel cum aliquo elemento ſimplici, non eſſet inconueniens aquas illas ſuper cælos, eſſe eiuſdem naturæ cum iſtis aquis inferioribus: ſed quia cæli ſunt incorruptibiles, omnia autem elementa ſunt corruptibilia, cum corruptibile & incorruptibile differant (10. Metaphy. tex. vlt.) genere non poteſt eſſe quòd cæli ſint eiuſdem naturæ cum iſtis inferioribus: & quia omnia iſta inferiora ſunt de natura quatuor elementorum, tota ſphæra actiuorum & paſ-

B ſiuorum quæ pertingit vſque ad globum lunarem, dicitur continere quatuor naturas, & omnia quæ ſunt in huiuſmodi ſphæra dicuntur moueri motu recto qui eſt motus habens contrarium, & dicuntur ferri à medio vel ad mediũ, & ex hoc dicuntur grauia vel leuia: à globo autem lunari ſupra, vt omnes cæli, & omnes ſtellæ, & luminaria omnia in eis, dicuntur ſeparata ab iſtis quatuor naturis elementorum, & dicuntur facere quintam naturam ſiue quintam eſſentiam; omnia autem illa corpora non mouentur motu recto qui eſt motus habens contrarium, ſed mouentur motu circulari cui nullus contrariatur motus, quæ enim (1. de Cælo. t. 24.) non ſunt grauia neque leuia ſed ſunt neutra, non mouentur à medio, nec ad medium, ſed circa medium, quæ omnia (1. de Cælo. t. 18.) declarari habent ex libro Cæli & mundi. His itaque de-

C claratis, patet opiniones prius tactas, vel eſſe falſas, vel eſſe exponendas. Poſſemus enim ſi vellemus reducere eas ad bonum intellectum, vt dicamus cælum eſſe ex quatuor elementis, & hoc per amicitiam ſine lite, quoniam eſt cælum ex quatuor elementis, quia eſt ex illa eadem materia per eſſentiam, ex qua ſunt quatuor elementa, vt ſupra in prima parte huius operis diffusè probauimus, & vt planè ſentit Auguſtin. 2. ſuper Gene. ad literam, (Cap. 11.) vbi ait quod ex iſta inferiori & ex iſta corporali materia factum eſt cælum, cuius ſpecies multum diſtat à terrenis. Quantum ergo ad nudam eſſentiam materiæ, & quantum ad materiam omnino informem, conuenit cælum cum iſtis inferioribus. ſed multum diſtat quantum ad formam & ſpeciem à terrenis. Eſt ergo cælum ex iſta materia quatuor elementorum, & hoc ex amicitia ſine lite, quia illa materia vt eſt in cælo,

D non ſubijcitur formæ habenti contrarium, nec formæ annexæ priuationi, & ideo illa materia ſic amicatur ſuæ formæ quòd nullo modo lis aliqua oritur inter eas. Dicemus quidem quòd lis & amicitia proprie habent eſſe in agentibus per intellectum vel per rationem: per quandam tamen extenſionem habent eſſe in his quæ agunt per æſtimatiuã, ſicut & beſtiæ videntur ſibi amicari & inimicari: & metaphoricè & per quandam ſimilitudinem habent eſſe etiam in his quæ agunt ex neceſſitate naturæ. quantum autem ad præſens ſpectat, ex duobus ſurgit lis vel inimicitia, vno modo quia vnus accipit alteri quod ſuum eſt, & alter patitur priuationem & defectum eius quod debet habere, & ideo dictum eſt quòd iuſtitia & pax oſculatæ ſunt: (Pſal. 84.) quando enim ſeruatur iuſtitia, & nullus priuatur eo quòd debet habere, eſt pax,

&

& ceſſant lites inter ciues. Secundo poteſt oriri lis non ſolum ex rebus & honoribus, vt quia ille priuatur talibus quæ debet habere, ſed etiam ex ipſis contrarijs operibus, vt quia vnus contrariatur voluntati alterius: ideo ad ſeruandam pacem dicit dominus, Quæcunq; vultis vt faciant vobis homines, ita & vos facite illis.

Math. 7. b

Quare ſi lis conſurgit vel ex contrarietate vel ex defectu ſiue priuatione, per quandam ſimilitudinem dicitur lis eſſe inter elementa, & inter elementata prout agũt ex neceſſitate naturæ, quia ſunt ſubiecta formis contrarijs, & habent priuationes annexas: ſed in compoſitione cœli poteſt dici non interueniſſe litem, quia forma cœli non habet cõtrarium, nec etiam habet priuationem annexam. Sicut ergo ad bonum intellectum reduximus opinionem Empedoclis, ſic poſſumus ad bonum intellectum reducere opinionem Platonis: vt dicamus cœlum eſſe elementum ſimplex, quia eſt ſicut elementum quantum ad materiam, cum in materia conueniat cum elementis: et eſt ſimplex quantum ad formam, quia vni ſimplici formæ eſt ſubiecta illa materia, cum non ſit in ea appetitus ad aliam formam. Reuertamur ergo ad propoſitum, & dicamus, quòd ſicut de ipſis cœlis eſt duplex opinio ſiue modus dicendi, quorum vnus eſt ſimpliciter verus, videlicet, quia ſunt quinta eſſentia: alter autem eſt verus per expoſitionem, vt quia ſunt ex elementis ſine lite, vel quia ſunt elementũ ſimplex: ſic de illis aquis quibus tegũtur ſuperiora cœli, iuxta illud,

Pſal. 103.

Qui tegis aquis ſuperiora eius, poteſt eſſe duplex modus dicendi: vnus ſimpliciter verus quod pertinet ad quintam eſſentiam, ſicut & alij cœli: Alius dicendi modus poterit eſſe verus per expoſitionem quod ſunt eiuſdẽ naturæ cum iſtis inferioribus. Has autem aquas inferiores videmus tripliciter ſe habere. vno modo ex multa frigiditate, & ſic fiunt glacies: alio modo ex ponderoſitate, & ſic fluctuant ſuper terram: tertio ex ſubtilitate, & ſic aſcendunt vaporabiliter ſuper aliquã partem aeris, & fiunt inde pluuiæ. Secundum itaq; hos tres modos repertos in iſtis inferioribus aquis, eſt triplex modus dicẽdi de illis ſuperioribus aquis: quia aliqui dicunt eas glaciales, aliqui fluctuantes, aliqui tenues et ſubtiles.

Cap. 4. 5.

Omnes autem hos modos dicendi tangit Aug. 2. ſuper Gene. ad literam. nam, vt ait, Quidam conſiderantes ſtellam Saturni debere eſſe multum calidam, quia habet magnam ſphæram continentem omnes ſphæras planetarum, et quia motum reuolutionis ſphæra illa, & quælibet alia ſphæra, circuit infra diem et noctẽ, ſolum ſphæra Saturni agens tantum motũ, deberet eſſe calidiſſima. Sed quòd ſit frigida, dicunt aliqui hoc eſſe propter illas aquas ſuperiores. His ergo coniecturis aliqui dicunt ibi eſſe aquas: non vaporabili tenuitate, ſed glaciali ſoliditate: & forte ideo dixerunt illas aquas eſſe, vt magis infrigidarent Saturnum. Hoc eſt ergo quod Augu. ait, quod his coniecturis, id eſt, ex frigiditate Saturni, quidam expreſſe agunt aduerſus eos, qui nolunt credere aquam aliquam ſuper cœlum: volunt enim ſtellam eſſe frigidam, quia circuit iuxta ſummum cœlum, id eſt, iuxta octauam ſphæram, vt ex hoc cogantur illic naturam aquarum credere non vaporali tenuitate, ſed glaciali ſoliditate dependere. Secundum quidem modum dicendi, quod ſ. ſunt ibi aquæ

Cap. 1.

graues & ponderoſæ ſiue fluctuantes, tangit Aug. 2 ſuper Gene. circa principium, dicens quoſdam dixiſſe quod ſecundũ omnipotentiam Dei cui cuncta ſunt poſſibilia, oportet nos credere aquas eſſe tam graues, quas viuimus atq; ſentimus eſſe cœleſti corpori, in quo ſunt ſydera ſuperfuſa. Tertium

A etiam modum dicendi de tenuitate aquarum tangit Aug. in eodem. 2. & videtur multum aſſentire illi modo, cum ait. quod

Cap. 5.

ſi poteſt aqua ſicut videmus ad tantas guttarum minucias deuenire, vt ſuper iſtum aerem vaporabiliter feratur, et natura illa leuior eſt aquis, cur non poſſit & ſuper illud leuius cœlum minucioribus guttis & leuioribus materiæ vaporibus ſupereſſe? Hi autem tres modi dicendi ſi conſiderẽtur ſecundum quod verba ſonant, ſufficienter improbantur per Aug. per regulam ſuperius poſitam. quod in iſtis ſex diebus in quibus Deus naturã inſtituit, nos naturas rerum cõuenit quærere, non quòd ex eis ad miraculum potentiæ ſuæ velit operari: nam in eis, vel ſint cum glaciali ſoliditate, ſiue cum ponderoſa fluctuoſitate, ſiue cum vaporabili raritate, tales aquæ, quales iſtæ ſenſibiles ſunt, ſupra cœlum naturaliter eſſe non poſſunt. Nam dictum illud de vaporali raritate,

B cui aliqualiter videatur alludere Auguſtinus, plus de ratione habere vidẽtur quàm alia dicta. hoc tamẽ non eſt conſonum his quæ videmus, nam eſſe nõ poſſet quod aqua manens aqua ad tantam tenuitatem & raritatem veniret ſicut eſt raritas ignis, quem ſic rarum & tenue ſupra cœlum ponere eſſet conuenientius. Concludamus ergo, & dicamus, quòd cum quæritur quales, & cuius naturæ ſunt illæ aquæ? poſſumus dicere quòd ſunt quinta eſſentia, & ſunt naturæ cœleſtis. Poſſunt tamen dici, propter aliquam ſimilitudinem, glaciales, ratione ſoliditatis, quia aqua in glaciem conuerſa ſoliditatem acquirit. Vel poſſunt dici glaciales propter frigiditatem, quam habent, non formaliter, ſed effectiue: nam à quibuſdam corporibus cœleſtibus generatur hic calor, à quibuſdam frigus: nam ſic fecit Deus

Sap. 11.

omnia in numero, pondere, & menſura, vt eſſet in rebus ex

C diuerſis proprietatibus, vel ex diuerſis effectibus, quaſi quidam proportionatus numerus, & quædam ſymphonia: vt ſicut ex debito numero colorum, & ex debita proportione ipſorũ, fit pulchritudo: & ſicut ex debita caliditate et frigiditate & alijs proprietatibus debito numero & proportione coniunctis, reſultat quoddam ligamentum, et quædam pulchritudo in ipſis elementis, iuxta illud Boetij,

Lib. 3. de cõſ. metro. 9.

> Tu numeris elementa ligas vt frigora flammis,
> Arida conueniunt liquidis: &c.

ſic in corporibus cœleſtibus reſultat effectiue, vt illæ ſupercœleſtes aquæ poſſint dici glaciales, quia forte frigiditatem generant in iſtis inferioribus: & ſicut illæ aquæ poſſunt dici glaciales ratione frigiditatis, ſic poſſunt dici ponderoſæ fluctuantes ratione humiditatis: nam humidum et ſpecialiter humidum ponderoſum cuius eſt humidum aqueum,

D non bene terminatur termino proprio, & ideo fluit et fluctuat. Illæ ergo aquæ cœleſtes poſſunt dici ponderoſæ & fluctuantes non formaliter ſed effectiue, quia forte habent humectare iſta inferiora, quod humectare conuenit aquis fluentibus & ponderoſis: nam ſicut quædam corpora ſupercœleſtia ſunt effectiue calida, quædam frigida, ita quædam ſunt ſicca, quædam humida. Tertio illæ aquæ cœleſtes poſſunt dici vaporabiles, id eſt, raræ & tenues ratione diaphaneitatis: nam ſi ſunt frigidæ & humidæ effectiuè, diaphanæ tamen ſunt formaliter.

CAPVT XV.

Soluens rationes quòd cælum aqueum ſit immobile, & oſtendens multipliciter quòd motus eius eſt omnium aliorum menſura.

VIDERETVR *forte aliquibus, quòd ille aquæ cæleſtes, ſiue illud cælum aqueũ,*
quo tegitur firmamentum,
ſiue cælum ſydereum, iuxta
Pſal. 103. *illud, Qui tegis aquis ſuperiora eius, non moueretur:*
quod forte tripliciter quis
conaretur oſtendere: primo
prout illud cælum comparatur ad nos: ſecundo, prout comparatur ad cælum empyrium: tertio, prout comparatur ad
I. *firmamentum. Prima via ſic patet: quia ſi illud cælum moueretur, eſſet primũ mobile, & motus eius eſſet primus mo*
10. Met. t. 4. *tus, eſſet itaq; menſura aliorum motuum: ſed menſura de*
& inde. *bet eſſe notiſſima, cum ergu illud cælum non ſit ſtellatum,*
cum non ſit nobis uiſibile, non eſt nobis ita notum ſicut ſunt
alij cæli viſibiles; quare motus illius cæli non erit menſura
aliorum motuum: ſed cum hoc ſit incõueniens quòd primus
motus non ſit menſura aliorum motuum, conſequens eſt ꝙ
prout illud cælum comparatur ad nos, non moueatur. Secũ
II. *da via ad hoc idem poteſt ſumi, prout illud cælum compa*
ratur ad cælũ empyrium: nam non ſunt niſi duo cæli vni
formes, empyrium, & aqueum: cælum enim empyrium eſt
vniforme, quia eſt totum lucidum: et cælum aqueum eſt etiã
vniforme, quia eſt totum diaphanum: omnes alij cæli nõ ſunt
vniformes, quia ſunt partim lucidi, partim non lucidi: quare
ſi motus ſequitur naturam rei, & cælum aqueum, & empy
rium ſunt vniformes, quod dicemus de vno quantum ad mo
tum, de alio videbitur eſſe dicendum; ſed empyrium non
III. *mouetur, ergu nec aqueum. Tertia via ſumitur, prout com*
paratur ad firmamentum, quod eſt ſtabile, & quod nõ mo
Cap. 10. *uetur. Vnde Augu. 3. ſuper Gene. vult, partem aeris ſupe*
riorem poſſe dici firmamentum ratione tranquillitatis &
quietis, quia nõ inquietatur à vento: itaq; de ratione firma
menti videtur eſſe ꝙ ſit quietum: ſed ſi firmamentum, quod
eſt cælum ſydereum, non mouetur, cælum aqueum, quod eſt
ſupra ipſum, erit immobile: quia ſi moueretur, moueret fir
mamentum, cum ſphæra ſuperior mota moueat inferiorem.
Propter quod ſciendum aliquos conceſſiſſe propter rationẽ
primam, quòd motus cæli aquei non eſt menſura aliorũ mo
tuum, dicentes quòd cum dicitur motum primum eſſe men
ſuram aliorum, debere intelligi de primo motu nobis manife
ſto & noto: & quia ſecundum eos nobis manifeſtè eſt notus
motus cæli in quo ſunt ſydera, ideo volunt motum octauæ
ſphæræ ſiue cæli ſyderei eſſe menſura aliorum motuum.
Sed ſic dicentes ignorant veritatem rerum: certum eſt quòd
Tex. 2. & 3. *(vt patet per Philoſophum in. 10. Metaph.) quòd menſura*
debet eſſe quid notum, & ex hoc debet eſſe quid minimum.
Siue ſit quid minimum quantitate, ſicut vnitas in numeris
quæ eſt menſura omnium numerorum. Siue ſit quid mini
mum ſimplicitate, ſicut album in coloribus, qui eſt ſimpli
ciſſimus color, ideo eſt menſura omnium colorum. Dicitur
quidem album ſimplicitate ſuperare omnes colores, qa hoc
modo ſuperat colores medios, qui ſunt compoſiti ex extre
A *mis. ſuperat etiam colorem nigrum, quia color niger plus*
habet de priuatione admixta, albus aũt plus de perfectione
& actualitate. ſed quanto forma plus tendit ad actum &
ad perfectionem, tãto plus habet de ſimplicitate: ideo Deus,
qui eſt actus purus, eſt ſimpliciſſimus. Album itaq; eſt quid
minimum in coloribus ſimplicitate. Tertio poteſt dici quid
minimum tempore, & ſic planè dicit Philoſophus in. 10.
Met. ꝙ accipitur menſura in motibus: ſecundum quem mo
dum motus velociſſimus eſt menſura omnium motuum, qui
vocatur motus diurnus quia eſt in die naturali, id eſt, infra
diem & noctem ſemel: huiuſmodi autem motus cæli noni,
ſiue cæli aquei, ſiue cæli cryſtallini, eſt ille motus q eſt men
ſura omnium aliorum, quia velociſſimus, & quia minimus
in tempore: nam tantus motus ĩ tam modico tempore, alius
ab hoc primo motu, reperiri non poteſt. Poſſumus autem ad
B *hoc triplicem rationem adducere, quòd. ſ. motus cæli aquei*
eſt menſura omnium aliorum; vt ſit vna ratio ex parte no
titiæ; ſecunda, ex parte vniformitatis: tertia, ex parte cau
ſalitatis. Prima via ſic patet. dicunt enim ponentes motum
octauæ ſphæræ eſſe menſuram aliorum, illum motum eſſe
notiſſimum; quod patet eſſe falſum, immo motus ille eſt mul
tum latens. Mouetur quidem octaua ſphæra duobus motibus
contrarijs, videlicet: ab oriente in occidens ſuper polos æqui
noctialis ſiue ſuper polos mundi. & mouetur econtrario ab
occidente in oriẽs ſuper polos zodiaci qui ſunt proximi po
li octauæ ſphæræ. Primus autem motus eſt multum notus,
ſed ille non eſt nec poteſt eſſe proprius octauæ ſphæræ, ſed
eſt primi mobilis reuoluentis octauam ſphæram vt infra pa
tebit: alius autem motus octauæ ſphæræ contrarius huic ſu
per polos zodiaci, eſt ita latens quòd non niſi per armillas
C *& per inſtrumenta aſtronomica comprehendi poteſt. immo*
dicunt multi (& eſt quaſi commune dictum) ꝙ tanta eſt
latentia illius motus, ꝙ temporibus Ariſtotelis non erat com
prehenſus: nam ſecundum Ptolemæũ in centum annis non In Almageſto.
eſt niſi per vnum gradum: valde eſt ergu difficile deprehen
dere talem motum, in quo tantũ apponitur de tempore: mo
tus autem qui eſt menſura aliorum eſt velociſſimus & quid
minimum in tẽpore, ſed motus octauæ ſphæræ reſpectu pri
mi mobilis eſt tardiſſimus & eſt maximus tempore. De la
tentia quidem iſtius motus dicere poſſumus ꝙ non ſolũ fuit
multum temporis elapſum antequam eſſet deprehenſus, ſed
adhuc forte non eſt benè deprehenſus: nam Ptolemæus vo
luit quòd in centum annis eſſet per vnum gradum, & quòd
ſecundum hunc modum totum complet circulum. Tebith au
tem ponit hunc motum fieri ſuper capita Arietis et Libræ,
D *& quòd octaua ſphæra ſit mota, & retrogradatur antequã*
totum compleat circulum. Certificati itaq; ſumus octauam
ſphæram moueri contrarijs motibus, quia hoc planè probãt
aſtronomica inſtrumenta, ſed propter latẽtiam huius motus
vtrum compleatur circulus vt ponit Ptolemæus, vel fiat re
trogradatio ante completionem vt poſuit Tebith, forte non
eſt bene notum, licet communiter Aſtronomi in hoc videan
tur tenere cum Tebith, & deſerere Ptolemæum. Reuerta
mur ergu ad propoſitum, & dicamus, ꝙ inter omnes motus
eſt magis notus motus diurnus qui eſt ab oriente in occidens
in die naturali ſemel: ſed difficile fuit deprehendere cuius
eſt ille motus. Sed poſtq; eſt ſufficienter deprehenſum per
inſtrumenta infallibilia (vt infra patebit) quòd eſt motus
primi mobilis, ſi de ratione menſuræ eſt quòd ſit nota, ex
parte ipſius notitiæ prius habitæ, motũ primi mobilis alio

rum

rum motuum menſuram eſſe dicemus. Secunda via ad hoc A
idem ſumitur ex parte ipſius vniformitatis: nã menſura in
motibus debet eſſe vniformis, ita ꝙ nõ ſit vno tẽpore motus
ille velocior alio, ſed ſemper in æqualibus tẽporibus abſcindat
æquales angulos. Et ideo dicit Philoſophus ꝙ talis debet eẽ
mẽſura, cui nõ poſſit fieri additio vel diminutio, ſupple, quæ
lateat nos. & ideo minimũ ponitur eſſe magis natura men-
ſura, q̃a in modica re vel in modico tẽpore non põt fieri addi-
tio vel diminutio quin ſtatim pcipiatur: ſed in multo ſi fiat
ibi additio aliqua vel ſubtractio, nõ ſic pcipietur itaq; nul-
lus alius motus à motu diurno põt eſſe ſimpliciter menſura
aliorũ motuum: non aũt motus planetarũ, quia pp eorũ ec-
centricitatem fit eis additio in velocitate et tarditate, vt velo-
cius dicãtur moueri in circulo ſignorũ in vno tẽpe, q̃ in alio;
ideo dicunt cõiter Aſtronomi, et verum dicunt, ꝙ ſi planeta
in ſuo eccentrico moueretur æqualiter, conſequens eſt ꝙ in B
circulo ſignorũ moueatur inæqualiter: motus aũt octauæ ſphæ-
ræ nõ põt eſſe huius mẽſura, q̃a dato ꝙ nõ recipiat additio-
nem vel diminutionẽ ſecundũ ſe, tamẽ põt hoc recipere ſe-
cundum noſtrã latentiam, cũ ſit in centũ annis p vnum gra-
dum: motus aũt diurnus qui in uno die cõpletur totus, eſt no-
bis magis notus, vt dicebat prima via: nec põt fieri ibi addi-
tio nec diminutio ꝙ ſic nos lateat, vt dicebat hæc via ſecũda.
Tertia via ad hoc idẽ ſumitur ex parte cauſalitatis, q̃a (vt
Tex.cõ.2. vult Philoſophus in.10.Met.) vnum qđ eſt menſura nume-
rorum, eſt principiũ numeri: illud ergo eſt potiſſimè menſu-
ra aliorũ, quod eſt eorũ principium: et q̃a motus primi mobi-
lis eſt oĩum aliorum motuũ cauſa et principium, erit omniũ
I. eorum mẽſura. Ex parte itaq; mẽſuræ, et proᵘt cœlũ aqueũ
cõparatur ad nos, vt arguebat prima rõ ſuperius poſita, nõ
poſſumus ponere cœlũ aqueum qđ eſt primum mobile ꝙ nõ
moueatur, imo cogimur ponere ipſum moueri, cum probatũ
II. ſit multipliciter, ꝙ eſt oĩum aliorum menſura. Scđa quidẽ
via, per quã negabatur cœlũ illud moueri ex parte vnifor-
mitatis, prout cõparatur ad cœlũ empyrium, quia eſt vnifor-
me ſicut cœlũ empyrium, ideo nõ mouetur ſicut non moue-
tur cœlum empyriũ: bonum poſſet eſſe argumentum, ſi hæc
eſſet cã quare non moueretur cœlũ empyrium, q̃a eſt vnifor-
me: ſed cã quare illud cœlũ nõ mouetur, nõ eſt vniformitas,
ſed eſt q̃a eſt locus bonorum ſpirituum, et eſt locus corporis
Cœlũ empy-rium cur imo-bile. Chriſti, & in fine ſeculi erit locus oĩum bonorum corporũ,
& quia vbi eſt reges æterna et vbi expectatur æterna &
inuariabilis btitudo, non eſt cõueniens ꝙ moueatur: ideo il-
lud cœlum ponitur ĩmobile, et nunc eſt ĩmobile, q̃a nunc sũt
ibi Angeli, et à principio fuit ĩmobile, quia ſecundum San-
III. ctos mox creatũ Sanctis angelis eſt repletũ. Quod vero ter-
tio dicebatur, ꝙ firmamentũ non mouetur, q̃a non eſſet fir- D
mamentum, ſi moueretur. Ad hoc rñdet Aug. & habetur in
2.lib.cap.10. gloſſa ſup Gen. ꝙ non dicitur firmamentũ propter ſtationẽ
ſiue pp imobilitatẽ, ſed pp firmitatẽ, vt infra clarius patebit.

CAPVT XVI.

Quòd cælum aqueum mouetur, & motus eius proprius eſt ab oriente in occidens.

SOLVTIS rationibus volentiũ con-
cludere cœlũ aqueum eſſe ĩmobile, volu-
imus oſtendere, ꝙ huiuſmodi cœlũ mouetur,
& ꝙ motus eius proprius eſt ab oriente
in occidens. Ad probandũ aũt hæc duo
quæ tangũtur in Titulo huius capituli, ſ. cœlum aqueum

A mouetur, & ꝙ motus eius eſt ab oriente, ſumemus ſex ppo-
ſitiones, quarum prima eſt p inſtrumẽta aſtronomica probata:
Aliæ vero quæ ex ſenſibus pñt eſſe notæ, et q̃libet bene di-
ſciplinatus debet eas recipere. Prima propoſitio eſt, ꝙ octa- I.
ua ſphæra mouetur pluribus motibus ſibi adinuicem aliquo
modo contrarijs. Hæc autem propoſitio (vt ſupra tangeba-
mus, et vt hic ẽt diximus) adeò eſt p inſtrumẽta aſtronomi-
ca probata et determinata, vt de ea minime dubitemus. Se- II.
cunda ppoſitio eſt, ꝙ vni ſphæræ cœleſti nõ competit niſi
vnus motus proprius et ſcđm ſe: qđ et ipſis ſenſibus declara-
tur. Senſibiliter quidẽ videmus ꝙ vni corpori ſimplici non
cõpetit niſi vnus motus proprius, vt igni qđ eſt corpus ſim-
plex, & aeri qđ eſt corpus ſimplex, non competit niſi vnus
motus, videlicet, moueri a medio & tẽdere ſurſum: et aquæ
& terræ cuilibet eorum non competit niſi vnus motus, moue-
B ri. ſ. à medio et tendere deorſum: oĩbus ergo elementis, quia
ſunt corpora ſimplicia, non cõpetit niſi vnus motus. Itaq; cũ
ſphæræ cœleſtes & corpora cœleſtia ſint magis ſimplicia
q̃ elementa, octauæ ſphæræ nõ poterit competere niſi vnus
motus proprius. Quòd autem ſphæra cœleſtis ſit ſimplicior
ſphæra elemẽtari, de leui patet: nã hoc eſt eſſe ſimplex, eſſe
vnũ, et ecõuerſo. qđ eſt ergo magis ſimplex, eſt magis unũ,
& qđ magis vnum, magis ſimplex: conſtat aũt illud corpus
eſſe magis vnum cuius materia non põt ſubijci niſi vni for-
mæ, magis. n. fit vnum ex materia cœli et ſua forma quæ nõ
poteſt ſubijci alteri formæ, q̃ ex materia elemẽti et ſua for-
ma, quæ eſt cõmixta priuationi, et põt ſubijci alteri formæ:
quare ſi corpus cœleſte eſt magis quid vnum q̃ corpus ele-
mentare, & per conſequens magis quid ſimplex, ſi vni ele-
mento ſimplici non competit niſi vnus motus proprius, vni
C corpori cœleſti quod eſt quid magis ſimplex non niſi unus
motus proprius cõpetere poterit. Tertia propoſitio eſt, quòd III.
quando aliqua ſphæra cœleſtis mouetur duobus motibus, v-
nus illorum erit ſibi proprius, alius erit ab aliquo cœleſti cor-
pore illam ſphæram mouente & reuoluente. Hæc aũt pro-
poſitio partim eſt declarata per habita, & partim põt ſen-
ſibiliter declarari: nam cum declaratum ſit quòd vni ſphæ-
ræ non poteſt competere niſi vnus motus proprius, ſi vide-
mus ſphæram moueri duobus motibus, vnus illorum erit ſibi
proprius, alius autem aliunde ſibi erit. quæremus autem vn-
de aliunde ſit. vel hoc erit a corpore elementari, vel a cor-
pore cœleſti, vel ab aliqua intelligentia. Diceret enim for-
te aliquis, quòd cum aliqua ſphæra cœleſtis mouetur duo-
bus motibus, vnus illorum erit ſibi proprius, alias erit ab in-
telligentia mouente ipſam. Sed cum motus proprius alicui
D corpori cœleſti ſit á ſuo motore appropriato quæ eſt aliqua
intelligentia, ſi alius motus competeret ſibi immediate per
aliquam intelligentiam, tunc illud corpus cœleſte haberet
duas intelligentias immediate mouentes: quod idem eſſet di-
cere ac ſi quis poneret quòd aliquod corpus animatum ha-
beret duas animas. Nam licet intelligentia immediate mo-
uens non ſit per omnem modum anima eius, quantum ta-
men ad propoſitum ſpectat poteſt dici anima ipſius: quia
ſicut motus corporis animati non eſt niſi ab vna anima im-
mediate, ſic motus corporis cœleſtis non eſt niſi ab una in-
telligentia immediate: & ſi duæ intelligentiæ immediate
mouerent aliquod corpus cœleſte & quælibet influeret ſi-
bi alium motum, tunc illius corporis cœleſtis eſſent duo
motores appropriati, & eſſent ei duo motus proprij: quod
eſt cõtra determinata. Diximus enim quòd corpus anima-

tum nõ mouet imediate niſi vna aĩa:nam vnum corpus ani=
matum põt mouere aliud vel deferre aliud. ſicut equus de=
fert equitantẽ,& tñ equitans cum cruribus percutit equũ,
equo non quieſcente ſed moto,ita ꝙ crus equitantis ſimul et
ſemel mouetur duplici motu vno quo ꝑcutit equum.& alio
quo defertur ab equo:et iſte duplex motus erit a duplici ani
ma,nã motus cruris quo ꝑcutitur equus erit ab aĩa hominis,
motus cruris quo fertur ab equo erit ab aĩa equi,ſed ab aĩa
hominis mouetur crus imediate,ab aĩa verò equi,mouebitur
mediate quia aĩa equi primo mouebit corpus equi quo moto
mouebitur crus equitantis & totus equitans. Sic & in ipſis
corporibus cæleſtibus põt contingere ꝙ aliqua intelligentia
mouebit ſphærã ſuã ꝓpriam,et alia itelligẽtia mouebit aliã
ſphæram.qua mota mouebitur illa ſphæra.vna ergo intelli=
gentia mediante ſua ſphæra põt mouere aliam ſphæram.
Vnam itaqꝫ corpus aĩatum à duabus aĩabus immediate mo=
ueri non põt.& vna ſphæra cæleſtis à duabus intelligentijs
Tex.48. immediate moueri non valet.Inde eſt ꝙ Philoſophus in 12.
Metaph.probat numerũ intelligentiaꝝ ſecundum numerum
ſphærarum cæleſtium.ſupponens ꝙ vna ſphæra cæleſtis nõ
niſi ab vna Intelligentia moueri poſſit imediate,cum vnius
ſphæræ cæleſtis nõ niſi vnus motus proprius eſſe poſſit.Re
uertamur ergo ad propoſitũ,et dicamus, ꝙ cũ aliquod cor=
pus cæleſte mouetur duobus motibus,hoc non erit à duabus
Intelligentijs imediate,ſed vnus illorũ motuum erit á ſuo mo
tore appropriato,alius aũt erit ab aliquo alio corpore mouẽ
te et reuoluente ipſum: ſed non á corpore elementari,cũ ele
menta non poſſint influere in ſupcæleſtia corpora,erit er=
go ab aliquo alio corpore cæleſti;bene ergo dictũ eſt ꝙ cum
aliquod corpus cæleſte mouetur duobus motibus,vnus illoꝝ
motuum erit ei proprius,alius aũt erit ab aliquo alio corpo
IIII. re cæleſti mouente et reuoluente ipſum. Quarta propoſitio
eſt.ꝙ corpus aliquod cæleſte non põt moueri & reuolui ab
alio corpore inferiori, ſed ſuperiori, & ꝙ Senſibiliter põt
eſſe motũ.Nam ſemꝑ deferens & reuoluẽs eſt virtuoſius et
præſtantius patiente.ſuperiora aũt ſunt præſtãtiora et vir=
3. de Anima. tuoſiora inferioribus,iuxta illud Philoſophi ſemꝑ agens eſt
Tex.17. præſtãtius patiente: immo ſi corpore cæleſti inferiori moto
moueretur et reuolueretur corpus ſuperius,nullũ eſſet cælũ
immobile,qđ eſt contra ea quæ fides tenet,cum cælum Em
pyrium ponatur imobile: cum.n.orbis Lunæ ſit inter cælos
infimus et eius orbis moueatur.ſi ad motum orbis inferioris
orbis ſuperior moueretur,moto orbe Lunæ moueretur aliqs
orbis ſuperior,et iſto moto moueretur alius,et ſic nullũ eſ=
ſet cælũ immobile,qđ eſt incõueniens.Ex his quatuor ꝓpo=
ſitionibus poſſumus declarare ꝓprimũ quod in Titulo huius
capituli dicebatur.videlicet,ꝙ cælũ aqueum non eſt immobi
le,ſed mouetur. Aſſumemus aũt propoſitionẽ primã,ꝙ octa
ua ſphæra mouetur duobus motibus quodãmodo contrarijs.
Aſſumemus ſecundã propoſitionẽ.ꝙ octauæ ſphæræ nõ põt
cõpetere niſi vnus motus proprius. Aſſumemus tertiã propo
ſitionem,ꝙ ſi octauæ ſphæræ vel cuicũqꝫ ſphæræ competũt
duo motus,non erunt à duabus intelligentijs immediate ,ſed
vnus illoꝝ motuũ erit ſphæræ proprius,alius erit ab aliquo
alio corpore cæleſti mouente ipſam.Aſſumemus propoſitio=
nem quartã,ꝙ cælum ſuperius mouet inferius, non econuer
ſo.Concludamus ergo,et dicamus,ꝙ cũ octaua ſphæra mo=
ueatur duobus motibus,erit aliqđ cælum ſuperius motum,
quod mouet et reuoluit ipſam.ſed hoc non erit cælum empy
rium qđ ponitur immobile,erit ergo cælum aqueum:quare

A cælum aqueũ non eſt imobile,ſed mouetur,qđ declarare vo
lebamus.Additis quatuor propoſitionibus, ꝑ quas oſtẽſum
eſt primum principale,qđ in Titulo huius capituli diceba=
tur ꝙ ſ.cælum aqueũ non eſt imobile ſed mouetur: volumus
adducere duas alias propoſitiones(vt ſint in totũ ſex propo
ſitiones) ꝑ quas oſtendemus ꝙ motus proprius cæli aquei ſiue
cryſtallini eſt ab oriente in occidẽs.Sit itaqꝫ vna noſtra ꝓ= V.
poſitio,ꝙ non põt vna et eadẽ ſphæra moueri motibus duo=
bus cõtrarijs vel quaſi contrarijs ſuper eoſdẽ polos vel eoſdẽ
axes.Nam ſi eſſent penitus duo motus cõtrarij vel quaſi cõ
trarij ſuꝑ eoſdem polos et eoſdẽ axes, vnus aliũ penitus ĩpe
diret:ideo ponimus ꝙ octaua ſphæra mouetur ab oriente in
occidens ſuꝑ polis æquinoctialis.ſiue ſuꝑ polos mundi et ſu
per axem,ab vno polo ad aliũ,qui eſt linea imaginata tran
ſiens à puncto vnius poli ad punctũ alterius.mouetur etiam
B octaua ſphæra ab occidẽte in oriens,ſed hoc eſt ſuper alios
polos & aliũ axem,quia hoc eſt ſuꝑ polos zodiaci diſtan=
tes a polis mundi ꝑ.xxiij. gradus & aliqđ amplius : & qa
ſunt diuerſi poli,hñt alium axem.Secunda propoſitio eſt.ꝙ VI.
ſphæra reuoluta habet polos mobiles,ſphæra reuoluẽs(ſi nõ
eſt reuoluta)habet polos imobiles . Nam ſe nꝑ poli ſphæræ
quantũ ad motum proprium ſunt imobiles, ſi ergo mouerẽ
tur poli alicuius ſphæræ,hoc erit ſcđm motum alium:& qa
nos videmus polos octauæ ſphæræ moueri. cõſequens eſt ꝙ
octaua ſphæra habeat plures motus,et reuoluatur ab aliqua
ſphæra alia.Cælũ nanqꝫ aqueũ quia non habet aliud cælũ
ſuperius per qđ reuoluatur,& nõ habet niſi ſuũ proprium
motum,polos habet imobiles:et qa poli mundi ſiue poli æq=
noctiales ſunt imobiles,conſequens eſt ꝙ ſuꝑ illis polis mo=
ueatur cælũ aqueum ſiue cælũ cryſtallinum;& qa ſuꝑ illis
C polis ſit motus ab oriẽte in occidẽs,proprius motus cæli cry
ſtallini eſt ab oriente in occidens: et quia ab oriente in oc=
cidens eſt proprius motus cæli cryſtallini ſuꝑ polos mundi,
relinquitur ergo ꝙ ꝓprius motus octauæ ſphæræ ſit ab oc=
cidente in oriẽs ſuꝑ polos zodiaci: declaratũ eſt ita ꝑ quod
declarare volebamus.Aduertendũ tamen nos dixiſſe octauã
ſphærã moueri motibus contrarijs: qa motus octauæ ſphæ=
ræ proprius qui eſt ab occidente in oriẽs,& motus eius qui
eſt ab oriente in occidens quẽ habet octaua ſphæra non ꝓ=
prium ſed à cælo cryſtallino reuoluente ipſam, ſunt quaſi
motus contrarij,cum vnus ſit ad occidens,alius ad oriẽs.ſed
non ſunt omnino contrarij.cum nõ ſint ſuper eoſdem polos,
& ſuper eundem axem,vt per habita eſt declaratum.

CAPVT XVII.

Soluens obiectiones quòd firmamentum diuidens
D aquas ab aquis non ſit factum ſecunda die.

DICEBATVR enĩ ſupra ꝙ
lux ſuit opus diei primæ,firmamẽ
tum aũt diei ſecundæ:ſed hãc ve=
ritatem videntur quatuor ĩpedire,
vt ſit primũ impedimentũ ex pte
ſacræ ſcripturæ,ſecundum ex pte
naturæ cæleſtis,tertiũ ex pte mul
tiplicitatis firmamẽti, quartũ ex parte naturæ elementoꝝ.
Videtur enim præſtari impedimentum ex parte ſcripturæ I.
ſacræ,ꝙ firmamentum ſit factum ſecunda die.Nam ſcriptu
ra ſacra illud firmamentum vocat cœlum,iuxta illud, Vo=
cauitqꝫ Deus firmamentum,cœlum.ſed cœlum dicit ſcriptu Gen. 1.b
ra ſacra factum ante omnem diem,iuxta illud, In principio
creauit

creauit Deus cælum & terram: firmamentum ergo quod
eſt cælum, fuit factum ante lucem, & per conſequens ante
II. primam diem: non ergo fuit factũ ſecunda die. Secundo præ
ſtatur impedimentum huic veritati ex ipſa natura cæleſti.
Dictum eſt enim ꝙ materia cæli non eſt annexa priuatio-
ni, & non habet formam habentem contrarium, propter quod
conſequens eſt ꝙ cælum non poſſit fieri ex materia præia-
cente, nam omnes alterationes & oẽs transmutationes fiunt
ex contrariis & in contraria, quibus ſemꝑ eſt priuatio an-
nexa, quæ oĩa a natura corporis cæleſtis ſunt penitus alie-
na: quare ſi quantum ad materiam qui viuit in æternum
creauit omnia ſimul, quia poſt primam creationem rerum
non fuit producta aliqua noua materia, nullum cælum po-
tuit fieri ſecunda die, quia tunc eſſet factum ex præiacente
III. materia. Tertio præſtatur huic veritati impedimentum ex
parte multiplicitatis firmamenti. Nam firmamentũ, vt patet
Cap. 1. per Augu. 2. ſuper Gen. poteſt accipi pro cælo ſydereo, vel
pro interſtitio aeris, ſed ſi accipiatur firmamentum pro
interſtitio aeris, non poteſt dici factum ſecunda die, quia
hmõi firmamentum poteſt dici factum quando congregatæ
IIII. ſunt aquæ: quod non fuit ſecunda die, ſed tertia. Quarto præ
ſtatur impedimentum ex parte naturæ elementorum. Nam
natura elementorum eſt longe ignobilior natura cæleſti: ſed
elementa fuerunt facta in ipſo primordio ante omnẽ diem,
nam elementum terræ factum fuit in primordio, iuxta illud
In principio creauit Deus cælum & terram: ſic etiã in ip-
ſo primordio fuit factum elementum aquæ, quia anteꝙ̃ fiat
aliqua mentio de aliquibus diebus, dicitur ꝙ ſpiritus domini
ferebatur ſuper aquas: ergo ſi elementa fuerunt facta ĩ pri
mordio, multo magis fuerunt facti cæli, ergo & firmamen-
tum non ſecunda die, ſed in primordio fuit factum. Sed (vt
ſupra diximus, quando dedimus regulas expoſitionis ſcri-
pturæ ſacræ) debemus noſtram mentem & noſtrum intel-
lectum conformare ſcripturæ ſacræ, non econuerſo: et debe
mus hmõi ſcripturam tenere ſuper omnes alias, immo debe-
mus eam exiſtimare ſuper omnem capacitatem humanam:
ideo ſi nequiremus intelligere hmõi factionẽ firmamẽti fuiſſe
ſecũda die, & ſi ſcripturæ aliæ huic veritati contradicerẽt,
& ſi omnia humani ingenii capacitas ad hoc non poſſet at
tingere, inconcuſſè tenere debemus ꝙ ſcriptura ſacra dicit
firmamentũ eſſe factum ſecũda die: & ſi adhæreremus opi
nioni Auguſtini, accipientis diem pro cognitione angelica,
modicam difficultatem haberet quod dicitur: attamen acci-
piendo diem ſecundum cõmunẽ Sanctorum ſententiam pro
quodam ſpacio temporis, videndum eſt quõ factum fuit fir-
mamentum ſecunda die, cum tamen hmõi firmamentum vo-
catum ſit cælum, & cælum dicatur factum in primordio, et
etiam quomodo hmõi firmamẽtum diuidat aquas ab aquis.
Tria ergo ſunt declaranda, videlicet, quid ſit illud cælum
quod dicitur factũ in primordio: & quõ accipiatur firma-
I. mentum: & quõ diuidat aquas ab aquis. Propter primum
ſciendum ꝙ cælum factũ in primordio non dicitur firma-
mentum iſtud viſibile ſiue iſtud cælum ſydereum, ſed dici-
tur cælum empyriũ vel igneum non ab ardore ſed a ſplen-
dore: & iſta eſt ſñia Strabi, dicentis, ꝙ in principio creauit
Deus cælum & terrã, quod cælũ (vt ait) non eſt viſibile
firmamentũ, ſed empyrium vel igneum, vel intellectuale, quod
non ab ardore, ſed a ſplendore igneum dicitur, quod ſtatim
Iob cap. 38. a repletum eſt angelis: angeli ergo ſunt aſtra illius cæli, iuxta
illud, Cum me laudarẽt ſimul aſtra matutina: illud ergo cæ-

A lum empyrium dicitur intellectuale, non rõne ſui, ſed rõne
ſuarum ſtellarum ſiue ſuorum aſtrorũ, quia habet ſtellas &
aſtra ſpũalia. Damaſcenus tñ tangit quandam opinionem lib. 1. cap. 3.
quæ dicit ꝙ cælum factũ in primordio, ſit cælum ſine ſtel-
lis. i. cælum totũ diaphanum, quod nos vocamus cælũ aqueũ.
Vtranq; aũt opinionem credimus eſſe veram, & illam quã
aſſerit Strabus ꝙ cælum factum in primordio ſit cælũ em-
pyrium, et iſtam quã tangit Damaſcenus ꝙ hmõi cælum ſit
cælũ totum diaphanũ ſine ſtellis. eodem. n. noĩe cæli vtrũq;
poteſt ſignificari, quia vtrũq; eſt nobis inuiſibile, vtrũq; eſt
totum vniforme. ideo ꝑꝑ has conuenientias eodem noĩe cæ-
li poſſunt ſignificari. Vtrũq; etiam hmõi cælum poteſt dici
factum in primordio, quia poſt primordiũ nihil eſt additum
eis: nam cælum empyrium ſic eſt modo ſicut in primordio
fuit factum. vnde a primordio fuit factũ totum lucidum &
B totum ſtabile, et ita ſemꝑ erit lucidũ et ſtabile. Sic ẽt dicere
poſſumus ꝙ cælum cryſtallinum à primordio fuit totũ dia-
phanum: et quia illud eſt primum mobile, ab ipſo primordio
incepit moueri, quẽ primũ motum nullus alius præceſſit: et
ita ſemper manſit diaphanũ totum, & ſemꝑ continuat ſuũ
motum, et continuabit donec repleatur cælum, et fiat reſur-
rectio mortuorũ. Secundo videndum eſt, quõ accipiatur fir II.
mamentum: Nam (vt ſupra diximus) ſcriptura ſacra cũ põt
multipliciter exponi, illa expoſitio potiſſimè eſt accipienda
cui cætera ſuffragantur, & cui cætera conſonant: & ideo
cum dixit Deus, Fiat firmamentũ in medio aquarum, licet
hoc poſſit exponi de cælo ſydereo ſuꝑ quod ſunt aquæ. i. cæ-
lum aqueum, et de interſtitio aeris ſuper quod ſunt aquæ va-
porales et pluuiales, magis tñ accipienda eſt expoſitio pro-
ut firmamentum accipitur pro cælo ꝙ̃ pro aere, quia huic
C expoſitioni ſequentia magis et euidentius ſuffragãtur: dici-
tur. n. ibi ꝙ vocauit Deus firmamentũ, cælum. Sed dices, ꝙ
etiam aer dicitur cælum, quia & aues vocantur volucres cæ Pſal. 8.
li, cum tñ ſint in aere. Sed cũ dixit ſcriptura ſacra ꝙ Deus
vocauit firmamentũ cælũ, poſtea ſubdit ꝙ dixit Deus, Fiãt
luminaria in firmamento cæli: iſta aũt luminaria ſunt ſtel-
læ, quæ ſunt nõ in aere, ſed in cælo ſydereo. vnde & Beda
firmamentũ factum ſecunda die dixit eſſe cælum in quo ſũt
ſydera. Aduertendum tñ ꝙ accipiendo firmamentũ pro cæ-
lo, põt dupliciter intelligi, videlicet, oẽs cæli viſibiles, vbi ſũt
ſeptem planetæ: & ẽt cælum, vbi ſunt ſtellæ, totum vocetur
firmamentũ, vbi poſtea facta ſunt luminaria. Et hæc expoſi-
tio multũ cõcordat cum ſacra ſcriptura: nã cum dicit Deus,
Fiant luminaria in firmamento cæli & diuidant diẽ ac no-
ctem, et ſint in ſigna, tẽpa & annos, patet ꝙ illa luminaria
D ſunt Sol & Luna, et oẽs Stellæ tam erraticæ ꝙ̃ fixæ: nam
ſtatim poſtea ſubditur, fecitq; Deus duo luminaria magna,
luminare maius. i. Solem, & luminare minus. i. Lunã et ſtel
las, et poſuit eas in firmamẽto cæli: conſtat aũt ꝙ Sol et Lu-
na et ſtellæ nõ ſunt hæc oĩa in cælo ſydereo, niſi dicantur
eſſe in cælo illo quæ ſunt ſub illo. Si ergo dicitur firmamẽtũ
cæli in quo ſunt oĩa iſta luminaria, videtur magis cõſonum
ſcripturæ ſacræ, ꝙ pro ipſo firmamento accipiatur cælum
ſydereum, non ſecundum ſe tantum, ſed vt continet omnes
cælos planetarum: huic etiã dicto conſonant verba Dama- Lib. 2. cap. 6.
ſceni, qui omnia hæc dicit eſſe in firmamento cæli. His viſis III.
reſtat tertio videndum, quõ firmamentũ cæli diuidat aquas
ab aquis. Hoc eſt enim firmamentum cæli diuidere aquas
ab aquis, eſſe inter aquas & aquas: ſi ergo firmamen-
tum cæli accipiatur ſolum pro cælo ſydereo, tunc nomine

aquarum intelligemus omne diaphanum. Nam Moyſes (vt
communiter ponitur) loquebatur populo rudi & groſſo &
ſenſibili, ideo ſolum ſenſibilia proponebat eis: ipſa etiam
ſenſibilia ſua: ſubtilia elementa, cuiuſmodi eſt aer & ignis,
& etiam omne diaphanũ, proponebat eis ſub nomine aquæ,
cum dixit, Spiritus domini ferebatur ſuper aquas: quod gloſ
ſa interlinearis exponens dixit, Ferebatur ſuper aquas, id=
eſt, ſuper informem & ductibilem materiam: à cælo enim
empyrio infra, totum poterat vocari informis materia, quia
totum quaſi circũuoluebatur: terra autem tunc poterat di=
ci informis, ſed non ductibilis propter ſui immobilitatem: cæ
lum autem empyrium nec informe nec ductibile dici pote=
rat: totum autem aliud quaſi poterat dici informe & du=
ctibile, & per conſequens poterat vocari aqua. Dicimus au
tem totum fuiſſe quaſi ductibile, quia pars aeris nubiloſi quæ
B tunc erat clauſa inter montes, cum terra ſit immobilis, non
circumuoluebatur cum reuolutione cæli. Erat ergo in pri
mordio cælum empyrium, & terra: inter quæ duo tota il=
la materia erat & poterat dici informis, et quaſi fluctuãs.
Et poſtea ſecunda die factum eſt firmamentum cæli inter
aquas & aquas, ideſt, inter cælum aqueum & totam aliam
materiam fluctuantem. Si ergo accipiatur firmamentũ non
pro cælo ſydereo ſecundum ſe tantum, ſed vt includit om=
nes zonas planetarum, tunc factum fuit firmamentum inter
aquas & aquas, ideſt, inter elementa quæ tunc poterant di=
ci aquæ, quia (vt ſupra diximus) tunc aquæ erant ita va=
porabiles & tenues, quod inficiebant totum aerem, & etiam
partem ignis, ſaltem partem illam quæ nunc inficitur aere,
quapropter aqua, aer, et ignis ſic immixta, vocabãtur aqua:
ſed ſuper aquam, aerem, & ignem, ſunt ſeptem zonæ pla=
C netarum, et cælum ſydereum: ſupra quæ eſt cælum aqueũ
quod & per aquas intelligebatur. Accipiendo ergo firma=
mentum pro cælo ſydereo prout includit ſeptem zonas pla=
netarum, factum eſt huiuſmodi firmamentum inter aquas,
ideſt, inter cælum aqueum, & aquas, ideſt, inter tria illa ele
menta, quæ propter immixtionem aquarum vaporabilium
aquæ poterant nuncupari. Itaq; accipiendo firmamentum
pro cælo ſydereo prout continet totum ſpacium vbi ſunt pla
netæ, multum concordat cum ſcriptura ſacra quod hoc modo
omnia luminaria facta ſint in firmamento cæli: hoc etiam
modo firmamentum factum eſt inter aquas & aquas, quia
facto firmamento dicere poſſumus tunc quinq; potuiſſe nu
merari; quia ſupremum erat cælum empyrium, poſt hoc
cælum aqueum, poſt quod erat firmamentum, ideſt, cælum
ſydereum cum ſpacia omnium planetarum, poſt firmamen
D tum autem erant tria elemẽta modo quo diximus immixta
aquis, in infimo quidem erat terra: propter quod manifeſte
patet, firmamentum tunc fuiſſe inter aquas & aquas, quia
erat inter cælum aqueum, & elementa, quæ propter immi=
xtionem, aquæ poterant nuncupari. Sed quæres, quomodo
factum fuit firmamentum ſecunda die? Ad quod dici po=
teſt, quod non fuit factum quantum ad ſubſtantialem formam,
quia & ipſa elementa ſecundum ſubſtantialem formam fue
runt facta ab ipſo primordio, multo ergo magis cæli: ſed di
ci poteſt factum firmamentum ſecunda die quantum ad di=
ſtinctionem. Nam ab ipſo primordio fuit factum cælum a=
queum quod eſt primũ mobile, omnia alia inferiora ſecum
circũuoluens, excepta terra et aqua claudebantur inter mon
tes terræ. Sed ſecunda die poteſt dici quod incepit moueri fir
mamentum contra motum primi mobilis, vt ex tunc dicere=
A tur fieri, quia factum eſt diſtinctum, et habuit motum diſtin
ctum contra primum mobile. Quare ſi accipiatur firma=
mentum pro ſolo cælo ſydereo factum fuit tale firmamentũ
ſecunda die: quia ipſa die incepit habere motum ſibi pro=
prium diſtinctum à primo mobili. Si vero accipiatur firma=
mentum pro cælo ſydereo & omnibus alijs inferioribus cæ
lis, verificatur etiam quod dicitur, quòd moto cælo ſydereo
in contrarium, omnes cæli inferiores inceperunt etiam cir=
cũferri. Ea autem, quæ in principio ponebantur, nõ eſt dif I.
ficile ſoluere: nam cum arguitur ex ſcriptura ſacra quod cæ
lum factum eſt in ipſo primordio ante omnem diem, patet
quod cælum factum in primordio fuit cælum empyrium, quod
ſic permanſit vt eſt factum. Vel cælum cryſtallinum, quod
non aliter eſt motum quàm à principio mouebatur. Quod au II.
tem dicebatur ſecundò de natura cæleſti quod non poteſt ſubj
B ci alteri formæ, patet quod non dicitur factum firmamentũ per
tranſmutationem ad formam, ſed per tranſmutationem ad
vbi, quia tunc ſecunda die incepit habere firmamentum mo
tum ad vbi contrarium primo motui. Quod autem addeba= III.
tur tertio de multiplicitate firmamenti. quia poteſt accipi
firmamentum non ſolum pro cælo ſydereo ſed etiam pro
interſtitio aeris, quod non fuit factum ſecunda die. dictum
eſt, quòd expoſitio magis accipienda eſt eo modo quo, magis
concordat ſcripturæ ſacræ, & hoc modo firmamentum eſt
cælum ſydereum, vel in ſe, vel vt ĩcludit zonas planetarum.
Vel poſſumus dicere quod ſi acciperetur firmamẽtum pro in=
terſtitio aeris, tunc prima die facta fuiſſet diſtinctio cælo=
rum, cum dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt lux: ſecunda au
tem & tertia die fuiſſet facta diſtinctio elementorum; ſed
de hoc aliquid ſupra tetigimus, & cum agetur de opere ter
C tiæ diei dicemus aliquid. Quod autem dicebatur quarto quod IIII.
elementa fuerunt producta ſub ſuis ſubſtantialibus formis,
ergo multo magis cæli: patet quod firmamentum ſiue cælum
ſydereum non fuit factum ſecunda die quantum ad ſubſtan
tialem formam, quia hoc modo fuit productũ à primordio,
ſed dicitur eſſe factum ſecunda die ratione diſtinctionis, quia
incepit habere diſtinctum motum à motu primi mobilis.

CAPVT XVIII.

Declarans, quomodo habent eſſe partes diuerſimode in rebus, & quomodo cæli ab iſtis inferioribus ſunt diuerſimode animati.

QVIA antiqui Philoſophi
poſuerunt in cælo dextrũ
D & ſiniſtrũ, ideo in. 2. Cæ Cap. 2.
li & mũdi iſta materia dif
fuſius pertractatur, ubi Phi
loſophus manifeſtè aſſerit
in cælo eſſe dextrum et ſi=
niſtrum. Sed huic Phyſico
dicto quinq; videntur eſſe
contraria. primo, ſi cõparemus cælum ad alia animata: ſe=
cundo, ſi conſideremus dextrum & ſiniſtrum. tertio, ſi con=
ſideremus ipſum cor, reſpectu cuius ſumitur dextrum et ſi=
niſtrum: quarto, ſi cõſideremus vniuerſaliter partes rei ani
matæ habentes dextrum & ſiniſtrum: quinto, ſi conſidere=
mus ipſas plantas, quibus non damus dextrum et ſiniſtrum.
Primum ſic patet: nam non ponimus dextrũ & ſiniſtrum I.

niſi in rebus animatis, ſi autem in alijs dicimus eſſe dextrū A
vel ſiniſtrum, hoc non eſt in ſe, ſed per comparationem ad
nos, quia quod eſt ad dextram noſtram dicimus dextrum,
ad ſiniſtram ſiniſtrum: ſed cœli ſunt inanimati & inſenſi-
Lib. 2. ca. 6. biles, iuxta illud Damaſceni, Nullus autem animatos cœ-
los vel luminaria exiſtimet, inanimati ſunt enim & inſen-
ſibiles (& ſubdit) ſi dicat ſcriptura diuina, Lætentur cœ-
Pſal. 95. li & exultet terra, eos qui in cœlis ſunt angelos, & qui in
terra ſunt homines ad lætitiam vocat. quare ſi ſolū animata
habent dextrum & ſiniſtrum, cœli vt comparantur ad ani-
II. mata, talia non habent, quia ſunt inanimati. Sec͂d͂o hoc idem
patet prout conſideramus ipſum dextrum & ſiniſtrū in ſe:
nam in animali dextrū ſemper manet dextrū & ſiniſtrū,
ſiniſtrū: ſed ſi in cœlo eſſet dextrū oriēs & ſiniſtrū occi-
3. Cœli. t. 15. dens, vt Philoſophus ponit, quia pars cœli quæ eſt in orien-
te, aliquando eſt in occidente, dextrum fieret ſiniſtrum, & B
III. econuerſo. Tertio poſſumus hoc idem oſtendere ex parte
ipſius cordis ex quo ſumitur dextrum & ſiniſtrum: nam ex
hoc dicitur vna pars dextra, alia ſiniſtra, quia cor prius in-
fluit motum in partem dextram, quàm in partem ſiniſtrā:
IIII. ſed hoc non eſt ponere in cœlo, ergo &c. Quartò hoc patet,
ſi conſideremus partes rei animatæ: quia quando vna pars
mouetur, alia quieſcit, ideo dicitur cor prius influere motum
in vnam partem, quàm in aliam; ſed ſi omnes partes moue-
rentur ſimul, non diceretur prius influi motus in vnam par-
tem quàm in aliā, ideo ex hoc non poſſet ibi accipi dextrū
& ſiniſtrum: ſed cœlum cum ſit corpus continuum totum
V. mouetur ſimul, ergo &c. Quinto hoc patet, ſi comparemus
cœlum ad ipſas plantas: nam magis videntur plantæ ani-
matæ quàm cœli, cum anima ſit forma ſubſtantialis plan-
tarum, & intelligentia non ſit forma ſubſtantialis cœli. ſed C
in plantis non ponimus dextrum & ſiniſtrum, vt patet per
2. Cœli, t. 12 & in libro de Communi animalium greſſu. Philoſophum in de Cœlo & mundo, ergo nec ponimus iſta
in cœlo. His itaq; prælibatis ad declarandam veritatem hu-
ius quæſiti volumus diſtinguere in hoc Capitulo de Partia-
bus rerum: poſtea volumus oſtendere in ſequenti Capitulo,
quomodo dextrum & ſiniſtrum ſunt in cœlo. Sciendum er-
go ꝙ partes aliquādo ſumuntur formaliter et nō materialia-
ter, vel ſumuntur per comparationem ad totum & non ſe-
cundum ſe, vt ſi nauis ligata ad palum fixum in terra, eſ-
ſet in flumine, diceretur illa nauis (quādiu eſſet ſic ligata)
eſſe in eadem parte fluminis, ſed non eſſet in eadem parte
fluminis materialiter & ſecundum ſe, quia ſemper alia &
alia aqua eſſet ſubter ipſam, ſed eſſet in eadem parte flu-
minis formaliter & per comparationē ad totum, quia ſem-
per haberet eundem ordinem ad totum flumen, & quilibet D
diceret eam eſſe in eadem parte fluminis. Sic etiam, ſi aliq̃s
quieſceret in aliqua parte aeris, & veniret ventus, et totum
illum aerem expelleret; ſic quieſcens non eſſet in eadē par-
te vniuerſi materialiter, quia haberet alium aerem circa ſe
quàm prius, ſed eſſet in eadem parte vniuerſi formaliter, q̃a
quādiu quieſceret ſemper haberet eundem ordinem ad vni-
uerſum. Secundo poſſumus diſtinguere de partibus non ſo-
lum ratione materiæ & formæ, ſed etiam ratione figuræ:
quia aliquando aliter figurata eſt vna pars quàm alia, ali-
quando verò non. Sicut ſurſum in homine quod eſt caput,
aliter figuratum eſt, quàm deorſum vbi ſunt pedes; attamen
pars dextra non eſt aliter figurata quàm ſiniſtra, nam ma-
nus dextra ita eſt formata ſicut ſiniſtra: poteſt enim eſſe
groſſior magis dextra quàm ſiniſtra: ſed eodem modo eſt li-

A neata & figurata. Tertio modo poteſt accipi dextra par-
tium penes potentiam & virtutem, prout pars dextra eſt
potentior & virtuoſior quàm ſiniſtra. Hæ autem differen-
tiæ aliquando concurrunt omnes ad diuerſitatem partium,
aliquando concurrunt non omnes ſed aliquæ: ſicut caput
differt à pedibus etiam materialiter, quia nunquam pedes
erunt caput nec econuerſo: ſed pars cœli quæ eſt in orien-
te aliquando eſt in occidente, & econuerſo: ſic etiam ca-
put differt à pedibus figura & virtute, quia eſt aliter figu-
ratum caput quàm pedes, & ſunt aliquæ virtutes in capite
quæ non ſunt in pedibus: ſed in dextro & ſiniſtro nō ſunt
omnes illæ differentiæ, quia (vt diximus) non eſt aliter
lineata & figurata manus dextra, quam ſiniſtra. Viſo de
diuerſitatibus partium, volumus oſtendere quomodo cœli ab
iſtis inferioribus ſunt diuerſimode animati. Ad quod oſten
B dendum aſſumemus hanc propoſitionem, ꝙ cœli aliquo mo-
do ſunt animati, & aliquo modo inanimati: & ideo ſecun-
dum alium & alium intellectum, verum dicunt dicentes eos 2. de Cœlo. t.
animatos vt dicit Philoſophus. & dicentes eos inanimatos, 3. at, Eſt aūt
vt dicit Damaſcenus. Differt quidem animatio cœlorum ab cœlum aīa tū
animatione animalium & plantarum: quia in animalibus & habet mo-
& plantis fit viuum ſecundum eſſe ex anima & corpore, vt tus principiū,
ex his verificetur illud dictum Philoſophi in. 2. de Anima, & 12. Met. t.
ꝙ viuere viuentibus eſt eſſe: ſed ex anima cœli & cœlo 27. Dicemus
non fit viuum ſecundum eſſe, ſed ſecūdum operationem ſiue aūt, inquit, ip-
ſecundum motū, quia illo eodem motu quo intelligentia mo- ſum deum ani
uet, mouetur cœlum; ideo dicit Commentator in. 8. Met. ꝙ mal perpetuū
cœli ſunt animati et viuunt, non ꝙ ſint animati per animā, optimum eſſe
vel ꝙ viuunt per vitam, ſed ſunt animati & viui per ſe. cœ- Tex. 37.
lum enim non eſt animatum per animam formaliter, nec vi- Com. 12.
C uit per animam formaliter, ſed formaliter eſt animatum p̃
ſe, & viuit per ſe. Propter quod ſciendum, ꝙ nos diſtingui-
mus animatum à non animato ſenſu et motu: nam quæ ſen-
tiunt dicimus animata, & quæ mouentur ex ſe, ſiue mouē-
tur motu nutritionis, ſiue augumenti, ſicut mouētur plantæ,
quæ nutriuntur & augumentantur ex ſe; ſiue moueantur
motu locali, ſicut mouentur animalia oīa, talia dicimus ani-
mata: igitur motus & ſenſus quibus diſtinguimus animata Plato in So-
à non animatis, et viuētia à nō viuentibus, poſſunt dici quæ- phiſta ait, re-
dam opera vitæ. Hoc ergo modo viuit cœlū, non quia ſen- ra motum eſſ
tiat, ſed quia mouetur: nam intelligentia influit motum cœ- vitā. Et Ariſt.
lo, qui eſt quoddam opus vitæ, & ex inde dicitur cœlū vi- in. 8. Phy. t. 1.
uere. Sed dices, ꝙ ſi Intelligentia moueret lapidem influe- aſſerit, motū
ret motum lapidi, non tamen propter hoc diceretur lapis vi- oībus quæ na-
uere. Sciendum ergo ꝙ multipliciter ſe habet Intelligentia tura conſtant
D ad ipſum cœlum, ſicut anima ad ſuum propriū corpus. nam eſſe vitā quan
ſicut anima non poteſt immediate mouere niſi ſuum pro- dam.
prium corpus, ſic ſecundum hunc ordinem quem Deus indi-
dit, intelligentia non poſſet alium orbem mouere. Rurſum
ſicut corpus animatum non poteſt immediate moueri ab a-
lia anima niſi à propria: ſic ſecūdum iſtum ordinem quem
videmus, nullum cœlum poteſt immediate ab alia Intelligen
tia moueri, quàm à propria. Amplius ſicut anima mediante
proprio corpore pōt mouere aliud corpus ſiue aīatū ſiue in-
animatum: ſic intelligentia mediante proprio cœlo poteſt
mouere alios cœlos, & hæc inferiora. Ex his omnibus po-
teſt concludi ꝙ intelligentia eſt motor appropriatus proprij
cœli, ſicut anima eſt motor appropriatus proprij corporis:
& quia motus qui eſt a motore appropriato, pōt dici quod-
dam opus vitæ, motus igitur cœli erit quoddam opus vitæ.

Quare ſi Intelligentia moueret lapidem, non diceretur ex hoc lapis viuere, quia intelligentia nõ eſſet eius motor appropriatus: ſed cælum ex motu intelligentiæ dicitur viuere, quia eſt eius motor appropriatus. Ex his autem patere

8. Met. cõ. 12

poſſint verba Commentatoris, ꝙ cælum (loquendo formaliter) non viuit, nec eſt animatum per animam, ſed viuit et eſt animatum per ſe. nam tota cauſa quare cælum dicitur viuere, eſt motus ſibi influxus ab Intelligentia, qui eſt quodam opus vitæ. ſic etiam tota cauſa quare cælũ dicitur animatum, eſt motus, ſecundum quem fit vnum ex Intelligẽtia & Cælo: ideo ſicut aliquod corpus dicitur animatum, quia fit vnum ex anima & illo corpore: ſeparata quidem anima à corpore, illud corpus non vlterius dicetur animatum. Sic cælum eſt animatum, quia fit vnum ex Intelligentia et ipſo, ſed non fit vnum ſecundum eſſe, ſed ſecundum operationem, ſiue ſecundum motum, vt ſupra tetigimus. Cauſa ergo & ratio animationis cæli, eſt motus ſibi influxus ab Intelligentia: qui motus formaliter eſt in cælo ſecundum ſe, eſt autem ab anima effectiue: ſed nihil de illo motu nec per ſe, nec per accidens eſt in anima cæli, quia motores cælorum mouent immobiliter, ideo cælum dicitur eſſe animatum & viuere ſecundũ ſe, quia motus ille in cælo eſt formaliter ſecundum ſe. Declarata ſunt ergo quæ in Titulo capituli dicebantur, videlicet, ꝙ dextrum & ſiniſtrum diuerſimode ſunt in rebus, quia in aliquibus differunt materialiter et ſecundum virtutem: ſed ſi in cælo ſunt hæc, differunt formaliter, & ſecundum virtutem, ſed non materialiter. Declaratum eſt etiam cælos ab his inferioribus eſſe diuerſimode animatos. Obiecta autem in principio capituli poſita, in ſequenti capitulo diſſoluentur.

12. Met. tex. 43. colligitur omnes haſce ſubſt. viribus ſeparatis eſſe præditas, cũ nullũ diſcrimen ponat inter ſubſt. quarũ multitudo cõcludit, et primã. Niſi dicamus eas oẽs cõuenire, quòd motu eo, quo ſuã queq; ſphæram mouet, ex accidẽti nõ mouentur: & ſi ſo. teſſe inter ſe differant, ꝙ pria nullo mõ, cæteræ motu, qui fit ã pria, ex accidẽti mouentur, vt innuit Ariſt. 8. Phy. t. 52.

CAPVT XIX.

Quòd in oriente eſt primus motor, & ꝙ in illa parte eſt dextrum cæli, & in oppoſita eſt ſiniſtrum.

QVONIAM de diuerſitate partium rerũ, et de diuerſitate dextri et ſiniſtri ĩ rebus locuti ſumus, ꝓpter dextrum et ſiniſtrũ in cælo: et quia ꝓpter hoc idem loquuti ſumus de aĩatione cælorũ: ideo volumus declarare vbi habet eẽ anima cæli, & ſpecialiter anima primi mobilis, vt ex hoc oſtendamus in qua parte cæli eſt dextrum & ſiniſtrum. Aduertendum ergo ꝙ quia aliter animati ſunt cæli, & animalia, & plantæ, ideo aliter habet eſſe anima cæli in cælo, & in animalibus, & plantis. Nam cum ex anima animalium, et plantarum, & ex eorũ corporibus fiat vnum ſecundũ eſſe, quod fieri non poteſt ſine præſentia eſſentiæ animæ, conſequens eſt ꝙ anima per eſſentiam in iſtis inferioribus ſit in toto corpore & in qualibet parte corporis, ſiue hoc ſit per extenſionem vt in animalibus & plantis, ſiue per totalitatem vt in homine. Nam in animalibus & plantis, vbi anima educta eſt de potentia corporis, educta eſt tota de toto et pars de parte; ita ꝙ eſt tota in toto & pars in parte, & eſt extenſa extenſione corporis. Anima autem rationalis quia

A non ſic educitur, & non eſt ſitualiter in corpore, non habet partem & partem, & non extenditur extenſione corporis, ſed eſt tota in toto, & tota in qualibet parte. Sed qualitercunq; in iſtis inferioribus habeat eſſe anima, ſiue ſolùm ſecundum totalitatem, ſiue ſecundum extenſionem, hoc eſt cõmune omni animato hic inferius, ꝙ in qualibet parte habeat eſſe anima. Nam cum in iſtis inferioribus qualibet pars animati viuat, & illud viuere ſit eſſe, & animatum nõ poſſit dare eſſe niſi per eſſentiam, oportet in qualibet parte rei animatæ eſſe animam per eſſentiam, ſiue ſit hoc per extẽſionem, ſiue per totalitatem. Verùm quia ex anima cæli & cælo non fit vnum ſecundum eſſe ſed ſecundum motum, quia cælum eſt corpus continuum, & mota vna parte mouetur totum, non oportet animam cæli eſſe in qualibet parte cæli, ſed ſufficit eam eſſe in vna parte vbi primo influit

B motum, qua mota mouebuntur cæteræ partes; & totum cælum. Amplius non ſolùm animam cæli non oportet eſſe in qualibet parte cæli cum moueat totum cælum, ſed etiam impoſſibile eſt eam eſſe in qualibet parte cæli. Nam licet Intelligentiæ non circũſcribantur loco, quia non ſunt ſitualiter & circũſcriptiuè in loco, quia ſunt infigurabiles et non commenſurant ſe loco, tamen ſunt in loco diffinitiuè, id eſt, finitiuè: nam hoc eſt rem diffinire, eam finire; partes enim diffinitionis ſunt quidam fines & quidam termini includentes naturam rei, vt extra illos fines & illos terminos nihil inueniatur de ea: ideo Philoſophus diffinitionem multotiẽs vocat terminum, & aliqui diffinitionem vocant finitionem. Angelus itaq; (vt communiter ponitur) eſt in loco diffinitiuè, id eſt, finitiuè, quia finitur ſuum eſſe vbi eſt; et quia nõ eſt vbiq; & cum eſt in cælo non eſt in terra. Hoc eſt ergo

1. Poſt. cap. 8. et 1 Top. c. 4.

C quod Damaſcenus ait, ꝙ angeli nõ ſunt in locis corporaliter quaſi formam figuramq; recipiant: in loco tamẽ dicuntur eſſe propterea ꝙ adſunt intelligibiliter et operantur ſecundum ſuam naturam: & non dicuntur eſſe nuſquàm, ſed alicubi intelligibiliter circumſcribi vbi & operantur (& ſubdit) non enim poteſt ſecundũ idem diuerſis in locis operari. Ergo cum mittuntur ad nos, & cum ſunt circa terrã, deſinunt eſſe in cælo, vt non poſſint eſſe ſimul in cælo & in terra: & ſi non poſſunt angeli propter ſuam finitam potentiam eſſe in cælo & in terra, ſequitur ꝙ multo magis non poteſt vnus & idem angelus eſſe ſimul in orientali parte cæli & in occidentali, cum plus diſtet oriens ab occidente quàm cælum à terra, quia cum terra ſit in medio cæli, non diſtabit cælum à terra niſi per medietatem diametri: ſed oriens diſtat ab occidente ſecũdum duplum, quia ſecun-

lib. 1. cap. 17.

D dum diametrum totum. Viſo quòd angelus non poteſt mouere totum cælum exiſtens per eſſentiam in toto cælo, ſed exiſtens in vna parte cæli, propter continuitatem cæleſtis corporis, poteſt mouere totum cælum: videndum eſt in qua parte cæli habet eſſe motor eius, & ſpecialiter primus motor. Philoſophus quidem circa finem octaui Phyſicorũ inueſtigans hanc quæſtionem vbi habeat eſſe primus motor, dicit ꝙ eſt propinquius primo mobili moueri velocius: quod eſt conſonum rei, quia ſicut quod eſt propinquius igni calefacienti (cæteris paribus) magis calefit, ſic quod eſt propinquius primo mouenti, magis & velocius moueri debet. Ex hac autẽ propoſitione patere poteſt, in quo cælo eſt primus motor, & in qua parte illius cæli: nam eſt in illo cælo quod velocius mouetur, & eſt in illa parte cæli quæ velocius mouetur. Sed primum mobile (quod Philoſophi vo-

Tex. c. 84.

cæuerunt vltimum cœlum, quia non poſuerunt aliquod cœlum immobile, nec potuerũt aliquid ſcire naturaliter de cœlo empyrio per certitudinem: nos autem vltimum mobile dicemus eſſe cœlum cryſtallinum, ſiue cœlũ aqueum, quod eſt immediate ſub cœlo empyrio, quod eſt immobile.) Illud autem cœlum habet motum velociſſimum: quod patet tam ex quantitate corporis, quàm ex ſpacio temporis. Ex quantitate quidem corporis, quia cõtinet omnes alios cœlos mobiles, & per conſequens eſt maius omnibus alijs. Ex ſpacio vero temporis, quia cum ſit tantum corpus infra diem & noctem complet totum curſum ſuũ, & vocatur motus eius motus diurnus, quod nulli alij cœlo conceſſum eſt ſic velociter moueri, & in modico ſpacio temporis complere ſuum curſum. In illo itaq; cœlo ſic velociter moto, eſt primus motor. Diſtinguit tamen Philoſophus circa finem octaui Phyſicorum duo principia, centrum .ſ. & circũferentiam, dicens ꝙ ſi alicubi eſt primus motor, vel eſt in centro, vel in circũferentia: ſed centrum eſt principium in quo quies, circũferẽtia eſt principium in quo eſt motus, & quia motus refulget in circũferentia, concludit Philoſophus motorem primũ eſſe in circũferentia. Habito motorem primum eſſe in circũferẽtia primi mobilis, videndum eſt in qua parte eſt illius mobilis. Sunt autem ſex puncta notabilia in primo mobili, videlicet, polus arcticus, polus antarcticus, oriens, occidens, meridies, & punctus oppoſitus meridiei. Sed in centro polorum, nec in partibus propinquis polis, debet poni primus motor, cum poli ſint immobiles, & partes propinquæ poli tardius moueantur. Sed quatuor puncta ſumpta in æquè diſtantia amborum polorum, videlicet, oriens, occidens, meridies, & punctus ei oppoſitus, ſunt puncta notabilia, et ſunt illa quæ velociſſimè mouentur: ſed ſicut motus magis apparet in illa parte quæ velocius mouetur, ſic magis apparet in illa parte vnde incipit motus: & quia motus primi cœli eſt ab oriente in occidens, & rediens ad oriens: in oriente, quæ eſt pars velociter mota, & vnde incipit motus, magis refulget ipſe motus, & quia vbi hoc eſt debet poni primus motus, ſecundum Philoſophum & ſecundum rationem in oriente primi mobilis, eſt primus motor: & quia dextrum in aliquo, eſt vnde habet eſſe motus, & ſiniſtrum eſt oppoſitum eius, dextrum primi mobilis eſt in oriente, & ſiniſtrum in occidente. Aduertendum tamen quòd dextrum, & ſiniſtrum, et meridianum cœli, & oppoſitum eius, non accipiuntur materialiter ſed formaliter: nam eo modo debent accipi dextrum et ſiniſtrum in aliquo, quo ſunt diſtincta in illo: nam materialiter quelibet pars æquè diſtans à polis, modo eſt in oriente, modo in meridie, modò in occidente: ita ꝙ eſſet confuſio partium, ſi hæc acciperentur materialiter: ſed oriens et occidens formaliter ſemꝑ manẽt diſtincta. Imaginabimur quidem quaſi ſimile eſſe de partibus cœli, & de partibus fluuij: nam in fluuio eſt dare primum vbi oritur fluuius, & eſt dare finem vbi intrat mare, vel vbi intrat aliud fluuiũ, vbi perdit nomen proprium, & eſt dare medium inter hoc & illud: nunquam autem initiũ fluuij erit finis fluuij nec medium fluuij, ſed aqua quæ nũc eſt in initio, poſteà eſt in medio, & vltimò in fine: ſemper enim manet forma eadẽ fluuij ſecundum initium, mediũ & finem, ſed aqua quæ eſt materia fluuij nõ ſemper eſt eadem hic & ibi: partes itaq; fluuij ſecundum initium, medium, & finem, ſemper manẽt diſtinctæ formaliter, ſed non materialiter. Eodem etiã modo dicemus de cœlo, quòd ſemper ſecundum ſe totum manet

A in eodem Vbi ſecundum ſubſtantiam, & habet eandem formam rotundam, & ſemper eſt oriens vbi oriuntur luminaria cœli, & ſemper eſt occidens vbi occidunt, & ſemper eſt meridies in medio horum, in quo medio ponimus circulum meridianum, quia ſemper eſt meridies habentibus talẽ meridianum, cum Sol attingit huiuſmodi circulum. formaliter ergo erunt ſemper hæ partes diſtinctæ, quia nunquã oriens fit meridies neq; occidens formaliter: ſed partes cœli, quæ ſunt materia huius figuræ rotundæ vbi deſcribimus circulũ cuius vna pars eſt in oriente & alia in occidente, & circulum meridianum cuius vna pars eſt in noſtro hemiſphærio ſuperiori, & alia pars in inferiori, poſſunt (dico) dictæ partes nunc eſſe in oriente, nunc in circulo meridiano, nunc in occidente. mouebuntur quidem partes cœli manentibus illis duobus circulis imaginatis, immobiliter ſe interſecantibus

B orthogonaliter: quorum vnus ſecundum vnam partem facit oriens, ſecundũ partem oppoſitam occidens: alter vero circulus qui dicitur meridianus ſecundum vnam partem facit meridiem, ſecũdum aliam conſtituit angulum oppoſitũ meridiei mediæ noctis. Dicitur autem circulus ille meridianus, non ꝙ ſemper faciat meridiẽ, ſed quia habitantibus ſub illo circulo quando Sol attingit illum circulum, ſemper eſt meridies.

I. Oppoſita autem in præcedenti capitulo non eſt difficile ſoluere: nam cum dicitur ꝙ cœli non ſunt animati, patet quòd non ſunt animati prout anima comparatur ad corpus dans ei eſſe, ſed ſunt animati prout anima comparatur ad corpus dans ei motũ: quia Intelligentia (vt ꝑ multa ſimilia probauimus) eſt motor appropriatus ſui cœli, ſicut anima corporis ſui.

II. Quod vero addebatur ſecundo quòd ſi oriens eſſet dextrum & occidens ſiniſtrũ, oriens fieret occidens

C & econuerſo. patet quòd oriens fit occidens materialiter, prout pars cœli quæ eſt in oriente, eſt poſtea in occidente: ſed formaliter oriens, meridies, & occidens ſemper ſunt diſtincta.

III. Quod vero addebatur tertio quòd dextrũ & ſiniſtrum non accipiuntur in rebus animatis, niſi prout cor vel aliquid aliud loco cordis prius influit in dextram, quàm in ſiniſtram: ſed cor uel aliquid aliud membrũ ſimile cordi nõ eſt dare in cœlo. Ad quod dici poteſt quòd in rebus animatis illud dicitur dextrum prout ab aliquo prĩcipio prius ibi influitur motus, ſed ſiue illud principiũ ſit cor, vel aliquid ſimile cordi, vel ipſa anima, vel ipſe motor appropriatus immediate non refert: nam dextrum & ſiniſtrum ſufficit ꝙ differant per potentiam & virtutem, & per influentiam motus, vt illud dicatur dextrũ vbi à principio aliquo prius influitur motus, hoc autem eſt oriens, vt per habita eſt manifeſtum.

IIII. Quod autem addebatur quarto ex ipſis partibus,

D quòd quando vna pars mouetur, alia quieſcit, vt prius mouetur pes dexter quieſcente ſiniſtro: ſed in cœlo omnes partes mouentur pariter, vt non ſit ibi dare hanc partẽ eſſe motam prius, & illam poſterius. Ad quod dicimus ꝙ in partibus cœli quantum ad motum non eſt dare prius et poſterius ſecundum tempus, quia omnes partes mouentur ſimul, et motu vna parte mouentur omnes: eſt tamen ibi dare prius & poſterius cauſalitate, & ſecundum receptionem influentiæ motus. Vt ſi quis teneret lanceam in manu, & hoc mõ moueret totam lanceam, omnes partes lanceæ eſſent ſimul motæ tempore, ſed non cauſalitate, nec ſecundum receptionem influentiæ motus, quia illa pars quæ adhæreret manui, primò reciperet influentiam motus, & mediante illa mouerentur omnes aliæ partes, & motus illius partis eſſet cauſa motio

Exemplum.

nis omnium aliarum partium: ſic & in propoſito, oriens
primi mobilis vbi ponitur eſſe primus motor appropriatus,
primò recipit influentiam motus, & eo moto mouetur totũ
cœlum, ita quòd motio partis quæ eſt in oriente (quæcunq;
ſit illa) eſt cauſa motionis omnium aliarum partium, quia
oriens primo recipit influentiam motus, & dicitur dextrum
cœlum eſſe in oriente. Et ſi dicatur, ꝙ nunc vna pars cœli
eſt in oriente, nunc alia. Dicemus ꝙ accidit orienti iſta va-
riatio partium, quia non accipitur oriens reſpectu partium
cœli quæ mutant locum etiam ſecundum ſubſtantiã, ſed re-
ſpectu totius cœli quod ſemper eſt in eodem loco ſecundum
ſubſtantiam, licet non ſemper ſit in eodem loco ſecundũ di-
ſpoſitionem: ideo oriens ſemper eſt in eodem loco, ſicut ſi
nauis in medio fluuij ſemꝑ quieſceret, ſemper eſſet in eodẽ
loco reſpectu totius fluuij, quia totus fluuius non mutat lo-
cum, ſed partes fluuij ſemper eſſent aliæ & aliæ, quia ſem-
per nauis illa haberet aliam & aliam aquam ſub ſe. ſimpli-
citer autem & abſolute loquendo, nauis ſic ſe habens, eſſet in
eodem loco, ſecundum quid autem & materialiter mutaret
V. locũ. Quod vero addebatur quinto ꝙ plantæ ſunt magis a-
nimatæ quàm cœli, & tamen in eis non ponimus dextrum
& ſiniſtrum. Dixerunt aliqui ꝙ immo, aſſerentes ꝙ ſi qs
diligenter conſideraret folia arboris, videret quòd longe ali-
ter ſũt formata folia à parte dextra, quàm à parte ſiniſtra.
Sed iſtud eſt contra ſenſum, quia non videmus ſic eſſe: &
Tex. 12. eſt contra Philoſophum, qui in. 2. Cœli & mundi, negat in
plantis eſſe dextrum & ſiniſtrum: & contra rationem de-
xtri & ſiniſtri, quia dextrum & ſiniſtrum non differunt
ſecundum lineamenta, ſed ſecundum potentiam & virtu-
Solutio ꝓpria. tem. Propter quod dicere poſſumus quòd plantæ (quantum
ad propoſitum ſpectat, & prout in rebus quærimus dextrũ
& ſiniſtrum) ſunt minus animatæ quàm cœli; nam de-
xtrum & ſiniſtrum non quærimus propter motum altera-
tionis, vel propter motum augmenti, ſed propter motum lo-
calem, vt in rebus animatis, vel in quibuſdam rebus motis à
motore proprio, vbi prius recipitur influentia motus loca-
lis, ibi ponimus dextrum: & quia cœlum recipit influentiã
motus localis a ſua aĩa vel à ſuo motore appropriato (quam
influentiam localis motus non recipiunt plantæ ab anima
ſua, quia non mouentur localiter) manifeſtè concluditur, ꝙ
(prout quærimus dextrũ & ſiniſtrum in rebus) plus ſunt
animati cœli, quàm plantæ.

CAPVT XX.

Declarans, quomodo in primo mobili ſunt ſurſum & deorſum, ante & retro.

Tex. 11. AS I ſunt Pythagorici loqui
de dextro & ſiniſtro cœli: ſed
miratur Philoſophus in. 2. Cœ-
li & mundi, vbi hanc materiã
pertractat, cum ſurſum et deor-
ſum ſint priora quàm dextrũ
& ſiniſtrum, & ante & retro
ſint differentiæ poſitionũ cor-
poris, ſicut dextrum et ſini-
ſtrum, quare Pythagorici loquuti ſunt de dextro et ſiniſtro
cœli, nihil tractãtes de poſitionibus alijs. Ideo in hoc capitu-
lo volumus declarare, quomodo aliæ poſitiones, vel differen-
A tiæ poſitionum aliæ à dextro & ſiniſtro, ſunt in cœlo, ſiue
in primo mobili: & quomodo omnes differentiæ poſitionũ
ſint in alijs cœlis inferioribus. In animalibus quidem, & Ariſt. in libro
ſpecialiter in homine, vbi iſta manifeſtius apparent, ſurſum de Commun
& deorſum dicunt longitudinem, dextrum & ſiniſtrum la- animaliũ greſ
titudinem, ante & retro profunditatem ſiue groſſitiem. Eſt ſu, a princ.
quidem longitudo hominis, à ſurſum vſq; ad deorſum, ſiue
à capite vſq; ad pedes. latitudo, à dextro vſq; ad ſiniſtrum:
profunditas ſiue groſſities, ab ante vſq; retro. Hæc aũt tria,
longitudo, latitudo, & profunditas, poſſunt conſiderari vel
ſecundum ſe, vt ſunt quantitates quædã, ſicut conſiderat eas
Mathematicus: vel vt comparantur ad motum localem, ſe-
cundum quem modum in animalibus & potiſſimè in homi-
ne accipitur dextrum & ſiniſtrum, & poſſunt accip poſi-
tiones aliæ. Si ergo dictæ poſitiones conſiderantur ſecun-
B dum ſe, prius eſt longitudo, poſteà eſt latitudo, vltimò pro-
funditas. Imaginabimur quidem ꝙ punctus eſt principium
quantitatis, qui motus facit lineam quæ habet longitudinẽ.
linea quidem mota deſcribit ſuperficiem quæ cum longitu-
dine habet latitudinem, ſuperficies vero mota facit corpus
quod cum longitudine & latitudine habet profunditatem: li-
nea ergo eſt prior ſuperficie, et longitudo prior latitudine,
& ſuperficies prior eſt corpore, & per conſequens latitu-
do profunditate prior eſt. Hæ itaq; dimenſiones incipiunt a
longo, vadunt in latum, & terminãtur in profundum: quia
in animalibus, & ſpecialiter in homine, longum ſumitur ab
eo quod eſt ſurſum, latum ab eo quod eſt dextrum, profun-
dum ab eo quod eſt ante, ita quòd ſecũdum ſurſum, dextrũ,
& ante, & his oppoſita, ſummũtur omnes hæ dimenſiones.
Immo hæ dimenſiones non ſolum ſecundum ſe habent hunc
C ordinem, ſed etiam vt comparantur ad motum localem, &
ſpecialiter vt habet eſſe in homine, quia motus localis in ho-
mine incipit a ſurſum, vadit in dextrum, & terminatur in
ante, vt patet per Philoſophum, et Commentatorem in. 2. de Tex. cõ. 12.
Cœlo. Hoc eſt ergo quod Commentator ait, exponens Phi-
loſophum in. 2. de Cœlo, ꝙ ſuperius eſt principium motus,
dextrum eſt exitus motus vel eſt vnde incipit exire motus
& vbi manifeſtatur motus, ante eſt finis motus: & Philoſo-
phus ibidem hæc eadem dicit. Hæc autem ſic declarantur:
quia motus incipit a corde quod eſt ſurſum, recipitur in par-
te dextra vnde ſumitur latitudo, & terminatur in ante vn-
de ſumitur profunditas. Dicitur quidem cor eſſe ſurſum, quia
eſt in illa parte quæ eſt ſurſum, vt ſit propinquius capiti quàm
pedibus: vel dicitur eſſe ſurſum, quia eſt principalius mem-
brum omnibus alijs: eſt enim illud quod primo viuit, & vlti-
D mo moritur, & à quo procedit vita, iuxta illud Prouerbio-
rum, Omni cuſtodia ſerua cor tuum, quia ex ipſo vita proce- Cap. 4. c
dit. Cor ergo dicitur eſſe ſurſum, quia intentio fuit naturæ
facere ipſum ſurſum, & fecit ipſum ſurſum. ſed quòd nõ fe-
cerit ipſum omnino ſurſum, hoc fuit propter ſalutem et cu-
ſtodiam cordis, quia non poſſet ſic ſaluari & cuſtodiri, ſi
eſſet omnino ſurſum, ſicut ſaluatur et cuſtoditur in loco in
quo eſt. Reuertamur ergo ad propoſitum, & dicamus, quòd
motus localis in homine eſt ex influentia cordis: & quia iſta
influentia recipitur in parte dextra, ideo motus dicitur in-
cipere a corde, & manifeſtari in parte dextra, vbi primo
incipit influentia cordis: ſed dicitur terminari in ante, quia
cùm homo mouetur naturaliter, primò mouet pedẽ dextrũ,
qui deſerens locum retrò, terminat motum ſuum in ante: er-
go iſte motus a corde incipit, in dextro manifeſtatur et exit,

in ante terminatur & finitur. ſic eſt ergo de motu hominis
qui mouet ſe, quia per cor primo mouetur pes dexter et mo-
uetur ante, quia homo ſecundum ſuum naturalem motũ non
vadit retrorſum, ſed antrorſum: etiam cum mouet alia na-
turaliter, primò applicat ibi manum dextram, & mouet
ante ſe prius, quàm poſt ſe, ita quòd & iſte motus incipit
à corde, exit ſic in dextrum, & terminatur in ante: ergo
principium motus eſt à ſurſum, exitus eſt in latum, finis &
terminatio eſt in ante. Itaq; ſi iſta volumus adaptare ad
primum mobile, dicemus quòd dextrum & ſiniſtrum ſunt
oriens & occidens, ſurſum & deorſum ſunt poli ante et
retro ſunt meridies & eius oppoſitum. Oportet quidem in
motu cæli antequam ponamus dextrum & ſiniſtrum, po-
nere polos, vbi poſſumus dicere eſſe principium motus, quia
ibi eſt fundamentum motus: ſicut enim fundamenta ſe ha- B
bent vt principium domus, ita poli poſſunt dici principium
cæleſtis motus: nam non poteſt moueri ſphæra circulari-
ter, niſi moueatur ſuper aliquibus polis qui ſunt immobi-
Cap. 21. les. Nam (vt vult Auguſtinus. 8. ſuper Geneſim) omnis
motus innititur alicui ſtabili, vt ſi mouetur digitus innititur
palmæ, ſi palma cubito, ſi cubitus humero: ſi mouetur v-
nus pes innititur alij pedi quieſcenti & ſtanti: ſi mouetur
totus homo, vt in ſaltu, firmat ſe ſuper terram ſtabilem, vt
ſaltum perficere poſſit. Eodem etiam modo ſi mouebitur
ſphæra, fundabitur ille motus ſuper polis ſtabilibus: ſem-
per enim quando mouetur ſphæra motu proprio, habet po-
los ſtabiles: & inde eſt quòd primum mobile quod non
mouetur, niſi motu proprio, poli eius ſemper ſunt ſtabi-
les, ſuper quibus fundatur motus eius: & quia illi poli ſunt
fundamentum motus, & motus incipit à ſurſum, oportet
alterum polorum eſſe ſurſum, & polum oppoſitum eſſe C
deorſum: ergo ſicut ſecundum oriens & occidens accipi-
tur in cælo dextrum & ſiniſtrum, ſic ſecundum polos ac-
cipitur ſurſum & deorſum: ſecundum autem circulũ me-
ridianum & eius oppoſitum accipietur ante & retro. nam
ſicut homo per dextrã partem mouetur ante ſe, ſic quia cæ-
lum per oriens quod ſe habet vt dextrum vadit in meridiẽ,
meridies ſe habet ſicut ante. Sed quæres, quis polorum ſit
ſurſum? Sed ex quo habemus quid eſt dextrum in cælo,
quia oriens, & per conſequens, ſiniſtrum occidens: &
quid eſt ante, quia meridies ſiue circulus meridianus in no-
ſtro hemiſphærio: de leui patere poteſt, quis polorum ſit
ſurſum? Nam ſi eſſet vnus homo qui haberet dextram in
oriente, & faciem quæ eſt anterior pars in homine habe-
ret verſus meridiem, de neceſſitate haberet caput verſus po-
lum antarcticum: & ſi dextra eſt in oriente, ſiniſtra erit D
in occidente: & ſi caput eſt in polo antarctico, pedes erũt
in polo arctico: & ſi facies quæ eſt pars anterior eſt ver-
ſus circulum meridianum in noſtro hemiſphærio, occiput et
dorſum quæ ſunt poſterius erunt verſus oppoſitum noſtri
hemiſphærij, vel verſus oppoſitum meridiani circuli. Per
hunc hominem ſic ſe habentem, quem Philoſophus deſcri-
Tex. 15. bit in. 2. Cæli & mundi, poſſent apparere omnes differen-
tiæ cæli. Cum ergo quæritur, quis polorum eſt ſurſum? di-
cemus quòd ſecundum nos ſurſum eſt polus arcticus quem
videmus, & polus antarcticus deorſum, iuxta illud Poetæ,
Virgil. in. 1. Georg.

> Hic vertex nobis ſemper ſublimis, at illum
> Sub pedibus ſtix atra videt maneſq; profundi.

Videlicet, polus arcticus, qui notatur per verticem, ſemper
eſt ſublimis nobis: at illum, ſcilicet, polum antarcticum ſub
A pedibus ſtix atra, id eſt, infernus tenet. Sic eſt ergo quo ad
nos, ſed reſpectu cæli, & reſpectu motus eius, eſt econuer-
ſo: quia ſi imaginabimur hominem mouentem cælum, ha-
bentem dextram ad oriens, ſiniſtram ad occidens, fa-
ciem verſus noſtrum hemiſphærium, occiput & dorſum
verſus oppoſitum, ille habebit ſuum ſuperius & ſuum ca-
put verſus polum antarcticum, & ille erit polus ſuperius:
& pedes verſus arcticum, & ille erit inferior. Ad clario-
rem autem intelligentiam prædictorum dicemus quòd motus
cæli eſt propter habitantes in terra, & maxime propter ho-
mines: quod ſecundum Theologos & ſecundum veritatem
ſimpliciter eſt verum, quia quando completus erit nume- Apoc. 6. e
rus electorum ceſſabit motus cæli. Secundum Philoſophos
vero cælum propter hoc mouetur, vt aſſimiletur primo enti: 2. cæli. t. 65.
B quod fit, prout mouetur, & prout cauſat generationem &
corruptionem in iſtis inferioribus. Nam cum prima cauſa
ſit cauſa omnium, cælum per motum aſſimilatur ſibi, quia
per motum ſuam cauſalitatem exercet in iſtis inferioribus.
Ideo etiam ſecundũ Philoſophos verificari poterit quod di-
ctum eſt, quòd ſcilicet motus cæli eſt propter habitantes ter-
ram, & ſpecialiter propter homines. Nam in iſtis infe-
rioribus elementata ſunt perfectiora elemẽtis, & inter ele-
mentata eſt perfectior homo: & ſi motus cæli eſt propter
hæc inferiora, vel propter cauſalitatem quam habet in iſtis
inferioribus, potiſſimè erit propter perfectiora in his infe-
rioribus: huiuſmodi autem ſunt habitatores terræ, & ſpe-
cialiter homines. His itaque prælibatis, dicamus, quòd
poli ſunt in cælo ſecundum ſe: oriens & occidens, an-
te & retro, ſumentur in cælo ſecundum terram habita-
bilem. Vt ſi quis eſſet in medio terræ habitabilis, vbi pri-
C mò orirentur ſibi ſtellæ, eſſet oriens: vbi occiderent, eſſet
occidens: circulus autem, qui eſſet in medio æquè diſtans
ab oriente & occidente, eſſet circulus meridianus, quia q̃
Sol perueniret ad illum circulum, eſſet homini ſic exiſtenti
in terra habitabili meridies. Itaq; ſicut hominis motus inci-
pit à dextro, & vadit ante, non retro: ſic motus cæli, vtpu-
ta alicuius ſtellæ ſecundum motum primi mobilis incipit ab
oriente, & vadit verſus meridiem, non retro, verſus eius op-
poſitum: ex quo ſequitur ꝙ oriens eſt dextra pars cæli, et
occidens ſiniſtra. circulus meridianus erit pars anterior cæ-
li, et quaſi facies eius: oppoſitum, erit pars poſterior, et quaſi
occiput et dorſum cæli: et polus antarcticus, erit pars ſupior
cæli et quaſi caput: et arcticus, pars inferior, et quaſi pedes.

CAPVT XXI.

D *Quomodo differentiæ poſitionis iam habitæ ſunt in alijs cælis inferioribus, & quomodo ſe habent ad habitatores terræ.*

QVM IN primo mobili
ſint omnes differentiæ po-
ſitionis, ſurſum & deor-
ſum, dextrum et ſiniſtrũ,
ante & retro: videndum
eſt, quomodo omnes iſtæ
differẽtiæ ſunt in alijs cæ-
lis inferioribus. Philoſo-
phus aũt. 2. Cæli et mũdi Tex. 16.
vult ꝙ econtrario ſit ſurſum & deorſum in primo mobili,
& in alijs cælis inferioribus, vbi (vt ait) ſunt ſtellæ er-

A raticæ, ideſt, planetæ, forte quòd tempore Ariſtotelis nondum erat deprehenſum, quòd octaua ſphæra ſiue cœlum ſydereũ moueretur diuerſis motibus, & ideo forte credidit φ proprius motus octauæ ſphæræ eſſet ab oriente in occidens, & ſolæ ſphæræ planetarum mouerentur econtra, ab occidente.ſ. in oriens: ſed poſtea deprehẽſum eſt octauam ſphæram ſiue cælum ſydereũ moueri diuerſis motibus, propter quod neceſſario cogimur ponere aliam ſphæram ſuperiorem, quæ eſt vltimum mobile, cuius proprius motus eſt ab oriente in occidens: ſphæræ autem octauæ, & omniũ ſphærarum planetarum, motus proprius eſt econtrario. Sed quicquid ſit de hoc, quantum ad quærere dextrum et ſiniſtrum non refert: ſufficit enim ſcire φ primum mobile, quodcũq; ſit illud, ſiue ſit nona ſphæra, ſiue octaua, mouetur ab oriente in occidens: cæteri autem orbes, quicunq; ſint illi, mouentur econtra.

B Cum ergo differentias poſitionum in cælo ponamus propter motum, ſi orbes inferiores habent motũ contrarium motui primi mobilis, dextrum et ſiniſtrum, ſurſum & deorſum ponemus modo contrario in orbibus inferioribus, & in primo mobili, ſecundum quòd Philoſophus dicit:

2.Cæli.t.16.

ſed non oportet φ ponamus modo contrario ante & retro. Ad cuius euidentiam ſciendum, φ intelligibilia patefiunt nobis per ſenſibilia, quia noſtra cognitio incipit à ſenſu: quia ergo motor cæli eſt in illa parte vnde mouet cælum, inde eſt quòd quia primum mobile mouetur ab oriente in occidens, motor primus erit in parte orientali, & ibi erit dextrũ primi mobilis, & ſiniſtrũ in occidente: ſed quia alij orbes inferiores mouentur ecõtra.ſ. ab occidente in oriens, conſequẽs eſt φ dextrum inferiorum orbium ſit in occidente, & ſiniſtrum in oriente.

1.Poſt.ca,14

C Sicut ergo in primo mobili præcedens capitulum reducebat hoc ad ſenſibilia, imaginando vnum hominem habentem dextram in oriente, ſiniſtram in occidente, & faciem verſus hemiſphæriũ noſtrum: ſic in orbibus inferioribus imaginabimur hominem habentem dextram in occidente, ſiniſtram in oriente, & faciem verſus hemiſphærium noſtrum, ſiue verſus meridianum. quæ ideo neceſſariũ eſt ponere, quia ſi primi mobilis motus incipit ab oriente, ibi erit dextrum primi mobilis: verum quia homo per dextram mouet rem aliquam ante ſe, & coram facie ſua, non poſt ſe verſus dorſum, ideo quia primum mobile mouetur ab oriente in meridiem ſiue in circulum meridianum, quantum ad primum mobile ſicut in oriente eſt dextrum, ſic in circulo meridiano eſt ante: & ſicut primum mobile ab oriẽte tendit ad circulum meridianum, & vadit in occidens, ſic orbes inferiores ab occidente vadunt ad circulum meridianum, & tendunt in oriens: ita quòd idem erit ante in primo mobili & in alijs.

D ſed non erit idem dextrum & ſiniſtrum, quia licet tam primum mobile quàm alia tendant in circulum meridianum, non tamen ab eadem parte incipiunt ſuos motus, & ideo non ſecundum eandem partem habebunt dextrum & ſiniſtrum: ſic etiam non ſecundum eandẽ partem habebunt ſurſum & deorſum: nam ſi aliquis homo haberet dextram verſus oriens, & ſiniſtram verſus occidens, & faciem verſus circulum meridianum, de neceſſitate haberet caput verſus polum antarcticum, & pedes verſus arcticum, et talis eſt diſpoſitio primi mobilis. Sed ſi in alijs orbibus imaginabimur hominem habentem dextram verſus occidens, ſiniſtram in oriente, & faciem verſus circulum meridianũ, tunc ille homo haberet caput econtrario ab alio homine, quia haberet caput verſus polum arcticum, & pedes verſus antarcticum. Itaq; ante & retro ſunt eadem in primo mobili, & in alijs: quia hic & ibi, ante, ſiue facies, eſt verſus hemiſphærium noſtrum, ſiue verſus circulum meridianum: ſed retro, ideſt, occiput, & dorſum, habebunt verſus partem oppoſitam. Aliæ autem differentiæ poſitionum ſunt contrariæ in primo mobili, & in alijs. Sed dicet aliquis, ſi primum cælum mouetur ab oriente in occidens, & alij orbes inferiores mouentur ab occidente in oriẽs, vbi erit eorum oriens? Ad quod dicemus, quòd aliud eſt oriens ſimpliciter, & aliud eſt oriens huic: nam oriens ſimpliciter eſt ſecundum polos mundi, & ſecundum motum primi mobilis, ſecundum quem omnia alia circumuoluuntur: ſed oriens huius poteſt accipi ſecundum proprium motum huius, & ita oriens planetarum eſt ſecundum proprium motum planetarum. quia ergo planetæ ſecundum ſuum propriũ motum

B moueri inceperunt ab occidente in oriens ſimpliciter, eorum proprium oriens erit in occidente ſimpliciter vnde moueri inceperunt. Viſo, quomodo omnes differentiæ poſitionum prælibitæ ſunt in primo mobili, & in orbibus inferioribus, quia ante & retro ſunt eædem, aliæ vero differentiæ ſunt contrariæ hic & ibi: volumus declarare quomodo hæ differentiæ ſecũdum præfatos orbes ſe habent ad habitatores terræ. Propter quod ſciendum quòd de habitatione terræ poſſumus loqui ſecundum veritatem, vel ſecundum opiniones aliquorum. † Creditur autem ſecundum veritatem, quòd de tota terra habitetur quaſi quarta pars, quæ dicitur pars Septentrionalis. Naturale eſt quidem φ terra (ſicut & alia elementa) ſit figuræ ſphæricæ: & naturale eſt quòd aqua ſit ſuper terram, & ſit inter terram et aerem, ſicut aer eſt ſuper aquam, & eſt inter aquam & ignem.

† Ptolemæus lib.1.cap.10. ſuæ Geogr.cõcludit vniuerſam cogniti orbis latitudinẽ eſſe ſtadiorum 40000.

C Ideo meritò dubitatur, quare non tota terra cooperta eſt aquis, ſicut tota aqua cooperta eſt aere? Ad quod dici poteſt, quòd licet forma terræ ſit ſphærica, aliquam tamẽ gibboſitatem in ſe habere poteſt: ſicut pomum aliquod ſphæricum poſſet aliquas gibboſitates & aliquas concauitates in ſe habere. Si ergo terra non haberet in ſe aliquam gibboſitatem, tota eſſet cooperta aquis, quia ſecundum ſuam formam merè ſphæricam, mare eſt altius terra: ſed terra, voluntate & diſpoſitione diuina, vt animalia terreſtria poſſent in ea viuere, habet quandam gibboſitatem in parte Septentrionali, quæ gibboſitas eſt tanta quòd quaſi æquatur quartæ parti terræ, ſecundum quod ſenſibiliter poſſumus experiri tantam eſſe terram habitabilem: hæc autem gibboſitas in tantum eleuatur quòd eſt altior mari. Dixerunt autem quidam quòd virtute diuina retinetur mare ne cooperiat terram, cum naturaliter aqua debeat eſſe altior terra.

Sub terra maximæ ſũt ſpecus aqua & aere plenæ, adeò vt maxima terræ pars ſupra aquas emineat.

D Sed fruſtra recurrimus ad miraculum, vbi poſſumus res naturaliter ſaluare. Secundum autem aliquorum opiniones etiam aliæ partes terræ ſunt habitabiles: ſed ſi ſecundum omnes partes eſſet terra habitabilis, non eſſet dare locum vbi reciperentur maria: ſed dicuntur aquæ maris recipi in concauitatibus terræ, quia terra habente hãc gibboſitatẽ tota alia terra reſpectu illius gibboſitatis eſt quaſi quædam concauitas, ita φ tota alia terra occupatur à mari: iſta aũt gibboſitas propter eleuationem occupari non poteſt. His itaq; prælibatis de habitatione terræ poſſumus loq vel ſecundũ iſtam gibboſitatẽ quam nos credimus habitari, vel ſecundũ φ Empedocles opinabatur, φ.ſ. ſubter nos ſunt alij homines habitãtes: ita φ iſti quartæ verſus Septentrionalem & verſus polum arcticum vbi habitamus nos, eſt

alia

alia quarta verſus meridiem & verſus polum antarcticum:
quo poſito dicebat Empedocles quòd nos habitamus ſupe-
rius, & illi inferius. Sed dicet Philoſophus, quòd eſt ecõtra,
quòd i. ſ. nos habitamus inferius, & illi ſuperius, niſi (vt ait)
acciperetur inferius & ſuperius ſecundum orbes erratica-
rum ſiue planetarum. Hæc autem ſatis nota ſunt ſi conſide-
De Antipodi- rantur prædicta: nam ſecundum motum primi mobilis ca-
bus q̃d ſentiat put & pars ſuperior illius cœli, eſt verſus polum antarcti-
Lact. Firmia. cum vbi dicuntur eſſe illi Antipodes, & pars inferior ver-
vide lib. 3. de ſus polum arcticum vbi ſumus nos. Simpliciter ergo loquen
Diuin. inſtit. do, illi eſſent ſuperius in vniuerſo, & nos inferius: ſecundum
cap. 24. quid autem, vt ſecundum motus planetarum, ſecundum quos
ſurſum & deorſum eſt econtrario à motu primi mobilis,
nos ſumus ſurſum & illi deorſum. Concludamus ergo, &
dicamus, quòd ſi eſt dare tales habitatores, quilibet ſunt ſur-
ſum ſecundum ſe, quia omnes habent caput verſus cælum:
ſed ſi conſideramus ſurſum et deorſum ſecundum ſphæras
cœleſtes quantum ad primum mobile, ipſi ſunt ſurſum, &
nos deorſum: quantum autem ad alios cælos inferiores eſt
econuerſo, ſed tam reſpectu primi mobilis, quàm aliorũ cælorũ
inferiorum nos ſumus ante, & ipſi ſunt retro: quia licet
dextrum & ſiniſtrum, ſurſum & deorſum differant hic
& ibi, ante tamen & retro non differunt, quia tam primi
mobilis quàm aliorum cælorum ante & facies, eſt verſus
hemiſphærium noſtrũ, retro et occiput ſiue dorſum eſt ver-
ſus oppoſitum. Habito, quomodo hæ differentiæ ſe habẽt ad
habitatores terræ, ſi erunt aliqui habitantes in parte oppoſi-
ta nobis: volumus declarare, quomodo ſe habent hæ diffe-
rentiæ ad hanc quartam partẽ terræ, quam verè credimus
habitabilem. Dicemus enim hanc quartam debere diuidi in
duas partes, quas diuidit circulus meridianus æquè diſtans
inter oriens & occidens: ita q̃ pars illa quæ eſt ab oriẽte
vſq; ad circulum meridianum dicitur pars orientalis: alia
vero pars à circulo meridiano vſq; ad occidens dicitur oc-
2. cœli. ca. 16 cidentalis, vt & Commentator ait. In iſta autem parte occi-
dentali ſunt omnes partes vltramontanæ, & tota Italia, &
tota Græcia, & adhuc vlterius, quia multum eſt de terra ha-
bitabili vltra Græciam antequàm perueniatur ad medium
Tex. cõ. 16. terræ habitabilis: nam & Ariſt. in. 2. de Cælo & mũdo,
dicit ſe (id eſt, Græcos, vt Cõmentator exponit) eſſe in par-
te occidentali, quia Græci ſunt citra medium terræ habita-
bilis. Ex his autem ſatis patere poteſt, quomodo differentiæ
poſitionum cœleſtium ſe habent ad nos: nam tota noſtra ter-
ra habitabilis eſt ante & verſus faciem cœli, tam ſecũdum
primum mobile, q̃ ſecundum alios cælos. Rurſus tota terra
noſtra habitabilis eſt deorſum reſpectu primi mobilis, quia
tota reſpicit polum arcticũ, ſed tota eſt ſurſum reſpectu or-
bium planetarum, qui habent ſurſum & deorſum econtra-
rio à primo mobili: ſed quantum ad dextrũ & ſiniſtrum,
nec eſt tota terra habitabilis in dextra, nec etiã in ſiniſtra:
ſed terra habitabilis ab oriente vſq; ad circulum meridia-
num eſt in dextra quantum ad primum mobile, & eſt in ſi-
niſtra quantum ad orbes planetarum: nos autem Itali, &
Græci, & Vltramontani, & tota terra habitabilis à circu-
lo meridiano vſq; ad occidens, ſumus in ſiniſtra quantum
ad motum primi mobilis, & in dextra quantum ad motum
planetarum. Aduertendum tamẽ q̃ circulus meridianus po-
teſt accipi vel reſpectu iſtius ciuitatis vel illius, vel reſpectu
iſtius hominis vel illius: & tunc tot ſunt meridiani circuli,
quot ſunt diſtantiæ ab oriente in occidens: ita q̃ non ſunt

A duæ ciuitates, nec duo homines, ſi vnus ſit propinquior orien-
ti q̃ alius, habentes vnum & idem meridianum: diſtantia er-
go maior & minor ſecundum polos mundi non diuerſificat
meridianum, quia ſi erunt mille homines, vel mille ciuitates,
& vnus eſſet propinquior vni polo, & alius alij haberent
idem meridianum: ſed diſtantia inter oriens & occidens di-
uerſificat, quia non ſunt duæ res non æquè diſtantes ab o-
riente vel occidente habentes idem meridianum: quæcunq;
enim non æquè diſtant ab oriente, conſequens eſt quòd non
æquè diſtent ab occidente, quia quod eſt propinquius occi-
denti, longius eſt ab oriente. ergo ſi vna res non æquè diſtat
ab oriente ſicut alia, quæ eſt orienti propinquior, non æquè
diſtabit, quia ex quo eſt orienti propinquior, eſt ab occiden-
te longinquior. ſic ergo loquendum eſt de meridiano reſpe-
B ctu huius ciuitatis vel illius, vel reſpectu iſtius hominis vel
illius. Sed poſſumus loqui de meridiano non reſpectu huius
habitationis tantum vel huius hominis tantum, ſed reſpectu
totius terræ habitabilis: et ſic circulus meridianus eſt ſemi-
circulus tranſiens per polos æquè diſtans ab oriente & oc-
cidente. & ſicut circulus meridianus, reſpectu cuius ſumi-
tur facies, & anterior pars cæli, ſumendus eſt non reſpectu
cuiuſcũq; habitationis ſed reſpectu totius terræ habitabilis,
ſic dextrum & ſiniſtrum cæli ſiue oriens et occidens ſunt
eodem modo ſumenda: ille ergo hõ qui eſſet in medio ter-
ræ habitabilis, vbi ſibi orirentur ſtellæ, eſſet dextrum cæli:
& vbi ſibi occiderent, eſſet ſiniſtrum, loquendo de dextro
& ſiniſtro primi mobilis, quia de dextro & ſiniſtro plane-
tarum, eſſet ecõtra: vbi autem illi homini eſſet meridies, eſ-
ſet anterior pars ſiue facies cæli: ſurſum autem & deor-
ſum accipiuntur in cælo ſecundum polos cæli, prout eſt per
C habitus declaratum.

CAPVT XXII.

Declarans, quare in opere cuiuslibet diei dicitur, Vidit Deus quòd eßet bonum, præterquàm in opere ſecundæ diei.

MIRANTVR multi,
quare in factione firmamen-
ti quod fuit opus ſecũdæ diei,
non dicitur Vidit Deus quòd
eſſet bonum, ſicut dicitur in
operibus omnium aliorũ die-
D rum. Vnde Hugo de Sacra- Cap. 21,
mentis libro primo parte pri-
ma, ait quòd mirum eſt, quare non vidit Deus opus ſecũdæ
diei, quòd eſſet bonum, ſicut in cæteris omnibus diebus vidiſ-
ſe legitur. Et ſubdit quòd opus ſecũdæ diei, aut dei opus nõ
fuit, aut ſi dei opus fuit, bonum fuit. Aſſignantur autem ad
hoc tres cauſæ, vt cauſa vna ſumatur ex parte ipſius nu-
meri binarij, alia ex parte ipſius operantis, tertia ex ima
perfectione operis: poſſumus autem nos addere rationem
quartam, ex parte ipſius firmamenti. Prima ergo ra- I.
tio poteſt ſumi ex parte ipſius numeri binarij. Dici-
tur autem numerus binarius infamis, vel dicitur nume-
rus diſſenſionis, quia eſt primo recedens ab vnitate: bo-
num ergo fuit opus ſecundæ diei, & bonum eſt firma-
mentum, quia vidit Deus cuncta quæ fecerat & erant

Hieronym. in lib. 1. cōtra Iouin. & in Apologia. valde bona. ſed ad inſinuãdum numerum binarium eſſe inſamem & eſſe numerum diſſenſionis, dicunt doctores quòd ex hoc forte in opere ſecundæ diei non dicitur, Vidit Deus quòd eſſet bonum et hæc eſt ſententia Hugonis libro et parte præaſſignati: qui quærens quare in opere ſecundæ diei non eſt dictum Vidit Deus quòd eſſet bonum, ait fortaſſis ꝙ binarius ſignum eſt diuiſionis, & eſt quia primus ab vnitate recedit. Hoc idē tangitur in gloſſa marginali ſup Gen. vbi dicitur, ꝙ bonus ſecundæ diei opera ſecundum Hebræos non dicũtur bona, cum bona ſint ſicut cætera: quod fit propter binarium principem alteritatis, quia primus ab vnitate

Diſt. 14. diſcedit Hoc idem dicit Magiſter ſententiarum. Secũda via

II. ad hoc idem poteſt ſumi ex parte ipſius operantis. Nam opera illorum ſex dierum vel ſunt multa ex parte operatoris, vel ſunt multa ex parte dierum, quia in multis diebus ſunt

B facta: ſed ſunt vnum ex parte operantis, quia omnium illorum operum fuit vnus operans, videlicet, Deus glorioſus: ergo Deus fuit primum operans, homo vel diabolus fuit ſecundum operans; ſed quia vterq; ſecundus operans fuit malus, ideo opus ſecundæ diei non dicitur eſſe bonum, non quia in ſe non eſſet bonum, ſed quia poterat eſſe ſignum, & figura ſecundi operantis, ſcilicet, diaboli, vel hominis, qui vterq; malum eſt operatus. Hoc eſt ergo qđ Hugo ait lib. & par. prædictis, quòd ſacramentum hic aliquod commendatur, ꝙ non ſunt laudanda opera ſecunda, non quia bona non eſſent, ſed quia malorum ſignum eſſent. Et ſubdit, ꝙ prima opera fecit Deus, & illa omnia valde bona: ſed diabolus et homo fecerunt opera ſecunda poſt prima quæ fuerunt mala. Sed dices, ꝙ & angeli boni fecerunt opera ſecunda, & illa fuerunt bona; ergo ſicut opus ſecundæ diei pōt figurare ope-

C ra diaboli & hominis quæ fuerunt mala, ſic poteſt ſignificare opera bonorum angelorum quæ fuerũt bona. Ad quod dici poteſt, ꝙ omnia opera ſunt opera ipſius Dei, iuxta il-

Eſa. 26. lud, Omnia opera noſtra operatus es domine. Nam ſecundum Apoſtolum. Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid à

2. Cor. 3. nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex deo eſt. Opera itaq; noſtra bona non debent appropriari nobis & non ſunt propria nobis ſed magis ſunt ipſius dei, opera vero mala ſunt propria nobis. Iuxta illud quod dicitur in Euange-

Ioan. 8. lio de diabolo cum mendacium dicit, ex proprijs loquitur. Opera ergo propria hominis & angeli quæ fuerunt opera ſecunda, fuerunt mala, in cuius ſignũ de opere ſecundo non

III. eſt dictũ, Vidit Deus ꝙ eſſet bonũ. Tertia via ad hoc idem ſumitur ex imperfectione operis: & hæc eſt multum literalis & bona, & tangitur in gloſſa marginali ſuper Gen. vbi

D dicitur quòd opera ſecundæ diei ideo bona non dicuntur, quia in hoc opere aquarum diſtinctio non eſt perfecta, quæ perfecta fuit, cum dixit Deus, Congregentur aquæ quæ ſub Cælo ſunt in locum vnum & appareat arida. Ad hu-

Strabus. ius euidentiam ſciendum quòd Strabus exponens illud, Fiat firmamentum in medio aquarum, ait quòd pars ſuperior aquarum eſt in modum cryſtallini lapidis, inferior vero eſt redacta in matricem aquarum, ideſt in concauitates terræ, vbi eſt matrix aquarum, & vbi omnes concurrunt aquæ vt iterum fluant: firmamentũ ergo factum eſt in medio aquarum ſuperiorum quæ ſunt cælum cryſtallinum, & iſtarum inferiorum quæ ſunt redactæ in matricem aquarum: ſed nõ fuerunt ſic redactæ niſi cum tertia die fuit dictum, Congregentur aquæ in locum vnum & appareat arida. ergo quia ſecunda die remanſit opus imperfectum, propter imperfe-

A ctionem operis non fuit dictum, Vidit Deus quòd eſſet bonum: ſed perfecto opere, & congregatis aquis in matrice, dictum eſt, Vidit Deus quòd eſſet bonum. Aduertendum itaq; quod in opere tertiæ diei bis dictum eſt, Vidit Deus ꝙ eſſet bonum; ſemel pro perfectione operis ſecundæ diei quando aquæ congregatæ ſunt: & ſecundo pro germinatione terræ, quod fuit opus tertiæ diei. Ergo cum in oībus alijs diebus non habeatur niſi ſemel, Vidit Deus quòd eſſet bonum, in tertia die habeatur hoc bis, manifeſte cõcluditur in ſecunda die hoc non fuiſſe dictum, quia expectabatur ꝑfectio operis ſecundæ diei, vt in tertia die bis hoc diceretur tã pro perfectione operis ſecundæ diei, quàm pro opere diei

tertiæ. Poſſumus autem ad hoc idem aſſignare quartam rationem ex parte firmamenti. Nam in ipſo firmamento ſiue cælo ſydereo eſt circulus obliquus, ſub quo motus Sol facit IIII.

B generationem & corruptionem in iſtis inferioribus: nam latio prima ſiue motus primi mobilis ſemper eſt vniformis, & idem manens idem, ſemper facit idem: ille ergo motus non erit cauſa contrariorum, vel non erit cauſa generationis et corruptionis, vt dicitur circa finem. 2. de Generatione. Sed latio circa obliquum circulum, ideſt, circa zodiacũ, 2. de Gene. et corrup. t. 56. vbi ſunt contrarij motus, quia vna pars illius circuli declinat ad Meridiem, alia ad Septentrionem, unde ille circulus ſic declinans & ſic obliquus contraria cauſat in iſtis inferioribus, generationem, videlicet, & corruptionem. In iſtis itaq; inferioribus eſt duo conſiderare, generationem et corruptionem quæ ſunt contraria, et continuationem eorũ quæ aliquo modo ad vnitatem vergũt. nã ipſum cõtinuare (quæcunq; ſunt illa quæ continuantur) aliquam vniformitatem importat: ergo quia motus primi mobilis eſt vniformis, mo-

C tus obliqui circuli ſiue zodiaci eſt difformis, quia Sol et planetæ ſub eo moti difformitatem habent, nam in vna parte illius circuli accedunt ad nos, in alia parte recedunt a nobis, ideo generationē et corruptionem quæ ſunt difformia attribuemus obliquo circulo qui eſt in cælo ſydereo ſiue firmamento, continuationem autem generationis et corruptionis attribuemus lationi primæ ſiue motui primi mobilis qui Tex. 70. eſt ſemper vniformis: & quia generabilia & corruptibilia ſunt bona defectiua, et multum diſtantia à primo principio, iuxta illud Philoſophi in fine de Generatione, Propter longe diſtare à primo principio, non poſſunt perpetuari hæc inferiora in ſeipſis, propter quod reliquo modo compleuit Deus continuam faciens generationem & corruptionem, vt quæ non poſſunt perpetuari in ſeipſis eadem numero, perpetuētur i ſuo ſimili eadē ſpecie. Quare ſi circulus obliquus

D ſiue zodiacus eſt in firmamēto, & ille circulus eſt cauſa defectiua bonorum quia eſt cauſa generationis & corruptionis, firmamentum factum in ſecunda die non ſolum eſt ſignum malorum operum vt dicebat Hugo, ſed etiam eſt cauſa defectiuorum bonorum, ratione cuius forte non dictũ eſt de factione firmamenti, Vidit Deus quòd eſſet bonum: eſt enim bonum firmamētum et bona ſunt generabilia et corruptibilia, ſed ſunt bona valde defectiua, non vt ex hoc dicantur mala: nec firmamentum quod eſt huius cauſa, ſit malum, aut dicatur malum, ſed ex hoc taceatur de bonitate eius. Et hæc ſufficiant de opere ſecundæ diei.

Etiam in Bereſſith Rabbah legitur ꝙ propter litem & cõtrarietatem omiſſum eſt, ꝙ eſſet bonum.

Mihi probatur (vt dicebam) abſtinuiſſe Moyſen, ne diceret ꝙ eſſet bonum: quoniã firmamētum adhuc imperfectũ erat, cũ non haberet ſuũ ſtellarum ornatũ, in quo ſumma illius pulchritudo conſiſtit, vt igi R. Leui Bengarſom. Vel qa eo die (ut dixerunt ãtiq Hebræi i Bereſſith Rabbah) creata fuit gehenna.

Caput

CAPVT XXIIII.

Quòd multæ ſunt æquiuocationes in operibus ſex dierum, & quòd æquiuocè dicatur terra facta in principio, quæ poſtea die tertio arida eſt uocata.

QVONIAM æquiuocatio impedit intellectũ, & multi p̃ æquiuocationis fallaciã ſunt decepti: ideo volumus declarare quomodo ſcriptura ſacra multis æquiuocationibus vtitur in operibus ſex dierum. & quòd cum Deus aridam vocauit terram (quod factum eſt tertia die) aliquo modo æquiuocè ſumitur ibi terra ab illa terra, de qua dicitur, ꝙ in principio creauit Deus cœlum et terram. Quod autem ſint multæ æquiuocationes in operibus ſex dierum, patet, quia æquiuocè dicitur cœlum, cum dicitur, in pricipio creauit Deus cœlum & terram, & poſtea cum ſubditur, quòd ſecunda die factum eſt firmamentum, & vocauit Deus firmamentũ cœlum. Rurſus æquiuocè dicitur dies, cum Deus vocauit lucem diem, poſtea dicitur factum eſt mane & veſpere dies primus. Tertio æquiuocè dicitur aqua, cum dicitur ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas, & cum tenebræ erant ſup faciem abyſſi, id eſt, ſuper faciem aquæ. Et quarto (vt tangebatur) terra dicitur æquiuocè vt eſt in principio facta, & vt tertia die arida eſt vocata. Propter primum, ſciendum ꝙ

Aequoci et vni uoci diſcrimẽ,

vniuocum ſemper dicit vnam impoſitionem, & ſi conuenit pluribus, hoc erit ex impoſitione vna. æquiuocum autem (vt æquiuocum eſt, loquendo de prima æquiuocatione) ſi conuenit pluribus, hoc eſt ex pluribus ĩpoſitionibus: vt ſi ſunt duo homines quorum quilibet vocetur Petrus; homo dicetur de vtroq; Petro. & Petrus etiam dicetur de vtroq; Petro, ſed homo dicetur vniuocè, Petrus autem æquiuocè, quia ex vna impoſitione omnes homines vocati ſunt homines, ſed ex vna impoſitione non omnes Petri vocati ſunt, immo tot ſũt impoſitiones quot ſunt Petri. Ergo ſi in principio creauit Deus cœlum & terram, & poſtea ſecunda die factum fuit firmamentum, & vocauit Deus firmamentum cœlum, fuit ibi noua impoſitio. vt primo factum ſit cœlum, & poſtea ex vocatione diuina quaſi ex noua impoſitione firmamentum vocatum ſit cœlum ergo non eodem modo cœlum ſumitur hic & ibi. nam cum in principio creatum eſt cœlum, ibi cœlum accipitur pro empyrio: cum verò ſecunda die factũ eſt firmamentum & vocatum eſt cœlum, ibi cœlum accipitur pro ſydereo. Poteſt quidem cœlum ſumi æquiuocè et vniuocè: nam quando nomen eſt vnum & ratio eadem, tunc eſt vniuocum. Si ergo ſumatur cœlum ſecundum vnam rationem, vt quia pertinet ad quintam eſſentiam, & quia nõ eſt de natura alicuius quatuor elementorum, ſed eſt neutrum à quolibet eorum, neq; eſt graue neq; leue: ſic dicitur cœlum vniuocè de omnibus cœlis à globo Lunæ ſupra, eo ꝙ ex vna impoſitione prædicatur de omnibus illis. Sed poteſt ſumi cœlum ex diuerſis impoſitionibus, ex alia & alia ratione: & ſic poteſt dici cœlum de empyrio & ſydereo: vt empyrium dicatur cœlum quaſi celſum, & ſydereũ dicatur quaſi

A celãs. Empyrium dicitur celſum, quia eſt omnibus alijs cœlis ſublimius: & quia ſemper cœlum ſuperius continet alia, illud cœlum quia eſt omnino celſum & omnino ſuperius, dicitur continere omnia. Vnde Damaſcenus lib. 2. diffiniens cœlum, dicit ipſum eſſe continentiam omnium viſibilium et inuiſibilium creaturarũ, quod proprie de cœlo empyrio verificatur. Cœlum enim empyrium cõtinet omnia viſibilia, id eſt, omnia corporalia, cum ſit celſius omnibus: & continet omnia inuiſibilia, id eſt, omnia ſpiritualia, loquendo de creaturis: quia cum vniuerſum ſit connexum, oportet ſpiritualia eſſe vbi ſunt corporalia, vt ſit connexio & vnio vtrorumq;: & vniuerſum ex creaturis corporalibus et ſpiritualibus cõpoſitum, ſit vnum & connexum. In quibuſcunq; ergo corporalibus ſint creaturæ ſpirituales, continentur à cœlo Empyrio: quia ſi ſunt in ipſo cœlo Empyrio, continentur ab ipſo: ſi ſunt in alijs corporibus, continentur ab eodẽ cœlo, cum

Cap. 6.

B omnia alia corpora contineantur ab ipſo. Empyrium itaq; dicitur cœlum, id eſt, celſum, & continens omnia. ſed nõ dicitur cœlum, id eſt, celans, quia dupliciter aliquid celatur nobis, vel ex carentia luminis quia non poſſumus ipſum videre: vel ex opacitate corporis, vt quia aliquod corpus opacũ non tranſparens interponitur inter nos & aliquam rem, vt ex hoc aliqua res celetur & abſcondatur vt nõ videatur à nobis. Cœlum autem Empyrium eſt totum lucidum et ſplendidum, vt non poſſit dici cœlum quaſi celans & abſcondẽs ex defectu luminis, quia eſt diaphanum & tranſparens, quaſi ſecus eſſet corpora beatorum ibi exiſtentia non poſſent ſe inuicem videre, quo poſito multũ carerent de ſolatio et gaudio quod habent ex intuitiua viſione. Poſſumus enim dicere, quòd cœlum Empyrium aſſimilatur quaſi ſplendori flã

C mæ: quia in ipſa flamma ſi ponatur aliquid, & potiſſimũ ſi ſit ſplendidũ, non celatur ab oculis, ſed videtur. In ipſo itaq; cœlo Empyrio quaſi in quadam flamma non ab ardore ſed à ſplendore erunt corpora beatorũ longe lucidiora iſto cœlo. & erunt quaſi quidam Soles & quaſi quædam Stellæ diluis cœli ſe mutuo videntia in ipſo cœlo: quia propter diaphaneitatem & propter ſplendiditatem propriorũ corporum, vnum non celabitur alteri, ſed ſimul gaudebunt & lætabuntur ex mutua viſione. Cõcludamus ergo & dicamus, ꝙ Empyrium non dicitur cœlum quia celans, ſed quia celſum. & ſydereum non dicitur cœlum quia celſum, cum tam cœlum Empyrium quàm cœlum aqueum ſint celſiora ipſo, ſed quia celans: celat enim nobis omnia ſuperiora, vt vltra cœlum ſydereum non tranſeat viſus noſter. Bene itaq; dictũ eſt, quòd factũ eſt cœlum Empyrio in prĩcipio, poſtea ſecũda die

D Deus vocauit firmamentum cœlum, quia ex alia vocatione & alia impoſitione, & ex alia ratione poteſt dici cœlum hoc, & illud. Viſo quomodo non eodem modo ſumitur cœlũ creatum in principio, & firmamentum vocatum cœlum ſecunda die, volumus declarare quõ æquiuocè dicitur dies, cũ Deus vocauit lucem diem, & cum factum eſt veſpere et mane dies vnus. Nam cum Deus vocauit lucem diem ibi dies nõ poteſt ſumi niſi pro die artificiali quæ durat quamdiu lux eſt ſuper terram ſed cum factum fuit veſpere & mane dies vnus, ibi dies ſumitur pro die naturali qui tenet viginti quatuor horas, et durat prout lux incipit ab oriente, et tranſiens per occidens redit ad oriens: et quia æquiuocè dicitur dies prout ſtat pro artificiali, & prout ſtat pro die naturali, æquiuocè etiam dicetur dies pro luce et pro veſpere, quia lux ab oriente iuit in occidens et fecit veſperam ſine auro-

ra præcedente, & prout luit verſus oriens & fecit aurorã, & ſic fecit mane. Rurſus æquiuocè dicitur dies hoc modo & illo, ſicut æquiuocè dicitur aliquid tale ſumptum cauſaliter, & ſumptum formaliter: ſicut æquiuocè dicitur calidus Ignis qui eſt talis formaliter, & Sol qui eſt talis cauſaliter: ſic cum dies ſit quædam pars temporis quia eſt vna circulatio, vt eſt tranſitus totius circuli prout ſumitur naturaliter, & vt eſt tranſitus dimidij circuli prout ſumitur dies artificialiter, lux vero cum non ſit pars temporis hoc modo dicetur dies, quia ex luce cauſatur dies, ſecundum quẽ modum diffinitur dies quia eſt latio Solis ſuper terram. nomine ergo dies ĩtelligitur aliqua pars temporis formaliter: ſed quia hoc cauſatur ex latione corporis cœleſtis, põt hoc corpori cœleſti competere cauſaliter. Et ſi dicatur quòd dies dicitur à dio quod eſt clarum. Dicemus hoc dictum eſſe, quia dies eſt latio ſiue motus, vel (vt verius dicamus) eſt numerus motus à claritate cauſatus, ſiue à claritate per præſentiam quantum ad diem artificialem, vel à claritate per abſentiam quantum ad noctem quæ coniuncta diei artificiali cõſtituit diem naturalem. Verum autem dies prout eſt tempus vel pars temporis, ſit numerus motus Solis, ſiue numerus motus lucis. ſecundũ ſe, vel vt reuoluitur à primo mobili, vt magis ſit numerus motus primi mobilis, quàm cuiuſcunq; alterius, non eſt præſentis ſpeculationis: tamen clare patere poteſt, ꝙ tempus & quælibet pars temporis eſt numerus motus primi mobilis: & ſi pertinet ad alios motus, hoc (4. Phy. t. 101) *eſt prout referuntur ad primum motum, vel vt per eos innoteſcit primus motus. Habito, quomodo in operibus ſex dierũ poteſt ſumi æquiuocè cœlum et dies: volumus oſtendere quõ æquiuocè ſumitur aqua, cum dicitur ꝙ ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas: quia ibi aqua accipitur pro tota materia fluctuante, ſiue pro toto eo quod eſt inter cœlum empyrium quod eſt ſtans, & inter elementum terræ quod eſt etiã quid immobile & quid ſtans, iuxta illud, Terra autem in æternũ ſtat.* (Eccl. cap. 1.) *Et aliter accipitur aqua, cum dicitur, ꝙ tenebræ erant ſuper faciem abyſſi, ſiue ſuper faciem aquarum. quia ibi aqua non poteſt accipi pro tota materia tunc fluctuãte ſupra quam erat cœlum empyrium, quia tunc cœlum empyrium eſſet tenebra, ſed accipitur ibi abyſſus pro aqua tunc immixta aeri ſuper quam eſt elemẽtum ignis. Vel erat tunc purior pars elemẽti ignis quæ dicebatur tenebra. quia ignis in propria ſphæra non lucet, et nondum erat facta lux quæ illuminaret ipſam. Sic etiam poſſumus ad æquiuocationẽ referre & alia loca ſcripturæ, vbi fit mentio de aquis. Poſtquàm oſtẽdimus ꝙ ſcriptura æquiuocè loquitur de cœlo, de die, & de aquis, volumus oſtendere quomodo æquiuocè loquitur de terra, quia aliter accipitur terra, cum dicitur in principio creauit Deus cœlum & terram, & aliter cum tertia die dictum eſt quòd vocauit Deus aridam terram. Nam cum cœlum & terra in principio creata dicantur, ibi terra ſtat pro toto elemẽto terræ. ſed cũ tertia die aridã vocauit terrã, ibi terra nõ ſtat pro toto elemẽto terræ, ſed ſtat pro terra habitabili, qa congregatis aquis in locũ vnũ, terra habitabilis apparuit arida, et vocata eſt terra. Sicut ergo dicebamus de cœlo, ſic dicemus de terra: nã cœlũ creatũ fuit prima die, et poſtea ſecũda die vocatũ eſt firmamentũ, cœlum, quaſi ex alia vocatione et ex alia impoſitione ſicut cœlum prima die creatum, & ſecunda die firmamentum cœlum eſt vocatum: ſic in principio creata eſt terra: & poſtea tertia die arida, ideſt, terra habitabilis, vocata eſt terra, quaſi*

A *ex dei vocatione: & ex alia impoſitione ſit dicta terra in principio creata, & arida terra tertia die vocata: nõ enim eſſe poteſt ꝙ idem nomen conueniat toti, & ſpecialiter conueniat alicui parti, quòd non ſit alia & alia ratione. quòd ergo totum elementum dicatur terra, & ꝙ ſpecialiter terra habitabilis dicatur terra, hoc erit ſecundum aliam et aliam rationem, & per conſequens hoc erit ſecundũ aliquã æquiuocationem. Ergo (vt communiter ponitur, & bene) totum elementum terræ dicitur terra ex natura, quia eſt naturã terreæ. ſed terra arida & terra habitabilis dicitur terra ex proprietate terræ, et ex ariditate: quia ſicut propriũ eſt aquæ quòd ſit frigida. poteſt tamen calefieri per ignem, ſic proprium eſt terræ quòd ſit ſicca et arida, poteſt tamen humectari per aquam: tamen aqua calida, eſt aqua per ſuã naturam & per ſuam formam ſubſtantialem. ſed aqua frigida eſt aqua non ſolum per ſuam formam ſubſtantialem, ſed*
B *per ſuam proprietatem naturalem vt per frigiditatem: ſic totum elementum terræ, & partes illæ quæ ſunt coniunctæ aquis, ſunt terra quantum ad formam ſubſtantialem, ſed ſola terra arida eſt terra per ſiccitatem & ariditatem, quæ nominat proprietatem terræ naturalem. Dicamus ergo ꝙ terra habitabilis & terra arida poteſt dici terra dupliciter, videlicet, ex forma ſua ſubſtantiali, & habet hoc commune cum toto elemento terræ & cum omnibus partibus eius: & poteſt dici terra ex ſiccitate quaſi ex quadam proprietate naturali, & hoc habet proprium ſibi terra habitabilis, vt quaſi ſecundum aliam rationem dicatur terra ab alijs partibus terræ: & ex hoc terra arida & terra habitabilis indigebat alia vocatione & alia impoſitione: poſtquàm ergo prima die creata eſt terra ſecundum ſubſtantialem formã,*
C *poſtea tertia die arida vocata eſt terra ſecundum proprietatem naturalem.*

CAPVT XXIIII.

Quomodo congregatæ ſunt aquæ in locum vnum, & apparuit arida.

VIDETVR *autem ex congregatione aquarum triplex difficultas conſurgere: vna ex parte ipſius aeris, cui immixtæ erant aquæ: alia ex parte ipſarum aquarũ, quæ congregatæ dicuntur: tertia ex parte ipſius aridæ ſiue ipſius terræ, quæ apparuiſſe dicitur. Propter primum, ſciẽdum ꝙ (vt ſupra tetigimus) cum dixit Deus Fiat firmamentum in*
D *medio aquarum, dupliciter poteſt exponi: vel vt ipſum cœlum vb ſunt ſtellæ vocetur firmamentum: vel vt ipſe aer firmamentum dicatur, quos duos modos ponendi tangit Augu. 2. ſuper Gen. ad literam in principio.* (Cap. 1.) *Sed ſi pro firmamento accipiatur cœlum ſydereum, nullũ dubium reſultat quantum ad hoc in præſenti materia: ſed ſi pro firmamẽto accipiatur aer, ideſt, illud interſtitium aeris quod diuidit inter aquas pluuiales & inter illas aquas inferiores, tunc cum factum fuit firmamentum congregatæ etiam ſunt aquæ. nihil enim fuit aliud dicere, Fiat firmamentum, & diuidat inter aquas pluuiales, & illas inferiores, quàm comprimantur aquæ et non inficiant totum aerem ſicut nunc inficiũt, & hæc ſit lex impoſita aquis quòd non amplius aſcendant*

ſupra

A ſupra firmamentum, ideſt, ſuper illam partem aeris ſuper quam eſt continuum frigus, ad quam partem venientes vapores, inſpiſſantur, fiunt nubes, & reſoluuntur in pluuiam. Sed cum aqua primitus inſecta aere, & cum nubes multum parum aſcendant, quia creditur ꝙ non protendatur in altum cõpletè per tria miliaria, de neceſſitate cõcluditur ꝙ in factione firmamẽti (accipiendo ꝓ firmamento partẽ aeris tam di l̇ã) cõgregatæ et inſpiſſatæ ſunt aquæ, vt de cætero nõ inficiant totũ aerem, ſed ſolum iſtam partẽ aeris inferiorem, quam etiam nunc inficiunt. Propter quod ſciendum ꝙ

Cap. 17. (vt dicebatur in hac ſecunda parte huius operis) ſufficit ponere firmamentum eſſe factum eo modo quo magis concordat ſcripturæ ſacræ, & (vt patet per habita) magis eſt conſonum ſacræ ſcripturæ ꝙ firmamentũ factum ſecunda die ſit cælum ſydereum, quàm interſtitium aeris; quo poſito omnis huiuſmodi difficultas tollitur. Attamen, ſi ponatur

B huiuſmodi firmamentum eſſe interſtitium aeris, dicemus (vt tetigimus in prima parte, & vt tetigimus in hac ſecunda parte) quòd accipiendo firmamentum pro interſtitio aeris, prima die fuit facta diſtinctio cælorum: ſtatim enim cum dixit Deus, fiat lux, & facta eſt lux: illa lux incepit moueri contra motum primi mobilis, & omnes orbes tam octaua ſphæra vbi poſitæ fuerunt quarta die ſtellæ, quàm omnes alij orbes planetarum vbi eadem die fuerunt poſiti omnes planetæ, inceperunt moueri contra primum motum. Vt primus motus cuius paſſio eſt tempus, fuerit ab ipſo primordio, & vnà cum tempore fuerit de quatuor coæuis: poſtea in factione lucis fuerunt alij motus per quos fuit facta diſtinctio cælorum, poſtea ſecunda die in factione firmamenti (accipiendo pro firmamento interſtitium aeris) fuerunt inſpiſſatæ & congregatæ aquæ vſq; ad medium aeris

C interſtitium. & ex hoc elementa ſuper illud interſtitiũ fuerunt mundata & purgata, ſed ex hoc nondum apparebat terra: poſtea tertia die quando dixit Deus, Congregentur aquæ in locum vnũ, & appareat arida, fuit facta tanta inſpiſſatio aquarum, & ita occupauerunt paruum locum, ꝙ non cooperiebant totam terram, ſed ex tunc incepit apperere arida. Ad formam autem arguendi, cum dicitur quod in factione firmamenti congregatæ ſunt aquæ & inſpiſſatæ: ſi accipiatur pro firmamento interſtitium aeris, patet quòd tenendo hãc opinionem, fuit facta duplex inſpiſſatio aquæ: vna ſecunda die in factione firmamenti, per quam nõdum apparuit arida. & alia inſpiſſatio fuit facta tertia die, cum dixit Deus, Congregentur aquæ &c, & ex tunc incepit arida apparere. Sequẽdo quidẽ hanc opinionem, erant aquæ

D primitus ita raræ & nebuloſæ, vt totum inficerent aerem, & etiam illam partem ignis quæ dicitur mixta: ſed poſtea ſecunda die in factione firmamenti, fuerunt ita inſpiſſatæ, vt clarificarent ignem & aerem vſq; ad medium interſtitium. ſed poſtea tertia die ſpecialiter dicuntur aquæ congregatæ, quia ita fuerunt inſpiſſatæ, & ita occupauerunt paruum ſpacium, vt non cooperirent totam terram, ſed appareret pars terræ arida. Sed dices, ꝙ & nunc aſcendunt aquæ vſq; ad medium aeris interſtitium, nec tamen pp hoc terra eſt inuiſibilis. Ad quod de leui reſponderi poteſt, quòd nunc non tota aqua efficitur vaporalis, nec tota ſic ſe immiſcet aeri, ideo non poteſt aerem ſic connubilare vt terra ſit omnino inuiſibilis: ſed tunc tota aqua erat ſic nebuloſa & ſic immixta, vt ex hoc terra apparere non poſſet: nam et modò ex iſta modica infectione aliquando eſt tanta nebula, ꝙ

A vix vnus homo poteſt reſpicere alium, et vix poteſt reſpicere terram: multo ergo magis erat tũc, quando nõ pars aquæ nec aliqui vapores, ſed tota aqua ſic erat aeri permixta. Hoc itaq; modo dicemus, accipiendo pro firmamento aerẽ: ſed non oportet in hoc multum inſiſtere, quia quod firmamentum factum ſecunda die ſit cælum ſydereum, ꝙ talis aeris interſtitium, magis ſcripturæ ſacræ eſt conſonum. & illud eſt magis tenendum; quia non in prima die in factione lucis fuit facta diſtinctio cælorum, ſed tunc fuit facta diſtinctio angelorum, & fuit tam lux corporalis quàm lux ſpiritualis diuiſa à tenebris, iuxta illud Hugonis lib. primo, parte prima, quód eodem prorſus temporis momento, quo viſibiliter & corporaliter diuiſa eſt lux à tenebris, inuiſibiliter Cap. 11.
quoq; ideſt, ſpiritualiter angeli diſtincti ſunt à malis illis in tenebris peccati cadentibus, alijs ad lucem iuſtitiæ conuerſis: ſecunda vero die in factione firmamenti facta fuit di-

B ſtinctio cælorum: in tertia quidem in congregatione aquarum diſtinctio elementorum. Poſita & ſoluta difficultate prima de aere cui immixta erat aqua, volumus ponere & ſoluere difficultatem ſecundã de ipſa aqua, quæ dicitur congregata. Circa quod eſt triplex modus dicendi: vt vno modo dicatur aqua congregata & apparuiſſe arida, vt ſi in II.
aliqua platea eſſent ſparſi multi lapides ſiue multæ paleæ vt non ſinerent illam plateam apparere, poſſent illi lapides vel illæ paleæ congregari in aliquem locum, & fieri ex eis aceruus, vt ex tunc non occuparent totam plateam, ſed eam permitterent apparere: ita volunt quidam ꝙ ad verbum diuinum fuerunt congregatæ aquæ quaſi in aceruum vnũ vt ex tunc appareret arida: propter quod planè iſti dicunt ꝙ mare eſt multo altius terra, & ꝙ virtute diuina tenetur mare ne cooperiatur terra. Et iſta poſitio videtur multum con-

C ſona ſcripturæ ſacræ: quia legitur Iob. 38. Quis concluſit oſtijs mare, quãdo erumpebat quaſi de vulua procedens? Et poſt pauca, Circũdedi (ſupple, ego Deus) illud terminis meis, & poſui vectem & oſtia. & dixi, Vſq; huc venies, et non procedes amplius. Et in Pſalmo dicitur, Cõgregans ſicut in vtre aquas maris. Et prouerb. 8. Quando circũdabat mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis, ne tranſirẽt fines ſuos. Hoc ergo modo videntur aquæ congregatæ, quia faciunt quaſi quendam montem & quendam aceruum: & virtute diuina quaſi per quædam oſtia & per quoſdam vectes retinentur, ne cooperiant terram. Sed (vt ſupra diximus) fruſtra recurritur ad miraculum, quando poſſumus ſcripturam ſacram naturaliter ſaluare; immo Auguſt. in principio. 2. ſuper Gen. videtur multum inconueniens ſecun- Pſal. 32.

D dum ꝙ in operibus ſex dierum vbi inſtituta eſt natura, recurramus ad miraculum cõtra naturam. Conſtat autem ꝙ aqua & omne humidum eſt male terminabile termino proprio: naturale eſt enim ꝙ aqua deſcendat & tendat ad infima. Si ergo aqua eſſet ſic congregata in modum cuiuſdam acerui, & eſſet ſic altior terra, contra naturam teneretur ꝙ non cooperiretur terra, et ꝙ contra naturam eſſet aliquid perpetuum: ſed ꝙ ſemper ſic teneatur aqua cõtra naturam ſuam, videtur inconueniens, quia ſecundum omnes doctores Deus ſic adminiſtrat entia vt eorum proprios curſus agere ſinat. Ad tempus tamen quandoq; ea à ſuis curſibus ſuſpendit, ita ꝙ virtute diuina ignis ardens non calefacit, ſicut quñ protecti fuerunt tres Pueri in medio ignis. & ad tempus, quñ filij Iſrael ingreſſi ſunt per medium maris, & erant aquæ quaſi murus ad dextram eorum & leuam, vt dicitur Exo-

di. 14. ſed ꝙ ſemper et perpetuo ſic teneantur aquæ et con- A
tra naturam aliquid ſit perpetuum (vt videtur) non decet
II. diuinam ſapientiam. Propter hoc eſt ſecundus dicendi mo-
dus, ꝙ congregatio aquarum non fuit niſi quædam inſpiſſa-
tio: quia aquæ primitus raræ & nebuloſæ occupabant ma-
gnum locum, poſtea inſpiſſatæ occupauerunt minorem lo-
cum. Hoc eſt ergo quod ait Beda, ꝙ credi poteſt primarias
aquas rariores fuiſſe, quæ ſicut nebula tegerent terram: ſed
congregatione eſſe factas ſpiſſas. Sed adhuc nõ videtur hoc
ſufficere: quia non creditur eſſe defraudatum elementum
aquæ, quin ſit decuplum ad elementum terræ, ſicut elemen-
tum aeris eſt decuplum ad elementum aquæ, cum ſecundum
1. Meteo. ca. 1 Philoſophum ex vno pugillo aquæ fiant decem aeris: ſed ꝙ
aqua ſit decupla ad terram & non cooperiat terram, videa-
tur inconueniens. Ideo (vt ſupra diximus) ad hanc verita-
tem declarandam, quomodo. ſ. congregatæ ſunt aquæ et ap- B
paruit arida, parat difficultatem ipſe aer, cui immixta erat
aqua, & maxime ſi accipiatur pro firmamẽto interſtitium
aeris: ſed hoc in principio huius capituli ſatis eſt declaratũ.
Parat ſecundò difficultatem ipſa aqua quomodo ſit cõgre-
gata. Parat & tertio difficultatem ipſa arida quomodo po-
III. tuit apparere. Propter hoc eſt tertius modus dicendi de con-
gregatione aquarum, vt ex hoc etiam ſoluatur difficultas de
apparitione terræ, vt dicamus ꝙ aqua non ſolum fuit cõgre-
gata per alterationem vt quia fuit inſpiſſata quod ſine alte-
ratione fieri non potuit, ſed etiam fuit congregata ſecundũ
receptionem quia fuit tota recepta in concauitatibus terræ,
quæ ſunt tantæ, ꝙ aquæ ſic receptæ non poſſent cooperire
terram. Hoc eſt ergo quod Beda ait, exponens illud verbum,
Congregentur aquæ &c. quod potuit fieri vt terra ſubſi-
dens partes concauas præberet, quibus fluentes aquas reci- C
peret. Quæ autem ſunt illæ concauæ partes terræ, & quo-
modo elementum aquæ nõ eſt defraudatum, quia debet eſſe
circa decuplum ꝗ̃ terra, & quomodo ſunt intelligendæ au-
thoritates ſcripturæ ꝙ aquæ maris ſunt congregatæ quaſi
in vtre, & quomodo Deus poſuit oſtia & vectes ne ma-
re tranſiret fines ſuos, in ſequentibus capitulis intendimus
declarare. In præſenti autem capitulo ſcire ſufficiat, quòd
aquæ fuerunt dupliciter congregatæ, videlicet, per altera-
tionem quia inſpiſſatæ, & per receptionem ſiue per localẽ
motionem quia in concauitatibus terræ receptæ, & ad illas
concauitates fluxere et localiter perrexerũt, vt ex tunc poſ-
ſet arida, id eſt, illa pars terræ quæ dicitur arida & quæ eſt
habitabilis, apparere.

CAPVT XXV. D

Quomodo ſine defraudatione elementorum ſaluare poſſumus naturaliter, quòd aqua non cooperit totam terram.

VIDETVR iſtud capitulum
poſtulare ꝙ nos tractemus de
proportionibus elementorum,
quibus ſcitis inueſtigare pote-
rimus, quare aqua etiam na-
turaliter non cooperuit to-
tam terram. Poſſumus autem
aſſignare quatuor proportio-
nes inter elementa, iuxta illud Boetij,

A Tu numeris elementa ligas vt frigora flammis, Lib. 3. de cõſ.
Arida conueniant liquidis, &c. met. 9.

Deus enim ligat, id eſt conneſtit elementa numeris, id eſt,
proportionibus, vt frigora, id eſt, elementa frigida conueniãt Aegid. contra
flammis, id eſt, elementis calidis: & humida conueniant ſic- excmp. cap. 5.
cis, vt aer qui eſt calidus conueniat aquæ quæ eſt frigida:
& aqua quæ eſt humida conueniat terræ quæ eſt ſicca. &
aer qui eſt humidus conueniat igni qui eſt ſiccus. Has autem
proportiones & has conuenientias poſſumus (vt prædixi-
mus) quadrupliciter tangere, vt ſit vna proportio ſecũdum
quantitatem materiæ, alia ſecundum conuenientiam quali-
tatis, tertia ſecundum aliqualem æqualitatem virtutis, quar-
ta ſecundum viciſſitudinem generationis. Erit itaq; propor- I.
tio in elementis ſecundum quantitatem materiæ: credimus
quidem ꝙ tantum ſit de materia in vno elemento quantum
B in alio. Verùm quia continue elementa generantur & cor-
rumpuntur ex ſeinuicem, non oportet ꝙ iſtud tantum de ma-
teria ſemper contineatur ſecundum eſſe punctale, ſed ſuffi-
cit ipſum continuari ſecundum notabilem exceſſum: & quia
vnum elementum eſt rarius alio, neceſſe eſt vnum elemen-
tum plus occupare de loco ꝗ̃ aliud, & ex hoc ꝙ vnum ele-
mentum eſt rarius & formalius alio, eſt & cõtinens aliud.
Credimus enim ꝙ aer ſit in decuplo rarior aqua, iuxta il-
lud Philoſophi, ꝙ ex vno pugillo aquæ fiunt decem aeris: et 1. Meteor. c. 1
quia (vt diximus) elementa proportionantur ſecundũ quan-
titatem materiæ, ſi tantũ de materia in aere propter ſui ra-
ritatem occupat decies tantũ quantũ in aqua, dicemus ſphæ-
ram aeris eſſe decuplam ad ſphæram aquæ. ſic etiam quia
credimus ignem eſſe in decuplo rariorẽ aere, dicemus ſphæ-
ram ignis eſſe decuplam ad ſphæram aeris. ſic forte diceret
C aliquis ſphæram aquæ eſſe decuplam ad ſphærã terræ, ſed
de hoc in hoc capitulo tractabitur. Secunda proportio ele- II.
mentorum eſt ſecundum conuenientiam qualitatis. non ſunt
enim duo elementa ſibi inuicem cohærentia et approximã-
tia quæ non conueniant in aliqua qualitate: vt ſi ignis cohæ-
ret aeri & eſt proximus aeri, conuenit cum aere in calidi-
tate: differt autem in ſiccitate, quia ignis eſt ſiccus, aer
autem eſt humidus: & ſi aer cohæret aquæ et eſt proximus
aquæ, conuenit cum aqua in humiditate: differt autem in ca-
liditate, quia aer eſt calidus, & aqua frigida. Eodem etiam
modo ſi aqua cohæret terræ, & eſt proxima terræ, conue-
nit cum terra in frigiditate: differt autem in humiditate, quia
aqua eſt humida, & terra ſicca. Non ſunt ergo duo elemẽ-
ta proxima, quæ non differant in vna qualitate & conue-
niant in alia, ratione cuius eſt quædã proportio inter ipſa.
D Tertia proportio inter elementa eſt ſecundum aliqualem III.
æqualitatem virtutis. nam & ſi vnum elementũ eſt virtuo-
ſius & actiuius alio, non tamen ſunt duo elementa proxi-
ma, quorum vnũ ſit tanto actiuius & tanto virtuoſius alio,
ꝙ poſſet ipſum conſumere, ſed ſemper reſeruantur in ſua
proportione. ideo inter quælibet elemẽta proxima eſt quæ-
dam æqualitas virtutis, vt vnum non conſumat aliud, ſed in
ſua proportione permaneant. Ad hanc autem æqualitatem
virtutis vt vnum elementum non conſumat aliud, tria cõcur-
runt, videlicet, duæ primæ proportiones, et ſupercœleſtia cor-
pora. Nam cum prima proportio talis fuerit ſecundum æ-
qualitatem materiæ, ſecunda vero ſecundum cõuenientiam
qualitatis, ex quo elementa ſunt æquata in materia, & non
ſunt duo elementa proxima quæ non conueniant in aliqua
qualitate, conſequens eſt ꝙ æquatio in materia; & conue-

nientia

nientia in aliqua qualitate, teneant ipſa elementa proxima agentia & patientia adinuicem, vt vnum non conſumat aliud, ſed conſeruentur in ſua proportione. Tertium autem faciens ad hoc, eſt ſupercœleſte corpus, vbi ſaltem effectiuè & virtualiter aliqua ſigna vel aliquæ ſtellæ & aliqui planetæ ſunt calidi, aliqui frigidi, aliqui humidi, & aliqui ſicci: & aliqui dominantur in vna parte, aliqui in alia: aliqui vno tempore, aliqui alio, & ſic circulariter, ſicut apparet; quia cœleſte corpus circulariter vertitur. ideo ſi in vna parte dominantur calida propter ſigna cœleſtia, in alia parte dominantur frigida, in vna parte dominantur humida, in alia ſicca: & ſunt vno tempore hæc, in alio illa: & ſic circulariter ſemper cœleſtia corpora in hac parte vel in hoc tempore influendo elementis ipſis in alia parte & in alio tempore aliis, ſemper fit

IIII. *reſeruatio elemẽtorum ſecundum ſe, vt totũ vnum non corrumpatur ab alio. Quarta proportio elementorum eſt ſecundum viciſſitudinem generationis, vt ſi in hac parte aer inſpiſſatur & fit inde aqua, in alia parte aqua rarefit & fit inde aer. Credimus enĩ ꝙ in illa parte vbi Sol tranſit diametraliter ſupra mare, propter nimiã caliditatem radiorum ſolarium, multum de aqua rareſiat & conuertatur in aerẽ, vt ex hoc mare reſtringatur, et ſe retrahat: ſic et ſub Aquilone & ſub ſtella nautica vbi eſt tanta frigiditas, multum de aere inſpiſſatur et conuertitur in aquã, vt ex hoc aquæ maris dilatetur et fluat. & ſic viciſſim aer generatur ex aqua & econuerſo: et quia iſta ſunt omni die, quotidie fit fluxus & refluxus maris, & potiſſimè in illis maribus, in quibus ex aqua matrice, ſiue ex magno mari, magis fit diminutio, & augmentatio naturæ aquarũ. Hæc omnia quidem narrauimus nõ propter elementa alia, ſed ꝑꝑ aquam et terrã, de quibus volumus in hoc capitulo pertractare. Direximus quidem ſermonem noſtrum ad omnia elementa, vt magis cõgnoſcat intellectus noſter verificari de aqua & terra, quæ verificãtur de omnibus elementis. Aqua itaq; & terra ſunt æquata ſecundum materiam, ſicut alia elementa, & conueniunt in aliqua qualitate, & in aliqua æqualitate virtutis, & potiſſimè vt vnum non poſſit omnino ſuperare aliud, ſed ſemper manent & manebunt in ſua proportione: & ſi eſt generatio & corruptio inter ea, vt ſi in vna parte vel in vno tempore augmentatur aqua, in alia parte vel in alio tempore augmentabitur terra, vt (ſicut prædiximus) in ſua proportione permaneant. Aduertendum autẽ quòd licet aſſignauerimus quatuor proportiones ſiue quatuor cõuenientias inter omnia elementa, quia nulla ſunt elementa proxima quæ non conueniant in æqualitate materiæ, in aſſimilatione alicuius qualitatis, in aliquali æqualitate virtutis & potentiæ, & in reciproca & mutua communicatione:*

V. *poſſumus tamen quintam proportionem aſſignare inter aquam & terram quantum ad vnitatem ſphæræ terræ, vt dicamus quòd licet elemẽtum ſuperius faciat ſuam ſphæram, & circundet totum elementum inferius, vt licet ignis faciat ſuam ſphæram & circũdat totam terram, aqua tamen & terra faciunt quaſi vnam ſphæram. Imaginabimur quidem quòd terra habet ſuam formam rotundam, ſuper hanc autem formam rotundam eſt vna magna gibboſitas alta & eleuata: & in hac gibboſitate etiam in forma hac rotunda terræ ſunt multi montes & multæ gibboſitates & concauitates: ipſa quidem gibboſitas propter ſui altitudinem & eleuationem remanet arida, vt aqua nõ poſſit cooperire totum ſpatium terræ habitabilis, quæ quaſi continet quartam partem terræ: in hac autem terra habitabili propter ſuas aliquas concauitates ſunt flumina fluentia ad mare, & ſunt brachia maris: matrix autem aqua vel magnum mare facit vnam ſphæram cum gibboſitate terræ, vt patet ſi circumſcribatur figura. His itaq; prælibatis, dicemus, quòd elementum aquæ non defraudatur ſua quantitate: nam dato quòd aqua eſſet decupla maior quàm terra, ſicut aer eſt decuplus quàm aqua, & ignis decuplus quàm aer, non tamen propter hoc aqua cooperiret terram habitabilem, nam gibboſitas terræ quæ eſt terra habitabilis, eſt plus quàm quarta pars terræ: ſed quod dicitur habitari minus de terra quàm quarta pars, hoc eſt quia aqua aliquid cooperit de illa gibboſitate. Conſtat autem quòd quarta pars ſphæræ tenet medietatem diametri: nam ſi diuidatur ſphæra in quatuor partes, cuilibet quartæ reſpondebit medietas diametri. Gibboſitas ergo terræ, quæ eſt aliquid plus quàm quarta pars, eleuatur vel poteſt eleuari aliquantulum plus quàm medietas diametri terræ eleuetur, quod eſt quaſi per octauam partem plus, ita gibboſitas terræ eleuetur ſuper terram per medietatem diametri, & quaſi per octauam partem: quo poſito diameter aquæ erit duplus ad diametrum terræ, & continebit vlterius quartam partẽ: nam aqua faciens vnam ſphæram cum gibboſitate, tantum erit eleuata circa terram, quantum eleuatur gibboſitas terræ: & quia gibboſitas terræ continet medietatem diametri, & octauam partem, aqua ex vna parte ſuperabit diametrum terræ per medietatem diametri, & octauam partem: itaq; diameter aquæ bis continebit totum diametrum terræ & & bis octauam partem, quæ omnia coniuncta ſimul faciẽt bis diametrum terræ, & quartam partem, quæ multiplicata cubicè, reſultabunt inde vndecim & aliquid vl trã: tota ergo ſphæra tam aquæ quàm terræ erit vndecies forma terræ & aliquid amplius: ſubtracta ergo inde vndecima parte propter formam terræ, & illo aliquo modo amplius propter gibboſitatem terræ, remanebit aqua decupla ad terram ſiue ad formam terræ. Secundum hoc ergo non defraudatur aqua à ſua quantitate, & ponendo in terra præfatam gibboſitatem, remanebit terra habitabilis diſcooperta aquis naturaliter, quia ſi aqua cooperiret illam, aſcenderet. Sed forte quæres, ſi aqua cum illa gibboſitate facit vnam ſphæram, & illa gibboſitas eleuatur ſuper terram per medietatem diametri & octauam partem, et ex hoc aqua vndiq; eleuabitur ſupra formam terræ tantum, et per conſequens diameter aquæ ex vtraq; parte vltra diametrum terræ continebit medietatem diametri & octauam partem, vel (ꝙ idem eſt) continebit bis diametrum terræ et quartam partem, quare oportebit hoc multiplicare cubicè, vt ſciatur tota quantitas ſphæræ? Ad quod dicimus eſſe in rotundis corporibus ſecundum diametros, quod & in quadratis ſecundum ſuperficiem. vt ſi eſſet aliqua area quæ in qualibet facie eſſet vnius palmi, & alia quæ in qualibet facie eſſet duorum palmorum, acciperemus cubitum binarij, & diceremus bis duo quatuor, bisq; quatuor octo, & concluderemus quòd area habens in qualibet facie duos palmos, contineret octo areas habentes in qualibet facie vnum palmum: ſic ſi eſſet aliqua ſphæra cuius diameter eſſet duplex ad alium diametrum alterius ſphæræ, illa ſphæra contineret octo de illis: quare ſi diameter aquæ continet bis diametrum*

Maris fluxus et refluxus.

A terræ et quartam partem, quia duo & quarta multiplicata cubicè faciunt vndecim & aliquid amplius, habebunt ſe aqua & terra ſecundum proportionem prædictam, & erit aqua decupla ad terram, & tamen non cooperiret terram totam. Aduertendū autem q dixamus gibboſitatem terræ ſe prætendere ſuper terram per medietatē diametri & octauam partem, & ex hoc concluſimus quòd diameter aquæ facientis vnam ſphæram cum gibboſitate terræ, eſt bis diameter terræ & quarta pars, vt ex hoc concluderemus terram eſſe vndecimam partem illius ſphæræ, & aquam eſſe decem partes, vt ex hoc ſaluaremus aquam eſſe decuplam ad terram, & non cooperire totam terram: quòd ſi ratio huius non eſt punctaliter facta, põt quis ponere gibboſitatem terræ aliquid plus vel aliquid minus, et ſic ſaluare punctaliter proportionem. Aduertendum etiam q dicet

B aliquis, & ſatis rationabiliter, q nõ oportet aquam eſſe decuplam ad terrã, quia terra nõ eſt tãtū denſior aqua quãtum aqua aere, quia ſi aer eſt decuplus ad aquam, eſt, quia eſt tanto rarior aqua q vnus pugillus aquæ facit decem aeris. Aduertendum etiam nos non deſcripſiſſe montes tã in forma terræ q̃ in gibboſitate terræ q ibi ſint vbi eos deſcripſimus, ac ſi vellemus deſcribere Mappãmundi: ſed ſolum hoc fecimus ad oſtẽdendum q tam in forma terræ quàm in gibboſitate eius ſunt mõtes. Quot autem ſint huiuſmodi montes & vbi ſint ſituati, relinquimus deſcribentibus Mappam mundi. Eodem autem modo in ipſa gibboſitate terræ vel in ipſa terra habitabili deſcripſimus brachia maris & flumina, non q ita ſint ſituata ſicut ea deſcripſimus, ſed ad oſtendendum q ſicut circa formam terræ ſunt aquæ matrices et magnum mare deſcribens cum gibboſitate terræ ſphæram

C vnam: ſic in ipſa gibboſitate terræ vel in ipſa terra habitabili ſunt brachia maris & flumina.

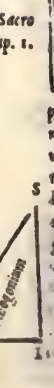
CAPVT XXVI.

Quomodo mare eſt altius nobis, & quomodo Deus ipſum uectibus & oſtijs clauſit, & terminauit.

NE VIDEAMVR omnino deſpicere dicta doctorū dicentium mare habere altitudinem ſupra nos, volumus oſtendere quomodo hoc verificari poſſit. Senſibiliter enim

D videmus q ſi ſumus in portu videmus ibi nauem quã longe exiſtentem diſcedentem à portu videre non poſſumus. Illi etiam qui ſunt in naui aliquã non vident terram, qui ſi aſcendant arborẽ nauis, forte eam viderent: multotiens quidem exiſtens in arbore nauis videt terram, quam non videt in naui: ſed conſtat longiorem eſſe lineam à ſummitate arboris ad terrã, quam a terra ad infimam partem illius arboris, quia ſi deſcriberetur vnus triangulus cuius vnum latus eſſet arbor nauis, aliud latus linea à terra vſq; ad infimam partem illius arboris, tertium autem latus eſſet à ſummitate arboris vſq; ad terram: linea procedens à ſummitate, eſſet maior, quia eẽt oppoſita angulo recto. longinquitas ergo non eſſet cauſa, quare oculus in naui non videt terram, quam oculus videt in ſummitate arboris.

Ioan. de Sacro Buſto cap. 1.

A erit ita q̃ cauſa, quia aqua maris ſe interponit inter nauem, & terram. Scendū ergo q oportet nos ponere mare et omnem aquam habere aliquam gibboſitatem. quia nunquã res plana ſecundum totam planiciem poteſt diſtare æqualiter à rotundo. Cum ergo cœlum ſit rotundum, oportet aliquam rotunditatem aquam habere, vt poſſit æqualiter diſtare à cœlo, quia ſi eſſet plana in extremitatibus ſuis, magis appropinquaret cœlo quàm in medio: & quia extrema illius aquæ quæ ponitur plana eſſent altiora quia eſſent cœlo propinquiora, deſcenderent verſus medium, & facerent ibi aliquam gibboſitatem: & non ſolū in mari vbi eſt tanta aqua, ſed etiam ſi in ipſo cypho vel in quocũq; vaſe ponatur aqua (ſiue impleatur vas illud ſiue non) ſemper gibboſitatem facit, aliter enim aqua circa latera vaſis ꝓpinquior eſſet cœlo q̃ in medio, & tunc aqua circa latera quia altior, deſcē

B deret ad medium, & faceret gibboſitatem in medio. mare itaq; eſt gibboſum, & habet altitudinem reſpectu noſtri, quia interponit ſe inter nos & naues quæ ſunt in ipſo: ſed reſpectu vniuerſi habet æqualitatem, vel habet eſſe infimum reſpectu terræ habitabilis: nam cum omnia flumina tendãt ad mare, et aqua nunquàm naturaliter tendat ad ſuperius ſed ſemper ad inferius, mare erit inferius quàm terra. Vpſo, quomodo mare reſpectu noſtri poteſt habere aliquam altitudinem ratione ſuæ gibboſitatis, reſpectu tamen vniuerſi facit vnam ſphæram cum gibboſitate terræ ſiue cum terra habitabili, immo habet quandam inferioritatē reſpectu eius: reſtat videre, quare ſcriptura dicat q Deus concluſit mare Iob. 38. oſtijs, & poſuit vectem, ne tranſiret fines ſuos, & congregauit Pſal. 32. ſicut in vtre aquas maris: cum enim mare non poſſit co Prouerb. 8. operire terram habitabilem niſi aſcenderet, non oportet ibi

C ponere oſtia, nec vectem, nec alios terminos, cū contra eius naturam ſit aſcendere. Ad hoc autem poteſt dupliciter reſponderi, vt ſit vna reſponſio ex gibboſitate maris, alia vero ex actione maris. Congregatæ ſunt quidem aquæ quaſi in vtre propter gibboſitatem eius: eo enim ipſo quòd Deus dedit mari naturam grauem, concluſit ipſum oſtijs, & poſuit ſibi terminos, & conſtituit circa eum quaſi vectem, ne ampliaret ſe dimittendo ſuam gibboſitatem & accipiendo planiciem. Conſtat autem quòd tanta aqua quanta eſt aqua maris, ſi eſſet plana ſicut eſt gibboſa, maiorem locum occuparet quàm modo occupet. Legem itaq; Deus poſuit aquis, ne dilatarent ſe per planiciem, ſed conſtringerent & congregarent ſe per gibboſitatem: quam legem acceperunt, accipiendo naturam grauis. Nam cum ad naturam grauis pertineat recedere à cœlo quantum poteſt, oportet

D aquam habere gibboſitatem, vt ex omni ſui parte poſſit æqualiter fugere cœlum. Illa tamen gibboſitas eſt pars magni circuli; vt ſi poneretur pes circini immobilis in centro terræ, & alius pes in aqua maris vel in quacunq; aqua, illam gibboſitatem haberet aqua illa, quam deſcriberet ille circinus: & quia rotundum (ſi ſit magnum) minus habet de circuitate, ideo aqua in vaſe vel in flumine vel in mare quantumcunq; videatur plana, ſemper gibboſitatem habet. In mari tamen magis apparet gibboſa, quàm in flumine vel in vaſe: nam qui videret totum circulum rotūdum, vel medietatem eius, vel etiam quartam partem, non dubitaret de curuitate eius: ſed ita modicum poſſet accipi de circulo vel de ſphæra, quòd oculus non apprehenderet curuitatem eius, quia in modico gibboſo magis decipimur, quàm in multo, propter quòd magis

dc. ɥ;inur

decipimur de gibboſitate fluminis quàm maris. Secunda via
ad hoc idem poteſt ſumi ex actione maris. Nam ſi mare
ſemper ſuſciperet flumina, & ſemper infrigidaret aerem
circa ſe, & conuerteret ipſum in aquam, forte creſceret tan
tum ꝙ cooperiret totam terram; ſed Deus limitauit iſtam
actionem maris, & iſtam ſuſceptionem eius, vt ſicut creſcit
in partibus frigidis conuertendo aerem ad ſe, ſic diminuitur
per actionem Solis, qui cum tranſit diametraliter ſuꝑ ma-
re, multum de aqua maris facit euaporare: & ſicut creſcit
mare ſuſcipiendo flumina, ita diminuitur madefaciendo ter
ram: itaq; omnia flumina intrant mare, & mare non re-
dundat, quia ſicut ſuſcipit mare flumina à terra vnde aug-
mentatur, ita inebriat terram vnde diminuitur: & ex iſta
mutua datione & receptione ſicut recipit a terra, ſic dat ter
ræ: & ſicut ex nimio frigore mare conuertit aerem ad ſe,
& generatur inde aqua, ſic ex nimio calore Solis fit mul-
ta euaporatio a mari, et generatur inde aer. Clauditur itaq;
mare quaſi quibuſdam oſtijs, & poſuit Deus circa mare
quaſi vectem & terminos, ne tantum creſcat quód tranſeat
fines ſuos.

CAPVT XXVII.

Quomodo terra fundata eſt ſuper aquas, & quis eſt ille locus vnus ubi congregatæ ſunt aquæ ut appareat arida, & quomodo congregationes aquarum appellantur Maria.

FORTE videretur alicui
contradictiones quaſdã con
tinere ſcripturas ſacras, ſe-
cundum quas terra fundata
eſt ſuper aquas: videtur er-
go ꝙ terra ſupernatet aq;,
id autem quod ſupernatat
alteri ſemper apparet ſuꝑ
illud, non ergo oportuit a-
quas congregari vt appareret arida, ideſt, terra. Aduerten-
dum ergo ꝙ terra non dicitur fundata ſuper aquas ꝙ ſu-
Cap. 1. pernatet aquis. Vnde Auguſt. 2. ſuper Gene. ad literam cir
ca principium ait, Quo circa nec ad literam quiſquàm põe
Pſal. 135. ſic intelligere quod dictum eſt. Fundauit terrã ſuper aquas:
vt aquarum pondus terreno ponderi ſupportando naturali
ordine quaſi ſubiectum eſſe arbitretur. Tripliciter itaq; po
teſt intelligi ſecundum Auguſtinum, Terram fundatam eſſe
ſuper aquam. Primo myſticè: ſic enim iacet textus Prophe-
tæ, Qui fecit cœlos in intellectu, qui fundauit terram ſuper
aquas. Cœlos igitur, ideſt, ſapientes fecit in intellectu, quia
fecit vt vigerent intellectu, et ſapientia: terram autem, ideſt,
ſimplices fundauit ſuꝑ aquas baptiſmales, vnde habent fir-
mitatem. Secundo poteſt intelligi quo ad ſenſum literalem,
& hoc dupliciter. Primo, quia aliquæ partes terræ ſunt al
tiores aquis. terra ergo fundata eſt ſuper aquas, qa ex fun-
damento ſuo habet aliquas partes altiores aquis. Alio quidẽ
mõ exponit terrã fundatã eſſe ſuper aquas. i. vltra aquas,
& pluſq; aquæ, quia eſt ſolidior q̃ aquæ: illa. n. domus fun
data eſt ſuper alia, quæ eſt ſolidior et firmior illa. Hæc aũt
expoſitio literalis ꝙ terra fundata eſt ſuper aquas quia eſt
firmior & ſolidior aquis, potiſſime habet veritatem, qa iſtã
ſoliditatem & firmitatem non põt habere terra niſi per a-
quas, vt quia eſt conglutinata per humidum aqueum: ipſum
A enim humidum per ſe non eſt ſtabile, quia non eſt bene ter-
minabile termino proprio: & ipſum ſiccum ſine humido to
tum eſt diſſolutum, & totum eſt puluis, conglutinatũ autem
ſiccum per humidum fit ſtabile & ſolidum. Terra ergo fun
data eſt ſuper aquas non quantum ad natationem, ſed quan
tum ad admixtionẽ, quia admixta aquis dicitur ex hoc ha-
bere quoddã fundamentum, qa habet inde quandã ſoliditatẽ
& firmitatẽ. Concludamus ergo, et dicamus, ꝙ quãtum ad
natationem terra non eſt fundata ſuper aquas ꝙ aquæ ſup-
portent eam, ſed hoc mõ fundata eſt ſuper ſtabilitatẽ ſuam,
vt nõ inclinetur in ſeculũ ſeculi, vt dicit ſcriptura. Eo. n. ip- Pſal. 103.
ſo ꝙ terra habet grauitatem ſuꝑ omnia alia elemẽta, eſt in
centro et in medio: et eſt longior a cœlo q̃ aliquod aliud ele
mentum: ergo ex ſtabilitate ſua. i. ex grauitate ſua competit
ſibi ille locus, vt nõ declinet ab illo in ſeculũ ſeculi, ſed ſem
B per in æternum ſtet. Ex hoc quidem põt intelligi ſcriptura
alia quæ dicit, ꝙ terra fundata eſt ſuper nihil: quia nihil eſt Eccl. 1.a
aliud à terra quod ſuſtineat terrã, ſed de ſe cõpetit terræ
locus quẽ habet terra. Cum ergo dicebatur ſupra ꝙ ſi terra
fundata eſt ſuper aquas, ſupernatat aquas, et ſemper appa-
ret viſibilis ſuꝑ aquas, et non oportebat aquas congregare,
vt appareret arida: patet ꝙ non ex ſuꝑnatatiõe, ſed ex ad-
mixtiõe ad aquas dicitur terra fundata ſuper aquas: habet
tamen ſuum intellectum, quare congregatæ ſunt aquæ, &
quõ apparuit arida, vt infra patebit. Viſo, quõ terra funda-
ta eſt ſuꝑ aquas, volumus declarare quis eſt ille locus vnus,
vbi congregatæ ſunt aquæ, vt appareret arida. Dicemus er Locus cõgre-
go ꝙ ille locus vnus eſt inter aerẽ et terrã: nam aquæ quan gationis aqua-
tum ad ſuꝑnatationem ſunt leuiores terra & grauiores ae- rum.
re, aſcendũt. n. a terra & deſcendunt ab aere: ſi. n. terra po
C natur ſuꝑ aquis, terra ibit inferius, & aqua remanebit ſupe
rius, vt ex hoc dicatur aqua aſcendere à terra, vel (qđ idẽ
eſt) aer aſcendit ab eis: ergo vnus competit locus aquis me-
dius inter terram, à qua aſcendunt, & aerem, à quo deſcen
dunt. Et ſi quæratur, quõ vocatur locus ille? Dicemus ꝙ cõ-
nomine vocatur Oceanũ, vbi eſſe dicitur magnum mare. Et
ſi quæratur vlterius, ſi aquæ aſcendunt à terra, & deſcen-
dunt ab aere, & ſunt mediæ inter terram & aerem, quare
non cooperiunt terrã totam? Hoc eſt (vt patet per habita)
propter gibboſitatẽ quam habet terra, quã gibboſitatem de-
dit ei Deus, vt hoĩes & animalia reſpirantia poſſent habi-
tare ĩ ipſa: et qa illa gibboſitas eſt altior alia reliqua terra,
totum illud ſpacium circa terrã vſq; ad ſummitatẽ gibboſi-
tatis, põt dici quædã concauitas: & quia ibi habent eſſe a-
quæ matrices, & ibi habet eſſe mare magnum: cõgregatio-
D nes aquarum quæ appellantur maria vel quæ appellantur
magnum mare, dicuntur eſſe receptæ in concauitate terræ:
ita tamen ꝙ non cooperiunt terrã totam, quia nõ cooperiũt
ſummitatẽ gibboſitatis terræ, vbi eſt terra habitabilis. Opor
tuit ergo aquas congregari vt appareret arida, quia aquæ
prius raræ & nebuloſæ occupabant tantum locũ, ꝙ etiam
ſummitas gibboſitatis terræ non poterat apparere. Sed quia
aquæ fuerunt congregatæ. i. inſpiſſatæ: & occupantes mi-
norem locum, ſummitas gibboſitatis terræ quæ eſt terra ha
bitabilis & eſt terra arida nõ cooperta aquis, incepit appa
rere. His aũt prælibatis volumus declarare, quare cõgrega-
tiones aquarũ vocatæ ſunt Maria in plurali. quod põt dupli
citer declarari, primo rõne pluralitatis brachiorũ, ſecundo
rõne facilis diuiſionis aquarũ. Propter primum ſciendum ꝙ
imaginatur Pſalmiſta congregationes mariũ quaſi in vtre.

ſi enim eſſet vter habens collum & bracchia in ſimilitudinem crurium, & eſſet plenum vſq; ad ſummum, tunc in cruribus & in collo vtris eſſent deriuationes aquarum: ſic magnum mare quod dicitur Oceanum, eſt quaſi corpus iſtius vtris: bracchia vero maris quæ procedunt per noſtram terram habitabilem, dicuntur quaſi collum & crura iſtius vtris: & quia magnum mare habet plura talia bracchia, ideo illæ congregationes aquarum pluraliter appellatæ ſunt maria. Secunda via ad hoc idem poteſt ſumi ex facilitate diuiſionis: nam quia aqua faciliter diuiditur, & de facili vna aqua poteſt fieri multæ aquæ, & etiam quia poſſunt de facili congregari & fieri vna aqua, ideo indifferenter in numero plurali & ſingulari, & de aliquo loco vbi eſt aqua, poſſumus indifferenter dicere ſingulariter, Hic eſt multa aqua: & pluraliter, Hic ſunt multæ aquæ: illæ atq; congregationes aquarum indifferenter poſſunt dici ſingulariter mare, & pluraliter maria.

Nunc etiam à terris propinquis Oceanus denominatur, vt apud Britanniã dicitur Britannicus, apud Gados Gadicanus, apud Indiam Indicus.

CAPVT XXVIII.

Quòd ſecundum communem Sanctorum ſententiam plantæ fuerunt productæ tertia die, quia hoc concordat magis Textui ſcripturæ ſacræ, & ex hoc difficultates difficiles enarrantur.

DICIMVS autem ſecundum communem Sanctorum ſententiã tertia die fuiſſe plantas productas: vel fuiſſe productas ea die, quando dixit Deus, Congregentur aquæ &c. ad differentiã Auguſt. diſcordantis in hac parte à communi Sanctorum ſententia. Dicunt quidem ſancti communiter ea die congregatas fuiſſe aquas, & apparuiſſe aridam, & productas fuiſſe arbores & plantas, quantum ad ſuum perfectum eſſe, cum folijs et fructibus. Vnde gloſſa interlinearis (& eſt Bedæ) ſuper illo verbo, Germinet terra, &c. dicit ꝙ omnia creata ſunt perfecta, et arbores creatæ ſunt perfectæ cum folijs & fructibus. Augu. autem cum dixit Deus, Congregentur aquæ, & poſtea cũ ſubdit, Germinet terra, vult arbores factas eſſe non ſecundum ſe, ſed ſecundum rationes ſeminales, & prout habent eſſe in terra cauſaliter. Tunc enim cum dixit Deus, Germinet terra, ſecundum ipſum non fuerunt productæ arbores & plantæ, ſed tunc accepit terra vim & virtutem producendi arbores & plantas: quod probat per textum Geneſeos, dicentis, Iſtæ ſunt generationes cæli & terræ, quando creatæ ſunt, in die quo fecit dominus Deus cælum et terrã, et omne virgultum agri antequàm oriretur in terra, omnemq; herbam regionis prius ꝙ germinaret. Sed non poteſt intelligi (vt videtur) virgultum factum antequàm oriatur in terra, niſi intelligatur cauſaliter factum, & non in ſe: & (vt videtur) non poteſt intelligi herba regionis producta prius ꝙ germinaret terra, niſi intelligatur producta cauſaliter, & non in ſe. Hoc eſt ergo quod dicit Auguſtinus. 5. ſuper Gene. quòd cauſaliter tunc dictum eſt produxiſſe terram, herbam, et lignum, id eſt, producendi accepiſſe virtutem. Et ſubdit, ꝙ in ea iam quippe tanquàm in radicibus (vt ita dixerim) facta erant. Cum ergo congregatæ fuerunt aquæ, productæ fuerunt arbores, non in ſe, ſed in quadam radice cauſali, prout terra radicaliter accepit virtutem & cauſam producendi plantas & arbores. Dicemus ergo quòd terra non produxit herbas & arbores ſecundum rationes ſeminales, niſi prout res ſunt ſubiectæ agentibus naturalibus. Hæ autem rationes ſeminales ſunt in plantis tripliciter, vt communiter ponitur, videlicet, in radicibus, ramis, & ſeminibus: ſicut videmus in vite, quia ſi plantetur vitis cum radice, germinat: & ſi plantetur ramus vitis ſine radice germinat: et ſi grana quæ ſunt in vitibus ſiue ſemina commendentur terræ, germinantur inde vites. ergo antequàm eſſent arbores, non erant rami, nec radices, nec ſemina arborum. vnde poterat terra accipere virtutem generandi & producendi ipſa. Sed dices magnam eſſe differentiam inter generationem animalium & plantarum: quia in generatione animalium ſic ſunt determinatæ origines, vt non ſit niſi vnus modus communicandi naturam in huiuſmodi natura: & inde eſt ꝙ nata ex putrefactione non naſcuntur ex ſemine: inde eſt etiam quòd nullum animal natum ex putrefactione, generat. Et ſi dicatur ꝙ mures naſcuntur ex putrefactione & ex ſemine. Dicemus cum Commentatore ꝙ iſti & illi non ſunt eiuſdem ſpeciei: ſed mures nati ex putrefactione nunquàm generãt, et mures nati ex coitu nunquàm naſcuntur ex putrefactione. Patet enim diuerſos eſſe hos ab illis, quia mures nati ex coitu ſunt magni & habent pilos groſſos, nati autem ex putrefactione ſunt parui & nunquàm adæquantur illis et habent pilos imbecilles alios ab illis. Solus autem Deus prout placet ſibi poteſt facere hominem eiuſdem ſpeciei cũ alio homine de terra vel de quacũq; materia: ſed nunquàm natura poteſt facere duo animalia eiuſdem ſpeciei alio et alio modo genita, vt ꝙ vnum generetur ex putrefactione, et aliud ex coitu: immo adeò eſt determinatus iſte generationis modus in animalibus, ꝙ non ſolum animal natum ex putrefactione non generat, quia tunc natura eiuſdem animalis cõmunicaretur per putrefactionem & per coitum. ſed etiam nullum animal natum ex coniunctione diuerſorum animalium generat: in talibus quidem oẽs femellæ ſunt ſteriles, & omnes mares habent ſemina infecunda, vt quia mula generatur ex coniunctione diuerſorum, omnis mula eſt ſterilis, et nullus mulus generat, quia ſi generaret mulus, aut generaret mulum, aut generaret non mulum ſi generaret mulum, tunc mulus acciperet duplex eſſe, à mulo. ſ. & ab aſino: ſi vero generaret non mulum: tunc agens non aſſimilaret ſibi paſſum: & quia non eſt dare medium inter affirmationem & negationem, ſiue inter mulum & non mulum, concluditur ꝙ mulus generare non poſſit. ſic etiã concluditur ꝙ omnis mula eſt ſterilis: nec eſſet dicendũ ꝙ mulus ex mula generare non poſſit ſed ex alio animali generaret, quia ſi non generaret aſinus ex aſina, nunquàm generaret aſinus ex equa. Reuertamur ergo ad propoſitum & dicamus, ꝙ forte diceret aliquis ſic eſſe determinatum modum in generatione animalium, ſed nõ eſt ſic determinatus modus in generatione elementorum & in generatione plantarum: vt ignis non ſolum generatur ab igne, ſed etiam à motu, et ignis generatus à motu ita calefacit & generat ignem, ſicut alius ignis. Ita forte & herbæ non ſolum generantur ex radicibus vel ex ramuſculis ſiue ex ſeminibus ſimilium herbarum, ſed ex putrefactione: ex cæmento enim antiquato generãtur quædam herbæ quæ dicuntur rutæ, ex quarum ſeminibus generantur aliæ rutæ, vt manifeſtè videmus in antiquis parietibus

Marginalia: Beda. — Cap. 2. a — Cap. 4. — A — B — C — D — Auerr. 8. phy. cõ. 46. & 7. Met. 22. — Plinius lib. 8. cap. 44. inquit, Eſt in annalibus noſtris mulas peperiſſe ſæpe, verum prodigij loco habitum. Iulius tũ Obſequens tradit mulã Reate peperiſſe. L. Scipione, C. Lælio Coſs. Theophraſtus vulgò parere in Cappadocia tradit: ſed eſſe id animal ibi ſui gñis. Romæ item temporibus noſtris mula peperit.

bus

bus ex putrefactiõe cæmenti herbas rutas generari: ſic etiã dicunt aliqui, ꝙ ſi fimus ille vbi quieſcunt muſcæ facientes ibi immũditias ſuas, poneretur ſubter terram, ꝙ naſceretur inde menta. ergo à ſimili ex materia putri, terra poteſt accipere virtutem producendi herbas & plantas abſq; eo ꝙ eſſent tunc actu productæ, ſed poſtea in futurum producere eas. Sed non eſt veriſimile nec rationabile, immo eſt cõtra ea quæ ſenſibiliter videmus, oẽs. ſ. herbas & omnes arbores eſſe ita imperfectas ꝙ cum ſimili & ſine ſimili generari poſſint: quia videmus aliquas herbas & aliquas arbores ita ſe habere ꝙ nunquam ſiunt alicubi, niſi vel radices, vel vaſculi, vel ſemina earum portentur ibi. Has autem difficultates non incurrunt dicentes virtute diuina primas plantas & herbas eſſe productas, & poſtea per rationes ſeminales ex terra ſimilia ex eis ſimilibus procreatas, quantũ ad herbas & plantas perfectas: vel ex ſimilibus & non ſimilibus
B quantum ad herbas & plantas imperfectas: immo ea quæ ſunt facta in pœnitentiam hominis ſicut ſpinæ & tribuli à principio fuerunt producta, ſed non in pœnitentiã hominis, ſed propter peccatum eſt factum, vt eſſet ad hominis pœnitentiam: quare ſi imperfectæ plantæ vel arbores fuerunt primo productæ, multo magis fuerunt productæ perfectæ: etiam ſecundum ſe, non ſolum ſecũdum rationes ſeminales. Vnde ſuper illo verbo, Germinet terra &c dicit gloſſa, ꝙ quæritur de ſpinis & tribulis & de quibuſdam lignis infructuoſis, cur & quando creata ſunt (& ſubdit) ꝙ noĩe fructus quædam vtilitas deſignatur (& ait) ꝙ multæ vtilitates ſunt manifeſtæ vel occultæ omnium quæ terra radicitus alit (& ſubdit) ꝙ iſta prius & poſtea (ideſt, ante peccatum & poſt) naſcebantur, ſed prius non naſcebantur
Auguſt. 3. de Gene. ad lit. cap. 18. — C hominí ad laborem, ſed poſt, ſic. Et quædam gloſſa marginalis ſuper illo verbo, Spinas & tribulos germinabit terra, dicit ꝙ ſpinæ antea erant, ſed non vt laborem homini inferrent, ſed poſt peccatum fuerunt ad laborem & afflictionẽ.

CAPVT XXIX.

Quòd eodem die quo fuit diſcooperta terra & apparuit arida, decuit plantas eſſe productas.

POSSVMVS autem triplici via inueſtigare, ꝙ illo eodẽ die quo fuit diſcooperta terra et apparuit arida, decuit plantas eſſe pro-
D ductas. Prima quidem via ſumetur ex parte plantarum, ſecunda vt comparantur ad terram, tertia ex parte iſformitatis terræ. Propter primum ſciendum ꝙ poſſet aliquis credere, decere diuinam ſapientiam ꝙ in productione prius eſſent producta ſemina, & poſtea ex ſeminibus plantæ eſſent exortæ: nam ſecũdum ſapientes Philoſophos principia debent eſſe minima quantitate & maxima virtute, ideo in arboribus ſemẽ habet rationem principij, quia eſt modicum quantitate & magnũ virtute, cum ex paruo ſemine videamus conſurgere magnam arborem. Et hoc forte attendẽtes quidam, dixerunt plantes prius eſſe factas in ſeminibus ꝙ̃
Cap. 4. in ſeipſis: quam opinionem tangit Aug. 5. ſuper Gen. dicẽ.

A An in ipſa terra cauſaliter & rationaliter, ſicut in ſeminibus iam ſunt omnia antequàm euoluant quodammodo atq; explicent incrementa & ſpecies ſuas per numeros temporum? (& parũ infra.) An ideo antequàm exorta ſunt, facta ſunt, quia tunc exorta ſunt, cùm ſemina germinarint? Erit ergo iſte intellectus ſecundum hanc opinionem ſcripturæ ſacræ, ꝙ Deus fecit omne virgultum antequàm oriretur in terra, & omnem herbam prius quàm germinaret terra, quia iſta prius fuerunt facta in ſeminibus antequàm orirentur in terra, & poſt factionem ſeminum fuerunt exorta ex terra. Sed verba ſcripturæ ſacræ magis ſonant ꝙ à principio fuerunt ſemina ex arboribus, ꝙ̃ arbores ex ſeminibus: vtrumq; autem videmus modò: nã ex ſemine oritur arbor, & poſtea ſemen ex arbore, & ſic arbor ex arbore, & ſemen ex ſemine, & totum ex terra, vt vult Auguſt. circa fi- Cap. 24.
B nem. 5. ſuper Gen. Sed licet omnia circulariter modo fiant, quia ex gallina ouum, & ex ouo gallina, oportuit tamẽ iſta à principio ſecundum modum aliquẽ inchoari: quia vel incepit Deus à ſeminibus ex quibus productæ ſunt arbores, vel econuerſo. Scriptura autem diuina ſonat ꝙ econuerſo.
Hoc eſt ergo quod Augu. ait. 5. ſuper Gen. ꝙ non dicit ſcriptura germinent ſemina in terra herbam et lignum fructiferum: ſed ait germinet terra herbam virentem & facientem ſemen. Ideo concludit idem Augu. ꝙ dicit ſcriptura ſacra à principio fuiſſe ſemen ex herba, non herbam ex ſemine. Differt enim operatio naturæ ab operatione diuina, quia ſemper natura ab imperfecto ad perfectum tendit, vt nunquã facit hominem niſi faciat ipſum puerum qui eſt homo imperfectus et ætatis imperfectæ: ſed dei perfecta ſunt opera. Adam enim factus à deo, non eſt factus in ætate puerili, ſed Cap. 4.
C factus eſt in ætate perfecta: & arbores factæ à deo, nõ fuerunt factæ primò in ſeminibus vbi ſunt arbores imperfectæ, ſed factæ ſunt ſecundum ſe perfectæ cum folijs & fructibus. Hoc eſt ergo quod Beda dicit ſuper illo verbo, Germinet terra, ꝙ omnia creata ſunt pfecta, quia homo factus eſt ætate perfectus, & arbores perfectæ cum folijs & fructibus. Ex hoc ergo apparet ſolutio illius quæſtionis vulgaris, quid. ſ. fuit ante, an gallina, an ouum? quia Deus primitus non fecit oua, ſed fecit aues pfectas ex quibus orta ſunt oua, & ex ouis aues, & ſic facta eſt continuatio auiũ: gallina ergo præceſſit ouum, ſicut arbores præceſſerunt ſemina: & ſi nõ præceſſerint tempore, quia totum ſuit factum ſimul arbor cum folijs & fructibus in quibus ſunt ſemina, præceſſerunt tamen origine, quia dixit Deus, Germinet terra herbam virentem & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus ſuum: verum ſi non tẽ-
D pore, ſaltem origine & natura lignum ſiue arbor præceſſit fructum & ſemen, et vniuerſaliter perfectum præceſſit imperfectum. Secunda via ad hoc idem patet non ſolum prout plantæ comparãtur ad ſemina tanquàm ad imperfecta, ſed etiam prout comparantur ad terram ex qua fiunt, & ex qua perfectionem ſuſcipiunt: quia (vt tangit Augu. 2. ſuper Gen.) plantæ cum ſunt diſtinctæ à terra, debebant alio Cap. 12.
productionis modo fieri à terra: vt autem ſunt coniunctæ terræ, deberent eodem tempore, vel eodem die fieri cũ terra, vt dicatur tunc terra facta, quando fuit diſcooperta, & quando apparuit: nam ſecundum ſe fuit facta terra à principio: ſed tertia die fuit diſcooperta, et eodem die fuerunt in ea arbores & plantæ productæ. Hoc eſt ergo qđ Augu. ait. 2 ſuper Gene. ꝙ aduertendũ eſt huiuſmodi moderamen

ordinatoris, vt quoniam diſtincta quædam creatura eſt herbarum atq; lignorum à ſpecie terrarum & aquarum, vt in elementis numerari non poſſint, ſeorſum de illis diceretur vt exirēt de terra. Et ſubdit, q͏̄d tamen quia fixa radicibus continuantur terris & connectuntur, iſta quoq; ad eundem diem voluit pertinere. Ergo quia iſta ſunt fixa terræ, eodem die debuerunt oriri quo diſcooperta fuit terre, vt ſtatim apparerent cum apparuit terra cum ſint cōnexa terræ. Tertia via ad hoc idem patet ex informitate terræ: nam circa terram narratur duplex informitas. ſ. ꝙ erat inanis, & vacua, LXX. *vel (vt habet alia litera, & clarius) quòd erat inuiſibilis, & incompoſita. A principio quidem erat terra inuiſibilis, quia erat aquis cooperta: & erat incompoſita, quia nō erat plantis & arboribus coniuncta. & ſicut duplex narratur à principio eius informitas, ſic duplicem debuit formoſitatem accipere: & ideo communiter dicitur, ꝙ ſicut prius erat informis quia erat inuiſibilis et aquis cooperta, et ſicut à principio erat incōpoſita quia non erat plantis et arboribus coniuncta, ſic eodem tertio die produxit arbores & plantas quibus eſt coniuncta & compoſita. Sed dicet aliquis, quomodo tranſlatio noſtra ꝙ terra erat inanis & vacua, concordat cum tranſlatione altera quòd erat inuiſibilis & incompoſita? Sed vtraq; tranſlatio vult exprimere duplicem informitatem terræ: nam a forma habet res ꝙ cognoſcatur & videatur, & a forma habet materia ꝙ cōpleatur & repleatur: tranſlatio ergo dicens ꝙ terra erat inuiſibilis, informitatem quandam expreſſit, cum a forma habeat materia ꝙ videatur & cognoſcatur: & tranſlatio dicens ꝙ erat inanis, informitatem expreſſit, cum materia ſit quaſi quidam locus recipiens formam: ergo materia informis poteſt dici quaſi inanis, quia caret forma: ſic etiam tranſlatio dicens ꝙ terra erat vacua, quandā informitatem voluit exprimere, quia non erat repleta arboribus: & tranſlatio dicens quòd erat incōpoſita, eandem informitatem voluit exprimere, quia non erat arboribus coniuncta. De operibus itaq; diei tertiæ hæc dicta ſint.*

CAPVT ¡XXX.

De ortu rerum, ubi oſtenditur quòd ſicut tres dies fuerunt appoſiti ad res diſtinguendum, ſic fuerunt tres appoſiti ad ornandum.

Dei opus triplex.

TRIPLEX *diuinū opus (quantum ad præſens ſpectat) diſtinguere poſſumus, videlicet, creationis, perfectionis, & ornatus. quātum ad opus creatiōis, nulla fuit diuerſitas temporū, nec pluralitas dierum: ſed in ipſo primordio omnia fuerūt ſimul producta, iuxta illud Eccl. 18. Qui viuit ī æternū, creauit omnia ſimul. Sed licet oīa ſint ſimul creata, non tamen fuerunt omnia ſimul perfecta & ornata: ſed tres dies fuerunt appoſiti ad res perficiendas, & tres ad ornandas, itaq; ſexta die omnia fuerunt perfecta & ornata, et die ſeptimo Deus ab omni opere huiuſmodi requieuit. Inde etiam quòd* Gen. 2. a *Moyſes narrato opere ſextæ diei, recapitulādo ſubdit. Igi-* A *tur perfecti ſunt cœli & terra, & omnis ornatus eorum. In quibus verbis volens recapitulare omnia perfecta in ſex diebus, nō recapitulat niſi duplex diuinum opus, perfectionis. ſ. & ornatus: quia in ſex diebus fuerunt omnia perfecta & ornata. De opere autem creationis nihil recapitulat, quia illud non fuit factum ſecundum pluralitatem dierum, ſed in ipſo primordio ſimul omnia ſunt creata. Aduertendum tamen ꝙ forma perficit, & diſtinguit: & vt perficit, dat eſſe & facit ꝙ res ſit ens: vt diſtinguit, ſeparat & facit ꝙ quælibet res ſit vna: & quia vnum & ens ſe conſequuntur cum quodlibet ens ſit vnum, & econuerſo, quælibet forma perficit, & diſtinguit: & quia omnia fuerunt facta aliquo modo informia, & per tres dies primos acceperunt formam & ſpeciem, ideo opus illorum trium dierū poteſt dici diſtinctionis, & perfectionis. Moyſes itaq; narran-* B *do opera primorum trium dierum, magis eſt vſus nomine diſtinctionis, ſeu diuiſionis, vt primo die diuiſit lucem a tenebris, ſecundo aquas ab aquis, tertio terram ab alijs elemētis: recapitulando verò magis eſt vſus nomine perfectionis, dicens ꝙ poſt ſex dies perfecti ſunt cœli & terra & omnis ornatus eorum. Aduertendum etiam ꝙ illa informitas rerum magis fuit quantum ad quandam confuſionem, quàm quantum ad carentiam ſubſtantialis formæ: nam (vt ſupra diximus) omnia fuerunt creata ſub ſuis ſubſtantialibus formis, tamen ſub quadam confuſione: quia cœli non apparebant diſtincti, & elementa propter immixtionem aquarum non videbantur diſtincta. In primo itaq; ternario dierum licet res fuerint diſtinctæ & perfectæ quia confuſio et indiſtinctio ad imperfectionem pertinent, magis tamen vtimur ſub nomine diſtinctionis quàm perfectionis, cum illa informitas ſub qua res ſunt productæ non fuerat niſi quædā con-* C *fuſio & indiſtinctio rei. Volumus ergo declarare in hoc Capitulo, cum in primo ternario dierum fuerunt res diſtinctæ, quomodo in alio ternario fuerunt res ornatæ: & quia primo res fuerunt creatæ, poſtea diſtinctæ, poſtea ornatæ, oportet ipſis rebus creatis adaptare opera diſtinctionis & ornatus. Quidam itaq; ſic adaptant, dicentes, In principio de* D. Thomas. 1. *tribus diebus creatis meminiſſe ſcripturam, videlicet, de cœ-* parte ſummæ. *lo, & terra, cum dixit ꝙ in principio creauit Deus cœlum* q. 70. art. 1. *& terram. & de aquis etiam cum addidit ꝙ ſpiritus domini ferebatur ſuper aquas. Secundum ergo hæc tria (vt aiūt) accipiuntur tres dies ad diſtinguendum, & tres dies ad ornandum: quia primo die facta fuit diſtinctio cœlorū, cum fuit facta lux. ſecunda, aquarum, cum factum fuit firmamētum diuidens aquas ab aquis: tertia die congregatæ ſunt a-* D *quæ, & apparuit arida, id eſt, terra diuiſa ab alijs elementis. Propter quòd tres dies fuerunt poſiti ad diſtinguendū, et tres ad ornandum: quia quarta die fuit ornatum cœlū, cum facta ſunt luminaria in firmamento cœli: quinto die fuerunt ornatæ aquæ, cum ex aquis fuerunt piſces producti et volatilia: ſexto die fuit ornata terra, cum facta fuerunt reptilia, beſtiæ, & homo. Sed hæc multum pulchrè ſonant, ſed forte non æquè cōcordant rebus: nam ſupra in hac opinione reſidebamus ꝙ prima die facta fuit diſtinctio angelorum, ſecunda cœlorum, tertiā elementorum. Sed opinio iam dicta primam diem adaptat diſtinctioni cœlorum, ſecundam diſtinctioni aquarum: & ſi cōſiderare volumus de ipſis, præfata poſitio non eſt realis, ſed verbalis et æquiuoca. nam ſequendo literam Gen. cum diuiſæ fuerunt aquæ, non fuit facta immutatio circa elementa, ſed circa cœlos: cum autem*

fuerunt

fuerunt ornatæ aquæ per piſces & aues, non fuit facta immutatio circa cœlos, ſed circa elementa, quod ſine æquiuocatione aquarum eſſe non poteſt. Si enim acciperemus firmamentum pro aere ad quem aſcendunt nubes, poſſet dicta poſitio ſtare. ſed accipiẽdo firmamentũ pro firmamento cœli, in quo poſita ſunt ſydera, vt ſonat litera Geneſeos, cuius eſt maior authoritas ꝙ̃ totius humani ingenij perſpicacitas, ſtare non poteſt. Viſo, quomodo quãtum ad incorruptibilia fuerunt appoſiti duo dies ad diſtinguendum & vnus ad ornandum, volumus oſtendere ꝙ quãtum ad corruptibilia fuit econuerſo, vnus. ſ. ad diſtinguendum, & duo ad ornandum: ad diſtinguendum quidẽ corporalia, id eſt, elementa non requirebatur niſi vna dies, quia vno elemento erant confuſa & indiſtincta omnia alia elementa: nam elementum aquæ ita erat rarum & nebuloſum ꝙ cooperiebat totam terram, inficiebat totum aerem, & inficiebat aliquam partẽ ignis: congregato ergo hoc elemento & apparente arida, oĩa apparuerunt diſtincta: & quia vnum elemẽtum ſufficiebat ad confundendum omnia, ſufficiebat vna dies, immo vnũ opus videlicet, congregatio aquarum ad diſtinctionem omnium. Habito, quomodo vna die omnia corporalia ſiue omnia elementa ſunt diſtincta, volumus videre quomodo duobus diebus ſunt ornata: nam licet immutatio vnius elementi ſufficeret ad elementa diſtinguenda, quodlibet tamen elementũ (excepto igne) ſuum ornatum requirebat. Aduertendũ tamen ꝙ non totus aer ornatur auibus, ſed ſolum iſte vaporoſus aer multum vicinus terræ & aquæ dicitur auibus adornari, vnde piſces & volatilia ex aquis dicuntur eſſe producta. quãuis piſces pertineant ad aquas, aues vero quantum ad ornatum ad aerem humidum et vaporoſum: tamen propter hanc conuenientiam vtrũq; genus, piſcium. ſ. & auium naturæ humidæ, id eſt, aqueæ deputatur, vt Aug. vult. 2. ſuper Gen. Et ita vtrũq; elementum aeris et aquæ rõne huius conuenientiæ ornatur vno die: propter quod duo dies fuerunt appoſiti ad ornandum elementa, vnus ad ornandum aerem & aquam, & alius ad ornandum terram: primo ergo & ſecundo die fuerunt diſtincti angeli & cœli, quarto vero die fuerunt ornati cœli, ſed tertio die fuerũt diſtincta elementa, quinto & ſexto die modo quo diximus ſunt ornata.

Cap.6.

CAPVT XXXI.

Declarans, quòd quarta die luminaria cœleſtia ſunt producta.

VOLENTES declarare ꝙ quarta die cœleſtia luminaria ſunt producta, duplicem difficultatem incurrimus: vnam ex parte diei, aliam ex parte luminum: & licet difficultatem ex parte diei ſupra tetigerimus, volumus eam iterum tangere, vt ipſam perfectius diſſoluamus. Ad quod mouent nos verba Auguſt. multotiens replicantis, omnia eſſe facta vno et eodem die, cum ſcriptura ſacra dicat, Iſtæ ſunt generationes cœli & terræ, quando creatæ ſunt, in die quo fecit Deus cœlum & terram, & omne virgultum: vel (vt habet alia litera) hic eſt liber creaturæ cœli & terræ, cũ factus eſt dies, in quo fecit Deus cœlum & terram, & omne viride agri. Secundum enim literam noſtram ratione illius,

A Et interpoſiti, cum dicitur ꝙ in die fecit Deus cœlũ et terram & omne viride agri, iterum repetendus eſt ille ablatiuus (die) vt ſupra tetigimus, vt ſit ſenſus ꝙ in die fecit Deus cœlum & terram, & (ſupple) in die fecit omne virgultũ agri: non ergo vno die fuerunt hæc facta, ſed in vno die fuit factum hoc, & in die alio aliud. Sed iſta enarratio nõ ſufficit ad tranſlationem quam pertractat Aug. vbi dicitur, Hic eſt liber creaturæ cœli et terræ, cum factus eſt dies, in quo fecit Deus cœlum & terram, & oẽ viride agri. Ergo videtur ꝙ eodem die omnia iſta ſunt facta. Et quia viride agri factum eſt tertia die, videtur idem eſſe tertia dies cum prima: pari etiam ratione quarta dies in qua facta ſunt luminaria magna, & omnes alij planetæ, ſunt idem cum prima die. Ad quod poſſumus tripliciter reſpondere, primo per Auguſtinum: nam cum dicitur in Geneſi ꝙ fons Cap.2.

B aſcendebat & irrigabat vniuerſam faciem terræ, exponit Auguſt. 5. ſuper Gene. ꝙ pro numero plurali poſuit ſingularem, vt ſic intelligamus fontes multos per vniuerſam terrã regiones proprias irrigantes. Pari itaq; ratione reſpondebimus rationibus Aug. ꝙ ibi pro plurali ponitur ſingulare, vt intelligamus dies plures in quibus facta ſunt iſta. Eſt autem in ſcriptura ſacra iſte modus ſatis vſitatus ꝙ pro plurali ponitur ſingulare, ſicut idem Auguſt. in eodem 5. inducit, quia in ſingulari locuſta & rana nominata eſt in plagis quibus Egyptij ſunt percuſſi, cum eſſet (vt ait) innumerabilis locuſtarum numerus & ranarũ. Secundo poſſumus ad hoc reſpondere ſicut reſpõdet Beda ꝙ ibi accipitur dies pro omni eo tẽpore, quo primordialis creatura formata eſt, in die ergo, id eſt, in tempore fecit Deus cœlum & terram, & omne virgultum, & cætera alia: ibi ergo dies non ſtat

Cap.20.

Cap.10.

C pro vno die, ſed pro toto illo tempore, in quo iſta ſunt facta. Et (vt inducit ibidẽ Beda in gloſſa marginali ſuper Gen. vbi iſta tanguntur) ſic accipiendus eſt hic dies, ſicut accipitur, cum ait Apoſtolus, Ecce nunc dies ſalutis. ibi dicit Beda ꝙ dies ſignificat totum tempus, quo hic viuimus, ſic dies poteſt ſignificare totum tempus, quo primordialis natura facta fuit. Tertio modo reſpondere poſſumus accipiendo diem pro vna die: vt dicamus ꝙ in vna die fecit Deus cœlum, & terrã, & omne virgultum agri, & omnia alia opera facta in Geneſi, quæ in ſex diebus dicuntur eſſe producta. nam omnia illa ſunt partes totius vnius, quia ſunt partes vnius & euſdem Vniuerſi. Sed partes alicuius totius poſſunt dupliciter conſiderari, vel vt fiunt ſecundum ſe, vel ut fiunt factione totius: nã cum totum fit omnes partes, ideo eodem die quo factum eſt totum, factione totius poſſunt dici

Legitur ĩ Pſa ſecũdam diem tentationis, Lẽ Luc. 19. Abraham exultauit vt videret diẽ meum. et Ioã. 9. Me oportet operari donec dies ẽ. Et Paulus, Nox præceſſit, dies aũt appropinquauit.

D fieri omnes partes: ergo ſi vna die fieret fundamentũ, alia paries, & tertia tectum, partes iſtæ ſecundum ſe fierẽt alia & alia die, ſed factione totius factæ, fierent vno & eodem die: nam cum prima die factum fuit fundamentum, nõ poterat dici ꝙ facta erat domus, nec ſecunda die cum additus fuit fundamento paries, dici poterat facta domus, ſed tertia die quando ſuperpoſitum fuit tectum parieti & fundamento, tunc dici poterat facta domus, domus. ſ. fundamentum, paries, & tectum. ergo vna & eadẽ die facta ſunt hæc omnia non ſecundum ſe, ſed vt pertinent ad domum totam, & non vt facta ſunt ſecundum ſe, ſed vt facta ſunt factione totius. Sed quæres, cuiuſmodi ſit factio totius, et cuiuſmodi factione dicũtur fieri partes? Ad quod dicemus ꝙ eſt factio ſecundum bonitatem, & factio ſecundũ perfectionẽ: nam (vt pluries recipit Augu.) perfectior eſt pars in ſuo toto quàm

in ſe: & ideo de vnoquoq; opere diuino dicitur ꝙ eſt bonum, ſed de omnibus ſimul ſcribitur ꝙ vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. partes ergo ſingulæ in ſe ſunt bonæ, & ſunt factæ factione bonitatis, ſed in toto ſũt valde bonæ, et ſũt factæ factiõe ꝑfectionis. illo ergo die quo oĩa ſunt perfecta, omnes partes acceperunt quãdam ꝑfectionem in toto, vt factione perfectionis vno & eodem die oĩa ſiat producta. et iſta videtur eſſe intẽtio literæ: nã cum ſexto die oĩa producta eſſent, loquens Moyſes de factione perfectionis, ait, Igitur ꝑfecti ſũt cœli et terra, et omnis ornatus eorum (& aliquibus interpoſitis, ſubdit) ꝙ iſtæ ſunt generationes cœli & terræ, quando creatæ ſunt, in die quo fecit Deus cœlum & terram, & omne virgultum, & etiam omnia opera primordialia: nam quando fecit Deus diem, in quo die perfecta ſunt omnia, ſiue accipiatur ille dies ſextus, ſiue ſeptimus, quia aliter & aliter tam ſexto die quàm ſeptimo perfecta ſunt omnia, quando fecit Deus huiuſmodi diem, factione perfectionis fecit cœlum & terram, & omne virgultum, & omnia quæ in primordialibus operibus enarrantur. Soluta difficultate quantum ad diem, volumus ſoluere difficultatem quantum ad luminaria. Diceret forte aliquis, quarta die nõ fuiſſe facta luminaria cœleſtia, quia ſi elementa fuerunt producta ſecundũ ſuas ſubſtantiales formas, multo magis ſecundum ſuas ſubſtantiales formas cœli luminaria ſunt producta: ſi ergo ab ipſo primordio habuerunt luminaria cœli ſuas ſubſtantiales formas, non quarta die, ſed in ipſo primordio ſecundum veritatem producta videntur. Sciendum ergo ꝙ (vt communiter ponitur) luminaria cœli ab ipſo primordio habuerunt ſuas ſubſtantiales formas, ſed in quadam informitate, quia ab ipſo primordio non habuerunt omnem formoſitatem, quam poſtea acceperunt. Videndum eſt ergo quæ ſit illa informitas ſub qua ꝓducta ſunt luminaria cœli. Dixerunt autem quidam illam informitatem eſſe quantum ad carentiam virtutis ſpecialis, habebant enim ſecundum eos luminaria cœli ab ipſo primordio quandam virtutem cõmunem et generalem ad producendum effectus: ſed poſtea quarta die data fuit eis virtus ſpecialis & determinata ad producendum hos effectus & illos, ſicut data fuit terræ, tertia die, virtus ſpecialis ad germinandum herbas & arbores, cum dictum fuit, Germinet terra &c. Quam opinionẽ ſequendo, luminaria quæ nũc ſunt, ab ipſo primordio (vt videtur) fuerunt luminoſa & lucebant, ſed non habebant illam ſpecialem & determinatam virtutem quam acceperunt poſtea quarta die. Sed hic modus dicendi non concordat cum textu, quia ab ipſo primordio luminaria quæ nunc ſunt non lucebant, ſed (vt dicitur in textu) tenebræ erant ſuper faciem abyſſi. Et ſi dicatur, ꝙ lux facta fuit prima die: ergo prima die fuerunt facta luminaria cœli. Dicemus quòd lux prima die fuit facta, ſed quarta die quando fuerũt producta luminaria, fuit lux augmentata. Vnde Auguſt. ſequendo communem Sanctorum opinionẽ, primo ſuper Gen. ait, cur ergo factus eſt Sol in poteſtatem diei, qui luceret ſuper terram, ſi lux illa diei ſuffecerat? Et reſpondet, quòd lux illa forte illuminabat regiones ſuperiores, & non plene illuminabat iſtas inferiores partes: ideo oportebat Solem fieri, per quem dies inferioribus mundi partibus appareret. Vel poteſt ſecundum eundem Auguſtinum dici, quòd factus fuit Sol ad augmentandum fulgorem diei. Sic etiam dicere poſſumus facta fuiſſe luminaria & ſtellas quarta die ad illuminandam

Quære in fine cõditionis rerum ſit dictũ valde bonum.

D. Thomas. 1. parte ſummæ, q.70. art. 1.

Cap. 11.

A noctem, quia (vt Sancti tradunt) illi tres primi dies habuerunt noctes ſine aliquo lumine. Vnde Beda ſuper Gen. ait, Notandum eſſe quod nox toto illo triduo omnino tenebroſa fuit, quæ poſt creata ſydera aliqua luce claruit. Sed quia intellectus hominis non quieſcit, dubitaret forte aliqs, quomodo luminaria cœli fuerunt ab ipſo primordio producta ſub ſuis ſubſtantialibus formis, et poſtea quarta die inceperunt lucere? Dicemus ergo quòd ſequendo Diony. lux illa facta fuit prima dies & factus ſuit Sol, & quòd lux illa erat lux ſolaris, ſed cum quadam informitate, Sol habuit triplicem condenſationem, Luna autem & aliæ ſtellæ duplicem: nam non differt ſtella quæ lucet à ſuo orbe qui non lucet, niſi quia eſt denſior pars ſui orbis, vt ſupra tetigimus, ſequendo ſapientes Philoſophos. In ipſo ergo primordio dicere poſſumus, quòd vbi debebat eſſe Sol & Luna & aliæ ſtellæ, erat pars denſior quàm ſuus orbis, ſed non erat

B tanta denſitas ꝙ luceret: ſed quãdo prima die dixit Deus, Fiat lux, tunc illa pars orbis in qua debebat eſſe Sol, lucere incepit, & diuiſit diem à nocte: ſed non lucebat ita clare & ita ſplendide, ſicut nunc lucet: ſed poſtea quarta die quã fecit Deus Solem Lunam & ſtellas, tunc illa lux facta prima die adeò condenſata fuit, & ita ſplendere incepit ꝙ dicitur tunc factus Sol. Aliæ autẽ partes cœleſtes vnde factæ ſunt ſtellæ & Luna ita condenſatæ ſunt, vt recipiendo lumen à Sole, lucere poſſent. Itaq; tripliciter fuit Sol cõdenſatus: primo in ipſa primordiali factione, per quam cõdenſationem lucere non poterat: ſecundam autem condenſationem accepit, cum primo die facta fuit lux, ex qua condenſatione lucebat, non tamen recipiendo lumen ab alio corpore, ſed non lucebat ita clare & ita ſplendidè ſicut nunc lu-

C cet: ſed poſtea quarta die eſt illa materia tertio condenſata, ex qua condenſatione dicitur factus Sol lucens clarè & ſplendidè, ſicut nunc videmus. Sed Luna et ſtellæ duplicem condenſationem tantum acceperunt: vnam primordialem, ex qua non lucebant, nec potuiſſent lucere, etiam recipiendo lumen ab alio: ſecundam autem condenſationem acceperunt ꝙ poſſent lucere, non per ſe, ſed recipiendo lumẽ ab alio; quam condenſationem acceperunt quarta die, qua dicitur Deus feciſſe Lunam & ſtellas. Ex quo patet ꝙ etiam ſecunda condenſatio Solis fuit maior quàm ſecunda condenſatio Lunæ & ſtellarum, quia ex illa condenſatione ſecũda lucebat illa lux, quæ poſtea facta eſt Sol, non accipiendo lumen ab alio corpore: ſed ex condenſatione ſua ſecũda non lucent Luna & ſtellæ, niſi recipiant lumen à Sole. Sic ergo ſecundum hunc modũ dicendi facta ſunt luminaria cœli ꝑ

D condenſationem cuiuslibet luminaris. poſſumus tamen per ſolam cõdenſationem illius lucis de qua factus eſt Sol, ponere productionem omnium luminarium: factæ enim erant ſubſtantiæ omnium luminarium, ſed non lucebant, quia nec modò lucerent, ſi non haberent lumen à Sole. Quando ergo primo die fuit facta lux illa, lux non habebat tantum de lumine quòd luceret in ſe, & quòd faceret lucere alia luminaria: ſed quando quarta die de illa luce factus eſt Sol, fuit

tantum augmentatum lumen eius, vt luceret in ſe,
& faceret lucere alia luminaria, vt ex
tunc dici potuit facta fuiſſe om
nia luminaria, quia om
nia lucere ince
perunt,
quæ antea non lucebant.

Lib. 4. de diuinis nominibus.

Caput

CAPVT XXXII.[1]

Vtrum ſit unum cælum uel plures, ubi lumi-naria dicuntur eſſe producta.

BEDA IN quadam gloſſa marginali ſuper Gen. dicit ſeptem eſſe cælos, quorũ hæc ſunt nomina, aereum æthereum, olympicũ, igneũ, firmamentum, cælum angelorum, & Trinitatis. Gregorius quidẽ, et habetur in gloſſa ſu-
B per Gen. dicit primum cælum eſſe Trinitatis, ſecũdum angelorum, tertium firmamentum. In vtraq; autem huiuſmodi narratione prætermittitur cælum cryſtallinum, de quo ſit mentio ſuper illo verbo, Fiat firmamentum in medio aquarum, in quadam gloſſa. Erunt ergo ſecundum hoc octo cæli, aereum, æthereum, olympicum, igneum, firmamẽtum, cryſtallinum, empyrium ſiue cælum angelorũ, & cælum Trinitatis. Sed omiſſo cælo Trinitatis, quia illud non eſt cælum corporeum; ſeptem cæli corporei ſunt enarrati. Qui ſic diſtinguuntur, quia cælum aereum eſt ipſe aer quantum ad partem inferiorem, cælum æthereũ eſt etiam ipſe aer quantum ad partem ſuperiorem, cælum olympicum eſt ipſe ignis quantum ad partem inferiorem, cælum igneum eſt etiã ipſe ignis quãtum ad partem ſuperiorẽ, firmamentũ aũt (vt hic accipitur) eſt à globo lunari ſupra vſq; ad cælũ ſydereum,
C cælum aũt aqueum ſiue cryſtallinũ eſt vltimũ mobile, cælũ angelorũ ſiue cælũ empyriũ eſt vltimũ corpus, quod creatũ mox ſanctis angelis eſt repletum. Itaq; non cõputato cælo Trinitatis, et non cõputatis elemẽtis, ſolum tres cæli nominati ſunt, Empyrium vbi ſunt angeli, Cryſtallinum, & Firmamentum. Damaſcenus tamen ponit ſeptem Zonas cæleſtes, in quibus dicit eſſe ſeptem planetas, quas dicit ſe habe-
Lib. 2. cap. 6. re ſecundum ſuperius & inferius, ſicut ipſæ planetæ ſe habent. Erit ergo tota difficultas quæſiti, Vtrum ſphæræ planetarum faciant vnam ſphæram cum cælo ſydereo, quod multum videtur concordare cum textu, vbi dicitur ꝙ fecit Deus duo luminaria magna & ſtellas, & poſuit eas in firmamento cæli. Si ergo luminaria et ſtellæ ſunt in firmamẽto cæli & planetæ computantur inter luminaria cæli, videtur quòd omnes planetæ ſint in firmamento cæli, quod eſſe non poſſet niſi ſphæræ planetarum facerent vnã ſphæ-
D ram cum firmamento, ſiue cum cælo ſydereo. Aduertendum ergo quòd propter iſta tria poſſet aliquis moueri ad ponendum diſtinctionem in cæleſtibus ſecundum tres differentias quas videmus in ipſo cælo. Eſt enim ibi differentia ſecundum rarum & denſum, quia videmus orbes raros & ſtellas denſas, vel videmus ſphæras planetarũ raras et ſphæram ſyderea m denſam, quia ſphæras planetarum pertranſit viſus, ſphæram autem ſyderea m pertranſire non poteſt, cum cælum cryſtallinum & empyrium qui ſunt ſupra octauam ſphæram à nobis videri non poſſint. Secunda differentia in cælo eſt ſecundum ſuperius & inferius: quia ſydera fixa ſunt ſupra Saturnum, Saturnus ſupra Iouẽ, Iuppiter ſupra Martem, & ſic de planetis alijs. Tertia differẽtia eſt ſecundum motum, et hoc eſt duplex: primo penes de-

A xtrum & ſiniſtrum. quia videmus in cælo motum ad dextrum & ſiniſtrum ſiue ab oriente in occidens, & ecõuerſo ab occidente in oriens. Eſt autem & alia differentia motus penes velox & tardum, vel ſecundum citius & tardius complere curſum ſuũ: quia Saturnus cõplet curſum ſuum in. xxx. annis, Iuppiter in. xij. & ſic de alijs. His ita prælibatis dicemus aliquos negare in cælo eccentricos & epicyclos, vt patet per Commentat. in. 12. Met. & per Alpetra-
gium, quod ſi ſic eſſet ꝙ planetæ non haberent eccentricos & epicyclos, ſed ſolum mouerentur per motum ſphærarum ſuarum, nullus poſſet negare quin ſphæræ planetarum eſſent diuiſæ inter ſe, & ab octaua ſphæra. quod patet ex ipſis motibus: nam octaua ſphæra ſiue firmamentum dicitur in ſeptem millibus annis perficere curſum ſuum, Saturnus vero totum ſuum curſum complet in. xxx. annis, Iuppiter in
B 12. Mars in duobus, reliqui ſuo tempore: quod eſſe nõ poſſet, ſi omnes huiuſmodi ſphæræ eſſent vna ſphæra: ſed ponentes eccentricos & epicyclos, nulla ratio cogit quin omnes ſphæræ planetarum poſſint facere vnum corpus cum octaua ſphæra, quod non ponendo, nõ poſſunt, niſi forte aliquis vellet in fatuas opiniones incidere, dicens ꝙ ſtellæ per ſe mouentur in orbibus ſicut piſces mouentur in aquis, quia tunc eſſet ſciſſio orbis, vel eſſet vacuum, vel eſſent duo corpora in eodem: vel niſi quis vellet in aliam fatuam opinionem incidere, ꝙ ſicut aqua manens continua poteſt ſecundũ vnam partem moueri ad vnum locum, & ſecundũ aliam ad alium locum, ſic poſſunt & orbes: ſed hoc non eſt ſine ſciſſione aquæ, ſic hoc non poſſet poni orbibus ſine ſciſſione orbium: ſed cum cæli ſint ſolidiſſimi, nullam ſciſſuram pati poſſunt, iuxta illud Iob, Tu forſitan cũ eo fabricatus es cæ- Cap. 37.
C los, qui ſolidiſſimi quaſi ære fuſi ſunt. Ponendo tamen (vt diximus) eccentricos & epicyclos nihil obſtat quin omnes prædictæ ſphæræ ſint vna & eadem ſphæra. Hoc enim nõ impedit primam differentiam cæleſtium penes denſum & diaphanum, quia quicquid ponamus (niſi velimus in fatuas opiniones incidere) de neceſſitate ponere cogimur vnũ & idem corpus continuum eſſe partim denſum & partim diaphanum: nam ſi planeta non habet epicyclum nec eccentricum, ſed eſt fixus in ſuo orbe, vnus & idem orbis continuus, erit in vna parte denſus vbi eſt planeta, & in alia diaphanus vbi eſt alia pars orbis. Secundo, hoc non impedit differentiam ſecundam penes ſurſum & deorſum, quia tantum eſt ſpatium à Luna vſq; ad cælum ſydereum, ꝙ in tanto ſpacio poſſunt deſcribi deferentes vel eccentrici maiores & minores, quia Saturnus habebit maximum circulum de-
D ferentem vel maximum eccentricũ, qui deferens vel eccentricus erit in orbe quaſi medulla in oſſe quæ eſt contigua oſſi & non continua: & ſi eſſet in ipſa medulla Intelligentia mouens, poſſet moueri medulla motu ꝓprio velocius oſſe, vel in contrarium oſſi, ſi eſſet os in modum circuli, & medulla in ipſo. Poſt Saturnum habet quidem maximum deferentem & eccentricum Iuppiter, & ſic de alijs. Ponendo ergo vnam ſphæram tantum, & ponendo varios deferentes poterimus ſaluare aliquos planetas eſſe ſuperiores, aliquos vero inferiores, quia habentes maiores deferentes ſunt ſuperiores, minores autẽ inferiores. Tertia etiã differentia penes motum ad dextrum, vel ad ſiniſtrum, vel penes motum velocem & tardum, non impedit: quia ſphæræ planetarum non poſſunt habere alium motũ ab octaua ſphæra cæli: ergo planetæ poſſunt dici vnum cælum cum octaua ſphæra, et

poſſunt dici alij cœli ab octaua ſphæra. nam quantũ ad ip-
ſas ſphæras poſſunt dici vnum cœlum, & fruſtra fit ꝑ plu-
ra quod poteſt fieri per vnum: ſphæra ergo poteſt dici vna,
ſed deferentes debent dici plures, & debent dici alij et alij:
erunt ergo ſeptem planetarum ſeptem deferentes reſpectu
quorum cœlum ſydereum pōt dici octaua ſphæra. Rurſus
præter deferentes ſiue eccentricos planetarũ ponimus epi-
cyclos, quia aliq̃ videmus planetas retrogrados, aliq̃ dire-
ctos, quod ex deferentibus tantũ ſaluare non poſſumus. Si qs
tamen vellet ponere ſphæras planetarũ non eſſe vnũ cor-
pus continuum cum octaua ſphæra: de leui reſpondetur ad
Argumẽtum, quia cum dicitur ꝙ Deus poſuit luminaria in
firmamento cœli, quantũ ad planetas, dicemus ꝙ illa lumi-
naria ſunt poſita in firmamento. ſ. ſub firmamento, quia ſub
cœlo ſydereo tamen ex quo ſphæræ planetarum non habẽt
alium motũ ab octaua ſphæra, ſed deferentes et epicycli ha-
bent alium motum, non videmus quare ſphæræ planetarum
non poſſint poni vnum corpus continuũ cum octaua ſphæra,
exiſtentibus deferentibus planetarũ & epicyclis in illo cor-
pore non continuis ſed contiguis, vt poſſint planetæ per eos
proprios & varios habere motus. Erit itaq; octaua ſphæra
vnum corpus cõtinuum cum omnibus ſphæris inferioribus,
in quo ſunt multæ varietates: ſicut in eodem corpore aĩalis
ſunt multæ venæ per quas currit alius & alius ſanguis, &
multa oſſa in quibus ſunt aliæ & aliæ medullæ, licet venæ
& oſſa in animali non ſe habeant circulariter, quia ipſum
animal non eſt figuræ circularis: ſic in ipſo cœlo erunt mul-
ti deferentes circulariter ſe hñtes qui mouebuntur in hmõi
corpore quaſi medulla in oſſe, ſi eſſet os & medulla ad mo-
dum circuli, quod ponimus in cœlo. quia eſt figuræ circula-
ris, non in animali, quia nõ habet circularem figuram. Hoc
autem ſatis viſus eſt imaginari Auicenna, cum dixit ꝙ cœ-
lum eſt animal obediẽs deo. Ex hoc autem poſſumus ſalua-
re numerum motorum ꝙ tot erunt motores, quot ſunt ſphæ-
ræ cœleſtes, & quot ſunt deferentes & epicycli. Et ſi di-
Tex.cõ.47. catur ꝙ in. 12. Met. ponuntur motores. 47. vel. 55. Dice-
mus hoc non dixiſſe Philoſophum ſecundum mentem pro-
priam: opinio enim ſua propria eſt ꝙ tot ſunt ibi motores,
quot ſunt ibi motus, & quot ſunt ibi mobilia. Et quia aliqui
Aſtronomi tunc temporis ponebant ibi eſſe. 47. motus, alij
55. ideo dixit Philoſophus tot eſſe motores: immo ſi pone-
remus ſphæras planetarum non eſſe continuas cum octaua
ſphæra, nõ propter hoc cuilibet ſphæræ daremus ſuum mo-
torem, cũ dictis ſphæris non demus alium motum ab octa-
ua ſphæra. Ex hoc etiam magis concordamus cum ſcriptu-
ra ſacra dicente Solem & Lunam & omnes ſtellas eſſe in
firmamento cœli, quia ex quo omnes ſphæræ planetarũ fa-
ciunt vnum corpus cũ octaua ſphæra, quod dicitur firma-
mentum, omnia hmõi luminaria ſunt in firmamẽto cœli, et
oĩa hmõi luminaria hñta ſuos deferentes et ſuos epicyclos
habent eos in firmamento cœli. Inſuper ex hoc magis con-
cordamus cum ſcriptura ſacra dicente, Fiat firmamentũ in
medio aquarum & diuidat aquas ab aquis: nam cum tunc
temporis aquæ ſecundum Sanctorum ſententiã eſſent raræ
& nebuloſæ, & inficerent omnia elementa, ſi à globo lu-
nari ſupra cum octaua ſphæra eſt vnum corpus quod dica-
tur firmamentum, cum hmõi corpus ſit inter cœlum cryſtal-
linum quod dicitur aqueum non à frigiditate ſed à diapha-
neitate, et iſta elementa quæ erant infecta aquis, & ex hoc
poterant dici aquæ, ideo congruè dicitur firmamentum eſ-
A ſe factum inter aquãs & aquas. Aduertendum tamen ꝙ in
hac materia diuerſimode locuti ſunt Sancti et Doctores, et
nos ipſi multotiens non curauimus de modo loquẽdi: et ideo
ſiue dicatur vnum cœlum et vna ſphæra à globo lunari vſq;
ad cœlum ſydereũ, ſiue dicantur eſſe octo cœli et octo ſphæ-
ræ, quia ſeptem cœli, ideſt, ſeptem ſphæræ ſeptem planeta-
rum, & octaua ſphæra, ideſt, cœlum ſydereum, patet omnia
hæc verificari poſſe: nam propter vnitatem totius corporis
eſt vna ſphæra & vnum cœlum, propter diuerſitatem aũt
deferentium & eccentricorum poſſunt dici multæ ſphæræ
& cœli multi. Aduertendum autem ꝙ vnum animal vtputa
vnus homo vel vnus leo dicitur eſſe vnum corpus, nõ tamen
omnia quæ ſunt in ipſo, ſunt continua, vt medulla nõ eſt con-
tinua oſſi: ſed contigua, & ſanguis non eſt continuus venæ
ſed contiguus: ſic poteſt a globo lunari vſq; ad octauã ſphæ-
B ram includendo ipſam ſphæram octauam dici vnum corpus
propter cõtinuationem totius: non tamen omnia quæ ſunt in
eo ſunt continua, quia deferentes ſiue eccentrici nõ ſunt cõ-
tinui cum hmõi cœlo, ſed habent ſuos proprios motus ꝑ quos
deferuntur planetæ, & epicycli, vbi ſunt fixi planetæ, non
ſunt continui ipſis circulis deferentibus: & inde eſt ꝙ ha-
bent ſuos motus proprios per quos dicitur planeta retrogra-
dus vel directus. Si enim eſſet vnum oſſeum rotũdum ad
modum circuli, et eſſet plenũ medulla non continua oſſi ſed
contigua, & in illa medulla eſſet quaſi quoddam pomũ non
continuum medullæ ſed contiguum, & in illo pomo eſſet fi-
xa quædam gẽma: medulla ſe haberet vt circulus deferens
ſiue vt eccentricus, pomum vt epicyclus, gemma vt planeta.
Secundum hoc ergo ſaluata cõtinuitate totius à globo luna-
ri cum octaua ſphæra, poſſumus ſaluare diuerſitates motuũ
C planetarum per deferentes & epicyclos. Aduertendũ etiam
ꝙ ſicut in animali omnes partes non ſunt æquæ denſæ, quia
os eſt denſius carne: ſic in hmõi cœlo omnes partes nõ ſunt
æque denſæ, quia ſtella eſt denſior orbe: immo partes illæ
vbi collocati ſunt planetæ, ſiue ſint deferentes, ſiue epicycli,
ſiue aliæ partes cœli, ſunt ita raræ ꝙ ſunt diaphanæ &
tranſparentes: differunt tamen hæc in animalibus et in cœ-
lo, quia in animalibus partes magis raræ ſunt magis paſſi-
biles, ſed in cœlo ita eſt impaſſibilis & ita inalterabilis &
ſemota ab omni peregrina impreſſione pars rara, ſicut &
denſa: ſi ergo aliquis cum aliquo Inſtrumento ferreo eſſet
in cœlo ita eſſet impoſſibile ſibi infigere aliquid in partem
raram ſicut in dẽſam. Aduertendũ etiam ꝙ ſicut in eodem
animali omnia quæ ſunt in ipſo non ſunt eiuſdem qualitatis
formaliter, quia aliqua membra ſunt ibi calida & aliqua
D frigida: & aliqui humores ſunt ibi calidi, aliqui frigidi, ali-
qui humidi, & aliqui ſicci: his tamen omnibus non obſtan-
tibus, totum animal dicitur vnũ corpus: ſic in ipſo cœlo non
formaliter ſed effectiue aliquæ ſtellæ sũt calidæ, aliquæ fri-
gidæ, aliquæ humidæ, et aliquæ ſiccæ. His tamen oĩbus non
obſtantibus a globo lunari ſupra cum octaua ſphæra modo
quo diximus dici poterit vnũ corpus. Secundũ hoc ergo ſunt
tres cœli et decẽ cœli: nã ſi à globo lunari ſupra cũ octaua
ſphæra cõputatur vnũ cœlum qđ dicitur firmamentũ, erunt
tres cœli, videlicet, cœlũ firmamentum, cœlũ aqueum, qđ
dicitur cryſtallinum, vel quod dicitur vltimum mobile: &
empyrium quod dicitur cœlum angelorũ: ſed ſi à globo lu-
nari ſupra cum octaua ſphæra dicantur octo cœli propter
ſeptem deferentes ſeptem planetarum, & propter cœlum
ſydereum, tunc erunt decem cœli vt eſt ꝑ habita manifeſtũ.

CAP. XXXIIII.

Quod non obſtantibus condenſationibus in partibus illis cæleſtibus ubi luminaria ſunt producta, nulla uacuitas eſt in cœlo, ubi multæ uarietates traduntur ad naturalia cuncta proficuæ.

DICEBATVR autem ſu-
pra ꝙ non per alterius formæ
ſubſtantialis ſuſceptionẽ, ſed ꝑ
ſolã condenſationem, prima die
facta eſt lux: ſic etiã per ſolam
huiuſmodi condenſationem fa-
cta ſunt quarta die oĩa lumina- B
ria cœli, Sol, Luna, & Stellæ. Merito ergo poteſt aliquis
dubitare ꝙ in cœlo ſint multæ vacuitates: nam ſi materia
illa vnde facta eſt lux prima die ab ipſo primordio, erat
denſior q̃ aliæ partes orbis, ſed non erat ita denſa ꝙ lu-
ceret, ſed ad verbum diuinum, cum dixit Deus Fiat lux,
illa materia fuit magis condenſata, & lucere cœpit: cũ ma-
teria magis condenſata occupet minorem locum, videtur ibi
quoddam vacuum remanſiſſe? Rurſus, ſi illa eadem mate-
ria vnde fuit facta lux, quarta die poſtea magis condenſa-
ta factus fuit inde Sol; videtur ibidem magis vacuum remã-
ſiſſe? Amplius, ſi partes illæ cœleſtes vnde facti ſunt pla-
netæ & aliæ ſtellæ ab ipſo primordio habebant quandam
denſitatem, ſed non tantam ꝙ lucerent, ſed poſtea quarta
die partes illæ fuerunt magis condenſatæ, & fuerunt inde
factæ Luna & aliæ Stellæ: videtur ꝙ in omnibus illis par- C
tibus remanſit quoddam vacuum, cum corpus condenſatum
non occupat tantum locum vt primitus occupabat? Scien-
dum ergo ꝙ aliter operatur Deus, & aliter agentia alia:
nam Deus operatur ĩmediate per ſuam ſubſtantiã, omnia
autem alia agentia operantur mediante aliquã virtute, ſiue
mediante aliqua qualitate, vel mediante aliquo accidente.
Com. 31. Vñ et Cõmentat. vult ſup. 7. Met. ꝙ nulla actio egrediatur
ĩmediate à forma ſubſtantiali. Si autẽ quæratur huius cã:
triplex cauſa poterit aſſignari, vt ſit pria ex parte diuinæ
ſimplicitatis: ſecunda ex parte diuinæ ꝑfectiõis: tertia ex
ꝑte diuinæ infinitatis. Pria via ſic patet: nã ab eſſentia eſt
Cap. 1. eſſe, à potentia poſſe, vel agere. Vñ Aug 7. de Trinit. vult,
quòd ſicut ab eſſentia eſt eſſe, ita à potentia eſt poſſe. Ve-
rum quia Deus eſt tantæ ſimplicitatis, quia ſua eſſentia eſt,
ſua potentia & ſua virtus, ideo actio quæ immediate egre-
ditur à virtute, dicitur in deo immediate egredi à ſubſtan- D
tia, quia idem eſt ibi ſubſtãtia quod ſua virtus. Sed in crea-
turis non eſt tanta ſimplicitas quòd idem ſit ibi eſſentia q̃
ſua potentia vel virtus, ſed potentia in creaturis eſt quoddã
accidens & quædam qualitas ſuperaddita ſubſtantiæ vel
eſſcatiæ creaturæ, vt potentia actiua & virtus per quam
agit ignis, eſt calor qui eſt quædam qualitas, & quoddam
accidens ſuperadditũ ſubſtantiæ ignis: et quia potentia a-
ctiua ſiue virtus in creaturis à qua egreditur immediate a-
ctio, eſt quoddam accidens & quædam qualitas, & nõ eſt
ipſa ſubſtantia creaturæ, inde dictum eſt quòd nulla actio
egreditur immediate à ſubſtantia creaturæ: quod idem eſt
dicere, quòd creatura non eſt tantæ ſimplicitatis, quòd ibi
idem ſit ſua ſubſtantia quod ſua potẽtia vel ſua virtus. Se-
cunda via ad hoc idem ſumitur ex parte diuinæ perfectio-

A nis: nam res quæ agit intelligitur aliquo modo eſſe perfe-
cta, nam vnũquodq; tunc perfectum eſt, cum põt ſibi aliq̃d
ſimile facere: ſed in deo omnes huiuſmodi perfectiones trã-
ſeunt in ſubſtantiam. Vnde Auguſt. 5. de Trinit. vult, quòd Cap. 2.
in deo nihil ſit per accidẽs. Et idem Auguſt. ait, quòd Deus 6. de tri. ca. 7
eſt ſine qualitate bonus, ſine quantitate magnus. Bonitas er-
go in deo nõ eſt qualitas ſed eſt ſua ſubſtantia, & magni-
tudo in deo non eſt quantitas quæ eſt accidens ſed eſt ſua
ſubſtantia. Et quia Deus per ſuam ſubſtantiã eſt ꝑfectus:
ſi ex hoc dicitur res perfecta quia põt agere, Deus agit ꝑ
ſuam ſubſtantiam, ſed creatura perficitur per proprietates
& accidentia ſuperaddita ſubſtantiæ, & per huiuſmodi
perfectiones agit quæ non ſunt ſua ſubſtantia: ideo in crea-
tura actio non dicitur ĩmediate egredi à ſua ſubſtantia: q̃d
B idem eſt dicere, ꝙ creatura non eſt eo modo perfecta, ita ꝙ
ſuæ perfectiones ſint ſua ſubſtantia. Tertia via ad hoc idẽ
ſumitur ex parte diuinæ infinitatis: Deus enim ꝓpter ſuã
infinitatẽ nõ determinatur ad aliquod Prædicamentũ. Et
ſi dicatur ꝙ Boetius dicit duo Prædicamenta eſſe in deo, In li. de Trin.
ſcilicet, ſubſtantiam, et relationẽ. illa Prædicamenta ſumũ-
tur æquiuocè hic & ibi: ſubſtantia enim quæ eſt in deo nõ
eſt eiuſdem rationis cum ſubſtantia de qua loquitur Philo-
ſophus, quæ eſt vnum de decem prædicamentis: & relatio
quæ eſt in deo longe remota eſt à relatione, quã Philoſophi
dixerunt vnum eſſe de decem prædicamentis, quia huiuſ-
modi relatio eſt accidens, in deo autẽ nullum accidens eſſe
poteſt. Nõ dicimus autem quin ſit aliqua ſimilitudo vel ali-
qua analogia ſubſtantiæ creatæ ad ſubſtantiam diuinam,
& relationis in creatura ad relationem in deo: ſed non eſt
illa ſimilitudo & analogia ꝙ ſubſtantia in deo determine-
C tur ad Prædicamentũ ſubſtantiæ, quod prædicatur de crea-
turis: nec relatio in deo determinatur ad Prædicamentum
relationis, quod eſt accidens in creaturis, quia in deo nullũ
cadit accidens. Id ergo per quod agit Deus, eſt ſua ſubſtan-
tia. ſed quia illa ſubſtantia eſt incõprehenſibilis & infini-
ta, & eſt quoddam pelagus claritatis & perfectionis, ideo
includit in ſe perfectiones omnium generũ. Propter quod
dicit Philoſophus, 5. Meta. ꝙ eſt quoddã perfectum, quod
includit in ſe perfectiones omnium generũ: & iſta eſt ꝑfe- Tex. c. 21.
ctio primi Principij, videlicet, Dei. Immo non ſolam omnes
perfectiones quæ ſunt in quibuſcunq; generibus, ſed omnes
perfectiones quæ ſunt & quæ poſſunt eſſe, ſunt in deo, ita
ꝙ in eo ſunt infinitæ perfectiones. Hoc eſt ergo quod vult
Dionyſius ꝙ laudare nos conuenit eum qui eſt infinitorum Lib. 12. de di
nominũ. Nam quia ſecundũ quãlibet perfectionẽ põt nomi- uinis nõibus.
D nari Deus, vt ſecundũ ſapientiã dicatur ſapiens, ſecundum
iuſtitiam iuſtus, & ſic de alijs: quia ergo ipſe eſt infinitarũ
perfectionum, conſequens eſt ꝙ ſit infinitorum nominum.
Reuertamur ergo ad ꝓpoſitum, & dicamus, ꝙ quia Deus
immediate agit per ſuam ſubſtantiam, põt immediate pro-
ducere ipſam ſubſtantiam: creatura vero, quia id per quod
immediate agit eſt accidens, non põt immediate producere
niſi accidens. Sed dices, ꝙ etiam ipſam ſubſtantiam pro-
ducit agens creatũ ſiue agens naturale, quia ipſam mate-
riam ſua ſubſtantiali forma expoliat agens naturale, &
eam induit alia forma. Dicemus ergo, ꝙ agens naturale ha-
bet poſſe in ipſam ſubſtantialem formã non immediate ſed
mediantibus accidentibus, vt ignis poteſt expoliare aerẽ
ſua ſubſtantiali forma nõ immediate ſed mediante calidi-
tate, quia poteſt tantũ calefacere aerem quòd cum tanto ca-

lore non poteſt ſtare forma aeris ſed introducitur ibi forma ignis. Erit ergo vna differentia inter agens creatũ & deum, quia ipſe deus habet poſſe imediate ſup ipſam ſubſtantiam, ſed agens creatũ nõ hẽt ſuũ poſſe imediate ſuper ipſam ſubam ſed hoc hẽt mediante aliquo accidẽte, vt multipliciter eſt per habita declaratum. Ex hac autem differẽtia ſequitur alia, ꝙ Deus attingit rem quæ eſt ſubſtãtia vt eſt ſubſtantia, cũ imediate & ſecundum ſe attingat ipſam ſubſtantiam. ſed agens creatũ per ſuũ poſſe ſi attingit rem quæ eſt ſubſtantia non attingit eam vt eſt ſubſtantia, ſed vt comparatur ad accidentia, cũ non attingat eã niſi per accidentia. Agens itaq; creatũ hoc modo ſubſtantiam attingit, quia inducit accidentia quæ contrariantur ſubſtantiæ, quibus inductis oportet ꝙ tollatur ſubſtantia, ſicut tollitur forma aeris cum tantũ eſt calefactus ꝙ illa calefactio ſic contrariatur ſuæ formæ ꝙ non poteſt vlterius ibi ſtare huiuſmodi forma.

1. Phi. 41. et 42.

Ideo ſapientes philoſophi omnes generationes & corruptiones dixerunt eſſe ex contrarijs & in contraria: & omnia hæc ad contraria reduxerunt. Ex hoc autem patet ꝙ nullum agens naturale ſiue mediate ſiue immediate nullũ poſſe habet in ipſam materiæ eſſentiam, quòd poſſit ipſam eſſentiam materiæ tollere: quia nulla accidentia contrariantur eſſentiæ materiæ, ſed cum quibuſcunq; accidentibus ſtat eadem eſſentia materiæ, nam eadẽ eſſentia materiæ numero modò eſt ſub ſumme calido, modò eſt ſub ſumme frigido, modò ſub medio: poteſt tamen agẽs naturale tollere eſſentiã formæ, quia non ſtat eadem eſſentia formæ cum quibuſcunq; accidentibus, vt forma ignis non ſtat cum frigido, & forma aeris non ſtat cũ ſumme calido, & ſic de alijs. Agens itaq; naturale quia non agit niſi per accidentia, non poteſt tollere eſſentiam materiæ, cui nulla accidentia ſunt cõtraria: ſed poteſt tollere eſſentiam formæ, cui in hoc contrariantur accidentia aliqua, quia non ſtat cum quibuſcunq; accidentibus. Ex hac autem differentia ſequitur alia, vt quia non poteſt tollere eſſentiam materiæ, neceſſe eſt ꝙ præſupponat eſſentiam materiæ: non autem ſic præſupponit eſſentiam formæ. Ex his etiam ſequitur differentia tertia ꝙ non poſſit tollere quãtitatem materiæ, vt ꝙ poſſit eam augmentare niſi addito quanto, quia non poſſet facere ex materia quæ eſt in vno pugillo, eſſe tãtum de materia quantum eſt in duobus pugillis, niſi addito quãto, vel addito aliquo corporeo.

1. de Gener. Tex. 31. & inde.

Ideo dicit Philoſophus in libro de Generatione in capite de Augmento, ꝙ debemus ſupponere augmentum fieri per additionẽ alicuius corporis, poteſt enim agens naturale rarefacere, ſed ex hoc (ſecundum Philoſophum) non proprie augmentat, ſed maiorem tumorem generat. Concludamus ergo, & dicamus, ꝙ ſicut ipſa eſſentia materiæ ſtat cum quacunq; raritate plurificabili in natura, & cum quacunq; calefactione & infrigidatione & condenſatione, & cum omnibus huiuſmodi permutationibus: ſic ſtat ipſa quantitas materiæ per quam materia eſt multa vel pauca, quia in oĩbus huiuſmodi permutationibus non minuitur materia neq; creſcit, quia ſi ex aqua fiat aer vel quodcũq; aliud corpus, illud idem & tantum, nec plus nec minus, quod erat de materia ſub forma aquæ, fit ſub forma aeris vel cuiuſcunq; alterius corporis. Ex quo manifeſtè ſequitur ꝙ agens naturale ſicut non poteſt tollere eſſentiam materiæ, ſed neceſſe eſt ipſum ipſam ſupponere: ſic non poteſt tollere nec ĩmutare quantitatem materiæ ſed neceſſe habet ipſam ſupponere, quia quantitas

A materiæ ſtat cũ omnibus iſtis tranſmutationibus naturalibus, ſicut & ipſa materia. His autem omnibus prælibatis, in quibus diutius inſiſtimus ꝓpter multas veritates ibi contentas, quæ non ſolum ad hoc capitulum, ſed quaſi ad omnia naturalia deſeruiunt: deſcendamus ad declarandũ noſtrum propoſitum.

Sex põt deus quæ non põt alia agentia.

Dicemus ergo ꝙ ſex põt Deus quæ non poſſũt alia agentia: põt.n. prĩo de aliquo facere nihil: ſecũdo poteſt de nihilo facere aliquid: tertio poteſt augmentare non rarefaciendo nec aliquod corpus addendo: quarto põt minuere non condẽſando nec aliquid de materia remouendo: quinto poteſt condenſare nõ occupando locũ minorem, ſexto põt rarefacere non occupando locum maiorem. Nã quia Deus attingit ipſam ſubſtantiam ſecundũ ſe & immediate nõ habito reſpectu prout cõparatur ad accidentia cõtraria, cum ipſa eſſentia materiæ ſit quædã ſubſtantia, ſuũ
B poſſe attingit ipſam eſſentiam materiæ: & nõ obſtante ꝙ nulla accidentia ſint ei contraria, poteſt ipſam eſſentiã materiæ tollere, quod ſi faceret, annihilaret. Secundo quia põt tollere eſſentiam materiæ, conſequens eſt ꝙ in agendo nõ præſupponat eam: poteſt ergo producere ipſam eſſentiam materiæ, ſicut agens naturale poteſt producere ipſam eſſentiam formæ, quia non præſupponit formã, cum poſſit tollere formam: põt ergo Deus producere aliquid non producẽdo materiam, quia faciendo creat & facit de nihilo aliqd. Tertio põt augmentare non rarefaciendo nec aliquid addendo, quia cũ poſſe diuinũ attingat ipſam eſſentiã materiæ, et etiam ipſam eſſentiam quãtitatis quia attingit eſſentiam cuiuſlibet rei prædicabilis, cum ſint in eo perfectiones omnium prædicamentorum, poterit eſſentiam materiæ trãſmutare ad maiorem quantitatem, poterit enim facere ꝙ pa
C rum de materia fiat multũ de materia: quod faciendo augmentabit nõ rarefaciendo, nec aliquid aliud addendo, ſed illam eandẽ materiam ad maiorẽ quãtitatem tranſmutando. Quarto poterit diminuere, non condẽſando nec materiã diminuendo, ſed ipſam ad minorem quãtitatem tranſmutãdo: nam ſi poteſt facere ꝙ parum de materia fiat multum, poterit facere econuerſo quòd multum de materia fiat parum, quod faciendo diminuit rem modo quo diximus. Quinto poteſt condenſare non occupando minorem locum: nam ſi poteſt facere quòd parum de materia fiat multum, poterit condenſare non occupando locum minorem, cum in hoc differat denſum a minus denſo, quia plus eſt de materia in tanto loco in re magis denſa quàm in minus denſa. Sexto poterit rarefacere non occupando locum maiorem: quia ſicut tranſmutando materiam ad maiorem quantitatem poteſt rem condenſare non occupando locum minorem, ſic
D tranſmutando materiam ad minorem quantitatem poteſt rem rarefacere non occupando maiorem. Quaro ſi Deus poteſt rem condenſare non occupando locum minorem, cum fuerint partes illæ cæleſtes condenſatæ vnde factus fuit Sol, Luna & cæteræ Stellæ, factum eſt hoc virtute diuina non occupantes minorem locum, vt mille vacuitates remanerent in cœlo: quod declarare volebamus.

Quomodo

CAP. XXXIIII.

*Quomodo luminaria, quæ ſunt fixa in cælo, dicun-
tur ornamenta cæli.*

VOLENTES tractare de
luminaribus fixis in cælo quō
ſunt ornamenta cæli, incurre-
mus difficultatem quandā de
terra, quia arbores quæ ſunt
fixæ in terra non dicūtur or-
naměta terræ, quia terra dici-
tur ornata die ſexta, arbores,
vero fuerunt productæ die tertia. Ad hanc autē difficulta-
tem ſoluendam volumus declarare quō accipiatur ornatus
in operibus ſex dierum. Videntur autem omnia huiuſmodi
opera ad duo eſſe referenda, ad perfectionē, & ad orna-
tum. nam cum ſexta die, vidiſſet Deus cuncta quæ fecerat,
& erant valde bona, quaſi concludēdo infert ſcriptura di-
cens, Igitur perfecti ſunt cæli & terra & omnis ornatus
eorū. Videndū eſt itaq; quō ornatus differt à perfectione.
Aliqui aūt diſtinguunt hæc duo penes interius et exterius:
aliqui autē penes agere vniuerſaliter & ſpecialiter: aliqui
vero penes finē & ad finem. Nā perfectio videtur perti-
nere ad interiora, vt ex hoc dicitur perfectus quis ex for-
mis & ex qualitatibus quæ ſunt in ipſo: ſed dicitur orna-
tus propter aliqua exteriora quæ adhibet circa ſe, vt puta
veſtes, vel aliqua alia ornamenta: igitur beſtiæ et homines
dicuntur ornamenta terræ, quia ſunt circa terram. Rurſus
in terra eſt quædam virtus generalis producendi hæc, cum
hæc in quadam generalitate cauſaliter ſint in elementis,
quia per virtutes actiuas et paſſiuas elementorū fit mixtio
vnde iſta producuntur, tamē nō poſſet terra nec poſſent et
omnia elementa ſimul ſine homine producere hominē, nec
ſine equo equū: ideo hæc ornamenta terræ videntur face-
re ad ſpecialitatē productorū, nam terra ſecundū ſuam p-
fectionē videtur habere quādam generalitatem ad iſta, ſed
per hæc ornaměta determinatur ſpecialiter ad productio-
nem iſtorum: ergo perfectio & ornatus non ſolū poſſunt
accipi penes interius & exterius, ſed etiam penes vni-
uerſale & ſpeciale. Ex his aūt dicunt aliqui, arbores &
plantas non pertinere ad ornatum terræ, quia terra de ſe
poteſt omnia illa producere: ſed animalia dicuntur orna-
menta terræ, quia terra non poteſt producere animalia p-
fecta ſine ſimili in ſpecie. Terra itaq; ſecundū iſtos habet
gñralem & ſpālem virtutem reſpectu oium arborū, qa oēs
arbores poteſt de ſe producere: ſed reſpectu aīalium perfe-
ctorum habet virtutem generalem non ſpecialem, quia niſi
determinetur per ſimile in ſpecie, non poteſt illa produce-
re. Sed hoc non eſt veriſimile nec rationabile ꝙ omnes ar-
bores ſint ita imperfectæ ꝙ omnes fiant ex terra ſine ſemi-
ne, cum ſemper perfectiora determinent ſibi modum gene-
rationis. Animalia quidem ſunt perfectiora plantis, quia
omnia animalia determinant ſibi modos generationis, vt
animalia quæ fiunt ex putrefactione ſemper determinant
ſibi illum modum vt nunquam fiant ex ſemine, & quæ
fiunt de ſemine nunq̄ fiant ex putrefactione. Et ſi dican-
tur aliqua fieri ex ſemine & aliqua ex putrefactione.
Hæc & illa non erunt eiuſdem ſpeciei vt ſupra de muribus

A tangebamus. Sed ꝙ nullæ plantæ ſint ita perfectæ ꝙ deter-
minent ſibi modum generationis, non conſonat rationi, cum
videamus aliquas plantas participare maſculinum & fæ-
mininum, in quo participant modū animalium, talia enim
credimus ſibi determinare modum generationis: & quia ta-
lia fiunt ex ſemine, non fiunt ex putrefactione. Et ſi inue-
niatur, ꝙ ſola virtus terræ ſufficeret ad productionē plan-
tarum poteſt exponi non ſimpliciter, ſed ꝓ magna par-
te. Tertio modo diſtinguunt aliqui perfectionem & orna-
tum, quia perfectio (vt dicunt) ſe habet vt finis reſpectu
perfecti, quia perfectum tendit in ſuam perfectionem tan-
quam in finem: ſed ornatum reſpectu ornati non ſe habet
vt finis, ſed vt ad finem: nam homo non ordinat ſe ad ſuas
veſtes, ſed ſuas veſtes ordinat ad ſeipſum. Sed iſti modi ac-
cipiendi perfectionē & ornatū penes interius et exterius
B vt dicebat diſtinctio prima, aut penes agere generaliter &
ſpecialiter vt dicebat diſtinctio ſecunda, vel penes finem
& ad finem vt dicebat diſtinctio tertia, non videntur per
ſe ſumi, nec conuenire videntur omnibus ornamentis et p-
fectionibus: nam aliqua penes ſui intrinſeca videntur or-
nari, vt agri veſtiri, quia lilia agri dicuntur melius eſſe ve-
ſtita, quàm Salomon in omni gloria ſua: & angeli dicuntur Matth.6.
eſſe ornati, iuxta illud Ezechielis de Lucifero, Tu ſi- Cap.28.
gnaculum ſimilitudinis, plenus ſapientia, perfectus decore.
Et ſubditur ibi, Omnis lapis pretioſus ornamentum tuum.
Et narrat nouem lapides pretioſos ornamentum eius, quo
numero (ſecundū Iſid.1.de ſummo bono) intelliguntur nouē Cap.10.
ordines angelorū, quos (vt ait) apoſtata angelus añ lapſum
quaſi in veſtimento ornamenti ſui, affixos habuit. Conſtat
aūt, ꝙ angeli non poſſunt habere ornamenta exteriora, ſed
C ipſæ perfectiones angelorum dicuntur ornamenta eorum:
vñ ſupremus angelus dicebatur eſſe ornatus omnibus alijs
angelis, quia quaſi omnes perfectiones aliorum angelorum
congregabantur in ipſo: ipſe etiam Deus dicitur eſſe veſti-
tus & ornatus, iuxta illud Pſalmi, Amictus lumine ſicut Pſal.103.
veſtimento. Lumen autem, quo Deus dicitur amictus & ve-
ſtitus, eſt ipſemet, qui eſt lux, in qua tenebræ nō ſunt vllæ:
vnde ipſe eſt lux qua veſtitur, ipſe eſt lux quam inhabitat,
iuxta illud Apoſtoli.1.ad Thim. Lucem inhabitat inacceſ- Cap.6
ſibilem. Itaq; in talibus ſpiritualibus ſubſtantijs nō poterūt
accipi perfectio & ornamentum ſecundum modos prædi-
ctos, vt dicatur Deus ornatus per exteriora, vel per ea quæ
ſunt ad finem, vel penes agere in alia, ſiue generaliter ſi-
ue ſpecialiter. Poſſumus ergo dicere Perfectionem poſſe
accipere penes dare eſſe; & ideo forma dicitur perfectio 2.Ph.tex.27.
D rei, quia dat eſſe rei: Ornatum autem poſſe accipi penes
dare pulchritudinem & decorem, vndecūq; ſit illa pulchri-
tudo & decor, ſiue per interiora ſiue per exteriora. Vnde
lilia dicuntur ornata penes ea quæ reddunt ea pulchra,
vt penes ſuos colores, et penes alia q̄ reddunt ea pulchra.
Videtur autem pulchritudo et decor facere ad delectatio-
nem; ſicut perfectio facit ad eſſe, & ad diſtinctionem. Vn-
de ex hoc eſt res perfecta, quia habet eſſe in actu, & habet
eſſe diſtinctum: ſed ex hoc eſt pulchra, quia ipſa delectatur
in ſeipſa, vel quia alia delectantur in ea. Vnde ille ſupre-
mus angelus quia delectabatur in ſeipſo, ex ſua pulchritu-
dine corruit: et quia res delectatur in bono, eo ꝙ bonū eſt
illud quod omnia appetunt, vt ſapientes Philoſophi dixe- 3.de aīa.t.51
runt: hoc forte motiuo motus dixit Diony.de diui.nomi. ꝙ Cap.4.
omne pulchrum bonum, et omne bonū pulchrum, qa (vt ait)

bonũ & pulchrũ ſecundũ oẽm eãm cuncta deſiderãt. His itaq; prælibatis dicemus ꝙ quãto res ſunt pfectiores, tãto minus indigent ornamẽtis exterioribus, qa ipſæ ſibi ſunt ornamenta, iuxta illud Apoſt. 1. ad Corin. Quæ putamus ignobiliora mẽbra eſſe corporis, his abũdantiorẽ honorẽ circũdamus. Et ſubdit, ꝙ honeſta mẽbra nullius egent ornamẽti. Videmus quidẽ ꝙ Deus ornatur ſeipſo, qa ornamentũ eius eſt ipſa ſubſtantia quæ eſt actus purus et lux pura. Ornamentũ autẽ angeli ſunt intellectus, et ſapientia eius, quæ nõ ſunt ipſa ſubſtãtia eius, ſed ſunt ſupaddita ſubſtantiæ: ſunt tñ bona intrinſeca eius. Homo autẽ ornatur ꝑ bona exteriora, vt per veſtes, & per aurũ, et argentũ, et per gemmas pretioſas appoſitas circa ipſum. Sic ẽt videmus in elementis, quia ignis qui eſt nobiliſſimus elementorũ, nullũ habet ornamentũ niſi ſeipſum: aer aũt ornatur auibus: aqua piſcibus: terra autem (quæ eſt fex elementorum) eſt magis ornata cæteris elementis, quia ornatur arboribus, beſtijs, & hominibus, ornatur ẽt auibus & piſcibus, quia aues licet volent in aere, quieſcunt tñ in terra: et piſces licet natent in aqua, multi eorũ quieſcunt in terra. Sed vt ad noſtrũ ppoſitũ deſcendamus, et vt obiectiones factas vel fieri poſſibiles perſoluamus: dicamus in ornatibus rerũ eſſe multitudinẽ et paucitatẽ, qa aliqua ornãtur pluribus, aliqua paucioribus, et quãto ſunt aliqua ignobiliora, tanto plura hñt ornamẽta. Rurſus in ornamẽtis inuenimus maioritatẽ et minoritatẽ: qa ergo in aliqua re inuenimus multa gña ornamentorum quorũ aliqua ſe tenent cũ re, aliqua ſunt ſeparata à re, aliqua ſunt maiora, aliqua minora: tunc quæ ſe tenent cũ re, quaſi amittunt nomẽ ornamenti, nõ quin poſſint dici ornamenta, ſed quia hñt aliud ſpãle nomẽ, quia vñr ptinere ad pfectionẽ. ſed ornamẽta ſeparata ſpãliter dñr ornamenta, quæ nõ ptinent ſic ad pfectionẽ, ſicut cõiũcta. Et in hoc bñ dicebant dicẽtes ꝙ ornamẽta ſunt in exterioribus, pfectiões in interioribus. qđ verũ eſt vbi eſt dare ornamẽta exteriora ſed vbi nõ ſunt ornamẽta exteriora, idẽ erit pfectio & ornamentũ, ſcđm aliud et aliud dictũ. Vel verũ dicũt ſic dicentes, vbi ſunt ornamenta exteriora, et additur ibi magis pfectum: nã quia exteriora magis ſe tenẽt cũ ornamentis vt diſtinguamus ea ab iterioribus, dicemus interiora magis ſe tenere cũ pfectiõibus, nõ quin et ipſa ſint ornamẽta, ſed qa in hoc diſtinguuntur ab exterioribus bonis. Scđo, vt dicebamus, in ornamẽtis inuenitur maioritas et minoritas, qa aliqua ſunt nobiliora, aliqua ignobiliora: ſicut ergo adueniẽte maiori lumine obfuſcatur minus, ſic minus ornamentũ pdit nomẽ ornamẽti pp maius. Ex his aũt poſſumus ſoluere obiectionẽ prætactã ſuperius, quare luminaria quæ ſunt fixa in cælo, ſunt ornamẽta cæli; et arbores quæ ſũt fixæ in terra nõ dñr ornamẽta terræ? Ad qđ aliqui dixerũt, ꝙ luminaria non ſunt fixa ſicut arbores, qa arbores ſic ſunt fixæ, qa nullo modo mouẽtur: ſed luminaria cæli mouẽtur et ſuo curſu peragunt circuitus ſuos. Sed dato ꝙ cælũ ſtaret, et luminaria nõ mouerẽtur, eſſent nihilominus ornamẽta cæli. Propter hoc dicere poſſumus ꝑut antea diximus: nã qa in cælo nõ ſunt alia ornamẽta niſi luminaria, iõ quãtũcũq; ſint ibi fixa, quia nõ ſunt addita ibi aliqua alia vt poſſent pdere nomẽ ornamẽti, vocata ſũt ornamẽta cæli. terra aũt hñs in ſe arbores fixas, qa hẽt alia ornamẽta ſeparata lõge meliora et potiora, pdiderunt arbores nomẽ ornamẽti, quis vere ſint ornamẽta. et exinde Deus forte fecit arbores ſtatim, cũ apparuit terra, ſignificans ꝙ volebat dare terræ alia ornamẽta. Amplius dato ꝙ in cælo poſſent aſſignari aliqua alia quæ dicerẽtur ornamẽta, tñ nulla alia põt aſſignari in cælo ita digna et ita nobilia ſicut ſũt luminaria. iõ pp nulla alia potuerunt pdere nomẽ ſuũ quin vocarẽtur ornamẽta. ſed terra (vt diximus) pter arbores hẽt alia ornamẽta lõge nobiliora, qa hẽt ſenſitiua, et ſcđm locũ motiua, quæ ſũt longe nobiliora quã vegetatiua: habet inſup itellectiua, idest, hoĩes, qui ſunt longe nobiliores prædictis, licet hoĩes nõ ſint ſimpliciter ornamẽta terræ. ideo pp tot nobiliora ornamenta meritò arbores nomẽ ornamentorum perdiderunt.

Cap. 12.

A

B

C

D

CAP. XXXV.

Declarans unde habent eſſe diaphaneitates, & tot modi coloris, & tot modi lucis, quot videmus in cælis.

B

FVERVNT quidã volẽtes dicere ꝙ de cælo nihil videmus niſi ſtellas, aſſignãtes rõnem ex aere et igne, q in ſua puritate videri non poſſunt: et quia (vt aiunt) cæli quãto ſuperiores, tanto puriores, & per conſequens tãto rariores, & ideo de eis (vt aſſerunt) nihil videre poſſumus, niſi ſtellas. Sed hæc poſitio ſtare non põt. primo prout cæli cõparantur ad elemẽta: ſecundo prout cõparantur ad viſum noſtrũ. In elementis quidẽ quanto denſiora, tanto viliora, & minus habentia de actualitate: ſed cum cælũ ſit naturæ luminoſæ, nihil eſt denſa pars cæli, quã aggregatio luminis: ſed diuerſitas eſt in denſitate, quia põt eſſe tanta denſitas ꝙ reſultat ibi color & non lux, & põt eſſe tanta denſitas ꝙ reſultat ibi lux, et tanta denſitas ꝙ reſultat non ſolũ ibi lux ſed fons luminis, vt patet in Sole qui creditur denſior oĩbus alijs: denſitas ergo in ſupercæleſtibus nõ pertinet ad vilitatem, ſicut in elementis, ſed magis ad nobilitatem & aggregationẽ luminis. pars ergo illa cæli vbi fixa ſunt ſydera, eſt ſuperior, & tñ denſior alijs partibus, vbi ſunt fixæ planetæ. Secũdo dicta poſitio ſtare non põt prout cæli cõparantur ad viſum noſtrum: nam ſi oẽs cæli præter ſtellas eſſent rari, appareret nobis cælum empyrium qđ eſt totum lucidũ, cuius contrarium videmus ad ſenſum. Prætermiſſa igitur hac opinione, dicamus ꝙ in cælo non videmus aliquid niſi diaphanũ & luminoſum, in quibus cõuenit cælũ cum iſtis inferioribus. vnde Philoſophus in. 2. de aĩa dicit, ꝙ nõ ſecundum ſe aqua & aer eſt quid lucidũ, ſed quia natura eadẽ eſt in his vtriſq; & in perpetuo ſuperius corpore. In alijs n. qualitatibus, vtpote in calido, frigido, humido, & ſicco, non conueniunt ſupercæleſtia cum iſtis inferioribus formaliter; qa hæc ſunt in iſtis inferioribus formaliter, in ſuperioribus quidem non ſunt formaliter ſed virtualiter. Sed rarum et denſum, luminoſum & diaphanum vere & formaliter ſunt in iſtis inferioribus & in ſupercæleſtibus: differunt tñ hæc multipliciter, primo quantũ ad ſciſſionẽ, ſcđo quãtũ ad originẽ, tertio quãtũ ad actionẽ. quãtũ ad ſciſſionem quidẽ, qa elementa rara facilius ſcindũtur quã denſa, niſi forte pp nimiã actiuitatẽ cõtraſiſtãt, ſicut ignis q eſt rarior aere, nõ ita p tranſiretur

Ex denſitate color, lux, & fons lucis, cauſantur.

Tex. 68.

transſiretur propter nimiam actiuitatem, ſicut pertranſitur A
aer : ipſum tamen rarum (ſecundum quòd huiuſmodi) in
his quæ patiuntur peregrinas impreſſiones, leuius ſciſ-
ſuram patitur quàm denſum : ſed in ſupercœleſtibus non
ſic, quia (vt ſupra tangebatur) ita eſſet impoſſibile ſcin-
dere rarum ſicut & denſum, & ſcindere orbem ſicut &
ſtellam, quia neutrum pati poteſt peregrinas impreſſio-
nes. Secundo differunt hæc & illa quantum ad originem:
quia hic rarum oritur ex calido dilatante, denſum ex
frigido conſtringente : ibi autem hæc oriuntur ex deo
producente vel iubente. Nam nihil eſt ibi ſecundum ra-
tiones ſeminales, vt vult Auguſtinus circa principium.6.
Cap.1. ſuper Gene. : Non ſunt in cœlis aliqua producta prout
ſecundum rationes ſeminales materia eſt ſubiecta natu-
ralibus agentibus, ſed ſolum prout ſecundum rationes
obedientiales eſt ſubiecta deo. Et ideo rarum & den- B
ſum vel eſt in eo à principio producente, vel poſt pro-
ductionem deo ſic iubente. nam producto cœlo ex mate-
ria ſub forma cœli, aliquæ partes cœli fuerunt diuino iuſ-
ſu magis condenſatæ, quàm prius eſſent : quia(vt ſupra di-
cebatur) lux facta eſt prima die per condenſationem ſuæ
materiæ : ſic Sol, Luna, & ſtellæ producta ſunt quarta die
per condenſationem ſuæ materiæ. Tertio differunt hæc &
illa quantum ad actionem, quia denſa in elemẽtis, vt humor
& humus, ideſt, aqua & terra, ſunt magis paſſiua. rara, vt
Cap.10. ignis & aer, magis actiua. Vnde Auguſtinus. 3. ſuper Gen.
ait, quòd ſunt duo elementa ad patiendũ, humor & humus,
ideſt, aqua & terra : ad faciendum autem alia duo, aer, vi-
delicet, & ignis. Aduertendum tamen quòd quodlibet cali-
dum eſt actiuum, frigidum ſubactiuum: & quia aer et ignis
ſunt calida, dicuntur elementa ad agendum. Inuenimus ta-
men aliquando aerem eſſe valde paſſiuum : quorum vtrũq;
verum eſt, quia ſi conſideramus ipſam caliditatem ſecundũ
ſe, aer ſcribitur inter elemẽta actiua, quia calidus: ſed ſi cõ-
ſideramus modum ſecundum quem aer participat calidita-
tem, quia ſimul cum raritate participat remiſſam calidita-
tem, dicitur eſſe valde paſſiuus. Vel poſſumus dicere ꝙ aer
iſte inferior propter infectionem quam habet ab elementis
frigidis, ſemper eſt frigidus, niſi calefiat per ſupercœleſtes
radios : & quia frigidus & rarus, ideo paſſiuus multum
quantum ad iſtam inferiorem partem. Denſitas itaq; in ele-
mentis, facit ad paſſibilitatem, vel in elementis ſecundum ali-
quem modum diminuit actiuitatem : nam & iſte aer infe-
rior qui dicitur multum paſſiuus, eſt magis aliqualiter ſpiſ-
ſior, quàm aer ſuperior qui eſt magis actiuus. Sed in ſuper-
cœleſtibus denſitas facit ad actionem, quia influentia et a- D
ctio magis eſt à ſtella quæ eſt pars denſior, quàm ab orbe qui
eſt pars rarior. Reuertamur ergo ad propoſitum, & dica-
mus ꝙ licet rarũ & denſum ſint in ſuperioribus formali-
ter, longe tñ aliter q̃ in elemẽtis: & licet elementa habeãt
hæc longe diſſimiliter à ſupercœleſtibus, aliqua tamẽ ele-
mentata (quantum ad aliqua) imitantur in his ſupercœle-
ſtia, vt ferrum ignitum quia eſt denſius longe plus vrit &
agit quàm ſtuppa vel palea ignita quia eſt rarior. Sed in
his non oportet ſermonem producere : ſufficiat autem ſci-
re, quòd in ſupercœleſtibus eſt rarum & denſum, & eſt ibi
magis denſum & minus denſum, ſicut in his inferioribus.
Prætermiſſa ergo actione & paſſione, quia de his nunc lo-
qui non intendimus, ſaluare poterimus omnia quæ videmus
in cœlis vel omnia quæ in eis viſu percipimus. Nam vide-

A mus ibi aliqua quaſi colorem : aliqua, lucem : aliqua, nec co-
lorem nec lucem, ſed diaphaneitatem & tranſparentiam.
Diaphaneitas ergo & tranſparentia ſumuntur ſecundum
raritatem, color autem & lux ſecundum maiorem & mi-
norem denſitatem. Aſſignabimus quidem in cœlo duplicem
colorem, & triplicem lucem, quæ omnia contingunt ex ma-
iori & minori denſitate: eſt enim in cœlo duplex color ma-
culoſus, qui eſt in quadam parte Lunæ, quæ dicitur macula
Lunæ: nam Luna in illa parte vbi eſt macula non lucet, ſed
apparet ibi quaſi quidam color obſcurus & quaſi nebulo-
ſus & maculoſus : vnde dicit Auerr. in. 2. Cœli & mun- Com 49.
di, Lunam ſapere naturam terreſtrem. tamen ſine terre-
ſtreitate ſed ex ſola quadam debili denſitate, poſſumus ma-
culam illam ſaluare. Secundo eſt in cœlo quidam color la-
zurinus non ſplendidus, ideſt, non illuminans : quem colo-
B rem prætendit octaua ſphæra, vel illa pars cœli, vbi ſunt
ſydera : nam inter ipſa ſydera, quando eſt tempus clarum,
videmus colorem lazurinum. Sunt ergo in cœlo duo modi
colorum, & ſunt ibi tres modi lucis : quia eſt ibi quædam
lux ab alio recepta, quæ eſt quaſi rubea ſicut Mars, qui
totus apparet igneus, & ſicut ſunt aliquæ aliæ ſtellæ, quæ
videntur quaſi igneæ, non tamen habent huiuſmodi ſtellæ lu-
men ab alio quàm à Sole, ſed in recipiendo illã lucem præ-
tendunt colorem rubeum vel igneum. Secunda lux eſt in cœ-
lo recepta per modum quaſi cuiuſdam albedinis, ſicut lux
Lunæ in illa parte vbi non habet maculam quæ videtur al-
ba & clara, & ſicut planeta qui dicitur Venus, qui reci-
piens lumen à Sole offert huiuſmodi lumen oculis noſtris
per modum claritatis & albedinis. Tertius modus lucis
eſt in cœlo, quæ non eſt recepta ab alio, ſed eſt fons lumi-
C nis in ſe, & eſt principium luminis in alijs, cuiuſmodi eſt
lux Solis, à quo omnia alia recipiunt lumẽ. Erunt itaq; ſex
in cœlo: videlicet, diaphaneitas, quantum ad partes illas cœ-
li, vbi ſunt Planetæ : color maculoſus, quantum ad macu-
lam Lunæ : color lazurinus, quantum ad octauam ſphæ-
ram, vel quantum ad partem illam cœli, vbi ſunt fixa ſy-
dera : lux ab alio recepta quaſi ignea, cuiuſmodi ſunt mul-
tæ ſtellæ talem colorem prætendentes : lux recepta quaſi
clara & alba, ſicut ſunt multæ ſtellæ talem faciem de-
monſtrantes : lux non recepta ab alio corpore, ſed quæ eſt
principium & fons luminis, cuiuſmodi eſt lux ſolaris. Dia-
phaneitatem ergo ſaluabimus ſola raritate, vt partes illæ
cœli vbi ſunt planetæ, ſunt diaphanæ propter raritatem
quam habent : ſed alia quinq;, videlicet, duos modos colo-
ris, & tres modos lucis, ſaluabimus ex maiori & minori
D denſitate. Ad cuius euidentiam, eſt ſciendum, quòd in iſtis
inferioribus color albus plus participat de luce, & niger mi-
nus. Omnes autem alij colores conficiuntur ex albo & ni-
gro. In cœlo autem non ponemus album & nigrum, ſed
ponemus maiorem & minorem denſitatem, & ex hoc po-
nemus maiorem & minorem aggregationem luminis : &
vbi eſt maior aggregatio luminis & maior denſitas, magis
accedit ad lucem : ſed illa denſitas facit lucem, vel ſi non
facit lucem, ſed colorem, magis accedit ad colorem illum,
qui plus habet de albo, vel plus habet de luce. Dabimus
ergo quinq; modos denſitatis ſolum ſecundum magis &
minus, ex quibus duobus accipientur duo modi coloris, &
ex alijs tribus tres modi lucis. Dicemus ergo quòd macu-
la Lunæ denſa eſt, quia non tranſparet, & eclipſat no-
bis Solem, cum ſupponitur Soli : & quia Luna ſecundum

ſe totam tam ſecundum partem lucidam quàm maculoſam
Soli ſuppoſita, Solem eclipſat, ideo eſt denſa ſecundum ſe to
tam: denſa eſt ergo macula Lunæ, ſed eſt minor denſitas,
quæ reperiatur in cœlo: & quia minus eſt ibi de denſitate,
minus ibi eſt de aggregatione luminis: & ideo plus accedit
ad colorem maculoſum & obſcurum, cum ibi minus ſit de
Auer. in. 2. de Cœlo, cō. 49. participatione luminis. Fuerunt enim aliqui dicentes ꝙ illa
macula eſt vmbra terræ vel alicuius montis. Sed nō ſemper
terra nec aliquis mons ſe interponit inter Solem & Lunā,
ſed ſolum hoc fit in illis interſectionibus, vbi deferens Lunæ
interſecat deferentem Solis, quarū vna interſecatio dicitur
caput, & alia cauda Draconis. ſemper autē eſt in Luna illa
macula, non autem ſemper ſe interponit terra vel aliquis
mons inter Lunam & Solem. ergo illa macula non eſt vm
bra terræ, vel alicuius montis. Dixerunt autem alij, ꝙ illa
macula eſt idolum maris, vel idolum terræ. Imaginātur au
tem quidam ꝙ Luna ſit quaſi ſpeculum, ubi apparet imago
& idolum: & quia Luna ſemper reſpicit terram & ma
re, ſemper apparet ibi idolum terræ & maris; & per con
ſequens ſemper apparet ibi illa macula. Sed nec hoc ſtare
poteſt, quia cùm Luna moueatur ſemper, terra ſtante ſtabi
li, & mari ſtante in eodem loco, idem idolum non ſemꝑ ap
pareret in eodem loco in Luna: quia ro ſtante, et ſpeculo mo
to, idolum & imago mutatur ad motum ſpeculi. Nos ergo
non plus diffundentes in opinionibus talibus, dicamus Lu
nam in aliqua parte ſui eſſe lucidam, et in aliqua maculo
ſam: quia in illa parte vbi eſt maculoſa, ita modicam den
ſitatem habet, & ita modicam aggregationem luminis, ꝙ ra
tione denſitatis in parte illa non eſt diaphana nec tranſpa
rens: ratione uero eius, quia illa denſitas eſt valde modica,
& parum habet de aggregatione luminis, redditur obſcura
& etiam maculoſa. ergo tam modica denſitas reddit colorē
obſcorum, vbi parum participatur de lumine: omnis enim co
lor participat aliquid de luce. ſed color obſcurus minus par
2. de Anima. Tex. 66. ticipat de luce q̃ alij. Præter itaq; hanc denſitatem, quæ eſt
in macula Lunæ, eſt dare maiorē denſitatem in cœleſtibus,
quæ nō eſt tanta denſitas, ꝙ luceat vel ꝙ poſſit recipere lu
men, & ipſum refundere in alia; ſed ex illa denſitate reſul
tat quidam color magis participans de luce, q̃ macula Lu
næ: & hmōi, eſt color lazurinus, cuius ſimilitudinem prætē
dit octaua ſphæra. Erūt ergo illæ partes vbi ſunt ſydera fi
xa, quæ apparent lazurinæ, magis denſæ, & plus habentes
de aggregatione luminis, q̃ pars illa Lunæ, vbi apparet ma
cula. ſed non erunt ita denſæ, nec habebunt tantam aggrega
tionem luminis, ſicut reliquæ partes Lunæ quæ lucent. Am
plius autem præter has duas denſitates ex quibus reſultat
lux, color obſcurus, & lazurinus, eſt dare alias tres maio
res denſitates, ex quibus reſultat lux: quarum una eſt rece
pta et quaſi ignea, alia eſt recepta et quaſi alba, tertia non
eſt recepta ſed eſt fons & principium luminis. Stellæ enim
quæ videntur quaſi igneæ, plus habent de denſitate & de
aggregatione luminis, q̃ habeant partes illæ cœli quæ vidē
tur lazurinæ, tū quia illæ lucent, partes cœli lazurinæ non
lucent: tum etiā quia color rubeus plus accedit ad lucem &
albedinem q̃ lazurinus, et plus habent de luce ſtellæ rubeæ
Origo coloris rubei & lazurinei. lucentes, q̃ partes cœli lazurinæ. Vnde manifeſte videmus
in iſtis inferioribus, quod ſi ſint parietes antiquati & de
nigrati, & ponamus ibi calcem albam, reſultat ibi quaſi co
lor rubeus: ſed ſi carbones viris triti miſceantur cum calce,
reſultat ibi quaſi color lazurinus: quia ergo plus habet de
A nigredine i carbonibus viris q̃ in parietibus antiquatis, plus
accedit ad lucem & ad album color rubeus q̃ lazurinus.
Sed eſt dare aliam maiorem denſitatem in ſupercœleſtibus,
ex qua reſultat lux recepta prætendens claritatem et albe
dinem, ſicut ſunt partes lucidæ lunæ: & iſta eſt maior den
ſitas q̃ ſit lux recepta prætendens colorem rubeum, quia al
bus color plus participat de natura lucis vel de luce q̃ ru
beus, omnes enim ſtellæ tam prætendentes colorem album
q̃ rubeum, habent lucem receptam à Sole: ſed prætenden
tes colorem album, habent plus de denſitate & aggregatio
ne luminis, q̃ prætendentes rubeum. Eſt autem vltima den
ſitas in cœlo & vltima aggregatio luminis, quæ eſt tanta,
quia ex ea non reſultat lux recepta ab alio, ſed reſultat un
de fons luminis in ſe, & origo & principium luminis in
alijs: et iſta eſt lux ſolaris propter quod Sol eſt denſius cor
B. pus, quod reperiatur in cœlo, vt vult Comment. 2. Cœli et Commen. 42.
mundi. Erit ergo in cœlo diaphanitas ratione raritatis, &
erit ibi duplex modus coloris, et triplex modus lucis ex ma
iori & minori denſitate, vt eſt per habita manifeſtum. De
eo autem quod videtur Philoſophus dicere, ꝙ Luna videtur Lib. de anima
ſapere naturam terreſtrem: non hoc dictum eſt ꝙ Luna nō libus, vt refert
pertineat ad quintam eſſentiam, ſed ratione illius maculæ, Auerr. 2. cap.
quæ colorem obſcurum & terreſtrem videtur prætendere. de ſubſt. or.

CAPVT XXXVI.

Pertractans de ſitu, & multitudine, & paucitate ſtellarum.

C PHILOSOPHVS in
2. Cœli & mundi quærit,
quare in primo mobili ſunt
multæ ſtellæ, in quolibet vero
orbe planetarum eſt vna tan
tum ſtella? In quibus verbis
aliam quæſtionem mouet de
ſitu ſtellarum, prout ſtellæ
quæ ſunt in cœli parte ſyde
rea, ſunt ſuperiores, planetæ autem inferiores. ipſi etiā pla
netæ ſe habent penes ſuperius et inferius, quia Saturnus eſt
ſuperior inter planetas: poſtea eſt Iuppiter: & ſic de alijs.
In eiſdem etiam verbis mouet quæſtionē de multitudine et
paucitate ſtellarum, cum quærit, quare in primo mobili ſiue
in ſupremo cœlo ſunt multæ ſtellæ, in alijs autē orbibus infe
rioribus, in quolibet eſt tantum vna ſtella? Sed videtur quæ
D ſtio Philoſophi præſupponere falſum, quia cœlū ſydereum
vbi ſunt multæ ſtellæ, non eſt primum mobile, nec vltimum
cœlum. Ad quod dici poteſt, ꝙ omnino verba Philoſophi ſo Tex. 61.
nare videntur in. 2. Cœli & mundi, ꝙ octaua ſphæra ſit vl
timum cœlum & primum mobile; quia forte ante eius tem
pora, vel quando illum librum compoſuit; nondum comper
tum erat octauam ſphæram moueri diuerſis motibus: nunc
autem certum eſt orbem illum qui non mouetur niſi vno mo
tu, eſſe primum mobile: nō tamen certum eſt, immo falſum
eſt, ipſum eſſe ſupremum cœlum, quia ſupra primum mobi
le eſt cœlum empyriū. Tamen apud Philoſophos hoc habitū
eſt pro indubitabili veritate, ꝙ idem ſit primum mobile &
ſupremum cœlum: quia poſuerunt omne corpus mobile, &
econuerſo. Nec poſſumus in hoc recte reprehēdere Philoſo
phos, quia cœlum empyrium, quod eſt ſupremum cœlum &

eſt ſupra

eſt ſupra primum mobile, dictis rationis ſufficienter inueſtigari non pōt. Supponens itaq; philoſophus, omne corpus eſſe mobile, & opinans octauam ſphæram moueri vno tantum motu, ex hoc credidit ipſum eſſe ſupremum corpus, quia ex quo erat primum mobile, nullum erat aliud mobile ſupra ipſum. & ſi nullum aliud mobile, ergo ſecundū ipſum nullum aliud corpus. Hoc ergo Philoſophus præſupponēs, dicit & quærit circa finem. 2. de Cœlo & mundo, quare in orbe primo habente motū vnum, ſunt ſtellæ multæ, quæ non comprehenduntur (ideſt, quæ ſunt in tanta multitudine quod cōprehendi non poſſunt,) & in vnoquoq; orbiū
Tex. 67. reliquorum habētium motus multos, eſt ſtella vna? Et poſt pauca hoc idem habetur, ꝙ ſecundum quidē primam ſphæram vnā exiſtētē lationē magna conſtat multitudo aſtrorum. aliorum autem ſigillatim vnumquodq; accipit ꝓprios motus. Ergo ſecundum Philoſophum octaua ſphæra eſt primus orbis, & habet vnum motum, & multas ſtellas: cæteri autem orbes planetarum, qui ſunt inferiores, e conuerſo ſe habent, quia quilibet eorum habet vnam ſtellam, & plures
Com. 67 res motus. Sed tranſlatio Cōmentatoris veteri tranſlationi videtur eſſe cōtraria, vbi dicitur, quare in octauo orbe ꝓpinquo orbi primo habente vnum motū ſunt plures ſtellæ non numeratæ (ideſt, innumerabiles), & in aliorū orbium vnoquoq; habentiū plures motus, eſt vna ſtella? Igitur videtur hic, quòd octaua ſphæra non ſit primus orbis, ſed ſit propinquus primo orbi. Sed patet tranſlationē Commenti eſſe falſam, & præter mentem philoſophi ibi eſſe additum de ſphæra octaua propinqua primo mobili: nam primo eſt ibi contrarietas ex verbis ipſius textus, cum dicitur, quare in octauo orbe propinquo orbi primo habenti vnum motū. Si enim octauus orbis habet vnū motum ſecundū Philoſophorum opinionē, nō eſt propinquus primo orbi, ſed ipſe eſt primus orbis: nam ſecundū Philoſophorū opinionem ille orbis qui habet vnum motū, ille eſt primus orbis, cum ſecundum rei veritatem illud ſit primū mobile. & ſecundū Philoſophos vltra primum mobile non eſt alius orbis, quia ille orbis non eſſet mobilis, quod eſt contra eos, ponentes, Omne corpus mobile. Habet enim ſic ſe rei veritas, ꝙ ſupra primum mobile eſt cælum ſtabile, quod dicitur empyriū, ſed hoc reuelatum fuit Sanctis, nō inueſtigatum a Philoſophis. Secundo patet hoc idem ex verbis Cōment. ibidē dicentis, ꝙ hoc qđ dixit ꝙ octauus eſt propinquus primo orbi, eſt ibi ab alijs additum (et ſubdit) ꝙ Ptolemæus poſuit nonū, quia dicebat ꝙ ipſe inuenit in ſtellis fixis motū tardum ſecundū ordinem ſignorum. i. inuenit ꝙ octauus orbis præter motum diurnum qui eſt ab oriente in occidens, habebat motum tardum qui eſt ab occidente in oriens: motus enim ab oriente in occidens in octaua ſphæra & in omnibus alijs, eſt velox, quia eſt infra diem & noctē ſemel: ſed in octaua ſphæra motus contrarius ab occidente in oriens eſt tardus qui eſt octauæ ſphæræ proprius, quia eſt in centū annis per vnum gradū ſecundum Ptolemæum. Et ſubdit idē Cōmētator, ꝙ moderni Arabes dicunt ꝙ iſte motus eſt motus acceſſus & receſſus, & ꝙ non eſt perfectus. Ad cuius
In almageſto. euidentiam ſciendū ꝙ Ptolemæus poſuit octo ſphæras moueri motu primi mobilis, quod eſt ſupra ipſam, qđ nos dicimus cælum cryſtallinū, Philoſophi tamē vel potius aſtronomi qui magis inueſtigauerunt de motibus cæleſtibus, neſcierunt aliquid dicere, cuius naturæ eſſet primum mobile: ſed vidētes ꝙ octaua ſphæra mouebatur pluribus motibus,

A coacti fuerunt dicere ꝙ ſupra octauā ſphæram ſiue ſupra cælū ſydereū erat aliqđ mobile, qđ aliter ipm noiare neſcientes, dixerunt eſſe primū mobile. quia ergo cælū ſydereū ſiue octaua ſphæra hēt aliqđ mobile ſupra ſe, oportet ꝙ moueatur duobus motibus. vno motu quo mouetur ab oriente in occidens, qui eſt proprius ſuperiori mobili a quo reuoluitur. & qui eſt valde velox, quia eſt infra diem & noctem ſemel. & alio motu mouetur motu proprio ab occidente in oriens contrario primo motui qui eſt valde tardus, quia ſecundum Ptolemæum eſt in centum annis per vnum gradum Nunc autem de iſto motu proprio ſic tardo eſt contrarietas inter opinionem Ptolemæi & opinionem modernorū Arabum qui fuerunt tempore Cōmentatoris, quia filij eius (vt dicitur) fuerunt cum Imperatore Federico Federicus II. qui obijt forte ſunt quinq; anni, vel obijt cum eſſent ab annis domini. 1250. parum plus vel parum minus, cum
B modo ſint 30. Ipſe igitur Ptolemæus videns ꝙ octaua ſphæra contra motum primi mobilis mouebatur in centum annis vno gradu, credidit ꝙ perficeret & compleret hoc modo curſum ſuum. Et quia quilibet circulus cæleſtis ſecundū computationē Aſtronomorū diuiditur in 360. gradus, ſi octaua ſphæra in centum annis mouetur vno gradu & hoc modo complet curſum ſuum, conſequens eſt ꝙ octaua ſphæra in triginta ſex milibus annorū complet reuolutionem ſuam. Sed Arabes (īter quos forte principaliter fuit Tebith. qui de hoc motu fecit ſpecialem Tractatum) dixerunt ꝙ octaua ſphæra ſecūdū illum motū non perficit motum ſuū, ſed poſt aliquem motū factum retrocedit: ideo vocauerunt motum illum acceſſus & receſſus, quem motum deſcribens Tebith, dixit octauam ſphæram moueri ſuper duos paruos circulos deſcriptos ſuper capita Arietis et Li-
C bræ. Cōmentator tamē videns hoc non procedere ſecundū mentem Philoſophi, ponit octauam ſphæram eſſe primum orbem, & ait in eodem Cōmento, ꝙ illud quod inuenitur in hoc libro, videlicet, ꝙ octauus orbis nō ſit primus orbis, ſed ſit propinquus primo orbi, ſi ſit verum .i. ſi vere hoc dixerit Ariſtoteles, forte hoc dixit innuēdo opinionem Babilonicorum. ideſt, Arabum. Non ergo ſecundum Cōment. quātūcunq; haberet trāſlationem nō verā, fuit de intentione Ariſtotelis, ꝙ octauus orbis nō eſſet primus orbis, ſed eēt propinquus primo orbi: ſed ſi hoc dixit Ariſt ſecundū Cōmentatorē dixit illud referendo opiniones aliorum, vel (vt ſupra tetigimus) philoſophus hoc nō dixit. ſed fuit ſuperadditum ab alijs, quod ſatis Cōmentator eſſe innuit. Tertia via ad hoc idem ꝙ. ſ. Ariſtoteles opinatus eſt octauam ſphæram eſſe primū mobile, patet ex rationibus quas ad-
D ducit. ſed de hoc in proſequendo patebit. Viſo quid ſenſit de octaua ſphæra. quia credidit ipſam eſſe primum mobile: volumus aliam difficultatē hic mouere, quia videtur non eſſe vnum corpus cōtinuū ab octaua ſphæra vſq; ad orbem lunæ, cum philoſophus videatur diſtinguere inter octauam ſphæram & ſeptem ſphæras planetarum, & dicat ſeptem ſphæras planetarum eſſe ſeptem orbes, & cælum ſydereum vbi ſunt multæ ſtellæ eſſe octauum orbem. Propter quod ſciendū ꝙ cæleſtes apparentias ſaluare debemus per pauciora ꝙ̄ poſſumus: cū ergo quilibet planeta habeat ſuū motum aliū à quocunq; planeta & ſyderibus fixis, de neceſſitate ponere cogimur quēlibet planetā habere ſphærā diſtinctam à qualibet ſphæra aliorum planetarum, & ab octaua ſphæra. Vel ſi ponamus à globo lunari cum cælo

ſydereo eſſe vnũ corpus continuum, de neceſſitate cogimur
ponere in illo corpore continuo planetas habẽtes eccentri-
cos et epicyclos, vt eſt ſupius declaratũ. Et ſi poſſemus per
diuerſitates ſolas ſphærarum planetarũ ſaluare oẽs appa-
rentias quas videmus in motibus planetarũ, nõ ponendo ec
centricos & epicyclos, leue eſſet hoc ponere, & diceremus
ſic eſſe ponendũ; ſed quia ſol & oẽs planetæ alij aliquãdo
ſunt in Auge, aliquãdo in Nadir & in oppoſito Augis, q̃a
aliquando magis eleuantur a terra, aliquãdo magis appro
pinquant terræ, & quia aliqui planetæ aliquãdo ſunt re-
trogradi, aliquando directi, ad ſaluandũ iſtas apparentias
de neceſſitate cogimur ponere eccentricos & epicyclos.
2. de cœlo. Vnde & Simplicius vult, ꝙ ſi alias apparẽtias ſaluare po-
terunt negantes eccentricos, iſtam tñ apparentiã ſaluare
non põt, quia videmus ſolẽ vno tpe magis eleuari a terra,
q̃ alio tẽpore. Cogimur ergo ponere eccentricos & epicy
clos, quos ponendo ſaluare poſſumus oẽs apparentias, nõ po
nendo ſphæras planetarũ eſſe diuiſas inter ſe, & ab octa-
Cap. 32. ua ſphæra. Sed ponendo oĩa hæc eſſe vnum corpus conti-
nuum, in quo & cum quo eccentrici & epicycli planeta-
rum non habẽt continuitatem ſed contiguitatem, & ſunt
in huiuſmodi corpore continuo collocati quaſi medulla in
oſſibus, vt ſuperius dicebatur, & quia fruſtra fit per plura
quod poteſt fieri per pauciora et æque bene. ideo poſſumus
ponere à globo lunari ſupra cum octaua ſphæra eẽ vnum
corpus continuum, ponendo ibi (modo quo dictum eſt) eccen
tricos & epicyclos, quia his poſitis poterimus oẽs apparen
tias ſaluare, vt parum inſtructis in Aſtrologia põt eſſe no
tiſſimum, quia ſphæris nõ oportet dare alium motũ ab octa
ua ſphæra, ſed ſufficit hoc dare eccentricis & epicyclis.
Itaq; ſic ſe habentibus cœleſtibus ſphæris aſſignat idem
Tex. 69. Ariſtoteles tres rationes in fine. 2. de Cœlo et mũdo qua-
re in octaua ſphæra ſunt tot ſtellæ, & in vnoquoq; aliorũ
inferiorum eſt vna ſtella ſiue vnus planeta, vt ſit vna ratio
ex parte motus, alia ex parte influentiæ, tertia ex parte
I. motoris. Ex parte quidem motus põt ſumi ratio talis: quia
cum per motum & luminoſitatem fiat influentia in hæc
inferiora, ideo inferiores orbes habentes plures motus per
quos influunt in hæc inferiora nõ habent vnumquodq; niſi
vnam ſtellã, octaua autem ſphæra econuerſo, quia non ha-
bet niſi vnum motum, habet multas ſtellas inferiores. igitur
orbes planetarum quia abundant in motibus, deficiunt in
ſtellis: octaua vero ſphæra quia abundat in ſtellis, deficit
(vt ſic loquamur) in motibus, quia non habet niſi vnum mo-
tum. Sed hæc ratio Philoſophi ſupponit falſum, quia cõper
tum eſt octauam ſphæram habere plures motus. Ad quod
dici poteſt, ꝙ forte tẽpore Philoſophi hoc nondũ erat cõ-
pertum. Poſſumus tamẽ dicere, veritatem habere rationem
Philoſophi, dãdo octauæ ſphæræ plures motus, ſicut dant
Aſtronomi. Nam ſi octaua ſphæra habet plures motus, non
habet niſi duos: vnum qui dicitur acceſſus & receſſus, &
II. alium qui dicitur reuolutionis motus. Alij autẽ orbes pla-
netarum habent etiam hos motus quia reuoluuntur a primo
mobili & ab octaua ſphæra, et cum hoc habent motus ꝓ-
prios, ergo ſuperabundant in motibus pluſq̃ octaua ſphæ-
ra, ideo deficiunt in ſtellis. octaua aũt ſphæra econuerſo,
quia non ſuperabundat in motibus, ſuperabundat in ſtellis.
Alia autem ratio ex parte influentiæ ſic ſumitur: q̃a octa-
2. Cœli. ua ſphæra plus influit ad vitam iſtorũ inferiorum q̃ alij
Tex. 68. orbes inferiores, vt idem Philoſophus vult ibidem; ideo vt

A poſſit hanc influentiam perficere, ſuperabundat in ſtellis,
quia à ſtellis magis habet eſſe influẽtia q̃ ab orbibus. Ter III.
tia ratio ad hoc idem aſſignatur ex parte motoris: ſuppo- Tex. c. 71.
nit quidem eſſe maximã proportionem inter motorem &
rem motam. Motor autẽ octauæ ſphæræ mouendo octauam
ſphæram, mouet omnes orbes inferiores ſic proportionali-
ter, ꝙ ſi adderetur vna ſtella orbibus inferioribus, motor
ille moueret cum labore & pœna, quod eſt inconueniens.
His itaq; prælibatis poſſumus aliter omnium horum rõnes
producere, vt dicamus cum Auicenna, ꝙ cœlum eſt quaſi
quoddã animal obediẽs Deo, nec poſſumus melius aſſigna
re rationes omnium iſtorũ q̃ conſiderando quæ ſunt in ani
mali. Siquis enim ſcinderet aliquod animal, & videret ibi
cor & pulmonem, epar, ſplenem, ſtomacum, viſcera, orga-
num vnde vadit cibus, cannam pulmonis vnde attrahitur
B aer, renes, veſicam, cerebrum, & alia organa corporis, vi-
deret multa oſſa, & in aliqua parte videret multiplicari
venas, & neruos; in alia vero parte videret hoc nõ ſic mul
tiplicari, & neſciret naturam animalis, forte miraretur
tur & crederet illa fruſtra eſſe. & caſu ſic eſſe facta. &
tamen omnia iſta habent ſua iuuamenta: nam cor eſt illud Oẽs ꝑtes aĩa-
a quo procedit vita, ideo ſemper eſt in continuo motu, & lis ſũt in aĩali
ſemper ſpiritus vitalis dicitur eſſe in eo, quia motus qui eſt neceſſariæ.
opus vitæ ſpargitur per venas pulſatiles, per ſpiritum ꝓce
dentem à corde: ab epate autem tranſmittitur nutrimentũ
ad omnia membra, licet in hoc opere ſit cor magis prĩceps
q̃ epar. ideo oportuit epati adiungi burſa fellis, ad quã tra
hitur ſuperfluitas colerica, & ſplenẽ ad quã trahitur me-
lancolica, & renes & veſicam ad quã trahitur ſuperflui-
tas aquoſa: ſimiliter oportuit cordi ſuperaddi pulmonem
C qui eſt quaſi ventilabrum eius. Et quia animal ꝓpter con-
tinuam reſolutionẽ indiget cibo, oportuit ibi eſſe organum
vnde vadit cibus in ſtomacum, vbi recipitur, & viſcera vbi
purgantur feces. Rurſus quia anima ꝓpter ſanguinis cali-
ditatem indiget reſpiratione, oportuit ibi eſſe cannam pul-
monis per quã fieret attractio aeris ad refrigerationẽ cor-
dis. oportuit etiam ibi eſſe cerebrum vbi ſunt virtutes ani-
males & ſenſitiuæ: & ſic diſcurrendo nihil videbitur in
animali quod non faciat ad regimen illius. Ergo ſi tanta
ordinatio eſt in animalis regimine; imaginari debemus mul
to maiorem ordinationẽ eſſe in cœleſtibus, vnde ordinatur
vniuerſum, ita ꝙ nulla eſt ibi ſtella quæ ſit fruſtra quæ nõ
habeat in vniuerſo ſuum iuuamentũ, & quæ non ſic ſit ſi-
tuata & ſic mota & ſic poſita prout exigit regimen vni-
uerſi. Et ſi eſſet nobis ſic nota natura cœleſtis, ſicut natu-
D ra animalis: ſicut in oĩbus his quæ videmus in aĩali aſſigna
mus ſua iuuamenta & ſuas rõnes quare ſint tot & ſic ſi-
tuata, & quare ſint talis complexionis; ſic aſſignaremus
de omnibus planetis, & de omnibus ſtellis, & de omnibus
motibus cœleſtibus iuuamenta & rõnes. Immo in ipſo ani
mali aſſignamus aliqua neceſſaria ex materia vel ex ſu-
perfluitate aliqua egrediente a corpore, ſicut dicuntur ge
nerari pili: & licet ſint aliqui pili ad decorem & profe-
ctum ſicut capilli decorantes caput, & defendentes ipſum
a frigiditate, multi ſunt tamen pili in corpore non haben
tes huiuſmodi decorem vel profectum: nam multis homi-
nibus naſcuntur pili intra aures non facientes ad deco-
rem & non proficientes auri, ſed magis impedientes audi
tum: ſi etiam de pilis quarundam aliarum partium hoc
idem narrare poſſemus. In cœleſtibus autem non eſt ſic,
quæ

quia nihil eſt ibi tale, ſed omnia ſunt ibi ad iuuamentum
& ad regimen vniuerſi, ideo multo magis ſunt ibi om-
nia ordinata.

CAP. XXXVII.

Quomodo luminaria cœli diuidunt diem ac no-ctem, & ſunt in ſigna & tempora, dies & annos, & illuminant terram.

QVONIAM ſacra ſcri-
ptura dicit luminaria cœli
facta eſſe ad diuidendum
diem & noctem, & vt
ſint in ſigna & tempora,
& dies & annos, & lu-
ceant in firmamento cœli,
vt illuminent terram, ideo
de oĩbus his volumus pqui-
rere veritatẽ. Propter qđ ſciendum ꝙ omnia hæc poſſunt
accipi vel ſecundum motus cœleſtes, vel prout comparan-
tur ad homines. Motus autem cœleſtes (quantum ad præ-
ſens ſpectat) poſſunt accipi dupliciter. Vel ſecundum mo-
tum diurnum, qui eſt motus primi mobilis ab oriente in oc-
cidens, & redit ad oriens in vna die naturali ſiue infra
diem & noctem, & iſte eſt cõmunis omnibus, quia hoc mo-
do mouentur omnia cœleſtia quæ ſunt in firmamento vel
ſub firmamento cœli. Alio modo poteſt accipi motus cœle-
ſtis prout eſt proprius huic vel illi, & potiſſime prout eſt
proprius Soli, quia ſecundum motum Solis potiſſime ſunt
hæc accipienda, licet alia non ſint deſpicienda, quia ad
alia cœleſtia hæc poterunt adaptari. Illa ergo quæ ſunt in
Titulo capituli poſita, quantum ad motum cœleſtem, tripli-
citer poſſunt accipi: vel ſecundum motum diurnum, vel ſe-
cundum motum proprium: vel ſecundum vtrunq;. Itaq; ſe-
cundum motum diurnum, luminaria cœli, & potiſſime Sol,
diuidunt diem & noctem, & ſunt in dies. Nam ſi conſide-
ratur motus diurnus, qui completur in vno die naturali, ſe-
cundum ſuas partes, quæ ſunt arcus diei ab oriente in occi-
dens, & arcus noctis, prout ab occidente reddit in oriens:
ſic illa luminaria, & potiſſime Sol, diuidit inter diem &
noctem, quia Sol diuiſim motu diurno peragit arcum diei,
eundo ab oriente in occidens, & arcum noctis, ab occiden-
Cap. 1. te in oriẽs, quia (vt dicitur Eccl.) oritur Sol et occidit, quã-
tum ad arcum diei, et ad locũ ſuum reuertitur, quantum ad
arcum noctis. Secundo modo poteſt accipi motus diurnus
non ſecundum ſuas partes, ſed ſecundum totam reuolutio-
nem. & ſic luminaria cœli, & potiſſime Sol, ſunt in dies,
quia quælibet huiuſmodi completa reuolutio facit diem na-
turalem. ideſt, ſol eſt in dies, quia faciendo completam re-
uolutionem ſecundum motum diurnum facit diem, & diui-
dit diem & noctem ſecundum partes reuolutionis. Quod
ergo diximus de ſole, poſſumus adaptare ad omnia lumi-
naria, vt dicamus ꝙ luminaria cœli diuidunt diẽ et noctem
motu diurno, quia Sol lucet in die, & alia luminaria in no-
Gen. 1. cte, iuxta illud, Fecit Deus duo luminaria magna, lumina-
re maius. i. Solem, vt præeſſet diei, & luminare minus. i. Lu-
nam & Stellas vt præeſſent nocti. ergo luminaria cœli di-
uidunt noctem & diem, & ẽt ſunt in dies, quia ſicut ſol in
motu diurno apponit viginti quatuor horas quæ ſunt vna
A dies naturalis, ſic quilibet planeta et omnes ſtellæ, complẽt
reuolutiones ſuas ſecundũ motum diurnum in viginti qua-
tuor horis. Si autem eſt ibi aliquid plus, vel aliquid mi-
nus, propter id, quod contra feruntur motui diurno, de ta-
libus ad præſens non curamus. Viſo quomodo luminaria
cœli, & potiſſimè Sol, diuidunt diem & noctem, & ſunt
in dies, quantum ad motum diurnum, volumus declarare
quomodo ſunt in ſigna & tempora & annos, quantum
ad motum proprium, quæ potiſſime apparent in Sole.
Sol enim ſecundum motum proprium eſt in ſigna, quia
peragit ſigna: eſt in tempora, quia peragit tempora. &
eſt in annos, quia peragit annos. Circulus enim, quem de- Sol in ſigna tẽ
ſcribit Sol motu proprio, poteſt tripliciter accipi. Primo pora et annos.
vt diuiditur in duodecim partes. Secundo vt diuiditur in
quatuor partes. Tertio vt accipitur ſecundum ſe totum Si
B ergo accipiatur primo modo put. ſ. diuiditur in duodecim
partes, facit Sol duodecim menſes, & agit duodecim ſigna,
qa in Martio dicitur Sol eſſe in ſigno Arietis, in Aprili in
Signo Tauri, et ſic de alijs ſignis & menſibus Si verò cõſi-
deretur præfatus circulus vt diuiditur in quatuor partes,
ſic Sol eſt tẽpora, quia deſcribit quatuor tẽpora, videlicet,
Ver quod eſt tempus calidũ & humidum, Aeſtatẽ quæ eſt
calida & ſicca, Autũnum qui eſt ſiccus & frigidus, et Hye-
mẽ quæ eſt frigida & humida. Tertio modo põt cõſidera-
ri dictus circulus Solis ſecđm ſe totum, & ſic ſol eſt in an-
nos, quia cũ complet reuolutionẽ ſuam, tunc facit annũ, &
quot complet reuolutiones (ſecundũ prædictũ motũ) tot an-
nos facit. Imaginabimur quidem quandã formicam eſſe ſu-
per quandam rotã, motam ab oriente verſus occidens, com-
plentem totum curſum ſuũ ab vno puncto in idẽ punctum
C infra diem et noctem, ipſa tñ formica ab vno puncto illius
rotæ vſq; ad idẽ pũctum redeundo motu cõtrario motui ro-
tæ apponet vnũ annũ. illa itaq; formica motu rotæ cõple-
ret totã reuolutionẽ in vna die naturali, motu aũt ꝓprio cõ-
pleret reuolutionem in vno anno, motu ergo rotæ diuideret
diem et noctẽ, et eẽt in dies, quia deſcribẽdo arcũ rotæ ꝙ-
diu durat dies, et poſtea deſcribẽdo aliã partẽ ꝙdiu durat
nox, huiõi partes diuiſim faceret, ambas partes totius reuo-
lutionis, vnã in die, et aliam in nocte, et ſecđm hoc poſſet di-
ci diuidere diem et noctẽ ꝙtum ad partes reuolutionis. ſed
quia totã reuolutionẽ faceret in vna die naturali, ideo hoc
modo eſſet in dies. verũ quia totã reuolutionẽ motu proprio
cõplet in anno, vt ſuppoſitũ eſt, ſecđm hunc motum, eſſet in
ſigna, & menſes, peragendo duodecim partes: eſſet in tem-
pora peragendo quar:am partẽ: eſſet in annos peragẽdo to-
D tum. et qđ dictũ eſt de formica, intelligamus de ſole, & de
alijs luminaribus cœli, vt ſupra tetigimus. Aduertendũ aũt
illa quatuor tpa accepta ſecđm curſum ſolis, accipi poſſe ſe-
cundũ quatuor puncta notabilia, ſecđm curſum Solis in cœ-
lo. nã ſunt ibi duo puncta notabilia, principiũ Cancri, &
Capricorni quæ dñr ſolſtitia, quaſi ſolis ſtatio qñ n. ſol eſt
in principio Cancri, dicitur quaſi ſtare, quia non põt plus
ad nos accedere, ſed incipit recedere. & quando eſt in prin-
cipio Capricorni, dicitur quaſi ſtare, quia non poteſt plus
à nobis recedere, ſed incipit accedere. Alia autem duo pun-
cta notabilia ſunt principium Arietis & Libræ, quæ prin-
cipia Arietis & Libræ dicuntur æquinoctia, quia ſole ex-
ſtente in aliquo iſtorũ duorum punctorũ, eſt æquinoctiũ in
vniuerſa terra. Habito quõ luminaria cœli, et potiſſime
ſol, ꝙtum ad motum diurnũ diuidit diẽ et noctem, et eſt in

dies: et declarato quõ ſecũdum motum proprium eſt in ſigna, tempora, & annos: volumus oſtendere quomodo ſecundum vtrunq; motum huiuſmodi luminaria, & potiſſime ſol, lucent in firmamento cæli, & illuminant terram: quod de leui patet, quia ad hoc mouetur vtroq; motu, vt hæc faciant. Oſtenſo quomodo omnia prædicta poſſunt verificari de luminaribus cæli ſecundum motus cœleſtes: volumus declarare quomodo poſſunt verificari prout huiuſmodi lu-

Cap. 4.

minaria deſeruiunt homini, & ſunt facta in miniſterium hominis, quia, vt dicitur Deuteron. Solem & Lunam & omnia aſtra creauit Deus tuus in miniſterium cunctis gẽtibus. Secundum hoc ergo exponemus aliter Solem & Lunam quæ ſunt luminaria magna, & alia aſtra eſſe in ſigna, quã prius fecerimus. Exponebatur enim prius ꝙ erant in ſigna, prout peragebant duodecim ſigna cœleſtia, quæ ſunt Taurus, Aries, Gemini, &c. ſed nunc exponemus

B ꝙ ſunt in ſigna, quia ſignificant aliqua futura, vtputa pluuias, ventos, tempeſtates futuras, vel alia quæ poſſumus cõiecturari per ea. Secundum hoc ergo dicemus quòd Sol & Luna & alia luminaria cæli ſunt facta in miniſterium hominis, & deſeruiunt homini (prout ad præſens ſpectat) quantum ad quatuor, videlicet, quantum ad ſolatiũ, & ſic diuidunt diem & noctem: quantum ad præſagiũ, & ſic ſunt in ſigna: quantum ad documentum, & ſic ſunt in tempora dies & annos: & quantum ad auxilium ſiue adiutorium, & ſic lucent in firmamento cæli, & illuminant terram. Luminaria ergo cæli prout diuidunt diẽ & noctem ſunt homini in ſolatium, quia ex hoc homines ſciunt quando debent quieſcere quia in nocte, & quando debent operari, quia in die. magnum enim faſtidium ge-

C Hymnus eccleſiæ.

neraretur homini ſi ſemper eſſet dies, vel ſemꝑ eſſet nox, iuxta illud, Aeternæ rerum conditor, noctem diemq; qui regis: & temporum das tempora, vt alleues faſtidium. Secundo (prout hæc luminaria ſunt in ſigna) deſeruiunt homini ad præſagium, quia hoc modo ſunt in ſigna modo quo diximus, prout deſignant & ſignificant aliqua futura, & prout per ea habemus aliqua præſagia futurorũ. Tertio prout hæc luminaria ſunt in tempora & dies & annos, deſeruiunt homini quantum ad documentum: nam hoc modo fuit inuenta Aſtrologia, & hoc modo fuerunt homines edocti de cœleſtibus motibus, videntes luminaria cæli deſcribere alia & alia tẽpora, & alios & alios annos, vt quia in tali die tantum declinat Sol ab æquinoctiali, & in tali tantum, & talis planeta tantum, & talis tantum, & quia in tali tempore, vt tali hora diei, vel tali men-

D ſe, hoc ſignum incipit ſic oriri cum tali planeta, & cum hoc ſignum oritur, aliud tale ſignum occidit, & etiam ꝗa tali anno erit coniunctio Solis et Lunæ circa caput vel circa caudam Draconis, & erit eclipſis, & quia in tali alio anno non ſic coniungetur & non erit eclipſis, & ſic de alijs. de quibus tractant Aſtronomi, & per quæ docemur de his quæ pertinent ad Aſtrologiam. Quarto prout huiuſmodi luminaria lucent in firmamento cæli & illuminant terram, ſunt facta in miniſterium hominis, & deſeruiunt homini quantum ad auxilium ſiue quantum ad adiutoriũ, quia prout talia luminaria illuminant terram, iuuatur homo in operibus ſuis, quia videt & cognoſcit qualiter debeat operari, quia ſi penitus eſſent tenebræ, hoc videri non poſſet. Aduertendum tamen ꝙ Sol & Luna dicuntur luminaria magna, quod de ſole nullam dubitationem habet, ꝗa

A eſt maius luminare, etiam quantitate, quàm aliquod aliud quod reperiatur in cœlo: ſed quantum ad Lunam videtur eſſe falſum, quia Luna cum eclipſatur, tota clauditur in vmbra terræ, propter quod manifeſte concluditur ꝙ ſit minor terra, & communiter ponitur de Stellis fixis, ꝙ quælibet ſtella viſu notabilis eſt terra maior. Ad quod dici poteſt ꝙ non dicit ſcriptura ſacra ꝙ poſt Solem Luna ſit maius corpus, quàm cæteræ ſtellæ, ſed ꝙ eſt luminare maius q̃ cæteræ ſtellæ, quia propter ſui propinquitatem ad lucendum nobis, & ad illuminandum terram, poſt Solem plus hoc facit, q̃ cæteræ ſtellæ. Et hoc de quarta die ſufficiant.

Dixit lum magna ſcd̃m apparentiã, q̃ñ Luna poſt Solem præ cunctis aſtris appet nobis maioris magnit. quæ ſcd̃m veritatẽ (vt periti Aſtrol. tradunt) minor ẽ multis. Cicero in lib. de nat. deorũ, teſtatur Lunã dimidia parte terræ eẽ maiorem.

CAP. XXXVIII.

B Quomodo piſces dicuntur reptilia, & quomodo eadem die, et ex eadem materia, producti fuerint piſces, & aues.

SCRIBITVR enim de opere quinte diei, producãt aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terram. Et quia eadem die dicuntur ꝑducti piſces & aues, cum per volatile intelligantur aues, oportet ꝙ per reptile intelligantur piſces. Ideo

C meritò dubitatur, quomodo piſces dicuntur reptilia? Dicemus ergo ꝙ à repo, repis, repſi, reptum: vel à repto, reptas, quod eſt eius frequentatiuum, dicta ſunt reptilia: repere autem (vt dicit Hugo) eſt ventre & pedibus ire. Iſidorus autem. 12. Etymol. dicit ꝙ reptilia ſunt, quia ventre & pectore reptant. Quæcunq; ergo in eundo iuuant ſe cum ventre, reptilia dici poſſunt. Sed aliqua animalia in eundo ſic ſe iuuant cum ventre ꝙ etiam ſe iuuant cum pedibus, vt lacertæ & ſtelliones: & illa ſunt reptilia eo modo quo dicit Hugo, quia iuuant ſe cum ventre & cum pedibus repunt. Sed aliqua in eundo iuuant ſe cum pectore & ventre, & illa ſunt reptilia eo modo quo dicit Iſidorus, quia ventre & pectore reptant. Piſces autem dicũtur reptilia, quia in motu ſemper mobile innititur alicui immobili, vt vult Auguſt. 8. ſuper Gen. vt ſi homo mouet ſe,

Cap. 4.

Cap. 21.

D figit pedem dextrum vt moueat ſiniſtrum, & poſtea ſiniſtrum vt moueat dextrum: vel ſi totus ſimul ſe moueat, firmat ſe ſuper terram ſtabilem, vt ſaltu ſe mouere poſſit. Sic reptilia firmant ſe ſuper ventrem & ſupra pedes, quantũ ad ea quæ repunt pedibus & ventre: vel firmant ſe ſuper ventrem & pectus, quantum ad ea quæ repunt ventre & pectore. Et ſicut reptilia mouent ſe ſuper terram reptando in terra, ſic piſces reptando mouent ſe in aquis, quia firmant ventrem ſuper vnam partem aquæ vt moueant ſe ad aliam partem. Aduertẽdum ergo ꝙ cum ſint diſtincta duo genera reptilium, quia quædam ventre & pedibus, quædam vero ventre & pectore reptant: poſſumus alia duo genera diſtinguere. quia quædam ventre, penulis, & etiam cauda reptant, vt piſces, qui reptando cum ventre non ſolum ſe iuuant cum pennulis, ſed etiam caudam firmantes

in aqua ſe agilius mouent per aquas. Vermes verò (qui ad
quartum genus reptilium pertinere poſſunt) ora fingen-
tes in terra, totum reliquum corpus trahunt. Viſo quomo-
do piſces dicuntur reptilia, volumus oſtendere quomodo
ex eadem materia & eodem die producti ſunt piſces &
aues. Ad cuius euidentiam ſciendum ꝙ ſecundum Philoſo-
T.50 phum in Lib. 2. de Generat. ex eiſdem nutrimur & ſu-
mus, quia non nutrimur ex vno elemento, ſicut non ſu-
mus, ſed ex omnibus elementis: attamen propter aliquas
cauſas dicuntur aliqua eſſe ex terra, aliqua ex aqua, ali-
qua ex aere, ſic etiam poſſent dici aliqua ex igne. Poſſu-
mus autem, quantum ad præſens ſpectat, aſſignare octo
modos, quare dicuntur aliqua ſpecialiter eſſe ex aliquo
elemento: vt ſit primus modus ratione quantitatis: ſecun-
dus ratione terminationis: tertius ratione liquefactionis:
quartus ratione modi viuendi: quintus ratione motus: ſex-
tus ratione dominij actionis: ſeptimus per reſpectum ad
alia animalia: & octauus ratione primæ productionis.
Primo ergo dicuntur aliqua eſſe ſpecialiter ex aliquo ele-
mento ratione quantitatis: quia licet ad mixtionem illius
concurrant omnia elementa, tamen eſt ibi aliquod elemen-
tum de quo eſt ibi plus ſecundum quantitatem, quàm de
alio: & ſic mixta dicuntur eſſe ex terra, quia ſecundum
quantitatem eſt ibi plus de elemento terræ, quam de ali-
quo alio. Secundo modo poſſunt dici aliqua ex aliquo ele-
mento ratione terminationis, quæ fit per aquam & ter-
ram, tanquam per humidum & ſiccum, vt declarat philo-
Tex.29. ſophus in .4. Meteor. terra enim ſine aqua non tenet ſe,
quia tota eſt puluis: aqua autem ſine terra tota eſt labilis:
mixta autem adinuicem faciunt corpus terminatum. Sicut
videmus de farina & aqua. farina quidem quia eſt ſicca,
non tenet ſe, quia eſt tota puluis: aqua etiam non continet
ſe, cum tota ſit labilis: mixta autem ſimul fit paſta tenens
ſe, quæ eſt terminabilis proprio termino. Siccum ergo cum
humido facit corpus terminatum & ſenſibile: hoc autem
non facit humidum aereum, quia eſt valde rarum & in-
ſenſibile: ſed humidum aqueum, vt idem Philoſophus ibi-
Tex.29. dem innuit. Vnde ait quòd elementorum proprij ſiſtene, ſic-
cum quidem terræ, humidum aũt aquæ. Et ſubdit. Propter
hoc omnia terminata corpora hic non ſine terra & aqua.:
Sed cum mixta hoc modo ſint terminata, quia aliqua ſunt
mollia, aliqua dura, ideo quantum ad hanc terminationem
mollia dicuntur eſſe ex aqua, quia de facili cedunt, &
quantum ad hoc tenent ſe cum humido: dura dicuntur eſſe
ex terra, quia ſe tenent cum ſicco, & non ita cedunt.
Tertio poſſunt aliqua dici eſſe ex aliquo elemento ratione
Tex.36. liquefactionis: & hoc modo ait Philoſophus. 4. Meteorol.
ꝙ materia omnium liquabilium eſt aqua. Nam ꝙ metalli
liquefiant per ignem, hoc non competit eis ratione ſicci,
quia ſiccum ſecundum quòd huiuſmodi non liquefieret ab
igne, ideo competit eis ratione humidi; & ideo quantum
ad hoc dicuntur eſſe ex aqua. Quarto dicuntur aliqua eſſe
ex aliquo elemento, quia viuunt, ideſt, victum accipiunt
Tex.29. in illo elemento: ideo dicit Philoſophus. 4. Meteorol. quòd
& in terra & in aqua animalia ſolum ſunt: in aere autem
& igne non ſunt, quia corporum materia, hæc. Et ſi dica-
tur ꝙ aues ſunt in aere. Dici poteſt ꝙ non ſunt in aere ꝙ
victum accipiant in aere, niſi forte ad horam. Nam cum
non ſint aues in aere, niſi laborando, et cum non quieſcant
in aere, non dicuntur eſſe in aere ꝙ victum accipiant in
A aere; niſi forte aliquæ aues ratione timoris, & per paruum
ſpatium temporis, hoc facerent: magis tamen eſt eis com-
modum victum accipere in terra vbi quieſcunt, q̃ in aere.
Ergo ratione modi viuendi aliqua animalia dicuntur eſſe
ex terra. quia victum recipiant ex terra: aliqua autem ex
aquis, quia ibi victum accipiunt. Non enim ſic laborant pi-
ſces in aqua ſtando non attingendo terram, cum aqua ſit
quid palpabile & quid ſpiſſum, ſicut laborant aues in ae-
re. Ideo victum ſuum poſſunt commodius accipere piſces
in aquis, quàm aues in aere. Quinto dicuntur aliqua ex ali-
quo elemẽto ratione motus, vel ratione conuerſationis, quia
mouentur & conuerſantur in illo elemento: & ſic terre-
ſtria ſunt ex terra, quia ibi mouentur & conuerſantur: a-
quatica ex aquis, volatilia ex aere, & maxime ex iſto ae-
re humido, vbi mouentur & conuerſantur. Verum quia aer
B iſte humidus multum conuenit cum aquis, ideo etiam quan-
tum ad motum & conuerſationem poſſunt dici aues factæ
ex aquis, quia aer quantum ad partem iſtam inferiorem
humidam ad aquas pertinere videtur, vt vult Auguſt. 3 ſu- Cap.7
per Gen. Sexto poſſunt dici aliqua eſſe ex aliquo elemento
ratione dominij & actionis: & ſic poſſent aliqua dici ex
igne, ſi erunt multum calida, & quantum ad actionem do-
minabitur ibi elementum ignis. Septimo poſſunt dici aliqua
eſſe ex aliquo elemento non ſimpliciter ſed per reſpectum
ad alia: & ſic poſſunt dici aues productæ ex aere, quia
cum aues conuerſantur magis in aere q̃ alia animalia, cre-
dibile eſt quòd elementum aeris plus abundat in auibus q̃
in alijs animalibus: abundat enim in auibus ſecũdum quã-
titatem plus terra, quàm aer. Poſſunt tamen dici aues p-
ductæ ex aere, non ꝙ ſecundum quantitatem plus habeant
C de aere, quàm de terra: ſed quia plus habent de aere ſecun-
dum proportionem mixtionis ſuæ, quàm alia animalia. Iſte
autem modus ſeptimus confirmatur per modum quintum:
quia illud animal quod plus conuerſatur in aliquo elemen-
to q̃ alia animalia, rationabile eſt ꝙ plus appropinquet et
magis ſapiat naturam illius elementi, quam alia anima-
lia. Octauò poſſunt dici aliqua produci ex aliquo elemen-
to ratione primæ productionis: & ſic Deus ex libito vo-
luntatis potuit producere quæcunq; ex quocunq; elemento.
Nam cum attingat immediate ipſam eſſentiam materiæ,
poteſt ibi immediate inducere quãcunq; formam: dato ta-
men ꝙ ex materia vnius elementi Deus producat aliqua
mixta, illa materia vnius fungetur vice materiæ omnium
elementorum, quia vt ſicut nunc talis mixtio fit vt produ-
catur auis, qualem requirit natura auis, ſic ſi virtute diui-
D na ex vno elemento produceretur auis, talis proportio &
talis diſpoſitio fieret in illa materia qualem requirit natu-
ra auis: & quia ſcriptura ſacra ſecundum productionem
primam dicit aues productas ex aquis, debemus dicere eas
ſic eſſe productas. Et ſi quæratur, quare aues non aliud Hebr. veritas ñ
elementum ornant quàm aerem, & ex alio ſunt produ- d. p̄ducant a-
cta, quia ex aqua? Dici poteſt ꝙ virtute diuina æque fa- quæ volatile:
ciliter potuiſſent produci ex aere, ſicut ex aqua: verum ſed. d. volatile
quia ratione corpulentiæ aues maiorem conuenientiam volet ſup ter-
habent cum aqua quàm cum aere, forte voluit Deus ipſas rã. Et in. 2.c.
ex aqua producere, vt innuit Hugo lib. primo, parte prima. Gen. numeran-
Aduertendum tamen ꝙ dixit Deus producant aquæ, non tur aues inter
quòd aquæ ex ſe poſſent producere piſces & volatilia: ſed ãiantia terræ.
ſicut dicitur terra producere animalia. hoc tamen facit me-
diante ſemine quantum ad ea quæ generantur ex ſemine,

quia ſexta dies in qua ſunt producta terreſtria immedia-
te ſe habet ad diem quintam, in qua producta ſunt aquatic-
ea & volatilia, quibus data eſt benedictio multiplicationis,
propter huiuſmodi immediatã conſecutionem ſubintellige-
III. *batur, & non oportebat repetere benedictionẽ. quod autem*
addebatur tertio de ordine productorũ: dici poteſt (vt com-
Cur aũt vola- *muniter ponitur) q̃ ſcriptura loquitur de productione pi-*
tilibus aponũ- *ſcium & auium tanq̃ de ornatu aquæ & aeris, & de ani-*
tur aquatica, *malibus terreſtribus tanquã de ornatu terræ. ideo hec ma-*
cũ elementum *gis accipienda ſunt ſecundum ordinẽ & nobilitatem elemẽ-*
aquæ, aeris ele- *torum quæ ornant, q̃ ſecundũ proprias dignitates. & quia*
mento dignita- *aqua & aer ſunt nobiliora q̃ terra quæ eſt fex elemento-*
te cedat? *rum, ornatus eorũ præmittitur ornatui terræ, et productio*
IIII. *piſcium & auium productioni terreſtrium. Quod autẽ ad-*
debatur quarto q̃ omnia animalia terreſtria non compre-
henduntur ſub illo triplici genere. dici poteſt q̃ ſylueſtria
(dato q̃ non ſeruiant) comprehenduntur ſub beſtijs pro in-
domita feritate, vt gloſa marginalis dicit, & eſt Bedæ. Ipſe
etiam Iſidorus in verbis ſuperius tactis innuit, q̃ beſtiæ di-
cuntur feræ pro deſiderio quo feruntur: & quia omnia in-
domita ſunt talia, poſſunt quæ ſunt huiuſmodi ad beſtias
pertinere, non computatis reptilibus: domita vero (dato quòd
non portent onera, nec moueant glebas terræ) poſſunt tñ di-
ci iumẽta, quia ſunt hominis iuuamẽta, vt gloſa Bedæ mar-
ginalis innuit. & ſic omnia terreſtria poſſunt ab illo tripli-
ci genere comprehendi: quod clare patet, ſi conſideretur
antiqua tranſlatio. Nam (vt gloſa marginalis dicit) vbi nos
habemus Iumenta, antiqua tranſlatio habet Quadrupedia.
Biblia LXX. *Vna ergo tranſlatio exponitur per aliã, vt dicatur, Produ-*
cat terra animam viuentem in genere ſuo, iumenta .i. qua-
drupedia, hominum iuuamenta. Et tunc plane patet, q̃ pecu-
des & porci ſunt huiuſmodi, quia ſunt quadrupedia, homi-
num iuuamenta. Aduertendum etiam q̃ aliqua domeſtica,
ſecundum Iſidorum, cõputanda ſunt cum beſtijs, vt canes, q̃
dentibus nocent: et ſimiæ computãtur cũ beſtijs, quia vide-
mus q̃ vnguibus & dentibus ſæuire et nocere conãtur.

CAP. XL.

Declarans multimodas differentias inter hominem productum & alia animalia, & pertractans difficultates de aĩalibus minutis et uenenoſis.

SI conſideremus verba ſcri-
pturæ ſacræ loquentis de
productione hominis, dicere
poſſumus ipſam ſacrã ſcri-
pturam tangere quaſi qnq;
differentias hominis produ-
cti ad alia animalia. Vt ſit
prima differentia, prout ho-
mo eſt in eſſe productus. Se-
cunda, prout eſt nobilium potentiarum. Tertia, prout eſt di-
uina gratia decoratus. quarta, prout eſt præſidentia & do-
minio omnium aliorũ animaliũ præditus. quinta, quia non
eſt factus ad terram ornandã. ſed magis ad eam ſibi ſubij-
ciendam. Propter primũ, ſciendũ, vt Aug. dicit ſuper illo
I. *verbo Faciamus hominẽ, & habetur in gloſa marginali, q̃*
apparet, quare dictũ eſt, vt cuncta fieret iuxta genus et ſpe-
A *cies ſuas, quia erat creandus homo, qui nõ ſolum generi ſuo* 3. ſuper Gen.
& ſpeciei congrueret, ſed ad imaginẽ creatoris fieret, cu- ca. 19. 20. 21
ius dignitas (vt ait) oſtenditur, quia quaſi conſilio eſt crea- et. 22.
tus. vnde nec ſimpliciter dicitur ſicut de cæteris, Fiat homo,
ſed faciamus hominẽ, &c. Ergo homo prout eſt in eſſe pdu-
ctus differt ab alijs animalibus, quia non eſt factus ſolum
vt æquaretur principijs ſui generis vel ſpeciei, & non eſt
factus quocunq; modo, ſed quaſi cum conſilio eſt pductus,
ac ſi Trinitas inter ſe deliberaſſet de factione hõis, vt pa-
tet per Aug. cum dicitur, Faciamus hominem. Itaq; in hoc
verbo ſcripturæ ſacræ. Faciamus hominem, datur intelligi
q̃ homo longe differenter ab alijs animalibus eſt in eſſe p-
ductus. Sed ex eo quod poſtea ſubditur, Ad imaginẽ, datur II.
intelligi quòd homo longe differenter ab alijs animalibus,
nobilibus potentijs eſt perornatus. Habent enim alia ani-
B *malia ſuas potentias vegetatiuas, & ſenſitiuas. ſed non ha-*
bent intellectiuas, ſecundum quas eſt accipiẽda Imago dei,
ſiue Trinitatis. Nam, vt Aug. ait. 10. de Trinitate, ſi ſpiri- Cap. 7.
tu mentis noſtræ renouatur homo in agnitione dei ſecũdũ Col. 3.
imaginem eius qui creauit eum, nulli dubium eſt nõ ſecun-
dum corpus, nec ſecundũ quãlibet animi partem, ſed ſecun-
dum rõnalem mentem, vbi põt eſſe cognitio dei, hominẽ fa-
ctum ad imaginẽ eius qui creauit eum. ergo in parte rõna-
li ſiue intellectiua. vbi eſt memoria, intelligentia, & volun-
tas ſequens intellectum, quibus potentijs carent bruta, acci-
pienda eſt Imago dei, ſiue Trinitatis: quia ſicut eſt a patre
filius & ab vtroq; ſpiritus ſanctus cõnectens parentẽ plis,
ſic à ſpecie exiſtente in memoria gignitur ſpecies in intel-
ligentia, & ab vtriſq; procedit intentio in voluntate ſpeciei
gignenti, ſpeciem genitã connectens. Ex iſtis ergo potentijs
C *vbi eſt imago Trinitatis, homo eſt excellentior animalibus*
alijs. Tertio, prout additur, Et ſimilitudinem, quia homo fa- III.
ctus eſt ad imaginem & ſimilitudinẽ dei, datur intelligi q̃
homo longe differenter ab alijs aĩalibus eſt diuina gratia
decoratus. Nam imago dei in nobis põt accipi ſecundũ na-
turalia, ſed ſimilitudo dei accipienda eſt in nobis ſecũdũ
gratuita. Ex eo enim q̃ habemus has naturales potentias,
ſiue has naturales vires, ſcilicet, memoriam, intelligentiam,
& voluntatẽ, ſumus ad imaginẽ dei: ſed ex eo q̃ his ſup-
additur diuina gratia, vel ſuperaddũtur dona gratuita, ſic
conformamur, vt dicamur filij eius, & dicamur ſancti ad
ſimilitudinem eius. Vnde idẽ Auguſt. eodẽ lib. de Trinitate Cap. 7.
ait, quòd ſecundũ hanc rõnalem mentem efficimur filij dei
per baptiſmum, Chriſtũ induentes. ergo per gratiã baptiſ-
malem Chriſtũ induimus, & ſumus filij dei, & per conſe-
D *quens facti ſumus ad ſimilitudinem, quia hoc eſt de ratione*
filij quòd aſſimiletur patri. per gratiam quidem ſiue p do-
na gratuita non ſolum efficimur filij dei et ſimiles deo, ſed
etiam aliquo modo efficimur Dij, iuxta illud Pſal. Ego Pſal. 81.
dixi dij eſtis et filij excelſi oẽs. Primus itaq; hõ fuit factus
ad imaginem dei, quantũ ad naturalia. & ad ſimilitudinẽ,
q̃tum ad gratuita. quia fuit productus cum Originali iuſti-
tia, quæ eſt donum gratuitum & ſupernaturale, ſed à la-
tronibus .i. à Diabolo fuit ſpoliatus gratuitis, vulneratus in
naturalibus, & ſecundũ ipſa naturalia ſic vulneratus re-
manſit & factus eſt quaſi ſemiuiuus, vt non haberet ea ſic
habilia ad bonum vt prius. Sed quartò prout ſubiungitur, et IIII.
præſit piſcibus maris, & volatilibus cœli, & beſtijs: datur
intelligi quòd longe aliter ab alijs animalibus eſt præſiden-
tia & dominio præditus. quinto verò ex eo quòd additur V.

A præſit vniuerſæ terræ, ex eo quòd infra ſubditur, replete
terram, & ſubijcite eam:datur intelligi quòd longe aliter
factus eſt ab alijs animalibus terreſtribus, quia hmõi ani-
malia facta ſunt vt ornarent terrã, homo autem non eſt fa-
ctus ad terrã nec propter terram, ſed ad cœlum, & ꝓpter
eum qui fecit cœlum & terram. & factus eſt dominus &
Cap. 26. poſſeſſor terræ. Vnde Hugo lib. 1. parte prima vult quòd
quarta die accepit ornamentum cœlum, quinta accepit or-
namentum aqua in piſcibus & aer in volatilibus, ſexta ve
ro die accepit terra ornamentũ per beſtias, & iumenta, et
reptilia (& ſubdit) nouiſſime autem factus eſt homo de ter
ra & in terra, non tñ ad terram nec propter terram, ſed
ꝓpter cœlum & ad cœlũ, & ꝓpter eum qui fecit cœlum
& terram (& ſubinfert) ergo factus eſt homo non quaſi
ornatus terræ, ſed dñs & poſſeſſor. Oẽs enim has quinq;
B differentias tangit ſcriptura ſacra hominis ꝓducti ad alia
animalia. Poſſemus tñ (ſi vellemus) addere differentiam
VI ſextam, cum dixit Benedixitq; illis Deus, & ait, Creſci-
te, & multiplicamini. Nam beſtijs & iumentis non eſt hoc
dictum, ſed qđ dictum erat auibus & piſcibus. intelligitur
(vt dicebatur) in beſtijs & iumentis. Quòd ergo bñdictio
repetitur in hominibus vt creſcant & multiplicẽtur, datur
intelligi, quòd longe aliter benedicuntur homines ꝙ beſtiæ.
quare (vt Beda tangit) benedictio repetenda erat in homi
ne ne quis putet officium gignendi filios eſſe peccatum. In
hoc ergu excedit homo beſtias, quia debet viuere ſecundum
regulas & leges diuinas, quas cogitare vel apprehendere
non eſt conceſſum beſtijs Viſo, quõ longe differenter ꝓdu-
ctus eſt homo ab alijs animalibus, volumus quaſdam diffi-
cultates declarare circa animalia inimica & venenoſa: et
C primo de animalibus inimicis, quæ ex putrefactione gene
Ca. 15. et 16 rãtur. Narrat autem Aug. 3. ſuper Gen. multis modis, per
quos animalia inimica ex putrefactione producta progre-
diuntur in eſſe. & narrat quaſi ſex modos, quia quædã na
ſcuntur de purgamentis corporũ viuorum, quædã de exha
lationibus elementorũ, quædam ex putrefactione cadauerũ,
quædã ex corruptione lignorũ, quædã ex corruptione fru
ctuũ, quædam ex corruptione herbarũ. De his aũt quærit
Auguſt. vtrum ſint producta in prædictis productionibus,
vel poſtea in ſequentibus tẽporibus. et ait, quæ ex aquis vel
ex terris oriuntur, nõ abſurde intelliguntur, tunc fuiſſe ꝓ-
ducta, quando illa elementa producta ſunt & ait Cætera
vero quæ de animalium gignuntur corporibus & maxime
mortuorũ, abſurdiſſimum eſt tunc dicere eſſe creata, cum
D animalia illa creata ſunt, niſi quia inerat iam quaſi in om
nibus corporibus animatis vis quædam naturalis quaſi præ
ſeminata materia, & quodãmodo initiata primordia ſutu-
rorum animalium, quæ de corruptione talium oriuntur. Vi
detur ergo eſſe ſolutio Auguſt. ꝙ illa inimica animalia or
ta ex putrefactione in primis operibus facta fuerunt ſolum
potentialiter: ſed aliqua facta fuerunt in potentia propin-
qua, vt illa quæ oriuntur ex terris & aquis, quæ poſſunt
dici tunc facta, quãdo facta ſunt illa elementa & data eſt
eis vis producendi, non quòd tunc eſſent producta in actu,
ſed erant producta in potentia propinqua. quia erant fa-
cta illa elementa, & data erat eis vis & poteſtas producẽ
di huiuſmodi animalia eo modo quo nunc producuntur ex
eis. Sed cætera huiuſmodi animalia alijs modis producta. et
potiſſime illa quæ naſcuntur ex corporibus mortuorum, ab-
V ſurdum eſt dicere quòd fuerint producta in potentia pro-

A pinqua, ſed fuerunt producta in potentia remota, eo ꝙ po-
terant illa animalia mori, & ex eis mortuis iſta oriri: nam
in ipſis corporibus viuis eſt quædam præſeminata mate-
ria, & ſunt quædam initiata primordia quaſi à remotis,
ꝙ de his, non viuis, ſed poſtquã ſunt mortua, oriuntur. His
itaq; prælibatis, volumus enarrare de animalibus veneno-
ſis, Vtrum ante peccatum fuerint ꝓducta? Ad quod reſpon 3. ſuper Gen.
det Auguſt. ꝙ tunc creata fuerunt, erant tamen innoxia Cap. 15.
ſaltem homini, & non niſi poſtea peccatoribus nocere cœ-
perunt. Venenum enim non eſt aliud niſi humor aliquis cõ
trarius complexioni alterius, vt ſaliua ſerpentis eſt cõtra-
ria complexioni hominis: non eſt ergo venenũ ſimpliciter.
quia ſi ſaliua ſerpentis eſſet venenum ſimpliciter, ipſe ſer
pens moreretur ex ſaliua ſua. Itaq; ſaliua ſerpentis nõ eſt
contraria ſimpliciter complexioni, nec venenũ ſimpliciter,
B ſed eſt venenum huic, vtputa complexioni hominis vel al-
terius animalis. In ipſo etiam homine oriuntur humores ve
nenoſi, ideo cõſueuerunt dicere medici de aliquo morbo ꝙ
materia eius tota eſt venenoſa. Non eſt ergo mirum ꝙ ho- In hoīe oriun-
mo poſſit venenari ab aliquo animali ſibi contrario, quia tur humores ve
potẽit venenari a ſeipſo: quia in ſeipſo poſſunt oriri humores nenoſi.
venenoſi & eſſe contrarij complexioni ſuæ, per cuius con-
trarietatem oportet animam recedere à corpore ſic in di-
ſpoſito & quaſi venenato: & ſic moriuntur homines om-
nes, præter ſenes & phthiſicos, qui nõ ex corruptione vel
ex venenatiõe humidi (vt dicitur) ſed magis ex defectu de-
cedunt, ſicut deficit lucernæ lumẽ, cum deficit oleum Ve-
rum quia ante peccatũ hoc faciebat donum Originalis Iu
ſtitiæ, ꝙ in humano corpore non poſſent huiuſmodi humo-
C res oriri, ideo ante peccatum nihil eſſe poterat homini ve-
nenoſum Poſt peccatum itaq; talia nocere cœperunt homi
ni, cuius nocumenti videtur Auguſt. 3. ſuper Gen. cauſam Cap. 15.
quadruplicem aſſignare, videlicet, hominis punitionem, cor-
rectionem, virtutis perfectionem, & inſtructionem. Puni-
tionem quidem, quia permittit Deus ꝙ homines de peccatis
ſuis per talia venenoſa & noxia puniantur. Sunt etiam ta
lia ad correctionem: nam aliquando homo per nocumenta
aliqua punitur, quia omne nocumentum eſt quædam puni-
tio: non tamen ſemper ex tali punitione homo corrigitur,
ſed aliquando potius induratur: Deus autem vult iſta no-
xia eſſe, vt homo ex hoc nocumento nõ ſolum puniatur ſed
corrigatur, vt ſi eſt malus fiat bonus. Tertio, vult iſta nocu
menta eſſe propter perfectionem virtutis: nam aliquando
homo ex nocumento punitur ſed non corrigitur, aliquando
D punitur & corrigitur ſed non fit perfectus, ſed virtus in
infirmitate perficitur ſecundum Apoſtolum: voluit ergo 2. cor. c. 12.
Deus iſta eſſe nocumenta non ſolum vt puniamur & cor-
rigamur, ſed etiam vt cõſiderantes infirmitatem noſtram,
in huiuſmodi infirmitate ſimus totaliter deo ſubiecti, &
ſic ſimus exinde virtute perfecti. Quartò vult Deus iſta
noxia eſſe non ſolum vt puniamur, corrigamur, & per-
fecti ſiamus, ſed etiam vt exinde inſtruamur: nam aliquã
do quis ex aliquo nocumento punitur, corrigitur, & da-
tur ſibi materia perficiendæ virtutis, ſed non habet hoc in
memoria, immo quaſi ſtatim obliuiſcitur, & proinde non
inſtruitur. Sed nos ex his nocumentis per quæ punimur
debemus corrigi, perfici, & habere ea in memoria, & ex-
inde ſemper eſſe deo ſubiecti: nam infirmus debet recurre
re ad ſanitatem, impotens ad virtutem, indoctus ad ſapien-
tiam: & quia Deus eſt virtus, ſanitas, & ſapientia nos

ſtra, ſub ipſo ſemper eſſe debemus. Et hæc de ſexta die dicta ſufficiant.

A

Hæc autem omnia ſic poſſumus referre ad dies & tempora: quia Opus creationis ante omnem diem fuit factum, cum in principio ante omnem diem, & antequam fieret lux, qua incepit dies; creauit Deus cœlum & terram. Opus diſtinctionis factum fuit in primis tribus diebus, in quibus (vt patuit) omnia fuerunt diſtincta. Opus ornatus ſiue perfectionis factum fuit in alijs tribus diebus ſequentibus. ita quod in ſexta die omnia fuerunt creata, diſtincta, & ornata ſiue perfecta. Sed in ſeptimo die dicere poſſumus quod incepit opus propagationis: quia poſt productionem auium, piſcium, & animalium terreſtrium, & poſt ornatum elementorum, quæ omnia fuerunt completa ſexta die, inceperunt animalia agere ad ſui propagationem, & elementa ad elementatorum productionem: & quia in his conſiſtit rerum propagatio, & hæc inceperunt poſt ſextam diem, ideo cõmuniter ponitur quòd ſeptima die quæ

B

eſt poſt ſextum diem, hæc eſſe inceperunt. Continuatio autem propagationis, eſt continua vſq; ad finem mundi. Terminatio autem vel ceſſatio à propagatione, erit in fine mũdi: quia tunc ceſſabit motus primi mobilis, & non erit amplius generatio & corruptio in rebus, nec propagatio rerum.

CAP. XLI.

Soluens difficultates, quomodo Deus die ſeptimo compleuit opus ſuum, cum die ſeptimo omnia fuerint perfecta, & cum poſt diem ſeptimum Deus continue omnia in omnibus operetur.

DVBITAT animus quomodo verum ſit quod ſcriptura ſacra dicit, quod compleuit Deus die ſeptimo opus ſuum, cum ante diem ſeptimum illud compleuerit quia de ſexta die dictum eſt, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona Nã

3. ſuper Gen. cap. 24.

ſecundum Auguſt. vnumquodq; in ſe bonum eſt, ſed omnia ſimul ſunt valde bona. quia ex omnibus conſtat vniuerſitatis admirabilis pulchritudo. Ergo ſi die ſexto dictũ eſt cuncta eſſe valde bona, illo die cuncta ſunt producta. Illo itaq; die compleuit Deus opus ſuum, quia illa die producta eſt vniuerſitatis admirabilis pulchritudo, vnde vbi nos habemus quòd die ſeptimo compleuit Deus opus ſuum,

Bib. LXX.

alia tranſlatio habere dicitur, quòd die ſexto compleuit opus ſuum Rurſus non ſolum eſt dubium quia ante ſeptimam diem videntur omnia fuiſſe completa, ſed etiam & poſt ſeptimum diem continue Deus operatur opera ſua. ergo nec die ſexto nec die ſeptimo compleuit Deus opus

Ioan. 5.

ſuum, ſed adhuc continue operatur, iuxta illud Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor. Sciendum ergo quòd oportet hic multipliciter diſtinguere de diuinis operibus, & de diuina completione. Diuina quidem opera poſſumus dicere eſſe triplicia, iuxta tria quæ videmus per ordinem ſe habere, naturam, gratiam, & gloriam. Gratia enim eſt perfectio naturæ, & Gloria eſt perfectio gratiæ: eſt enim gloria, gratia perfecta, ſiue gratia conſumata. Erunt itaq; (vt diximus) triplicia diuina opera. quia quædam reſpiciunt naturam, per quæ naturæ ſunt conditæ: & iſta ſunt opera conditionis, quæ reſpiciunt rerum naturas, in quibus poſſumus quaſi ſex diuina opera conſiderare: vt ſit primum opus creationis, quo res ſunt creatæ: ſecundum, diſtinctionis, quo res ſunt diſtinctæ: tertium, ornatus ſiue perfectionis, quo res ſunt ornatæ & perfectæ: quartum, propagationis, quo res propagantur & fiunt ex rationibus ſeminalibus, vel fiunt ſimilia ex ſimilibus: quintum dici poteſt continuatio propagationis, nam quòd ſic continuetur propagatio rerum vel generatio rerum, vel ex rationibus ſeminalibus quæ latent in elementis, vel prout ex putrefactione elementorum fiunt nunc iſta animalia vel alia, vel prout ex ſemine animalia perfecta generant ſibi ſimilia, opus diuinum eſt, quia ſine ipſo nihil fieri poteſt: ſextum poteſt dici opus diuinum, terminatio vel ceſſatio ab huiuſmodi propagatione, quia erit tempus in quo omnia iſta ceſſabunt.

Viſo de operibus conditionis, quæ reſpiciunt naturam: volumus agere de operibus reſtaurationis, quæ reſpiciunt gratiam, ſiue quæ reſpiciunt ſacramenta, per quæ recipimus gratiam. Poſſumus autem dicere quòd opera reſtaurationis ſequuntur quaſi eũdem modum cum operibus conditionis: nam ſicut ſecundum opera conditionis prius fuit rerum creatio ſiue rerum inchoatio, quia tunc fuerunt res inchoatæ. cum fuerunt creatæ poſtea fuit opus diſtinctionis, poſtea perfectionis, & ſic de alijs: eodem etiã modo dicere poſſumus in ſacramentis, & in operibus

C

reſtaurationis. Ponemus ergo ſex in operibus reſtaurationis, quæ reſpiciunt ſacramenta, & gratiam: ſicut ponebamus ſex in operibus conditionis, reſpicientibus naturam. Dicemus ergo quòd ſecundum opera reſtaurationis primo fuit ſacramentorum inchoatio: ſecundo ſacramentorum diſtinctio: tertio ſacramentorum perfectio: quarto ſecundum ſacramenta perfecta propagatio: quinto propagationis huius continuatio: ſexto & vltimo ab huiuſmodi ſacramentis & propagatione ceſſatio. Sacramentorum itaq; inchoatio fuit ſub lege naturæ. Sacramentorum autem diſtinctio, in populo Iudaico incœpit ſub lege ſcripta. Sacramentorum autem perfectio & conſumatio fuit in paſſione Chriſti. Secundum ſacramenta perfecta propagatio fuit poſt paſſionem Chriſti. Propagationis huius continuatio erit vſq; in finem mundi. Ab huiuſmo-

D

di ſacramentis & propagatione ceſſatio, erit in fine mundi, quando iam dicet ſpiritus, Vt requieſcant a laboribus ſuis, & opera illorum ſequuntur illos. Apoc. 14.

Ad maiorem autem euidentiam dictorum ſcire debemus, quòd ex quo Adam & Eua peccauerunt, in quibus eramus omnes ſecundum rationes ſeminales, vel ſecundum materiam, ſtatim ipſi indiguerunt reſtauratione ſiue reparatione, quia effecti erant peccatores; & omnes qui naſcebantur ex eis vel ex eorum filijs, hac etiam reparatione indigebant, Epheſ. 2.

quia naſcebantur natura filij iræ. Propter quod oportuit quòd ſtatim inciperent ſacramenta, per quæ reſtaurarentur: & quia tunc erat lex naturæ, ideo ſub lege naturæ fuerunt huiuſmodi ſacramenta inchoata: & quia res tene

dum de imperfecto ad perfectum, de indiſtincto ad diſtinctum, ideo ſacramenta illa erant valde imperfecta & valde indiſtincta; erant enim illa ſacramenta quædam oblationes & ſacrificia, quæ homo faciebat pro libito voluntatis. Rationabile quidem eſt, quòd tunc homines inſtruerentur à Deo per Angelos vel quomodolibet aliter, quòd humiliarent ſe, & offerrent deo oblationes & ſacrificia, & expectarent redemptorem, ſine cuius fide (Cap. 32.) nec eſt, nec fuit vnquam ſalus. Vnde Auguſt. 10. de Ciuitate Dei vult quòd præter mediatoris fidem, nunquam fuit ſalus. Ergo & ſacramenta, & fides mediatoris, inceperunt in lege naturæ: ſed profecerunt, & fuerunt magis diſtincta in lege ſcripta; quia lex illa fuit data diſtincta populo, & fuerunt eis ſacramenta quibus data fuit lex diſtincte propoſita, vtpote quòd deberent eorum maſculi circuncidi; & quòd deberent hæc & illa facere, & quòd deberent hæc vel illa pro peccatis offerre. In lege etiam ipſa fuit fides de mediatore magis ſpecificata: quia in lege naturæ ignotum erat de qua gente & in quo loco deberet naſci mediator noſter, ſed in lege ſcripta hæc fuerunt diſtincta & ſpecificata. Specificatum enim fuit de qua gente deberet naſci Propheta & mediator noſter, (Deut. cap. 18) quia de gente Iudaica, iuxta illud, Prophetam ſuſcitabit dominus vobis de fratribus veſtris. Etiam ſpecificatum fuit in quo loco, quia in Bethlehem, iuxta illud, Et (Mich. 5.) tu Bethlehem terra Iuda (& poſtea ſubditur) Ex te enim exiet dux. Inſuper ſpecificatum fuit de qua fœmina de(Eſa. 7.)beret naſci, quia de Virgine, iuxta illud, Ecce Virgo concipiet, & pariet. Licet pluralitas Iudæorum tunc forte hoc non intelligebant, nec adhuc intelligant. Sed in lege Euangelica, & maxime in paſſione Chriſti, fuerunt hæc perfecta, & quantum ad veritatem, quia illa erant figura huius ſacramenti: tunc autem non fuit figura, ſed veritas, quia tunc fuit oblatus non pecudis agnus, ſed Dei filius verus homo & verus Deus. Fuerunt etiam perfecta ſecundum virtutem, quia ſacramenta præcedentia non fuerunt tantæ potentiæ, nec tantæ virtutis, quòd poſſent aperire cœleſtem ianuam: ſed ex latere Chriſti fluxerunt ſacramenta perfecta, quia virtute paſſionis Chriſti ſacramenta Eccleſiæ, vt baptiſmus & alia ſacramenta ſunt tantæ virtutis, quòd ſi homo decedat ſine alio impedimento, ſtatim euolat, & videt Deum per eſſentiam. (Ad Eph. 5.) & inde dictum eſt, quòd ſicut ex latere Adæ dormientis facta eſt Eua, ſic ex latere Chriſti dormientis in cruce formata eſt Eccleſia, quia inde ſacramenta eccleſiaſtica ſumpſerunt formationem, perfectionem, & virtutem.

Quarto per ſacramenta ſic perfecta merito paſſionis Chriſti fit ſpiritualis propagatio; quia per baptiſmum, qui eſt ianua ſacramentorum, fit ſpiritualis regeneratio, ſine qua (Mar. cap. 16.) non eſt ſalus, iuxta illud. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Quinto diuino opere eſt huius propagationis continuatio: quia ſicut continue naſcuntur peccatores carnaliter, ſic diuino munere & ipſius opere per baptiſmum regenerantur continue ſpiritualiter. Sexto & vltimo in fine mundi omnia iſta ceſſabunt: quia ſecundum (1. Cor. c. 15.) Apoſtolum tunc erit finis, cum tradiderit regnum Deo & (Apoc. cap. 6.) Patri: quando enim erit completus numerus electorum & tradet Chriſtus regnum, ideſt, electos deo & patri, in cuius manibus ſunt plene omnia cuſtodita, vt nullus poſſit aliquid eruere de manu eius, tunc erit finis, & omnia iſta ceſſabunt. Ergo magna eſt conuenientia inter opera conditionis, & opera reſtaurationis: quia ſicut ibi diſtinximus ſex opera, ita hic (vt patuit) poſſumus ſimilia ſex opera adaptare: & ſicut illa opera facta fuerunt in ſex diebus, ſic opera reſtaurationis poſſunt dici fieri in ſex ætatibus: & ſicut in ſeptimo die requieuit, ſic hic taliter poſſumus diſtinguere ætates, quòd in ſeptima erit æterna quies. Vel ſicut in operibus conditionis ſexta die omnia ſunt completa, & ſeptima die Deus requieuit, ſic ſecundum opera reſtaurationis quæ potiſſime reſpiciunt Chriſtum, dicere poſſumus quòd Chriſtus ſexta die, ideſt, die Veneris in cruce pendens, dixit, Conſummatum eſt: & poſtea die ſeptima, ideſt, die Sabbati in ſepulchro quieuit. quam ſimilitudinem pertractat (Cap. 13.) B. Auguſt. 4. ſuper Gen. ad literam. Habito quomodo loquendum ſit de operibus conditionis reſpicientibus naturam, & de operibus reſtaurationis reſpicientibus gratiam: de leui patere poteſt, quomodo loquendum ſit de operibus glorificationis reſpicientibus gloriam. Nam illa opera non poſſumus diſtinguere per imperfectum & perfectum, quia omnia ſunt ibi perfecta, ibi nullus eſt triſtis de imperfectione, ſed quilibet eſt lætus de perfectione. Vnde Propheta cum prius dixiſſet de Ciuitate Dei vbi erit gloria noſtra, Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei. (Pſal. 86.) poſtea in fine Pſalmi concludit, Sicut lætantium omnium, habitatio eſt in te. Poſtquam diſtinximus de operibus, volumus diſtinguere de completione, ſiue de perfectione. Nam in operibus conditionis poſſumus diſtinguere triplicem perfectionem ſiue complexionem, vt ſit vna ex integritate partium, alia ex operatione partium, tertia ex omnimoda conſumatione & ceſſatione. Prima perfectio eſt totius, quia tunc totum eſt perfectum, cum habet integre omnes partes. Secunda eſt partium, quia tunc partes vniuerſi ſunt perfectæ, cum exire poſſunt in operationes ſuas. Sed tertia perfectio eſt vniuerſalis tam partium quàm totius.

Prima perfectio ſiue completio fuit die ſexta, quia tunc integre omnes partes fuerunt completæ, creatæ, diſtinctæ, & ornatæ. Sexto ergo die compleuit Deus opus ſuum quantum ad integritatem partium: ſed ſeptimo die (vt communiter ponitur) compleuit Deus opus ſuum quantum ad opera partium; quia poſtquam ſexta die partes fuerunt perfectæ creatæ, diſtinctæ, & ornatæ, poſtea ſeptima die inceperunt agere, & inceperunt ſe propagare, & ſe conſeruare ſecundum genus ſuum. diem ergo ſextam damus perfectioni ex integritate partium. Illum autem diem non poſſumus dare propagationi, niſi forte dare ei non diem, ſed partem diei: ſed ipſum diem ſeptimum poſſumus dare perfectioni ex propagatione. Omnibus autem diebus ſequentibus vſq; ad finem ſeculi damus continuationem propagationis: poſtea in fine mundi damus conſumationem omnium, quia tunc totum vniuerſum & partes eius, quæ ſunt cœli & elementa, erunt perfecta ſine alteratione & tranſmutatione. Ergo die ſexto cõpleuit Deus omnia, totum vniuerſum ſecundum omnes partes ſuas perficiendo: & die ſeptimo compleuit opus ſuum, partes vniuerſi per propagationem ad propria opera ordinando: & continue exercet opus ſuum, huiuſmodi opera continuando: & in fine mundi omnia faciet perfecta,

ſecta, alterationem & tranſmutationem quæ imperfectionem dicunt tollendo. Aduertendum autem quòd quæ diximus de operibus conditionis quæ reſpiciunt omnia, adaptare poſſumus ad opera reſtaurationis quæ ſpecialiter reſpiciunt homines: quia ſexta die quando paſſus ſuit Chriſtus completa ſunt omnia; nam omnia ſacramenta tunc habuerunt ſuam completionem & perfectionem, vt ex tunc poſſet cœleſtem ianuam aperire. ergo ſexto die compleuit iſtam perfectionem, ſacramenta nouæ legis dando: ſeptimo autem die quieuit & compleuit imperfectiones aliorum ſacramentorum, alia ſacramenta imperfecta tollendo, & ab eis ceſſando, idest, nos ceſſare faciendo. nam omnia ſacramenta tam legis ſcriptæ quàm naturæ in ſeptimo die fuerunt mortua, & ceſſauerunt, vt non haberent amplius efficaciam. Huic autem ceſſationi & completioni non poſſumus dare ſextam diem ſecundum ſe totam, quia ante mortem Chriſti efficaciam habebant ſacramenta legis ſcriptæ quantum ad populum Iudaicum, & ſacramenta legis naturæ quantum ad alios populos: ſed hanc perfectionem dabimus toti diei ſeptimæ, & aliis ſequentibus diebus. Ergo quantum ad opera reſtaurationis, Deus ita compleuit die ſexta, perfecta ſacramenta faciendo: & compleuit ea die ſeptima, imperfecta ſacramenta tollendo: & ſemper & continue operatur, opera ſacramentorum perfectorum continuando vſq; in finem ſeculi: ſed in fine ſeculi omnia hæc perficiet, & conſumabit, nos glorificando. Et per hoc ſolutæ ſunt omnes difficultates, quæ circa iſtam materiam fieri poſſent.

CAP. XLII.

Declarans, quomodo Deus die ſeptimo quieuit, & benedixit, & ipſum ſanctificauit.

PE DIE ſeptimo in ſcriptura ſacra quatuor enarrantur, videlicet, quòd in ea Deus compleuit opus ſuum. quòd in ea requieuit, quòd ei benedixit, & quòd ipſam ſanctificauit: nam cum ſcriptura prius dixiſſet, compleuitq; Deus die ſeptimo opus ſuum, & requieuit die ſeptimo, poſtea ſubdit quòd benedixit diei ſeptimo, & ſanctificauit illum. Verùm quia in præcedenti capitulo dictum eſt, quomodo Deus die ſeptimo opus ſuum compleuit: de reliquis tribus volumus in hoc capitulo pertractare. Et primo de requie dei in die ſeptimo. Propter quod ſciendum quòd (vt ait B. Auguſtinus. 4. ſuper Gen.) quaſi ſeptem modis dicitur Deus die ſeptimo quieuiſſe, vt ſumantur tres modi prout ipſe Deus dicitur tali die quieuiſſe, duo autem modi ſumantur prout facit nos quieſcere, & duo alij modi prout facit ...um vniuerſum quieſcere. Propter primum, aduertendum, quòd Deus po-

Cap. 9. 10. 11. et. 12.

A teſt dici tribus modis die ſeptimo quieuiſſe, vt ſit vnus modus prout ceſſauit ab opere, alius prout non eget opere, tertius vero prout eſt locus operis. Propter primum, ſciendum, quòd videtur quies eſſe dicta prout dicitur communiter reſpectu motus, cum quieſcit quid oppoſitum motui: hoc eſt ergo quieſcere, ceſſare à motu. Verum quia ipſa operatio, ſecundum ea quæ videmus in rebus corporalibus, videtur fundari in motu, ex hoc ſequutum eſt quòd ceſſare ab operatione, dicatur quies: inſuper quia operantes videntur laborare, ideo ceſſare a labore, dicitur & quies. Et licet ſint narrati tres modi quietis: vnus, ceſſare a motu: alius, ab opere: tertius, a labore. Primum & tertium modum non poſſumus congrue ad diuina transferre, quia Deus operando, nec mobilitate, nec labore aliquo fatigatur. Hunc ergo mo-

B dum quietis poſſumus ad diuina transferre, quòd Deus ſeptimo die quieuit: quia condendo & operando noua genera creaturæ, creare ceſſauit: quia non vltra ſextam diem huiuſmodi noua genera condidit, ſed ea conſeruauit, & propagari fecit, & non noua eduxit, ſed ex ſimilibus ſimilia produxit. Sexto enim die omnia erant creata, diſtincta, & ornata, & omnia erant in ſuo ſimili vel in rationibus ſeminalibus edita. Ideo Auguſtinus ait. 4. ſuper Gen. quòd Deus die ſeptimo requieuit, quia non vltra noua genera creaturæ condidit. Aduertendum tamen, quòd in deo poſſumus ponere duplex opus, intrinſecum, & extrinſecum. Intrinſecum, cuiuſmodi eſt ſuum intelligere, & ſuum velle: & ſecundum hoc opus nunquam ceſſabit & nunquam ceſſat, ſed ſemper eodem modo ſe habet. Extrinſecum verò ſunt hæc ope-

Cap. 12.

Duplex opus Dei.

C ra exteriora ſiue iſti exteriores effectus, qui ſequuntur ad illud intelligere & velle non ex naturali neceſſitate, ſed ex ſui arbitrij voluntate, & prout ſecundum ſuam ſapientiam ordinauit. ab iſtis ergo exterioribus operibus ceſſat prout vult & quando vult, & ab iſtis ceſſauit die ſeptimo non ſuam creaturam relinquendo, nec ab omni opere ceſſando, cum ſemper operetur in creaturis ſuis, ſed ceſſauit ab huiuſmodi opere, nouam creaturam non condendo. Viſo quomodo Deus die ſeptimo quieuit ceſſando ab opere non ſimpliciter ſed quia nouam creaturam vltra nō condidit: volumus oſtendere quomodo quieuit ſeptima die, quia ipſe creatura condita non egebat. Nam aliqui quieſcunt operando, quia in opere ponunt ſufficientiam ſuam, & principalem delectationem ſuam, & tales ex eorum vitio talibus operibus egent. Vnde Au-

D guſtinus. 4. ſuper Gen. ait, ꝙ nec mirum ergo quia vitium eſt & infirmitas animæ ita in ſuis operibus delectari, vt potius in ipſis quàm in ſe requieſcat, vel in ſuo potius quàm in ſeipſo requieſcit, vt Auguſtinus, pertractat in eodem libro. Aduertendum autem hanc rationem (vt videtur) concludere magis modum quietis dei in die ſeptimo, quàm ipſam quietem. Dicemus enim quòd Deus in ſeipſo ſemper æternaliter quieſcit, ſed quies eius magis aſſimilatur diei ſeptimo, quando ceſſauit ab opere, cum ad ſuam quietem non indigeat opere, quàm alijs diebus, quando erat in opere. Erit ergo ſenſus quòd quia Deus ceſſauit ab opere die ſeptimo, ideo dictus eſt tunc quieſcere. quia ad ſuam quietem non indiguit ſuo opere. ſed de hoc ad maiorē quietē intellectus noſtri hic inſe-

Cap. 15.

rius aliqua tangemus. Habito quomodo Deus quieuit die
ſeptimo, quia ceſſauit ab opere, & non indigebat ope-
re. volumus oſtendere quomodo Deus die illa quieuit, quia
ipſe eſt locus operis. Nam vt Auguſtinus ait. 4. ſuper
Cap.17. Gen. Deus manens in ſeipſo, quicquid ex ipſo eſt, retor-
quet ad ſe. Et idem ibidem ait, quòd omnis creatura in
ſe habet naturæ ſuæ terminum, ſed in deo habet quietis
ſuæ locum, quo conſeruetur quod ipſius eſt. quælibet
enim creatura amat ſui conſeruationem, ſiue ille amor
ſit naturalis, ſiue intellectualis, ſiue aliqualis alius: &
quia potiſſimè Deus eſt conſeruator rerum, ideo Deus eſt
locus omnium rerum: & quia locus non requieſcit in lo-
cato, ſed è conuerſo, Deus non requieſcit in rebus, ſed
res requieſcunt in ipſo. Requies ergo loci non eſt quæ-
renda vt comparatur ad locatum, ſed potius vt non com-
paratur ad ipſum. Et quia Deus eſt locus omnium ſuo-
rum operum, requies igitur eius non eſt quærenda in illis
ſex diebus vt verſabatur circa ſua opera, cum ipſe ſit lo-
cus operu, & non requieſcat in opere, ſed magis eſt quæ-
renda die ſeptimo, quando ceſſauit ab opere. Oſtenſo quo-
modo deus tribus modis requieuit ſeptimo die, quia ceſſa-
uit ab opere, opere non indigebat, & erat locus operis:
volumus oſtendere quomodo duobus modis requieuit tali
die, quia duobus modis facit nos quieſcere. Nam ſi volu-
mus quieſcere, debemus ab omnibus operibus ceſſare, &
tranſcendere omnia huiuſmodi opera, & non requieſce-
re etiam in diuinis operibus, ſed in ipſo deo. Vnde ſicut
deus die ſeptimo quieuit ceſſando ab opere, & ſicut ſua
quies non eſt in ſuo opere, ſic nos ſi volumus quieſcere,
ex huiuſmodi ſeptimo die debemus exemplum ſumere,
ceſſando ab opere, et tranſcendēdo diuina opera. in deum
tendere, ac in Deo quieſcere. Sicut ergo deus quieſcit die
ſeptimo ab opere ceſſando. i. non quieſcendo in aliquo ſuo
opere: ſic exemplo ſui facit nos quieſcere in ſe. Secundo
modo Deus quieſcit, quia facit nos quieſcere ceſſando
ab opere, quia quies in ipſo eſt quid melius & quid ex-
Cap.17. cellentius ſuo opere. Ideo Auguſtinus. 4. ſuper Gen. di-
cit, quòd magnum eſt enim nobis ab illo extitiſſe, ſed ma-
gis in illo requieuiſſe. ſicut ipſe Deus non ideo bonus eſt
quia hæc fecit, ſed quia factis non egens, in ſe potius
quàm in ipſis requieuit: & quia in eo quod eſt melius
eſt manendum & quieſcendum, cum ſit melius tendere
in ipſum quàm exiſtere ab ipſo, non debemus quieſcere
ex eo quòd ſumus ab ipſo, ſed ex eo quod tendimus in
ipſum: ideo non in nobis debemus quieſcere, ſed in ipſo
Deo. Dupliciter itaq; oſtenſum eſt deum quieſcere ceſ-
ſando ab opere. quia facit nos quieſcere ceſſando ab opere
ſpem noſtrā nō ponendo in creatura, aut in diuino effectu
vel in diuino opere. & hæc prima ratio habet virtutē ne-
gatiuā, vt quia non eſt quieſcendū in aliquo diuino ope-
re, ideo quieſcendum eſt in deo. Secunda vero ratio ha-
bet virtutem affirmatiuam, vt quia melius eſt tendere in
deum quàm exiſtere à deo, non debemus quieſcere pro-
ut ſumus à Deo, vel prout exiuimus ab ipſo, quod eſſet
quieſcere in nobis, ſed debemus quieſcere vt tendimus
in ipſum, quod eſt quieſcere in ipſo. His itaq; prælibatis,
volumus oſtendere quòd Deus duobus alijs modis
quieſcit ceſſando ab opere, non ſolum quia facit nos quie-
ſcere in ipſo, ſed etiam quia totum vniuerſum facit ſic

A quieſcere: vt dicatur totum vniuerſum facere in ipſo
quieſcere, quia facit totum vniuerſum in ipſum tendere,
& ſuas leges & ſuum ordinem ſeruare. Propter pri-
mum, ſciendum quòd vt Auguſtinus ait. 4. ſuper Gen. Cap.18.
ſi vnaquæq; pars poteſt eſſe in toto cuius eſt pars, ipſum
tamen totum non eſt niſi in illo à quo eſt totum, ergo pars
poteſt quieſcere in toto, ſed totum non poteſt quieſcere
niſi in deo, ſed prius oportet quòd ſit totum à deo, ante-
quam requieſcat in deo: & quia in primis ſex diebus to-
tum vniuerſum eſt factum & perfectum à deo, dicere
poſſumus quòd huiuſmodi totū in ſex diebus factum fuit,
& exiuit à Deo: in ſeptimo autem die requieuit in deo,
quia conſeruabatur in ipſo. ergo Deus requieuit ſeptimo
die, quia tali die fecit in ſeipſum tendere totum vniuer-
ſum, & ex hoc in ipſo requieſcere. Poſſumus etiam di-
B cere quòd Deus die ſeptimo requieuit, quia totum vniuer-
ſum fecit tali die quieſcere, quia fecit ipſum ſuum ordi-
nem & ſuas leges ſeruare. vnde Auguſtinus 4. ſuper Cap.18.
Gen. dicit quòd in Deo eſt ipſum vniuerſum, quia pro
ſuo generis modulo ſtabilitur vt quieſcat, ideſt, vt ſui
momenti ordinem teneat. In ſex itaq; diebus vniuerſum
fuit productum, & poſt illud tempus, ideſt, die ſeptimo
incepit ordinem ſibi inditum ſeruare, & leges ſibi da-
tas tenere, vt ſecundum illas ageret, & ſuas propaga-
tiones faceret: & quia tales leges tenere & ſeruare eſt
quaſi quoddam quieſcere, cum tales leges habeat a Deo,
dicitur ex hoc quieſcere in Deo, & ex hoc dicitur etiam
ipſe Deus quieſcere, quia facit hoc modo vniuerſum quie-
ſcere. Aduertendum autem quòd tres rationes prius fa-
C ctæ quòd Deus ipſe quieuit die ſeptimo quia ceſſauit ab
opere, non indiguit opere, & erat locus operis, ſe ha-
bent per additamenta, quia ſecunda ratio addit ſupra
primam, & tertia ſupra ſecundam. Nam ceſſare ab ali-
quo non eſt quieſcere, niſi addatur quòd non indiget illo:
quia ceſſare ab eo quo indiget, non eſt quieſcere & ſuffi-
cientiam habere, ſed magis eſt in inſufficientiam incur-
rere. ſecunda ergo ratio addit ſupra primam. Tertia au-
tem addit ſupra ſecundam, quia concludit quòd Deus nō
ſolum quieuit ceſſando ab opere, quia non indiget opere,
ſed etiam infert quòd opus indiget Deo, quia quieſcit in
Deo, cum deus ſit locus cuiuſlibet ſui effectus, & cuiuſ-
libet ſui operis. Poſtquam declarauimus quomodo Deus
die ſeptimo requieuit, volumus declarare quomodo diei
ſeptimo benedixit. Propter quod ſciendum, quòd bene- Benedictio dei
D dictio dei eſt multiplicatio beneficiorum eius: ideo cum ſu- quæ ſit.
pra agebatur de perfectione & benedictione, agebatur
de incremento & multiplicatione. ideo cum quinta die a-
gebatur de benedictione piſcium & auium, quia Deus
benedixit eis, ſtatim ſubiungitur de incremento & mul-
tiplicatione, quia dixit Deus eis, Creſcite & multiplica-
mini, & replete aquas maris, quantum ad piſces (&
ſubditur) Aueſq; multiplicentur ſuper terram. Sicut etiā
ſexta die quando Deus bñdixit hominibus, ſtatim ſubiun-
ctum eſt, Creſcite & multiplicamini & replete terram.
Benedictio ergo ſeptimæ diei poteſt referri ad multiplica-
tionem, quia tunc incepit opus multiplicationis. Rationa-
bile quidem eſt quòd prius fuerint omnes res perfectæ,
quod fuit ſexto die: poſtea die ſeptimo inceperit dare ope-
ram propagationi, & multiplicationi. Vnde communi-

ter

ter ponimus quòd ſicut ſexto die fuit vniuerſum completum ex integritate partium, quia omnes partes fuerunt tunc perfectæ & completæ, ſic ſeptimo die fuit vniuerſum completum ex opere partium, quia tunc partes inceperunt dare operam vt ſe propagarent. Ante enim ſeptimam diem fuit virtus data animalibus ſe propagandi & multiplicandi, ſed non exierunt in actum & in opus illius virtutis, niſi poſtquam vniuerſum fuit completum: & quia vniuerſum fuit perfectum ſexto die, in huiuſmodi opus exierunt ſeptimo die: vt ſicut ſexta dies fuit attributa perfectioni, ſic dies ſeptima poteſt attribui propagationi, non quòd oporteret quòd ſtatim eſſet propagatio. Homo autem qui non ſequitur impetum naturæ, ſed motum liberi arbitrij & rationis, non oportuit quòd ſtatim operam daret & ſequeretur impetum naturæ, ſed per impetum diuinum & per motum rationis potuit hoc differre. Reuertamur ergo ad propoſitum, & dicamus quòd benedictionem diei ſeptimæ poſſumus multiplicationi attribuere: ideo dici poteſt diem illum fuiſſe ter benedictum, iuxta triplicem multiplicationem, videlicet, ſuppoſitorum, temporum, & perfectionum. Patet enim ſecundum communem ſanctorum ſententiam quòd diei ſeptimæ attribuimus propagationem: ex propagatione autem ſequitur multiplicatio ſuppoſitorum: per hoc enim multiplicantur ſuppoſita animalium, quia inuicem exercent opus propagationis & generationis: multiplicatis autem ſuppoſitis, multiplicantur tempora, quia quod non poteſt natura conſeruare & perpetuare idem numero, propagando & generando & ſuppoſita multiplicando perpetuat idem ſpecie. Ex his ſequitur multiplicatio perfectionum, quia animalia per propagationem perpetuando ſe in eſſe, participant perfectius eſſe diuinum, à quo habent eſſe omnes perfectiones. Et quia declarauimus, quomodo Deus die ſeptimo opus ſuum compleuit, quod factũ eſt in præcedenti capitulo: & quomodo in huiuſmodi die ſeptimo requieuit, & ei benedixit, quod factum eſt in hoc capitulo: reſtat vltimo declarare quartum, ſcilicet, quomodo deus huiuſmodi diem ſanctificauit: cui poſſumus duplicem ſanctificationem tribuere, vt dies ſeptima dicatur vno modo ſanctificata, quia eſt ſanctis vſibus dedicata: dicatur etiam alio modo ſanctificata, quia per eum eſt vitæ ſanctitas demonſtrata & ſignata. Intelligimus autem per diem ſeptimum, diem, quo iubemur ceſſare ab opere, quæcunq; dies ſit illa: vnde Eccleſia, poteſt huiuſmodi diem ſtatuere, prout ſibi expedire videtur, cum vacandum eſt aliquo die, & aliquibus temporibus ab operibus mundi, vt inſiſtamus operibus diuinis. Tales ergo dies in quibus iubemur ceſſare ab operibus mundi ſunt deo dedicatæ, & debemus inſiſtere operibus diuinis. Septima ergo dies, vel id quod ſignificatur per ſeptimam diem, eſt quid ſanctificatum, quia eſt diuinis vſibus dedicatum. Secundò ſeptima dies dicitur ſanctificata, quia per eam ceſſando ab operibus, eſt vitæ ſanctitas deſignata. Vnde Maria quæ quieſcebat & ceſſabat ab operibus, & ſedebat ſecus pedes Domini, dicitur meliorem, ideſt, ſanctiorem, & partem optimam, ideſt, valde ſanctam elegiſſe, vt Auguſtinus. 4. ſuper Gen. tractans de ſanctificatione diei ſeptimæ de Maria ſic quieſcente, inducit exemplum. Et in hoc terminatur liber noſter Hexaemeron, ideſt, de operibus, ſex dierum. Cap. 14.

Laus ipſi Chriſto, qui cum Patre, & Spiritu ſancto, eſt vnus Deus benedictus in ſecula ſeculorum.

Amen.

AEGIDII ROMANI BITVRICENSIS
Archiepiſcopi Ordinis Fratrum Eremitarum
Sancti Auguſtini, de Mundo ſex diebus condito explicitum eſt Opus.

S B
M C

ROMAE

Apud Antonium Bladum.

M D L V.